

ಭಾಗ - 10

ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರ - ಭಾಷ್ಯ - ಟೀಕಾ - ಟಿಪ್ಪಣಿ - ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೊಂದಿಗೆ
ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ -
ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಅಸದಧಿಕರಣದ ತನಕ

ಪ್ರಕಾಶನ:
ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ
ಮುಳಬಾಗಿಲು

ಭಾಗ - ೧೦

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ -
ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಅಸದಧಿಕರಣದ ತನಕ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ , ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ, ಗುರುರಾಜೇಯ,
ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರಿ, ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

* * * * *

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು :
ಎ|| ಆರ್. ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ
ಶ್ರೀರಂಗಮ್

ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ :
ಎ|| ಬೆಮ್ಮತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

- - - - -

ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ
ಮುಳಬಾಗಿಲು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ, ಮುಳುಬಾಗಿಲು.

ಸಹಯೋಗ : ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪ್ರಹ್ಲಾದ

ಡಾಯಲ್ಸ್‌ಟೌನ್, ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯಾ, ೧೮೯೦೧,

ಯು.ಎಸ್.ಎ.

ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ : 2016

ಬೆಲೆ : 1000

ಪ್ರತಿಗಳು : 1000

Publication Copy right :

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

Author Copyright

ಬೆಮ್ಮತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು. ದೂರವಾಣಿ : 9141495120

All rights reserved . No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the proper permission of Bemmatti Venkateshacharya.

ಅಕ್ಷರಜೋಡಣೆ :

ನಾಗಲತಾ(ಸುಧಾ)ಗಿರಿ,

ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಬಡಾವಣೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ದೂರವಾಣಿ : 9141197485

ಮುದ್ರಣ

ಮುಕ್ತಿಪಥ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪರಿಷ್ಕರಣಾಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮೋಹನ್ ಇವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ರಮಾಬಾಯೀ, (೧೦೮ ಶ್ರೀ ಸಿಂಧುತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಮೊಮ್ಮಗಳು) ತಂದೆ ಶ್ರೀ ನರಸೀಪುರ ಕೇಶವರಾವ್ ಇವರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಂಪುಟದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಭರಿಸಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಗೀತಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಎನ್.ಕೆ. ಮೋಹನ್ ಅವರು ಜ್ಞಾನಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಪುಣ್ಯದ ರಾಶಿಯು ಶ್ರೀಯುತ ಎನ್.ಕೆ. ಮೋಹನ್ ಅವರಿಗೆ ತಲುಪಿ, ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹವಾಗಲಿ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು ಈ ಜೀವನದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಸಲಿ.

ಒಂದು ಬಿನ್ನಹ

ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ಕೆಲವು ಅನಿಸಿಕೆ ಹಾಗೂ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ನಾನು ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ದೈವಸಂಕಲ್ಪ. ಅವರ ಈ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ನನಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ನನ್ನ ಮಾತಾ-ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ನಾನು ಆಭಾರಿ. ನನ್ನ ತಾಯಿ ದಿ || ರಮಾಬಾಯಿ ಸೋಸಲೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಸಿಂಧುತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಮೊಮ್ಮಗಳು (ಸೋಸಲೆ ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರಿ). ನನ್ನ ತಂದೆ ದಿ|| ಕೇಶವರಾಯರು ಪರೋಪಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಿದರು.

ನನ್ನ ತಾತ ಎನ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿ ಸರ್. ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಇವತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಮತ್ತು ರೈತರಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್. ಆಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಶ್ರಮವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಮೀಪವಿರುವ ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವತ್ತಿಗೂ ನನ್ನ ತಾತನವರ ಹೆಸರು ಕೆತ್ತಿಸಿರುವ ಫಲಕವನ್ನು ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್. ಡ್ಯಾಮ್ ಮತ್ತು ನಂದಿಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಮಠದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಸೊಸೆಯಾಗಿ ನನ್ನ ಸೋದರತ್ತೆ ದಿ|| ಸುಮಿತ್ರಾ (ಭಾಗೀರಥಿ) ಆಗಿದ್ದು ಅವರ ಗಂಡ ದಿ|| ಬಾದರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಪಾದ ಪುತ್ರರು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಕೇಶವನಿಧಿತೀರ್ಥರಿಗೆ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಹೇಳಿದ ಭಾಗ್ಯ ನನ್ನ ಅಕ್ಕ ಶ್ರೀಮತಿ ಉಮಾ ಅವರ ಗಂಡ ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎನ್.ಎಲ್. ರಾವ್ ಅವರಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನನಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆ ಆಯಿತೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಕಾರ್ಯದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮಹಾಫಲವು ನನ್ನ ತಂದೆ ನರಸೀಪುರ ಕೇಶವರಾವ್, ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ರಮಾಬಾಯಿ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಲಿ. ನನಗೆ ಗುರುಹಿಯರ ಅನುಗ್ರಹವಾಗಲಿ.

ಎನ್.ಕೆ. ಮೋಹನ್
ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೧-೧೪
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೧೫-೫೮
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	೫೯-೭೨

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೭೩-೧೨೮
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೧೨೯-೨೧೬
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	೨೧೭-೨೩೪

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೨೩೫-೨೭೨
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೨೭೩-೩೬೨
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	೩೬೫-೩೭೬

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೩೭೭-೩೯೦
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೩೯೧-೪೪೮
ಏತೇನಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	೪೫೧-೪೬೦

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೪೬೧-೪೮೨
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೪೮೩-೫೭೪
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	೫೭೫-೫೯೪

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೫೯೫-೬೧೬
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೬೧೭-೬೪೦

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೬೪೧-೬೫೬
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೬೫೭-೬೯೦

ಅಸದಧಿಕರಣ

ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೬೯೧-೭೧೮
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೭೧೯-೭೮೮

ಹತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ

ಅಜ್ಞಾನದ ಎಡಬಿಡದ ತುಳಿತ..... ಭಾವನೆಗಳ ಒತ್ತಡ ಬೇಕು ಬೇಕು ಎಂಬ ಬೆಂಕಿಯ ಕಾವು..... ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದಂತಹ ನೂರಾರು ನೋವುಗಳು ಇಂಥೆಲ್ಲಾ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಸುಂದರ ಕವಚದಂತಿರುವ ಮುಖ. ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ದುಃಖಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು “ನನಗೇನೂ ಕಷ್ಟವೇನು ಇಲ್ಲವ್ವಾ” ಎನ್ನುವ ಸುಂದರ ಮುಖವಾಡದ ಮುಖವಿದು.....!!!

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮೊದಲು ತಲೆ ಸರಿಯಾಗಬೇಕು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತರಂಗದ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಬೇಕು.....!!

ಅದರೆ ಮನಸ್ಸು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬೆಳಕು, ಮಿಂಚು, ಚೆಲುವುಗಳು ಇದ್ದರೆ ನಿದ್ರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಡುವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.....!!

ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಕತ್ತಲೆ ಸರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ ಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಳಕಿನ ಪರಿಚಯ ಎಂತು....?

ಒಮ್ಮೆ ಪರಿಚಯವಾದರೆ ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಮೂಡದ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲ ಕೋಣೆಗೆ ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಜಡಿಯುತ್ತದೆ. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಕ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ನೋಡಿದಲ್ಲಲ್ಲಾ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ತುಳುಕಿದ ಹಾಲು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತುಟಿಯಂಚಿನಲ್ಲೂ ಹಾಲು ನಗೆ ತುಳುಕುತ್ತದೆ.....!!!!

ಒಳಗೀಗ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಹೊಸದಾರಿ ಮುಗಿಲನಷ್ಟೇ ಕುತೂಹಲ..... ನಡುಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾದ ಕನಸುಗಳು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಯದಿಂದ ಬಾಗಿ ದೇಹ

ಬೆಳದಿಂಗಳ ಹಾಲು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ವೇಗದ ಓಟ ವೇಗವೂ ಸಹ ಮಿಂಚಿನದು

ಬೆಳದಿಂಗಳ ಹಿಂದೊಂದು ವಿಶಾಲ ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ಈಗ ಸೂರ್ಯನತ್ತ ಚಂದ್ರನ ಹೆಜ್ಜೆ ಅಪರಂಪಾರ ಮುಗಿಲ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಜ್ಜೆ !!!!

ಗಾಳಿ ನೆಲ ಗುಡಿಸಿದೆ, ಮುಗಿಲು ತಳಿ ಹಾಕಿದೆ, ಹಕ್ಕಿಗಳು ಸುಪ್ರಭಾತ ಎಂದಿವೆ. ದಿಕ್ಕು-ವಿದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂವುಗಳು ಗಂಧಚಿಮ್ಮಿವೆ. ಗಿಡ-ಮರ-ಬಳ್ಳಿಗಳು ಜಳಕೆ ಮಾಡಿವೆ..... !!!!

ಇಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರದ ಗಿಡಮರಗಳು, ವಿಷಮಿಶ್ರಿತ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹೂವುಗಳು, ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಇಂಥ ವಿಕೃತಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.....!!!!

ಓಹೋ..... !!!! ಎಲ್ಲಾ ಜನಸಂದಣಿ ಇಲ್ಲ, ಇರುವವರು ಕೆಲವರೇ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಹಸಿವೆಯೋ, ಹಸಿವೆ. ಹಸಿವೆಗಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇವರದ್ದು. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವ ಹಸಿವು ಇವರದ್ದು.....!!!!

ಅಂದಹಾಗೆ ನಿಸ್ಸಾರ, ನಿರ್ವೀರ್ಯ, ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಚರಟಗಳನ್ನು ಮೂಗಿನ ತನಕ ತುರುಕಿ, ಉಳಿದ ಹಳಸಿದ್ದನ್ನು ರಾತ್ರಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಾಕರು ಇವರಲ್ಲ.....!!!!

ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರ ಬೆಳಕುಗಳು ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ, ಇವುಗಳೇ ಇವರ ಆಹಾರ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಲರವ ಇವರಿಗೆ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ. ಗೃಹ-ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕುಗಳು ಬಗೆ ಬಗೆಯ ರಸಾಯನ.....!!!!

ಇದು ಸ್ವರ್ಗವಲ್ಲ. ಇದು ಮೋಕ್ಷ ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಲೌಕಿಕ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಿಂದ ಬಾಧ್ಯರು.....!!!!

ಹಾಗಾದರೆ ಇದು ಏನು ? ಎಂತು ? ಎಂಬ ವಿಸ್ಮಯವೇ !!!!

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇದು ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ವಾಪ್ಪಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿನೋಟ. ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕ ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸುಗಳೇ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೇ ಮುಗಿಲು. ಸರ್ವಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳೇ ಗಾಳಿ. ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯೇ ಸೂರ್ಯ. ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯೇ ಚಂದ್ರ. ದಾಯರ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಬೆಳದಿಂಗಳು. ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೇ ಚಲಿ-ಒಲಿಗುಟ್ಟುವ ಹಕ್ಕಿಗಳ ನಾದ-ನಿನಾದ. ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಾಂತರವೇ ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕು.

ಈಗ 'ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ' 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಎಂಬ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತೀವರು. ಇವರ ಬೆಳಕು ಕುಡಿದು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಮಿಂಚುಹುಳುವಾದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಬೆಳಕು ಕುಡಿದು ಬೆಳಕಿನ ಮಕ್ಕಳಾಗೋಣ.

ಆಯಿತು ಹತ್ತು ಉಳಿಯಿತು ಎರಡು

“ಹತ್ತು” ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಹೆಸರು. ಇಟ್ಟ ಹೆಸರಿಗೆ ಅನ್ವರ್ಥಕ. ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ ಎನಿಸಿತು. “ಹತ್ತು” ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹೌದು; ಆದರೆ ಇದೇ ಕೊನೆಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದುಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದಾವು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕೊನೆ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಬಾಕಿ ಎರಡು ತುಂಬಲೇ ಬೇಕು. ಆಗ ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಚಂದ್ರಿಕೆಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಸಂಕಲಿತ ಯೋಜನೆಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಗ್ರಂಥವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ. “ಎತ್ತಲಾಗದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ” ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿದವು ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡಬಹುದು. ಕಪಾಟಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟು ಬೀಗಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಜಡಿಯಲೂ ಬಹುದು.....!!!!

ಊಹ್ಯೂಂ..... ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ..... ಮುಗಿದಿಲ್ಲಮುಗಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹ್ಲಾ' ಅಯ್ಯೋ ನಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ದುಡ್ಡುಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ.....' ಇಲ್ಲಿ 'ಕೊಡುವವನೂ ಅವನೇ, ಕೊಂಬುವವನು ಅವನೇ' ಅವನಿಗೇ ಇಲ್ಲದ ಚಿಂತೆ ನಮಗೇಕೆ ? ಹಾಗಾದರೆ ಹನ್ನೆರಡಕ್ಕೂ ಮುಗಿಯದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮುಗಿತ..... ?

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಚಂದ್ರಿಕೆ ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಉಳಿದೆರಡಕ್ಕೆ ಶೇಷಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದಿರುವರು. ಅವರದ್ದನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಶೇಷ ನಿಶ್ಲೇಷ. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣ. ಒಳಗಿದ್ದು ಅವನು ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಂತಲ್ಲೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಸಲಿ ಎಂದು ಆ ಪರಿಪೂರ್ಣನಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಇದೊಂದು ಬಿನ್ನಹ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠದ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಕೇಶವನಿಧಿತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ತುಂಬು ಹೃದಯದ ಆಶೀರ್ವಾದದ ಬಲದಿಂದ ಈ ಸಂಪುಟವು ಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆ ಎಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಸಾರಥ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಯುತ ಹೆಚ್.ಬಿ. ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅನಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಇವರ ಉತ್ಸಾಹ-ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳಿಗೆ ಎಂದೆಂದೂ ಚರೆಯಣಿಯಾಗಿರುವೆ. ಇವರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸಾಹಗಳಂತೆ ಈ ಸಂಪುಟವು ಸುಮಾರು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮುದ್ರಣವಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ನನ್ನಿಂದ ತಡವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳು ಇವರ ಸಾರಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಮುದ್ರಣವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಪುಟಕ್ಕೂ ಸಹಯೋಗ ನೀಡಿದ ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಡಾಯಲ್ಸ್‌ ಟೌನ್, ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯಾ, ೧೮೯೦೧, ಯು.ಎಸ್.ಎ. ಇವರಿಗೆ ಅನಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳು ಶ್ರೀನಿವಾಸಪ್ರಹ್ಲಾದ ಇವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ. ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

ಹತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು

ಮೋಹನ್

“ನೋಡಲು ಅವರೊಬ್ಬ ತೀರಾ ಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಆಗಾಗ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟು ಪುಸ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವರ ಹವ್ಯಾಸ. ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತೆಂದರೆ ಕ್ಷಣಕಾಲವೂ ವ್ಯರ್ಥ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಇವರದ್ದಲ್ಲ. ನಿವೃತ್ತಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಿರುಚಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರುವ ಸ್ವಭಾವ ಇವರದು”.

ಇವರನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ ನನಗೆ ಹೀಗನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಚಯ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರೇ ಮುಂದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯ ಆವೃಥ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವರೆಂದು ಕನಸಿನಲ್ಲೂ ಊಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ದಿನ ಘಂಟೆ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇದೇ ಮೋಹನ್ ಅವರು ಮನೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ “ವರ್ಷಗಳುರುಳಿದರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗಗಳು ಏಕೆ ಬರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.

“ಬರೆದದ್ದು ಮುಗಿದಿದೆ. ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಯೋಜನೆ ನಿಂತಿದೆ” ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಾದ. ಆಗ ಮೋಹನ್ ಅವರು ‘ಆಚಾರ್ಯರೇ ! ನಿಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟಗಳಿಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ದೇವರನ್ನು ನಂಬಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಮುದ್ರಣದ ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ನಿವೃತ್ತಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇವರ ಮನೋಧೈರ್ಯ, ತ್ಯಾಗ, ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆ, ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ವಿಸ್ಮಿತನಾದೆ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರಣೆಂದು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟದ ಪ್ರಕಾಶನವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡೆ.

ಶ್ರೀಮತಿ ರಮಾಬಾಯೀ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ನರಸೀಪುರ ಕೇಶವರಾವ್ ಇವರ ಪುತ್ರರಾದ ಮೋಹನ್ ಅವರ ಜನ್ಮಸಾರ್ಥಕವಾಗಲಿ. ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳೇ ಬಾರದಂಥ ಅಪಾರ ಪುಣ್ಯರಾತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಕರುಣಿಸಲೆಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಕ.ಲೇಖಿ

ವಿ. ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

ಚತುರ್ಥಪಾದದ ಸಾರಾಂಶ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಕಾಶವು ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಯುವಿನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡತಾಳಿದೆ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ, ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನೇ ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶವು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕು. ಈ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಾತ್ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನೆಲೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥ ಕಾರ್ಯವೂ ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುನಃ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣ ರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಉದ್ದೇಶ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ ಅಗ್ನೇರಾಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪುನಃ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರನು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ, ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ತನಗಿಂತ ತಾನು ಮೊದಲು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದರೂ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭೌತಿಕಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಆತ್ಮರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ 'ಆಕಾಶ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಂತೆ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪದಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ವಾಯು ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯನೂ, ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬನೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ತನಗಿಂತ ತಾನೇ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಇರುತ್ತವೋ ಅದನ್ನು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶವೆಂಬ

ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆತ್ಮರೂಪದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಾಯುರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಧರ್ಮದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ರೂಪವಿಶೇಷವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಆಧಾರವನ್ನು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಠೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಅಂತರಃ ಯಮ್ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ ಯಸ್ಯ ಆಕಾಶಃ ಶರೀರಮ್ ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಸ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ' ಹೀಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಭಗವದ್ರೂಪವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ 'ಸ ಯೋತೋಽಶ್ರುತಃ ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಅಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಅಜ್ಞೇಯತ್ವವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯಂ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಠೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಠೋಕ್ತೇಃ' 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಡೆಯುವಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವು ವಿಭಿನ್ನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೊದಲು ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಷಟ್ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸ ಪ್ರಾಣಮಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಣನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸ ಇಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಅಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಕದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ' ಎಂದು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಇದೆಯಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೃಜನವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದ್ದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಧಾಂದೋಗ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂದು, ಸತ್ ಎಂದೂ, ಆಕಾಶನೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವೇದಾಂತಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಕಾರಣತ್ವೇ - ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಒಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಆತ್ಮತೆ ಹೇಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇಃ ಪಾದಸಂಗತೇರಪ್ಯಭಾವತಃ |

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುಕ್ರಿಯೇಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ ||೧||

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ, ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲೇ ಬರುವಂತಹ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ನೀವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಿಷಯ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಮೂರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನಾವೂ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯ. ಸಮಯವಿರೋಧವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ವಿನಿಗಮಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿರಿ. ಏನೇ ಆದರೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶರಣಾರ್ಥಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅನಾರಂಭಣೀಯ

ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಏಕೆ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ? ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕೇವಲ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅದು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದಾಗಲಿ, ಆಕಾಶವು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗಲಿ, ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸೇ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕಾಶಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು ಮೂಢತನ. ಇನ್ನು 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 'ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ತೇಜೋತಸ್ತಥಾ ಹ್ಯಾಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪುನಃ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವಾಗ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೇ ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅಸಂಗತ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರು. 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು, 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಜಗತ್ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ? ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಆತಂಕ ಮಾಡಿದರೋ, ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ವಿಯತ್ವಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅದರ ಪರಿಹಾರವು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಮತ್ತು ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕಲ್ಪಿತನಾದ್ದರಿಂದ ತದ್ವಿಷಯಕವಾದ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನೇ ಆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಸತ್' ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ, 'ಆಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಆಸತ್' ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸತ್ ಸ್ವರೂಪನು, ಹಾಗೂ ಆಸತ್ ಸ್ವರೂಪನು ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್' ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ 'ಆಸತ್' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ತದ್ಧೇದಂ ಅವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ತತ್ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕ್ರಿಯತೇ' ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಜಗತ್ ಕಾರಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪುನಃ ಮುಂದೆ 'ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತ್ಸಾತ್ ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ತದ್ಧೇದಂ ಅವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್' ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತದ್ಧೇದಂ ಅವ್ಯಾಕೃತ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪಶ್ಯಂಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರುಣ್ವಾನ್ ಶ್ರೋತ್ರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದರ್ಶನ-ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಚೇತನಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ, ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಏಕಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಈಗಾಗಲೇ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿ- ಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಈಕ್ಷಣವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟದ ಕಾರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಜೀವಾದಿರಿಂಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಛಾಯೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪಾದವು ಹೊರಟದೆಯೆಂದು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಪ್ರಕೃತ 'ತದ್ವೇದಂ ಆಮ್ಯಾಕೃತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪರವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಯಾವುದೂ ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ-ಪ್ರಳಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಿಂಗವಾಗಲೀ, ರೂಢಶಬ್ದವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

* * * * *

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಟೀಕಾಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಸ್ತ್ರೀನಿಷೇಧಿನಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಸರ್ವಮಾನೈವಿರೋಧಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗಲೂ, ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗಲೂ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರೋ, ಅದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ವಿಚಾರವು ತತ್ವಪ್ರದೀಪವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳಿಂದೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕಾಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಸಂದೇಹ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಹೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದವೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಆಕ್ಷೇಪ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದೇನೋ ಒಪ್ಪಿರಿ. ತದ್ಗತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸರ್ವಥಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನೀಚವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ

ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಆಸ್ತಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಬೇಕಾದೀತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರಂಗಲಕ್ಷಣ, ಬಹಿರಂಗಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಉಪಚಾರ ರೂಢೋಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ,

ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾಯೋಗವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಯೋಗರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾಯೋಗದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಲೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಆವಾತತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಿವಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹಾನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತೃಗುಹಿತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ನಾನಾರ್ಥಕಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಚಿತ್ರಲಿಖಿತ ಸಿಂಹವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಿಂಹವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಅಜ್ಞರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನ್ನೇತಿ ಚೇತ್ ನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತದಧೀನತ್ವವಿಲ್ಲದಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಾಳಿರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ-ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಅನಿವಾರ್ಯ

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮ, ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮಂದರು ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ತೊಡಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಮತ್ತು 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವೇದವು ವಿಧಿಸುವ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಇಂತಹವರು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಇವರು ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂಬುದು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥದವರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಸಾಧನ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕುದ್ರಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಶಾಶ್ವತ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈದ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಆಶ್ವರಃಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

'ಉತ್ಕೃಷ್ಟತ ವಿವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂತಃಕರಣಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಆವಾಗ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶಾಶ್ವತ್ಸಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವ್ಯಾಸರ ಶಿಷ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರತ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತ ಔಡುಲೋಮಿಚಾರ್ಯರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಾಶ್ಯಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರಂಗತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರತ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳ ಉತ್ತರಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಬಲ ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯು ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ಹಿಂದಿನ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಪದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚೇದ್ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವೈಮತ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗುಣಸೂತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಹೀಗೆ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಆಧ್ಯಾಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾದದಿಂದಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಾಗಲೀ ಸಂಗತಿಯು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಆಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿರುವಾಗ ಈ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದ ಈ ಸೂತ್ರವು 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಯನ್ನಾದರೂ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಪರಮತದವರ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ನಿರಾಕರಣೆ

ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯೋ ವೈ ಬಾಲಾಕ ಏತೇಷಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಕರ್ತಾ ಯಸ್ಯ ಚೈತತ್ ಕರ್ಮ ಸ ವೇದಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥರ್ಮಗಳೆಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಜೀವನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ಏವ ಏಕಧಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಎರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ್' ಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ಪ್ರತೀ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಕ್ರಿಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ 'ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಜಗತ್ಪ್ರತೀ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಾಗಲೀ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಾಗಲೀ, ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೈದ ನೀವು ಕೇವಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಿರಿ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ನೀವು ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಆತ್ಮಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಾಗ, 'ಏತತ್' ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮತದ್ವಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಧಿಕರಣದ ವಿಮರ್ಶೆ

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥಃ' 'ಉತ್ಪತ್ತಿಮಿಷ್ಯತವಿವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' 'ಅವ್ಯಕ್ತೇರಿತಿ ಕಾಶಕ್ಯತ್ವಃ' ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಶಾಂಕರರು ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜೀಯರು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿರಿದ್ಧಾಸಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪತಿ, ಪತ್ನಿ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದವು ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಅರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲವೂ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಮತ್ತು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀಃ ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥಃ' - 'ಆತ್ಮನಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅಭೇದದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.' - ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಔದೋಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕ್ಯತಃ' - ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪನಾದ ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದವು ಕಾಲ್ಪನಿಕ, ಅಭೇದವು ವಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದು ಕಾಶಕ್ಯತಃರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶಕ್ಯತಾಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಅಭೇದವನ್ನು, ಕಾಶಕ್ಯತಾಚಾರ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅನುಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಆತ್ಮಪದವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಹೊರತು, ಜೀವನು ತನ್ನ ಕಾಮನೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪತಿ, ಪತ್ನಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಅವರಿಗಾಗಿ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟು ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ತಾನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ತಪ್ಪುತ್ತದೋ ಅವಾಗ ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿದ್ದರೂ ಪತಿಯು ಪತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಲಾರಳು. ಪತಿಯು ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ದೊರಕಲು ಸಾಧ್ಯ ಹೊರತು, ಸ್ವತಃ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಲೀ, ದುಃಖಸ್ವರೂಪವಾಗಲೀ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು, ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುವ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದವು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧವು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮತ್ತು ತನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಕ್ರೋತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಜೀವವಿಷಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಧಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನ ವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತ ವಿವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಜೀವನು ಸಂಸಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮೋಕ್ಷಕಾಲದ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ಕಾಂತಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಸಾರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ನಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಜೀವರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅನೇನ ಜೀವೇನ ಆತ್ಮನಾ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಉಪಕ್ರಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಶಕೃತ್ನಾ ಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಅವಸ್ಥಿತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಕುತ್ರ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, 'ಕಥಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಿತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಉತ್ಕಾಂತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರವು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಭೇದವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ತದರ್ಥಚಿಂತೆಗಳು

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊಸ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಪುರುಷರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ನಾರಾಯಣೇ, ಮೋಹಿನೀ, ವಡವಾ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಎಷ್ಟು ಇವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಏಷಾ ಹೈವ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಕ್ಕಿಂತ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಕಲತ್ರಂ' ಎಂಬ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪತ್ನಿ' ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸ್ವಭಾವ ಎಂದು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಏಕೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯ.

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ- ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ನಪುಂಸಕರಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲತ್ರ, ಅಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೀಗಲ್ಲ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವ ಎರಡೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ, ಪುರುಷಪಶುವನ್ನೇ ಯಾಗಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಂತೆ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವು ಇದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ

'ಪ್ರಕೃತಿ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ಯೋಷಿತ್', 'ನಾರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ'ಯೆಂದಾಗಲೀ, 'ನಾರೀ' ಎಂದಾಗಲು ಕರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು, ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಆವಾತತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಪುರುಷನಾಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಕೂಡ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ಕೂಡ ಪುರುಷನ ಜೊತೆಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯ ವಿಶೇಷಣವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು 'ಸ್ತ್ರೀ'

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ: ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ', 'ಯೋಷಿತ್' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೇ ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಇವೆರಡರ ಜೊತೆಗೆ 'ನಪುಂಸಕಸಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಾಗಲೀ, ಪುರುಷರಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕರ್ಷಿತನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆದರೂ ನಪುಂಸಕ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಲೀ, ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ರೂಢವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ತದ್ಗತತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ನಪುಂಸಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದದಿಂದಾಗಲೀ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ವಿಷಯ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರಿ? ಇಷ್ಟು ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ನೇರವಾಗಿ ಅಪತ್ಯೋಕ್ತಾದಿಕನಾದ ಪರಮಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮುಚ್ಯತೇ |

ಯಚ್ಚಾಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾಸ್ತಸ್ಯ ವಾಚಕಾಃ ||

ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನೂ ಕೂಡ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಿಶ್ವಂ ಭುಕ್ತಪೂರ್ವಂ ಜನಾರ್ದನಃ |

ಸಸರ್ಜ ಮಾತಾಪಿತೃವದೂರ್ಣಾಭವದೇವ ಚ ||

ಪರಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಂದಿದ್ದನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೇಡರ ಹುಳವು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಉಗುಳಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪುನಃ ನುಂಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪುನಃ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯಂದಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸೂತ್ರಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದದಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವಂತೆ ಪುರುಷತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ಅಭಿದ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತಂ ತ ಕಥ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಇಚ್ಛೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ತು 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಸಕಲಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹದಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಲು ಪುನಃ

ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಯದ್ ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ-

ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲ. ಕುಲಾಲನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಣ್ಣು ವಿಶಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವ ಕುಲಾಲನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ = ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಚ = ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉದ್ದಾಲಕರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗ ಶ್ವೇತಕೇತು 'ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶಾ ಭವತಿ' ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಪುನಃ ಉದ್ದಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ - 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಏಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಂ ಮನ್ವಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟ-ಶರಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣಿನ ಆಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಘಟಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಘಟ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ. ಅದರಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪರರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ಅನುಚಿತ. ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ, 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಆಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು.

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಈ ಸೂತ್ರವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಹೇತು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯಾ, ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ ಆಗಲಿ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲಿ, ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಅಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಏಕ ಉಪಪನ್ನವಾಗಬಾರದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

ಏಕಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೇತ್ ಭವೇತ್ |

ಉಪಾದಾನಂ ತರ್ಹಿ ಭವೇತ್ತತ್ ವಿಮಾನಿಮಿತ್ತತಾ ||

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಿನ್ನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಮತದ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಮತದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವಿವರಣೆ

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ಉಪಾದಾನತ್ವ' ಎಂದರೆ ಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾವು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದದ್ದು ಹಗ್ಗ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಸಹ ಹಗ್ಗವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಸೋಽಕಾಮಯತ ಬಹು ಸ್ಯಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಬಹುಭವನವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇಚ್ಛೆಯು ಬರಬೇಕೆಂದರೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಬಹುಭವನವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಇದರಿಂದ ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ಥಾನವಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಆರೋಪಿತನಾದಾಗ ಮೊದಲು ಸ್ಥಾನವು ನಾನು ಪುರುಷನಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವಾಣಿ ಹವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಛಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಲಯಗಳಿರಡನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ, ಮತ್ತು ಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಘಟ-ಪಟಾದಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗಲೀ, ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಲಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.

'ಆತ್ಮತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ತದಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಯಮಕುರುತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ, ಮತ್ತು ಆತ್ಮಕರ್ಮವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ - 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ತಾನು ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಹಗ್ಗವು ಹಾವಿನ ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವು ಹೊಂದುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು, ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಶಂಕೆಯ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ, 'ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸದಾದಿಪ್ರಪಂಚರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬುದು ಪದನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಯದ್ ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯೋನಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯೋನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂಬರ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿವರ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪರಿಣಾಮ, ಯೋನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಗ್ಗವು ಹಾವನ್ನು ಮಾಡಿತು ಎಂದಾಗಲೀ, ಹಗ್ಗವು ಹಾವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಿತು ಎಂದಾಗಲೀ, ಹಾವಿಗೆ ರಜ್ಜುವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಅವನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳಿ, ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವುದು ಆತ್ಮಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸ್ವೀರಿಂಗಶಬ್ದಗಳೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿ ಚ್ಯುತಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಧೋರಣೆಯಿಂದ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ, ಭಗವಂತನು ನಿಃಸ್ವರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಿಃಸ್ವರೂಪಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ನಿಯಮನಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಈಶಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಇಷ್ಟು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನು ನಿಃಸ್ವರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ' 'ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ಆನಂದಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊಟುಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ತೂನ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ತೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನು ಶಶವಿಷ್ಣಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಾರ. ಅವನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಭಗವದಧೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಉತ್ತಿಪಾದಯಿಷೇದೀಶೋ ಯದಿ ಶೃಂಗಂ ಶಶಾದಿಕೇ |

ಗವಾದಾವಿವ ಜಾಯೇತ ತದಭಾವಾದಭೂದಸತ್ ||೧||

ಒಂದುವೇಳೆ ಈಶ್ವರನು ಮೊಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕೊಂಬು ಇರುವಂತೆ, ಮೊಲ, ಕುದುರೆ ಇವುಗಳಿಗೂ ಕೊಂಬು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಈಶ್ವರನು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶಶವಿಷ್ಣಾಣಾದಿಗಳು ಆತ್ಮಂತ ಅಸತ್ತಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮಾಂತಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಸಮಯವಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ವಾದವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೂ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವು ನಿರ್ಣಿತವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರಧಾನನಿರಾಸನೆಯವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಜಾತೀಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿವಾದಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಶಬ್ದದಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ನಿರಾಕೃತವಾದವು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಸ್ವರಸ. 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿದೆ. ಈ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಪ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ವಾದವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಆದ್ದರಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮನ್ವಯವು ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು' ಎಂಬ ದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಚಿಂತನೆ

ರಾಮಾನುಜರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾರೆ - ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇರಲೇ ಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯೆಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಭ್ಯಾಸ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ವಿಮರ್ಶೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಪಾದನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಭ್ಯಾಸವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕರ್ಮಕಾಂಡದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಸಂಧಿಯತೇ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭರ್ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಸ್ವರ್ಗೇಣ ಲೋಕೇನ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇದೆ. ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸಿದ ಋಗ್ವೇದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹುರುಳು.

ಅರ್ಥಸಮಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೇ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೆವು. ಅದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪುನಃ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥಾಲ್ಯಾಮ್' 'ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ, ವಾಕ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ನೋನ್ನಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅನ್ನೋನ್ನಾಶ್ರಯವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳು ಮುಗಿಯಿತೆಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥಾಲ್ಯಾಮ್' 'ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದ ಸಮಗ್ರವೇದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಲೀ, ರಾಮಾನುಜರ ವಿಚಾರವಾಗಲೀ, ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ವಚನದಂತೆ ಸಮಗ್ರ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ವಿಚಾರವು ದೃಢವಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ನಾಮನಿ ಲಿಂಗಾನ್ಯಪಿ ಚೇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ತಥೋಭಯತ್ರ |

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾಂಜ್ಯನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ಸಮನ್ವಿತಾನಿ |

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ, ಇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೀಗಿದೆ- ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಾಗಲೇ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಮನ್ವಯವು ಎರಡು ಬಗೆ - ಒಂದು ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಕ್ರಮ. ಹೀಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಗಳಿರದನ್ನೂ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪದೇ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಅವಾಂತರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದರೆ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಾಕ್ಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ತಾನು ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ನಿರಾಸೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಂತರವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೊದಲು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥದ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈಗ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದದ್ದು, ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಭಾಕರರಾಗಲೀ, ಭಾಟ್ಟರಾಗಲೀ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಿಂಹಶಬ್ದದಿಂದ 'ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹವೇ

ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೌಕಿಕರೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸಕಲಸಜ್ಜನರೂ ಇದನ್ನೇ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಪರ್ಯಾಯಾನಂತಶಬ್ದರ್ಥೋಗಿತ್ಯರ್ಥವಾಚಕೈಃ |

ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಿದ್ಧಾಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ಣತಾ ||೧||

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೌಗಿಕವೂ, ಗುಣವಾಚಕವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರ್ಯಾಯವಾದ ಅನಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ವಾಚ್ಯತ್ವಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದವು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಏಕೆ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಕೇವಲ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಕಲ್ಲವೇ? ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ', 'ಅದ್ಯತೇಽತಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ತಸ್ಮಾದನ್ಯಂ ತದುಚ್ಯತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು 'ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ, ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿ, ವೃಶ್ಚಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಂತರ್ಯಾಮಿ', 'ಭೂಮಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗಂತೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ನೀಡಿ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹಾಪ್ರಯೋಜನವು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ಶರೀರವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೇ, ಶರೀರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂಬುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. 'ದೇವತೆಯು ಮಾತನಾಡಿದನು' 'ಮನುಷ್ಯನು ಬಂದನು' ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವಾದರೂ, ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಧೋರಣೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಭಾಟ್ಟರು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತುಲ್ಯವೃತ್ತಿವೇದ್ಯತೆಯಾ ಜಾತಿಜ್ಞಾನ ಬರುವಾಗಲೇ ವ್ಯಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದೇ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. 'ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರ ಸ್ವಭಾವ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತೆಯಿವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ವೈಶ್ವಿಕ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಗೋಮಯ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದುವಾದಾನಕತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅದರಂತೆ ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ, ಗಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಾಶ್ರಿತತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೊರತಾಗಿ 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತೆಯಿವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಗವದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಗೋ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಘಟಿತವಾದ ಜಾತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುವಂತೆ ಘಟಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಸಮರ್ಥನೆ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾನುಜಮತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರಾಕರಣೆ

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನುವುದಾದಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ', 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ

ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಬೇಕು. ಆವಾಗ ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ 'ತದಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಹಮರ್ಥವಿತಿಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅರ್ಥವೆನ್ನಬೇಕು. ಇದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿತಿಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಅಹಮರ್ಥನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ಅಹಮರ್ಥವಿತಿಷ್ಠನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದೇ ಲೇಸು.

ಇನ್ನು ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಶರೀರವಿತಿಷ್ಠನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ದೇಹವನ್ನಾಗಲೀ, ಕೇವಲ ಚೇತನನ್ನಾಗಲೀ, ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಯಾರೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿತಿಷ್ಠನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ನೀವು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಿದ್ದು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. 'ನೈವ ಪ್ರಕೃತಿಜಾಃ ಕ್ವಚಿತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ 'ಅಶರೀರಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ' ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಶರೀರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಾರ್ಥಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಪ್ರಥಮಪಾದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಭೇದ ವಿಚಾರ

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಗ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು 'ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದರ ವಿರೋಧ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಿರೋಧವು ಹೇತುಮತ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮನ್ವಯವು ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಅವಿರೋಧವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯವು ಹೇತುಮತ್ವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೂ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ವಿನೇ ಆಗಲಿ. ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅನಂತರ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಸಮಯೈಃ ಶುದ್ಧವೇದೈರ್ಯುಕ್ತಪ್ರಬಂಹಿತೈಃ |

ವೇದೈಶ್ಚಾಪ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಕ್ರಮಾತ್ ಪಾದೇಷು ಕೀರ್ತ್ಯತೇ ||೧||

೧. ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೨. ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೩. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ. ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದವಿರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಕು ಕಾರಣಗಳು

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು ? ಅನಂತರವೇ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು, ತದನಂತರ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ ? ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವಿರಬಾರದು ? ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ಪದಾತ್ಮಾದಿಷು ಭಂಗೇಷು ಗಜಾತ್ಮಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಅನಂತರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಅನುಮಾನವಿರೋಧವು ಮೊದಲು ನಿರಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಅನಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ತದನಂತರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ದುರ್ಬಲವಾದ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅನಂತರ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು -

ಬಹಿರಂಗೈರ್ವಿರೋಧೋ ಹಿ ಝಟಿತ್ವೇವ ಪ್ರತೀಯತೇ ।

ಅಂತರಂಗೈಃ ಸ್ವಗೌತ್ಯಸ್ತು ವಿಲಂಬೇನ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥೧॥

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರದವರೇ ಆದ ಮನುಷ್ಯನಿಂದಲೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ - ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾನವು ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಮಯಗಳು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಅಂತರಂಗವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತರಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ದುರ್ಬಲವೇ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧದ ಅನಂತರವೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವೆಂದು, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದೂ ಕೂಡ ತೀರಿಸಬಹುದು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮವೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಯಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠ. ಮತ್ತು ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದವನ್ನೇ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. 'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಅಪ್ಪ-ಅಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠ. ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬಹುಜನಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿಯೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಿರೋಧವು ಕೇವಲ ಆಪಾತತಃ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ

ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಈ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮನ್ಯಾಯದಿಂದಲಾಗಲೀ, ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚ್ಯಪ್ರಪಂಚಕಭಾವಸಂಗತಿಯಿಂದ 'ಲೇ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಂತೂ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೇ ಏಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಸಮಯಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸಮಯಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ಯಾವದ್ವಿಶಾರಂ ತು ವಿಭಾಗೋ ಲೋಕವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಕ್ರಮ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಪ್ರಮೇಯ ಮತ್ತು ಪಾದಕ್ರಮ ವಿಚಾರ ಹೀಗಿದೆ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಉನ್ನತವಾದ ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಹೊರಟಿದೆ. ಜೀವವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೃತೀಯಪಾದದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಹೊರಟಿದೆ. ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿವಿರೋಧ ಮತ್ತು ತರ್ಕವಿರೋಧ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದರಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಜೀವವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಪಾದಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕೇ ಪಾದ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೈವಿಧ್ಯೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೈವಿಧ್ಯೆ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವೂ ಇದೆ. ಪರಮತದ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕಬಾರಿ ಪರಮಮತದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಮತದೋಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳದೇ ತರ್ಕವಿರೋಧಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಮಹದ್ವಿರ್ಭವದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತವಿಷಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸದೆ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಸಂಜ್ಞಾಮೂರ್ತಿಕ್ಷುಪ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ತಾವೇ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸದೇ ಎಡವಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳಷ್ಟೇ ಅಸಾಧುವಲ್ಲ, ಪಾದಕ್ರಮಗಳೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅನಂತರ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದ ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮಗಳಾಗಲೀ ಸಾಧುವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜರ ಪಾದೋಪಾಧಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜರು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ - ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಮತನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಎರಡನೆಯ

ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಪಕ್ಷಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ತತ್ಯಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಉಪಾಧಿ, ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಯು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಸಮವಾಯಾಭ್ಯುಪಗಮಾಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸಮವಾಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ದೋಷ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ, ಜೀವಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಭೇದವನ್ನೇ ಇವರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ರಾಮಾನುಜರ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳು ಅಸಮೀಚನವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪಾದಕ್ರಮಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಹೊರಟಿರುವಂತೆ, ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವೈದಿಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯುಕ್ತವಾದ. ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು.

ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಸಮಯಗಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ತಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿ, ಶ್ರುತಿ, ಸಮಯ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆ ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೂಡ ಸಂಗತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಅಥವಾ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದದ್ದನ್ನು ಮೊದಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥವಾ ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿ-ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಅಧ್ಯಾಯದ ಮತ್ತು ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅವರೇ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಹೀಗಿದೆ -

ಇತಃ ಪರಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಕಂ ನ ಪೃಥಗುಚ್ಯತೇ |

ಗ್ರಂಥಗೌರವಭೀತ್ಯಾ ಚ ಟೀಕಾದೌ ಚ ಸ್ಫುಟತ್ವತಃ ||೧||

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಅನ್ಯಮತೀಯ ಅಧಿಕರಣದ ಅನುವಾದ, ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಗ್ರಂಥವು ಬಹಳಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವೋ, ಯುಕ್ತವೋ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಬೇಡವೋ ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವೋ, ಅಲ್ಲವೋ?

ಒಂದುವೇಳೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿ-ಗನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳು

ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ರುದ್ರನು ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ - 'ಔದುಂಬರೀಂ ಸ್ತೃಷ್ಟೋದ್ಗಾಯೇತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅತ್ತಿ ಮರದ ಯೂಪವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಪಯಿತವ್ಯಾ' ಅತ್ತಿಮರದ ಯೂಪವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಭಾಟುರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರೋ, ಅವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು 'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾದಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' ಎಂದು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದಾಗ ಅದು ಮೂಲಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಮಾನಪತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅದರಂತೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಶಿವನೇ ಮೊದಲಾದ ಆಪ್ತರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಶ್ರುತಿ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲ.

ರುದ್ರನು ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರನನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಶ್ರುತಿಗಾಗಲೀ, ಸ್ಮೃತಿಗಾಗಲೀ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪುರುಷಾರ್ಥನಿವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷ ಎಂದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಾರದು.

ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಜಗತ್ಕಾರಣರೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆ ವಿರೋಧವನ್ನು ದೇಶಭೇದ, ಕಾಲಭೇದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಭೇದಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವದೇಶ, ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರೇ ಸಕಲದೇಶ, ಸಕಲಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ಥಾವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧ ವಚನವಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ಥಾವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಚನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ? ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೌರುಷೇಯವಾಗಿ ಆಪೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸುಂದೋಪಸುಂದನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಶೈವರೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಶಿವಾದಿಗಳು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಂದಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಣದರೋ, ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದಷ್ಟು ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅರ್ಥವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರಿಂದ ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ತಾವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಲು ಹೊರಟರೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ. ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಲವಾದ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಸಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕಣಾದಾದಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಣಾದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಾದರೆ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಯಾದ್ದಾಗಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಆಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾಗಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಬಾಧದೋಷ (ಸಿದ್ಧಾಂತ)

ಪ್ರತಿರುಂಧೇ ಸ್ಮೃತಿಸ್ತಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ |

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ಮೃತಿಕಾಽತ್ಯಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ ಪುನಃ ||

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪಾತತಃ ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಪಾತತಃ ನೋಡಿದರೆ ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಗೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಾಗ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವೂ ಇದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲ ವಿನಿಸುತ್ತವೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಸುಮ್ಮನೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವವನು ಹೇಗೆ ಬಲಿಷ್ಠನೋ ? ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಸಮಾನಬಲಹೊಂದಿರುವ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು

ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಾದರೋ, ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪೃಷ್ಠವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದಷ್ಟು ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅರ್ಥವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರಿಂದ ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ತಾವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಲು ಹೊರಟರೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಲವಾದ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಸಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕಣ್ಣಾದಾದಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಣ್ಣಾದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಾದರೆ ಕಣ್ಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಯಾದ್ದಾಗಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾಗಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಬಾಧದೋಷ (ಸಿದ್ಧಾಂತ)

ಪ್ರತಿರುಂಧೇ ಸ್ಮೃತಿಸ್ತಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ |

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ಮೃತಿಕಾಽತ್ಯಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ ಪುನಃ ||

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಪಾತತಃ ನೋಡಿದರೆ ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಗೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆವಾಗ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವೂ ಇದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಸುಮ್ಮನೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವವನು ಹೇಗೆ ಬಲಿಷ್ಠನೋ ? ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಸಮಾನಬಲಹೊಂದಿರುವ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು

ಬಲಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುವಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ, ಅಥವಾ ಅನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ ಅದೇ ಕಾಲಾಳುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲ ಬರುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳ ಆಶಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ತ್ವಂ ಚ ರುದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕಾರಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅತಿಮಮಾದ ಬಾಧದೋಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶೈವಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣ

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವೇದ, ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶೈವ, ಪಂಚರಾತ್ರ, ಸೌರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಗಮವು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕಾಪಿಲಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಯಾದ ನಿರೂಪಣೆಯಿರುವ ಈ ಎರಡು ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವ ಉಳಿದ ಆಗಮಗಳು ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆಯಾ ಪಂಥದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನೇ ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು, ಆಪ್ತರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವನೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇವನೇ ವಿಶ್ವಾಸ್ತಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಆಗಮಗಳು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಚರಿತ್ರೆ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿದವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು, ಯಾವುದನ್ನು

ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೇದದ ಸಂವಾದವಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

ಮತ್ತು ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಆಯಾ ಆಗಮಪ್ರವರ್ತಕರೇ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ನಮಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಬಹಳ ಕಠಿಣ. ಕುಲಶುದ್ಧಿ, ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಂಪನ್ನತೆ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಠಿಣನಿಯಮನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಫಲವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವೇದಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಠಿಣನಿಯಮಗಳು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹಳ ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಸರಳ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ, ಭ್ರಾಂತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಾನಸಿಕ ದೋಷಗಳಿರಬೇಕು. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಮೋಸಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದಾಗ ವಾಕ್ಯಗಳು ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮನೋದೋಷದಿಂದ ಬರುವಂತಹ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ. ಆದರೆ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾನಸಿಕದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ

ವ್ಯಕ್ತಿಯು ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬೇರೆ ಮತದವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಧಾನ ಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆ ಬಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡಬೇಕು. ಆದರೆ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾದ ಫಲದ ಅನುಪಲಂಭವೆಂಬ ಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ, ಹೊರತು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಬಾಧಾದಿದೋಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು.

ಮಾಯಾವಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದವು ಪೋಷಕಸಂಸ್ಕಾರಾದಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೃತಕವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನ್ನಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಕಾಫಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾಫಿಲಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಫಿಲನಂತಹ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಮನ್ನಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಕಾಫಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮನ್ನಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನ್ನಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿ, ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನೇ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಕಾಫಿಲಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕಫಿಲಾದಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಲು ಏಕೆ ಸಂಕೋಚ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಂಡನೆಯು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕ್ಲಿಷ್ಟವೆಂಬ ಉಪಪಾದನೆಯೇ ತಪ್ಪು. ಈಗಾಗಲೇ ಈ ಕ್ಷತ್ವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಕಲ ವೇದಾಂತಗಳು ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವು ಬಹುಮುಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಎಂಬ ವಾದವೇ ತಪ್ಪು.

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತೂತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವೈದಿಕವಾದ ಸಕಲ ಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಅವೈದಿಕ ಸ್ತೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ತೂತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ತಪ್ಪು.

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಸಾಂಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮಹತ್ತ್ವ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಕಾಫಿಲ್ಸ್ತೂತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು.

'ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕಾಲಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ.

'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರಕೃಶ್ಚಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ತಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಂಖ್ಯಸ್ತೂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗಸ್ತೂತಿಯೂ ಕೂಡ ವೇದವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

'ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಯೋಗ ದರ್ಶನದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. 'ತತ್ ಕಾರಣಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಧಿಮ್ಯಂ' ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯವೂ ಕೂಡ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವೆಂದೇ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಂಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ನಾವೂ ಕೂಡ ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಯೋಗದರ್ಶನವಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಮುತ್ಥಾನಮಾದ್ಯೇ ಹೇತೋರಸಿದ್ಧತಾ |

ದ್ವಿತೀಯೇಽಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾನುಪಪತ್ತಿಸ್ತೃತೀಯಕೇ ||

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಹೇತು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

* * * *

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಸಂಗತಿ, ಸಂಶಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು

ಹಿಂದಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು. ಈಗ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಪಾದಿಕೀ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ಫಲಾನುಪಲಂಭ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. 'ಸಂವಾದಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಾದಿಗಳ ಕಾಣದಿರುವಿಕೆಯು ವ್ಯಭಿಚಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದದ ಏಕದೇಶವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ವ್ಯಷ್ಟಾದಿಗಳ ಅದೃಷ್ಟವು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದ ಏಕದೇಶರೂಪವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದಾಗ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೂ, ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಶೈವಾದಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಂತೆ ವಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯಾವುದೇ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗುಣಾಭಾವೇಽಪಿ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷಿವತ್ ಸ್ವತಃ |

ಅಪವಾದಕದೋಷಸ್ಯ ರಾಹಿತ್ಯಾದೇವ ಹಿ ಸ್ಥಿತಮ್ ||

ಸಾಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಪೋಕ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ವಿಫಲವಾಗಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃವಿನ ದೋಷವೇ ಹೊರತು, ವೇದದ ದೋಷವಲ್ಲ. ಕಾರಿರಿ ಎಂಬ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಮಳೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಂತಹ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ವೇದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಶೈವರೂ ಕೂಡ ಶೈವಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಾಭಾವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಭೇಷಜತ್ವೇನ ನಿರ್ಣೇತಾದಪಿ ದೈವಾತ್ ಕ್ವಚಿದ್ಗುಣಃ |

ಚೇನ್ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ತಾವತಾ ತದಹೇತುತಾ ||೧||

ಯಾವುದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅದು ಔಷಧಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಪಥ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಆರೋಗ್ಯವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ದೃಶ್ಯತೇ ವದ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ತಾವತಾ ತತ್ರ ಹೇತುತಾ ||೨||

ಅಪಥ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಆರೋಗ್ಯವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅಪಥ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ರೋಗವು ಬಾರದೇ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಥ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲಸ್ವರೂಪವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಶೈವಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಾರದು.

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯ ಅಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಕದ ನಿರಕಾರಣೆ

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧವಾದರೆ ತದಂತರ್ಗತವಾದ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ, ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ವಿಸಂವಾದವಿಹೀನೇನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯೇನ ಸಾಧಿತಾ |

ನಿತ್ಯತಾ ಸರ್ವವೇದಾನಾಂ ವಿಸಂವಾದಂ ಧುನೋತಿ ಹಿ ||೧||

ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು. ಈ ಅನುಮಿತಿಗೆ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು 'ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

* * * *

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿಗಳು ದೃಢವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆನ್ನೇನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಆಪಾತತಃ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ಮೃತ್ ನವಶ್ರೇ ಜಡತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಎಂಬ ವೇದದ ವಕದೇಶವು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಾರ.

ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದದ ವಾಕ್ಯೇಕದೇಶಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ.

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೇಗೆ ಆರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಂತೆ ಅಥವಾ ಅನುಕರಿಸುವ ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಂತೆ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವೇ ಆಗಿದೆ

ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗತಾರ್ಥತ್ವಪರಿಹಾರ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ‘ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು’ ‘ಆಪೋಽಬ್ರವನ್’ ‘ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು’ ‘ತತ್ತ್ವಜ ಐಕ್ಯತ’ ‘ಬೆಂಕಿಯು ನೋಡಿತು’ ‘ಶೃಣೋತ ಗ್ರಾಮಾಣಃ’ ‘ಕಲ್ಲುಗಳು ಕೇಳಿದವು’

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ವಿದುರೋನುಪ್ರಾಣಾಃ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೇ' 'ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ವಿವಾದ ಮಾಡಿದವು'. 'ಆಪೋ ವಾ ಆಕಾಮಯಂತ' 'ನೀರುಗಳು ಬಯಸಿದವು' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಚೇತನಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ನೀಲಂ ನಭಃ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಇವುಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಆಕಾಶವು ವಿಭುವಾದ್ದರಿಂದ ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶವು ನೀಲವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ, ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು. ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು, ತೇಜಸ್ಸು ನೋಡಿತು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣು ಮಣ್ಣಾದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕದೇಶವಾದ 'ಮೃದ್ಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಮಗ್ರ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಈ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿ- ಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ವ್ಯಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವು ಬರುತ್ತದೆ. (ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವು ಹೇತು. ಇದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಅಸಿದ್ಧದೋಷ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಮೃತ್ವ ರೂಪ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.) ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಹೇತು ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೇ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಏಕ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ವಿರೋಧವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೇ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವನ್ನು ಉಪವಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವು ಸುಟವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಒಂದೊಂದರ ಅಗತ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇಃ ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಸಿದ್ಧಸಾಧನಮ್ |

ದೇವತಾಯಾಸ್ತು ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಹೇತ್ವಸಿದ್ಧಾದಿಕಂ ಭವೇತ್ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಡಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಜಡತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಿದ್ಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಾಗಲೀ, ಮೃತ್ತ್ವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾತ್ಮಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಯೇ ಬಹುಕಲ್ಪನಾ |

ಯುಕ್ತಾ ತತ್ ತತೋ ಭೀತ್ಯಾ ಪ್ರಮಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಪಕ್ಷವಃ ||

ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಂದರ್ಶನಗೋಚರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿ, ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ, ಎರಡರ ಗುರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾರಲು ಹೊರಟಿದೆ. ತಾನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಬಲ್ಯರ್ಥತಾಯಾಂ ಹಿ ಹೇತುರ್ದುರ್ಬಲತ್ವವ ನ |

ಕಿಂತು ತತ್ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಾತ್ರ ಚ ನಾಸ್ಮಿ ಸಾ ||೧||

ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲತ್ವವಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು - ಯುಕ್ತಿಯು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಚೇತನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ

ಪರಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದರೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಆವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗದ ದುರ್ಬಲನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

* * * * *

ಅಸದಧಿಕರಣ

ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಅಸದಧಿಕರಣ

'ನ' ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಆ'ನ' ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಈ ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಶೂನ್ಯಮತವು ಸಮಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದೂ ಕೂಡ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು 'ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಶ್ರುತಿ, ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ, ಅಭಾವ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೆಲವರು ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಧಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಸಂಕಲ್ಪಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಾರ.

'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ.

ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಿಬೀಜಾದರೆ ಅದರ ಮೊದಲು ಅದರ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಘಟವು ಪುನಃ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದಾಗ, ಘಟ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ನಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಘಟ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರೂಪರಸಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ಪಾಕವು ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆವಾಗ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಪಾಕವೆಂಬ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ರೂಪರಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೂ ಕೂಡ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯವೈಚಿತ್ರ್ಯವು ಕಾರಣವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಹೇತುತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ 'ವಿಮತಾ ಭಾವಾಃ ಪ್ರಲಯೇಽಸಂತಃ ಭಾವತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯವತ್' ಎಂಬ ಪರಿಶೇಷಾನುಮಾನದಿಂದ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವೇ

ಕಾರಣವನ್ನೆಬೇಕು ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೆಂಬ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಧರ್ಮ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೇದವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಬೇಕು. ವೇದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು 'ತದಸದೇವ ಸನ್ ಮನೋಕುರುತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಗೊಂದಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕರ್ತೃವಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ನ ತೃತೀಯಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಕರ್ತೃತೇಹ ವಿವಕ್ಷ್ಯತೇ |

ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ತಚ್ಚಾಭಾವೇನ ಯುಜ್ಯತೇ ||೧||

ತೃತೀಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ಸರೂಪವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಡಭೂತವಾದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅವಶೇಷವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಮಗ್ರವಿಶ್ವವು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಅವಶೇಷಭಾಗವು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರಲೇಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವದ ಜಗತ್ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸತ್ಯಪದಾರ್ಥವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ. ನಾರಾಯಣನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ಯುಕ್ತಿಬಾಹುಲ್ಯಮಾಗಮಾದಾಗಮಸ್ಯ ಚ |

ಕಥಂ ನ ನಿರ್ಣಯಂ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯಸತ್ಕಾರಣಂ ನಹಿ ||

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯುಕ್ತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅನೇಕಾಗಮಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಆಗಮವಾಗಲೀ, ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರಗಳ ಶಬ್ದಸಾರಸ್ಯ

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾವಬೋಧಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಭಾವಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೇ, ಅಸತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಏಕಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಯೆಂದರೆ 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಅಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಸಕಲ ಭಾವವದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವವದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಪ್ರತಿವಿ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಪೀತೌ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಪಕ್ಷಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲವು ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಅಕ್ಷೇಪವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯಯುಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವಾಗ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇದನ್ನು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಅಚೇತನಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರುತ್ಯುಪಸರ್ಜನಯುಕ್ತಿದೋಧಿತ್ವ' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನೇ 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ನಿರಾಕರಣೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಮತ್ತು ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಅನಂತರ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತನಕ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣವೆಂಬ ವಿಂಗಡಣೆ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು, ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು, ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 'ತರ್ಹ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಅಧಿಕರಣದ ತನಕ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಾವು ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೆ, ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ.

ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪಾಠ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರವಿರುವ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಪಾಠದ ಬದಲು 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ.

ಮತ್ತು 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಜಗತ್ತು ಜಡವಾಗಿದೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುನಃ 'ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಸ್ವೈತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ಸ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾವು ಒಪ್ಪಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡದೇ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅಸದಿತಿಚೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾದುದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ವಿಶಾಲವಿಶಾಲಾರ್ಥಭಾವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನನ್ನತ್ತಿರೀ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ಜಗತ್ತೆಂಬ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವೇನೆಂದೇ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತುಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ವ್ಯಾವರ್ತಯತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ತು'ಶಬ್ದವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವಾದ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಷ್ಟೇ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. 'ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರವು 'ಅಭಿಮಾನವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸೂತ್ರ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂಬ ವಿಭಾಗವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳು ಕೆಲವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವರ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ವೈರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಾದಿಮತಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಕಿಂಚಿಚ್ಛಾತ್ರವೇದಕಮ್ |

ಉಪಾಸನಾಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಇತಿ ಕಸ್ಮಾತ್ ವಿನಾಶ್ಯತೇ ||೧||

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಆತ್ಮವೇದಕವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಾಸನಾಪರವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೇ ಸತ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೋತುಬಿದ್ದು ವೈರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಾಶವಾಯಿತು.

ಪ್ರಾರಂಭದ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಹುರುಳುಬಿದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಆದ್ಯಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೇ ನೀವು ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಜಗತ್ತು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಏಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬರುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ 'ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ವೇದದ ಆಧಾರವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳಷ್ಟು ತಪ್ಪುಗಳಿವೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಸಾಧು

ಎರಡನೆಯ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಡವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಖಚಿತ ಪಡಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಜಗತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ, ಜಗತ್ತಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಇದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅನಗತ್ಯ. ಚೇತನತ್ವ, ಜಡತ್ವ ಎಂಬ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧನಾಗಿಯೂ, ಜಗತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಕೂಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದಾದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗೋಮಯದಿಂದ ಚೀಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಚೀಳಿನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಗೋಮಯವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಚೀಳಿನ ಶರೀರವು ಚೇತನಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿದೆ. ಗೋಮಯವು ಚೇತನದಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದು, ಜಗತ್ತು ಅಚೇತನವಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ. ಏಕೆಂದರೆ ಚೇತನ ಅಚೇತನಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಂತಹ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನೇ ತೋರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೇ ತೋರಿಸಿದರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ, ಅಚೇತನನಾದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಜ್ಞೇತ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷೇಧಸ್ಯ, ಸತ್ಕಾರ್ಯಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ, ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅಸತ್ ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಅಸಮಂಜಸ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾದಸಮಂಜಸಮ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಳುವ ಗುಣದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ವಿಕಾರನು, ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಶುದ್ಧನು ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಲು ಕಾರ್ಯದ ನಾಶವೇ ಕಾರಣವೋ, ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗಿರುವ ಅಭೇದವು ಕಾರಣವೋ? ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವೇ ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಉತ್ತರ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮವು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪೋದ್ಧಲನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

'ನತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಆನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತ. ಈಗಾಗಲೇ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಗೋಮಯದ ಕಾರ್ಯವಾದ ಚೇಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣವಾದ ಗೋಮಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಲಾಹರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಘಟವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಲಾಹರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗದ ಮಣ್ಣು ಹೇಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಧಾನವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದರ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೇತನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಾಂಖ್ಯರ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಚೇತನಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಚೇತನವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನೀವು ನಿರ್ವಿಕಾರನೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ.

'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾಸಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷ-
ಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿ 'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಶೇಷವನ್ನಾಗಿ, 'ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಪುನಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ವಾಕ್ಯಭೇದ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದ, 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನೇ

ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪ್ತೇ ಅಲ್ಲದೇ ತರ್ಕವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಕಲವಿಧ ತರ್ಕಗಳು ದುಷ್ಪ್ರವಾಗಿವೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅನಾರಂಭಣೀಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಯಃ ತರ್ಕೇನ ಅನುಸಂಧತ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು 'ಶ್ಲೋಕವ್ಯಃ ಮಂತವ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಸತರ್ಕಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ತರ್ಕವನ್ನು ದುಷ್ಪ್ರವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯರೂಪವಾದ ತರ್ಕವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಅದು 'ನಿರ್ವಿಕಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ತರ್ಕವೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಪ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇದರಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

"ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ" ಎಂಬುದನ್ನು ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತಾವಾದವು ವೈದಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ಸಾಂಖ್ಯಮತವು ಶಿಷ್ಟರಾದ ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಪರಿಗ್ರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣುಕಾರಣತಾವಾದವು ವೈದಿಕವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶಿಷ್ಟರಾದ ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತ. ಈಗಾಗಲೇ 'ಏತನೇ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣುಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಸೇತ್ಸರರಾದ ವೇಶೇಷಿಕರಿಗಿಂತಲೂ ನಿರೀತ್ಸರರಾದ ಸಾಂಖ್ಯರು ಶಿಷ್ಟರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ವೈಶೇಷಿಕರು ಈತ್ಸರನನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕತ್ವವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈತ್ಸರನನ್ನೇ ಒಪ್ಪದ ಸಾಂಖ್ಯರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕತ್ವವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಹಿಂದಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಹೊಸದಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೪)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ಇವುಗಳ ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಪ್ರಥಮಧ್ಯಾಯ ಚತುರ್ಥಪಾದ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಹೌದು

॥ ಅಥ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಽಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತೇಃ॥ ೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನು, ಅದರಂತೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'आत्मनः आकाशः सम्भूतः आकाशाद् वायुः' इत्यादौ कार्यत्वे सति कारणत्वरूपावान्तरकारणवाचकाकाशादिशब्दैराकाशादिषु स्थितो विष्णुरेव । कारणत्वेन चशब्दात् कार्यत्वेन चोच्यते न भूतम् । कुतः यथाव्यपदिष्टत्वाक्तेः 'स योऽतोऽश्रुतः' इत्यादौ विष्णुर्यथा यादृशोनाविदितत्वादिरूपेण व्यपदिष्टः उक्तः । तद्रूपयुक्तस्यैवाकाशादिषु 'यमाकाशो न वेद' इत्यादिवाक्येनोक्तत्वादित्यर्थः॥१॥

ಅರ್ಥ -- ಆಕಾಶಾದಿಷು = 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂಬುದು ಅವಾಂತರಕಾರಣದ ಲಕ್ಷಣ. ಭೂತಾಕಾಶವು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ = ಕಾರ್ಯನು, ಕಾರಣನೂ ಆದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೊರತು, ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ = 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದನ್ನೇ ಆಕಾಶವೆಂದು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಾದಂತೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - अवान्तरकारणत्वेनापि स एवोच्यत इति वक्ति -

॥ कारणत्वेन चाऽकाशादिषु यथाव्यपदिष्टोक्तेः ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಪ್ರಥಮಧ್ಯಾಯ ಚತುರ್ಥಪಾದ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾರ್ವಾಕಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಹೌದು

॥ ಅಥ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಽಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತಃ ॥ ೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನು, ಆದರಂತೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವರೂಪಾವಾಂತರಕಾರಣವಾಚಕಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದೈರಾಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ । ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಶಬ್ದಾತ್ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಚೋಚ್ಯತೇ ನ ಭೂತಮ್ । ಕುತಃ ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟತ್ವೋಕ್ತೇಃ 'ಸ ಯೋಽಂತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷ್ಣುರೈವಾ ಯಾದೃಶೋನಾವಿದಿತತ್ವಾದಿ-
ರೂಪೇಣ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಃ ಉಕ್ತಃ । ತದ್ವೈಯುಕ್ತಸ್ಯೈವಾಕಾಶಾದಿಷು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ-
ವಾಕ್ಯೇನೋಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧॥

ಅರ್ಥ -- ಆಕಾಶಾದಿಷು = 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಯಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂಬುದು ಅವಾಂತರಕಾರಣದ ಲಕ್ಷಣ. ಭೂತಾಕಾಶವು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ = ಕಾರ್ಯನು, ಕಾರಣನೂ ಆದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೊರತು, ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ = 'ಸ ಯೋಽಂತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿರಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಆದನ್ನೇ ಆಕಾಶವೆಂದು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಾದಂತೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನಾಪಿ ಸ ಏವೋಚ್ಯತ ಇತಿ ವಕ್ತಿ -

॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತಃ ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

'ತತ್ಸು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣು ಕೇವಲ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಗಳು ವಿಷಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಷ್ಠಂದಿರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನಾಪಿ = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿಯೂ ಕೂಡ, ಸ ವಿವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಕ್ತು = ಸೂತ್ರಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भाष्यम् - आकाशादिष्ववान्तरकारणत्वेन स एव स्थितः । यथाव्यपदिष्टस्यैव परस्य 'य आकाशे तिष्ठन्' इत्यादिना आकाशादिषूक्तेः ॥१॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते ब्रह्मसूत्रभाष्ये आकाशाधिकरणम् ॥ ४ ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಚ್ಚೇಯನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂದು ಅವೇದ್ಯನಾದವನನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆಕಾಶಾದಿಷು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ = ಅವಾಂತರಕಾರಣರೂಪನಾಗಿ, ಸ ವಿವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಸ್ಥಿತಃ = ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯವು = 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನೋ, ಅದೇ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಪರಸ್ಯ = ವಿಷ್ಣುವು, ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ, ಆಕಾಶಾದಿಷು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು, ಉಕ್ತೇಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀಮದ್ವಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತವಲಿಕ್ಷೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಮಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತಿಃ ।

ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶ
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ,
ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ।
ಸರ್ವಮಧ್ಯಪತಿತಾಶ್ಚಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾಸ್ತೈತ್ತಿರೀಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಪಠ್ಯಂತೇ -

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.
ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ, ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ, ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ, ಅಗ್ನೇರಾಪಃ, ಅದ್ಭ್ಯಃ, ಪೃಥಿವೀ,
ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಒಷಧಯಃ, ಒಷಧೀಭ್ಯೋಽನ್ನಮ್, ಅನ್ನಾತ್ ಪುರುಷಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ
ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ನೀರಿನಿಂದ ಭೂಮಿ, ಭೂಮಿಯಿಂದ
ಒಷಧಿಗಳು, ಒಷಧಿಗಳಿಂದ ಅನ್ನವು, ಅನ್ನದಿಂದ ಪುರುಷನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಈ
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ.

'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ, ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ, ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ, ಅಗ್ನೇರಾಪಃ, ಅದ್ಭ್ಯಃ, ಪೃಥಿವೀ,
ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಒಷಧಯಃ, ಒಷಧೀಭ್ಯೋಽನ್ನಮ್, ಅನ್ನಾತ್ ಪುರುಷಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ
ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ನೀರಿನಿಂದ ಭೂಮಿ, ಭೂಮಿಯಿಂದ
ಒಷಧಿಗಳು, ಒಷಧಿಗಳಿಂದ ಅನ್ನವು, ಅನ್ನದಿಂದ ಪುರುಷನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಈ
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದ್ವಾಚ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ವೇ ನ ತಸ್ಯಾಶಿಷಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಂ
ಸಮ್ಭವತೀತ್ಯವಶ್ಯಂ ನಿರ್ಧಾರ್ಯತಾ । ತದಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವಿಷಯಃ । ವಿಷ್ಣುರನ್ಯದ್ವೇತಿ
ಸಂದೇಹಃ । ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ । ನ ವಿಷ್ಣುರೀತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ।

ಈ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಆದರೆ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು
ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು
ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಯಾರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು
ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಕಾಶಾದೀನಾಂ ಆತ್ಮಾದಿಕಾರ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್; ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಕಾರ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್ । 'ನ ಜಾಯತೇ ಖ್ರಿಯತೇ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ಜಾಯತೇ ಖ್ರಿಯತೇ' ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಥಾ ಹುಟ್ಟಲಾರ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದಾ ತು ಭಗವತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಮೇವಾಯುಕ್ತಂ ತದಾ ಸ್ವಸೈವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವೋ ಲೋಕೇಽಪ್ಯಸಮ್ಮಾವಿತೋ ನುತರಾಂ ವಿರುದ್ಧಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಆತ್ಮಂತ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಆಕಾಶಾದಿಸಮ್ಮಾವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವೇನ ಸಮ್ಮತಶಬ್ದೋಪಪತ್ತಿಃ । ಸುತೋತ್ಪತ್ತೌ ಜನಕೇ ಜಾತಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶನಾತ್ ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ತಂದೆಯು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಿಮಿತ್ತವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚ್ಚ । ವಾಕ್ಯಯೋಜನಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ । ತಸ್ಮಾದಾತ್ಮಶಬ್ದೋದಿತಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಸ್ಯೈವ ವಿಷ್ಣುತ್ವಂ, ನ ತ್ವವಾಂತರಕಾರಣಾನಾಮಾಕಾಶಾದೀನಾಮಿತಿ ನ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ।

ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕ್ರಮವೂ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ವಾಕ್ಯಯೋಜನೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣನು. ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवं प्राप्ते सिद्धान्तयत् सूत्रमवतारयति - अवान्तरेति ॥
 एतत्पूर्वपक्षनिरासायान्तरकारणत्वेन विष्णुरेवाकाशादिशब्दैरुच्यत इति सूत्रकारो
 वक्षतीत्यर्थः ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ
 'ಅವಂತರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ
 ಅವಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सूत्रं व्याचष्टे - आकाशादिष्विति ॥ न केवलं मूलकारण-
 वाचकात्मशब्दवाच्यो हरिः, अपि तु कार्यत्वे सति कारणम् = अवान्तरकारणं,
 तद्वाचकाकाशादिशब्दवाच्यश्च ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
 ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು
 ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವಂತಹ ಅವಂತರಕಾರಣವನ್ನು
 ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - नच कार्यकारणभावविरोधः । आकाशादिषु तस्य
 स्थितत्वात् । 'य आकाशे तिष्ठन्' 'यो वायौ तिष्ठन्' 'यस्तेजसि तिष्ठन्' 'योऽप्सु
 तिष्ठन्' 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्' इत्यादिनाऽऽकाशादिषु स्थितत्वोक्तेः ।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು
 ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲೆಸಿರುವ ಕಾರಣ
 ಕಾರ್ಯವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋ
 ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಃ ತೇಜಸಿ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋಽಪ್ಸು ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್' ಇವೇ
 ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಪೃಥ್ವೀ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು
 ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - नच तत्रापि विष्णुः कुतः? इति वाच्यम् । यया 'स
 योऽतोऽश्रुतः' इत्यादौ विष्णुरविदितत्वादिरूपेण व्यपदिष्टस्तादृशस्यैवाकाशादिषु
 'यमाकाशो न वेद' इत्यादिनोक्तत्वात् । तथा चाऽऽकाशाद्युत्पत्तावाकाशा-
 यान्तर्गतत्वेन भगवतोऽभिव्यक्त्या वाय्वादिगतस्वरूपाभिव्यक्तिहेतुत्वेन चावान्तर-
 कारणत्वमुपपन्नम् ।

ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಅವಿದಿತನು ಆಶ್ರುತನು, ಅದೃಷ್ಟನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವ, ಆಶ್ರುತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಆಕಾಶಾಂತರ್ಗತನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಭಗವಂತನ ಯಾವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರೂಪವಿದೆಯೋ, ಅದು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆತನ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತೋವಾಂತರಕಾರಣಾಭಿಧಾಯಕಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ವಿಣ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಂ ಸಮನ್ವಯಸ್ಮರ್ಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಥಿತಃ 'ತಚ್ಚಬ್ದೇಽಚ್ಯತೇ' ಇತಿ ಶೇಷಃ । ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ 'ಅಸ್ತ್ವೇವಮವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಂ ವಿಣ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಮ್; ತಥಾಪಿ ತಚ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ವಿಶೇಷಹೇತುರ್ವಾಚ್ಯಃ' ಇತಿ । 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾಶ್ರುತರೀತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸಿದ್ಧೇಽಖಿಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯೇ, ತತ್ರ ಪ್ರತೀತವಿರೋಧಾಭಾಸನಿರಾಸೇನೈವ ಸ್ಮರ್ಮಕೃತಶ್ಚರಿತಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತಚ್ಚಬ್ದೇಽಚ್ಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣು ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತಹ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಚರಿತಾರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यत्तु युक्तिविशेषं च वक्ति स त्वधिको लाभः ।
अतोऽवान्तरकारणवाचिनामपि शब्दानां परमात्मपरत्वायुक्तं समन्वयसूत्रमिति
सिद्धम् ॥१५॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् आकाशाधिकरणम् ॥

ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ವಿಶೇಷ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಕೇವಲ ವಿಶೇಷ ಲಾಭವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಆತ್ಮಂತ ಸಮಂಜಸವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಭಾವದೀಪ

व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वं चेति न्यायविवरणेन अवान्तरेण इत्यादिभाष्येण वा
सूचितलिङ्गेनान्यत्रैव प्रसिद्धिमाह - अत्रोत्पत्तिमत्त्वेति ॥

'ವ್ಯಕ್ತಪೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ 'ಅವಾಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು 'ಅತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಲಿಂಗೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - यद्यपि बुद्भादिनय एव प्रादुर्भावरूपा हरेरुत्पत्तिर्निर्णीता । अन्यथा तत्र श्रुतजायमानशब्दस्योक्तरूपजन्मवति विष्णौ सावकाशत्वाभावे अतच्छब्दात् प्राणभृच्च नेति जीवनिरासायोगात् । उक्तं च भाष्ये । अजायमानो बहुधा विजायत इति तस्यैव बहुधा जन्मोक्तेरिति ।

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ಪ್ರಶ್ನೆ - ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉತ್ತತ್ತಿಯು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪದೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಜಾಯಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜನವೃಳ್ಳವನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದರೆ "ಅತಚ್ಚಿದ್ವಾತ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ಮತ್ತು 'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಛ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಥ ಉತ್ತತ್ತಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಅಜಾಯಮಾನೋ ಬಹುಧಾ ವಿಜಾಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದು ಏಕೆ?

ಭಾವದೀಪ: - तथाप्येकदेशोक्त्या कारणत्वे सत्युत्पत्तिमत्त्वरूपावान्तरकारणत्व-
लिङ्गेन इत्यत्र तात्पर्यम् । कारणत्वांशस्तु अविरुद्ध इति नोक्तः । कार्यत्वायोगादित्या-
द्यग्रेतनटीकावाक्यं तु प्रादुर्भावरूपं जन्मेति पूर्वं भाष्ये स्पष्टमुक्तत्वात् व्यक्त्यपेक्षया
कार्यत्वमिति स्पष्टमत्रन्यायविवरणेऽभिहितत्वात् तद्यावत्योक्त्यर्थं नतु
उत्पत्तिमत्त्वमेवायुक्तमिति भावेन । अत एवानुभाष्यविरोधः कार्यतद्वತोरित्येव
पूर्वपक्षयुक्तिरुक्ता । नतु कार्यत्वविरोध इति ।

ಉತ್ತರ - ಆದರೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇ ಸತಿ ಉತ್ತತ್ತಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವ ಅಂಶವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕಾರ್ಯತ್ವಾಪೋಗಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಕಾರ್ಯತ್ವಾಪೋಗಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತಿಮತ್ವವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಕೇವಲ 'ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರೋಧಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ: - श्रुत्यादिसङ्गतिमाह - समन्वयेति ॥ व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वमिति
न्यायविवरणस्वारस्याय तद्यावत्यर्थाह - आकाशादीनामिति ॥ 'विरोधः कार्यतद्वतोः'
इत्यनुभाष्योक्तमाह - स्वस्यैवेति ॥

ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಸಮನ್ವಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಆಕಾಶಾದೀನಾಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತನ್ನು 'ಸ್ವಸ್ಥೈವ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್' ಇತ್ಯनेन ಗತಾರ್ಥತಾಮಾಶಂಕಾಚಿ ನಿರಾಹ - ನಚೇತಿ || ಸುತೋತ್ಪತ್ತಾವಿತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಶಯೋರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯಃ |

'ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸುತೋತ್ಪತ್ತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಅವರಾದಿಶಬ್ದವದನ್ಯತ್ರಾದೃಶತ್ವೇಽಪಿ ವೃತ್ತಿಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಿಮಿತ್ತೇತಿ || ವಿಶೇಷಕಾರಣಾಭಾವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ | ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣೀತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೀನಾಂ ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ಸಂಕ್ಷೇಪಸಮ್ಮಭಾದಿತಿ ಭಾವಃ ||

ಅವರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅವರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ 'ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಸಾಧಾರಣಶ್ರುತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - ವಾಕ್ಯಯೋಜನೇತಿ || ಹರೇವಾತ್ಮಾಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ತಸ್ಯೈಕತ್ವೇನ ಕ್ರಮಾಭಾವಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಪುರಿತ್ಯಾದಿಕ್ರಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಯೋಜನಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

'ವಾಕ್ಯಯೋಜನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆತ್ಮ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು ಹುಟ್ಟಿತು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ' 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಯೋಜನೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಭಾವದೀಪ: - ತಸ್ಮಾದಿತಿ || ವಿಶೇಷಹೇತ್ವಭಾವಾತ್ | ಬಾಧಕಭಾವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅವಾಂತರೇತಿ || ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಬಾಧಕವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಅವಾಂತರಕಾರಣ' ಎಂದರೆ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಮತ್ತೊಂದರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು, ಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು'. ಇದನ್ನು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - वायुकारणाकाशकारणस्य वायुकारणत्वं विरुद्धमिति चोद्यं तु आनुमानिकनयोक्तन्यायेन महतः परस्मात् परस्य महतः परत्ववत् परिहृतमिति नैवोद्धाटितम् ॥

ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನಿಕ ವ್ಯಾಯಾದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಉತ್ತರವನ್ನಾಗಲಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ: - हरेरवान्तरकारणत्ववचनं सूत्रे न सङ्गतमिति भ्रमनिरासाय शेषपूर्त्या सम्बन्धभाष्यं व्याचष्टे - न केवलमिति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಲು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಕೇವಲಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಪಾಠವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - सौत्रकारणत्वशब्दः अवान्तरकारणत्वपर इति वा कार्यत्वेन चेत्यपि समुचीयत इति वा भावेन 'अवान्तरकारणत्वेन' इत्युक्तं भाष्ये, इत्यभिप्रेत्यार्थमाह - कार्यत्वे सतीति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣತ್ವ ಶಬ್ದವು ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಪರವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - वाच्यश्चेति ॥ एतेन भाष्ये 'अपि' शब्दो व्याख्यातः । 'आकाशादिषु' इत्यादिभाष्यं व्याकुर्वन् सूत्रशेषमवतार्य व्याचष्टे - नचेति ॥

'ತದ್ವಚಕ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಶ್ಚ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು 'ನ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - भाष्ये 'स एव स्थितः' इत्येतत् 'तस्य स्थितत्वात्' इति व्याख्यातम् । सूत्रेऽध्याहृतहेतोरसिद्धिनिरासाय 'आकाशे तिष्ठन्' इत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - य इति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ ಏವ ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು 'ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - एतेनानाकाशादिषूक्तेरित्यपि सूत्रेऽन्वयो दर्शितः । यथेत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - न चेत्यादिना ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಉಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ನ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - "ಯ ಆಕಾಶೇತಿಷ್ಠನ್ ಆಕಾಶದಂತರೋ, ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಯಾಕಾಶಃ ಶರೀರಮ್, ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ, ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ" "ಯಾರು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನರಾದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ, ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯು ಅವನಿಗೆ ಶರೀರದಂತೆ ಇರುವನೋ, ಯಾವಾತನು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವನೋ, ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ". ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯೋ ವಾಯಿ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಅಪ್, ಪೃಥ್ವಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

'ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ರೂಪದಿಂದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು 'ವಾಯು' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಂಜಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ಒಂದೇ ರೂಪವು ಕಾರ್ಯವು ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ತದಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಆಕಾಶನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾವದೀಪ: - तावता कयमुक्तविरोधनिरासः? इत्यतो 'व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वञ्च' इति न्यायविवरणोक्तदिशा कार्यत्वविरोधं परिहरन् आकाशादिषु स्थित इत्यादिभाष्यतात्पर्योक्त्या कार्यकारणभावविरोधं च निराह - तथाचेति ॥

ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಮತ್ತು ಕಾರಣತ್ವಗಳು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು 'ವ್ಯಕ್ತವೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ತಾರ್ಪಯ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ತಥಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತಿ || ವಿರೋಧಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸೂತ್ರಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯಪರತ್ವಸ್ಫೋರಣಾಯ ಭಾಷ್ಯೇ ಶೋಭಮಾಹ - ಸ್ಥಿತ ಇತಿ || ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾನುವಾದಃ | ತಚ್ಚಂದ್ರೇಕಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನು 'ಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ 'ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. 'ತಚ್ಚೈವೈ' ಎಂದರೆ 'ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - 'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ' ಇತಿ ಸಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯೇ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಂಗ-ಸಮನ್ವಯೋಕ್ತಾಬಿಹಿಹ ನಾಮಸಮನ್ವಯಪರತ್ವೋಕ್ತಿಃ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಸಮಾಧಾನಾಯ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧ್ವುತ್ಪುಪಯೋಗಾಯ ಚೇತ್ಯಾಹುಃ |

'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತ ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅದರ ಸಮಾಕರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ನಾಮಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ನಿಮಿತ್ತವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚೇತಿ ಪ್ರಾಗ್ವಕ್ತವೋಚಮನ್ಯುಷ ನಿರಾಹ - ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮಿತಿ || ಇತ್ಯಾಯುಕ್ತೇತಿ || ಆಕಾಶನಯ ಆದಿಪದಾರ್ಥಃ |

ಹಿಂದೆ 'ನಿಮಿತ್ತವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು 'ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ನನ್ವೇವಂ ಪೂರ್ವತ್ರ ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಣದತ್ತಾದಿವಿಶೇಷಹೇತುರಗ್ರೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಽದಿಶಿಚ ನ ವಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಯತು ವಿಶೇಷಂ ಚ ವಕ್ತೀತಿ || ೧೨ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ||

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಣದತ್ತ' ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧವು ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯತು ವಿಶೇಷಂ ಚ ವಕ್ತು' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೪)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃಹೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಗೃಹೀರ್ಥವರಚತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಥ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್

ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆ

॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು यथा व्यपदिष्टोक्ते: ॥ ಅಸ್ತ್ವೇಕಸ್ಯೈವಾಧಾರಾಧೇಯಭಾವಃ,
ಕಾಲಸ್ಸದಾಸ್ತೀತ್ಯಾದೌ ದರ್ಶನಾತ್, ನತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಃ, ಕಾಪ್ಯದರ್ಶನಾದಿತ್ಯಾಕ್ಷೇಪಾದನಂತರ-
ಸಂಕಟಿಃ ।

ಅನುವಾದ - 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಒಂದು
ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು
ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಂಡಿದೆ. ದೇಶವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲವು
ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು,
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನಗೇ ತಾನೇ
ಆಧಾರನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದು
ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು
ತಾಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
ಆನಂತರ್ಯರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅತ್ರ “आत्मन आकाशः” इत्यादिवाक्यस्याकाशादिशब्दाः किमन्यपराः किं
वा ब्रह्मपरा इति चिन्ता । तदर्थं “नामानि सर्वाणि” इत्यादिश्रुतिस्थिसर्वशब्दस्य
सङ्कोचे हेतुरस्ति न वेति । तदर्थं जन्यजनकभावः किमेकस्य न युक्त उत युक्त
इति ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ ? ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂದೇಹ.

ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಪದಕ್ಕೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನಲು ಕಾರಣವಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಅವಾಂತರಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ ? ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಘು ಯಾವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತಃ || ಅತ್ರಾಕಾಶಾದಿನಾ-
ಮುಖ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಗತಾರ್ಥತ್ವಶಾಕ್ವಾಸಮಾಧಾನಾದಿಕಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾगेಬೋಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವೇನ
"ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವೋ ಲೋಕೇಪ್ಯಸಮ್ಮಾವಿತಃ" ಇತಿ ಟೀಕಾಸ್ತುತಿತಸಙ್ಗತಿಮಾಹ - ಅಸ್ತಿವತಿ ||

ವಿವರಣೆ - 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಘು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವುಳ್ಳ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯ ಮೂಲಕ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗರ್ವಾತ್ಮ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಎರಡು ಆಶಂಕೆಗಳನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಅನುಮಾನಾಧಿಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಕ್ರಮವೇ ಬೇರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಕ್ರಮವೇ ಬೇರೆ, ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಗರ್ವಾತ್ಮ ಶಂಕೆಯೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನ್ನಲು ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

'ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಃ ಲೋಕೇವೈಸಂಭಾವಿತಃ' 'ಒಂದೇ ವಸ್ತುವು ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ದೇಶಃ ಸರ್ವತ್ರಾಸ್ತಿ ಕಾಲಃ ಸದಾಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾರ್ಯನು, ಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಹಾಗೇನಾದರೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೆರಡೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಯು ಮೇಲಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಅಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेनैकस्यैवोर्ध्वाधरीभाववत् पौर्वापर्यमपि पूर्वन्यायेनैव सिद्धमिति प्रत्युक्तम् । काप्यदर्शनादिति ।

'ಅಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಆಶಂಕೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದೇ ವೈರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಕಾರಣ ಎಂದರೆ ನಿಯಮೇನ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಾರ್ಯ ಎಂದರೆ ನಿಯಮೇನ ಅನಂತರ ಇರುವಿಕೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬಂದರೆ ಇದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುವುದು ವೈರ್ಥವಲ್ಲವೇ.

ಸಮಾಧಾನ - ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವಿರುವಿಕೆಯು 'ದೇಶಃ ಸರ್ವತ್ರಾ ಅಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತೆಂದು ಗತಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - सङ्गतिः प्रत्युदाहरणरूपा । “समन्वयसूत्र” इत्यादिदीकातु फलाशयेति भावः । विषयादिपरटीकां व्यनक्ति - अत्रेति ॥

'ಸಂಗತಿ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣಾರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು; ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-ಭಾವವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಟೀಕೆ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅದು ಕೇವಲ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದ ಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವೆಂದು ಆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷಯ ಸಂಶಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಆತ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೈತ್ತಿರೀಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲವಾಂ ಶ್ರೂಯತೇ "ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ ಅಗ್ನೇರಾಪಃ ಅದ್ಭ್ಯಃ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಓಷಧಯಃ ಓಷಧೀಭ್ಯೋಽನ್ನಮ್ ಅನ್ನಾತ್ ಪುರುಷಃ" ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ನೀರಿನಿಂದ ಪೃಥಿವೀ, ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಅನ್ನವು, ಅನ್ನದಿಂದ ಪುರುಷನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂಬುದಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರಾವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಾರ್ಥಕಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಉದಾಹರಣಮಿತಿ ಪ್ರಾಗೇವ ವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಂತರಕಾರಣರೂಪವಾದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನು ಕೇವಲ ಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷನು ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾರ್ಯವೂ ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೇನಾಕಾಶವಾತ್ವಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಯತ್ರಕವ ಸ್ಥಿತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುಮತ್ತಾ-
ವ್ಯುತ್ಪಾದನೇನ ಸಮನ್ವಯೋಕ್ತೌ ತತ್ಪ್ರಬಂಧನಿಮಿತ್ತಗುಣಲಾಭಾದತ್ರತ್ಯಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯೋ ವಿಫಲ
ಇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ । ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವರೂಪಗುಣಲಾಭಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಮುಮುಕ್ಷುಣಾ ಜ್ಞಾತವ್ಯತ್ವಾಚ್ಛೇತಿ ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಆಶಂಕೆ - ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೂತವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಆತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವೃಥಾವಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ - ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ 'ಆತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेनैतेषामपि शब्दानां ज्योतिर्नयन्यायेन पदवर्णादिरूपेण हरौ वृत्तिसम्भवेन समन्वयसूत्राक्षेपेण पुनरिह विचारो व्यर्थ इति प्रत्युक्तम् । मन्दाधिकार्यपेक्षितवाक्यमर्यादामुपेत्यैवेह विचार्यत्वात् ।

ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರವೂ ಆಯಿತು.

ಆಕ್ಷೇಪ - ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಪದ, ವರ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ 'ಆತ್ಮನೇ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ವೃಥಾವಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಈಗಾಗಲೇ ಪರಿಹೃತವಾಗಿದೆ. ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯಮಾರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದವರ್ಣಾದಿಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯಮಾರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ಪದವರ್ಣಾದಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಆತ್ಮನೇ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅನ್ಯಪರವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪದಾದಿಸಮನ್ವಯೇಽವಾಂತರಕಾರಣತ್ವರೂಪಗುಣಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಲಭ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತೇಶ್ಚ ।
 ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಾಽಪಿಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಪದಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕವೇ, ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳು ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಪದವರ್ಣಾದಿ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಾದರೆ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವು ಪದಸ್ವರೂಪದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇಲ್ಲದಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಾಕ್ಯವಿಧಿತ್ವೇತು “ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ

ಇತಿ ಬುದ್ಧೌ ಸಮಾರೋಹಾದುಭಯೋಗರೂಢಯೋಃ ।

ತ್ಯಾಗೇ ಚ ಕಾರಣಾಭಾವಾದುಭಯಾರ್ಥತ್ವಮಿಷ್ಯತೇ ॥

ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ ಚಾನ್ಯಪರತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಭಾವಾತ್ಚ ।

ಯಾವಾಗ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೋ, ಅವಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮತ್ತು

ಇತಿ ಬುದ್ಧೌ ಸಮಾರೋಹಾದುಭಯೋರ್ಯೋಗರೂಢಯೋಃ ।

ತ್ಯಾಗೇ ಚ ಕಾರಣಾಭಾವಾದುಭಯಾರ್ಥತ್ವಮಿಷ್ಯತೇ ॥

ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಯೋಗಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥಗಳೆರಡು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢವಾಗುತ್ತವೆ. ಆರೂಢವಾದ ಈ ಎರಡೂ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्येति ॥ भूताकाशादिमात्रपरा, ब्रह्मपरा अपि वेत्यर्थः । यद्वा परममुख्यवृत्त्येत्यर्थः ॥

ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಕಿಂ ಅನ್ಯಪರಾಃ ಕಿಂವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಭೂತಾಕಾಶಪರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ? ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಪರವೋ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಸಂಶಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನಾಮಾನೀತಿ || ತಸ್ಯಾ ಎವ ಚಮಸಸ್ಮತ್ ಸಾಧಕತ್ವೇನೋಕ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |
ಆದಿಪದೇನ “ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ” ಇತ್ಯಾದಿಗ್ರಹಃ | ಅತ್ರ ಫಲಫಲಿಭಾವಃ ಸ್ಪಷ್ಟಃ |

‘ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ‘ನಾಮಾನಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದಿಪದದಿಂದ ‘ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲಫಲಿಭಾವಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ‘ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಕಾಶವು ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಯುವಿನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಾಳಿದೆ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ, ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನೇ ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶವು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕು. ಈ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಾತ್ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವಿರುವಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನೆಲೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥ ಕಾರ್ಯವೂ ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುನಃ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಾಹರಣ ರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಉದ್ದೇಶ.

ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

पूर्वपक्षस्तु । नैत आकाशादिशब्दा ब्रह्मपराः ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' 'ಆಕಾಶದ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಆಯಾ ಭೌತಿಕಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

अकार्ये ब्रह्मणि कार्यत्वस्य विरोधात् ।

ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಂತೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ, ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದನು ಎಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯೇ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಆಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ?

स्वकार्यत्वस्य तु सुतरां विरोधात् ।

ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವೇ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಕಾರ್ಯತ್ವವೆಂತೂ ಸುತರಾಂ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಆತ್ಮಕ ವ್ಯಾಹತವಾಗಿದೆ.

व्यंग्यव्यञ्जकभावस्याप्येकस्मिन् विरोधात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಹೇಗೆ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವೂ ಕೂಡ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಂಜಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವಾಗ ತನಗಿಂತ ಮೊದಲು ತಾನೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದೂ ಸಹ ವ್ಯಾಹತವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

उक्तबाधकेन च “नामानि सर्वाणि” इत्यादेरन्यविषयत्वेन सङ्कोचादिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವು ಸುತಾರಾಂ ಬಾರದ ಕಾರಣ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. 'ಆತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗದಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु । आकाशादिशब्दानां ब्रह्मपरत्वे न तावत् साधकान्तरं वाच्यम् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಾಧಕಮಾಣವನ್ನೇನೂ ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

“तल्लिङ्गात्” इत्यत्रानुव्याख्यानोक्तन्यायेनेशाधीनत्वे सिद्धे ‘तदधीनत्वात्’ ‘ज्ञेयत्वावचनात्’ ‘चमसवदविशेषात्’ इत्यादिभिरेव तत्सिद्धे: ।

'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಭೋ ದಧಾತಿ ಶ್ವಸತಾಂ ಮಾರ್ಗಂ ಯನ್ನಿಯಮಾದತಃ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಭೌತಿಕವಾದ ಆಕಾಶವು ಈಶಾಧೀನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್', 'ಜ್ಞೇಯತ್ವಾವಚನಾತ್', 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್'

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ನಾಪಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಬಾಧಕಮ್ । ಬೃಹ್ಮಾಬಾಧಿಕರಣೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪಜನೇಕತತ್ವಾತ್ ।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಬಾರದಿರಲು ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಬಾಧಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ದ್ಯುಭ್ನಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜಾಯಮಾನತ್ವ' 'ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯು' ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಯಾ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾಗುವ ಕಾರಣ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಗಳು ಅವನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಪಿ ವಾಯುಕಾರಣಾಕಾಶಕಾರಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾಯುಕಾರಣತ್ವಾಯೋಗೋ ಬಾಧಕಃ ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ನೀವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಾಯುವಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಾಯುಕಾರಣತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಗೆ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತೀರಿ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

“ಆನುಮಾನಿಕಮ್” ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ ಮಹತಃ ಪರಸ್ಮಾತ್ ಪರಸ್ಯಾಪಿ ಮಹತಃ ಪರತ್ವವದ್ವಾ-
ಯುಕಾರಣಕಾರಣಸ್ಯಾಪಿ ವಾಯುಕಾರಣತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಆನುಮಾನಿಕಮಪಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹತ್ತ್ವತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ಪರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಯುಕಾರಣತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಹಿ ಯಥಾ ಸ್ವಪಿತಾಮಹಃ ಸ್ವಪಿತುರೇವ ಜನಕೋ ನತು ಸ್ವಸ್ಯ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಆಕಾಶಸ್ಯೈವ ಹೇತುರ್ನತು ವಾವ್ವಾದೇರಿತ್ಯಸ್ತಿ, ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ತನ್ನ ಪಿತಾಮಹನು ತನ್ನ ತಂದೆಗಿಷ್ಟೇ ಜನಕನಾಗುತ್ತಾನೆ, ತನಗೆ ಜನಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಕ್ಕಿಷ್ಟೇ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಲೌಕಿಕನಿಯಮವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಮಸೃಜತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದಂತೆ ವಾಯುವಿಗೂ ಕೂಡ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ನಾಪ್ಯೇಕಸ್ಯೈವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಾನುಪಪತ್ತಿರ್ಬಾಧಿಕಾ ।

ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪೂರ್ವಾಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತನಗಿಂತಲೂ ತಾನೇ ಮೊದಲು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಇದು ವ್ಯಾಹತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

आकाशवाय्वादिगतत्वेनाभिव्यक्तभगवद्रूपाद्वाय्वादिगतरूपान्तराभिव्यक्त्या व्यंग्यव्यञ्जकभावरूपस्य कार्यकारणभावस्य बहुरूपत्वेनोपपत्तेः ।

ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೂಪದಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾಯು ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವಾಯುರೂಪದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ರೂಪವಿಶೇಷವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಅನೇಕರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದೇ ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಬಾಧಕವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಹತಿಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

तदुक्तं न्यायविवरणे “व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वं च” इति ।

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಕ್ತಪೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ' ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

अत्र सौत्रश्रब्दो न केवलमात्मशब्दवाच्यो हरिः । अपि त्वाकाशादिशब्दवाच्यश्चेति टीकायामेव व्याख्यातः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ತ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

यद्वा न केवलं कार्यत्वेन, कारणत्वेन चेत्यर्थः । एवंच कार्यत्वे सति कारणत्वरूपावान्तरकारणत्वं भाष्योक्तं सूत्रारूढं भवति ।

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯತ್ವವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕಾರಣತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವಿದ್ದೂ ಕಾರಣತ್ವವೂ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನು ಹೇಗೆ ಆಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಸೂತ್ರೇ ಯಾವ್ಯಪದಿಶಬ್ದಸ್ತ್ವಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣೋಕ್ತನಿರ್ವಾಣಾರ್ಥಮಿತಿ ಟೀಕಾ-
ಮೇವೋಕ್ತಮ್ ।**

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಶಬ್ದೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯೋ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವೇನ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

पूर्वपक्षटीकां व्यनक्ति - नैत इति ॥ देहोत्पादादिरूपोत्पत्तिं सम्भूतपदार्थं
मत्वाऽऽह - अकार्य इति ॥ "न जायते म्रियते वा" इत्यादेरिति भावः ।

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನೈತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಭೂತಪದಕ್ಕೆ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ 'ಅಕಾರ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ 'ದೇಹೋತ್ಪತ್ತಿ' 'ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯು' ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನ ಜಾಯತೇ ಮ್ರಿಯತೇ ವಾ' ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಭೂತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ननु सम्भूतशब्दस्याभिव्यक्तिरित्यर्थोऽस्तु । ब्रह्मण्यभिव्यक्तिरूपसम्भवश्च
ब्रुम्वादिनये व्युत्पादित इत्याह - व्यंग्येति ॥

ಸಂಭೂತಪದಕ್ಕೆ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಸಂಭೂತತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ದುಘ್ನಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಭೂತತತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತಸ್ಯಾಪಿ ಪೌರ್ವಾರ್ಪಯಣಿಮಿತ್ತತ್ವಾದೇಕಸ್ಯ ಸ್ವಾಪೇಕ್ಷಯೈವ ತದಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವ:।

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಹೇಗೆ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವೂ ಕೂಡ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವದಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವವೂ ಕೂಡ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು 'ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ನ ಚಾಕಾಶಾದಿಸಂಭವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವೇನ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾತಾತ್ಪರ್ಯ ಮೇವ ಪ್ರದರ್ಶಿತಮಿತಿ ಭಾವ: ।

'ನ ಚಾಕಾಶಾದಿಸಂಭವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವೇನ' ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ಟೀಕಾಪಾಂ ಸೂತ್ರ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಸಾಧಕವಿಶೇಷಾನುಕ್ತಿಂ "ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಆಶಾಙ್ಕಚ "ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಮಾಹಿತಮ್ । ತದ್ವಿವೃಣ್ವನ್ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಪ್ರಕಾರಂ ಚ ವ್ಯವಸ್ಥಾ - ಆಕಾಶೇತಿ ॥

ಪೌರ್ವಪಕ್ಷದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಪ್ರಕಾರವನ್ನು 'ಆಕಾಶ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಾರಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ: ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮ್? ತದ್ ಕಾರ್ಯಾಂತರಂ ಪ್ರತಿ ಕಾರಣಸ್ಯ ತಜ್ಞನೃಪಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮ್ ? ತದ್ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಕಾರಣತ್ವಮೇಕಸ್ಯ ವಿರುದ್ಧಮ್ ? ಇತಿ ತ್ರೇಥಾ ವಿಕಲ್ಪ್ಯ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಾಹ - ನಾಪೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತೇವೋ, ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಇವನೇ ಕಾರಣನಾಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಾಧಕವೆನ್ನುತ್ತೀರೋ, ಅಥವಾ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಆಕಾಶಜನ್ಯವಾದ

ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಬಾಧಕವೆನ್ನುತ್ತೀರೋ, ಅಥವಾ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾರ್ಯನಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ತನಗೆ ಕಾರಣನಾಗುವುದು ಎರುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಾಜಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೃತೀಯೇ ಟೀಕಾಶ್ರುತಮೇವಾಹ - ಆಕಾಶಾವ್ಯಾಧಿಗತತ್ವೇನೇತಿ ||

“ಆಕಾಶಾಧ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಕ್ರೋಮಮಾಹ - ತದ್ಭೂತಮಿತಿ ||

ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ವಿವರಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು 'ಆಕಾಶಾವ್ಯಾಧಿಗತತ್ವೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ್ಯಾ' ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವನ್ನು 'ತದ್ಭೂತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯೇತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿರೂಪಗತಿಸ್ವಕಶ್ಚಶಬ್ದಃ |
ಯದ್ವಾ ಚಶಬ್ದಃ ಕಾರಣತ್ವಂ ಚೇತಿ ಸಮುಚ್ಚಾರ್ಯಃ | ಸ್ವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಮನ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ
ಕಾರಣತ್ವಮ್, ತದ್ಭೂತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

'ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದವು 'ವ್ಯಕ್ತಿ' ಎಂಬ ಗತಿಗೆ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರೆ ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತರೂಪದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ತಾನೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಂದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದ್ಭೂತಂ ಟೀಕಾಶಾಂ “ಆಕಾಶಾಧ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾ ವ್ಯಾಧಿಗತಸ್ವರೂಪಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಹೇತುತ್ವೇನ ಚ” ಇತ್ಯಾದಿ ||

ಇದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ “ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತ್ಯಾ ವ್ಯಾಧಿಗತಸ್ವರೂಪಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ-ಹೇತುತ್ವೇನ ಚ” ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವಂತನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯನೆಂದು, ವ್ಯಾಧಿಗತದಲ್ಲಿರುವ ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಕರತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸ್ವಯಮರ್ಥಾಂತರಮಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ || ನ್ಯಾಯೇತಿ || ಅವಿದಿತತ್ವಾದಿನ್ಯಾಯೇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಯದ್ವಾ ಸ್ವರೂಪಸತ್ತಾಪ್ರತಿತಿಪ್ರವೃತ್ತಿನಾಮಿಶಾಧಿನತ್ವವ್ಯುತ್ಪಾದನರೂಪನ್ಯಾಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಾರ್ಥಾಪಿಟೀಕಾಶಾಂ
ವ್ಯಕ್ತಃ | ವಿವೃತಶ್ಚ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಮ್ |

ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ್ಯಾಯ' ಎಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಿದಿತತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಸತ್ತ್ವ, ಪ್ರತೀತಿ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಈಶಾಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಅದನ್ನೇ ನಾವು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅತ್ರಾಹ ಕश्चित् रामानुजः । पूर्वाधिकरणे रूपविशिष्टस्यैवाधाराधेय-
भावोक्त्या तथैव कार्यकारणभावस्यापि सम्भवात् पूर्वपक्षो न युक्तः ।

ರಾಮಾನುಜನೊಬ್ಬನು ನಮ್ಮ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದಿನ 'ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಅಂತಹ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-
ಭಾವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪುನಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉದಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - सिद्धान्तोऽप्ययुक्तः । “य आकाशे तिष्ठन्” इत्यादौ
रूपविशेषाप्रतीतेस्मूत्रे ‘यथाव्यपदिष्ट’ इति व्यर्थम् । “य आकाशे तिष्ठन्” इत्यादौ
सर्वनियन्तृत्वादप्रतीत्याऽब्रह्मत्वशङ्कानुदयादिति ।

ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಕೂಡ ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ರೂಪವಿಶೇಷದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟ' ಎಂಬ ಮಾತು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವನಿಯಂತ್ರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಲಾರವೆಂಬ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಯಾವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳು ಶ್ರುತವಾಗದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೀಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तदपेशलम् । कालस्सदास्तीत्यादौ दर्शनादित्यादिना मूलग्रन्थ एव
पूर्ववैषम्यस्योक्तत्वेन त्वया तथा कचिदेकस्य दर्शनमुदाहृत्यैव पूर्वसाम्यस्य वाच्यत्वेन

ತದನುದಾಹೃತ್ಯ ಗ್ರನ್ಥೋಕ್ತವೈಷಮ್ಯಮಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೋಷೋಕ್ತೀರ್ತನಸ್ಯಾಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಅದರ್ಶನಾದಿತಿ
ವದಂತಂ ಪ್ರತಿ ನ್ಯಾಯೇನೋಪಪಾದನೀಯತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ । ಅತಃ ಏವ ಟೀಕಾಃ “ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಮುಪ-
ಪನ್ನಮ್” ಇತ್ಯುಪಪತ್ತಿಸಿದ್ಧತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅತ್ಯಂತ ತುಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು
ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಕಾಲಃ ಸದಾ ಅಸ್ತಿ’ ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು
ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-
ಭಾವವಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ
ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಾಹರಣಾರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗದೆಯೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ
ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ
ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿರುವ ನೀನು ಮೊದಲು ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೆರಡೂ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಮೊದಲು ತೋರಿಸಬೇಕು.
ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲೇ ತಾನು ಇರುವುದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಕಂಡಿದೆಯೋ, ಅದರಿಂದ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು
ನೀನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀನು ಅಂತಹ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು
ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಾಹರಣಾರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ದೋಷವನ್ನು
ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ
ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ
ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು
ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
‘ಅಮಾಂತರಕಾರಣತ್ವಮ್ ಉಪಪನ್ನಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಮಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು
ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮೂಲಕ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ,
ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು
ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯದಪ್ಯಾಕಾಶೋ ತಿष्ठಂತಿತ್ಯನೇನ ರೂಪವಿಶೇಷಾಪ್ರತೀತೀತಿ ತದಜ್ಞಾನಮೂಲಮ್ ।
“ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇ” ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತನ್ಯಾಯೇನಾಕಾಶಗತಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಭಾವಾದಿನಿಯಾಮಕಸ್ಯ
ತच्छಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯತ್ಪಾತ್ಮನಾ ತನ್ಮಾತ್ರನಿष्ठಸ್ಯ ರೂಪವಿಶೇಷತ್ವಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ “ಆಕಾಶೋ
ತಿष्ठನ್ ವಾಯುಃ ತಿष्ठನ್ ತೇಜಸಿ ತಿष्ठನ್” ಇತಿ ವಿಶಿಷ್ಟೋಕ್ತೇವೈವರ್ಯಾತ್ ।

ಇದರಂತೆ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ರೂಪವಿಶೇಷದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದೇ ರಾಮಾನುಜರು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲಕವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹಿತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ, ಆಯಾ ರೂಪದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದೇ ಅದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ರೂಪವಿಶೇಷದ ಪ್ರತೀತಿಯು 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್ ತೇಜಸಿ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳದೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ एवाकाशादितत्तत्त्वभावनियामकत्वस्य प्रागुक्तस्य स्फुरणाय यथा व्यपदिष्टेत्यस्य सार्थक्यम् ।

ಹೀಗೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ-ಪ್ರತ್ಯೇಕರೂಪಗಳಿಂದ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अथवा कुतोऽत्र सम्भूतवाक्ये श्रुताकाशादौ हरिरूपेय इति शङ्कायामाकाशादिषूक्तेरित्यवश्यं वाच्ये सति आकाशादौ ब्रह्मणोऽवस्थानमेव मास्त्विति वदतोऽन्तर्यामिवाक्योक्तिमात्रेणापरितुष्यतस्तत्रत्यन्यायस्मारणस्यावश्यकतया 'यथाव्यपदिष्ट' इत्यस्य सार्थक्यात् । न चापरितोषो निर्बीजः । शरीरत्वादिश्रवणेन तत्सम्भवात् ।

'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು - 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಆಕಾಶಾದ್ಯಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಆದಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ನಾವು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪುನಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಏಕೆ ಇರಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿಸಬೇಕು. ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿವಿಧತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳ

ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವನೇ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಆಯಾ ಸ್ವಭಾವಗಳ ನಿಯಮನ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪವು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಏಕೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಆ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಅಶರೀರಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶರೀರರಹಿತನಾಗಿ ಶ್ರುತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೋ, ಅಥವಾ ಜೀವನನ್ನೋ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಕಾರ್ಯವೇ ಶರೀರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಶರೀರವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಂಶಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಕಿಂಚಿ ಪೂರ್ವನೇವೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಯಾದಿನಿಯನ್ತರೂಪಾಣಾಂ ಪ್ರಾಣಾದಿನಿಯನ್ತರೂಪಾಣಾಮತ್ರ
 ಚಾಕಾಶಾದಿನಿಯನ್ತರೂಪಾಣಾಮುಕ್ತಂ ಕುತಸ್ತನ್ವಿಯಾಮಕತಯಾ ತತ್ರಾವಸ್ಥಾನಮಿತಿ
 ಶಿಕ್ಷಾಯಾಮನ್ತರ್ಯಾಮಿನಯೇ ಸರ್ವಸತ್ತಾದೇರೀಶಾಧೀನತ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ತತ್ರ ತತ್ರಾವಸ್ಥಾನಂ ಹರೇಸ್ತತ್ರ
 ಸಿದ್ಧಿಮಿತಿ ವಕ್ತುಂ ತತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯಾದಿನಾ ತತ್ರಾಪಿ ವಿವದಮಾನಂ ಪ್ರತ್ಯವಿದಿತತ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ-
 ಸ್ಮಾರಣಸ್ಯಾವಶ್ಯಕತ್ವಾಚ್ಚ |

ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ 'ಇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯಃ ಪದಾಹ್ವರ್ಥಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನು ನಿಯಾಮಕರೂಪದಿಂದ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ನಿಯಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ನಿಯಾಮಕರೂಪದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಇರುವಿಕೆಯು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅವನು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಸಂಶಯ ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ತಂದುಕೊಡಲು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किं चैकस्य लोके पौर्वापर्यस्यादर्शनेऽपि हरावविदितत्वाद्युक्तयभिमतान्तिन्त्यवैभवत्वेनोपपन्नत्वादिति वक्तुं तस्य सार्थक्याच्च । तथा च वक्ष्यति भगवान्भाष्यकारः “न स्थानतोऽपि” इत्यत्र तृतीये “अभेदेऽपि भेदव्यपदेशः स्थानभेदादैश्वर्ययोगाच्च युज्यत” इति ।

ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅವಿದಿತತ್' ಎಂಬ ಅಚಿಂತ್ಯವೈಭವವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಪರ್ಯವು ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಠೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ನ ಸ್ಥಾನತೋಽಪಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಅಭೇದೋಽಪಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಃ ಸ್ಥಾನಭೇದಾದೈಶ್ವರ್ಯಯೋಗಾಚ್ಚ ಯುಜ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವು ವಿಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಮತ್ತು ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - कारणत्वेन ॥ उक्तन्यायेनेति ॥ अन्यस्वभावस्यापि भगवदधीनत्वन्यायेनेत्यर्थः । ननु स्वपितामहस्य स्वपितृत्वाभाववद्वायुकारणकारणाकाशस्य वायुकारणत्वाभावः किं न स्यादित्यत आह - आकाशवाय्वादигतत्वेनेति ॥ अत्राकाशगतत्वेनाभिव्यक्तभगवद्रूपाद्वायुಗतरूपान्तरಾभिव्यक्तिः वायुगतत्वेनाभिव्यक्तरूपान्तरादग्निगतरूपान्तरಾभिव्यक्तिरित्यर्थः । भाष्योक्तावान्तरकारणत्वस्य सूत्रारूढत्वसिद्धयर्थं सौत्रचशब्दस्य व्याख्यानं कर्तुं टीकोक्तमनुवदति ॥ चशब्द इति ॥

ತೃತ್ತೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ ಅಗ್ನೇರಾಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪುನಃ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರನು. ಒಂದು ವೇಳೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ, ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ತನಗಿಂತ ತಾನು ಮೊದಲು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದರೂ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭೌತಿಕಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಆತ್ಮರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ 'ಆಕಾಶ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಂತೆ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪದಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ವಾಯು ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯನೂ, ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬನೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳಿರದೂ ಆಚಿಂತ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ತನಗಿಂತ ತಾನೇ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳಿರದೂ ಇರುತ್ತವೋ ಅದನ್ನು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶವೆಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆತ್ಮರೂಪದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಾಯುರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಧರ್ಮದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ರೂಪವಿಶೇಷವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಆಧಾರವನ್ನು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಕೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಅಂತರಃ ಯಮ್ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ ಯಸ್ಯ ಆಕಾಶಃ ಶರೀರಮ್ ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮುಯತಿ ಸ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ' ಹೀಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಭಗವದ್ರೂಪವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಐತರೇಯ ಅರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ 'ಸ ಯೋತೋಽತ್ರತಃ ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಅಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಅಜ್ಞೇಯತ್ವವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯಂ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಕೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

=====

• • • • •

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇತು । ವೇದಾಂತೇಷು ಕವಿದಾಕಾಶಾದಿಕಾ ಸೃಷ್ಟಿಋಚ್ಯತೆ “ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ”
ಇತಿ । ಕವಿತೇಜಃಸೃಜತ” ಇತಿ । ತಥಾಚ ವೇದಾಂತಾನಾಂ ವಿರೋಧ ಇತಿ
ಪ್ರಾಪ್ತೇ

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ
ಆಕಾಶವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು
ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಕೆಲವೆಡೆ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
'ತತ್ತ್ವೇಜೋಽಸೃಜತ' ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಕಾಶಾದಿಷ್ಟೇವ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮಾದಿಧ್ವಾರಕಂ ವಿಗಾಣಮ್ । ಕಾರಣತ್ವೇ ತು ನ ವಿಗಾಣಮ್ ।
ಕುತಃ । ಯಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ । ಯಾ ಶ್ಲೋಕಸ್ಮಿನ್ ವೇದಾಂತೇ ಚೇತನಃ ಕಾರಣತ್ವೇನ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಃ
“ಸೌಕಾಮಯತ ಬಹುಃಸ್ಯಾಮ್” ಇತಿ ತಥೈವ “ತದೈಕ್ಷತ ತತ್ತ್ವೇಜೋಽಸೃಜತ” ಇತಿ
ವೇದಾಂತಾಂತರೇಷ್ಟವ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ।

ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಆಕಾಶ, ತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿದೆ.
ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಯು
ಆಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು. ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು
ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' -
ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
'ಸೋಕಾಮಯತ ಬಹುಃಸ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ,
ಅದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ತದೈಕ್ಷತ ಬಹುಃಸ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಜಾಯೇಯ ತತ್ತ್ವೇಜೋಽಸೃಜತ'
ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿವಾದವೂ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

एवञ्च सूत्रे कारणत्वेनेत्येतद्विच्छिद्य सप्तम्यन्तत्वेन अविच्छिद्य तृतीयान्तत्वेन
च व्याख्येयमित्याहुः ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಟ ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಕಾರಣತ್ವೇ-ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ'
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಸೂಚಕವೇನು. 'ಕಾರಣತ್ವೇ ನ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂದರ್ಥ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಕಾರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣತ್ವೇನ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಒಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಮತ್ತೊಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ತತ್ರ । ಸೌತ್ರಚಿಶಬ್ದೇ ತುಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇನೇತ್ಯಸ್ಯ ವಿಚ್ಛೇದಾವಿಚ್ಛೇದಾಭ್ಯಾಸುಭಯ-
ಪರತ್ವಸ್ಯ ಚ ಕ್ಷಿಣ್ವತ್ವಾತ್ । ಆಕಾಶಾದಿವಿವಿತ್ಯಸ್ಯಾನ್ವಯಾರ್ಥ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ಮಾದಿವ್ಯಾಕವಿಗಾಣ-
ಶಬ್ದಸ್ಯಾಪ್ಯಪ್ಯಾಹಾರ್ಥತ್ವಾಚ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡದೇ ಎರಡೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಂದೇ ಪದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವಂತದ್ದು, ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಟು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು 'ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ಮದ ಮೂಲಕ ವಿರೋಧವಿದೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇಃ ಪಾದಸಂಗತೇರಪ್ಯಭಾವತಃ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುತ್ಪಿತೇಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ ॥ ೧ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇಃ ಪಾದಸಂಗತೇರಪ್ಯಭಾವತಃ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುತ್ಪಿತೇಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ ॥ ೧ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಿರೋಧನಿರಾಸೋ ಹಿ ದ್ವಿತೀಯ ಏವ ಸಂಗತಃ ।

ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

ನನು ತತ್ರ ವೇದಾನಾಂ ಮಾನಾಂತರಾವಿರೋಧೋ ವ್ಯುತ್ಪಾಢಃ । ಅತ್ರ ತು ಪರಸ್ಪರಮ್

ಅಕ್ಷೇಪ - ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ ?

इति चेन्न । अविरोधे ह्यवान्तरभेदस्तस्मिन्ध्याये पादादिभेदे हेतुर्न तु तस्माद्बहिर्भावे । अन्यथा समन्वयादिभेदाः द्वितीयादौ व्युत्पाद्याः स्युः ।

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಒಂದು ಅವಾಂತರ ಭೇದವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅವಾಂತರಭೇದದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾದಭೇದಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕಿಂತ ಬಹಿರ್ಭೂತವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದೇ ಇಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಾದರೆ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲೇ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಸ್ಪಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೋ, ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೋ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

किञ्च द्वितीयेऽपि “न विपदश्रुतेः” इत्यादिपादद्वयं वेदान्तानां परस्परविरोधपरमिति तेऽपि मतम् ।

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ನ ವಿಪದಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಎರಡು ಪಾದಗಳು ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಆದ್ವೈತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ.

ननु मानान्तराविरोध एव द्वितीये व्युत्पाद्यः । परस्परविरोधस्तु प्रासङ्गिकः । विप्रतिषेधात् परपक्षाणामप्रामाण्य उक्ते तर्हि वेदान्तानामपि विप्रतिषेधात्तदिति शङ्कायां तन्निरासात्

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ವಿಪ್ರತಿಷೇಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯಪಕ್ಷಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಎರಡು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ವಿಪ್ರತಿಷೇಧವು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯಗಳಂತೆ ವೇದಾಂತಗಳೂ ಕೂಡ

ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

इति चेन्न । पादद्वयव्युत्पाद्यत्वादविरोधत्वोपहितत्वाच्च साक्षात्सङ्गतिसम्भवे प्रासङ्गिकत्वायोगात् । अन्यथा वैपरीत्यापातात् । समं हि मानान्तर विरोधपरस्परविरोधयोरप्रामाण्यादिपर्यन्तत्वम् ।

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು 'ಅವಿರೋಧತ್ವ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅವಶ್ಯೇದಕಧರ್ಮವು ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪಾದದ್ವಯಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ; ಸಮಯವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನಾವು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನಾಂತರವಿರೋಧವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಪರ್ಯವಸಾಯತ್ವವು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

किं चायमप्यविरोधः प्रसङ्गात् तत्रैवोच्यताम् । तस्मान्नाध्यायसङ्गतिः ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಇದನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

प्रकाशः -

मतद्वयेऽपि “कारणत्वेन” इत्यादिसूत्रद्वयमेकमधिकरणम् । तत्र कारणवाक्यानि ब्रह्मणि प्रमाणं न वेति कल्पतरूक्तदिशा सन्देहे

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಇಬ್ಬರೂ ಸಹ 'ಕಾರಣತ್ವೇನಚ ಆಶಾಶದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆಶಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು'ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಕಾರಣತ್ವೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಪ್ರಮಾಣವಾದ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಾರಣತ್ವೇತು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तं च भामत्यां "सर्गक्रमविवादेऽपि न स स्रष्टरि विद्यते" इति । कारणत्वेनेति तृतीयान्तपक्षेऽन्वयदर्शनमेतत् ॥

ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ಗಕ್ರಮವಿವಾದೇಽಪಿ ನ ಸ ಸ್ರಷ್ಟರಿ ವಿದ್ಯತೇ' ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೃತೀಯಾಂತಪದವೆಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅವಾಗ ಅನ್ವಯ ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರಕಾಶ: - विच्छियेति ॥ कारणत्व इत्येकं पदम् । नेत्यपरमित्यर्थः । अध्यायसङ्गतेरभावत इत्यादेः पञ्चम्यन्तस्य तच्चेत्यनेनान्वयः । अध्यायासङ्गतिं तावन्नक्ति - विरोधेति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇ' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಪದ. 'ನ' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪದ. ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ 'ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇರಭಾವತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತನ್ನ' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು 'ವಿರೋಧ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "इदानीं स्मृतिन्यायविरोधपरिहारः" इत्यादिना त्वद्भाष्ये द्वितीयस्य विरोधनिरासकत्वाभ्युपगमादिति भावः ।

'ಇದಾನೀಂ ಸ್ಮೃತಿನ್ಯಾಯವಿರೋಧಪರಿಹಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸೇರಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - नन्वेतदेवाशङ्क्य भामत्यां "प्रमाणान्तरविरोधेन वाक्यार्थावगतेर-
प्रामाण्यमाशङ्क्याविरोधव्युत्पादनेन प्राप्तप्रामाण्यस्यापनमविरोधलक्षणस्यार्थः । इह तु
वाक्यानां सृष्टिप्रतिपादकानां परस्परं विरोधे ब्रह्मणि जगद्योनौ न समन्वयस्सोढुमर्हति"
इत्यादिना समाहितमित्यतस्तदनुवादेन निराह - नन्वेति ॥

ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ - 'ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವಿರೋಧೇನ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾವಗತೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಾಶಂಕ್ಯಾವಿರೋಧವ್ಯುತ್ಪಾದನೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಥಾಪನಮವಿರೋಧ ಲಕ್ಷಣಸ್ವಾರ್ಥಃ । ಇಹ ತು ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ ವಿರೋಧೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಜಗದ್ಯೋನೌ

ನ ಸಮನ್ವಯಃ ಸೋಧುಮರ್ಹತಿ" "ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೇದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾಮತಿಯ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 'ನನು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತೇಽಪಿ ಮತಮಿತಿ || "ಸರ್ವವೇದಾಂತಗತಸೃಷ್ಟಿಶ್ರುತೃರ್ಯನಿರ್ಮಲತ್ವಾಯ ಪರಃ ಪ್ರಪञ्च ಆರಂಭ್ಯತೇ" ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತೃರ್ಥದ ನೈರ್ಮಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಸಂದರ್ಭವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಷಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನ್ವೇತದಪ್ಯಾಶಂಕೃತಂ ಭಾಮತ್ಯಾಂ "ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಂ ತು ತತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿವಿಷಯಾಣಾಂ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಾವಿರೋಧಪ್ರತಿಪಾದನಮ್ | ನತು ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥ" ಇತಿ |

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ - 'ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಂ ತು ತತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿವಿಷಯಾಣಾಂ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಾವಿರೋಧಪ್ರತಿಪಾದನಮ್ | ನತು ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಃ' 'ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಕಲ್ಪತರೈ ವ

"परैरुद्भाविता दोष उद्धर्तव्यः स्वदर्शने |

इति शिक्षार्थमत्रत्यचिन्तां तत्राकरोन्मुनिः ||"

इत्युक्तमित्यतस्तदाशङ्क्याह - नन्विति ||

ಕಲ್ಪತರುದಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ

'ಪರೈರುದ್ಭಾವಿತೋ ದೋಷ ಉದ್ಧರ್ತವ್ಯಃ ಸ್ವದರ್ಶನೇ |

ಇತಿ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಮತ್ರತ್ಯಚಿಂತಾಂ ತತ್ರಾಕರೋನ್ಮುನಿಃ ||

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಾಹತಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಸಮಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವ್ಯಾಹತಿದೋಷವು ನಮ್ಮ ಆದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಇತರ ಮತದವರಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ಸ್ವಹತ್ಯಾದಿದೋಷಗಳು ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟವೆ. ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ನನು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅವಿರೋಧತ್ವೋಪಹಿತತ್ವಾದिति || ಅವಿರೋಧತ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಯೋಪಾಧಿ-
ಗ್ರಸ್ತತ್ವಾದित್ಯर्थ: || ವೈಪರೀತ್ಯೇತಿ || ಪರಸ್ಪರಾವಿರೋಧಸ್ತತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಜ್ಜತ: |
ಮಾನಾಂತರಾವಿರೋಧಸ್ತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಇತಿ ಸ್ಯಾತ್ | ವಿನಿಗಮನಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ತಮೇವ
ವ್ಯನक्ति - ಸಮಮಿತಿ ||

'ಅವಿರೋಧತ್ವೋಪಹಿತತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಅವಿರೋಧತ್ವವೆಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಗ್ರಸ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೇರವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ವೈಪರೀತ್ಯೇ' ಎಂದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿರೋಧವು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೇರವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ನಾವು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಮಾನಾಂತರವಿರೋಧವೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿನಿಗಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ವೈಪರೀತ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ಸಮಮ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಪು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಕೋಕ್ತೇ:' 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಡೆಯುವಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವು ವಿಭಿನ್ನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ತೃತ್ತೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೊದಲು ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಧಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ತತ್ತೋಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಷಟ್ ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸ ಪ್ರಾಣಮಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಣನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಏತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸ ಇಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಅಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಕದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ' ಎಂದು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಮವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸೃಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ

ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಇದೆಯಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜಗತ್ಕಾರಣಾನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೃಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದ್ದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಾನಾಗಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂದು, ಸತ್ ಎಂದೂ, ಆಕಾಶನೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ಕಾರಣಾನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವೇದಾಂತಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಕಾರಣತ್ವೇ - ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಒಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಹೇಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇಃ ಪಾದಸಂಗತೇರಪ್ಯಭಾವತಃ |

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುತ್ಥಿತೇಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ ||೧||

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲೇ ಬರುವಂತಹ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ನೀವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಿಷಯ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಮೂರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನಾವೂ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯ. ಸಮಯವಿರೋಧವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಏನಿಗಮಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಪಿಸಿರಿ. ಏನೇ ಆದರೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

////////////////////////////////////

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅನಾರಂಭನೀಯ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಾಪಿ ಪಾದಸಕ್ರತಿಃ । ಪಾದಾರ್ಥಸ್ಯ प्रधानाशाब्दत्वस्येहाव्युत्पादनात् ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಪಾದವು ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗದ್ವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

किं चात्र न पूर्वपक्षस्योत्थानम् । “तत्तेजोऽसृजत” इत्यत्र आकाशसृष्टिमनुक्त्वा तेजस्सृष्टिमात्रमुक्तम् ।

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

न त्वाकाशात् पूर्वं तत्सृष्टिः । येन “आत्मन आकाशः सम्भूत” इत्येतद्विरोधः शङ्कयेत । नहि तत्रोक्तानुक्तिमात्रेण तद्विरोधः ।

ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಪ್ಪುಮಾತ್ರದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗದು.

यद्यपि “तत्तेजोऽसृजत वायोरग्निः” इत्यनयोर्विरोधो भाति । तथापि न तस्येह सिद्धान्ते निरासः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿ, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

किन्तु वियत्पादे "तेजोतस्तथा ह्याह" इत्यत्रैवेति त्वन्मतम् ।

ವಿಯತ್ಪಾದದ 'ತೇಜೋತಸ್ತಥಾ ಹ್ಯಾಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಯತ್ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿರುವಾಗ, ಪುನಃ ಅದೇ ವಿರೋಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ವರ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

सिद्धान्तोऽप्ययुक्तः । "सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म" इति "एकमेवाद्वितीयम्" इति च प्रकृते शुद्धे ब्रह्मणि कामयितृत्वादेर्विरोधात् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಸೋಽಕಾಮಯತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲು ಹೊರಟ ನೀವು ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

"सदेव सोम्येदमग्र आसीत् असद्वा इदमग्र आसीत्" इत्यादी कारणेऽपि विगानदर्शनात् । शक्तिस्य कार्ये विगानस्यानुद्धृतत्वाच्च ।

ಮತ್ತು ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸತ್ಸ್ವರೂಪವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ವಾಕ್ಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ನೀವು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನೀವು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

यदि च कल्पिते कार्ये श्रुतेरतात्पर्यादनुद्धारस्तर्हि वियत्पादादौ तदुद्धारोऽनुपपन्नः स्यात्।
कामयितृत्वादिविशिष्टस्यापि कल्पितत्वेन तद्विरोधोऽप्यत्र न व्युत्पाद्यः स्यात् ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಾರ್ಯವು ಕಲ್ಪಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ವಿಯತ್ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದೂ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಕಾಮಯಿತ್ಯತ್ನಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮವು ಕಲ್ಪಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಅದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

प्रकाशः -

पादसङ्गतेरप्यभावत इत्येतत् व्यनक्ति - नापीति ॥ तृतीयपादं व्याचष्टे -
किञ्चेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಆಶಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ಪಾದಸಂಗತೀರಪ್ಯಭಾವತಃ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - न त्विति ॥ अत एव भामत्यां “यदि त्वाकाशाद्वायुर्वायोस्तेज इत्युत्त्वा तेजसो वायुर्वायोराकाश इति वदेद्भवेद्विरोधः । न चैवमस्ति” इत्यादिना तथैव सिद्धान्तितमिति भावः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಶಾಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳದೇ ನೇರವಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯದಿ ತ್ವಾಕಾಶಾದ್ ವಾಯುರ್ವಾಯೋರಾಶ್ವೇಜ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತೇಜಸೋ ವಾಯುರ್ವಾಯೋರಾಕಾಶ ಇತಿ ವದೇತ್ ಭವೇತ್ ವಿರೋಧಃ' । 'ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಶಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಆಶಾಶವು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನವ ವಿರೋಧಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ತಸ್ಯಾ ನಿರ್ಬಿಜಾया अनुपपत्तेः ।
एवमेवोत्पत्तावतिप्रसङ्गात् ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿರೋಧಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ನಿರರ್ಬಿಜವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅನೆಯಂಬುದಾಗಿಯೂ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರರ್ಬಿಜವಾಗಿ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु “अभ्युपेत्य तु विगानमुच्यते” इति भामत्युक्तेः कृत्वा चिन्तेयमिति चेन्न । व्यर्थत्वात् । मदुक्तदिशा सङ्गतिः सम्भवाच्चेति भावः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ತು ವಿಗಾನಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂದು ಭಾಮತಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಕೃತ್ವಾ ಚಿಂತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ವೃಥಾವಾಗಿದೆ. ನಾವು ಹೇಳುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿರೋಧದ ಭ್ರಾಂತಿಯೆಂದಾಗಲೀ ಕೃತ್ವಾಚಿಂತೆಯೆಂದಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चतुर्थपादं व्याख्याति - सिद्धान्तोऽपीति ॥ कामयितृत्वेति ॥
“सोकामयत बहुः स्याम्” इति वाक्योक्तकामयितृत्वेत्यर्थः ।

'ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು 'ಸಿದ್ಧಾಂತೋಽಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಾಮಯಿತೃತ್ವ' ಎಂದರೆ 'ಸೋಕಾಮಯತ ಬಹುಃ ಸ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಕಾಮಯಿತೃತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಕಾಮಯಿತೃತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यापि सूत्रार्थोक्तिः कार्येष्वेव विगानं कारणत्वे तु नेति सापि नेत्याह - सदेवेति ॥

ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಏನು ಹೇಳಿದರೋ, ಅದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ ಇದನ್ನು 'ಸದೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಕಾರಣವಿಗಾಂ "ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್" ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಸ್ತುತೇ ನಿರಸಿಷ್ಯತ ಇತಿ
 ಚೇನ । ತಥಾಪಿ ಕಾರಣತ್ವೇ ತು ವಿಗಾಂ ನೇತೃಕೇಽಪುಕ್ತವಾಪರಿಹಾರಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಕಾರಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದ
 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
 ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ
 ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುವಾಗ, ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಈ ದೋಷವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾಭಿಪ್ರಾयेण तदुक्तिरिति चेन्न । वैयर्थ्यात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು
 ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ - ಇದು ವ್ಯರ್ಥ. ನೇರವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - नच "सृष्ट्युक्तैस्सृष्टज्ञानार्थतया तत्र च विवादाभावात् गुणे
 त्वन्याप्यकल्पनेति न्यायात् तदनुगुणतया सृष्टिवाक्यं व्याख्येयम्" इति
 भामत्युक्तदिशा कार्यविगानपरिहारार्थत्वेन तदुक्तिरिति वाच्यम् । साक्षात्
 तत्परिहारसम्भवे कुसृष्टेरनादरणीयत्वात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಸೃಷ್ಟ್ಯುಕ್ತೈಸ್ಸೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಾರ್ಥತಯಾ ತತ್ರ ಚ ವಿವಾದಾಭಾವಾತ್ ಗುಣೇ ತ್ವನ್ಯಾಯಕಲ್ಪನೇತಿ
 ನ್ಯಾಯಾತ್ ತದನುಗುಣತಯಾ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್' ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ
 ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಸೃಷ್ಟಿಯ
 ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಾದವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಗುಣೇತು ಅನ್ಯಾಯಕಲ್ಪನಾ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ
 ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ
 ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವಿಷಯವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ
 ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ನೇರವಾಗಿಯೇ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು
 ಬರುವಾಗ, ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ
 ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕುಸೃಷ್ಟಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಅನಾದರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅತ एव “शक्तिस्य कार्ये विगानस्यानुद्धतत्वात्” इत्युक्तम् ।
 “समाकर्षात्” इति सूत्रार्थस्याग्रे निरसिष्यमाणत्वाच्च । तदविरोधोऽपि
 कारणाविरोधोऽपि । अत्र समाकर्षसूत्र इत्यर्थः ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಶಂಕಿತಸ್ಯ ಕಾರ್ಯೇ ವಿಗಾನಸ್ಯಾನುಧ್ವತತ್ವಾತ್' ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ
 ಮಾಡುವಾಗ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರೋ ಅವುಗಳ
 ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಮಾಡುವ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ
 ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಾವು ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.
 'ತದವಿರೋಧೋಽಪಿ' ಎಂದರೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆತ್ರ' ಎಂದರೆ
 ಸಮಾಕರ್ಷಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆದರಂತೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.
 ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಏಕೆ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ? ಎಂದು
 ಆದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಆದ್ವೈತಿಗಳು
 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು.
 ಆದರೆ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕೇವಲ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ
 ಅದು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದಾಗಲಿ, ಆಕಾಶವು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗಲಿ,
 ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸೇ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ,
 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕಾಶಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ
 ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು ಮೂಢತನ. ಇನ್ನು 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ
 ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 'ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು
 ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು.
 ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ತೇಜೋಽಸೃಜಾ ಹ್ಯಾಹ'
 ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪುನಃ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವಾಗ ಶುದ್ಧಜ್ಞಹನ್ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೇ ಕಾಮಯಿತ್ಯತ್ಪಾದಿ
 ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಹನ್ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅಸಂಗತ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ
 ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರು. 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ
 ವಾಕ್ಯವು ಸತ್ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು, 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು
 ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಜಗತ್ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ? ಮತ್ತು

ಯಾವ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕೆ ಮಾಡಿದರೋ, ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ವಿಯುಕ್ತಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅದರ ಪರಿಹಾರವು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಮತ್ತು ಕಾಮಯುಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕಲ್ಪಿತನಾದ್ದರಿಂದ ತದ್ವಿಷಯಕವಾದ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचित್ತು । “ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹಿವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್ ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ
ಪ್ರಧಾನ ಪರತ್ವೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ‘ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹಿವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್ ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇಷ್ಟು ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ.

ತತ್ರ । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುತ್ಯಾನಾತ್ । ತಯಾ ಹಿ । ಅವ್ಯಾಕೃತಾಸೀದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ನ
ತಾವತ್ಪ್ರಧಾನೇ ರೂಢಿರಸ್ತಿ । ಯೋಗೋ ಗೌಣಿ ವಾ ವೃತ್ತಿस्तು ಪ್ರಧಾನ ಇವ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಸಂಭವತಿ ।

ಇವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ‘ತದ್ವೇದಂ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅವ್ಯಾಕೃತ’ ‘ಅಸತ್’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಗೌಣವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನಚ ನಿರವಕಾಶಂ ಪ್ರಧಾನಲಿಂಗಾದಿಕಮಸ್ತಿ । ಪ್ರತ್ಯುತ ಇಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣನ್ಯಾಯೇನ
ಚೇತನಸ್ಯೈವ ಕಾರಣತ್ವನಿರ್ಣಯಾದಸದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಚೇತನಪರತೈವನ್ಯಾಯ್ಯಾ ।

ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿದೆ ಅದರಿಂದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಚೇತನಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ.

ಪಾದಾಸಕ್ರತಿस्तು ಸ್ಕುಟೇವ । “ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹಿವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಸ್ಯ
 “ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್” ಇತ್ಯಾದಿವತ್ಪ್ರಧಾನಪ್ರತಿಪಾದನಚ್ಛಾಯಾನುಸಾರಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ ।

ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹಿವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಾಗಲೀ ‘ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಾಗಲೀ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗಗಳ ಛಾಯೆಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗಗಳೂ ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

टीकायां “वाक्ययोजनानुपपत्तेः” इत्यस्यायमर्थः। ब्रह्मण एवात्माकाशादि-
 शब्दार्थत्वे तस्यैकत्वेन क्रमाभावात् “आत्मन आकाशः आकाशाद्वायुः” इत्यादि-
 क्रमप्रतिपादकवाक्ययोजनानुपपत्तेरिति ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
 तात्पर्यचन्द्रिकायाम् आकाशाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥४॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ವ್ಯಾಕೃಯೋಜನಾನುಪಪತ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -
 ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆತ್ಮ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವೇ
 ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನೆಂಬ ರೂಪದ ಅನಂತರ ಆಕಾಶರೂಪ. ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ರೂಪದ ಅನಂತರ
 ‘ವಾಯು’ ಎಂಬ ರೂಪ. ಹೀಗೆ ಕ್ರಮವನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ‘ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’
 ‘ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ವ್ಯಾಕೃಯೋಜನೆಯು
 ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಯತೀಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
 ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः —

केचित्त्विति ॥ जगत्कारणवादीनि वेदान्तवाक्यानि प्रधानपराणि ब्रह्मपराणि
 वेति संशये

ವಿವರಣೆ - ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀನಾಮ ರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕ್ರಿಯತೆ”
ಇತ್ಯವ್ಯಾಕೃತಪೂರ್ವಕಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಾಪ್ತಾದವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದಸ್ಯ ಚಾವ್ಯಕ್ತಪರ್ಯಾಯತ್ವಾತ್ ಪ್ರಧಾನಮೇವಾ-
ವ್ಯಾಕೃತಮಿತಿ “ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್” “ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್” “ಆತ್ಮನ
ಆಕಾಶಸ್ಸಮ್ಮೂತ” ಇತ್ಯಾದಾವಪ್ಯಸದಾದಿಶಬ್ದೇನ ತಸ್ಯೈವ ಗ್ರಹಣಾದಾತ್ಮಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪ್ತವಾದಿನಾ ಪ್ರಧಾನೇಽಪ್ಯುಪಪತ್ತೇ: ಪ್ರಧಾನಪರಾಂಯೇವ ಸರ್ವಕಾರಣವಾಕ್ಯಾನಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ।

‘ತದ್ವೇದಂ ತರ್ಹವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕ್ರಿಯತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕೃತವೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ವ್ಯಾಕೃತ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ವ್ಯಕ್ತ’ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅವ್ಯಾಕೃತ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಅವ್ಯಕ್ತ’ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದವು ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತಿಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮತ್ತು ‘ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ‘ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪ್ತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆಕಾಶಾದಿಷು ಆಕಾಶಾದಿಪದಚಿಹಿತೇಷು, ವಿಪರಿಣಾಮೇನಾಕಾಶಾದಿನಾಮಿತಿ
ವಾ, ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿಮತ್ತಯಾ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣೇ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಎವ,
ಕಾರಣತ್ವೇನೋಕ್ತೆ: “ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮ್” ಇತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯೈವಾತ್ಮಶಬ್ದೇನೋಪಾದಾನಾಚ್ಚ । एवं
ತತ್ರ ತತ್ರೇತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾಣೀತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯಾಹುರೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಕಾಶಾದಿಷು’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ‘ಆಕಾಶಾದಿನಾಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಶ್ಯಂತವಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ‘ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’ ಎಂದರೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ‘ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ

ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರತ್ಯುತೇತಿ || ಅವ್ಯಾಕೃತವಾಕ್ಯೇ “ಪश्यंश्ಚಕ್ಷುಷ್ಯಾಶ್ರೋತ್ರಮ್” ಇತಿ ದರ್ಶನಾದೇ: “ಸದೇವ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ “ತದೇಕತ” ಇತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾತ್ “ईक्षतेर्नाशब्दಮ್” ಇತ್ಯಧಿಕರಣೇ ಚ ತ್ವಯಾ “ಸದೇವ” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇ प्रधानपरत्वमाशङ्क्येक्षणेन ब्रह्मपरत्वस्य सिद्धान्तितत्वात्तेन न्यायेनाव्याकृतादिशब्दानां चेतनपरत्वे सिद्धे सर्वशब्दाप्रत्ययन्यायेनासदादिशब्दानामव्याकृतशब्दतुल्यार्थत्वाच्चेतनपरतैव न्याय्येत्यर्थ: ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ 'ಪಶ್ಯಂಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ ಶ್ರೋತ್ರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದರ್ಶನ, ಶ್ರವಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದದಿಂದ ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತದೈಕತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಈಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀನೂ ಸಹ 'ಸದೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಧಾನಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, 'ಈಕ್ಷಣ' ಎಂಬುವಂತಹ ಭ್ರಮವಿರುವುದರಿಂದ ಭ್ರಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿರುವಿ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಚೇತನಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಶಾಖಾಪ್ರತ್ಯಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದದ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ಚೇತನಪರವೇ ಆಗುತ್ತವೆಂಬುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन यदुक्तं श्रुतप्रकाशे “अव्याकृतशब्देन प्रथमत एवाचेतनस्य प्रतिपन्नतया पश्चादवगतं पश्यंश्चक्षुरित्यादिवाक्योक्तं चेतयितृत्वं चक्षुराद्युत्पादनौ-न्मुख्याभिप्रायम्” इत्यादि तन्निरस्तम् । रूढ्यादेः प्रधानप्रापकस्याभावेनाचेतन-प्रतिपत्तेरेवाभावात् । दर्शनादेर्बहुत्वाच्च । बह्वनुसारेणाल्पनयनस्य त्वयैव पूर्वोक्तत्वाच्च ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು -

ಆಶಂಕೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅವ್ಯಾಕೃತಶಬ್ದ'ನ ಪ್ರಥಮತ ಏವಾಚೇತನಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪನ್ನತಯಾ ಪಶ್ಚಾದವಗತಂ ಪಶ್ಯನ್ ಚಕ್ಷುರಿತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೋಕ್ತಂ ಚೇತನಯತ್ಯತ್ವಂ ಚಕ್ಷುರಾದ್ಯುತ್ಪಾದನೌನ್ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಮ್' ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮಪ್ರತಿಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದದ್ದೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರವಿರುವ 'ಪಶ್ಯಂಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶೃಣ್ವನ್ ಶ್ಲೋತ್ರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಕ್ಷುರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಜ್ಞೇ ತಾನು ಇದ್ದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸೃಷ್ಟ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಇದೂ ಕೂಡ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನವು ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ದರ್ಶನ-ಸ್ಪರ್ಶನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಿವೆ. ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅಲಕ್ಷ್ಯಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನೀವೇ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन “ईक्षत्यधिकरणाक्षेपः फलितः” इति श्रुतप्रकाशोक्तं प्रत्युक्तम् ।
आक्षेपकाभावस्योक्तत्वात् । अत एव चेतनपरतयैवेत्यवधारणमुक्तम् ।

ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಆಕ್ಷೇಪ - 'ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣಾಕ್ಷೇಪಃ ಫಲಿತಃ' ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂಬುದು ಫಲಿತಃ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಯಾವುದಾದರೂ ಆಧಾರಗಳಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಚೇತನಪರತ್ವವು' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವಕಾರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಚೇತನವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - स्फुटैवेत्युक्तं व्यनक्ति - तद्वेदमिति ॥ “स्पष्टजीवादिलिङ्गप्रतिपादन-
च्छायानुसारीणि वाक्यानि चतुर्थे विचार्यन्त” इति त्वया भाषितत्वात् । अत्र च
तत्प्रापकस्य कस्याप्यभावादिति भावः ।

ರಾಮಾನುಜರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪಾದಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ 'ತದ್ವೇದಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ್ಪಷ್ಟಜೀವಾದಿಲಿಂಗ-ಪ್ರತಿಪಾದನಚ್ಛಾಯಾನುಸಾರೀಣಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಚತುರ್ಥೇ ವಿಚಾರ್ಯಂತೇ' ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಜೀವರನ್ನೋ ಅಥವಾ

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೋ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಜೀವಾದಿಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯತ್ಕश्चिच्चैव आह व्यपदिष्टस्य “आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीत्” इत्यादिविशेषवाक्यनिर्दिष्टस्यात्मशब्दितस्य ब्रह्मण एव आकाशादिषु “आत्मन आकाशस्सम्भूतः” इति श्रुताकाशादिषु कार्येषु कारणत्वेनोक्तेर्यथा कारणवाक्येषु न तान्त्रिकाव्याकृतग्रहणं तथात्रापि वाक्यशेषरूपविशेषवाक्य- निर्दिष्टानामिन्द्रियाणामेवೋक्तेर्न तान्त्रिकतत्त्वग्रहणं पञ्चजनशब्देनेत्याद्यर्थपरतयैतत्सूत्रं च पूर्वशेषो नाधिकरणान्तरमिति

ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು 'ವ್ಯಪದಿಷ್ಟ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ. 'ಯಥಾ' ಎಂದರೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಾಕ್ಯಶೇಷ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ, ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪಂಚಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಗುಣಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತन्न । दृष्टान्तोक्त्या पूर्वशेषत्वे विशेषाभावात् । सूत्रे पञ्चम्यन्वयसिद्धेचर्यं न तान्त्रिकप्रधानग्रहणमित्यध्याहाराच्च । यथाव्यपदिष्टोक्तिस्तथा प्राणादयो ग्राह्या इति प्रथमान्तोक्तेरेव स्वारस्याच्च । चशब्दानर्थक्याच्च । आत्मनो ब्रह्मत्वस्य सांख्यं प्रत्यसिद्धेश्चेति यत्किञ्चिदेतत् । दुर्गमं टीकावाक्यं व्यनक्ति - वाक्येति ॥

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते
चन्द्रिकाप्रकाशे आकाशाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥४॥

ಶೈವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪದದ ಅನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ 'ನ ತಾಂತ್ರಿಕಪ್ರಧಾನಗ್ರಹಣಮ್' ತಂತ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೀವು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡುವಾಗ 'ಯಥಾ ಮಹಾನಸಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಂತವಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೋ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಠೋಕ್ತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರೇ ಆದ ಸಾಂಖ್ಯನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಪರವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹುರುಳಿಲ್ಲವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವಾಕ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರಗುರುಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ
ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್ - ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವುಪಪಾದಯತಿ || ವಿಪ್ರತಿವೇಧಾದಿತಿ || ಅನ್ಯಥೇತಿ||
ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಗತಿಸಮ್ಮವೇಷಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕೋಕ್ತೌ || ವೈಪರೀತ್ಯೇತಿ || ಪರಸ್ಪರಾವಿರೋಧ ಏವ
ಪ್ರತಿಪಾಠಃ | ಮಾನಾಂತರಾವಿರೋಧಸ್ತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಇತಿ ವೈಪರೀತ್ಯಾಪಾತಾದಿತಿ ಭಾವಃ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾयां ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ||೪||

ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನೇ ಆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಅಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಸತ್' ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ, 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಅಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸತ್ ಸ್ವರೂಪನು, ಹಾಗೂ ಅಸತ್ ಸ್ವರೂಪನು ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್' ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ 'ಅಸತ್' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ತದ್ಗದಂ ಆವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ತತ್

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕ್ರಿಯತೇ' ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೃತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪುನಃ ಮುಂದೆ 'ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತಸ್ಮಾತ್ ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ತದ್ಧೇದಂ ಅಮ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್' ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ ಕಾರಣಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತದ್ಧೇದಂ ಅಮ್ಯಾಕೃತ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪಶ್ಯಂಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರುಣ್ವಾನ್ ಶ್ರೋತ್ರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದರ್ಶನ-ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಚೇತನಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ, ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಏಕಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಈಗಾಗಲೇ ಈಶ್ವರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಈಕ್ಷಣವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಜೀವಾದಿಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಛಾಯೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪಾದವು ಹೊರಟದೆಯೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಪ್ರಕೃತ 'ತದ್ಧೇದಂ ಅಮ್ಯಾಕೃತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪರವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಯಾವುದೂ ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ-ಪ್ರಳಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಿಂಗವಾಗಲೀ, ರೂಢಶಬ್ದವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೪)

ಭಾಗ - ೨

ನ್ಯಾಯವಿವರಣ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಟೀಕಾ,
ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರಿ,
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಮ್

ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಮ್

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೧೪೪ ॥

ನ್ಯಾ.ವಿ.— ವ್ಯಕ್ತಪಕ್ಷಯಾ ಕಾರಣತ್ವಂ ಚ ॥ ೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ
ಶ್ರೀಮನ್ಯಾಯವಿವರಣೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇದ್ದಾಗ, ಕಾರಣತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ, ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಶೇಷ ಬಲದಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಚೇತು
ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಭಾ.ಬೋ.— ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತಃ । ಇತ್ಯತ್ರ 'ಆತ್ಮನ
ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಗತಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಉಕ್ತಬೀಜೇನಾಕಾಶಾದಿಮಾತ್ರವಾಚಕಾ

उत विष्णोरपीति सन्देहे आकाशादेरेवेति पूर्वः पक्षः । विष्णोरपीति सिद्धान्तः । एतत्पूर्वपक्षसिद्धान्तसम्बन्धित्वेन 'विरोधः कार्यतद्वतोः' इति, 'ईशस्य व्यक्त्यव्यक्तिविशेषिता' इति न्यायौ पूर्ववदेव विवृणोति - व्यक्त्यपक्षयेति ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ೬:ಕೆ

'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಭು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹದೀಪದಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ ? ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ 'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ' ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕರಣದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ 'ಈಶಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತ್ಯವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಿತಾ' ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷವು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ 'ವ್ಯಕ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಮೂಲದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

अव्यक्त्यपेक्षयेत्यपि ज्ञातव्यम् । चशब्दः कारणत्वसमुच्चयार्थो, 'युज्यते' इत्यस्यानुकर्षणार्थश्च(इति) ज्ञातव्यः ।

'तस्यैव' इत्यस्योभयत्रಾನुवृत्तिः । 'युज्यत' इत्येतदनुಕರ್षः । एकस्यैव कार्यकारणभावानुपपत्तिरेतत्पूर्वपक्षसाधिकेति 'विरोधः कार्यतद्वतोः' इति न्यायो विवृतो भवति ।

'ವ್ಯಕ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದವು 'ಅವ್ಯಕ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಾಯಕವಾಗಿದೆ. 'ಯುಜ್ಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಕರ್ಷಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿರುತ್ತದೆ. 'ತಸ್ಯೈವ' ಎಂಬುದನ್ನು ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಯುಜ್ಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಾಧಕವಾದ ನ್ಯಾಯ. ಅದನ್ನೇ 'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಈಗ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ತथा च आकाशवाय्वादिशब्दवाच्यत्वे विष्णोः कारणत्वप्राप्तिः ।
कार्यकारणयोरेकत्वस्य विरोधात् । भूताकाशाद्येवाकाशादिशब्दवाच्यमिति पूर्वपक्षे,
व्यक्त्यव्यक्तिविशेषत्वादीश्वरस्य कार्यकारणभावोपपत्तेर्विष्णुराकाशादिशब्दवाच्य इति
सिद्धान्त इति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ
ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶ, ಭೂತವಾಯು ಮೊದಲಾದವೇ 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ
ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುರೂಪಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು
ವಿಧವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ, ಕಾರಣತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣತ್ವೇನ
ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ, ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂಬ
ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ
'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

भा.बो. — ॥ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञा दृष्टान्तानुपरोधात् ॥ इत्यधिकरणपूर्वपक्ष
सिद्धान्तसम्बन्धिनौ 'स्त्रीलिङ्गत्वम्' इति 'उत्पादनं स्वदेहाच्च' इति न्यायौ भाष्य एव
स्पष्टप्रतिभासत्वादत्र न विवृतौ ।

'ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ
'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಮ್' ಮತ್ತು 'ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಚ್ಛ' ಎಂಬೆರಡು ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲ.

एतेन सर्वे व्याख्याताः॥ इत्यत्रापि अधिकरणपूर्वपक्षसिद्धान्तसम्बन्धिनौ
'निषेधश्च' इति 'दुर्जनाव्यक्तता' इति न्यायौ भाष्य एव स्पष्टं प्रतिपादितत्वाग्नेह
विवृताविति ।

इति श्रीमन्यायविवरणभावबोधे श्रीरघूत्तमयतिकृते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

प्रथमाध्यायश्च समाप्तः ॥

‘ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ‘ನಿಜೇಧಶ್ಚ’ ಮತ್ತು ‘ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ’ ಎಂಬೆರಡು ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾ ಯವಿವರಣ ಭಾವಬೋಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಘೋತ್ತಮಯುಷಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಟೀಕೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೪)

ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ

ವಿಷ್ಣುವೇ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿ:

ತತ್ವಮञ್ಜರಿ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೮೪೪)

ನನ್ವಥಾಪಿ ನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾ ವಿಣ್ಣೋಃ । 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಮತಃ' ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಾದೌ ಶ್ರುತಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವರೂಪಾವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಜ್ಜೇನ ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಮಾತ್ರವಾಚಕತ್ವಾದಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ - ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತೇರಿತಿ । ತದರ್ಥಃ - ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚೇತಿ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲಾರನು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆಕಾಶವು ಕಾರ್ಯವೂ ಮತ್ತು ಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ' ಎಂಬ ಈ ಲಿಂಗವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರವನ್ನು 'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ' ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವದನುಷಂಗಃ । ಸಮ್ಮತವಾಕ್ಯೇ ಶ್ರುತಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವರೂಪಂ ಯದವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ತದೇಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ । ನ ಕೇವಲಂ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಶ್ರುತಂ ಮೂಲಕಾರಣಮಿತಿ ವಾ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸಮುಚ್ಚಯೇ ವಾ ಚಶಬ್ದಃ । ತಥಾ ಚಾನ್ಯತ್ರೈವ ನಿಯತೈರಪಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವಾದಿಲಿಜ್ಜೇನ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರಪ್ಯಾಕಾಶವಾಚ್ಯಗ್ರಾದಿಸರ್ವಶಬ್ದೈರ್ಮುಖ್ಯತಯಾ ಪರಮಮುಖ್ಯತ್ವೇನೈಕೋ ಜನಾರ್ದನ ಉದಿತಃ । ನತು ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಮ್ । ಕುತಃ । ಶಬ್ದೈಃ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಬೋಧಕೈಃ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ', 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ', 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದೈರೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ 'ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತೆಯೋದಿತಃ ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ

ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂಬ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಕೇವಲ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣನೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶ ಹಾಗೂ ಭೂತಮಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದರೂ ಕೂಡ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜನಾದರ್ಪನೂಬ್ಧನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

ವಿರುದ್ಧಮವಾಂತರಕಾರಣಮೇಕೋ ಜನಾದ್‌ನಃ ಕಥಮಿತ್ಯತೋಽಮಿತಾತ್ಮಕ ಇತ್ಯನುವರ್ತಯಮ್ । ಅಮಿತೇಷು ಅನೇಕೇಷು ಆಕಾಶಾದಿಷ್ವಾತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಕಾಶಾದಿಭಿಃ ಸ್ಥಿತತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ತಥಾ ಚಾಕಾಶಾಬ್ಜುತ್ಪತ್ತೌ ಆಕಾಶಾಬ್ಜನ್ತರ್ಗತತ್ವೇನ ವಿಣ್ಣೋರೂತ್ಪತ್ತಯಾ ವಾಽವಾದಿಸ್ವರೂಪೋತ್ಪತ್ತಿಹೇತುತ್ವೇನ ವಾ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಮಿತಾತ್ಮಕಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಮಿತವಾದ = ಅನೇಕವಾದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆಧಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳು ಅವಿಭಾಗ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪದ ಅವಿಭಾಗ್ಯವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅವಿಭಾಗ್ಯವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವಗಳು ವಿರುದ್ಧವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿರುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಥಮಜಸ್ಯ ಜನಿಮಚ್ಚಮಿತ್ಯತೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿನಯೋಕ್ತಸ್ಮರಣಾಯ ಮಿತಾತ್ಮಕ ಇತಿ ವ್ಯವಚ್ಛಿಛ ಯೋಜ್ಯಮ್ । ಮಿತಃ ವ್ಯಕ್ತಃ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಜನೇರೀಶೋಽಮಿ-
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿ:

ತತ್ವಮञ್ಜರಿ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೨೧೪೧೪)

ನನ್ವಥಾಪಿ ನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾ ವಿಷ್ಣೋಃ । 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ' ಇತಿ ತೈತ್ತಿರಿಯಾದೌ ಶ್ರುತಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವರೂಪಾವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಂಗೇನ ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಮಾತ್ರವಾಚಕತ್ವಾದಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ - ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತೇರಿತಿ । ತದರ್ಥಃ - ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ चेति ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲಾರನು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆಕಾಶವು ಕಾರ್ಯವೂ ಮತ್ತೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ' ಎಂಬ ಈ ಲಿಂಗವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರವನ್ನು 'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ' ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವವದನುಷ್ಠಃ । ಸಮ್ಭೂತವಾಕ್ಯೇ ಶ್ರುತಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವರೂಪಂ ಯದವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ತದೇಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ । ನ ಕೇವಲಂ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಶ್ರುತಂ ಮೂಲಕಾರಣಮಿತಿ ವಾ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸಮುಚ್ಯೇ ವಾ ಚಶಬ್ದಃ । ತಥಾ ಚಾನ್ಯತ್ರೈವ ನಿಯತೈರಪಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಸಮತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರಪ್ಯಾಕಾಶವಾಪ್ವಗ್ರಾದಿಸರ್ವಶಬ್ದೈರ್ಮುಖ್ಯತಯಾ ಪರಮಮುಖ್ಯತ್ವೇನೈಕೋ ಜನಾರ್ದನ ಉದಿತಃ । ನತು ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಮ್ । ಕುತಃ । ಶಬ್ದೈಃ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಬೋಧಕೈಃ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ', 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ', 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದೈರೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ 'ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಅನುಷ್ಠಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ

ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂಬ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಕೇವಲ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣನೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶ ಹಾಗೂ ಭೂತವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದರೂ ಕೂಡ ಸರಮುಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜನಾದರ್ಶನನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' 'ತಾ ವಾ ವಿಶಂತಃ' 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

ವಿರುದ್ಧಮವಾಂತರಕಾರಣಮೇಕೋ ಜನಾದರ್ಶನಃ ಕಥಮಿತ್ಯತೋಽಮಿತಾತ್ಮಕ ಇತ್ಯನುವರ್ತಯ್ಮ | ಅಮಿತೇಷು ಅನೇಕೇಷು ಆಕಾಶಾದಿಷ್ವಾತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಆಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ | ತಥಾ ಚಾಕಾಶಾದಿಉತ್ಪತ್ತೌ ಆಕಾಶಾದಿಽಂತರ್ಗತತ್ವೇನ ವಿಣ್ಣೋರೂಪತ್ಯಾ ವಾಽವಾದಿಸ್ವರೂಪೋತ್ಪತ್ತಿಃ ತೇತುತ್ವೇನ ವಾ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ |

ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಮಿತಾತ್ಮಕಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಮಿತವಾದ = ಅನೇಕವಾದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆಧಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳು ಅವಿಭಾಗ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪದ ಅವಿಭಾಗ್ಯವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅವಿಭಾಗ್ಯವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವಗಳು ವಿರುದ್ಧವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿರುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಥಮಜಸ್ಯ ಜನಿಮಚ್ಛಮಿತ್ಯತೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿನಯೋಕ್ತಸ್ಮರಣಾಯ ಮಿತಾತ್ಮಕ ಇತಿ ವ್ಯವಚ್ಛಿಷ್ಟ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಮಿತಃ ವ್ಯಕ್ತಃ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಜನೇರೀಶೋಽಮಿ-
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೪)

व्यक्तिरूपत्वस्य बुभवाद्यायतनमित्यत्राभिधानादुत्पत्तिरत्राभिव्यक्तिः । न
त्वभूत्वाभवनादिरूपेति भावः ।

ಹುಟ್ಟೇ ಇಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜನಮತ್ಸವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಧಿ-
ಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡಲು 'ಮಿತಾತ್ಮಕಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವಿಭಾಗ
ಮಾಡಿ, ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಮಿತಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಕ್ತವಾದ' ಎಂದರ್ಥ. ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ
'ಸ್ವರೂಪ' ಎಂದರ್ಥ. 'ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು ಯಾರೋ, ಅವನು 'ಮಿತಾತ್ಮಕ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಜನನ
ರೂಪವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

‘क्रियाप्रवर्तकत्वेन प्रादुर्भावो हरेर्जनिः ।

आकाशादिषु नान्योऽस्ति ह्यभिमानोऽभिमानिनः ।’

इत्यनुभाष्योक्तैः ।

‘ಕ್ರಿಯಾಪ್ರವರ್ತಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೋ ಹರೇರ್ಜನಿಃ ।

ಆಕಾಶಾದಿಷು ನಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಹ್ಯಭಿಮಾನೋಽಭಿಮಾನಿನಃ ॥’

ಆಯಾ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಮಾಡುವಿಕೆಯೇ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ
ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

नन्वाकाशादिषु हरेः स्थितिरेव कुत इत्यतोऽपि – शब्दैरिति । ‘य आकाशो
तिष्ठन् यो बायौ तिष्ठन्’ इत्यादौ उक्तान्तर्यामिब्राह्मणोक्तैः शब्दैरित्यर्थः । ननु य
आकाशो तिष्ठन्’ इत्यादावपि हरिरिति कुत इत्यतोऽपि – शब्दैरिति ।

ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ
'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್, ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ
ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಯ
ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ?
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

‘यमाकाशो न वेद यं बायुर्न वेद’ इत्यादिरूपैः आकाशाद्यविदि-
तत्वामृत्वाद्यन्तर्यामिनयोक्तधर्मबोधकैः शब्दैः ‘य आकाशो तिष्ठन्’ इत्यादावुक्तो
हरिरेवेत्यर्थः। ननु ‘यमाकाशो न वेद’ इत्यादिशब्दैरपि कुतो हरिरित्यतोऽपि –

ಶಬ್ದೇರಿತಿ । 'ಸ ಯಂತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಃ ಹರೇರವಿದಿತತ್ವಾದಿಧರ್ಮಬೋಧಕಃ । ತेषಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ವೈಣ್ಣವತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ ಯಂ ವಾಯುರ್ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅವಿದಿತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರೀಹರಿಯೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ತ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ 'ಶಬ್ದಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಅವಿಭೂತನಾಗುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಆವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಶಾರಂಗಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಗುರೂಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೪)

॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶೋಕ್ತಃ ॥ ೧-೪-೧೫ ॥

ಅತ್ರಾವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಕ್ಷಿಂ ವಾ ತಾದೃಶಾಕಾಶಾದಿನಾಮ ವಾ ಸಮನ್ವೀಯತೇ ।
ಆಕಾಶಾದಿಸಮುಚ್ಚಾಯಕಶ್ಚಃ । ಕಾರ್ಯತ್ವಸಮುಚ್ಚಾಯಕೋ ವಾ । ಆಕಾಶಾದಿವಿಖ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ ।
ತತ್ವಿತ್ಯಸ್ತಿ । ನ ವಿರೋಧ ಇತಿ ಚ । "ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತ" ಇತ್ಯಾದೌ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೧೫)

ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಚೋಕ್ತಾಕಾಶಾದಿಶ್ಚ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತ्या ಬ್ರಹ್ಮೇವ ನ ಕೇವಲಂ ಮೂಲಕಾರಣಾತ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ । ನತು ಭೂತಾದಿಃ । ಕುತಃ ? ಪ್ರಾಗುಕ್ತಛೇತುಭ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ನಚ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ ಶುಭ್ವಾದಿನಯೀತ್ಯಾ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯವ್ಯಕ್ತರೂಪತ್ವೇಕಸ್ಯ ವಿರೋಧ ಇತಿ ಶಾಂಕ್ಯಮ್ । ಆಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತತ್ವಾದಿತಿ ಶೇಷಃ । ನ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಕಾಶಾದಿಃ ಸ್ಥಿತೌ ತದಂತಸ್ಥತ್ವೇನ ತಸ್ಯಾಪ್ಯಭಿವ್ಯಕ್ತಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ, ವಾಘ್ವಾದಿಸ್ಯರೂಪವ್ಯಕ್ತಿಛೇತುತ್ವೇನ ಕಾರಣತ್ವಂ ಚ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಆಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತತ್ವಮೇವ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಯೇತಿ । ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣಾವಿದಿತತ್ವಾದಿನಾ “ಸ ಯೋತೋಭುತ” ಇತ್ಯಾದೌ ವ್ಯಪದಿಶ್ತಸ್ತಸ್ಯೋಕ್ತೋ-ರಾಕಾಶಾದಿಷು “ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್ ಯೋ ವಾಯೋ ತಿಷ್ಠನ್” ಇತ್ಯಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಉಕ್ತೇರಿತ್ಯೇವ ವಾಚ್ಯೇ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶ್ತೇತ್ಯುಕ್ತಿಃ “ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್” ಇತ್ಯಾದಾವಪಿ ಆಕಾಶಾದೌ ಸ್ಥಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಕುತ ಇತಿ ನ ಶಾಂಕ್ಯಮ್, ಶ್ರುತ್ಯಂತರೋಕ್ತಾವಿದಿತತ್ವಪ್ರಕಾರಸ್ಯ “ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ವರಣಾದಿತ್ಯಂತರ್ಯಾಮಿನಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯಸ್ಮರಣಾರ್ಥಾ ॥ ೪ ॥

‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಶ್ತೋಕ್ತೇಃ’

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲ. ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಚ’ ಶಬ್ದವು ಆಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಆಕಾಶಾದಿಷು’ ಎಂಬ ಪದವು ಅವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ತತ್ತ್ವ’ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ‘ನ ವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ = ‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಾರಣನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನೇ ಕಾರ್ಯವಾಚಕವಾದ ‘ಆಕಾಶ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲ. ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೊರತು ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವ್ಯಪದಿಶ್ತೋಕ್ತೇಃ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತತ್ತ್ವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ದೃಢಾದ್ವೈತಾದಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವರೂಪದಿಂದ ಒಬ್ಬನಲ್ಲೇ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ‘ಆಕಾಶ’ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ

ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅವಾಗಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ವಾಯುವು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿಶೇಷವು ಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ್ವಂದ್ವನು ಏನು ಪ್ರಮಾಣ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಯಥಾ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ 'ಸ ಯೋಽತೋಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಯುಕ್ತನಾದವನನ್ನು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಏನು ಆಧಾರ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ ಯೋಽತೋಶ್ರುತಃ' ಎಂಬ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅವಿದಿತನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಯೋ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ಅವಿದಿತನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡಲು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೪)

॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಭಿಃ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿದೋಕ್ತೇಃ ॥ ೪ ॥

ಅತ್ರ ಕಾಲಸ್ಸದಾಸ್ತೀತ್ಯಾದೌ ದರ್ಶನಾದೇಕಸ್ಯಾಧಾರಾಧೇಯಭಾವಸಮ್ಮವೇಪಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ
ಕಾಪ್ಯದರ್ಶನಾದಯುಕ್ತಃ ಸ ಇತಿ ಪೂರ್ವೈಷಮ್ಯೇಣ ಸ ಶಕ್ತಿನಾತ್ಸಂಜ್ಞಿತಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. 'ಕಾಲಃ ಸದಾ ಅಸ್ತಿ' 'ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ'. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರಯೋಗವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯು ಕಾಲ, ದೇಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ತೈತ್ತಿರೀಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವಚ್ಛಾಂ "ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತಃ ಆಕಾಶಾತ್ ವಾಯುಃ" (ತೈ. ೨-೩)
ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಶ್ರುತಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಕಿಂ ಮುಖ್ಯತೋ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕಾ
ಉತ ಭೂತಾದಿವಾಚಕಾ ಇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಆತ್ಮನಿಂದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಥವಾ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು ॥ “ನ ಜಾಯತೇ ಧ್ರಿಯತೇ” (ಕಾ.೧-೨-೧೭) ಇತ್ಯಾದಿ ಅಕಾರ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಾವಿರೋಧೇನ ಸ್ವಕಾರ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಸುತರಾಂ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯವ್ಯಾಜಕಭಾವರೂಪಸ್ಯಾಪಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ವಿರೋಧಾತ್ । ಸುತಜನೇ: ಜನಕಾಧೀನತ್ವೇಽಪಿ ತತ್ರ ಜಾತಪದಾದರ್ಶನೇನ ತದಧೀನನ್ಯಾಯಸ್ಯಾಪ್ಯತ್ರಾನವತಾರಾತ್ । ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿತಿ ಶ್ರುತೇರಪಿ ಸಂಹೋಚಾವಶ್ಯಂಭಾವಾತ್ ಆಕಾಶಾದಿಜನ್ಮಾಸಿದ್ಧಿವಾಪಾತಾಚ್ಚ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾ: ಅನ್ಯವಾಚಕಾ ಏವೇತಿ ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ‘ನ ಜಾಯತೇ ಧ್ರಿಯತೇ ವಾ ಕದಾಚಿತ್’ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದೂ ಹುಟ್ಟಲಾರನು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯರೂಪನಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ವಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನಂತೂ ಸುತರಾಂ ಹೇಳಲಾಗದು. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ರೂಪವು ವ್ಯಂಜಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನಂತೂ ಸುತರಾಂ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಇನ್ನು ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿರುವ ಜನಿಮತ್ವಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಗನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯು ತಂದೆಯ ಆಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ‘ಜಾತಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಿಮತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾ ವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ‘ಆಕಾಶ’, ‘ವಾಯು’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ, ‘ಆಕಾಶ’, ‘ವಾಯು’ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಜನ್ಮವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಹಾಗಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯವಾಚಕವೇ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಾಚಕಗಳಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ॥ ವಿಷ್ಣೋರೇವಾಕಾಶಾದಿನಿಯಾಮಕರೂಪಾಣಾಂ “ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್” (ಬೃ.೪-೭-೧೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಆಕಾಶಾದಿಸ್ಥಾನಾಂ ಬಹುತ್ವೇನ ವ್ಯತ್ಯಯವ್ಯತ್ಯಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಪೌರ್ವಾರ್ಪರ್ಯಯೋಗೇನ ವಾಘ್ವಾಬ್ಧುತ್ಪತ್ತೌ ತತ್ತ್ವರೂಪಸ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಯಾ, ವ್ಯಕ್ತವ್ಯವ್ಯಾಜಕಭಾವರೂಪ-ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ ಸಂಭವಾತ್ । ವಾಚಕಾಭಾವೇನ ನಾಮಾನಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇ: ಸಂಹೋಚಾಯೋಗೇನ ಆಕಾಶಾದಿಕರಣ (೧-೪-೪)

ಪ್ರಾಗ್‍ಯುಕ್ತಸಾಧಕಾನ್ ಸತ್ವಾತ್ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಿರ್ಯೋಕ್ತೀತ್ಯಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಸ್ವೇರಭ್ಯುಪಗತತ್ವೇನ
(ಸ್ವೇರಭ್ಯುಪೇತತ್ವೇನ) ಆಕಾಶಾದ್ವುತ್ಪತ್ಯಸಿದ್ಧಿವಾಚಾಚ್ಚ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥೌ ಹರಿರೆವೇತಿ
|| ೪ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಒಗ್ಗಿದೆ - 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲ್ಲಾ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ನಿಯಾಮಕ ರೂಪವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ 'ಅತ್ಯಂತಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಈ ರೂಪಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವಾಗ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ 'ಅತ್ಯ' ಎಂಬ ರೂಪವು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಾಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ರೂಪವು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ಕಾರ್ಯರೂಪವೆಂದು ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ರೂಪವು ಕಾರಣವಾದ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಯಾವುದಾದರೂ ಬಾಧಕವಿರಬೇಕು. ಅಂತಹ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅನೇಕ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-ಭಾವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಭೂತಾಕಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ದೋಷಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ 'ಆಕಾಶ', 'ವಾಯು' ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದರೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೫)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ಇವುಗಳ ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷಾ ಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು
ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥ १ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ
ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಸ್ವತಃ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ ಶಬ್ದಾನ್ । ತತಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯಾನ್ಯತ್ರ
ವಾಚಕತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕಾರಾತ್ । ನಾನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಪ್ರಸಂಗ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ १ ॥

ಅರ್ಥ -- ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ
ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಎಳೆದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — सर्वशब्दानां परमात्मवाचकत्वे कथमन्यत्र व्यवहारः ? इति ।

अतोऽब्रवीत् ॥ समाकर्षात् ॥

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗುಣಭೂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವೇತವ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೇತುರರ್ಥನಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ -

ಸರ್ವಶಬ್ದಾಣಾಂ = ಸಕಲವಿಧ ಶಬ್ದಗಳು, ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕತ್ವೇ = ಭಗವದ್ವಾಚಕವಾದರೆ, ಅನ್ಯತ್ರ = ಭಗವದತಿರಿಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಕಥಂ = ಹೇಗೆ, ವ್ಯವಹಾರಃ = ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅತಃ = ಆಕ್ಷೇಪವು ಬಂದರೆ, ಬ್ರವೀತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ = ಭಗವದ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

भाष्यम् — परमात्मवाचिनः शब्दा अन्यत्र समाकृष्य व्यवहियन्ते ।

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ = ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ, ಶಬ್ದಾಃ = ಶಬ್ದಗಳು,
ಅನ್ಯತ್ರ = ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸಮಾಕೃಷ್ಯ = ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ,
ವ್ಯವಹ್ರಿಯಂತೇ = ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

भाष्यम् - 'परस्य वाचकाशब्दा समाकृष्येतरेष्वपि ।

व्यवह्रियन्ते सततं लोकवेदानुसारतः ॥ इति पात्रे ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ
ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ವೇದಾರ್ಥವಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪದ್ಧಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಕ್ಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು
ಏಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಬಾರದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. -

ಪರಸ್ಪ = ಪರಮಾತ್ಮನ, ವಾಚಕಾಃ = ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ, ಶಬ್ದಾಃ = ಶಬ್ದಗಳು, ಅನ್ಯತ್ರ =
ಬೇರೆಡೆ, ಸಮಾಕೃಷ್ಯ = ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ, ಸತತಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ,
ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ = ಲೋಕವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ವ್ಯವಹ್ರಿಯಂತೇ =
ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪಾದ್ಯೇ = ಪದ್ಧಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ವೈಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

**अत्र व्यवहारविलोपप्रसङ्गेनाऽप्यत्रैव प्रसिद्धानां सर्वशब्दानां परमात्मैकवाचित्व
समर्थनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः ।**

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಕಲ
ವ್ಯವಹಾರಗಳೇ ನಿಂತುಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ
ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

तत्त्वप्रकाशिका - समन्वयसूत्रे सर्वेषां शब्दानां भगवद्वाचित्वमुक्तम् ।

तच्चानुपपत्तिग्रस्तत्वेऽसत्स्यात्, इत्यारम्भणीयमेतत् ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ವಿಲೋಪಪ್ರಸಂಗವೆಂಬ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಲೌಕಿಕಾ ವೈದಿಕಾಚ ಶಬ್ದಾ ವಿಷಯಾಃ । ಭಗವದೇಕವಾಚಿನೋ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮೇವ ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ । ಪೂರ್ವಪ್ರಸಯತಿ - ಸರ್ವೇತಿ ॥

ಲೌಕಿಕವಾದ ಮತ್ತು ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಗಳು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅನನ್ವಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ವಿಲೋಪ ಪ್ರಸಂಗ ಇವುಗಳು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದ್ವಕ್ತಂ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವಂ, ತದಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಾಭಾವಾಪಾತಾತ್ ।

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಗುಣಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲದೇ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಿಂತುಹೋಗಬೇಕಾದೀತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದಪಿ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಮ್' ಇತ್ಯುಕ್ತಮಸ್ಯ ಸಮಾಧಾನಂ, ತದಯುಕ್ತಮ್ । ಅವಾಚಕೈರ್ವ್ಯವಹಾರೇಽವ್ಯವಸ್ಥಾಪಾತಾತ್ ।

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅವಾಗ ಸ್ತಂಭ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಘಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದಪ್ಯತ್ರೋಕ್ತಂ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇ' ಇತಿವರ-
ಸಮ್ಬಂಧಾದನ್ಯತ್ರ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿರिति, ತದಪಿ ನ ಸಾಧು । ತಥಾ ಸತಿ ಲೋಕ-
ಲಕ್ಷಣೇತರವೃತ್ತ್ಯಭಾವಾಪತ್ತೇಃ ।**

ಇನ್ನು 'ಅನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮ್' ಎಂಬ ಇದೇ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹಿತೇಃ' ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆ ಉತ್ತರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು, ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯತ್ತು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಇತ್ಯತ್ರ ರೂಪಾಭಿವ್ಯುಪೇತೃ ಸಮಾಧಾನಂ, ತದಪಿ ನ ಶೋಭಾಂ ವಿಭರ್ತಿ । ತಥಾ ಸತ್ಯನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಪ್ರಸಕ್ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಮ್' ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವ್ಯಾಘಾತಾತ್ ।

ಮತ್ತು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ಯಾದಿವದವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಯೋಗಾರ್ಥವು ಅದರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ 'ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯೋಗರೂಪೋವ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ । ನಹಿ 'ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ರೂಪಾದಿನೈವಾನೇಕವಾಚಿನಾಂ ಕಚಿತ್ ಮುಖ್ಯತಾ, ಕಚಿನ್' ಇತ್ಯಸ್ತಿ ।

ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಪಗಳೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. 'ಅಕ್ಷ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಪಿಯಿಂದಲೇ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಹೊರತು, ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಯಾ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಾಪಾತಾತ್; ತಸ್ಯ ಚಾನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್, 'ನ ಪರಮಾತ್ಮೈವ ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ' ಇತಿ (ಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಃ) ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರಗಳೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಅನಿಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಾಗಲೀ, ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚಢೆ - ಅತ ಇತಿ ॥

ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರಂ ವ್ಯಾಚಢೆ - ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೂಪಃ । ತತ್ರ ರೂಢ್ಯಾದೇರಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ।

'ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸತ್ಯುಭಯುರ್ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ? ಇತಿ ಚೇತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಭವೇದೇತತ್ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವದ್ಭವತ್ರಾನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷಾ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿಃ । ನ ಚೈವಮ್, ಕಿನ್ತು; ಸ್ವತಃ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿನಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ವ್ಯವಹಾರಸಿಧ್ಧಿರ್ಯತಃ ತತಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯಾಽನ್ಯತ್ರ ರೂಢತ್ವೇನ ಸಂಜ್ಞಿತತತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಅಕ್ಷ' ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕಾರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೆ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಕ್ಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ನಾವು ಅನೇಕಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೊರತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಲ್ಪಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ಚ ತದಧೀನತ್ವಾದिति भावः ।

ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೋ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्त्वप्रकाशिका - अन्योन्यनिरपेक्षतयैव कुतो न शब्दवृत्तिरित्यतः स्मृतेरेवेत्याह - परस्येति ॥

ಪರಮಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಏಕೆ ಕೂಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - लोकवेदानुसारत इति ॥ लौकिकवैदिकव्यवहारसिद्धयनुसारतः । नच प्राचीनसूत्रविरोधः । प्रथमसूत्रे स्वातन्त्र्येण वाच्यत्वाभावस्याभिप्रेतत्वात् ।

'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂದರೆ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. 'ಸಾಕ್ಷಾದವ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ' ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - द्वितीये परमात्मसम्बन्धोक्त्याऽत्रोक्तस्यैवाभिसंहितत्वात् । तृतीये चाऽविवेचितरुद्ध्यादिमात्राभ्युपगतेः । अत्र पुनस्तस्यैव विवेचनादिति ॥१॥

'ಆನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧವು ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ 'ಸಮಾಕರ್ಷಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಈ ಸೂತ್ರವೂ ಹೇಳಿದೆ - ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಹಾಗೂ

ಯೋಗವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಭಾವದೀಪ

ಅತ್ರಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಕ್ಷೀನಿವೇಶಿನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಏತತ್ಪಾದೀಯಾಧಿ-
ಕರಣೋಪಾಧ್ಯುಕ್ತನುರೋಧೇನ ಪ್ರಾಚೀನೈಃ ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತ್ಯಾದಿಸ್ತಾಽಪ್ಯಕಸ್ಯ ಪೂರ್ವಶೇಷತ್ವೋಕ್ತಾವಪೀಹ
ಪೃಥಗಧಿಕರಣಾಂತರತ್ವೇನ ಯೋಜನಂ ತು ಪೃಥಕ್ ನ್ಯಾಯಸೂಚಕತ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತುಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್ |

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಕ್ಷೀನಿವೇಶಿನಾಮ್' ಎಂಬ ಈ ಪಾದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಹಿಂದಿನ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯ ಸೂಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - एवं हरावन्यत्र च मुख्यवृत्तौ सिद्धायामस्य विचारस्यावसरप्राप्तिमाह
- अथेति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾದಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಚಾರವು ಅವಸರ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - प्रकारान्तरेणेति । सर्वमानविरोधकर्मक्रमादिविरोधबहुत्वसङ्ख्यादि-
विरोधोत्पत्तिमत्त्वादि विरोधरूपप्रागुक्तप्रकारापेक्षया मुख्यवृत्तेर्हरौ तदन्यत्र च
तुल्यतापत्तिरूपान्यप्रकारेणेत्यर्थः ॥

'ಪ್ರಕಾಶಾಂತರೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸರ್ವಮಾನವಿರೋಧ, ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧ, ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾದಿವಿರೋಧ, ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವಾದಿವಿರೋಧ, ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. 'ತುಲ್ಯತಾಪತ್ತಿ' ಎಂಬ ಉಪಾಧಿನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸರ್ವಶಬ್ದೇತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವಿಷಯೋಪಾಧಿರೇವಾಸ್ಯಾಪಿ ವಿಷಯ ಇತಿ ಸ್ಫುಟಿತಮ್ । ತೇನೈವ ಗತಾರ್ಥಮಿದಮಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣೋಪಾಧುಕ್ತಮ್ । ಅತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಕ್ಲಿಪ್ತಾದಿಕಮೂಹಮ್ ।

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ವಿಷಯೋಪಾಧಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿರುಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ'. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಯದಾ ತು ಅತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವಿಲೋಪಪ್ರಸಜ್ಞೇನ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವಸಮರ್ಥನಾದಿತ್ಯಾದಿನಾ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾಧಿಕರಣೇಷ್ವಿವ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ- ಸಂಕ್ಲಿಪ್ತಾಽಪುಪದಾನಪರಗ್ರನ್ಯಪಾಠೋಽಪ್ಯತ್ರ ನಯೇ ಕಚಿತ್ಕೋಶೇಷಫಲಮ್ಬತೇ ತದಾ ತು ವ್ಯಕ್ತಮೇವ ।

'ಅತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ.... ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳು ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬದಲು 'ಅತಃ ಪುನಃ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ಪರಮಾತ್ಮೈಕ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಾಸಂಭವಮಾಶಂಕಾ, ತತ್ಪರಿಹಾರತ್ವೇನ ಸೂತ್ರಮ್ ಅವಧಾರಯತಿ ಸರ್ವೇತಿ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಒಂದುವೇಳೆ 'ಅತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಪ್ರಸಂಜ್ಞೇನ ಅನ್ಯತ್ಯೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವ ಸಮರ್ಥನಾತ್ ಅಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸಂಗತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿದ್ದಾಗ ಹಿಂದಿನ - ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪಾಠವು ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆತ್ಮಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಸಂಗತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ: - ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಾಪಾದಕಸ್ಯಾಸಿದ್ಧಿನಿರಾಸಾಯ ಪ್ರಾಕ್ತನಂ ಸ್ಮಾರಯನ್ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಯದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ ॥ ಪೂರ್ವನೈರ್ಮಿತಿಃ ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಪಾದಕಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಮೂಲಕ 'ಯದ್ವಕ್ತುಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಯದ್ವಕ್ತುಮ್' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಭಾಷ್ಯೇ ಕಥಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಇತಿ ಚೋದಮಯುಕ್ತಮ್ । 'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತುತೀವಾಸ್ಯ ನಿರಸ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಯದಪೀತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಥಂ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಃ' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವಿದೆ ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ವಿಣ್ಣುವಾಚಕೇವ ಅನನ್ಯಗತ್ಯಾ ಹಾನಾರ್ಥಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಇತಿ ಯದುಕ್ತಂ ಲಿಂಗಪಾದಾನ್ತನಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಲಿಂಗಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು ಎಂದು 'ಯದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅವ್ಯವಸ್ಯೇತಿ ॥ ಬಹಿಷ್ಕರಣಾ ಜಲಾದಿವ್ಯವಹಾರಸ್ಯಾಪ್ಯಾಪಾತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಯಾವುದೋ ಪದವನ್ನು ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಾದರೆ ವಹಿಷ್ಕರಣೆಯು ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು.

ಭಾವದೀಪ: - ಯದಪ್ಯತ್ರೇತಿ ॥ ಆನುಮಾನಿಕಸೂತ್ರೇ ತತ್ತತ್ತ್ವವ್ಯವಹಾರಾಚ್ಛೇದವಸಮ್ಬಂಧಾತ್ತತ್ರ ತತ್ರ ತತ್ತ್ವವ್ಯವಹಾರೋ ಗಣಾಸಮ್ಬಂಧಾದ್ ಗಣಾಪದಸ್ಯ ತೀರ ಇವೇತಿ ಯದುಕ್ತಮತ್ರ ಚೋದ ಸಮಾಧಾನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

'ಯದಪ್ಯತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - "ಆನುಮಾನಿಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಯಾಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಗಂಗಾಸಂಬಂಧದಿಂದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂತೆ ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು".

ಭಾವದೀಪ: - ರೂಪಾಬಿವಿಧೇತಿ ॥ ಅನ್ಯತ್ರೇತನ್ಯುಷಣ್ಣಃ । ಏತೇನ ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ಸೂತ್ರಾಣಾಮಪಿನಿರೂಪಣಂ ದರ್ಶಿತಮ್ ॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞೇತಿ ॥ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೋಕ್ತಪ್ರತಿಜ್ಞೇತೃತ್ಯಃ ॥

'ರೂಪಾದ್ಯುಪೇಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪದವನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪುನರುಕ್ತದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವ್ಯಾಘಾತಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವ್ಯಾಘಾತದ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ತತ್ರೋಕ್ತಸಸವೃತ್ತಿನಾಮಪಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಭಾವಾತ್ ಕಥಮೇವಮಿತ್ಯತೋ ವ್ಯನक्ति
- ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರೇವೇತಿ ||

ಎಳು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಮಹಾಯೋಗವಿಙ್ಕರ್ದ್ವ್ಯೋರೀಶೋ ಸಿದ್ಧಾಂತಮಿತಯೋ-
ವ್ಯವಚ್ಛೇದಾಯೈವಕಾರ: ಏವಮಭಿಪ್ರಾಯಂ ವರ್ಣಯಿತ್ವೋಪಸಂಹಾರರೂಪೇಣ ಭಾಷ್ಯಂ ಯೋಜಯತಿ - ಅಂತ ಇತಿ ||

ಯೋಗರೂಢಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ವಿಙ್ಕರ್ದ್ವ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ವ್ಯವಚ್ಛೇದ ಮಾಡಲು 'ಎವ'ಕಾರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಯೋಗರೂಢಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇತಿ ಶೇಷೋಕ್ತಿ: |
ಯೋಗರೂಢಿರೂಪೇತ್ಯರ್ಥ: |

'ಅತಃ' ಎಂದರೆ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯೋಗರೂಢಿಯ ರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - "ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್ | ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್" ಇತಿ ತದಧೀನತ್ವಸೂತ್ರಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯನಿಮಿತ್ತಕಮುಖ್ಯವೃತ್ತಯಾ ಶಬ್ದಾನಾಮಿಶ್ವರವಾಚಿತವೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಽಪಿ ತದ್ಗತತ್ವನಿಮಿತ್ತಕಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇಶ್ವರವಾಚಿತವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪ: ಸ್ಯಾದೇವ | ಲೋಕೇ ಯೋಗರೂಢಿರೂಪಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರಭಾವಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: |

"ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್ | ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ |" ಎಂಬುದಾಗಿ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ವ್ಯವಹಾರವು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಲೋಪವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಹಾಗು ರೂಢಿಗಳೆಂಬ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - उक्ताशङ्कं निषेधन् तत्र परम्पराहेतुत्वेन भाष्यं व्याचष्टे - न परमात्मन इति ॥ मुख्यतः योगादिवृत्त्या । तत्र लोके ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಂಪರಾರೂಪವಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಪರಮಾತ್ಮನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಮುಖ್ಯತಃ' ಎಂದರೆ ಯೋಗಾದಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ತತ್ರ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಲೋಕೇ' ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - उभयोरिति ॥ ब्रह्मतदन्ययोरित्यर्थः । तथा च तत्त्वित्यवधारणायोगो 'नामानि विश्वानि न सन्ति लोके' 'यो देवानां नामधा एक एव' इत्याद्ययोगश्चेति भावः ॥

'ಉಭಯೋಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತತ್ತ್ವ ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದದಿಂದ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ನಾಮಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ನ ಸಂತಿ ಲೋಕೇ' 'ಯೇ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ ಏಕ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - स्वत इति ॥ अनन्यापेक्षयेत्यर्थः । मुख्यवृत्त्या महायोगविद्वद्भूटि-वृत्त्येत्यर्थः ॥ व्यवहारेति ॥ हानादिव्यवहारेत्यर्थः ॥ अल्पेति ॥ अन्यत्रेत्यनुषङ्गः । भाष्योक्तिरूपलक्षणमिति भावः ॥

'ಸ್ವತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ವ್ಯವಹಾರಪದಕ್ಕೆ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಅಲ್ಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಸಮಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಲ್ಪಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯತ್ರ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - प्राचीनेति ॥ पूर्वोदाहृतैः साक्षादपीत्यादिसूत्रैर्विरोध इत्यर्थः ।
 द्वितीये आनुमानिकसूत्रे अत्रोक्तस्य मुख्यत्वमात्रस्य ।

'ಪ್ರಾಚೀನಸೂತ್ರವಿರೋಧಃ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ದ್ವಿತೀಯೇ' ಎಂದರೆ ಅನುಮಾನಿಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅತ್ರೋಕ್ತಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಲೋಕದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - तृतीये कल्पनेतिसूत्रे ॥

'ತೃತೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - अविवेचितेति ॥ भगवति महायोगविद्वद्रूढी । अन्यत्र तु रूढ्यादि मात्रमित्येवंरूपेणेत्यर्थः । एतेन पूर्वाधिकरणेषु तत्र तत्र विष्णौ शब्दानां महायोगविद्वद्रूढಿभ्यां मुख्यत्वकीर्तनं त्वत्रत्यन्यायानुसन्धानೇनेति दर्शितम् । इति शब्दः समाप्तौ ॥१॥

'ಅವಿವೇಚಿತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಭಗವಂತನು 'ಮಹಾಯೋಗ' ಹಾಗೂ 'ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿ'ಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರೂಢಿ, ಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದವು ಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ब्रह्ममिमामंशश्चास्तु

ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ जगद्धाचित्वात् ॥ २ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮರದೀಪಿಕಾ - ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಾಕ್ಷಬ್ಧಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ ತेषಾಂ ತತ್ರ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ಯುಕ್ತೇತರ್ಥಃ ||೨||

ಅರ್ಥ -- ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ
ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ತರ್ಹಿ ಕಥಂ ತೇಷಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ?

ಅನುವಾದ - ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವದ್ವಾಚಿಕಗಳಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ?

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತರ್ಹಿ = ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೇ ಆದರೆ, ತೇಷಾಂ = ಆ
ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು, ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಜಗತಿಹಿ ವ್ಯವಹಾರೋ ಲೋಕಸ್ಯ, ನ ತು ಪರಮಾತ್ಮನಿ ತಥಾ | ಅತಃ ಜಗತಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಶಬ್ದಾನಾಮ್ ||೨||

ಅನುವಾದ - ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಂದಜನರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದಿನ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಲೋಕಸ್ಯ = ಮಂದ ಜನರ, ವ್ಯವಹಾರಃ = ವ್ಯವಹಾರವು, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಯಥಾ
= ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ತಥಾ = ಅದರಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಃ = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ನತು
= ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗತಿ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ,
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

यदि शब्दाः परमात्मन्येव मुख्याः; अन्यत्र तु ततः समाकृष्य सङ्केतितत्वेनाऽमुख्याः, तर्हि तेषां मुख्यार्थे परमात्मन्येव प्रसिद्धिः स्यात्, न त्वमुख्यार्थे जगति । अग्निशब्दस्य माणवके प्रसिद्ध्यदर्शनात् । अस्ति चासौ जगति । अतस्तदन्यथानुपपत्त्याऽन्यस्यैव मुख्यवाच्यत्वमिति भावेनाऽऽशङ्कते - तर्हीति॥

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ 'ಬೆಂಕಿ' ಎಂದು. ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ' ಎಂದು. ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ' ಎಂಬ ಅರಿವು ಯಾರಿಗೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - तत्परिहारत्वेन सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे - जगदिति ॥ न प्रसिद्धयन्यथानुपपत्त्याऽन्यस्यैव मुख्यवाच्यत्वं कल्प्यम् । लोकस्य जगत्येव शब्दव्यवहारेण तत्रैव तच्छ्रोतॄणां व्युत्पत्तेः ।

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜಗತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - परमात्मनि तथा बहुलव्यवहाराभावेन व्युत्पत्त्यभावाच्च जगति प्रसिद्धेरन्यथोपपत्तेः । 'अग्निर्माणवकः' इति व्यवहारादनवगताग्निशब्द-मुख्यार्थस्य माणवकेऽग्निशब्दव्युत्पत्तिसम्भवादिति भावः ॥ २ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಬಹಳವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ತದ್ವ್ಯಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯ-ವಾಚಕಸಂಬಂಧಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ಅಗ್ನಿಮಾರ್ಗವಹಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮಾರ್ಗವಹನಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮಾರ್ಗವಹನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

मुख्या इति ॥ परममुख्या इत्यर्थः ॥ अमुख्या इति ॥ अपरममुख्या इत्यर्थः ।
एवमग्रेऽपि ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮುಖ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಮುಖ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮುಖ್ಯಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

भावदीपः - अग्रीति ॥ हीनवृत्तिमात्रे दृष्टान्तः । असौ प्रसिद्धिरित्यर्थः ।
पूर्वशङ्कां निषेधंस्तत्र हेतुत्वेन भाष्यं योजयति - न प्रसिद्धीति ॥

ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಮಾರ್ಗವಹನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ನೀಡಿದ್ದು ಕೇವಲ ಹೀನವೃತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಸೌ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ' ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

भावदीपः - भाष्यस्थव्यवहारपदस्यावृत्तिमभ्युपेत्य द्वितीयस्य वाच्यवाचकभाव-
ज्ञानरूपव्युत्पत्तिपरत्वं चाभ्युपेत्यार्थमाह - लोकस्येति ॥ एतेन सूत्रमप्यवृत्त्या
योज्यमिति दर्शितम् । तथापदस्य प्रागुक्तव्यवहारपरामर्शित्वमुपेत्य तदनूद्य व्याचष्टे
- परमात्मनि तथेति ॥

ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

'ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಬ್ಬ 'ತಥಾ' ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಪರಮಾತ್ಮನಿ ತಥಾ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಪञ्चम्य-ನೈರ್ದರ್ಶಿತಃ ॥ अन्ययेति ॥ हरौ मुख्यत्वाज्ञानमूलकत्वेनेत्यर्थः । तत्र प्रसिध्दर्थकहिशब्दसूचितं दृष्टान्तमाह - अग्रिरिति ॥२॥

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ 'ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಭಾವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದ 'ಹಿ' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು 'ಅಗ್ನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत् तद् व्याख्यातम् ॥ ३ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ 'ಉಪಾಸಾತ್ಮ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'अस्य यदेकां शाखां जीवो जहाति' इति 'वायुना हि लोका नेनीयन्ते' इति वाक्ये च । जीवमुख्यप्राणलिङ्गात् जीवमुख्यप्राणलिङ्गयोः श्रवणात् । तयोरपि तत्तच्छब्दमुख्यवाच्यता स्यादिति चेन्न । कुतः ? यस्मात्

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

तद्वाक्यजातं तत्तदन्तर्यामिपरतया व्याकृतं तस्मादित्यर्थः॥३॥

ಅರ್ಥ -- 'ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಮಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಾಯುನಾ ಹಿ ಲೋಕಾ ನೇನೀಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಲಿಂಗವೆಂದು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಸಹ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಲಿ. ಇತಿ ಚೇತ್ ನ = ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದರು. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ = ಆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಈ ಹಿಂದೆ 'ಉಪಾಸಾ ತೈವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम्— 'तदधीनत्वात् शब्दवाच्यत्वम्' इत्युक्तम् । तद् जीवमुख्यप्राणयोर्लिङ्गम् ।

'अस्य यदैकां शाखां जीवो जहात्यथ सा गुण्यति' (छां. उ.

६-११-२) 'वायुना हि लोका नेनीयन्ते' इत्यादिश्रुतिभ्य इति चेत्

ಅನುವಾದ - ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು 'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದ ತದಧೀನತ್ವವು ಜೀವ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಜಗತ್ತೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ, ಆವಾಗ ಆ ಶಾಖೆಯು ಒಣಗುತ್ತದೆ." ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ'. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಲಿ. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲು, ಮೊದಲು ಆಕ್ಷೇಪಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್ = ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯುಕ್ತಂ = ಹೀಗೆ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತತ್ = ಈ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು, ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಯೋಃ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಲಿಂಗಂ = ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಜೀವಃ = ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು. (ಅಸ್ಯ = ಜೀವನೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ, ಯದೇಕಾಂ ಶಾಮಾಂ = ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು, ಜಹಾತಿ = ಬಿಡುತ್ತಾನೋ, ಅಥ = ಆವಾಗ, ಸಾ = ಆ ಶಾಖೆಯು, ಶುಷ್ಯತಿ = ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಇದು

ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಸಿದ್ಧಾಂತಪರವಾದ ಅರ್ಥ.) ಜೀವಃ = ಜೀವನು, ಯದಾ = ಯಾವಾಗ, ವಿಶಾಂ ಶಾಖಾಂ = ಜಗತ್ತೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು, ಜಹಾತಿ = ಬಿಡುತ್ತಾನೋ, ಅಥ = ಆವಾಗ, ಸಾ = ಆ ಶಾಖೆಯು, ಶುಷ್ಕತಿ = ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಾಯುನಾ ಒ = ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ, ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾಃ = ಸಮಸ್ತ ಜನರು, ನೇನಿಯಂತೇ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆತೀತಿಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇತಿ ಚೇತ್ = ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಖಾಖ್ಯಮ್ - ನ 'उपासात्रैविध्यात्' इति व्याख्यातत्वात् ॥३॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಳಗಡೆ ಇರುವವನು, ಹೊರಗಡೆ ಇರುವವನು, ಮತ್ತು ಸರ್ವಗತನು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ನೌ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಹಾರಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ನ = ಸರಿಯಲ್ಲ. ಉಪಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್ = ಅಂತಃ ಬಹಿಃ, ಸರ್ವಗತನೆಂಬ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಎಂಬುದಾಗಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತತ್ವಾತ್ = ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

विष्णोरेव मुख्यतः शब्दार्थत्वमाक्षिप्य, समाधत्सूत्रमुपन्यस्य आक्षेपांशं तावद् व्याचष्टे - जीवेति ॥

'ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನು' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮೊದಲು ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜೀವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

तत्त्वप्रकाशिका - यदुक्तं विष्णोरेव सर्वशब्दमुख्यार्थत्वमिति तदयुक्तम् । सर्वपदार्थानां परमात्माधीनत्वादेव हि सर्वशब्दमुख्यार्थत्वं तस्योक्तं ।

ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವಿರಿ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತच्च सर्वस्य तदधीनत्वाख्यं लिङ्गं जीवमुख्यप्राणयोरप्यस्ति ।
'अस्य यदैकां शाखाम्' इति श्रुतौ वृक्षादीनां जीवाधीनत्वावगमात् । 'वायुना'
इति श्रुतौ च सर्वस्य मुख्यप्राणाधीनत्वावगतेः, अतस्तयोरपि मुख्यवाच्यत्वम् ।

ಈ ತದಧೀನತ್ವಲಿಂಗವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ವಾಯುನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲವೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರೂ ಕೂಡ ಸಕಲಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच वक्तव्यं 'प्रयोगे सत्येव निमित्तानुसरणं, नतु निमित्तमात्रेण वाच्यत्वकल्पनम्' इति । निमित्तसद्भावेन व्यवहारापादनस्यैव न्यायत्वेन वाच्यत्वकल्पने बाधकाभावादिति भावः ।

ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಏಕೆಂದರೆ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯು ಹಾಗೂ ಜೀವರು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವ ಬಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - परिहारांशं व्याचष्टे - नेति ॥ न सर्वस्य जीवमुख्यप्राणा
धीनत्वलिङ्गेन तयोर्मुख्यवाच्यत्वं कल्प्यम् । तल्लिङ्गाभिधायकश्रुतीनां
तदन्तर्यामिभगवत् सम्बन्धितया व्याख्यातत्वात् ।

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ನೀಡುವ ಸೂತ್ರಾಂಶವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ಉಪಾಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಗೇ ಹೇಳುವ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಯದ್ ವಿಭೂತಿಮತ್ ಸತ್ವಂ ಶ್ರೀಮದ್ಭೂತಮೇವ ವಾ । ತತ್ತದೇವಾವ-
ಗಚ್ಛತ್ವಂ ಮಮ ತೇಜೋಽಸಂಭವಮ್' ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ । ತಥಾ ಚ ತಲ್ಲಿಙ್ಗವತೋಽಂತರ್ಯಾಮಿಣಿ ಏವ
ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಭವೇದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೩॥

ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಯದ್ವಿಭೂತಿಮತ್ ಸತ್ವಂ ಶ್ರೀಮದೂರ್ಜಿತಮೇವ ವಾ । ತತ್ತದೇವಾವಗಚ್ಛತ್ವಂ
ಮಮ ತೇಜೋಽಸಂಭವಮ್' 'ಯಾವುದು ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆಯೋ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಭಿವೃದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ತೇಜೋರೂಪವಾದ
ಅಂಶದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೊರತು, ಜೀವ
ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ

आक्षेपस्य फलं दर्शयन् भाष्यं व्याचष्टे - यदुक्तमिति ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ
ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

भावदीपः - परमात्माधीनत्वादेवेति॥ यद्यपि तद्वतत्वादपि मुख्यार्थत्वमुक्तम् ।
तथापि "स्वातन्त्र्यं तद्वतत्वं च शब्दवृत्तेर्हि कारणम् । स्वातन्त्र्यं तत्र मुख्यं
स्यात्" इत्यनुभाष्योक्तमुख्यत्वमुपेत्याऽवधारणप्रयोगः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನತ್ವಾದೇವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ
ತದ್ಗತತ್ವದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ "ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್" । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ
ಸ್ಯಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - तज्जीवेत्यादि व्याचष्टे - तच्चेत्यादिना ॥ लिङ्गं प्रवृत्तिनिमित्तमित्यर्थः ।

'ತಜ್ಜೀವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ತಜ್ಜ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಲಿಂಗಂ'
ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು' ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾಖ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತಸರ್ವಪದಂ ಜೀವೇ ಸಮ್ಮಾವಿತಸರ್ವಪರಮ್ ।
ವಾಯೌ ತ್ವಸಕ್ತುಚಿತಸರ್ವಪರಮಿತಿ ಭಾವೇನ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ವೃಕ್ಷಾದಿನಾಮಿತಿ । ಸರ್ವಸ್ಯೇತಿ ಚ ॥
ಅತಃ ಇತಿ ॥ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯರೂಪನಿಮಿತ್ತಸಂಭವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾಖ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಪದಕ್ಕೆ' ಜೀವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವಿತವಾದ ಸಕಲವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವಾಯುದಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಕುಂಚಿತವಾಗಿ ಸಕಲವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ವೃಕ್ಷಾದಿನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿವೃತ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಭೃತ್ಯಬನ್ಧಾದಿಕಂ ರಾಕ್ಷಿ ರಾಕ್ಷಿಂ ಬನ್ಧಾದಿಯೋಗ್ಯತಃ । ಕಾರಣಂ ಸಂಶಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದಿತಿ ನೈವ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ । ಅಮೃತವಾತ್ಪ್ರಾಣಿ ಸತ್ಯಪಿ ನಿಮಿತ್ತೇ ರಾಕ್ಷಿ ನಿಗದಿಬದ್ಧಾದಿಪದಾವಾಚ್ಯತ್ವಮಿವ ಜೀವಾದಾವಪ್ಯಸ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾಪಾದಾವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತ-
ಹೇತೋರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಮಾಶಂಕಯ ಲಿಂಗಪದಭಾವೋಕ್ತವಾ ನಿರಾಹ - ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮಿತಿ ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ -

ಭೃತ್ಯಬಂಧಾದಿಕಂ ರಾಕ್ಷಿ ರಾಕ್ಷಿಂ ಬಂಧಾದಿಯೋಗ್ಯತಃ ।
ಕಾರಣಂ ಸಂಶಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದಿತಿ ನೈವ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ।
ಅಮೃತವಾತ್ಪ್ರಾಣಿ ಸತ್ಯಪಿ ನಿಮಿತ್ತೇ ರಾಕ್ಷಿ ನಿಗದಿಬದ್ಧಾದಿಪದಾವಾಚ್ಯತ್ವಮಿವ ಜೀವಾದಾವಪ್ಯಸ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾಪಾದಾವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತ-
ಹೇತೋರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಮಾಶಂಕಯ ಲಿಂಗಪದಭಾವೋಕ್ತವಾ ನಿರಾಹ - ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮಿತಿ ॥

"ಭೃತ್ಯನು ಬಂಧಿತನಾದರೆ ರಾಜನಲ್ಲಿ 'ಬದ್ಧ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಧನ ಯೋಗ್ಯತ್ವವು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದಿವಿದೆ. ರಾಜನಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಾದ ಅಮೃತವಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೃತವಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ರಾಜನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ" ಹೀಗೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೂ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬದ್ಧಾದಿಪದಾವಾಚ್ಯತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೂ ಸರ್ವಶಬ್ದ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ನ ತ್ವಿತಿ ॥ ಬದ್ಧಾದಿಪದಾನಾಂ ರಾಕ್ಷಿ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಗಳ ವಾಚಕತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಭವಾರ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು 'ನತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - ನ್ಯಾಯತ್ವೇನೆತಿ || ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಗೇ ತು ನಿಮಿತ್ತಮೇವ ಸಾಮಗ್ರೀತ್ಯಾನುಮಾನಿಕನಯಸುಧೋಕ್ತಿಯಾ ತಸ್ಯ व्यवहारेषु पुष्कलकारणत्वादिति भावः || बाधकेति ||

'ನ್ಯಾಯತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಸಾಮಗ್ರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನಿಕಾರಣದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - उत्सर्गतः प्राप्तस्य बाधकैकापोद्यत्वादिह चामङ्गलत्वादिरूपस्य वाच्यत्वकल्पनबाधकस्याभावात् स्यादेव वाच्यत्वे तदधीनत्वहेतुः प्रयोजक इत्यर्थः ।

'ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಉತ್ಸರ್ಗತಃ' ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ಬಾಧಕದಿಂದಪೋಷಣೆ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಕವಾದ ಅಮಂಗಲತ್ವಾದಿ ಬಾಧಕಗಳು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತು ವಾಚಕತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಭಾವದೀಪ: - प्रयोगे सतीति न्यायस्तु अमुख्यविषयः । तथैवानुमानिकनयसुधोक्तेरिति भावः ।

'ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಮುಖ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಅನುಮಾನಿಕಾರಣದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - यद्यपि जीवशब्दस्यानुमानिकसूत्रे श्रौतस्मार्तप्रयोगेण प्राणधारकत्वरूपप्रवृत्तिनिमित्तेन च हरी मुख्यत्वमुक्तम् । वायुशब्दस्यान्तर्नयन्यायेन वैष्णवत्वं सिद्धम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜೀವಶಬ್ದವು ಶೌತಪ್ರಯೋಗ ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರ್ತಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ 'ಪ್ರಾಣಧಾರಕತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಕಾರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯುಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅಂತರಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲೇಕೆ ಪುನಃ ಅದರ ಆಕ್ಷೇಪ?

ಭಾವದೀಪ: - तथापि शरीररूपकविन्यस्तगृहीतेरिति न्यायेन 'जीवो जहाति' इत्याद्युदाहृतश्रुतिष्वन्यपरत्वस्यापि सत्त्वेनेयमाशङ्का युक्ता । अत एव तयोरपीत्युक्तिः । अत एव च बुभ्वादिनये वायुसमाख्यातत्वेनेयं श्रुतिरुदाहृतेति भावः ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು; ಆದರೂ ಸಹ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಜೀವಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಚೇತನರನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತಯೋರಪಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ದ್ಯುಭಾವ್ಯದ್ವಿಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಾಯು ಸಮಾಖ್ಯಾನ ಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - वक्ष्यति च द्वितीये भाष्यकारोऽन्यस्यापि वाच्यत्वादसतः प्राप्तिरिति लिङ्गेनैव नञोऽन्वयभ्रान्तिनिरासयाय लिङ्गसाध्येनाऽन्वयमाह - न सर्वस्येति ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಕೂಡ ಜೀವ ಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ಅಸತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಲಿಂಗೇನೈವ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ 'ನೈವ' ಎಂಬ 'ನಇ'ಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು 'ನ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - उपासात्रैविध्यादिति भाष्योपात्तसूत्रखण्डाभिमतयुक्तिमाह - तल्लिङ्गेति ॥ तथा व्याख्यानं निर्बीजमित्यत आह - यद्यदिति ॥

'ಉಪಾಸಾತ್ರೈವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸೂತ್ರಖಂಡಕ್ಕೆ ಅಭೀಪ್ಸಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ತಲಿಂಗ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ನಿರ್ಬೀಜವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯದ್ಯತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - गीतायां दशमे यद्यपि भाष्ये 'यद्यद्विभूतिमत्' इति विस्तारः विष्णवादीनि स्वरूपाण्येवेत्युक्त्या यद्यद्वಿभूत्यादिमत्सत्त्वं विष्णुकपिलरामकृष्णादिकं तत्तन्मम तेजोऽंशसम्भवं प्रादुर्भावात्मकमित्यर्थ उक्तः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಯದ್ವಿಭೂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ವಿಷ್ಣಾದೀನಿ ಸ್ವರೂಪಾಣ್ಯೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯದ್ಯದ್ವಿಭೂತಿಮತ್ಸತ್ತ್ವಂ' ಎಂಬ ಗೀತಾಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು, ಕಪಿಲ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳು ಮೂಲರೂಪದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶಗಳು; ಇವುಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಭೂತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಜೀವ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಭಗವಂತನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ: - तथापि तत्रैव 'अन्यानि तु तेजोयुक्तानि' इत्यप्युक्त्या 'मम तेजोऽशेन संयुक्तं भवति' इति गीतातात्पर्योक्त्या चार्थान्तरमुपेत्यात्रैतदुक्तिः ॥३॥

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಾನಿ ತು ತೇಜೋಯುಕ್ತಾನಿ' ಬೇರೆ ಜೀವ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಅಂಶದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯದ ಆಧಾರದಂತೆ ಟೀಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಂದು ಚೈಮಿನಿಗಳ ಮತ

ಸೂತ್ರ - ॥ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्नव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॥ ४॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ವೇದಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮುಂಡಕದಲ್ಲಿರುವ ಶೌನಕ - ಅಂಗೀರಸರ ಸಂವಾದದಿಂದ, ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ದಾಲಕ - ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು ವೇದವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಓದಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - तुशब्द एवार्थे । एतेन विष्णोरन्यत्र शब्दान् समाकृष्य कर्मादिप्रतिपादनमपि युक्तमेव । कुतः? यस्मात् अन्यार्थं परमात्मज्ञानार्थमेव । तत्कुत इति चेत् । प्रश्नव्याख्यानाभ्यां कस्मिन्निति शौनकप्रश्नात् 'द्वे विद्ये' इति आत्निरसो वचनात् तथा कस्मिन्निति शौनकप्रश्नात् तथा कथं न्विति श्वेतकेतुप्रश्नात् 'यथा सौम्य -' इत्युद್ದಾಲकवचनाच्च इति जैमिनिराचार्यो मन्यते । किञ्च एके शास्त्रिनः स्पष्टं 'यस्तं न वेद' इत्यन्यज्ञानस्य परमात्मज्ञानार्थतां पठन्ति तस्मादपीत्यर्थः ॥४॥

ಅರ್ಥ -- 'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟವೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಶ್ನಾಘ್ನಾನಾಭ್ಯಾಂ = ಶೌನಕರು 'ಕಸ್ಮಿನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಆಂಗೀರಸರು 'ದ್ವೇ ಎದ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ 'ಕಸ್ಮಿನ್ ನು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಮತ್ತು 'ಕಥಂ ನು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸಕಲ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಇತಿ ಜೈಮಿನಿಃ = ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಿಂಚ = ಮತ್ತು ಏಕೇ = ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಯಸ್ಯಂ ನ ವೇದ = ಉಳಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — ॥ अन्याथं तु जैमिनिः प्रभिव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॥

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೌನಕ ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಆಂಗೀರಸ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಹೇಳುವಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಡೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ, ವೈದಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮ ದೇವತೆಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ವೇದಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ನೀಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕಾಮ್ಯಫಲದ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಾದರೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಂತಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೋತ್ತಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಜ್ಞಾನಗಳ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ರೋಷದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಮುಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಅನ್ಯವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷವೆಂದು, ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನೆ = ಶೌನಕ ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸ = ಅಂಗೀರಸ ಉದ್ವಾಹರ ಉತ್ತರರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಅಸಿ ಚ = ಮತ್ತು, ಏಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು, ಏವಂ = 'ಯಸ್ತು ವೇದ ಕಿಮ್ವಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - **परमात्मज्ञानार्थं कर्मादिकमपि वदतीति जैमिनिः ।**

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದಗಳು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪದವು ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಈಶ್ವರಾತ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಪರೀತವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಕರ್ಮಾದಿಕಮಸಿ = ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ರಮೆ, ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು, ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ಪದತಿ = ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - **‘कस्मिन्नु भगवो विज्ञाते सर्वमिदं विज्ञातं भवतीति । तस्मै स होवाच द्वे विद्ये वेदितव्ये’ (मु.उ. १-१३-४)**

ಅನುವಾದ - ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - ಶೌನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅಂಗೀರಸರೇ ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ, ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ?' ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಂಗೀರಸರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಪರ, ಅಪರ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳು ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.' ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮತ್ತು ದ್ವಿವಚನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಉತ್ತರಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಹೇ ಭಗವಃ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅಂಗೀರಸರೇ! ಕಸ್ಮಿನ್ = ಯಾವುದನ್ನು, ವಿಜ್ಞಾತೇ = ತಿಳಿದಾಗ, ಇದಂ ಸರ್ವಂ = ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು, ಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ = ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತಸ್ಯೈ = ಶೌನಕರಿಗೆ, ಸಃ = ಅಂಗೀರಸರು, ಉವಾಚ = ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ = ಪರ, ಅಪರ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳು, ವೇದಿತವ್ಯೇ = ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - **‘कथं नु भगवः स आदेशो भवति’ इति । यथा सोम्येकेन मृत्पिण्डेन’ (छां. उ. ६-१-३-४) इत्यादिप्रश्नव्याख्यानाभ्याम् ।**

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಮತ್ತು ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ವೇತಕೇತು ಉದ್ವಾಲಕರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉದ್ವಾಲಕರೇ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಭಗವತ್ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪದೇಶವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದ್ವಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ! ಹೇಗೆ ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲ ಮೃಣ್ಮಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತವೋ" ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪವಾದ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮಾಕರ್ಷದಿಂದಾಗಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ವಾಲಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಹೇ ಭಗವಃ = ಪೂಜ್ಯರಾದ ಉದ್ವಾಲಕರೇ ! ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದೇಶಃ = ಅಂತಹ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪದೇಶವು, ಕಥಂ = ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ, ಭವತಿ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನಾನು ಇನ್ನೂ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದ್ವಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ = ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ! ಯಥಾ = ಹೇಗೆ, ಏಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡೇನ = ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲ ಮೃಣ್ಮಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೋ, ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸ = ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರರೂಪವಾದ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

भाष्यम् - एवमपि चैके पठन्ति 'यस्तन्न वेद किमुचा करिष्यति' इति
(ऋ.स.१-१६४-३९) ॥४॥

ಅನುವಾದ - ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಕೇವಲ ವೇದವನ್ನು ಓದಿ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಎಂದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಅಪಿ ಚೈವಮೇತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಬಿಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವಿವಮುಃ = ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ, ಏಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು, ಪಠಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ತನ್ನ ವೇದ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಸಃ = ಅವನು, ಋಚಾ = ವೇದದಿಂದ, ಕಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ = ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

ಯದ್ವಕ್ತಂ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕೃಷ್ಯ ವ್ಯವಹ್ರಿಯಂತೇ' ಇತಿ, ನ ತದ್ವಕ್ತಮ್ ।
ವೈದಿಕಾನಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಮಾಕರ್ಮೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್ ।

'ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತ. ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿರೇವ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ । ಭಗವತ್ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರೇಣೈವ
ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ತದ್ವೈಯರ್ಥಾತ್ । ವೇದಾನಾಂ ಕಾಮ್ಯಫಲಾರ್ಥಮಪ್ರವೃತ್ತೇ: ।

ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಯು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ಕಾಮ್ಯಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो ವೈದಿಕಾನಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಮೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್,
ಮುಖ್ಯತಃ ಏವಾನ್ಯವಾಚಕತ್ವಮ್, ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತುಸ್ತಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಕ್ಷೇ -
ಅನ್ಯಾರ್ಥಮಿತಿ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾದಿಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಸಮಾಕರ್ಮೇಣ ವೇದಃ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಕಮಪಿ ವದತಿ' ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ।
ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಾದಿತಿ ಜೈಮಿನಿರಾಚಾರ್ಯೌ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।
ಅನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಂ ಕುತಃ? ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಕस्ಮಿನ್ನಿತಿ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ವೇದವು ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಕಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಮಿದಂ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ಕಸ್ಮಿನ್ ವಿಜ್ಞಾತೇ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ ? ವಿಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಪ್ಯಸ್ಯ ಫಲಂ ಕಸ್ಮಿನ್ ಜ್ಞಾತೇ ಭವತಿ ? ಏತಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಸ್ಯಾಽಫಲತ್ವಾತ್, ಇತಿ ಶೌನಕಪ್ರಶ್ನೇ, ಸರ್ವಮಪರಿವಿಷಯಾ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ, ವಿಜ್ಞಾತಂ ಚ ಪರಿವಿಷಯವಿಷಯಪರಮಾತ್ಮ-ಜ್ಞಾನೇನ ಸಫಲಂ ಭವತಿ, ಅतो 'ದ್ವಿ ವಿಧೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಇತ್ಯಕ್ಷಿಸೌ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್ ।

ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವಾತನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶೌನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ವಿದ್ಯೆಯ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಆಂಗೀರಸರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ಜ್ಞಾತಮಪಿ ಸಫಲಂ ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ವಿಷಯ ಉಪದೇಶಃ ಕಥಂ ಸ್ಯಾತ್ ? ತಂ ಪ್ರಕಾರಂ ಕಥಮಹಂ ಜಾನೀಯಾಮ್ ? ಇತಿ ಶ್ವೇತಕೇತುಪ್ರಶ್ನೇ 'ಯಥೈಕೇನ ಮತಿಪಿಂಡೇನ ಜ್ಞಾತೇನ ಜ್ಞಾತಮಪಿ ಘಟಾದಿಕಂ ಜ್ಞಾತಫಲಂ ಭವತಿ, ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಾತ್ । एवं ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವ ಜ್ಞಾತಫಲಂ ಭವತಿ, ಇತ್ಯುಪಾಲಂಕ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್, ಅನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಂ ಜ್ಞಾಪತ ಇತಿ ಭಾವಃ।

ಇದರಂತೆ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜ್ಞಾತವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಸಫಲವಾಗುತ್ತವೋ, ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಆ ಉಪದೇಶ ಪ್ರಕಾರ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ? ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ - ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾತವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆಯೋ, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಪಿ ಚ ನ ಕೇವಲಮಥದಿವಮನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಾರ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ, ಕಿಂ ತು ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಚೈವಮೇಕೇ ಶಾಖಿನಃ ಪಠಂತಿ, ಇತ್ಯಾಹ - ಏವಮಿತಿ ॥

ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಅನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಲ್ಲ; ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು 'ಏವಂ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದಕ್ಷರಂ ಯೋ ನ ವೇದ ಸ ಕರ್ಮಾದಿವಿಷಯರ್ವಾ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ ? ಯತಃ ಸರ್ವಾ ಕ್ರಮಃ ಪರಮೇ ವ್ಯಾಪ್ತೇ ಅಕ್ಷರೇ ತಜ್ಞಾನಾರ್ಯಮೇವ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ವದಂತಿ । ತಸ್ಯೈವ ಸರ್ವದಿವಾಧಾರತ್ವಾತ್ । ಯೇ ಪುನಸ್ತದಕ್ಷರಂ ವಿದುಸ್ತೇ ಸಮ್ಯಗಾಸತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಅಕ್ಷರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಓದಿ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ವೇದವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆ ಅಕ್ಷರನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಭೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ

ಲೌಕಿಕಾನಾಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥ ಸಮಾಕರ್ಮಮುಪೇತ್ಯಾಹ - ವೈದಿಕಾನಾಮಿತಿ ॥ ಮುಮುಕ್ಷು ಪ್ರತಿತಿಶೇಷಃ ।

ಲೌಕಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪೆಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ 'ವೈದಿಕಾನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಮುಮುಕ್ಷುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪಃ - ನನು 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಮೃತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪಶು, ಪುತ್ರ, ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಮೃತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪಶು, ಪುತ್ರ, ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಕೂಡ ಆಚರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವೇದಾನಾಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮುಂದುವರಿದು ಕುರಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - 'ರೋಚನಾರ್ಥ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯೇಕಾದಶಸ್ಕಂಧೋಕ್ತೇ: । "ನ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತಿರೀಡಕಸ್ಯ ವಿಣ್ಣೋಗುಣೋತ್ಕರ್ಷಜ್ಞಾತಾರಿ ಯಾದೃಶೀ ಸ್ಯಾತ್ । ತತ್ಪ್ರೀಣನಾನ್ಮೋಕ್ಷಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಸ್ತತೋ ವೇದಾಸ್ತತ್ಪರಾಸ್ಸರ್ವ ಏವ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚೇತಿ ಭಾವ: ।

'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಸಾಧಾನಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಐಹಿಕಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಗವತದ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ನ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತೀಡಕಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಗುಣೋತ್ಕರ್ಷಜ್ಞಾತಾರಿ ಯಾದೃಶೀ ಸ್ಯಾತ್" । ತತ್ಪ್ರೀಣನಾನ್ಮೋಕ್ಷಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಸ್ತತೋ ವೇದಾಸ್ತತ್ಪರಾಸ್ಸರ್ವ ಏವ" ತನ್ನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನ ಮೇಲೆ ಆಗುವಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲವೇದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವೇದಗಳು ಕಾಮ್ಯಫಲಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - यद्यपि सर्वपुरुषार्थनये ज्ञानादेवाऽशेषपुरुषार्थप्राप्तिर्वक्ष्यते । तथाप्यभ्युपेत्यवादेन वाऽनुत्तमाधिकारिणामुत्तमानामपि प्रबलप्रतिबन्धकवतां कर्मसापेक्षत्वाद्वा एवमुक्तमिति ध्येयम् ॥

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕಾರವಾದದಿಂದ ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿದ್ದಾಗ ಅವರೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವೇಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - अत इति ॥ ज्ञानमात्रेण पुरुषार्थासिद्धेरित्यर्थः । कर्मादिकमपि वदतीति भाष्यमादिपदार्थं वदन् शेषपूर्त्या व्याचष्टे - समाकर्षणेति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ. 'ಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ ವದತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪದವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ 'ಸಮಾಕರ್ಷಣಾ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸೂತ್ರೇऽನ್ಯಪದೇನ ಪ್ರಸ್ತುತಜೀವಾಧ್ಯನ್ಯಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಾ ತಜ್ಞಾನಂ ಲಕ್ಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಭಾಷ್ಯೇ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ हेतुगर्भं मत्वा व्याचष्टे - कर्मादिति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನ್ಯಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಹೀಗೆ ಹೇತುಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ಕರ್ಮಾದಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - भाष्ये 'वदति' इत्युक्तावपि ज्ञानस्येत्युक्तिः दृष्टान्तानुसारात् ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - अन्यज्ञानेनान्यज्ञानाऽयोगात् फललक्षणमुपेत्य प्रकृतोपयोगितया तात्पर्यमाह - विज्ञातस्यापीति ॥

ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದರ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ವಿಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ.

ಭಾವದೀಪ: - फलप्रश्ने बीजमाह - एतदिति ॥ शौनको ह वै महाशालोऽङ्गिरसं विधिवदुपसन्नः पप्रच्छेति पूर्वत्र श्रवणादाह - शौनकेति ॥

ಕರ್ಮದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು 'ಏತತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. "ಶೌನಕೋ ಹ ವೈ ಮಹಾಶಾಲೋಽಂಗಿರಸಂ ವಿಧಿವದುಪಸನ್ನಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ" ಶೌನಕರು ಅಂಗೀರಸ ಋಷಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಉಪಸತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದಕೃನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೌನಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - द्वे विद्ये वेदितव्ये इति ह स्म यद्ब्रह्मविदो वदन्ति । परा चैवापरा च । तत्रापरा । ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्ववेदः शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं

ಛಂದೋ ಜ್ಯೋತಿಷಮಿತಿ । ಅಥ ಪರಾ ಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತ ಇತ್ಯಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಭಾವಮಾಹ - ಸರ್ವಮಿತಿ ॥

“ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಇತಿ ಹ ಸ್ಮ ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವದಂತಿ । ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ । ತತ್ರಾಪರಾ । ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದೋಽರ್ಥವೇದಃ ಶಿಕ್ಷಾ ಕಲ್ಪೋ ವ್ಯಾಕರಣಂ ನಿರುಕ್ತಂ ಛಂದೋ ಜ್ಯೋತಿಷಮಿತಿ ।” ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ, ಅರ್ಥವೇದ, ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಛಂದಸ್ಸು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿದ್ಯೆಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವಂ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸಫಲಮಿತಿ ॥ ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾಕ್ಷ-
ವೈರಾಗ್ಯೋತ್ಪಾದನೇನ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನೇತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾಽಂತಃಕರಣಶುಭ್ರಚ್ಯುತ್ಪಾದನೇನ ವಾ
‘एष सेतुः’ इत्याद्युಕ್ತದಿಶಾ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಕಾರರೂಪವಿಷಯಾರ್ಪಣೇನ ವಾ ಸಫಲಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।
एवमग्रेऽपि ।

‘ಸಫಲಂ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ‘ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ‘ನಿಷ ಸೇತುಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರರೂಪವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ಇದರಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - स आदेश इति । तच्छब्दपरामर्शं विवृण्वन् ‘येनाश्रुतं श्रुतं भवत्यमतं मतमविज्ञातं विज्ञातं भवति’ इति छान्दोग्यपಠಸ್ಯಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೈಕದೇಶಂ
व्याकुर्वन्नेव भाष्योपात्तवाक्यार्थमाह - तथा यस्मिन्निति ॥

‘ಸ ಆದೇಶಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ತದ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ
“ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ” ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ
ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯದ ವಿಕದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದ
ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ತಥಾ ಯಸ್ಮಿನ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಜ್ಞಾತಫಲಮಿತಿ ॥ ಘಟಾದಿಕಾರಣತ್ವೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡಜ್ಞಾನೇ ಏತಾವನ್ಮುಷ್ಯಮ್
ಭವतीತಿ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಾದಪೇಕ್ಷಿತಮುಷ್ಯಮಸಮ್ಮಾಧನಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ॥

'ಜ್ಞಾತಫಲಮ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ವಿಂಜದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ
ಮೃಗ್ಮಯವಾದ ಸಕಲವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ
ಜ್ಞಾನಫಲಕವಾಗುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಏವಮಿತಿ ॥ ವೈರಾಗ್ಯಾद्यುತ್ಪಾದನದ್ವಾರಾ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ
ಸರ್ವಸಂಹರ್ತೃತ್ವಸರ್ವನಿಯನ್ತೃತ್ವಾದಿನಾ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನೇ ತಜ್ಞನ್ಯತ್ವಪರತನ್ತ್ರತ್ವಾದಿವಿಶೇಷ
ಜ್ಞಾನಾದೀಶ್ವರಪ್ರೀತ್ಯಾ ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತೇರಿತಿ ಭಾವ: ॥

'ಏವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ
ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ, ಸರ್ವಸಂಹರ್ತೃತ್ವ,
ಸರ್ವನಿಯಂತ್ರ್ತೃತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ. ಇಂಥ
ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ
ಬರುತ್ತದೆ ಇದರಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅರಿವು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಯೋ: 'ಅಪಿಚ' ಇತ್ಯರ್ಥಾನ್ವಯಿಪಾತ ಇತಿ ಭಾವೇನಾನ್ವಯಾರ್ಥ
ವದನೇವಾವತಾರಯತಿ - ಅಪಿಚೇತಿ ॥ ಏವಮಿತ್ಯನುವಾದ: । ಅನ್ಯೇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಖ್ಯಾ ॥ ಸ್ಪೃಹಂ
ಚೇತಿ ॥ ತಥಾ ಚ ಪ್ರಜ್ಞಾಶ್ಚುತ್ಪಯೈವ ಪೂರ್ತೇರಿದುಕ್ತಿವ್ಯರ್ಥೇತಿ ನ ಶಾಸ್ತ್ರಚಮಿತಿ ಭಾವ: ॥

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿಚ' ಎಂಬುದು ಅಖಂಡವಾದ ನಿಷಾತ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಅಪಿಚ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪಿಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಏವಂ' ಎಂಬುದು
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದ. 'ಅನ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ಪೃಹಂ ಚ'
ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಮುಂದಿನದ್ದು
ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

ಭಾವದೀಪ: - ಋತೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಥಿ ವಿಶ್ವೇ ನಿಷೇದು: ।
ಯಸ್ತನ್ಮವೇದ ಕಿಮ್‌ಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಯ ಇತ್ಯದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ಇತಿ ಸಮಗ್ರಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಮಾಹ -
ತದಕ್ಷರಮಿತಿ ॥

“ಯಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಧಿ ವಿಶ್ವೇ ನಿಷೇಧುಃ | ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ಬಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ||” ಎಂಬ ಸಮಗ್ರ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ತದಕ್ಷರಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ವಿಷಯವೇತಿ || ಸಮಾಸಾಂತೋಽನಿತ್ಯತ್ವಾನಾಶ್ರಿತಃ | ವ್ಯೋಮನಿತ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅಕ್ಷರ ಇತಿ || ಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣಯಾ ನಿಮಿತ್ತಸಮೀತಿ ಮತ್ವಾ ಫಲಿತಮಾಹ - ತಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವೇತಿ ||

‘ವಿಷಯಾರ್ಥ’ ಎಂಬ ಪದವು “ವಿಷಯಾರ್ಥೇತಿ | ಸಮಾಸಾಂತೋಽನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ನಾಶ್ರಿತಃ | ವ್ಯೋಮನ್” ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ವ್ಯಾಪ್ತಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅಕ್ಷರೇ’ ಎಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತಪದವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಇದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವನ್ನು ‘ತಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಯस्ಮಿನ್ ದೇವಾ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೋಭಾನುರೋಧಾದಾಹ - ಕರ್ಮಾದಿಕಮಿತಿ || ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನ ವಾಕ್ಯಶೋಭಾರ್ಥಮಾಹ - ತಸ್ಯೇವೇತಿ ||೪||

‘ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಕರ್ಮಾದಿಕಂ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ತಸ್ಯೇವ’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯ

ಸೂತ್ರಮ್ - || ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ ||೫||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳೂ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ವೇದೇನ ಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೀಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||೫||

ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಅರ್ಥ -- ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् – वाक्यस्याप्येवमन्वयो युज्यते, पृथक्पृथक् स्थितस्यापि परमात्मना ॥५॥

ಅನುವಾದ - ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರ್ಮದೇವತಾ ವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಇರುವವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ವೇದವಾಕ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ದೇವತಾಕರ್ಮ ಬೋಧಕತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದವು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಢವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಪದದ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ = ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರ್ಮದೇವತಾವಾಚಕಗಳಾಗಿ, ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ = ಇರುವವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ವಾಕ್ಯಸ್ಯ = ವೇದವಾಕ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಾ = ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಅನ್ವಯಃ = ಸಂಬಂಧವು, ಅಪಿ = ಮತ್ತು, ಏವಂ = ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ದೇವತಾ ಕರ್ಮ ಬೋಧಕತ್ವವೂ ಕೂಡ, ಯುಕ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

न परमात्मज्ञानार्थं कर्मादिकं वेदेन वक्तव्यम् । अन्यदनुत्तवा परमात्ममात्रकथनेऽपि तज्ज्ञानसम्भवात् ।

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನುಪಪತ್ತಿಃ । ಖಂಡಪದಾನಾಮನ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ ತದ್ನುಪಪತ್ತೇಃ ।

ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪದಗಳ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತೋನ್ಯಕಥನೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾನತತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷಃ, ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ವಾಕ್ಯೇತಿ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಸತ್ಯಮನ್ಯಾವಚನೇಽಪಿ ಭಗವಜ್ಞಾನಂ ಭವತಿ' ಇತಿ । ತಥಾಪ್ಯನ್ಯಾವಚನೇ ಪದಾನ್ವಯ ಏವ ಯುಜ್ಯತೇ, ನ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಃ ।

ಹೌದು. ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಏವಮನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ತು ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾಽನ್ವಯೋ ಯುಜ್ಯತೇ।

ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪದಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. (ಪದಸಮನ್ವಯ ಮೊಂಡಲು ಪದಗಳ ಅವಯವಗಳು ಅನ್ಯಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ವಾಕ್ಯದ ಅವಯವಗಳಾದ ಪದಗಳು ಅನ್ಯಪರವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯೋ ನಾಮ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗರ್ಥೈಶ್ಚ ವಾಚಕತಯಾ ಸ್ಥಿತವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಽಂತತೋ ಭಗವತ್ಪರತ್ವಮ್ । ಅತೋ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಸಿದ್ಧಿರ್ವಿಮನ್ಯವಚನಂ ಯುಕ್ತಮೇವ।

'ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯ' ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವೇನ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಅನ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಾತ್, ಕಿಂ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯೇನಾಪಿ ? ಇತಿ ।

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಾದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿना वाक्यान्वयमुत्तमाधिकारिव्यतिरिक्तानां ज्ञानस्यैवासम्भवेन जिज्ञासायां वैमुख्यप्रसङ्गात् । 'कश्छन्दसां योगमावेद धीरः' इति श्रुतेरिति भावः ॥

ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದ ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ವಾಕ್ಯವು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ಮಾತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ' ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರು ತಾನೆ ಪದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ' ಚತುರ್ಮುಖನೊಬ್ಬನೇ ಪದಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

परमात्ममात्रेति ॥ पदसमन्वयविधयेत्यर्थः ॥ खण्डेति ॥ समुदायावयवपदाना-
मित्यर्थः ॥ परिष्कारपूर्वं वाक्यस्येति भाष्यं व्याचष्टे - सत्यमिति ॥ एवमित्यनुवादः ।
अन्यस्यापीत्यादिव्याख्या ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಮಾತ್ರ ಕಥನೇಽಪಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಕು. ಪದಸಮನ್ವಯದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರ್ಥ 'ಖಂಡಪದಾನಾಮ್' ಪರಿಷ್ಕಾರಾಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮುದಾಯದ ಅವಯವರೂಪವಾದ ಪದಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಪರಿಪೂರ್ಣವರ್ತಕವಾಗಿ 'ವಾಕ್ಯಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಸತ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿ' ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಎವಂ' ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದ. 'ಅನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - पृथक् पृथगिति ॥ विस्तृतत्रयास्य तत्त्वनिर्णयटीकायां 'कार्यान्विते व्युत्पत्तिः' इति प्राभाकरमतखण्डनप्रस्तावे 'इयं माता' 'अयं पिता' 'सुरूपोऽसि' इत्येतद्वाक्यव्याख्यावसरे ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪೃಥಕ್‌ಪೃಥಕ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು ತತ್ವನಿರ್ಣಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಯಾನ್ವಿತವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಇದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಮತವನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವಾಗ 'ಇಯಂ ಮಾತಾ' 'ಅಯಂ ಪಿತಾ' 'ಸುರೂಪೋಽಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - 'वाक्यान्वयात्' इति सूत्रे निमित्तपञ्चमी जगद्वाचित्वेऽपीति वर्तते इति मत्वा सूत्रार्थं निगमयति - अत इति ॥

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತವೇಽಪಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - अन्यवचन एव वाक्यान्वयसम्भवादित्यर्थः । ज्योतिर्नये अत्र चोक्तयोः पदवाक्यसमन्वययोरधिकारिभेदेन सार्यक्यं विवक्षुः । अन्यः सर्वशब्दानामशक्यो ज्ञातुमशक्ता । इति यल्लोकवैमुख्यं जैमिन्यादिमतं वदन् । विद्याधिराजो भगवानपाचक्रे स्वयं प्रभुरित्यनुभाष्योक्तमत्र संयोजयितुं शक्नुमाह - नचेति ॥

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಭೇದದಿಂದ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅನ್ವಯಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಶಕ್ಯೋ ಜ್ಞಾತುಮಂಜಸಾ ।

ಇತಿ ಯಲ್ಲೋಕವೈಮುಖ್ಯಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಂ ವದನ್ ।

ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜೋ ಭಗವಾನಪಾಚಕ್ರೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭುಃ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಹೀಗೆ ಅನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - ಹರೇರ್ಜಗದ್ವೇತುತ್ವಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾದೇ: ತಥಾ ಶ್ರವಣಾದಿವಿಧೇರುತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿ ಸ್ವರೂಪಾದೇಶ್ಚ ಅಸಿದ್ಧಿಪ್ರಸಕ್ತಾದಿತ್ಯಪಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ । ಪದಸಮನ್ವಯೋಽಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಕ ಇತ್ಯತ್ರ ಶ್ರುತಿಮಾಹ - ಕ ಇತಿ ॥

ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಜಗತ್ಪುರಾತನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಗಳು ಅದರಂತೆ ಶ್ರವಣಾದಿ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿ ಸ್ವರೂಪವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಪದಸಮನ್ವಯವು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಕವಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು 'ಕಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - 'ಅಕ್ಷಿಕ್ವೇಽಪಿ ನೈವಾಸ್ತಿ ದೋಷೋ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯೇ । ತದರ್ಥತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದೇಃ ಸಂಭವಾದಲ್ಪಬುದ್ಧಯೇ ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಿತಿ ಪ್ರತೀಯೋಗಾರ್ಥತ್ವವಿತ್' । ಬ್ರಹ್ಮಿಕೋ ನೈವ ಚಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಕ ಇತ್ಯಸ್ಯೋಭಯಾರ್ಥತಾ' ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ॥೫॥

ಅಂಗೀಕೃತೇಽಪಿ ನೈವಾಸ್ತಿ ದೋಷೋ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯೇ ।

ತದರ್ಥತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದೇಃ ಸಂಭವಾದಲ್ಪಬುದ್ಧಯೇ

ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಿತಿ ಪ್ರತೀಯೋಗಾರ್ಥತ್ವವಿತ್ ।

ಬ್ರಹ್ಮಿಕೋ ನೈವ ಚಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಕ ಇತ್ಯಸ್ಯೋಭಯಾರ್ಥತಾ ॥

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವಾಗಿವೆಂದು ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥರು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಅನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಆಶ್ವರಥ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ವೇದ ಸಮನ್ವಯ

ಸೂತ್ರಂ - || ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥ್ಯಃ || ೬ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥ್ಯಃ' ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೃಪ್ತಿಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಆಶ್ವರಥ್ಯರು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ವೇದೇನ ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದನಮ್ | ಯತಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ | ಲಿಂಗಂ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುಃ | ನಾನ್ಯಾದಿತೀಯಂ ರೂಪಾಃ 'ನಾನ್ಯಃ ಪನ್ಯಾಃ' ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಃ | ಸಾಧಕಮ್ | ಅತಸ್ತದುದ್ಧರಗೋಚರೇನ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಸ್ಮರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ೬ ||

ಅರ್ಥ -- ವೇದದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ = ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೊರತು, ಬೇರೆಯಾದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ' ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿಯೋಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಶ್ವರಥ್ಯಃ = ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ನಾನ್ಯಃ ಪನ್ಯಾ ಅಪನಾಯ ವಿಚಿತೇ' (ತೈ. ಆ. ೩-೧೨-೭) ಇತಿ

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದಿಕಮುಚ್ಯತ ಇತ್ಯಾಸ್ಮರಥ್ಯಃ |

ಯಸ್ಮಾದೇವಮನಿತ್ಯಫಲಮನ್ಯತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನಾನ್ಯಃ ಪನ್ಯಾ ಇತಿ || ೬ ||

ಅನುವಾದ - ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯದ ಸಾರ್ಥಕತೆಗಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಫಲವುಳ್ಳವುಗಳೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಾರಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ವೇದಗಳು ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವುಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ಅನಿತ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯವೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಆಶ್ಚರಹೃರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಆಯನಾಯ = ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ, ಅನ್ಯಃ ಪಂಥಾ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವು, ನ ವಿದ್ಯತೇ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ = ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಸಾರ್ಥಕತೆಗಾಗಿ, ಲಿಂಗತ್ವೇನ = ಜ್ಞಾಪಕಗಳಾಗಿ, ಕರ್ಮಾದಿಕಂ = ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳು, ಉಚ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಶ್ಚರಹೃಃ = ಆಶ್ಚರಹೃರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅನ್ಯತ್ = ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಏವಂ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅನಿತ್ಯ ಫಲಂ = ಅಕಾಲಪ್ರಾಪ್ತ ಫಲದಾಯಕವೋ, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ = ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಾರಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

यदन्यवचनस्यापि परमात्मज्ञानार्थत्वमुक्तं तत् केन प्रकारेण? इत्याकांक्षायां तत्प्रदर्शनाय सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - प्रतिज्ञेति ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು ? ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - 'ज्ञानमेव मोक्षसाधनं नान्यत्' इति प्रतिज्ञाते, कुतो ज्ञानमेव मुक्तिहेतुः? इत्याकांक्षायां तत् प्रतिज्ञासिद्धयर्थं हेतुत्वेन सविस्तरं श्रुत्या सपरिकरं कर्मायुच्यते ।

ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಏಕೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕು ? ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಫಲ ಮತ್ತು ಇತಿರ್ತತ್ವವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಕೂಡಿದ ಫಲಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಅतो ಜ್ಞಾನಮವಶ್ಯಮಾಪಾಯಮ್' इत्येवमाकारेण कर्मादिवचनस्य ज्ञानोपयोगित्वम्, इत्याश्मरण्याचार्यो मन्यत इति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವು ಮೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - कर्मादिवचनं कथमुक्तप्रतिज्ञायां हेतुः ? इत्यत आह - यस्मादिति ॥

ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ನಾನ್ಯಾಪಂಥಾ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ 'ಯಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - विस्तरेण सपरिकरं कर्माद्युक्त्वा 'अमृतो वाव सोमपो भवति, यावदिन्द्रः' इत्यादिना तस्य दुःखसम्भिन्नं विनाशिफलमुच्यते,

ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ಅಮೃತೋ ವಾವ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿಂದ್ರಃ' 'ಯಾರು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಇಂದ್ರನಿರುವ ತನಕ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಅಂದರೆ ನಾಶವಾಗುವಂತಹ ಸುಖವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - तत् परामृश्य 'यस्मादेवं कर्मादि अनित्यफलं तस्मान्न तन्मोक्षसाधनम् । तस्य दुःखासम्भिन्ननित्यसुखरूपत्वात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಕರ್ಮಾದಿ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷವು ದುಃಖದಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವಾಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ದುಃಖ-ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो 'ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನ್ಯ: ಪನ್ಯಾ ಮೋಕ್ಷಾಯ' ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಯುಕ್ತೇವೇತ್ಯೇವ
ರೂಪೇಣ ಕರ್ಮಾದಿವಚನಸ್ಯ ಹೇತುತ್ವಮ್, ಇತಿ ಭಾವ: । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿ: - 'ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್
ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ:' ಇತ್ಯಾದಿ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವ
'ನಾನ್ಯಃಪಂಥಾ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ
ಕಥನವು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್
ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ:' ಕರ್ಮದಿಂದ ದೂರೆಯುವ ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ,
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ವೈದ್ಯಗ್ಯವನ್ನು ತಳೆದೇಡು ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸಪರಿಕರಮಿತಿ ॥ ಫಲೇತಿಕರ್ತವ್ಯತಾಸಹಿತಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಕರ್ಮಾದಿವಚನಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮೇವ
ಮುಕ್ತಿಹೇತುರೀತ್ಯಸ್ಯ ಚ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವಂ ಸಾಮಾನ್ಯತಾಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅತ ಇತಿ ॥ ಅತಃಚಾಗ್ರೇ
ವ್ಯಕ್ತಮ್ ॥ ಇತ್ಯಾದಿನೇತಿ ॥ 'ಭಾಕ್ತಂ ವಾಽನಾತ್ಮವಿತ್ತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯತ್ರ ತೃತೀಯಾಽಧ್ಯಾಪಾದೇ
ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತವಚನೇನೇತ್ಯರ್ಥ: । ಆದಿಪದೇನ ಅತತ್ ಶ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೃದಾ ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ
ಪುನರೇವಾಪಿಪಿಪಂತಿ । ಇದ್ವಾಪುರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಮಿತ್ಯಾದಿಗ್ರಹ: । ತತ್ಪರಾಮೃಶ್ಯ
ತದಾಲೋಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

'ಸಪರಿಕರಂ' ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರಿಕರಗಳೆನಿಸಿದ ಫಲ. ಇತಿರ್ತತ್ವವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ
ಸಹಿತವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲು 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಮುಂದೆ
ಈ ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಭಾಕ್ತಮ್' ವಾ
ಅನಾತ್ಮವಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ
ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಏತತ್ ಶ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೂಢಾಃ ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ
ಪುನರೇವ ಅಪಿಯಂತಿಂ ಇಜ್ಞಾಪೂರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.
'ತತ್ಪರಾಮೃಶ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅದನ್ನು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ' ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - एवं परिष्कृत्य यस्मादित्यादिभाष्यं योजयति - यस्मादिति ॥
एवमित्यनुवाद: कर्मादीति व्याख्या ॥ अत इति ॥ कर्मणोऽनित्यफलकत्वादित्यर्थ: ।

युक्त्यैवैतीत्यनन्तरं प्रत्येतीति शेषः । तेन परामृश्येति साधु । उक्तं वैराग्यजननद्वारा ब्रह्मज्ञार्थत्वं श्रुत्या संवादयति - तथा चेति ॥ व्याख्यातैषा श्रुतिराद्यनये ॥६॥

ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ 'ಯಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು 'ಯಸ್ಮಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಎವಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. 'ಕರ್ಮಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವು ಅನಿತ್ಯಫಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯುಕ್ತೃಷ' ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ 'ಪ್ರತ್ಯೇತಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪರಮೃಷ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳದಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಪ್ರತಿವಾದಕವಾಕ್ಯವು ಪೂರಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತ್ವರಿತವಾದದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ತಥಾ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಪರಿಷ್ಕಲ್ಮಲೋಽನ್' ಎಂಬ ತ್ವಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಜಿಹ್ವಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಔಡುಲೋಮಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಸಮನ್ವಯ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ उत्क्रमिष्यत एवम्भावादित्यौडुलोमिः॥ ७ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಧಕನು ಸಂಸಾರದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಎಧಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮದೀಪಿಕಾ - उत्क्रमिष्यतः ज्ञानान्मोक्षमिच्छतोऽधिकारिणः । एवं ज्ञानसाधनतया । भावात् कर्मादिरप्यनुष्ठेयत्वान्मोक्षार्थज्ञानसाधनत्वेन वेदेन कर्मादिप्रतिपादनं युक्तमेवेति औडुलोमिराचार्यो मन्यत इत्यर्थः ॥७॥

ಅರ್ಥ -- ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತಃ = ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ, ವಿವಂ = ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಭಾವತಃ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವಿರುವುದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ವೇದಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — 'उत्क्रमिष्यतो मुमुक्षोः कर्मादिना भाव्यं साधनसाधनत्वेन । अतस्तद् वक्ति' इत्यौडुलोमिर्मन्यते ॥७॥

ಅನುವಾದ - ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಯಾರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ವಚನವು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಮುಮುಕ್ಷೋಃ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸಿ, ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತಃ = ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ, ಕರ್ಮಾದಿನಾ = ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಂದ, ಭಾವ್ಯಂ = ದೊರೆಯುವ ಫಲವು, ಸಾಧನತ್ವೇನ = ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಅತಃ = ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ತತ್ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ, ವಕ್ತಿ = ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು, ಮನ್ಯತೇ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

प्रकारान्तरेणाऽन्यवचनस्य ज्ञानोपयोगित्वं दर्शयत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - उत्क्रमिष्यत इति ॥

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ ? ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುವವರಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಜ್ಞಾನಮೇವಾವಶ್ಯಮಪೇಕ್ಷಿತಮ್' ಇತಿ ಸಿದ್ಧೇ, ತತ್ಕೇನ ಸಾಧನೇನ ಸಿದ್ಧಯತಿ? ಇತ್ಯಪೇಕ್ಷಾयां ಕರ್ಮಾದಿಕಮುಚ್ಯತೇ । ಜ್ಞಾನೇನ ಮೋಕ್ಷಮಿಚ್ಛತೋ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತಯಾ ಕಮದೀರಪಿ ಭಾವ್ಯತ್ವಾತ್ ।

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯಸಾಧನ. ಈ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಬೇಕು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ಸಾಧಕನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಫಲೋಕ್ತಿವಿರೋಧಃ । ತಸ್ಯಾ ರುಚಿಮಾತ್ರಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । 'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ, ವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಇಂತಹ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಹೊರತು, ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕರ್ಮವು ಸಾಧನವಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ एवं ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೌ ಕಮದಿಃ ಉಪಯೋಗಿತ್ವೇನ ವೇದಸ್ತದ್ವಕ್ತೃತ್ವೈರ್ದುಲೋಮಿರಾಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತಃ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥ ೭ ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಔದೋಲೋಮಿಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ

ಭಾವದೀಪ

ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣೇತಿ ॥ ಕರ್ಮದಿಃ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಮುಮುಕ್ಷುರೀತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಂ ಶಿಷ್ಯಪೂರ್ವಾ ನ್ಯಾಚರೇ - ಜ್ಞಾನೇನೇತಿ ॥

'ಉತ್ಪತ್ತಿಷ್ಠತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಔದೋಲೋಮಿ ಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂತ್ರಾಂತರ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಮುಕ್ಷೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಪದಗಳಿಂದ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಞಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾನುವಾದಃ । ಏವಮಿತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ । ಕರ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗಿತ್ವಂ ಚ ಭಾಕ್ತಂ ವೇತ್ಯತ್ರ ಸರ್ವಾಪೇಕ್ಷಾ ಚ ಯಜ್ಞಾದಿಶ್ರುತೇರಶ್ವವದಿತ್ಯತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರೇ ಚ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ, ಅಂತಃಕರಣಗುಹ್ಯದ್ವಾರೇತಿ ವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥

'ಅತಃ ಏವಂ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದ ಪದದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಏವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗೆ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಆಪ್ತಂ ವಾ' 'ಸರ್ವಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಂ ಚ ಯಜ್ಞಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಅಶ್ವವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಔಡುಲೋಮ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ ॥ ೮ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ವೇದವು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಸಮಾಕರ್ಷಣಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಸರ್ವಾಧಾರೆ ಭಗವತಿ ಕರ್ಮಾದೀನಾಂ ಅವಸ್ಥಿತಃ ಅವಸ್ಥಾನಾತ್ ।
ಭಗವತಃ ಕರ್ಮಾಧಾರತ್ವಜ್ಞಾನಾಧೀಯಭೂತಕರ್ಮಾದಿವೈಕಲ್ಯಂ ವೇದೇನ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿ
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

काशकृत्स्नाचार्यो मन्यत इत्यर्थः । अनेकाधिकारिकत्वान्मतानां न विरोध इति ध्येयम् ॥

ಅರ್ಥ -- ಸರ್ವಾರ್ಥಧಾರನಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅವಸ್ಥಿತೇಃ = ಇರುವಿಕೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಧೇಯಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ = ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮತದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — सर्व परमात्मन्यवस्थितमिति वक्तुं तद्वचनमिति काशकृत्स्नः ।

ಅನುವಾದ - ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಾದಿವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಸರ್ವಂ = ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವು, ಪರಮಾತ್ಮನಃ = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಅವಸ್ಥಿತಂ = ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಕ್ತುಂ = ತಿಳಿಸಲು, ತದ್ವಚನಮ್ = ಕರ್ಮಾದಿಭೋಧಕವಾದ ಮಾತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ = ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಕರ್ಮಾದಿ ಜಗತ್ತು ಭಗವಂತನ ಅಧೀನ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು)

भाष्यम् — 'कृष्णद्वैपायनमतादेकदेशविदः परे ।

वदन्ति ते (एते) यथाप्रज्ञं न विरोधः कथञ्चन ॥ इति पात्रे ॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये समाकर्षाधिकरणम् ॥ ५ ॥

ಅನುವಾದ - ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಸಮೃತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - "ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಒಂದೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಮತಾತ್ = ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ
ವಿಕಲೇಶವಿಧಃ = ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿದವರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪಣರಾದ, ತೇ = ಅವರು,
ಯಥಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅಂಶವನ್ನು,
ವದಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿರೋಧಃ = ಋಷಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ
ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವು, ಕಥಂಚನ = ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ನ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ
= ಹೀಗೆ, ಪಾದ್ಯೇ = ಪದ್ಧಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

रीत्यन्तरेण कर्मादिवचनस्य भगवज्ज्ञानोपयोगं प्रदर्शयत् सूत्रमुपन्यस्य
व्याचष्टे - अवस्थितेरिति ॥

ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಮಾತುಗಳು ಹೇಗೆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವವರಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅವಸ್ಥಿತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - 'मोक्षाय सर्वथा ज्ञानमपेक्षितं, तच्च कर्मादिना
अन्तःकरणशुद्ध्या भवति' इति सिद्धे, कथं ज्ञातव्यो हरिः? इत्याकाङ्क्षायां, 'सर्व
कर्मादिकं तस्मिन् परमात्मनि स्थितं, स सर्वाधारत्वादिरूपेण ज्ञातव्यः? इति 'एष
सेतुर्विधरणः' इत्यादौ वक्तुमाधेयादिरूपं कर्मादि वेदेनोच्यत इति वा साक्षात् परम
ात्मज्ञानोपयोगित्वमन्यवचनस्य' इति काशिकृत्स्नाचार्यों मन्यत इति भावः ।

ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲೇಬೇಕು. ತತ್ವಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿ ಆಗದೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ?

ಈ ಆಶಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಧೇಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆಧೇಯವಾದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ ಸಕಲಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಸೇರಿವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಆಧಾರನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ನಿಜವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

‘ವಿಷ ಸೇತುವರ್ಧರಣಃ’ ‘ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು’ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಮೇಲಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧೇಯವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಕಾಶ್ಯಕ್ಕಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवं जैमिन्यादिमतानि उपन्यस्य स्वमतं किं नोच्यते सूत्रकारेण ? एतेषामेव स्वमतत्वे जैमिन्यादिग्रहणवैयर्थ्यम् । विरुद्धानां च नैकमतत्वम् । एकस्यैव वेदस्यानेकाभिप्रायताऽयोगादित्यत आह - कृष्णेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಜೈಮಿನಿ, ಔಡುಲೋಮಿ, ಕಾಶ್ಯಕ್ಕತ್ತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಮಂಡನೆ ಮಾಡಿದರು.

ಹಾಗಾದರೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ ಜೈಮಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ? ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಒಬ್ಬರೇ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?

ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - मुनिमतानां भगवन्मतत्वमेव । तथापि तत्तद्विदितात्ममतैक देशाभिप्रायेण शिष्यप्रसिध्यर्थं जैमिन्यादिग्रहणं युज्यते । अनेकाधिकारिविषयत्वान्न विरोधोऽपि, इति भावः ।

ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಮತವೇ ಸಕಲಮುನಿಗಳ ಮತವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಒಂದು ಮಹತ್ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಜೈಮಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿಷ್ಯಂದಿರನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ತರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಆಯಾ ಮುನಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು

ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಬೇಧವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो भगवज्ज्ञानार्थं वैदिकादिशब्दानामन्यत्र समाकर्षेण व्यवहारोपपत्तेः, युक्तं हरेः सकलशब्दपरममुख्यार्थत्वम् इति सिद्धम् ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिषुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् समाकर्षाधिकरणम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಂತಹ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

ಭಾವದೀಪ

रीत्यन्तरेणेति ॥ भगवज्ज्ञाने विशेषणरूपविषयार्पकतयेत्यर्थः । इति सिद्धौ पूर्वसूत्रेणेत्यर्थः ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ರೀತ್ಯಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಭಗವದ್ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣರೂಪವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಎಂದರ್ಥ. 'ಇತಿ ಸಿದ್ಧೌ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯು ಸಾರ್ಥಕ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲು ಎಂದರ್ಥ.

भावदीपः - सर्वमित्यादिभाष्यानुवादः स सर्वेत्यादिव्याख्या । एष इत्यादि शेषोऽक्तिः । जैमिन्यादिग्रहणस्य प्रसिध्यर्थत्वेन सावकाशत्वं मन्वान आह - विरुद्धानां चेति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಂ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದವೆಂದು 'ಸಃ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಾದಿರೂಪೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಎಷ ಸೇತುಃ ವಿಧರಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈಮಿನಿ, ಔಡುಲೋಮಿ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಯಪ್ಪ ಈ ಮುನಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶಿಷ್ಯರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗ್ರಹಣವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ವಿರುದ್ಧಾನ್ವಾಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: -

ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರಸಿಧ್ವಯೈ ಮತಮಾತ್ಮೀಯಮಂಶತಃ ।

ವಿಜ್ಞಾತಂ ತೈರ್ಜಗದಾತ್ರ ತಾರತಮ್ಯಂ ನೃಣಾಂ ವದನ್ ॥

ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯದಿಶಾ ಸ್ಮೃತಿತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - ಮುನಿಮತಾನಾಮಿತಿ ॥

ಸ್ವಪ್ರಜ್ಞಾಕಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಂ ಮತಮಾತ್ಮೀಯಮಂಶತಃ ।

ವಿಜ್ಞಾತಂ ತೈರ್ಜಗದಾತ್ರ ತಾರತಮ್ಯಂ ನೃಣಾಂ ವದನ್ ॥

ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ಆಯಾ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದ್ವೈತ್ಯೀಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಮುನಿಮತಾನಾಮ್' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅನೇಕೇತಿ ॥ ಜೈಮಿನಿಮತಸ್ಯ ಪದಸಮನ್ವಯಾಭಿಪ್ರಾಯಾದಿಧಿಕಾರಿಕವಾಕ್ಯ-
ಸಮನ್ವಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತತ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ರಮರಥ್ಯಮತಸ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪತ್ತಿಪ್ರಾಗವಸ್ಥಾಪಿಶಿಷ್ಯಾಧಿಕಾರಿಕತ್ವಾತ್ ।
ಔಡುಲೋಮಿಮತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತಿಪ್ರಾಗವಸ್ಥಾವಿಶಿಷ್ಟಾಧಿಕಾರಿಕತ್ವಾ- ದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಆಯೋಗ್ಯರಾದ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾಗಿ ವ್ಯಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತ.

ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಇದು ಆಶ್ರಮಭಾಷ್ಯರ ಮತ.

ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವೇದವು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಔಡುಲೋಮ್ಯಾಚಾರ್ಯರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - उक्तं च सुधायाम् । नृणामल्पाधिकारिणामवस्थातारतम्यं वदन्निति ॥ अत इति ॥ भगवतः सर्वशब्दमुख्यार्थत्वे बाधकाभावादित्यर्थः ॥५॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे समाकर्षाधिकरणम् ॥

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಸುಧಾಯದಲ್ಲಿ 'ನೃಣಾಮಲ್ಪಾಧಿಕಾರಿಣಾಮವಸ್ಥಾತಾರತಮ್ಯಂ ವದನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅತಃ' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ
(೧-೪-೫)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವರಚತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಥ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ?

॥ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥ ಯದಪ್ಯತ್ರಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ “ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣ
ಕ್ಷೀನಿವೇಧಿನಾಮ್” ಇತ್ಯೇತತ್ಪಾದೀಯಾಧಿಕರಣೋಪಾಧ್ಯುಕ್ತಿದಶಾಘಾಂ ಪೃಥಗುಪಾಧ್ಯನುಕ್ತೇಸ್ತಥಾ

ಸರ್ವಮಾನೇವಿರೋಧಶ್ಚ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ ।

ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಶ್ಚ ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ ।

ಕ್ಷೀಲಿಕ್ಲತ್ವಂ ನಿವೇಧಶ್ಚ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇಷು ಯುಕ್ತಯಃ ।

ದೋಷಾತ್ಯಸ್ಪೃಶ್ಠಿನಿಯಮಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾನೇಕತಾ ತಥಾ ।

ಬಹುರೂಪತ್ವಮಿಶಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಿತಾ ।

ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಞ್ ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ ತಥಾ ।

ಇತ್ಯಾಘಾ ಯುಕ್ತಯಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಿಕಾ ಇಹ ॥

ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಸಂಕ್ಲಿಷ್ಟದಶಾಘಾಮಪಿ ಪೃಥಕ್ ಯುಕ್ತನುಕ್ತಃ । ತಥಾ ಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ
ಸಮನ್ವೇತವ್ಯಶಬ್ದಾಂತರಾನುಕ್ತಃ । ತತ್ವಪ್ರದೀಪಾನುಸಾರಾಞ್ “ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿ
ಸೂತ್ರಾಘಕಸ್ಯ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಶೇಷತೇವ ಯುಕ್ತಾ । “ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ” ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ
ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಶೇಷತಾವತ್ ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಸ್ತ್ರೀನಿಷೇಧಿನಾಮ್' ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಶಬ್ದಗಳು, ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು, ಬಹುತ್ವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು, ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು, ಅಭಾವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಗಳು.

ಹೀಗೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅದೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ -

ಸರ್ವಮಾನೈವಿರೋಧಶ್ಚ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ |

ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಶ್ಚ ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ |

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಂ ನಿಷೇಧಶ್ಚ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇಷು ಯುಕ್ತಯಃ |

ಸಕಲ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಕೂಡದಿರುವುದು, ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣ-ವಿರೋಧ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ನಿಷೇಧ ಈ ಆರು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳು.

ದೋಷಾತ್ಯಸ್ಪೃಷ್ಠಿಸ್ಪಿಯಮಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾನೇಕತಾ ತಥಾ |

ಬಹುರೂಪತತ್ವಮೀಶಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತ್ಯವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಿತಾ |

ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಚ್ಛ ದುರ್ವನಾವ್ಯಕ್ತತಾ ತಥಾ |

ಇತ್ಯದ್ಯಾ ಯುಕ್ತಯಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಪ್ತಿಕಾ ಇಹ ||

ದೋಷಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದು, ಬಹುರೂಪಗಳಿರುವುದು, ವ್ಯಕ್ತತ್ವ, ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷವಿರುವುದು, ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವುದು, ದುಪ್ಪರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತನಾಗದಿರುವುದು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಧಕ ಯುಕ್ತಿಗಳು.

ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಪ್ರತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟೂ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷವೇ ಸಮಂಜಸವೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಮಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ?

तथापि पूर्वतन्त्रे “हेतुदर्शनाच्च” इति सूत्रस्य विरोधाधिकरणशेषत्वेऽपि पृथङ्न्यायसूचकत्वमिवास्यापि तदस्तीति दर्शयितुं टीकायामधिकरणान्तरं कृतम् ।

ಉತ್ತರ - ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಾಧುವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನ್ಯಾಯವೊಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಕಂಡಿದೆ. 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷವೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನ್ಯಾಯಸೂಚನೆಯು 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗವೂ ಆಗಬಹುದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಧಿಕರಣವೂ ಆಗಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः - समाकर्षात् ॥ भिन्नाधिकरणतामाक्षिप्य समाधत्ते ॥
यद्यपीत्यादिना ॥ विरोधीति ॥ व्याख्यातमधस्तात् ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರಿಗೂ ಟೀಕಾಕಾರರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಒಂದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಯದ್ಯಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 'ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಶೇಷತಾವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ವಿರೋಧಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಶೋಕವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪೂರ್ಣಶೋಕ ಹೀಗಿದೆ -

ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಸ್ಮಿನ್ನೇಧಿನಾಮ್ |

ಪ್ರಥಮಮನ್ವಯಾರ್ಥಾನಿ ಸ್ಥಾನಾನ್ಯೇತಾನಿ ಸರ್ವಶಃ ||

ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು, ಬಹುತ್ವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು, ಅವಂತರಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕಶಬ್ದಗಳು, ಸ್ವೀಕೃತವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು, ಅಭಾವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸರ್ವಮಾನೇರಿತಿ || ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಎವ ವಿವೃತಮೇತದ್ಭಗವತ್ಪಾದೈಃ |

'ಸರ್ವಮಾನೇಃ ವಿರೋಧಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಆನುಮಾನಿಕಮಿತ್ಯತ್ರ ಬಹುಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಃ ಪೂರ್ವಕ್ಷೇ ದೋಷಾತ್ಯಸ್ಪೃಶಿ-
ನಿಯಮಸ್ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಯುಕ್ತಿಃ | ಜ್ಯೋತಿರೀತೃತ್ಯತ್ರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾನೇಕತಾ ತಥಾ |
ನ ಸಾಂಖ್ಯೇತೃತ್ಯತ್ರ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಃ ಇಶಸ್ಯ ಬಹುರೂಪತ್ವಂ ಕಾರಣತ್ವೇನೇತ್ಯತ್ರೈಕಸ್ಯೈವ
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿರೋಧಃ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಿತಾ | ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚೇತೃತ್ಯತ್ರ ಕ್ಷೀಣಿಜ್ಜತ್ವಂ ಉತ್ಪಾದನಂ
ಸ್ವದೇಹಾತ್ | ಏತೇನೇತೃತ್ಯತ್ರ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕತ್ವಂ ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ | ಪೂರ್ವೋತ್ತರಯುಕ್ತಯೋಃ |

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ -

ಅಧಿಕರಣಗಳು	ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ	ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿ
೧. ಅನುಮಾನಾಧಿಕರಣ	ಬಹುಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ	ದೋಷಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ
೨. ಜ್ಯೋತಿರೀತೃತ್ಯಮಾಧಿಕರಣ	ವೈತತ್ಯಿಯು ಕೂಡದಿರುವುದು	ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದು.
೩. ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ	ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ	ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬಹುರೂಪಗಳಿರುವುದು
೪. ಅಕಾಶಾಧಿಕರಣ	ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಿರೋಧ	ವೈಶ್ವತ್ಯ-ಅವೈಶ್ವತ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಿರುವುದು.
೫. ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ	ಸ್ಥಿತಿಂಗ	ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದು
೬. ವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣ	ನಿಷೇಧ	ದುಷ್ಪರಿಗ ವೈಶ್ವನಾಗಿರುವುದು.

ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಇತ್ಯಾಥಾ ಇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೋಽಪಿ ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯೇನಾನ್ಯಪಾದೇಷ್ವಪಿ
ಯುತ್ಯಂತರೋಪಲಕ್ಷಣಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಸಂಬಂಧದೀಪಿಕಾಯಾಮ್ ||

ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಅಧಿಕರಣಗಳಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ
ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶಂಕರ ಪಂಡಿತರು ಸಂಬಂಧದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಬೇರೆ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ
ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - हेतुदर्शनादिति || आद्याध्यायस्य तृतीयपादे “विरोधे त्वनपेक्षं
स्यादसति ह्यनुमानम्” इति विरोधाधिकरणे “औदुम्बरी सर्वा वेष्टयितव्या” इति
स्मृते: “औदुम्बरीं स्पृष्टोद्गायेत्” इति श्रुतिविरोधादप्रामाण्यमिति विरोधे त्विति
सूत्रेणोक्त्वा तत्रैव लोभादिहेतुदर्शनाच्च सर्ववेष्टनस्मृतिरप्रमाणमिति पूर्वशेषतया
योजयित्वाऽधिकरणान्तरं वेत्यादिना पृथङ्न्यायसूचकत्वं शाबरभाष्येऽभिहितं
वैसर्जनहोमीयं वासोऽध्वर्युर्गृह्णाति” इत्यादिकं प्रत्यक्षश्रुतिविरोधशून्यं स्मृतिजातं
किं प्रमाणमुत नेति संशये कर्तृसामान्यात्प्रत्यक्षश्रुत्यविरोधाच्च प्रमाणमिति प्राप्ते
लोभादिहेतुदर्शनादेवं जातीयकमप्रमाणमिति सिद्धान्तितम् ।

ವಿರೋಧೇ ತು ಅನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾದಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್ (೧-೩-)

ಈ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಟಯಿತವ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಔದುಂಬರೀಂ
ಸ್ಪೃಷ್ಟೋದ್ಗಾಯೇತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ
ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಔದುಂಬರೀ ಎಂಬ ಯೂಪಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಸ್ತದಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕೆಂದು
ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಔದುಂಬರೀ ವೃಕ್ಷದ ಯೂಪಸ್ತಂಭವನ್ನು
ಮುಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಮಗ್ರ ಸ್ತಂಭವನ್ನು ವಸ್ತದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದರೆ

(೧) ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮೂರುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರು, ಶಂಕರಪಂಡಿತರು, ಕಲ್ಯಾಣದೇವಿ.
ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರ ತಮ್ಮ ಶಂಕರಪಂಡಿತರೂ ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಇವರು ಅಗ್ನಿನಾದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರಿಗಿಂತ
ಮೊದಲೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ
ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ಇವರು ಬರೆದ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತ್ರ ಸದ್ಯೆ ಉಪಲಬ್ಧ ಇವೆ. ೧. 'ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಸಂಬಂಧದೀಪಿಕಾ' (ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಟೀಕೆ) ೨. 'ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಸಂಬಂಧದೀಪಿಕಾ'
(ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅಧಿಕರಣನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವ ಪುಟ್ಟ ಕೃತಿ)
ಶಂಕರಪಂಡಿತರ ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆನೇಕರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು
ಸಂಬಂಧದೀಪಿಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಶಂಕರಪಂಡಿತರದ್ದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಔದಂಬರೀಂ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಯಂತಿಮ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು 'ವಿರೋಧೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಇದನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸರ್ವವೇಷ್ಯಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ 'ವಿರೋಧೇ ತು ಅನಪೇಕ್ಷಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ, ಹಾಗೂ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬಿರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವರು 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನ್ಯಾಯವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಗುಣಸೂತ್ರವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಶಾಬರಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ವೈಸರ್ಜನಹೋಮಿಯಂ ವಾಸೋಽರ್ಧಯುಗ್ಮಾಪ್ತಿ' 'ವೈಸರ್ಜನಹೋಮದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರ್ಧಯುಗ್ಮ ಆದವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಬೇಕು' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯು ಅರ್ಧಯುಗ್ಮವಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕೂಲ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಥವಾ ಅಪ್ರಮಾಣವೋ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಸ್ತುತಿಕಾರರ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತೀರೋ, ಆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃವೇ ಇದಕ್ಕೂ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಯೂಪಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅರ್ಧಯುಗ್ಮದ ಲೋಭ ಎಂಬ ದೋಷವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಭ ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡು ಅಂಗುಲದಷ್ಟು ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ತನಗೆ ದೊರಕುವ ವಸ್ತ್ರವು ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ತನಗೆ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತ್ರವು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಚ್ಛಾದಿತವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಧಯುಗ್ಮವಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೇಷ್ಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಲೋಭವೆಂಬ ದೋಷವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तद्वदस्य पूर्वशेषत्वेऽपि पृथक्तं युक्तमित्युक्त्या प्राचीनमताविरोधः सूचितः ।

ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಅಂಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಶೇಷವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - समन्वेतव्यानुक्तेराशयः प्रागेवाभिहितः । सर्वशब्दा अत्र चिन्त्यन्त इति विषयोपाधिरपि प्रागेवोक्तः ।

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷಯೋಪಾಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವವಾಹುಲ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜ್ಯೋತೀರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अस्य पूर्वशेषत्वमप्यनुमतमिति न पृथक्सङ्गत्युक्तिः ।

ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸಮಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಮ್ಮತವೋ, ಅದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಗುಣಸೂತ್ರಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वा “पूर्वोक्तन्यायैः” इत्यादिनैव सा सूचितेति नोक्ता । तथा हि।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಪೂರ್ವೋಕ್ತನ್ಯಾಯೈಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಕಾಶ: - आनुमानिकादिनयचतुष्टयेन सर्वशब्दानां तदधीनत्वात् “चमसवदविशेषात् तथा ह्यधीयत एके” इत्युक्तन्यायैर्ब्रह्मणि समन्वये सिद्धे तर्ह्यन्यत्रवृत्त्यभावेन तारतम्यकर्मक्रमकालादेर्देह तदन्तर्गतप्राणादेर्भूतोत्पत्तेश्चासिद्धिरिति बाधकस्य “कल्पनोपदेशात्” इत्यनेनान्यत्रापि मुख्यवृत्त्यभ्युपगमेन परिಹಾರೆ तर्ह्यभयत्र वृत्तिस्तुल्या स्यादिति शङ्कायामस्य प्रवृत्तेरनन्तरसङ्गतिरिति ।

ಹಿಂದಿನ ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣವೇ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತದಧೀನತ್ವನ್ವಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್' ತಥಾ ಹೃದೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲಾ

ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ಇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯ ಪರಾ ಹೃಥಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ತಾರತಮ್ಯವು 'ವಸಂತ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಕರ್ಮ, ಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಕಾಲಗಳು ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ದೇಹ, ತದಂತರ್ಗತವಾದ ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳು 'ಕರಣಾತ್ಮೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿ ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಆದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನವೈವ ಸತಿ ಕಲ್ಪನೆತಿ ಸ್ತ್ರಾನಂತರ್ಯಮೇವಾಸ್ಯ ಸ್ಯಾದिति शङ्कचम् ।
आकाशादिष्विति सममीनिर्देशोनाकाशादेर्भूतस्यापि प्रतीतेस्तस्याश्च कल्पनेत्यत्रोक्त-
न्यायानुसन्धानेनैव निर्वाहि कार्ये तर्ह्युभयत्र वृत्तिस्तुल्या किमिति शङ्कायाः अत्र
सङ्गतत्वात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಅನಂತರ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಮಹತ್ವವಾದ ಕಾರಣವಿದೆ. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮೀ ನಿರ್ದೇಶದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭೂತಾಕಾಶವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದಾಗ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ವೃತ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಯಿತು. ಸಮಾನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - कल्पनेति सूत्रस्य कारणत्वेनेत्ये तच्छेषत्वेन निवेशस्स्यादिति चोर्थं
तु तत्रैव निरस्तम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ಕರಣಾತ್ಮೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

समार्कषाधिकरणा (१-१-५)

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅನ್ಯತ್ರರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಇದನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನುಪಪತ್ತಿ ಎಂಬ ದೋಷ ಹಾಗೇ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಾಕ್ಷಿಪರಿಹಾರಾರ್ಥತ್ವಾತ್" ಇತಿ ಸುಧಾವಾಕ್ಯಮಪಿ ಕಲ್ಪನೆತಿ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ತತ್ರೈವ ನಿವೇಶಾತ್ತದಾಕ್ಷಿಪಾಭಿಪ್ರಾಯಮ್ । ಅತ एव टीकायां कल्पनेति सूत्रमाक्षिप्तम् ।

'ವಿರೋಧಿ ಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವ ಎಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಾಕ್ಷೇಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥತ್ವಾತ್' ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಎರಡು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ 'ಸರ್ವ' ಎಂಬುದೇ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಟೀಕಾಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಮೂಲಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲಕಾರಣ್ಯಾನಿಷೇಧಿನಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಸರ್ವಮಾನೈವಿರೋಧಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗಲೂ, ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗಲೂ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರೋ, ಅದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ವಿಚಾರವು ತತ್ವಪ್ರದೀಪವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕಾಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ತ್ರಿವಿಧವೆಂದಿಂತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

////////////////////

ಸಂದೇಹ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अत्र च पूर्वोक्तन्यायैर्ब्रह्मणि “कल्पनोपदेशात्” इति न्यायेन चान्यत्रापि मुख्यत्वे सिद्धेऽपि मुख्यता किमक्षादिशब्दवदुभयत्रापि तुल्या किं वा ब्रह्मण्यधिकाऽन्यत्र तु हीनेति चिन्ता ।

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಶಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡೆ ಎಂಬೆರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆಂಬುದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೀನವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದೋ?

ತದರ್ಥಮನ್ಯತ್ರ ಹೀನತ್ವೇऽನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಯುಕ್ತೋತ ಯುಕ್ತೇತಿ ।

ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೀನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅಯುಕ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಈ ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು । ಹೀನತ್ವೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತ್ವಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಲಕ್ಷಣಾದಿಪಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಭೇದಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೀನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಾವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು. ಎಲ್ಲಿ ಹೀನವೃತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸರ್ವಥಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾದಿವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

एवं च तदधीनत्वादिति सूत्रोक्तं स्वातन्त्र्यस्य निमित्तत्वमस्तु । तद्वतत्वापेक्षया मुख्यत्वं त्वयुक्तम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ. ಹೊರತು ತದ್ಗತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತ.

**अन्यत्र हीनत्वे च तत्र प्रसिद्धिर्न स्यात् । माणवकादावग्निशब्दादीनाम-
प्रसिद्धेरिति ॥**

ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಾದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮಾಣವಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆಯಷ್ಟೇ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ವಿಷಯಸಂಶಯೌ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅತ್ರ चेति :। मुख्यत्व इति ॥ सर्वशब्दानामिति शेषः ॥ किमिति ॥ इयं चिन्ताऽऽद्यसूत्रसूचिता । द्वितीया तु “जगद्वैचित्वात्” इत्यनेन ।

ವಿವರಣೆ - ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು 'ಅತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಮುಖ್ಯತ್ವೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯವು 'ಜಗದ್ವೈಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्र टीकायां पूर्वपक्षमुपपाद्यान्ते “सर्वशब्दानां मुख्यवृत्त्या परमात्मैकवाचित्वेऽन्यत्र व्यवहारलोपापातात्” इत्युक्तमयुक्तमिव । हीनवृत्त्या व्यवहारसम्भवादित्यतस्तदभिप्रायमाह - हीनत्व इति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಾಪಾತಾತ್' ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಲೋಪವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಆಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಹೀನತ್ವೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - मुख्यवृत्तित्वमिति ॥ मुख्यवृत्तित्वागस्तु नेष्टः । अभिधानव्याकरणादि-सिद्धत्वात् । “अन्यत्र तु मुख्यवृत्तेर्न त्यागो युक्तः” इति कल्पनेति सूत्र एवोक्तत्वादिति भावः ।

'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತ್ವಮ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅಭಿಧಾನ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರ್ನ ತ್ಯಾಗೋ ಯುಕ್ತಃ' ಬೇರಡೆಯಿರುವ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ತ್ಯಾಗವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು “ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾ ಭಗವತ್ಯೇವ ಸರ್ವಾಧಿಕವೃತ್ತೇಸ್ಸಿದ್ಧಿಶ್ಚಾ ಕೃತಮೇಶಾ ಶಾಕ್ತೀತ್ಯತ ಆಹ - ಏವಮೇತಿ ॥ ದ್ವಿತೀಯ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ ಯುಕ್ತಯನ್ತರಂ ಚಾಹ - ಅನ್ಯತ್ರೇತಿ ॥

‘ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಎವಂಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ‘ಅನ್ಯತ್ರ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಹೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಬೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದವೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಆಕ್ಷೇಪ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದೇನೋ ಒಪ್ಪಿರಿ. ತದ್ಗತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸರ್ವಥಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನೀಚವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ॥

यथा च मुख्ययोर्योगरूढयोर्द्वदमुख्ययोः ।

गौणलक्षणयोर्भेदस्तथा रूढयोश्च योगयोः ॥१॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಂಗ್ರಹ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳ ನಡುವೆ ಹೇಗೆ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ, ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಮಹಾಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ.

उचितं प्राज्ञरूढेर्हि प्राबल्यं मूर्खरूढितः ।

उत्कर्षाच्च निमित्तस्य युक्तो नैमित्तिकस्य सः ॥२॥

ಅಜ್ಞರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸೂಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದ ಪೌಷ್ಟಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

रूढित्वेऽपि विद्वद्विद्वद्भूत्योयोगत्वेऽपि योगमहायोगयोस्तारतम्यं युक्तम् ।

ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳೆರಡೂ ರೂಢಿಯೆಂದೇ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯೋಗವೃತ್ತಿ ಮಹಾಯೋಗ-ವೃತ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಯೋಗವೆಂದೇ ಕರಸಿಕೊಂಡರೂ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾಯೋಗವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತ.

मुख्यत्वेऽपि योगरूढयोरिव अमुख्यत्वेऽपि गौणलक्षणयोरिव लक्षणात्वेऽप्यन्तरङ्गबहिरङ्गलक्षणयोरिव उपचारत्वेऽप्युपचाररूढोपचारयोरिव चेतीदमेतदधिकरणव्युत्पायं प्रसङ्गादस्माभिर्जन्मादिसूत्रे प्रपञ्चितम् ।

ಹೇಗೆಂದರೆ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳೆರಡೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಗೌಣೀವೃತ್ತಿ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸಿದರೂ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬಹಿರಂಗಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಿಂತಲೂ, ಅಂತರಂಗ-ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಕೇವಲ ಉಪಚಾರ ವೃತ್ತಿಗಿಂತ ರೂಢೋಪಚಾರ ವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆವಾಂತರಭೇದವಿದ್ದು ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ನಾವು ಜನ್ಮಾದಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದೆವು.

यदैकेनैव रूपेण सिद्धा ब्रह्मणि मुख्यता ।

रूपद्वयेन मुख्यत्वसिद्धिः किं कथ्यते तदा ॥१॥

ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮುಖ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು?

यदा रूढेः प्राज्ञसम्बन्धित्वेन वा योगस्य महत्त्वेन वैकेनैव प्राबल्यसिद्धिस्तदा द्वाभ्यां प्राबल्यसिद्धिरिति किमु वक्तव्यं । लक्षणादौ तु नानुशासनायस्तीति न मुख्यभेदता । जगति शब्दानां प्रसिद्धिस्तु तत्र प्रयोगप्राचुर्यात् ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಾಜ್ಞರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಾಕು. ಅಥವಾ ಮಹಾಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಾಕು. ಒಂದೊಂದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರಬೇಕಾದರೆ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಯೋಗಗಳಿರದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು ? ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾದಬೇಕೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಅನುಶಾಸನಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಾದರೂ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಪ್ರಯೋಗಪ್ರಾಚುರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

अमुख्येपि प्रसिद्धिः स्यात् प्रयोगः प्रचुरो यदि ।

गुणश्रुतेरकारादौ पाणिनीये प्रसिद्धिवत् ॥१॥

ಪಾಣಿನೀ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅ' 'ಏ' 'ಓ' ಆಕ್ಷರಗಳಿಗೆ 'ಗುಣ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಕೇತ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಮುಖ್ಯವಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

अत्र वैश्वानराधिकरणे “साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः” इत्यत्र ब्रह्मणि मुख्यानां शब्दानामन्यत्र प्रयोगः किमर्थ इति शङ्कायां हानादिव्यवहारार्थ इत्युक्तम् ।

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಸಾಕ್ಷಾದವ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತ” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ತರ್ಹ್ಯನ್ಯವಾಚಕಾನಾಮನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಯೋಗೋವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ಯಾತ್ । ನಿಮಿತ್ತಾಭಾವಾದಿತಿ ಶಕ್ತಾ ಇಶ್ವರಸಮ್ಬನ್ದಾಮ್ಯ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೋಕ್ತಯಾ ನಿರಸ್ತಾ ।

‘ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹಿತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಘಟವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮತ್ತೆಲ್ಲೋ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಂತಹ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಈಶ್ವರಸಂಬಂಧ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ತರ್ಹ್ಯಪಿಸಿ ದಗ್ಧಶಬ್ದಸ್ಯೇವಾನ್ಯತ್ರ ಲಕ್ಷಣಾದಿರೇವ ಸ್ಯಾನ್ ತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರिति ಶಕ್ತಾಽನ್ಯತ್ರ ರೂಪಾಯುಕ್ತಯಾ ಪರಾಕೃತಾ ।

‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾದಕಬ್ಬಣದಲ್ಲಿ ದಗ್ಧಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅವನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ದಗ್ಧಶಬ್ದವು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು ಆವಾಗ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಲೋಕರೂಢಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

“ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ತರ್ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ್ಯತ್ರ ಚಾಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವತ್ ತುಲ್ಯತೈವ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಶಕ್ತೋಭಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪರಮಮುಖ್ಯತ್ವಮನ್ಯತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯತ್ವಮಾತ್ರಮಿತ್ಯುಕ್ತಯಾ ಸಮಾಹಿತಾ ।

‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಕ್ಷಾದಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಅನೇಕಾರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಾರತಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪರ್ಯಾಯತ್ವವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

“ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ಕಥಂ ತರ್ಹನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति ಶಾಕ್ಷಾ ಬಾಲಾನಾಂ ಚಿತ್ರಲಿಖಿತಸಿಂಹಾದಾವಿವ ಲೋಕಾನಾಮನ್ಯತ್ರೈವ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರಾತ್ ನತು ತತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾಽಪಾಸ್ತಾ ।

‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಾದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಬಾಲಕರು ಚಿತ್ರಲಿಖಿತಸಿಂಹದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವಂತೆ ಲೌಕಿಕಜನರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯತೋ ವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಯದ್ವಿಕ್ಷಂ ತದಧೀನತ್ವರೂಪನಿಮಿತ್ತಂ ತಸ್ಯ ಜೀವೇ ಕ್ವಚಿತ್ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ ಸಮ್ಮಭಾವತ್ತತ್ರಾಪಿ ಶಬ್ದಾನಾಮಿಶ್ವರ ಇವ ಮುಖ್ಯತ್ವಾದೇವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಸ್ತಿತ್ವತಿ ಶಾಕ್ಷಾ ಲಿಕ್ಷಸ್ಯ ತದಂತರ್ಯಾಮಿಗತತ್ವಸ್ಮಾರಣೇನ ನಿರಸ್ತಾ ।

‘ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ‘ತದಧೀನತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಜೀವನನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಈಶ್ವರನು ಹೇಗಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಆಗಬೇಕಾದೀತು? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಲ್ಲರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಾಗಲೀ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವ-ರಾಗಲೀ ಸಕಲಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಆಗದ ಕಾರಣ ಸಕಲಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಅವರಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

“ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿ:” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ಲೌಕಿಕಾನಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥಮನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷೇಽಪಿ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಮುಮುಕ್ಷುಃ ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮದೇವತಾದೀ ಸಮಾಕರ್ಷಾ ನಿಷ್ಫಲ: । ತಸ್ಯ

ಫಲಾಂತರಾನಿಚ್ಛತ್ವಾತ್ । ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸಿದ್ಧೀರೀತ್ಯಾಶಕ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಕಂ ಜ್ಞಾಪಯಿತುಂ ತತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ನಿರಸ್ತಾ ।

'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುಧಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಫಲದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷವಾದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೇಕೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ- ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ದೇವತಾಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

“ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್” ಇತಿ ಸ್ವತ್ರಭಾಷ್ಯटीकाभितन्यायं सङ्गृह्याह - यथा चेति ॥
दृष्टान्तपूर्वमुक्तेऽर्थे हेतुं चाह - उचितमिति ॥ सः उत्कर्ष इत्यर्थः ।

ವಿವರಣೆ - 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯ ಚೀಕೆಗಳ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಥಾ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಹೇತುವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉಚಿತಮ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ, 'ಸಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಉತ್ಕರ್ಷ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - आद्यपद्यं व्याचष्टे - रूढित्वेऽपीति ॥ व्याख्यातमेतज्जन्मादिसूत्रे ।
गतार्थतामाशङ्क्याह - इदमिति ॥ अस्माभिरिति ॥ न सूत्रकृतेति न पौनरुक्त्यमिति
भावः ।

ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ರೂಢಿತ್ವೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಇದಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ನಾವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹಿಂದೆ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಯ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದ್ವಿತೀಯಶ್ಲೋಕಾರ್ಯೋಽಪಿ ತತ್ರೈವ ಪ್ರಪञ्चित इति भावः । “उभयं दृश्यते विष्णौ शब्दानामपि सर्वशः” इत्यनुव्याख्यानं हृदि कृत्वा प्रकारान्तरेण भगवति मुख्यतामाह - यदेति ॥ व्याचष्टे - यदा रूढेरिति ॥ प्रागेव तत् द्वयं च सर्वशब्दानां समर्थितमिति भावः ।

ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಉಭಯಂ ದೃಶ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣೌ ಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಸರ್ವಶಃ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಅದನ್ನೇ 'ಯದಾ ರೂಢೇಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - प्रागुक्तदोषमुद्धरति - लक्षणेति ॥ यदप्यन्यत्रेत्यापादितं तत् “जगद्वाचित्वात्” इति सूत्रभाष्यटीका तात्पर्यव्यञ्जनेन निरस्यति - जगतीति ॥ तदुपपादयति - अमुख्य इति ॥

ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು 'ಲಕ್ಷಣಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೀಚವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಾದರೆ, ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕೆಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜಗತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಅದನ್ನೇ 'ಅಮುಖ್ಯೇ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - पाणिनीये पाणिनिप्रोक्ते व्याकरणे । “गुणोऽर्तिसंयोगाद्योः । ओर्गुणः । ह्रस्वस्य गुणः” इत्यादौ गुणशब्दस्याकारादौ यथा प्रसिद्धिः “अदेङ्गुणः” इत्यनेनाकारैकारौकाराणां गुणत्वेन पाणिनिना संज्ञेयतित्वात् तथेहापि प्राज्ञैरन्यत्र हानाद्यर्थं मुख्यवृत्त्या व्यवहारे कृतेऽनवगततच्छब्दमुख्यार्थस्यान्यत्र व्युत्पत्त्या च प्रसिद्धचुपपत्तेरिति भावः ।

'ಪಾಣಿನೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಪಾಣಿನಿ ಋಷಿಯು ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಗುಣೋಽಽಽಸಂಯೋಗಾದ್ಯೋಃ' 'ಓರ್ಗುಣಾಃ' 'ಹ್ರಸ್ವಸ್ಯ ಗುಣಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಶಬ್ದವನ್ನು ಅಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಅದೇಜ್ ಗುಣಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಕಾರ, ಏಕಾರ, ಓಕಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಹಾನೋಪಾದಾನ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕರು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದೇ, ಪ್ರಾಜ್ಞರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಾವೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರೈತದಾಧಿಕರಣಸೂತ್ರಾಣಾಮರ್ಯಭೇದಂ ಕ್ರಮಂ ಚ ವಿವರೀತುಕಾಮೋಽಪೌನರುತ್ಯಾಯಾ ಪೂರ್ವಭಾಮರ್ಯಭೇದೋಕ್ತಿಪರೀತಿಕಾಂ "ಯದಪಿ ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ" ಇತ್ಯಾದಿಕಾಂ ವಿವೃಣೋತಿ - ಅತ್ರೇತಿ || ಸಮಾಹಿತೀತ್ಯಾದಿನಾಽನ್ವಯಃ |

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಈ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಯದಪಿ ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಅತ್ರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಹಿತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ಅಧಿಕರಣೇ | ಅಧ್ಯಾಯ ಇತಿ ವಾಙ್ಮಯಃ | ತಥಾತ್ವೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾದಿನಾಪ್ಯನ್ವಯಃ|| ಜೀವೇತಿ || ಸೂತ್ರಾಣಾಮರ್ಯಭೇದಾ ದೈ ವ್ಯಕ್ತಃ || ಋಚಿದಿತಿ || ವೃಕ್ಷಾದೌ

'ಅತ್ರ' ಎಂದರೆ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ, ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕೃಚಿತ್' ಎಂದರೆ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಜೀವನ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಮಸ್ತಭೂತಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಣ್ಣದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಬೇಕಾದೀತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯಾವಂತಿಯಾಗಿ ಗೌರವೃತ್ತಿ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರಂಗಲಕ್ಷಣ, ಬಹಿರಂಗಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಉಪಚಾರ ರೂಢೋಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿ, ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾಯೋಗವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಯೋಗರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾಯೋಗದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಣ್ಣದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಿರಲೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಅಪಾತತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಸಾಣ್ಣದವ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹಾನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ಯಗೃಹೀತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ನಾನಾರ್ಥಕಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಚಿತ್ರಲಿಖಿತ ಸಿಂಹವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಿಂಹವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಅಜ್ಜರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನ್ನೇತಿ ಚೇತ್ ನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತದಧೀನತತ್ತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಾಳುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ-ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಅನಿವಾರ್ಯ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರೋತ್ತರಸೂತ್ರಚತುಷ್ಟಯೇ ಚ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರಾದನುಷಕ್ತಸ್ಯ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಸ್ಯ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥ-
ಮಿತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣಾನ್ವಯಃ ।

ಅನುವಾದ - 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನಾಪ್ರಾಪ್ತಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಜೈವಮೇಕೇ' ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪಂಚಮಂತವಾದ ಪದವನ್ನು 'ಜಗದ್ವಾಚಕತ್ವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಹೀಗೆ ಮುಂದಿನ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ ಲಿಂಗಮಾಶ್ಚರ್ಯಃ', 'ಉತ್ಕೃಷ್ಟಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೇಡುಲೋಮಿಃ' 'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಷ್ಠಕತ್ವಃ' ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಜಗದ್ವಾಚಕತ್ವಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

एकविज्ञानेन सर्वविज्ञाने श्रुत्युक्तो मृत्पिण्डमृन्मृयादिदृष्टान्तस्तु
यथाऽनेकमृन्मयज्ञानं तत्कारणत्वेन मृत्पिण्डस्य ज्ञानार्थं चेत् सफलम् । अपेक्षित-
मृन्मयसम्पादनसम्भवात् । न तु स्वरूपेण ।

ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದಾಲಕರು ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂದು. ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಂಡ ಹಾಗೂ ಮೃಣ್ಮಯಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಾದ ಅನೇಕ ಮೃಣ್ಮಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅದರ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ತಿಂಡವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾರ್ಥಕ. ಒಂದು ಮೃಣ್ಮಯಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ಮೃಣ್ಮಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟ, ಶರಾವ ಮೊದಲಾದ ಮೃಣ್ಮಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಘಟಶರಾವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

एवं कर्मदेवतादिविज्ञानमपि तदाश्रयत्वादिना भगवज्ज्ञानार्थं चेत् सफलम् ।
नान्यथेत्यभिप्रायेणेति ज्ञेयम् ।

ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳ ವಿಜ್ಞಾನವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಕೇವಲ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್’ ಇತ್ಯತ್ರ ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯತ್ರಾಸಮಾಕರ್ಷೆ ಪ್ರತಿಪದಂ ಬ್ರಹ್ಮಮಾತ್ರಪರತ್ವೇ ಮಂದಾನಾಂ ತತ್ರಾನಧಿಕಾರೇಣ ವೈಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಪರಸ್ಪರಾನ್ವಯಯೋಗ್ಯಾರ್ಥಾಭಿಧಾನಾಭಾವೇನ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಶ್ಚ ನ ಸ್ಯಾತ್ ।

‘ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಮಂದರಿಗೆ ಅಂತಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗದೇ ಇರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವು ಇಲ್ಲದಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ತथा च तत्समन्वयाधीनं ब्रह्मणो जगद्धेतुत्वसर्वशब्दवाच्यत्वादिकं, तथा श्रवणादिविधिः, तथा कर्मदेवतादिपरवेदभागस्य कर्मदेवतादाववान्तरप्रामाण्याभावेन कर्मदेवतादिकं न सिद्ध्येत् ।

ಯಾವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅವಾಗ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಅಧೀನವಾದ ಜಗತ್ ಹೇತುತ್ವ, ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅದರಂತೆ ಶ್ರವಣಾದಿವಿಧಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದಭಾಗವಾಗಲೀ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದಭಾಗವಾಗಲೀ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಆಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

तथा चोत्तमाधिकारिस्वरूपादेरप्यसिद्धापातेन तान् प्रति पदसमन्वयोऽपि न सिद्ध्येत् ।

ಆಮಾಗ ಇವರು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಉಳಿದವರು ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪವೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರವಾಗದೇ ಅಂತಹ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪದಸಮನ್ವಯ ಸಾರ್ಥಕ ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ತು

ಸ್ವಾರ್ಥಬೋಧೇ ಸಮಾಸಾನಾಮದ್ವಾಕ್ಷಿತ್ವಾಚಪೇಕ್ಷಯಾ ।

ವಾಕ್ಯಾನಾಮೇಕವಾಕ್ಯತ್ವಂ ಪುನಃ ಸಂಹತೃಜಾಯತ ॥

इत्युक्तरीत्या प्रयाजादिवाक्यस्यावान्तरवाक्यस्यैव सतो दर्शपूर्णमासवाक्यैक-
वाक्यतावत् कर्मादिभागस्य कर्मादाववान्तरवाक्यस्यैव सतो ब्रह्मपरवाक्यैकवाक्य-
तारूपो वाक्यसमन्वयोऽपि सिध्यतीत्युक्तम् ।

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಯಾವ ದೋಷಗಳಿಗೂ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ

ಸ್ವಾರ್ಥಬೋಧೇ ಸಮಾಪ್ರಾಪ್ತನಾಮಂಗಾಂಗಿತ್ವಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ।

ವಾಕ್ಯಾನಾಮೇಕವಾಕ್ಯತ್ವಂ ಪುನಃ ಸಂಹತೃಜಾಯತ ॥

ಪದಗಳು ಮೊದಲು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಪರಸ್ಪರ ಅಂಗಾಂಗಿಭಾವದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಇಡೋ ಯಜತಿ', 'ಒರ್ಹಯಜತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಾದಿ-ಭಾಗಗಳೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ, ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

प्रश्रव्याख्यानाभ्यामिति सूत्रशेषभाष्यटीकार्थं व्यनक्ति - एकविज्ञानेनेति ॥

ಸಫಲಮಿತಿ ॥ ಮೌಖ್ಯಾಖ್ಯಾಫಲೋಪೇತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮ' ಸಮಾಕರ್ಷಣಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಎಂಬ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವಿಕವಿಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಸಫಲಮ್' ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಕಂ ಜ್ಞಾಪಯಿತುಂ ತತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತಿ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೋಕ್ತಮಯುಕ್ತಮ್ ।

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದನುಕ್ತವಾ ಬ್ರಹ್ಮಸಾತ್ರಕಥನೇಽಪಿ ತಜ್ಞಾನಸಮ್ಮೇವೇನ ತತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾ ಪಶ್ಯಮಸೂತ್ರಾರ್ಥ

ಅನ್ವಯಸ್ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಶಕ್ಯೋ ಜ್ಞಾತುಮಜ್ಞಸಾ ।

ಇತಿ ಯಜ್ಞೋಕ್ತವೈಮುಖ್ಯಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಂ ವದನ್ ।

ವಿಧ್ಯಾಧಿನಾಯೋ ಭಗವಾನಪಾಕರೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭುಃ ॥

ಇತ್ಯನುಪಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತಮಾಹ - ವಾಕ್ಯೇತಿ ॥

ವಿಕಂದರೆ ಕರ್ಮ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಪಂಚಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ

ಅನ್ವಯಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಶಕ್ಯೋ ಜ್ಞಾತುಮಂಜಸಾ ।

ಇತಿ ಯಜ್ಞೋಕ್ತವೈಮುಖ್ಯಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಂ ವದನ್ ।

ವಿದ್ಯಾಧಿನಾಯೋ ಭಗವಾನಪಾಕರೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭುಃ ॥

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗಳ ಮತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ವಾಕ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸ್ವಾರ್ಥೇತಿ ॥ ಸಮಿಧಾಶ್ವಸ್ವರೂಪವಿಧಾನೇ ಪರ್ಯವಸಿತಾನಾಂ ಪ್ರಯಾಜಾಶ್ವ-
ವಾಕ್ಯಾನಾಮೇಕವಾಕ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರಧಾನವಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

'ಸ್ವಾರ್ಥಬೋಧೇ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಸಮಿಧೋ ಯಜತಿ', 'ಇಡೋ ಯಜತಿ' ಎಂಬ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗದ ಅಂಗಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪರ್ಯವಸಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಾಯಕವಾದ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तरीत्येति ॥ सप्तमाद्योक्तरीत्येत्यर्थः । जगद्धाचित्वमन्यायं वाक्यान्वयादित्युक्तं भवति । एतेन “अन्यावचने पदान्वय एव युज्यते” इत्यादिटीका विवृता ।

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಂದು 'ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತಾತ್' 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' 'ಅನ್ಯಾರ್ಥ ತು' ತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅನ್ಯಾವಚನೇ ಪದಾನ್ವಯ ಏವ ಯುಜ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮ, ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ಮಗ್ಗಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮಗ್ಗಿನಿಂದಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮಂದರು ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ತೊಡಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಮತ್ತು 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವೇದವು ವಿಧಿಸುವ ತ್ರವಣಿಗಾರಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಇಂತಹವರು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಇವರು ಆದಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂಬುದು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

“ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ಕಥಂ ಕರ್ಮ ಜ್ಞಾನಾರ್ಯಮಿತಿ ಶಙ್ಕಾयां ಕ್ಷುದ್ರಫಲಾರ್ಥಿನಂ ಪ್ರತಿ ತತ್ತತ್ಫಲಾಯ ತತ್ತತ್ಕರ್ಮ ವಿದಧದಪಿ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯಂ ಮುಮುಕ್ಷುಂ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷುದ್ರಫಲತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಾಂ ತದ್ದಾನೇನಾಕ್ಷುದ್ರಫಲಕಂ ಜ್ಞಾನಮೇವೋಪಾದೇಯಮಿತಿ ವೈರಾಗ್ಯಜನನದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನಾರ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

ಅನುವಾದ - ‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ರರಥಃ’ ಈ ಸೂತ್ರವು ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಕವಾದ ಕ್ಷುದ್ರಫಲಗಳನ್ನೇ ಯಾರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಫಲಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವೇದವು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು - “ಕರ್ಮಗಳು ಕ್ಷುದ್ರಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗದ ಶಾಶ್ವತ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು” ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

“ಉತ್ತಮಿಷ್ಯತೇ” ಇತ್ಯತ್ರ ತ್ವಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿದ್ವಾರಾ ಕರ್ಮಾಪ್ಯುಪಾದೇಯ ತಯಾ ಜ್ಞಾನಾರ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

‘ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೇಡುಲೋಮಿಃ’ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮವು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ಅವಸ್ಥಿತೇಃ” ಇತ್ಯತ್ರ ತು ಕಥಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞೇಯಮಿತಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾयां ಸ್ವೇತರಸವಾಧಾರತ್ವೇನೇತಿ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞಾನಾಪೇಕ್ಷಿತ ಪ್ರಕಾರಸಮರ್ಪಣಾಯೇತರೋಕ್ತೀರ್ಮಿತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭೇದಃ ಸೂತ್ರಕ್ರಮಃ ।

‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮವು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಧಾರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಸಕಲವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದಭಾಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ.

ನಚ “ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರಾಣಿ ಸಮನ್ವಯಮಾತ್ರಸಾಧಾರಣ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಕತಯಾ-
 5 ಧ್ಯಾಯಶೇಷತ್ವಾದಧ್ಯಾಯಾಂತೇ ಕರ್ತವ್ಯಾನೀತಿ ಶಾಕ್ವಮ್ ।

‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೇ
 ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು.

ಅತ್ರೋಕ್ತ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಪ್ರಕಾರಸ್ಯ “एतेन सर्वे व्याख्याताः” इत्यत्रानतिदेशापातात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ‘ಏತೇನ ಸರ್ವೇ
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
 ಒಂದುವೇಳೆ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ
 ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

“आत्मन आकाशः सम्भूत” इत्यादावाकाशादिशब्दानां ब्रह्मणि मुख्यत्वे
 गगनादेरुत्पत्त्यादि न सिद्ध्येदिति शङ्काया अत्रैव सङ्गतत्वाच्च ।

ಮತ್ತು ‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
 ಇರುವುದಾದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಿಕ್ತ, ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು
 ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಉತ್ತರಿಸದೇ
 ಬೇರೆಯೇ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ
 ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಂಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಲ್ಲ.

प्रकाशः —

“प्रतिज्ञासिद्धेर्लिङ्गमाश्रमय्यः । उत्क्रमिष्यत एवं भावादित्यौडुलोमिः ।
 अवस्थितेरिति काशकृत्स्नः” इति सूत्रत्रयं वाक्यान्वयप्रकारप्रदर्शनार्थम् । तत्राद्यस्य
 “तमेवं विद्वान्” इत्यनेन ज्ञानमेव मोक्षहेतुः नान्यदिति प्रतिज्ञातेऽर्थे हेत्वाकाङ्क्षायां
 प्रतिज्ञासिद्धयर्थं हेतुत्वेन कर्मादिकमुच्यत इत्यर्थ उक्तः । तत्र हेतुहेतुमद्भावं
 “विस्तरेण सपरिकरं कर्माद्युत्तवा” इत्यादिटीकोक्तं व्यनक्ति - प्रतिज्ञेति ॥ कर्म
 कथं ज्ञानार्थमिति शङ्कायामित्यर्थः ॥ क्षुद्रेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿತು. ಅಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಅಂತಃ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮೂರುಮಂದಿ ವ್ಯಾಸರ ಶಿಷ್ಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥಃ' 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಠತ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯಾಲೋಮಿಃ' 'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಶಾಶ್ವತಃ' ಎಂಬ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಆಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಶಾಂಕ್ಷೆಯು ವ್ಯಾಪ್ತವಾದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇತುತ್ವದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕರ್ಮವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವವನ್ನು 'ವಿಸ್ತರೇಣ ಸಪರಿಕರಂ ಕರ್ಮಾದ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಮವು ಹೇಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - "ಅಮೃತೋ ವಾಽ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿನ್ದ್ರಃ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ದ್ರುಃಖಸಮಿಖವಿನಾಶಿಫಲಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

'ಕುಪ್ಪದ್ವಫಲಾರ್ಥಿನಂ ಪ್ರತಿ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಅಮೃತೋ ವಾಽ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿನ್ದ್ರಃ' ಎಂದು ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಯಾಗಶಿಷ್ಟವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದರೆ ಇಂದ್ರನು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೋ, ಅಷ್ಟುಕಾಲ ಸ್ವರ್ಗ ಸುಖವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದ್ರನಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಸುಖವು ಸಿಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಫಲಕ್ಕಿಂತ ಶಾಶ್ವತ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಮತ್ತು ಅಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವು ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ದುಃಖವಿಲ್ಲದ ಮೋಕ್ಷಫಲವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन अन्यार्थं ब्रह्मज्ञानार्थम् । जगद्वचित्वं प्रतिज्ञासिद्धैर्लिङ्गं लिङ्गत्वेनोच्यत इत्यर्थो दर्शितः ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ' ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ, 'ಜಗದ್ವ್ಯಾಚಿತ್ವಂ' ಕರ್ಮಾದಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ' ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, 'ಲಿಂಗಮ್' ಲಿಂಗತ್ವದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಆಶ್ವರಥಃ' ಹೀಗೆ ಆಶ್ವರಥರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - उत्क्रमिष्यत इति ॥ उत्क्रमिष्यतो ज्ञानेन मोक्षमिच्छतः । एवं ज्ञानसाधनतया कर्मादिरपि भावादन्याथै जगद्वाचित्वमित्यौडुलोमिमन्यत इत्यर्थ उक्तो भवति ।

'ಉತ್ಕ್ರಮಿಷ್ಯತ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಉತ್ಕ್ರಮಿಷ್ಯತಃ = ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವನು. ಏವಂ = ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಭಾವಾತ್ = ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ = ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಜಗದ್ವ್ಯಾಚಿತ್ವಮ್ = ವೇದಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ನಿಷ್ಕಾಮವಾದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವೇದಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅಂತಃಕರಣದ ನಿರ್ಮಲತೆಗಾಗಿ ಕರ್ಮವು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन “मोक्षार्थम्” इत्यादिटीकाभिप्रायो विवृतः ॥

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - स्वतेरेति ॥ सर्वस्य कर्मादिस्तस्मिन्नावस्थितेस्सर्वाधारत्वप्रकारक भगवज्ज्ञानं “एष सेतुर्विधारणः” इत्यादिनोत्पादयितुमाधेयरूपकर्मादि-जगद्वाचित्वमिति काशकृत्सो मन्यत इत्यर्थो दर्शितः । एतेन “कथं ज्ञातव्यो हरिः” इत्यादिटीका विवृता ॥

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಶಾಶ್ವತ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವೇದವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಅವನ ಅಧೀನವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಸರ್ವಾಧಾರನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ 'ಏಷ ಸೇತುರ್ವಿಧಾರಣಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಅಧೇಯವಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅವಸ್ಥಿತೇ' ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್' = ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕಾಶಕ್ಯತ್ವಃ = ಕಾಶಕ್ಯತ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಕಥಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯೋ ಹರಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಬಾಧಕೇತಿ || ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಿರೋಧಾದಿಬಾಧಕಸ್ಯ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾಘೃಹಾರ ಪ್ರಕಾರಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಿರೋಧವೆಂಬ ಬಾಧಕಕ್ಕೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಅವಾಗ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು ತತ್ರ ಟೀಕಾದೌ "ಏತೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತುನಾ" ಇತಿ ಬಾಧ್ಯತ್ವಸಾಧಕ ತದಧೀನತ್ವಾಘೃಹೇತುರೇವೋಪಾತ್ತಃ | ನನು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಃ | ತಥಾ ಚ ತದನತಿदेशो नानिष्ट इति चेन्न |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತುನಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಚ್ಯತ್ವಸಾಧಕವಾದ ತದಧೀನತ್ವಾದಿ ಹೇತುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೂ ಅನಿಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರಕಾಶಃ - तस्य बाधकोद्वारोपलक्षणत्वात् |

ಉತ್ತರ - 'ಏತೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತುನಾ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲ ಹೇತುಗಳನ್ನೂ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನच तत्र “असद्वा इदमग्र आसीत्” इत्यादिवाक्यगतासदादि शब्दानामन्यपरत्वाभावे कर्मदेवताद्यसिद्धिरूपबाधकस्यात्रैव तत्राभावान्नोपलक्षणत्वेन तदतिदेशो व्याख्येय इति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಎತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದ್ದರಲ್ಲಿ, ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾರ್ಯವು ಭಗವತ್ಪರವೇ ಆದರೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಬಾಧಕವಿದೆ. ಇಂತಹ ಬಾಧಕವೇನೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಏಕೆ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು ?

ಪ್ರಕಾಶ: - अर्थान्तरासिद्धेरैव बाधकत्वात् ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದೇವತಾ ಅಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಯಾವ ಬಾಧಕವಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಅರ್ಥಾಂತರಾಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬ ಬಾಧಕವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗದೇ, ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶೂನ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्यथा प्रक्रमविरोधात् । अन्यपरत्वेन सतामेव वाक्यानामत्र पादे प्रत्यधिकरणमुदाहृतत्वात् ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಎತೇನ ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅನ್ಯಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೋ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಈ ಪಾದದ ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಗಳಿಂದೇ ಅಸತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्यथाऽन्यपरत्वं विनाऽनुपपद्यमानत्वरूपान्यत्रैव प्रसिद्धत्वाभावेन पादासङ्गत्यापत्तेः । टीकायामन्यपरत्वश्चान्यवाक्योदाहरणाशयः प्रागेवानन्दमयनयेऽ-
भिहितः ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಅಸತ್' ಪದವನ್ನು ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಪರವೆಂದು ಒಪ್ಪದೇ ಯಾವುದು ಅನುಪಪದ್ಯಮಾನವಾಗುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಶಬ್ದ ಅನ್ಯತ್ಯವ-ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ಈ ಪಾದದ ಉದ್ದೇಶ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವು ಹಾಗೇ ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಅನ್ಯಪರತ್ವ ರಹಿತವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದರ್ಥ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಶೂನ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಹುಟ್ಟಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಿञ्च यतस्तत्र बाधकाभावोऽत एवास्य बाधकपरिहारस्याध्यायान्तेऽ-
निवेशः । अत्रोक्तबाधकेत्यादिग्रन्थस्त्वभ्युपेत्य वादेन योज्यः ।

ಅಥವಾ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಸಂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಕ ಈ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿವೇಶ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು ಎಂದರೆ, ಒಂದುವೇಳೆ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹಾಗೆ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तर्हि प्रकृतिश्चेत्यनन्तरं निवेशस्यात् । तत्र श्रितत्त्वपरत्वेन सिद्धस्यैवोदाहरणात्त्वादित्यतो हेत्वन्तरमाह - आत्मन इति ॥

ಹಾಗಾದರೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ಈ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿವೇಶಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಶ್ರೀತತ್ವಾದಿಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಬಾಧಕವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸವಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಆತ್ಮನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आकाशादिष्विति सप्तम्यान्वयपरत्वोपगमस्य स्पष्टं प्रतिभासात् । गगनादेरुत्पत्त्यादि न सिद्धयेदित्यस्य कल्पनोपदेशादित्यनेनैव परिहारे तर्ह्युभयत्र तुल्यवृत्तिरित्याशङ्क्याऽत्रैव सङ्गतत्वादित्यर्थः ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಬಾಧಕವು ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡೂ ವೃತ್ತಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಆತ್ಮಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वाऽन्यत्रापि मुख्यत्व उभयत्र वृत्तेस्तुल्यतापत्त्या कल्पनेति समाधानायोगाद्गनादेरुत्पत्त्यादि न सिद्धचेदिति शङ्का भवत्येवेति भावः ।

'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವತ್ಪರವಾದರೆ ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಾದಿಗಳೇ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುವಂತೆ ಉಭಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅದು ಬಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ತ್ವ ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದವು, 'ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸಂ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದಾಗ ಪುನಃ ಗಗನಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳೇ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಬಾಧಕವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಾಧಕದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸುಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥದವರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ಪ್ರಕಾಶ: -

अत्राह कश्चिद्रामानुजीयः । मन्मतरीत्या “यथा व्यपदिष्टस्य” इति पूर्वोक्तस्यानुषङ्गेण यथा व्यपदिष्टस्य सार्वज्ञादिना “सोऽकामयत” इत्यादौ व्यपदिष्टस्य “असद्वा इदमग्र आसीत्” इत्यादिवाक्ये समाकर्षादित्येवं पूर्वशेषत्वे सम्भवत्यधिकरणान्तरत्वं प्रकल्प्य सर्वशब्दानां जगति व्यवहार इत्यध्याहारकल्पनमपुक्तम् ।

ವಿವರಣೆ - ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥದ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಅನುಯಾಯಿಯು ನಾವು ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ -

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಸೋಽಕಾಮಯತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' 'ಅವ್ಯಕ್ತ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮಾಸೀತ್' 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆವ್ಯಾಕೃತ, ಆತ್ಮ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆವ್ಯಾಕೃತ' 'ಆವ್ಯಕ್ತ' ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಸಮಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಬೇರೆಡೆಯಿರುವ ಆತ್ಮ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಆವ್ಯಕ್ತವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, 'ಯಥಾ ವ್ಯವದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸೋಽಕಾಮಯತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಆವ್ಯಾಕೃತ, ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅನಂತರವೇ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿತಿಷ್ಠನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಸಮಾರ್ಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿವಿತಿಷ್ಠನಾದ ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ 'ಅಸದ್ವ್ಯಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದು 'ಸಮಾರ್ಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶೇಷಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಬರುವಾಗ 'ಸಮಾರ್ಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತ. ಮತ್ತು ಭಗವತ್ತರವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾರ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಈ ಅಧ್ಯಾಹಾರದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಮಾರ್ಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರಾರ್ಥೋಽಪಿ ನ ಯುಕ್ತಃ । ಜಗತ್ಯೇವ ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಪ್ರಸಿಙ್ಗಿಹೇತುತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ
 ವ ಸೂತ್ರೇಽಪ್ರತಿತೇಃ ।

'ಜಗದ್ವ್ಯಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಹೀನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಪ್ರಾಚೀನರೆಲ್ಲರೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಮಗೂ ಕೂಡ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ಜಗದ್ವ್ಯಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಚಿತ್ವವಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಚೀನರು ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೃತೀಯೇ ಲಿಂಗಪದಾಸ್ವಾರಸ್ಯಮ್ | ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯभिचारेण वाच्यत्वानिमित्तत्वात्, सूत्रस्यैवास्य व्यर्थत्वाच्च |

'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರೂ ಕೂಡ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದಾಗಲಿ ಎಂದು ನೀವೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, 'ತದುತ್ತಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿವತ್ವೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಸೂತ್ರವೇ ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चतुर्थेऽन्यपदेन ब्रह्मज्ञानोपस्थापनं न स्वरसम् | स्पष्टं च “विविदिषन्ति” इत्यादिश्रुत्या यज्ञादीनां ब्रह्मज्ञानार्थत्वमिति सूत्रमेवेदं व्यर्थम् |

'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮುಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಲ್ಲ. ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇರುತ್ತವೆಂದು 'ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ವಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪುನಃ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किञ्च सूत्रशेषोपात्तप्रश्नोत्तरश्रुत्यर्थो न प्रकृतानुगुणः | “कस्मिन् भगवो विज्ञाते सर्वमिदं विज्ञातं भवति” इति प्रश्ने इदं सर्वमित्यस्य सङ्कोचकाभावेन कर्मादेरप्रकृतत्वेन तन्मात्रपरत्वायोगात् | ज्ञातशब्दस्य फले लक्षणाप्रसङ्गाच्च |

ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಶೇಷದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪವಾದ ಶುತ್ಯರ್ಥವು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕಸ್ಮಿನ್ ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕೇವಲ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀವು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಕೇವಲ ಕರ್ಮಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜ್ಞಾತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾತಫಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಛೇ ವಿಧೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ” ಇತ್ಯಾದೇರುಕ್ತಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರತ್ವೇ “ಅಥ ಪರಾ” ಇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಕ್ತನೋ ಗ್ರನ್ಯಸ್ಸರ್ವೋಽಪಿ ವ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಹೊರಡುವುದಾದರೆ, ‘ಅಥ ಪರಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಜ್ಞಾನವೇ ಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಪರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ” ಇತಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಽಪ್ಯಯುಕ್ತಃ । ಅನ್ಯಗತವಿಷಯತಾ-ಪ್ರಯೋಜಕಜ್ಞಾನವಿಷಯಸ್ಯ ಪ್ರಸ್ತುತತಯಾ ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರತಿವಿಷಯತ್ವವಿಚಿತ್ಯೇನಾನ್ಯಜ್ಞಾನಪ್ರಯೋಜನಭೂತ-ಜ್ಞಾನವಿಷಯಸ್ಯಾ ಪ್ರಸ್ತುತತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿವಿಷಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್ ।

‘ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ಘಾಟಕರ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದೂ ಕೂಡ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ‘ಉತ ತಮಾದೇಶ-ಮಪ್ರಾಕ್ಷ್ಮಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದ್ಘಾಟಕರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವಿಯಾ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತಾ ಎಂಬುದು ಬರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತಾಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದದ್ದು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ಬಂದರಷ್ಟೇ ಸಕಲಜಗತ್ತು ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಗತವಾದ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತಾಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕೀಭೂತವಾದದ್ದು ಭಗವದ್ಜ್ಞಾನ. ತದ್ವಿಷಯತ್ವವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನವಿಷಯತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಅನ್ಯಗತವಿಷಯತಾಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವಷ್ಟೇ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಶ್ನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯ” ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾರ್ಥೋಕ್ತಿಶ್ಚಾಯುಕ್ತಾ । ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡಜ್ಞಾನರೂಪಸಹಕಾರಿಲಾಭೇನ ಮೃಣ್ಮಯಸಂಪಾದನಫಲಕಲ್ಪವಿವಿಕ್ಷಾಪಾಂ ದಾರ್ಶಾನಿಕವೈರೂಪ್ಯಾತ್ । ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಮೃತ್ಪಿಂಡಜ್ಞಾನಫಲಕಲ್ಪವಿವಿಕ್ಷಾಪಾಮಸಿದ್ಧಿಃ । ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪಿಂಡಜ್ಞಾನಾಹೇತುತ್ವಾತ್ ।

‘ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದರೆ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವು ದೊರೆತಂತೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃಣ್ಮಯವಾದ ಘಟ, ಶರಾವ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವರೂಪತಃ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಮೃಣ್ಮಯಪದಾರ್ಥವನ್ನೇನು ತಯಾರು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಮೃಣ್ಮಯ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ತಿಂಡವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದರೆ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವು

ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಮೃಣ್ಮಯಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮೃಣ್ಮಯ ವಸ್ತು ಸಂಪಾದನವೇ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿ, ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣ, ಮೃಣ್ಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯು ಪ್ರಯೋಜನ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದು ದಾಖ್ಯಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜಗತ್ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಮೃಣ್ಮಯದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು, ತತ್ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಮೃತ್ತಿಂಡಸಂಪಾದನೆ ಎಂಬ ಫಲದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜಗತ್ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದಾಗ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, ಮೃಣ್ಮಯ ಪದಾರ್ಥದ ಸಂಪಾದನೆಯು ಪ್ರಯೋಜನವಲ್ಲ. ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಫಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಸಿದ್ಧಿರೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನವು ಯಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೋ, ಅವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ವರೂಪಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ - ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವ ಫಲಾಂತರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೋ, ಆ ಫಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿ ಎಂದೋ? ಅಥವಾ ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವೇ ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಫಲವೆಂದೋ? ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದಾಖ್ಯಾಂತಿಕವು ವಿಷಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾಸಿದ್ಧಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - कारणत्वेन पिण्डज्ञाने मृण्मयज्ञानं हेतुरिति पक्षे कारणत्वेनेत्यध्याहारात्।

ಕಾರಣತ್ವೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಮೃಣ್ಮಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಜ್ಞಾನವು ಬಂದರೆ ಮಾತ್ರ, ಕಾರ್ಯನಿರೂಪಿತಕಾರಣತ್ವಪ್ರಕಾರಕಮೃತ್ತಿಂಡವಿಶೇಷ್ಯಕಜ್ಞಾನವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - विज्ञातशब्दे फललक्षणाप्रसङ्गाच्च । पिण्डेनेत्यत्र ज्ञातेनेत्यध्याहारो निर्बीजः । एकशब्दवैयर्थ्यं च ।

ವಿಜ್ಞಾತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಫಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪಿಂಡೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾತೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಏಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಾರ್ಥಕವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಯಸ್ತನ್ ವೇದ ಕಿಮ್‌ಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ” ಇತ್ಯತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಯ ಕ್ರಗ್ರಹಣೇ ಫಲಾಭಾವೇನ ತ್ರಿವೇದಪರತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದಿವಿಷಯತಯಾ ಸಂಕ್ಷೋಚೇ ಹೇತ್ವಭಾವಾತ್ । ಕರ್ಮಾದಿಬोधಕ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದಪ್ರಸಂಗಾಚ ।

‘ಯಸ್ತನ್ ವೇದ ಕಿಮ್‌ಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಯಚಾ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಯುಗ್ಮೇದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀವು ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಮೂರು ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕರ್ಮದೋಧಕವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ‘ಯಚಾ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದದ್ದು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದೇ ‘ಯಚಾ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪञ्चमसूत्रं चायुक्तम् । कर्मादिज्ञानस्य ब्रह्मज्ञानार्थतायाः प्रमाणेन पूर्वमुपपादने पुनः प्रयोजनाभावाच्च समाकर्ष इत्याक्षेपानुत्थानात् । मन्दानां वैमुख्यं स्यादित्यादिफलोक्तिश्चायुक्ता । ब्रह्मजिज्ञासायां वैमुख्यापादनायोगात् । अन्यत्र चेष्टत्वेन वाक्यान्वयाभावे उत्तमाधिकार्यतिरिक्तानां ज्ञानासम्भवेन परिहारायोगात् ।

ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನೀವೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದಗಳಿಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವೈಮುಖ್ಯವು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವೈಮುಖ್ಯವನ್ನು ಆಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೋ? ಅಥವಾ ಇತರ ವಿಷಯದಲ್ಲೋ? ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವೈಮುಖ್ಯವನ್ನು ಆಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೋಸ್ಕರವೇ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈಮುಖ್ಯವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೈರಾಗ್ಯವಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈಮುಖ್ಯವನ್ನು ಆಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿಕ್ರಮವಾದ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪರಿಹಾರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಷಟ್ ಚಾಯುಕ್ತಮ್ । ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥಕರ್ಮೋಕ್ತೇಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಾನುಪಪಾದಕತ್ವಾತ್ । ಕರ್ಮಸಮುದಾಯಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಹೇತುತ್ವಸಮ್ಮಾನ್ವಾತ್ ನಿಯತಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಸ್ಯ ಲಿಂಗತ್ವಾಸಮ್ಮಾನ್ವಾತ್ ವೈರಾಗ್ಯಾಹೇತುತ್ವಂ ಚ ಸ್ಪಷ್ಟಮೇವ ।

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಯಃ' ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ತಮೇವ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಷ್ಟೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಲಿಂಗವಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಪರಿಕರವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಫಲ. ಹೊರತು ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷವು ಫಲವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ, ಮೋಕ್ಷಫಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲೇ ತೊಡಗಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಗಳು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಚನವು ಉಪಪಾದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳು ಸ್ವರ್ಗಫಲಕವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದೇ ಕರ್ಮಗಳು ಮೋಕ್ಷಫಲಕವೂ ಆಗಬಹುದು. ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೇನೂ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಇದು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ? ಮತ್ತು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಿಂಚಿತ್ರ ಸೂತ್ರೇ ಲಿಂಗತ್ವಪ್ರಕಾರಾನುಪಪಾದನೇನ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ತದ್ವಿಪಪಾದನಾಯ ಸೂತ್ರಾಂತರಸ್ಯಾವಶ್ಯಮಭಿವಾಚ್ಯತೇ ।

ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಗೆ ಲಿಂಗ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗತ್ವಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಗೆ ಲಿಂಗವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಿಂಚಿತ್ರ ವೈರಾಗ್ಯಹೇತುತ್ವಂ ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದನಸ್ಯಾಯುಕ್ತಮ್ । ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಫಲೇ ಕ್ಷುಬ್ಧತ್ವಾಪ್ರತಿಪತ್ತಯಾ ಕ್ಷುಬ್ಧಫಲಕತ್ವಾಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ ।

ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವೈರಾಗ್ಯಹೇತುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅನುಕ್ರಮಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಯಾವ ಫಲವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಯೋ, ಅದು ಕ್ಷುಬ್ಧಫಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳು ಕ್ಷುಬ್ಧಫಲಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಸಮೇ ಕರ್ಮಣಾಮಪ್ರಕೃತತ್ವೇನೈವಂಶಬ್ದೇನ ಪರಾಮರ್ಶಾಯೋಗಾತ್ ।

'ಉತ್ಕ್ರಮಿಷ್ಯತೇ ವಿವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾದುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ವಿಳನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ವಿವಂ ಭಾವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಹಿಂದೆ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಕೃತವೇ ಆಗದಿದ್ದಾಗ, ಅದರ ಪರಾಮರ್ಶವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಹಮೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಾಭಾವೇಽಪಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಮ್ಮವಾತ್ ಕರ್ಮಾದೌ ಸಮಾಕರ್ಷೋ ವ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬುದು ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಧಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಾಗ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ಬ್ರೂಃ । ಯತ್ತಾವನ್ಮತರೀತ್ಯೇತಿ ತತುಚ್ಛಮ್ । ತ್ವದ್ರೀತೇರೇವಾಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಕಾರಣವಾಕ್ಯೇಷ್ವಾಕಾಶಾದಿವಿಹಿತೀಷು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರೇ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿನಾ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇನೋಕ್ತೇರಿತ್ಯುಕ್ತಯೈವಾಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಮಪ್ಯಾಕಾಶಾದೀತ್ಯಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣಸಮ್ಮವೇನಾಸದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪೂರ್ವೇಣೈವ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಸಮಾಕರ್ಷಸೂತ್ರವೈಯರ್ಥಾತ್ ।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತುಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರವೇ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣತ್ವವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು ಚಿಹ್ನಿತೇಷು' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶ ಪದಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ, ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಸ್ತು ವಾ ಸ್ತ್ರಾಂತರಮ್ । ತಥಾಪಿ ನ ತಸ್ಯ ತ್ವದುಕ್ತೋಽರ್ಥಸ್ವರಸಃ ।
ಯಥಸತ್ಪದಂ ವಿಹ್ರಾಪ ಕೇವಲಮಿದಮಗ್ರ ಆಸೀದಿತ್ಯೇವ ಶ್ರೀಯತ ತದಾ ಪರಂ ಕರ್ತೃವಾಚಿಪದಾಭಾವಾತ್ತದರ್ಥಂ
“ಸೋಕಾಮಯತ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತಸ್ಯ ಸೃಜತಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತೃಕ್ತಿಯುಜ್ಯತೇ ।

ಅಥವಾ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವು ಬೇಕೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ನಿಸ್ಸಪ್ತಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಪದವೇ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದವಾಗಿದೆ. ‘ಇದಮಗ್ರೇ’ ‘ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗಂತ ಮೊದಲು’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವಾಗ ಕರ್ತೃವಾಚಕಪದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ‘ಕಃ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ‘ಸೋಽಽಕಾಮಯತ’ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ತ್ವಸದಿತಿ ಕರ್ತೃವಾಚಿಪದೇ ಸತಿ । ಯತ್ರ ಯನಾಸ್ತಿ ಪೂರ್ವತ್ರ ಸತ್ತತ್ರಾನುಷಜ್ಯತೇ । ತತ್ರ ಹಿ ಸಮಾಕರ್ಷೋಕ್ತಿಃ ।

ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದವಿರುವಾಗ ಪುನಃ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ಎಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?

ಪ್ರಕಾಶ: - ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವತ್ಪಕ್ಷೇಽಸತಿ ತ್ವೇತಿ ಸ್ತ್ರಣೀಯಮ್ । ಕಾರಣತ್ವೇನ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಯೋಕ್ತೀರಿತ್ಯುಕ್ತೌ ಸ್ವಾರಸ್ಯಂ ನತು ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತೃಕ್ತೌ । ತಥೋಕ್ತೇರಸ್ಮದುಕ್ತಾರ್ಯ ಏವ ಸ್ವಾರಸ್ಯಾತ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್ ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವಾಗ ‘ಅಸತಿ ಚ’ ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತ್ವತ್ಪಕ್ಷೇ ಸಮಿತಿ ವ್ಯರ್ಥಂ ಚ । ಆಕರ್ಷಾದಿತ್ಯೇವ ಪೂರ್ತೆಃ ।

ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ಸಮ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಆಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ‘ಸಂ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕೃತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಸಮೇ ಕರ್ಮಣಾಮಪ್ರಕೃತವೇನೈವಂಶಬ್ದೇನ ಪರಾಮರ್ಶಾಯೋಗಾತ್ ।

'ಉತ್ತಮಿಷ್ಯತೇ ವಂಛಾಪಾದಿತ್ಯಾದಿಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಏಕನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ವಂಛಂ ಭಾವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಹಿಂದೆ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಕೃತವೇ ಆಗಿದ್ದಿದ್ದಾಗ, ಅದರ ಪರಾಮರ್ಶವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಶ್ರಮೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಾಭಾವೇಽಪಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಮ್ಮವಾತ್ ಕರ್ಮಾದೌ ಸಮಾಕರ್ಷೋ ವ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬುದು ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಧಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಾಗ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ಬ್ರೂಃ । ಯತ್ತಾವನ್ಮತರೀತ್ಯೇತಿ ತತ್ಪುಚ್ಛಮ್ । ತ್ವದ್ರೀತೀರವಾಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಕಾರಣವಾಕ್ಯೇಷ್ವಾಕಾಶಾದಿವಿಹಿತೀಶು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಎವ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರೇ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿನಾ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇನೋಕ್ತೇರಿತ್ಯುಕ್ತಯೈವಾಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಮಪ್ಯಾಕಾಶಾದೀತ್ಯಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣಸಮ್ಮವೇನಾಸದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪೂರ್ವೇವ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಸಮಾಕರ್ಷಸೂತ್ರವೈಯರ್ಥಾತ್ ।

'ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತುಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರವೇ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣತ್ವವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಿರಿ. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು ಚಿಹ್ನಿತೇಷು' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶ ಪದಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ, ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಸ್ತು ವಾ ಸ್ತ್ರಾಂತರಮ್ । ತಥಾಪಿ ನ ತಸ್ಯ ತ್ವದುಕ್ತೋಽರ್ಥಸ್ವರಸಃ ।
ಯಥಸ್ತಪದಂ ವಿಹಾಯ ಕೇವಲಮಿದಮಗ್ರ ಆಸೀದित्यೇವ ಶ್ರೀಯತ ತದಾ ಪರಂ ಕರ್ತೃವಾಚಿಪದಾಭಾವಾತ್ತದರ್ಥಂ
“ಸೋಕಾಮಯತ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತಸ್ಯ ಸೃಜತಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತೃಕ್ತಿಯುಜ್ಯತೇ ।

ಅಥವಾ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವು ಬೇಕೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ನನ್ನ
ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’
ಎಂಬ ಪದವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಪದವೇ ಕರ್ತೃವಾಚಕ
ಪದವಾಗಿದೆ. ‘ಇದಮಗ್ರೇ’ ‘ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೊದಲು’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಆವಾಗ
ಕರ್ತೃವಾಚಕಪದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ‘ಕಃ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು
‘ಸೋಽಕಾಮಯತ’ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ
ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ತ್ವಸದिति कर्तृवाचिपदे सति । यत्र यनास्ति पूर्वत्र
सत्तत्रानुषज्यते । तत्र हि समाकर्षोक्तिः ।

ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದವಿರುವಾಗ ಪುನಃ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು
ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ಎಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು
ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ
ಇರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?

ಪ್ರಕಾಶ: - तस्मात्त्वत्पक्षेऽसति चेति सूत्रणीयम् । कारणत्वेन यथा
व्यपदिष्टस्योक्तेरित्युक्तौ स्वारस्यं नतु समाकर्षादित्युक्तौ । तयोक्तेरस्मदुक्तार्थ एव
स्वारस्यात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಆಕಾಶಾದಿಭು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಪದಘಟಿತವಾದ
ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್
ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನೀವು
ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ‘ಅಸತಿ ಚ’ ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು
ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - त्वत्पक्षे समिति व्यर्थं च । आकर्षादित्येव पूर्तः ।

ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ಸಮ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಆಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವ ‘ಸಂ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕೃತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಸಮೇ ಕರ್ಮಣಾಮಪ್ರಕೃತತ್ವೇನೈವಂಶಬ್ದೇನ ಪರಾಮರ್ಶಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ ।

'ಉತ್ತಮಿಷ್ಯತೇ ವಂಛಾಭಾವದಿತ್ಯಾದಿಲೋಮಿ:' ಎಂಬ ಏಕನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ವಂಛಾ ಭಾವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಿಂದೆ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಕೃತವೇ ಆಗಿದ್ದಿದ್ದಾಗ, ಅದರ ಪರಾಮರ್ಶವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಶ್ವಮೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಾಭಾವೇಽಪಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಮ್ಮವಾತ್ ಕರ್ಮಾದೌ ಸಮಾಕರ್ಷೋ ವ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬುದು ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಧಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಾಗ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಃ । ಯತ್ತಾವನ್ಮತರೀತ್ಯೇತಿ ತತ್ಪ್ರಶ್ನಾಚ್ಚ । ತ್ವದ್ರೀತೀರೇವಾಯುಕ್ತವಾತ್ । ಕಾರಣವಾಕ್ಯೇಷ್ವಾಕಾಶಾದಿವಿಹಿತೀಶು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಎವ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರೇ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿನಾ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇನೋಕ್ತೇರಿಯುಕ್ತಯೈವಾಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಮಪ್ಯಾಕಾಶಾದೀತ್ಯಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣಸಮ್ಮವೇನಾಸದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪೂರ್ವೇವ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಸಮಾಕರ್ಷಸೂತ್ರವೈಯರ್ಥಾತ್ ।

'ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತುಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿದೀರಿ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರವೇ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ 'ಸಮಾಕರ್ಷಣತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿತಿಷ್ಠನಾಗಿ ವ್ಯಪದಿಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣತ್ವವಿತಿಷ್ಠನಾಗಿ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು ಚಿಹ್ನಿತೇಷು' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶ ಪದಚಿಹ್ನಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ, ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಸ್ತು ವಾ ಸ್ತ್ರಾಂತರಮ್ । ತಥಾಪಿ ನ ತಸ್ಯ ತ್ವದುಕ್ತೋಽರ್ಥಸ್ವರಸಃ ।
ಯಥಸತ್ಪದಂ ವಿಧಾಯ ಕೇವಲಮಿದಮಗ್ರ ಆಸೀದित्यೇವ ಶ್ರೀಯತ ತದಾ ಪರಂ ಕರ್ತೃವಾಚಿಪದಾಭಾವಾತ್ತದ್ಧೇ
“ಸೋಕಾಮಯತ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತಸ್ಯ ಸೃಜತಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತೃಕ್ತಿಯುಜ್ಯತೇ ।

ಅಥವಾ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವು ಬೇಕೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ನನ್ನ
ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’
ಎಂಬ ಪದವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಪದವೇ ಕರ್ತೃವಾಚಕ
ಪದವಾಗಿದೆ. ‘ಇದಮಗ್ರೇ’ ‘ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೊದಲು’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಆವಾಗ
ಕರ್ತೃವಾಚಕಪದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ‘ಕಃ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು
‘ಸೋಽಕಾಮಯತ’ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ
ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ತ್ವಸದिति कर्तृवाचिपदे सति । यत्र यचास्ति पूर्वत्र
सत्तत्रानुषज्यते । तत्र हि समाकर्षोक्तिः ।

ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದವಿರುವಾಗ ಪುನಃ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು
ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ಎಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು
ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ
ಇರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಸಮಾಕರ್ಷ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?

ಪ್ರಕಾಶ: - तस्मात्त्वत्पक्षेऽसति चेति सूत्रणीयम् । कारणत्वेन यथा
व्यपदिष्टस्योक्तेरित्युक्तौ स्वारस्यं नतु समाकर्षादित्युक्तौ । तयोक्तेरस्मदुक्तार्थ एव
स्वारस्यात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಆಕಾಶಾದಿಭು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಪದಘಟಿತವಾದ
ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಅಸತ್
ಪದಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನೀವು
ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ‘ಅಸತಿ ಚ’ ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದು
ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - त्वत्पक्षे समिति व्यर्थं च । आकर्षादित्येव पूर्तः ।

ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ಸಮ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಆಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವ ‘ಸಂ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕೃತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೩)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಸ್ಮನ್ಮತೇ ತು ಸಮ್ಯಗಾಕರ್ಷಣಂ ಜಗತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಕಾಶಾಚ್ಛಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯ-
ನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಲೋಕಸಿದ್ಧಿಯೋಗರೂಢಿರೂಪಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರೇವ ನತು ಲಕ್ಷಣಾದಿರಿತಿ ಸ್ವಚನೆನ ತತಃಽಪಿ
ಹರಾವಧಿಕವೃತ್ತಿರಿತಿ ಸ್ವಚನಾರ್ಥತ್ವೇನ ವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಬೋಧಕತಯಾ ಸಾರ್ಥಕ್ಯಮ್ ।

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ 'ಸಂ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ನಾವು ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಂ' ಎಂಬ
ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಆಕರ್ಷಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಕರ್ಷಣವನ್ನು
ಮಾಡಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವರಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ
ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸಂ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ
ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಈ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उत्तरसूत्रे “जगद्वाचित्वात्” इत्युक्त्या वाचकाध्याहारे तव मम
चावश्यंभाविनि समन्वयप्रकरणत्वेन बुद्धिस्यतया सर्वशब्दानामित्यन्वय-
सिद्धेर्नाध्याहारदोषः ।

ಮತ್ತು 'ಸಮಾಕರ್ಷಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ
ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 'ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ
ಅಧ್ಯಾಹಾರವು ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಅನಿವಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು
ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಕಷ್ಟ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಧರ್ಮವಾಚಕವಾದ ಪದವನ್ನು
ಹೇಳಬೇಕು. ಆದಾಗ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀನು ಹಾಗೂ ನಾನು ಇಬ್ಬರೂ
ಕೂಡ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವ ಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬುದನ್ನು
ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು
ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಕರಣ. ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ
ಸಮನ್ವಯ ಎಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಸ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಸ್ಥವಾದ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನ
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ವಿನು ತಪ್ಪು ?

ಪ್ರಕಾಶ: - अङ्घ्रिहस्तसूत्रार्थो व्यक्तमुक्तोऽस्माभिस्तन्त्रदीपिकायाम् । पूर्वशेषत्वेऽपि
न्यायान्तर सूचकत्वेनाधिकरणभेदो ग्रन्थ एव समर्थितः ।

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು 'ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತೇವೆ. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈಗಾಗಲೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಂತರಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣ ಭೇದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದ್ವಿತೀಯೇ "ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್" ಇತ್ಯಸ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಾ ಪೂರ್ವತ್ರ ಪ್ರಕೃತಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ಜಗತ್ಯೇವ ವ್ಯವಹಾರಾತ್ । ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ ಜಗತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗ್ರಹಾದಿತ್ಯುಕ್ತಾ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಸೂತ್ರ ಏವ ಪ್ರತೀತಿರಸ್ತಿ ।

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವು ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನವರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಅವರ್ವಚನರೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನವರ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಮುಂದಿನವರ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್' ಎಂದರ್ಥ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥಗಳು ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರತ್ಯುತ ತ್ವನ್ಮತ ಏವ "ಯಸ್ಯ ಚೈತತ್ಕರ್ಮ" ಇತಿ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಕರ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾದಿತ್ಯಾಖ್ಯಾಹಾರ ದೋಃ ।

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಆಪ್ತೇ ಅಲ್ಲದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. 'ಯಸ್ಯ ಚೈತತ್ ಕರ್ಮ ವೇದಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಯಾರು? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯಾರದ್ದೋ, ಅವನೇ ವೇದಿತವ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಸಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ವೇದಿತವ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಸಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವೇದಿತವ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮವು ಯಾರದ್ದೋ, ಅವನೇ ವೇದಿತವ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ಮಪದದಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಜೀವನಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕರ್ಮಪದದಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ, ಜಗತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಯಾರದ್ದೋ, ಅವನು ವೇದಿತವ್ಯನೆಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೇದಿತವ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತು ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನೀವು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಆವಾಗ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

'ಕರ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಿನಾಯಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಮನ್ವಯಪಾದವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೃತೀಯೇ ಲಿಙ್ಗಪದಾಸ್ವಾರಸ್ಯೋಕ್ತಿಯುಕ್ತಾ । ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರಯೋಗೇ ಸತಿ ನಿಮಿತ್ತಾನುಸರಣಂ ನತು ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರೇಣ ವಾಚ್ಯತ್ವಕಲ್ಪನಮಿತಿ ।

'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಪದವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ನಿಮಿತ್ತಸದ್ಭಾವೇನ ವ್ಯವಹಾರಾಪಾದನಸ್ಯ ಅನ್ಯಾಪ್ಯತ್ವೇನ ವಾಚ್ಯತ್ವಕಲ್ಪನೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್" ಇತಿ ಟೀಕಾಯಾಮೇವ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ತच्छಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತೌ ಪುಷ್ಕಲಸಾಮಗ್ರೀತ್ವೇನ ತದ್ವಾಚ್ಯತ್ವಕಲ್ಪನಾವ್ಯಭಿಚಾರಿತ್ವೇನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರೂಪನಿಮಿತ್ತಸತ್ತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾಪಾದನಂ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಯೋರ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರೂಪನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ತತ್ ವ್ಯಾಸತ್ವಾದಿತಿ ತದವಿನಾಭೂತತ್ವದ್ವಾತತಯಾ ಲಿಙ್ಗಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಸ್ವಾರಸ್ಯೋಕ್ತೆ: ।

ವಾಚ್ಯತ್ವವೇ ಬೇರೆ, ವ್ಯವಹಾರವೇ ಬೇರೆ. ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ವಾಚ್ಯತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಅವಿನಾಭೂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ವ್ಯವಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಅವಿನಾಭೂತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯತ್ರ ಯಚ್ಚಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಂ ತತ್ರ ತಚ್ಚಬ್ದವ್ಯವಹಾರಃ' ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜನಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಬ್ದದ ವ್ಯವಹಾರವು ರಾಜನಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಯತ್ರ ಯಚ್ಚಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಂ ತತ್ರ ತಚ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ನಿಮಿತ್ತಸದ್ಭಾವೇನ ವ್ಯವಹಾರಪಾದನಸ್ಯ ಅನ್ಯಾಪ್ಯತ್ವೇನ ವಾಚ್ಯತ್ವಕಲ್ಪನೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್' ನಿಮಿತ್ತವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದಾಗ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಿ ಎಂಬ ಆಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪದವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಹಿ ಸ್ಥಾಣೋರಪರಾಧೋ ಯದೇನಮಂಧೋ ನ ಪಶ್ಯೇತ್ । ಲಿಙ್ಗಪದಾಭಾವೇ ಹಿ ಸೂತ್ರೇ ನಿಮಿತ್ತಸತ್ತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾಪಾದನಮಯುಕ್ತಮ್ ।

ನಿನಗೆ ಲಿಂಗಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆ ಲಿಂಗಪದದ ತಪ್ಪೇನು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಹಿ ಸ್ಥಾಣೋರಪರಾಧೋ ಯದೇನಮಂಧೋ ನ ಪಶ್ಯೇತ್' ಕುರುಡನಿಗೆ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಬವು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ, ಅದು ಕೆಲವರ ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಕುರುಡನ ತಪ್ಪೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಲಿಂಗಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ತಿಳಿಯದ ನಿನಗೆ ಲಿಂಗಪದದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಲಿಂಗಪದವನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೇ ಧರ್ಮಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನहि दण्डसत्त्वमात्रेण घटोत्पत्त्यापादानं युक्तमित्याशङ्का निरुत्तरा स्यात् । लिङ्गपदे तु सत्येषा शङ्कोन्मूल्यत इति सार्थकमेव तत् ।

ದಂಡ ಇರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಘಟದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ನಿರುತ್ತರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಲಿಂಗಪದವನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಈ ಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಲಿಂಗಪದವು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - स्वातन्त्र्यस्य व्यभिचारोद्धारेण निमित्तत्वसमर्थनं चानुमानिकनय एव कृतमिति तदज्ञानं तत्रैव दोषः ।

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಯಾವುದೇ ವೈಭವಾದದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಅದನ್ನು ಮರೆತಿರುವುದು ನಿನ್ನ ದೋಷ. ಹೊರತು, ನಮ್ಮದಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चतुर्थे अन्यशब्दो जीवान्यब्रह्मवाची सन् तज्ज्ञानपरः । प्रश्रव्याख्यानयोर्ज्ञातिपदश्रवणात् । प्रश्रव्येदंशब्दासङ्कोचस्य मयाप्यङ्गीकारात् । अत एव “कर्मादिकम्” इति टीकादावादिपदम् । ज्ञातशब्दस्य फले लाक्षणिकतायास्सर्वे स्वीकार्यत्वात् ।

‘ಅನ್ಯರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ’ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳನ್ನು ನೀವು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಅನ್ಯಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ ? ‘ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯಕೇನ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಇದಂ ಸರ್ವಂ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ? ಜ್ಞಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಫಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ? ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಿರಿ. ಈ ಯಾವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬುದು ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಸಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ‘ಅನ್ಯ’ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ

ಅನ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ತಪ್ಪು ? ಮತ್ತು 'ಯೇನೇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮ ಯೇನ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಜ್ಞಾತ' ಎಂಬ ಪದವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇವೆ ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಗೆ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಪ್ರಶ್ನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಕರ್ಮಾದಿಕಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದಿಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಫಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्यज्ञानेनान्यज्ञानस्य मुख्यस्याभावात् । विस्तृतमेतद्विष्णुतत्त्व-
निर्णयादौ ग्रन्थकृतैव ।

ಅನ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ವಿಷ್ಣುತತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - परापरविद्ययोर्विवक्षाभेदमात्रेणैव भेदेन व्यक्तिभेदाभावेन
तत्स्वरूपोक्त्यर्थत्वेन पूर्वग्रन्थसार्थक्यात् ।

ಯಾರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಈಗ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಪರವಿದ್ಯೆ, ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾದ ಭೇದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

युगाद्या अपराविद्यायदा विज्ञೋन्मवाಚकाः ।

ತಾ ಏವ ಪರಮಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಜ್ಞೋಸ್ತು ವಾಚಕಾಃ ॥

ಯುಗಾದಿ ವೇದಗಳು ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವಾಗ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಯುಗಾದಿ ವೇದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರವಿದ್ಯೆ, ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾದ ಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - 'कथं नु भगवः स आदेशः' इत्यादिप्रश्नप्रतिवचनार्थस्य विष्णुतत्त्व-
निर्णयादौ प्रपञ्चनात् ।

‘ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಷ್ಣುತತ್ವನಿರ್ಣಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ದಾರ್ಶಂತಿಕವೈರೂಪ್ಯಾಪಾದನಂ चायुक्तम् । कर्मादिजगज्ज्ञानस्य तत्कारणेश्वरज्ञानेन सहकारिणा मोक्षफलसम्पादनेन सारूप्यात् ।

ದಾರ್ಪಾಂತಿಕ ವೈರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನು. “ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮೃಣ್ಮಯಸಂಪಾದನೆಯು ಫಲರೂಪವಾಗಿದೆ. ಕಾರಣತ್ವೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಮೃಣ್ಮಯವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಮೃಣ್ಮಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲೇಬೇಕು. ಕೇವಲ ಮೃಣ್ಮಯಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನವು ಮೃಣ್ಮಯವಸ್ತುಸಂಪಾದನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸಹಕಾರವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮೃಣ್ಮಯಸಂಪಾದನೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಧಾನವಾಯಿತು. ಇದು ನಿಮಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿರುತ್ತದೆ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಏನೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಈಶ್ವರ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ.

(ವಸ್ತುತಸ್ತು ‘ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಹಕಾರಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಅಂಗೀಕಾರವಾದ. ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ.)

ಪ್ರಕಾಶಃ - श्रुतौ मृत्पिण्डमृन्मयादिदृष्टान्तबलेन कारणत्वेन तज्ज्ञानप्रयोजनकत्व-लाभेन कारणत्वेनेत्यस्यानध्याहारात् ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಂಡಮೃನ್ಮಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಬಲದಿಂದ ಕಾರಣತ್ವೇನ ತತ್ ಜ್ಞಾನಪ್ರಯೋಜನಕತ್ವವು ಲಾಭವಾಗುವುದರಿಂದ ‘ಕಾರಣತ್ವೇನ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - अनेकमृन्मयकारणमेकमृत्पिण्डो यथा तथेहानेकविचित्रजगत्कारण-मीश्वरोऽप्येक एव । “जनयन्देव एकः” इत्यादिश्रुतेरिति दार्शान्तिकानुरूप्यद्योत-कत्वादिनैकपदसार्थक्याच्च ।

ಏಕ ಪದವು ಹೇಗೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದನು. ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ಈಗ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೃತ್ತಿಂಡದಿಂದ ಅನೇಕ ಮೃಣ್ಮಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣ (೧-೪-೫)

ಅದರಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸಕಲಜಗತ್ತು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಜನಯನ್ ದೇವ ಏಕಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ನಾನಾಬಗೆಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು 'ಏಕ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನ್ಯಥಾ ತ್ವತ್ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಸಾಮ್ಯಾದಸ್ಯ ದೋಷಸ್ಯೈವಮೇವ ಸಮಾಧೇಯತ್ವಾತ್ । ಕಿಮ್‌ವೇತಿ ವಿಶಿಷ್ಯ ಕ್ವಪದಂ ಚ ಪ್ರಾಣಕ್ವಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿಧಾದಿತ್ಯಾದಾವಿವ ಸ್ಪಷ್ಟಮಿಶ್ವರವಿಷಯತ್ವಾಶ್ಚುಕ್ತಮ್ । ತ್ರಿವೇದಪರತ್ವೇಽಪಿ ಬಾಹ್ಯಂತರೋಕ್ತದಿಶಾ ವಾ "ಕ್ರಗಾಥಾ ಅಪರಾ ವಿಧಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ನ ವಾಚಕಾಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾ ವಾ ಕರ್ಮದೇವತಾಚ್ಛನ್ಯಪರತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಏಕಶಬ್ದವು ವೈರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಏಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಢೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ನಿಮಗೂ ಬರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮಂತೆ ನೀವೂ ಕೂಡ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್‌ಬಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಯಬಾ' ಎಂಬ ಪದವು 'ಪ್ರಾಣ ಯಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈಶ್ವರವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಪದವು ಎಲ್ಲಾ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಯುಗ್ಗೇದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀವು ಏಕ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಒಂದು ವೇಳೆ ತ್ರಿವೇದವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ, ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದವನ್ನಷ್ಟೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಥವಾ 'ಯಬಾ' ಎಂಬ ಪದವು ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ವೇದವು ಕರ್ಮಾದಿಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ 'ಯುಗಾದ್ಯಾ ಅಪರಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಜ್ಞೋರ್ನ ವಾಚಕಾಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರುವಾಗ ಸಕಲವೇದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯಬಾ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಕಲವೇದಗಳನ್ನು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕೈಃ ವೇದೈಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕರ್ಮಾದಿಪದೇನ ಕೃತ್ಸಜಗತ ಎವಾಮಿತತ್ವಾಚ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಹಣಾಪಾದನಸ್ಯಾ-ಯುಕ್ತತ್ವಾಚ ।

ಕೇವಲ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಸಕಲವೇದವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಕರ್ಮಾದಿಪದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಂ ಪ್ರಮಾಣೇನ ಪೂರ್ವ ಸಾಧಿತಮಪಿ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾನ್ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾ ಭವತ್ಯೇವೇತಿ ಪಚ್ಚಮಮಪಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ಚಂದ್ರಿಕೋಪಪಾದಿತಾನೇ ಕಪ್ರಯೋಜನತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ।

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹಿಂದಿನ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪುನಃ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜೀಯರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದರು. ಇದು ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಅನ್ಯಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪುನಃ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣವು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಜನವು ಕಾಣದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿ:' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಷष्ठಿ ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಕರ್ಮಣಃ ಶ್ರುದ್ರಫಲತ್ವಾಽಪ್ರತಿಪತ್ತಿವಾಪಿ "ಅಮೃತೋ ಬಾವ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿನ್ದ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಟೀಕೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ವಾಕ್ಯಾನ್ತರೇಣ ತತ್ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ಕರ್ಮಾಶ್ರುತೇಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯ ಟೀಕಾದೌ ನಿಪುಣತರಮುಪಪಾದಿತತ್ವಾತ್ ।

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸ್ವದ್ಲೋಕಮಾಶ್ವರಥಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಪದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಾತ್ಮಕ-ಗಳಾಗುವುದಾದರೆ ಮಂದರಿಗೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವೈಮುಖ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಯತೋ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ರಾಮಾನುಜೀಯರು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವೈಮುಖ್ಯಗಳು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಯತೋ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಕರ್ಮಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕ್ಷುದ್ರಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ನಿತ್ಯಫಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಕ್ಷುದ್ರ ಫಲಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷುದ್ರಫಲಗಳು ಕೇಳಿಸದಿದ್ದರೂ 'ಅಮೃತೋ ವಾವ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿನ್ದ್ರ' ಇಂದ್ರನಿರುವ ತನಕ ಮಾತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ

ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವು ಕ್ಷುದ್ರಫಲಕವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ವೈರಾಗ್ಯದ ಸಂಪಾದನೆಗೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಪುಣವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ಲಿಂಗಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತವಿಮಿಶ್ರತಯೈವಾಭಿಪ್ರಾಯಿಕಸ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ತಥಾತ್ವಸ್ಯ ಲಾಭೇನ ತದ್ವಿಪಾದನಾಯ ಸ್ವಾಂತರೇಣ ಭಾವ್ಯಮಿತ್ಯಾಪಾದನಸ್ಯ ನಿರ್ಬಿಜತ್ವಾತ್ ।

ರಾಮಾನುಜೇಯರು ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗತ್ವಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಕರ್ಮವಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಷುದ್ರಫಲತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗತ್ವಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು.

ಇದು ನಿರ್ಬಿಜವಾದ ಶಂಕೆ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬುದು ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೇ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷುದ್ರಫಲಕವೆಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ವಿಚಾರ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಸಮೇ ಪ್ರತಿಸ್ತಂ ಪೂರ್ವಾನಿವೇಶಿತೇನ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತವಿಮಿಶ್ರತಯೈವಾಭಿಪ್ರಾಯಿಕಸ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ಶಬ್ದಸ್ಯಾಪ್ರಕೃತಪರತ್ವಾಪಾದನಸ್ಯಾನ್ವಯಿನಿಮಿತ್ತಕತ್ವಾತ್ ।

'ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಿಷಯವಿವರಣಾಪದಾರ್ಥೋಕ್ತಿಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತವದವು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಪ್ರಕೃತವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ವಿವರಣೆ' ಶಬ್ದವು ಅಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಮಾರ್ಥ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜೇಯರು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುವುದು ಕೇವಲ ಕುರುಡರ ಮಾತುಗಳು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಶಮೇ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿರೂಪಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತವಿಮಿಶ್ರತಯೈವಾಭಿಪ್ರಾಯಿಕಸ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯದ್ವಾರಾ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವೋಕ್ತಯೇ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿ ಸರ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಸರ್ವಮನವಯಮ್ ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವೇ ಆಗಿದೆ. ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿ ರೂಪವಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಹಾಗಾಗಿ ಸಕಲಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಧೇಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರತಿಸ್ತಂತ್ರಂ ಪ್ರತಿಪದಂ ಭುಸಸ್ವಾರಸ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ವೇಽಪಿ ಗ್ರನ್ಯಗೌರವಭಯಾತ್ಸಾದರಂ
ಭಾಷ್ಯದೀಕಾದಿವಿಮರ್ಶಿನಾಂ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ ನ ಪ್ರಪಂಚತೇ ।

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಬಹಳಷ್ಟು
ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ, ಸ್ವಾರಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆವೇಶ ನಮಗಿದೆ.
ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಗೌರವದ ಭಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವವರಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಅಂತಹ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ ನಾವು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟಲ್ಲ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॐ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॐ ॥ ನನ್ವೇವಂ ಲಕ್ಷಣಾಪಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಭೇದಃ
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಲಕ್ಷಣಾದೀ ತ್ವಿತಿ ॥ ನನು ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವಿद्यಮಾನಯೋಗರೂಪೇಕ್ಷಯಾಽನ್ಯತ್ರ
ವಿद्यಮಾನಯೋಗರೂಪಾಂವೇದೇನ ತತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಮಾಣವಕಾದಾವಗ್ರಾಧಿಸಾಧ್ಯ
ನಾಮಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಜಗತೀತಿ ॥ ನನು ಶಾಬ್ದಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ
ಮುಖ್ಯತ್ವೇಽಪ್ಯನ್ಯಪರತ್ವಸ್ಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರತ್ರ ಚ ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ಪೀನರೂಪಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -
ಅತ್ರೇತಿ ॥ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾದಿತ್ಯತ್ರ ತ್ವಿತಿ ॥ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯೋಽಪಿ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇನಾನ್ವಯಃ ।

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಸಾಧನ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕುದ್ರಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಶಾಶ್ವತ ಫಲವನ್ನು
ನೀಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈದ್ಯಾತ್ಮಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಶಾಂತ್ಯವು ಕರ್ಮವನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

'ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಿಷಯವಿವರಣಾಧಿಕಾರೋಮಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ
ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಆದಾಗ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ
ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ
ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಶಾಂತ್ಯವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಔದಾರೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಸರ ಶಿಷ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತ ಔಡುಲೋಮಿಚಾರ್ಯರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರಂಗತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳ ಉತ್ತಮತೆಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಬಲ ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अन्ये तु “असद्वा इदमग्र आसीत्” इत्यत्रासत्कारणत्वेनोच्यत इति प्राप्ते

ಅನುವಾದ - ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

“अस्ति ब्रह्मेति चेद्वेद” इति पूर्वप्रकृतं ब्रह्मैव “असद्वा” इत्यत्र समाकृष्यत इति “समाकर्षात्” इति सूत्रार्थः । इदं च सूत्रं “कारणत्वेन” इत्यधिकरणशेष इत्याहुः ।

‘ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚೇದ್ವೇದ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ‘ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ‘ಸಮಾಕರ್ಷಣಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಸತ್’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

‘ಸಮಾಕರ್ಷಣಾತ್’ ಎಂಬ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ತन्न । तथात्वेऽस्य सूत्रस्य ब्रह्मण्यसच्छब्दसमन्वयसाधकत्वेन समन्वयपरत्रिपाद्यामेव सङ्गतत्वेन प्रधानशब्दत्वनिरಾसके चतुर्थपादे, विगाननिरासके ‘कारणत्वेन’ इत्यधिकरणे चासङ्गते: ।

ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ‘ಸಮಾಕರ್ಷಣಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕು ಹೊರತು, ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನೀವು ಮಾಡಿದರೆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

असद्वाक्यस्य “सदेव सौम्य” इति वाक्येन विगानमपि समाकर्षणसूत्रेऽर्थाभिरस्तं चेत्

‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ‘ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

तर्हि “आकाशादेव समुत्पद्यन्ते” इत्यादिवाक्यानां “यतो वा इमानि” इत्यादि वाक्यैर्विगानमपि “आकाशस्तल्लिङ्गात्” इत्यादिसूत्रेष्वर्थाभिरस्तमिति तेषामपि समन्वयपरत्वं न स्यात् ।

ಈ ಶಂಕೆಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಮನ್ವಯವು ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಕ್ಯದ ವಿಧಾನವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆ ಅಧಿಕರಣವೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯಪರವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

अन्ये त्विति ॥ “आत्मन आकाशस्सम्भूतः तत्तेजोऽसृजत” इति कार्ये तथा “असद्वा इदमग्र आसीत्, सदेव सौम्येदमग्र आसीत्” इति कारणेऽपि विगान-
माशङ्क्य पूर्वसूत्रे कार्यविगानं परिहृतमिह तु कारणविगानं निरस्यत इत्युक्तम् ।

ವಿವರಣೆ - ಸ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು 'ಅನ್ಯೇತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ತತ್ರೇಜೋಽಸೃಜತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್, ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಮತ್ತು 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तत्र व्यावर्त्यपूर्वं सूत्रार्थमनुवदति - असद्वा इति ॥ विगानेति ॥
सृष्टिवाक्यविरोधनिरासक इत्यर्थः ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ವಿಗಾನನಿರಾಸಕೇ' ಎಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अर्थादिति ॥ आकाशशब्दस्य ब्रह्मपरत्वे 'यतो वा' इत्यस्यानेन
विरोधनिरासादिति भावः ।

ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದಾಗ 'ಯತೋ ವಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ವಿರೋಧದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾದಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತದಿಶಾ ಸಮಾಕರ್ಷಪದಾಸ್ವಾರಸ್ಯಾಥಪಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ।

ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಪಡೆದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಆದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತ-ದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯು ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು 'ತತ್ತ್ವೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ಹಿಂದಿನ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಪದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸ್ಮಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚೇದ್ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವೈಮತ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗುಣಸೂತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಹೀಗೆ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾದದಿಂದಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಾಗಲೀ ಸಂಗತಿಯು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿರುವಾಗ ಈ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದ ಈ ಸೂತ್ರವು 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ

ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಯನ್ನಾದರೂ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಪರಮತದವರ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तमुभाभ्यां “यो वै बालाक एतेषां पुरुषाणां कर्ता यस्य चैतत्कर्म स वेदितव्यः” इति कौषीतकिब्राह्मणे वेदितव्यत्वेनोक्तो जीवः स्यात् ।

ಅನುವಾದ - ಶಂಕರರು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ- 'ಯೋ ವೈ ಬಾಲಾಕ ಏತೇಷಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಕರ್ತಾ ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ ಸ ವೇದಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೌಷೀತಕೀಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೋ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೋ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

“यस्य चैतत्कर्म” इति धर्माधर्माख्यजीवलिङ्गात्

'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಜೀವನ ಅಸಾಧಾರಣ-ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

मुख्यप्राणो वा । उत्तरवाक्ये “प्राण एवैकधा भवति” इति प्राणशब्दादेरिति प्राप्ते;

ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ವಾಕ್ಯದ ಮುಂದೆ 'ಪ್ರಾಣ ಏವೈಕಧಾ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

“एतत्कर्म” इत्यत्रैतच्छब्दस्य प्रत्यक्षादिसिद्धजगद्वाचित्वात् कर्मशब्दस्य च क्रियत इति व्युत्पत्त्या क्रियमाणवाचित्वाजगत्कर्तृत्वस्य च जीवादावयोगात्

ब्रह्मैवेति सिद्धान्त इति ।

ವೇದಿಕವ್ಯತ್ನೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. ಕರ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ಕ್ರಿಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವನಿಂದ ಸೃಜ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯೋ, ಅವನು ಕರ್ಮ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

तत्र । अतीतपादत्रये समन्वयमेतत्पादीयानुमानिकाद्यधिकरणत्रये च प्रधानस्याशाब्दत्वं “कारणत्वेन” इत्यधिकरणे श्रुतीनामविगानं चोक्त्वा पुनरिह समन्वयोक्तेरसङ्गतत्वात् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಇದೇ ಪಾದದ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಅನಂತರ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರಿ. ಪುನಃ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಸಂಗತವಾಗಿವೆ.

अस्माकं रीत्या “समाकर्षात्” इत्यत्रान्वितानां शब्दानामेवात्रापि सूत्रेऽन्वयसम्भवे एतच्छब्दस्येत्यध्याहारायोगाच्च ।

ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅನ್ವಿತವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ 'ಏತತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

यच्चोक्तमुभाभ्यां इह जीवोक्तिर्ब्रह्मप्रतिपत्त्यर्थेति “अन्यार्थं तु जैमिनिः” इति सूत्रार्थः । “जगद्वाचित्वात्” इत्यारभ्यैतदन्तं सूत्रत्रयमेकमधिकरणमिति । तत्र । “यस्य चैतत्कर्म” इत्यत्र सिद्धान्ते जीवोक्तेरभावेन तस्यान्यार्थत्वोक्त्ययोगात् । मतान्तरस्याभावेन जैमिनिपदवैयर्थ्याच्च । आस्मरथ्यौडुलोमिकाशकृत्स्नमतानां

ವಿಕಲ್ಪಪ್ರतीತೇರ್ಮತಚತುಷ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕಸೂತ್ರಾಣಾಂ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಸ್ಯಾಣಾಂ “ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ”
ಇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರಾಣಾಮಿವೈಕಾಧಿಕರಣತ್ವಸ್ಯೈವ ನ್ಯಾಯತ್ವಾच्च ।

ಒಂದಿಬ್ಬರು ಹೀಗನ್ನುತ್ತಾರೆ - ವೇದದ ಕೆಲವೆಡೆ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಅದಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ. ಹೀಗೆ ‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತನಕ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಇದು ತಪ್ಪು. ‘ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ನೀವೂ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮನಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬ ಮಾತೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜೈಮಿನಿಪದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಜೈಮಿನಿ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮತ್ತು ಆತ್ಮರಥ್ಯ, ಔಡುಲೋಮಿ, ಕಾಶಕ್ಯತ್ನ ಈ ಮೂವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಹೇಗೆ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

परमतद्वये “जगद्वाचित्वात्” इत्यारभ्य त्रिसूत्रि एकमधिकरणम् ।
वाक्यान्वयात्” इत्यादि चतुस्सूत्रि अधिकरणान्तरम् । तत्राद्यमनुवदति - यच्चेति॥

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ‘ಯಚ್ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - कौषीतकिब्राह्मणाख्योपनिषदि चतुर्थेऽध्याये ‘अजातशत्रु’ ‘बालाकि’ संवादे श्रूयते “सहोवाच यो वै बालाक” इत्यादि । अत्र बेदितव्यत्वेनोक्तो जीवः प्राणो वा परमात्मा वेति संशये पूर्वपक्षमनुवदति - जीवः स्यादिति ॥

ಕೌಷೀತಕಿಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಅಪಾತತತ್ತ್ವ' ಹಾಗೂ 'ಬಾಲಾಕಿ' ಎಂಬ ಈರ್ವ ಯಜ್ಞಕುಮಾರರ ನಡುವೆ ಸಂವಾದವು ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಸ ಹೋವಾಚ ಯೋ ವೈ ಬಾಲಾಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಕೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದಿಕವ್ಯತ್ನೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮೊದಲು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜೀವಃ ಸ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

प्रकाशः - धर्मेति ॥ कर्मशब्दस्य रूढ्या पुण्यपापवाचित्वादिति भावः ॥

‘ಏಕತಾ ಕರ್ಮ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಕರ್ಮ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕರ್ಮಶಬ್ದವು ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕೆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

प्रकाशः - मुख्यप्राणो वेति ॥ यद्यपि रामानुजभाष्ये जीव इत्येव पूर्वपक्षः कृतः श्रुतप्रकाशे च “वेदितव्यतया निर्दिष्टस्य प्राणानामभिरामं प्राणश्रवणादिना मुख्यप्राणवैलक्षण्यादिशिरस्को विचार उपपन्नः । प्राणशब्दश्च प्राणभृत्त्वनिमित्तको जीवे लाक्षणिकः । सूत्रे मुख्यप्राणलिङ्गशङ्का तु जीवोपलक्षणावगमरूपजीव-साधकोक्त्यर्था । प्राणस्य जीवोपकरणत्वात्” इत्युक्तम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಕೂಡ ವೇದಿವೃತ್ತೇನ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನನೃಪೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ವೇದಿವೃತ್ತಯಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾನಾಮಭಿರಾಮಂ ಪ್ರಾಣಶ್ರವಣಾದಿನಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾದಿಶಿಸ್ತೋ ವಿಚಾರ ಉಪಪನ್ನಃ | ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಶ್ಚ ಪ್ರಾಣಭೃತ್ಸನಿಮಿತ್ತಕೋ ಜೀವೇ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಃ | ಸೂತ್ರೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗತಂಶಾ ತು ಜೀವೋಪಲಕ್ಷಣಾವ- ಗಮರೂಪಜೀವಸಾಧಕೋತ್ಕರ್ಥಾ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಜೀವೋಪಕರಣತ್ವಾತ್' ವೇದಿವೃತ್ತೇನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾದವನು ಜೀವನೇ ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ಜೀವನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಜೀವನನ್ನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೂ ಕೂಡ ಒಂದು ಉಪಕರಣವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ?

प्रकाशः – तथापि परमते नेदं ध्येयम् ।

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಉತ್ತರ - ರಾಮಾನುಜ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಕೋಟಿಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಷ್ಟೇ 'ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಕೋ ವಾ' ಎಂಬ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वा एतन्मते द्वितीयसूत्रास्वारस्यापत्त्या मुख्यप्राणपूर्वपक्षस्यावश्यमुप-
पादनीयत्वाभिप्रायेणैवमुक्तमिति ध्येयम् ।

ಅಥವಾ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಕೋಟಿಯುಳ್ಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ರಾಮಾನುಜರ ಪಂಥದವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಕೋಟಿ ಇರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಸ್ವರಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಕೋ ವಾ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आदिपदेन “यस्य चैतत्कर्म” इत्युक्तकर्मशब्दितपरिस्पन्दनाख्यं
लिङ्गं ग्राह्यम् ।

'ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಾದೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಪರಿಸ್ಪಂದನ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ 'ಪರಿಸ್ಪಂದನ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಷ್ಟೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सूत्रार्थं वदन्नेव सिद्धान्तमन्वाह - एतदिति ॥ एतत् प्रत्यक्षादिसिद्धं
जगत् । यस्य कर्म यस्य कार्यं स वेदितव्य इत्यर्थः ॥

ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಏತತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತು' ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಜಗತ್ತು ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अशाब्दत्वमिति ॥ परमतेऽव्यक्ताजशब्दयोस्तेजोब्रह्मादिपरत्वेन
पञ्चजनशब्दस्य च प्राणादिपरत्वेन प्रधानपरत्वनिरासादशाब्दत्वम् ।

ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಜ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಪಂಚಜನಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಈ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕೇಶಾಶ್ವಿನ್ಮತೇ ತು ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ಪ್ರಧಾನಪರತ್ವನಿರಾಸಾತ್ ॥

ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಮತರೀತ್ಯಾ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಮಂಜಸವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅವಿಗಾನಮಿತಿ ॥ एतच्च परमते स्पष्टम् । मतान्तरे तु विरुद्धश्रुत्युदाहरणाज्जगतो ब्रह्मैककारणत्वं न निश्चेतुं शक्यमित्युक्त्या चावसीयत इति भावः ।

ಹಿಂದಿನ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದು ಈಗಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು ಎಂಬ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೇ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅವಿಗಾನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಮಾತು ಸಮಂಜಸವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सूत्रार्थं च प्रत्याह - अस्माकमिति ॥ इत्यत्रान्वितानामिति ॥ नच तत्रैवाध्याहारो दोषः । तत्र प्रकरणादिनैव सिद्धेः ।

ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಅವರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸಾಕ್ಷಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಾದರೂ ದ್ವೈತಿಗಳು 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತ್ರ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದಲೇ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದು ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तत्र पञ्चम्यन्वययोग्यस्य कस्यचिदवश्यं वाच्यतया तस्यैवात्राप्यन्वय सम्भवेऽत्राध्याहारो न युक्त इति भावः ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ನಾವು 'ಸಕಲಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಂತೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ 'ಸಕಲಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಪುನಃ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಂಕರಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದ್ವಿತೀಯಸ್ತಂ ತು ನಾತಿವ ವೀರುಢಮ್ । ಕೆಷಾಚಿನ್ಮತೇ ಪ್ರಾಣಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಭಾವಾತ್
ಪ್ರಾಣಲಿಂಗೋಪನ್ಯಾಸಸ್ಯಾಸ್ವಾರಸ್ಯಂ ಸ್ಪಷ್ಟಮಿತಿ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ತೃತೀಯಾರ್ಥಮನ್ವಯ ನಿರಾಹ - ಯಚೇತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿರೋಧವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಪರವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಉಪನ್ಯಾಸವು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೋಷವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡದೇ, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಲು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸ್ವಾರ್ಥ: ಸ್ವತಃಕೇಶಾರ್ಥ: । एतेन कस्यचिदपि शैवस्य मतं प्रत्युक्तं बोध्यम् ।

'ಸೂತ್ರಾರ್ಥ:' ಎಂದರೆ ಸಮಗ್ರಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಸೂತ್ರದ ಏಕದೇಶದ ಅರ್ಥವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯೋ ವೈ ಬಾಲಾಕ ವಿತೇಜಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಕರ್ತಾ ಯಸ್ಯ ಚೈತತ್ ಕರ್ಮ ಸ ವೇದಿತವ್ಯ:' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಯ ಚ ವಿತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಜೀವನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ವಿವ ವಿಕಥಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಎರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ವಿತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ವಿತತ್' ಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಕ್ರಿಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ 'ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಾಗಲೀ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಾಗಲೀ, ವೇದಿಕವೃತ್ತೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೈದ ನೀವು ಕೇವಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಿರಿ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ನೀವು ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಾಗ, 'ಏತತ್' ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮತದ್ವಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಧಿಕರಣದ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यचोक्तमुभाभ्यां “आत्मा वा अरे ब्रह्मव्यः” इत्यादिकं जीवपरम् । “न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो भवति आत्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवति” इत्यादि पूर्ववाक्ये प्रिययुक्तस्य भोक्तुर्जीवस्योपक्रमಾದिति प्राप्ते

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಸಹಿತನಾದ ಭೋಕ್ತೃವಾದ ಜೀವನೇ ಉಪಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ब्रह्मपरमिदम्, कुतः, वाक्यान्वयात् । नहि “आत्मनो वा अरे दर्शनेन श्रवणेन मत्या विज्ञानेनेदं सर्वं विदितम्” इत्येकविज्ञानेन सर्वविज्ञानादिवाक्यं जीवपक्षेऽन्वेतीति सिद्धान्त इति ।

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಆರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' = 'ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಆರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ ಮತ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನೇನೇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿದಿತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನು 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಆರೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ತನ । समन्वेतव्यविशेषानुक्त्याऽस्य पूर्वशेषत्वस्यैव स्वरसत्वात् ।

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಅಂಗಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದೇ ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸ.

यद्योक्तं परैः । ब्रह्मपरे द्रष्टव्यादिवाक्ये जीवोपक्रमो जीवब्रह्माभेदाभिप्रायेण ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಆರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೇ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದೆ.

तत्र च मतत्रयम् । जीवो ब्रह्मविकारतया भिन्नाभिन्नः । अभिन्नत्वं चैकविज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रतिज्ञासिद्धैर्लिङ्गम् । नहि जीवस्य ब्रह्मणाऽत्यन्तभेदे तज्ज्ञानेन जीवज्ञानमित्यास्मरथ्यमतम् ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮತ ಹೀಗಿದೆ - ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಾಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಜೀವನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಿಯಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಸಂಸಾರೆ ಭಿನ್ನಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯೋಕ್ತಾಂತ್ಯನಂತರं मुक्तावेवं भावो ब्रह्मभावः । तथा च कालभेदेन भेदाभेदावित्यौडलोमिमतम् ।

ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಲಭೇದದಿಂದಷ್ಟೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದ-ವಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

विम्बस्य प्रतिविम्बत्वेनेव ब्रह्मण एव जीवत्वेनावस्थितेः । तथा च भेदः काल्पनिकोऽभेदस्तु सत्य इति काशकृत्स्नमतम् ।

ಬ್ರಹ್ಮನು ಬಿಂಬನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬಿಂಬಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಭೇದವಷ್ಟೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

इति प्रतिज्ञासिद्धेरित्यादिसूत्रत्रयस्यार्थः । तत्र चाद्यं मतद्वयं सूत्रकृदनभिप्रेतम् । श्रुत्यादिविरोधात् । तृतीयं त्वभिप्रेतमिति ।

ಹೀಗೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ. ಈ ಮೂರು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಮತಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕೇವಲ ಅಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಭೇದವಷ್ಟೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಮತವು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ.

तत्र । जीवोपक्रमस्यैवाभावात् । श्रुती हि “कामाय” इति चतुर्थीव्यत्ययेन तृतीयार्थे । अस्मिन्नेव प्रकरणे “जायायै” इति चतुर्थ्याः व्यत्ययदर्शनात् ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತವಾದ ಪದವು ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜಾಯಾಯೈ' ಎಂಬ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತವಾದ ಪದವನ್ನು 'ಜಾಯಯಾ' (ಹೆಂಡತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು) ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

एवञ्च पत्यादीनां भार्यादीन् प्रति अहं प्रियः स्यामितीच्छया तान् प्रति न प्रियत्वम् । किन्तु परमात्मन इच्छयैवेत्यर्थः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಗಂಡಂದಿರು, ಹೆಂಡತಿಯಂದಿರಿಗೆ ಏಕೆ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ, 'ನಾನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕು' ಎಂಬ ಗಂಡನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲ್ಲ. 'ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರಲಿ' ಎಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

बुद्वाद्यधिकरणन्यायेनात्मशब्दस्य परमात्मनि मुख्यत्वात् परमात्मपरो-
पसंहारानुसारेणैवोपक्रमस्य व्याख्येयत्वात् ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೊರತು, ಜೀವನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದೃಢ್ವಾದ್ಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

पतिर्जायाप्रियो नैव स्वेच्छया तु भविष्यति ।

विष्णोरिच्छावशेनैव स्वयं च स्वप्रियो भवेत् ।

ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ತಾನು ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾದರೂ ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯು ಆವಶ್ಯಕ.

विष्णोरिच्छावशेनैव हन्ति ह्यात्मानमात्मना ।

स्वात्मानमप्रियं कृत्वा निरये पातयत्यपि ।

तदैव प्रीतये भूत्वा पुनर्दुःखाय जायते ॥

ತನಗೆ ತಾನು ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾದರೂ ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬೇಕು. ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೂಲಕ ಕುಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಾಪಿಷ್ಠನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಸುಖವನ್ನು ಅಥವಾ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾಶ್ಚ ಪರಮಾತ್ಮೇಷ್ಟಾಭಾವೇ ಸುಭಗೇ ಸುರೂಪೇಽಪಿ ಪತ್ಯಾದೀ
ಜಾಯಾದೀನಾಮಪ್ರೀತಿರ್ದರ್ಶನಾಶ್ಚ ।

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣವಚನಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅತ್ಯಂತ
ಶ್ರೀಮಂತನಾದ, ರೂಪವಂತನಾದ ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

अन्यथा पत्यादीनां स्वीयत्वेनैव प्रियत्वात् स्वयमेव निरुपाधिकप्रिय इति
परोक्ताङ्गीकारे दुःखादेरपि स्वीयत्वेनैवाप्रियत्वात् स्वयं निरुपाधिकाप्रिय इति
स्यात् ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪತ್ನಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ನಿರುಪಾಧಿಕ-
ಪ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದುಃಖಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಿಯ-
ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಅಪ್ರಿಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು.

प्रकाशः -

द्वितीयाधिकरणमनूय निराह - यच्चेति ॥ बृहदारण्यके चतुर्थेऽध्याये
मैत्रेयीब्राह्मणे “न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो भवति” इत्युपक्रम्य “न वा
अरे सर्वस्य कामाय सर्वं प्रियं भवति । आत्मा वा अरे द्रष्टव्यश्चोतव्यो मन्तव्यो
निदिध्यासितव्यो मैत्रेय्यात्मनो दर्शनेन श्रवणेन मत्या विज्ञानेन सर्वं विज्ञातम्”
इत्यत्र द्रष्टव्य इत्यादिवाक्यं जीवपरं ब्रह्मपरं वेति संशयः ।

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಯಚ್ಚೋಕ್ತಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣವಿದೆ. ಅದು 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ'
ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ ।
ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿದಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯಃ ಮೈತ್ರೇಯ್ಯಾತ್ಮನೋ ದರ್ಶನೇನ
ಶ್ರವಣೇನ ಮತ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಈ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮ ವಾ
ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಧಾಹ - ಆತ್ಮೇತಿ || ಸೂತ್ರಾರ್ಥಮೇವ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖೇನಾಹ - ನ ಹೀತಿ ||

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಆತ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮ ವಾ ಆರೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ 'ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಆರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಜ್ಞಾತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಜ್ಞಾತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಮತದ್ವಯೇಽಪ್ಯಾಧಸ್ಯಾಧಿಕರಣಾಂತರತ್ವಂ ನಿರಸ್ಯ ತತ್ಕೌಶಲತಯಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದಿ-
ಸೂತ್ರತ್ರಯವರ್ಣನಂ ಕೃತಮುಭಾಭ್ಯಾಂ ತತ್ರಾತೀವ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಪರಮತಮನುಭ ನಿರಾಹ - ಯಚೇತಿ ||

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕೂಡ 'ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು. ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಶೇಷವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು' ಎಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಅಧಿಕರಣಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಬ್ಬರ ಪ್ರಕಾರ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಬಹಳ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮತವನ್ನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಜೀವೋಪಕ್ರಮ: "ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯು: ಕಾಮಾಯ" ಇತ್ಯಾದಿ: | ಯಾ ವಹೇರ್ವಿಕಾರಾ ವ್ಯುಚ್ಚರಂತ: ವಿಸ್ಫುಲಿಂಗಾ: ನ ವಹೇರತ್ಯಂತಂ ಭಿಙ್ಂತೆ, ತದ್ವ್ಯುಪನಿರೂಪಣತ್ವಾತ್ |

'ನ ವಾ ಆರೇ ಪತ್ಯು: ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು, ಅಭಿನ್ನನು ಆಗಲಾರನು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸಿಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಿಡಿಗಳು ಬೆಂಕಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಾಪಿ ತತೋಽತ್ಯಂತಮಭಿವಾಃ, ವಹೇರಿವ ಪರಸ್ಪರಂ ವ್ಯಾವೃತ್ಯಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್ |

ಅದರಂತೆ ಅದೇ ಬೆಂಕಿ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತಥಾ ಜೀವಾತ್ಮಾನೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಕಾರಾ: ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽತ್ಯಂತಂ ಭಿಙ್ಂತೆ |
ಚಿದ್ವ್ಯುಪನಿರೂಪಣತ್ವಾತ್ |

ಇದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಜೀವನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಯು ಹೇಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ವಿಹಾರವೋ, ಅದರಂತೆ ಜೀವನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮವಿಹಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವಭಾವವೆನಿಸಿದ ಚಿದ್ರೂಪತ್ವವು ಇವನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದಿರು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಾಪ್ಯತ್ಯಂತಂ ನ ಭಿद्यಂತೆ । परस्परमव्यावृत्तिप्रसङ्गात् । तस्मात् कथञ्चिज्जीवात्मनां भेदोऽभेदश्च । तत्र जीवात्मपरमात्मनोरभेदमुपादाय परमात्मनि दर्शयितव्ये जीवात्मनोपक्रम इत्यर्थः ।

ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಜೀವಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಭಕ್ತನಾಗಿ ತೋರದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಾಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. (ಇದು ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ) ಜೀವಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಜೀವಾತ್ಮನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “उक्तमिष्यते” इत्यस्यार्थमन्वाह - संसार इति ॥ भेदाभेदाविति ॥ तथा च भविष्यन्तमभेदमुपादाय भेदकालेऽप्यभेदेन जीवोपक्रम इत्यर्थः ॥

‘ಉಕ್ತಮಿಷ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ಸಂಸಾರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಭೇದಾಭೇದ’ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಭೇದಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ब्रह्मण एव जीवत्वेनावस्थितेरेत्यर्थ इति ॥ आत्मैवाविद्योपधान-कल्पितावच्छेद आकाश इव घटमणिकादिकल्पितावच्छेदो घटाकाशो मणिकाकाशो नतु परमाकाशादन्यस्तद्विकारो वा । ततश्च जीवात्मनोपक्रमः परमात्मनैवोपक्रमः । तस्य ततोऽभेदादित्यर्थः ॥

ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜೀವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುವ ಕಾರಣ, ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜೀವಾತ್ಮನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಭೇದವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ಪರಮಾಕಾಶವು ಘಟ, ಮಣಿಕ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಧಿಗಳ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಘಟಾಕಾಶ, ಮಣಿಕಾಕಾಶ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟಾಕಾಶ ಹಾಗೂ ಮಣಿಕಾಕಾಶವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಮಹಾಕಾಶದಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ‘ಅವಿದ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಚೈತ್ರ, ಮೈತ್ರ ಮೊದಲಾಗಿ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಚೈತ್ರ, ಮೈತ್ರಾದಿ ಜೀವಸ್ವರೂಪರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ

ಭಿನ್ನರಾಗು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಆ ಜೀವಾತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ರುತ್ಯಾದೀತಿ || ತತ್ವಮಸೀತ್ಯಾದಿನಾತ್ಯಂತಾಭೇದಸ್ಯೈವ ಶ್ರವಣಾತ್ |
ಬ್ರಹ್ಮವಿಕಾರತ್ವೇ ಜೀವಸ್ಯ ಪ್ರಲಯಪ್ರಸಕ್ತೇನ ಕೃತಹಾನಾದಿಪ್ರಸಕ್ತಾಚ್ಛ್ರುತಿಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾದಿತ್ಯರ್ಥ: |

'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರು ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಕಾರನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ನಾಶವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನೇ ಬೇರೆ, ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನೇ ಬೇರೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಕೃತಹಾನಿ ಅಕೃತ ಅಭ್ಯಾಗಮ ಎಂಬ ದೋಷಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪರಮಾತ್ಮೋಪಕ್ರಮ ಏವಾಯಮಿತ್ಯುಪಪಾದಯತಿ - ಶ್ರುತೌ ಛೀತಿ || ಉಪಸಂಹಾರೆತಿ||
“ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಶ್ಯಃ” ಇತ್ಯಾद्यನುಸಾರೇಣೇತ್ಯರ್ಥ: | ಉಪಸಂಹಾರಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪತಯಾ ಬಲವತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಾಗೇವೋಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವ: |

ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು 'ಶ್ರುತೌ ಛಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಪಸಂಹಾರ' ವಾಕ್ಯವೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೆಂದರ್ಥ. ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗಿಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್” ಇತಿ ವಚನಾತ್ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತ ಏವಾರ್ಯೋ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಾಂ ಸ್ಮೃತಿಂ ಪಠತಿ || ಪತಿರೀತಿ ||

'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು 'ಪತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯೇ ಹಿ “ಪರಮಾತ್ಮಾ ಹಿ ಕರ್ಮಭಿರಾರಾಧಿತಸ್ತತ್ತತ್ಕರ್ಮಾನುಗುಣಂ ಪ್ರತಿನಿಯತದೇಶಕಾಲಸ್ವರೂಪಪರಿಮಾಣಮಾರಾಧಕಾನಾಂ ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಗತಂ ಪ್ರಿಯತ್ವಮಾಪಾದಯತಿ | ನತು ತತ್ತದ್ವಸ್ತು ಸ್ವರೂಪೇಣ ಪ್ರಿಯಮಪ್ರಿಯಂ ವಾ | ಯಥೋಕ್ತಮ್” ಇತ್ಯುಕ್ತವಾ ಕಾचित್ಸ್ಮೃತಿರೂಢಾಹತಾ | ತಾಮಪ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥೇ ಸಂವಾದಿತಯಾಽಽಹ - ತದೇವೇತಿ ||

ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಾ ಹಿ ಕರ್ಮಾಭಿರಾರಾಧಿತಸ್ತತ್ತ್ವತ್ ಕರ್ಮಾನುಗುಣಂ ಪ್ರತಿನಿಯತದೇಶಕಾಲಸ್ವರೂಪಪರಿಮಾಣಮಾರಾಧಕಾನಾಂ ತತ್ತ್ವದ್ವಸ್ತುಗತಂ ಪ್ರಿಯತ್ವಮಾಪಾದಯತಿ । ನತು ತತ್ತ್ವದ್ವಸ್ತು ಸ್ವರೂಪೇಣ ಪ್ರಿಯಮಪ್ರಿಯಂ ವಾ । ಯಥೋಕ್ತಮ್' 'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜೀವರುಗಳು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜೀವರ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ದೇಶ ಹಾಗೂ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಿಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ, ಹೊರತು ಸ್ವರೂಪತಃ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಿಯವಾಗಲೀ, ಅಪ್ರಿಯವಾಗಲೀ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.' ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಅವರೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ, 'ತದ್ವಪ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः -

तदैव प्रीतये भूत्वा पुनर्दुःखाय जायते ।

तदैव कोपाय यतः प्रसादाय च जायते ।

तस्माद्दुःखात्मकं नास्ति नच किञ्चित् सुखात्मकम् ॥

इति स्मृतिशेषः । प्रीतये सुखाय । अन्ययेत्युक्तमेवाह - पत्यादीनामिति ॥

ತದೈವ ಪ್ರೀತಯೇ ಭೂತ್ವಾ ಪುನರ್ದುಃಖಾಯ ಜಾಯತೇ ।

ತದೈವ ಕೋಪಾಯ ಯತಃ ಪ್ರಸಾದಾಯ ಚ ಜಾಯತೇ ।

ತಸ್ಮಾದ್ ದುಃಖಾತ್ಮಕಂ ನಾಸ್ತಿ ನಚ ಕಿಂಚಿತ್ ಸುಖಾತ್ಮಕಮ್ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ದುಃಖವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕೋಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ದುಃಖದಾಯಕವಾದ, ಸ್ವತಃ ಸುಖದಾಯಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಪ್ರೀತಯೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಸುಖಕ್ಕೋಸ್ಕರ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ 'ಪತ್ಯಾದೀನಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(೧) ಹತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ತ್ರಿಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಒಹುತಃ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ರಂಗರಾಮಾನುಜರ ವಾಕ್ಯಗಳೆರಬಹುದು.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಗುರೂಜೀಯಮ್ - ಅಧಿಕರಣಾಸಕ್ರಾಂತಿಂ ಪರಿಹತುಂ ಶಕ್ನೋತಿ || ಅಸದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯೇತಿ ||
 ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಾದೀರೀತ್ಯತ್ರಾದಿಪದೇನ ಪರಿಸ್ಪಂದರೂಪಕರ್ಮಲಕ್ಷಣಪ್ರಾಣಲಿಂಗಪರಿಗ್ರಹಃ - ತನ್ಮೇತಿ ||
 ಏತच्छಬ್ದಸ್ಯೈತತ್ಪರಾಮರ್ಶಕತಾಃ ಕರ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣಪರತಾಃ ಅಯೋಗಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ |
 किं चात्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवतीत्यनेनात्मनो निरुपाधिकप्रियत्वस्योक्तत्वेन
 न वा अरे पत्युरित्यादिपूर्ववाक्ये प्रियत्वं नास्ति । अपि त्वन्यार्थप्रियत्वमिति
 तन्निषेधात्पूर्वोत्तरव्याघातात् । नच न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो
 भवतीत्यत्र पत्युरिच्छार्थं पतिः प्रियो न भवतीत्येवोच्यते । नतु स्वार्थं प्रियो न
 भवतीति । तथा वचनविरोध इति वाच्यम् । आत्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं
 भवतीत्यत्र स्वार्थं सर्वं प्रियमिति व्याख्यातवता त्वया न वा अरे पत्युः
 कामायेत्यत्रापि पत्यर्थं पतिः प्रियो भवतीत्येव व्याख्यानं कर्तव्यम् । एकस्मिन्नेव
 प्रकरणे आत्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियमित्यत्र कामशಬ್ದस्यान्यಪರत्वಸ್ಯ ನ ವಾ ಅರೆ
 ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾयेತ್ಯತ್ರಾನ್ಯಪರತ್ವಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ |

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಭ್ಯಃ' 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತ ವಪಂಭಾವಾದಿತ್ಯೋಡುಲೋಮಿಃ'
 'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಶಾಶ್ವತ್ಯಃ' ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಶಾಂಕರರು ಮತ್ತು
 ರಾಮಾನುಜೀಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ನ ವಾ
 ಅರೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' 'ಆತ್ಮಾ
 ವಾ ಅರೇ ದ್ರವ್ಯೈಶ್ಚ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತ್ರವ್ಯೋ ನಿರಿದ್ಧಾಸಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪತಿ, ಪತ್ನಿ, ಪುತ್ರ
 ಮೊದಲಾದವು ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು
 ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಅರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲವೂ
 ವಿಹಿತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಮತ್ತು ಅದೇ
 ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ಬೃಹ್ಮನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ
 ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅನಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು
 ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಮನ್ವಯ
 ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳಿಂದೇ
 ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸ್ಥೇ: ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಯಃ' - 'ಆತ್ಮನಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟವ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅಭೇದದ ವಿಷಯವೆಂದ ವಿವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಉತ್ಕಮಿಷತ್ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೇದುಲೋಮಿಃ' - ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಔಡೋಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಅಮೃತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಃ' - ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪನಾದ ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದವು ಕಾಲ್ಪನಿಕ, ಅಭೇದವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದು ಕಾಶಕೃತ್ತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಯುಜಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶಕೃತ್ನಾಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಆತ್ಮೇತಿಕ ಅಭೇದವನ್ನು, ಕಾಶಕೃತ್ನಾಚಾರ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅನುಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಆತ್ಮಪದವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಹೊರತು, ಜೀವನು ತನ್ನ ಕಾಮನೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪತಿ, ಪತ್ನಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಅವರಿಗಾಗಿ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟು ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ತಾನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ತಪ್ಪುತ್ತದೋ ಅವಾಗ ಪತಿಯು ಪತ್ನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿದ್ದರೂ ಪತ್ನಿಯು ಪತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಲಾರಳು. ಪತಿಯು ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ದೊರಕಲು ಸಾಧ್ಯ ಹೊರತು, ಸ್ವತಃ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಲೀ, ದುಃಖಸ್ವರೂಪವಾಗಲೀ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು, ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುವ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕಿञ्च “आत्मनस्तु कामाय” इत्यत्र स्वायं सर्वं प्रियमित्यर्थवत् “न वा अने पत्युः कामाय पतिः प्रियः” इत्यादावपि पत्याद्यर्थं पत्यादिः प्रियो न भवतीत्यर्थस्य वक्तव्यत्वेन, “स्वायं स्वयं प्रियो न भवति किं त्वन्यायं प्रियः” इत्यर्थः स्यात् ।

ಅನುವಾದ - 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನನಗೆ ನಾನೇ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಇದರ ಹಿಂದೆ ಇರುವ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, 'ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯರ್ಥಂ = ಪತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪತಿಯು ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ತನಗಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ನಾವು ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಪ್ರೀತಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯತ್ವವು ಪತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು' ನನಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪತಿಃ ಜಾಯಾಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ, ಕಿಂತು ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಜಾಯಾಯಾಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪೂರ್ತಿಯಾದರೂ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತಿಯು

ಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

त्वत्पक्ष आत्मशब्दस्य स्वात्मपर्यायत्वेन सम्बन्धिशब्दत्वात्
प्रतिसम्बन्ध्याकाङ्क्षायां पत्यादीनामेवान्वयात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಸ್ವಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿ ಎಂದರೆ ಪತ್ಯಾದಿಗಳೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪತಿಯು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ.

तथा च स्वस्य निरुपाधिकप्रियत्वं निषिद्धं स्यादिति “आत्मनस्तु कामाय”
इत्यस्य “न वा अरे पत्युः” इत्यादेश मिथो विरोधः स्यात् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಈಗ ಅಲ್ಲಗಳೆದಂತಾಯಿತು. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

(ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವಂ = ಅನನ್ಯಾರ್ಥಪ್ರಿಯತ್ವಂ. ಸೋಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವಂ = ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರಿಯತ್ವಂ. ಪ್ರಕೃತ ಪತಿಯು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ.)

अपि च परोक्तार्थस्याविगानेन मानान्तरप्राप्तत्वात् वाक्यवैपर्य्यम् ।

ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಅರ್ಥವು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಉಪನಿಷತ್ತು ಇದನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯದೆ ವಿಚಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನುಭೂತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

किञ्च “आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः श्रोतव्य” इत्यादिविधेजीवविषयत्वं तवापि
नेष्टमिति न तद्विषयोऽयमर्थवादः । विध्यर्थवादयोरेकविषयत्वात् ।

ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ - 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ಲೋತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನೀವೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವನನ್ನು ಹೇಳಲು ನೀವು ಇಚ್ಛಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ.

उक्तं हि “विधिस्तुत्योः सदा वृत्तिः समानविषयेष्यतवे” इति ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ವಿಧಿಸ್ತುತ್ಯೋಃ ಸದಾ ವೃತ್ತಿಃ ಸಮಾನವಿಷಯೇಷ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಮಾನವಿಷಯಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನೀವು ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವವಿಷಯಕವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

किञ्च परचैतन्यव्यावृत्तस्याहमर्थस्यैव निरुपाधिकप्रियत्वे मोक्षेऽहमर्थाभावात् तस्यानर्थत्वं स्यात् ।

ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ - ಅಹಮರ್ಥವು ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಅಹಮರ್ಥವು ಚಿದಚಿತ್‌ಸಂವಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಚೈತನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಹಮರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಹಮರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಮೋಕ್ಷವು ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಈ ಶ್ರುತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः -

इत्यर्थः स्यादिति ॥ अस्तु को दोष इत्यत आह - त्वत्पक्ष इति ॥ “आत्मनस्तु कामाय” इत्यत्रात्मशब्दस्येत्यर्थः ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು'

ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮಪರವೆಂದು ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಸ್ವಾತ್ಮ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಸ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು 'ತ್ವತ್ ಪಕ್ಷೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಪರೋಕ್ತಾರ್ಯಸ್ಯೇತಿ || ಸ್ವೀಯತಯಾ ಪ್ರಿಯತ್ವಾರ್ಯಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾದೌ ಲೋಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿನೈವ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಮರ್ಯದದಿತಿ ಭಾವಃ ||

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದನ್ನಷ್ಟೇ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನ ತದ್ವಿಷಯೋಽಯಮಿತಿ || ತಯಾ ಚ ತಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಗತ್ಯಭಿಧಾನಮತ್ಯಂತಾ- ಸಂಜ್ಞತಮ್ | ಅನ್ಯಥಾ ಅರ್ಥವಾದಾಂತರಸ್ಯಾಪಿ ಗತ್ಯಭಿಧಾನಪ್ರಸಂಜ್ಞ ಇತಿ ಭಾವಃ ||

'ನ ತದ್ವಿಷಯೋಽಯಮ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅಭೇದದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿಧಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಏಕವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಅಭೇದವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಉಳಿದ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶ್ರುತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದವು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧವು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮತ್ತು ತನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮತ್ತು ತನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಮಾಡಬೇಕು? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಆರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ಲೋಕವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಜೀವವಿಷಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಧಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನ ವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರೇ ಚೋಕ್ತಾಂತಸ್ಯೇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ನ ತುಕ್ರಮಿಷ್ಯತ ಇತಿ ।

ಅನುವಾದ - 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತೇ' ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೇಡುರೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಅವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆ 'ಉತ್ಕಾಂತಸ್ಯ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತೇ' ಎಂಬುದು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಕಾಂತನಾದ ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಬೇಕು. 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನೇ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ತೃತೀಯೇಽಪ್ಯಸ್ಮದೀಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಜಗತೋಽವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಯೋಜನೈವ ಯುಕ್ತಾ, ನತು ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜೀವಭಾವೇನಾವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಪರೋಕ್ತಾಃ । ಅಸ್ಥಿತೇರ್ಹಿ 'ಕುತ್ರ' ಇತ್ಯಾಧಾರಾಕಾಕ್ಷಾ ಉತ್ಥಿತಾ, 'ಕಥಂ' ಇತಿ ಪ್ರಕಾರೇತು ಉತ್ಥಾಪಿತಾ ।

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಅವಸ್ಥಿತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮವಾಚಕವಾದ ಸಪ್ರಮಾಣತಪದವನ್ನು ನಾವು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಅವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು 'ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವಸ್ವರೂಪರಿಂದ ಇರುವ ಕಾರಣ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. 'ಅವಸ್ಥಿತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕುತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಧಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಕಥಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಉತ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ನ ಚೋತ್ಥಿತಾಕಾಕ್ಷಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಾಹಾರಂ ಹಿತ್ವೋತ್ಥಾಪಿತಾಕಾಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಸ ಯುಕ್ತಃ ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಹಜವಾದ ಉತ್ಥಿತಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಾಗ ಅಸಹಜವಾದ ಉತ್ಥಾಪಿತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವಭಾವೇನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮವಾಚಕವದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಅತ್ರ चायसूत्रद्वये प्रमेयास्वारस्यं परैरेवाङ्गीकृतम् । तृतीये तु प्रमेयास्वारस्यम-
भेदनिरासेन “पृथगुपदेशात्” इत्यत्र वक्ष्यत इति नेहोच्यते । टीकाक्षरार्थस्तु स्पष्टः
॥ छ ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् समाकर्षाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥५॥

ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಮೇಯವು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಬಂಧರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಗೃಹೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಗೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಂದ
ವಿರಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः -

परैरेवेति ॥ “आत्यन्तिके हि जीवपरमात्मनोरभेदेऽतात्त्विको नाद्य विद्योपधान
कल्पितोभेदस्तत्त्वमसीति जीवात्मनो ब्रह्मभावोपदेश श्रवणमनननिदिध्यासनप्रकर्ष-
पर्यन्तजन्मना साक्षात्कारेण शक्यः समूलकाष्ं कषितुम्;

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಶಾಶ್ವತ್ಸ್ವಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭೇದವೇ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು -

ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮರ ಅಭೇದವು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಭೇದವು ಅತಾತ್ವಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಭೇದವು ಬುಡಸಹಿತವಾಗಿ ಅಭೇದಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿರಿದ್ಧ್ಯಾಸನಗಳ ಪ್ರಕರ್ಷದಿಂದ ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗಿ ಅಭೇದದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಭೇದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - रज्ज्वां हि विभ्रम इव रज्जुतत्त्वसाक्षात्कारेण । राजपुत्रस्येव म्लेच्छकुले वर्धमानस्यात्मनि समारोपितो म्लेच्छभावो राजपुत्रोऽसीत्यासोपदेशेन ;

ಹೇಗೆಂದರೆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸರ್ಪವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆವಾಗ ಹಗ್ಗದ ಯಥಾರ್ಥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸರ್ಪವೆಂಬ ಭ್ರಮವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಮ್ಲೇಚ್ಚರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಪುತ್ರನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ತನ್ನನ್ನು ಮ್ಲೇಚ್ಛನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಾದವನು 'ರಾಜಪುತ್ರೋಽಸಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ತಾನು ಮ್ಲೇಂಭನೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ರಾಜಪುತ್ರನಿಗೆ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಂತೆ ಅಭೇದದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಭೇದಭ್ರಾಂತಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - नतु मृद्विकारशरावादिशतशोऽपि मृण्मृदिति चिन्त्यमानस्तज्जन्मना मृद्भावासाक्षात्कारेण शक्यो निवर्तयितुम् ।

ಭ್ರಾಂತಿಯಷ್ಟೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮಣ್ಣಿನ ವಿಶಾರವೆನಿಸಿದ ಘಟಶರಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾವಿರ ಬಾರಿ ಮಣ್ಣು, ಮಣ್ಣು ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಘಟಶರಾವಾದಿಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तत्कस्य हेतोः । तस्य मृदाभिन्नस्य तात्विकत्वात् । वस्तुनश्च ज्ञानेन छेतुमशक्यत्वात् । सोऽयं प्रतिपिपादयिषितार्थानुसारः ।

ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ವಸ್ತು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಘಟಶರಾವಾದಿಗಳು ಮಣ್ಣಿಗಿಂತ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अपि च जीवस्यात्मविकारत्वे तस्य ज्ञानध्यानादिसाधनानुष्ठानात्व-प्रकृतावप्यये सति नामृतत्वस्याशास्तीत्यपुरुषार्थत्वम् ।

ಔದುಲೋಮಿ ಹಾಗೂ ಆಶ್ವರಥರು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ವಿಶಾರವೆನಿಸಿದ ಘಟವು ಮೃತ್ತಿಂಡದಿಂದ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರನಾದರೆ ವಿಹಾರವೆನಿಸಿದ ಜೀವನು ಜ್ಞಾನಧ್ಯಾನಾದಿ ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದ ಆಸೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಮೋಕ್ಷವು ಅಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಮೃತತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ । ಕಾಶಕೃತ್ಸಮತೇ ತ್ವೇತದ್ಭಯಂ ನಾಸ್ತಿ''
ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯಾಭಿಧಾನಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಮತ್ತು 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಅಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ ನ್ಯಾನಃ ಪಂಥಾ ಆಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಅಮೃತತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವ ಎಂಬ ದೋಷ, ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂಬ ದೋಷವು ಕಾಶಕೃತ್ಸುಚಾರ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದವಲ್ಲವೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕ, ಅಭೇದವಷ್ಟೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದು ಕಾಶಕೃತ್ಸುಚಾರ್ಯರ ಮತ. ಹೀಗೆ ಔದುಲೋಮಿ ಹಾಗೂ ಆಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮಾರಸ್ಯವನ್ನು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन जीवोपक्रमनिर्वाहपरतया सूत्रत्रयस्य परकृतव्याख्यानं
“वाक्यान्वयात्” इत्यनेन गतप्रायमिति प्रत्याख्याय “विज्ञानघन एवैतेभ्यो
भूतेभ्यस्समुत्पाय” इत्यादौ विज्ञानघनादिजीववाचिशब्देनैव तत्प्रकरणगतेन
परमात्मनिर्वाहपरं सूत्रत्रयम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳಾದ ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.¹ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಲು ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆಂದು ಆದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಉಪಸಂಹಾರವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, 'ವಿಜ್ಞಾನಘನ ಏವೈತೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಸಮುತ್ಪಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನಘನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜೀವನನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

(೧) ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರವರು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳು. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಯನ ಏಕಿಗೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದಿದ್ದಾಗ, ಶಿಷ್ಯರಾದ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳಾದ ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರು, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ವಿಜ್ಞಾನಘನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ ಎಂದು ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ ಜೀವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯತಯಾ ತಯೋರ್ದೇವದೈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾವಿತಿ ಯಾದವಪ್ರಕಾಶೋನೋಪೇತತ್ವಾದಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಜೀವಶಬ್ದೇನ ಪರಮಾತ್ಮಗ್ರಹಣಮೇಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ಲಿಂಗಮಿತ್ಯಾಶಯಾರ್ಥಃ ।

ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಜೀವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಗುಕ್ತ ಏವಾರ್ಥಃ । ತೃತೀಯಸ್ಯ ತು "ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಶರೀರಮ್" ಇತ್ಯಾದೇಶಶರೀರಭೂತೇ ಜೀವಾತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮತಯಾಽವಸ್ಥಿತೇ ಜೀವಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಧಾನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜೀವನು ಶರೀರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರಾಶ್ಚ ಮತದ್ವಯಂ ಪ್ರಾಗ್ವಚ್ಛಾಮಿಮತಮ್ । ತೃತೀಯಂ ತ್ವಮಿಮತಮ್ । ಅನಮಿಮತಿವಿಜಂ ತ್ವಾಶ್ಚೇ "ನ ಜಾಯತ" ಇತ್ಯಜತ್ವಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ । ಕೃತಹಾನಾಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮಿ । ಫಲಭಾಗಾರ್ಥ ಸೃಷ್ಟಿವಿರೋಧಃ । ಉಪಾಯಾನುಷ್ಠಾನವೈಯರ್ಥ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿದೂಷಣಮ್ ।

ಬಿಡುಲೋಮಿ ಹಾಗೂ ಅಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರ ಮತಗಳೆರಡೂ ಸಮೃತ್ತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತವು ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿವೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಮತವು ಏಕೆ ಅಭಿಮತವಲ್ಲ? ಎಂದರೆ ಭೇದಾಭೇದವೆರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ 'ನ ಜಾಯತೇ ಮ್ರಿಯತೇ' ಎಂಬ ಅಜತ್ವಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಕೃತಹಾನ, ಅಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮ' ಎಂಬೆರಡು ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲವೇ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧನೆ ಮಾಡದವನಿಗೆ ಫಲ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಫಲ ಸಿಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡದ ಯಾರಿಗೋ ಫಲ ಸಿಗುವುದಾದರೆ, ನಾವೇಕೆ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರಾಕ್ತನಸ್ಯ ಭೇದಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವವೈಪಾಧಿಕತ್ವೇಽಪಿ ತಾತ್ವಿಕತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಾಯೋಗಃ ।

ಎರಡನೆಯ ಮತವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಭೇದವಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ಭೇದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಥವಾ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಥವಾ ಔಪದಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿ, ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಭೇದವು ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

प्रकाशः - अस्वाभाविकत्वे वा प्रागपि ब्रह्मभावात् “उत्क्रमिष्यते” इति विशेषोक्त्ययोग इत्यादीति कैश्चिदुक्तं निरस्तम् ।

ಅಂತಹ ಭೇದವು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅಭೇದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮವಾವಿರುವುದರಿಂದ 'ಉತ್ಪದಿಷ್ಯತೇ' ಎಂದು ವಿಶೇಷೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಿರಸವಾಯಿತು.

प्रकाशः - उत्क्रान्तस्येति वाच्यत्वात् । प्रमेयास्वारस्यस्य सूत्रद्वये तैरेवाङ्गीकारात् ।

ಇವರ ಪ್ರಕಾರವೂ ಕೂಡ 'ಉತ್ಪಾದಕ' ಎಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಉತ್ಪಾದಕತೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲ್ಯುಟ್ ಲಕಾರದ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯ ಅಸ್ಥಾನದ ದೋಷವು ಇವರಿಗೂ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

प्रकाशः - तृतीये तु मुख्यशरीरत्वाभावस्यान्तर्यामिनयेऽभिधानादिति ध्येयम् ।

ಶರೀರಶರೀರಿಭಾವವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜೀವನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಶರೀರನಲ್ಲವೆಂದು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ.

प्रकाशः - एतेन प्रायो रामानुजरीतिमनुसरतः कस्यचिदपि मतं निरस्तं बोध्यम्।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜಮತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಕೆಲವು ಶೈವರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

प्रकाशः - वाक्यान्वयादित्यादेः प्रागुक्तदोषात् । आत्मशब्दस्य वैष्णवत्वेन प्रागेवाभिधानात् । “पतिर्जायाप्रियो नैव” इत्यादि हयग्रीवसंहितावचनैरस्य प्रकरणस्य वैष्णवत्वोक्तेरात्मा शिव इति सिद्धान्तस्यायुक्तत्वाच्च ।

ಶ್ರೀವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ ದೋಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿರಬೇಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. 'ಪತಿರ್ಜಯಾಪ್ರಿಯೋ ನೈವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಯಗ್ರೀವಮಂಹಿತಯೇನಿಸಿದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಮಾತಿನಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶಿವನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿರುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯಚ್ಚೋಕ್ತಂ ತೃತೀಯಸೂತ್ರೋಕ್ತಂ ಜೀವಸ್ಥಿತಯಾ ಜೀವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಮತಂ ಸೂತ್ರಕೃದಭಿಮತಮ್ । ಅರ್ಥಶಿರಸಿ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ “ದೇವಾ ಇ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್ । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್ । ಕೋ ಭವಾನಿತಿ । ಸೋಽಬ್ರವಿತ್ । ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಮ್ । ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ । ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮತ್ತೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಇತಿ । ಸೋಽಂತರಾದಂತರಂ ಸಂಪ್ರಾವಿಶತ್ । ಸೋಽಹಂ ನಿದ್ರಾಽನಿದ್ರಾಽಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಹಂ ಪ್ರಪಂಚೋಽಹಂ ಪ್ರಪಂಚೋಽಹಮ್” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯ ವಿದಿವಿದಿನ್ಯುಪವೇಶೇನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಶ್ರುತೇರಿತಿ ।

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೈವರು ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಜೀವನಲ್ಲಿ ಜೀವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಶಿವನು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಮತಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥವರ್ತಿಸ್ಸನ ಪ್ರಥಮಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ - ‘ದೇವಾ ಹ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್’ । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್’ । ಕೋ ಭವಾನಿತಿ । ಸೋಽಬ್ರವಿತ್’ । ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಮ್’ । ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ । ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮತ್ತೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಇತಿ । ಸೋಽಂತರಾದಂತರಂ ಸಂಪ್ರಾವಿಶತ್’ । ಸೋಽಹಂ ನಿದ್ರಾಽನಿದ್ರಾಽಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಹಂ ಪ್ರಪಂಚೋಽಹಂ ಪ್ರಪಂಚೋಽಹಮ್’ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು. ಅಲ್ಲಿ ರುದ್ರನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು - ನೀನು ಯಾರು? ಆದಕ್ಕೆ ರುದ್ರನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು ‘ನಾನೇ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಈಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದೇನೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಅನಂತ ಕಾಲದ ತನಕ ಇರುತ್ತೇನೆ. ನನಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳಗೆ, ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿತ್ಯನೂ, ಅನಿತ್ಯನೂ, ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಕೂಡ ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಕೂಡ ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬೇತನ ಹಾಗೂ ಅಚೇತನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ರುದ್ರನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರನೇ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ । ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ರುद्रಃ ಸ್ವಾಂತರ್ಯಾಮ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಸರ್ವಾನುಪ್ರವೇಶಂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮಾಹೇತ್ಯುಪಪತ್ತೇ । “ಶಿವರೂಪಿ ಶಿವೇ ಸ್ಥಿತಃ” ಇತ್ಯಾದೇಃ । ಶ್ರುತ್ವಾದಿನಯ-ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಾನೇಕಸ್ಮೃತಿವಚನೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ರುद्रಶಬ್ದಸ್ಯ ವೈಷ್ಣವತ್ವಾच्च । ಅನ್ಯಥಾಽನೇಕಶ್ರುತ್ಯಾದಿ-ವಿರೋಧಾತ್ । ವಿಸ್ತರಸ್ತು ಗುರುಪಾದಕೃತಪರತತ್ವಪ್ರಕಾಶೋ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದಶಿಷ್ಯರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ

ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶೋ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥

ಶೈವರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ರುದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಶಿವರೂಪೀ ಶಿವೇ ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ದ್ಯುಭಾಷ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸ್ತೂತಿವಚನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರುದ್ರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀವಾದಂಗಳವರು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಪರತತ್ವಪ್ರಕಾಶ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮತ್ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ
ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶ ಎಂಬ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ
ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

गुरुराजीयम् - ननु तथापि न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो
भवतीत्यन्यार्थं प्रियत्वस्यानभिधानात् विरोध इति वाच्यं आत्मनस्तु कामाय पतिः
प्रियो भवतीत्यत्रात्मशब्देन पत्यादेरेव ग्रहणे आत्मनस्तु कामाय पतिः प्रियो
भवतीत्यस्य स्वार्थं प्रिय इत्यर्थकत्वापत्त्या न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो
भवति आत्मनस्तु कामाय पतिः प्रियो भवतीत्यस्य परस्परविरोधापत्त्या आत्मनः
कामायेत्यत्रात्मशब्दस्य पत्यादिपरत्वासम्भवेनान्यार्थत्वे वक्तव्येऽन्यार्थं प्रिय
इत्यर्थपर्यवसानाद्विरोधः स्यादेवेत्यभिप्रायेणाह - किञ्चेति ॥ आत्मनस्तु
कामायेत्यनेन कथमन्यार्थं प्रियत्वं लभ्यत इत्यतस्तदुपपादयितुमाह -
आत्मशब्दस्येति ॥ ततश्चात्र वाक्ये आत्मन इत्युक्तत्वेन तत्सम्बन्धिजायाया
एवात्मन इत्यनेन परामर्शं जायार्थं प्रिय इति लभ्यत इति भावः ॥ परोक्तार्थस्येति ॥
स्वस्य निरुपाधिकप्रियत्वरूपपरोक्तस्येत्यर्थः । स न युक्तः अध्याहारो न युक्तः
॥७॥

॥ इति श्रीकेशवभट्टारकेण विरचितायां भावदीपिकायाम्

समकर्षाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥ ५॥

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಠತ ವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಜೀವನು ಸಂಸಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮೋಕ್ಷಕಾಲದ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ಕಾಂತಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಠತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಸಾರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕ್ಲೆಶಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಜೀವರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅನೇನ ಜೀವೇನ ಆತ್ಮನಾ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಉಪಕ್ರಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಶಕ್ಲೆಶಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಅವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಕುತ್ರ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, 'ಕಥಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಿತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಉತ್ಕಾಂತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಭೇದವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾರ್ಥಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

=====

ಸಮಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೫)

ಭಾಗ - ೨

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

अणुभाष्यम्

समाकर्षाधिकरणम् (१।४।५)

कर्मवाच्यैश्च वाच्यः

कर्म, दೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ವೃತ್ತಿಪರತಮ್ಯವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

तत्त्वमञ्जरी

समाकर्षाधिकरणम् (१।४।५)

अत्र समाकर्षादित्यादिसूत्राष्टकस्य तत्त्वप्रदीपन्यायरत्नावलीन्यायचन्द्रिका-
सम्बन्धदीपिकादिप्राचीनग्रन्थोक्तरीत्या कारणत्वेनेत्यधिकरणशेषत्वात् पृथक् तदर्थो
न संगृहीतः ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಟೀಕಾಕೃತ್ವಾದರು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರ 'ತತ್ವಪ್ರದೀಪ', ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ 'ಸನ್ನಾಹಯರತ್ನಾವಳಿ', ನರಹರಿತೀರ್ಥರ 'ನಯಚಂದ್ರಿಕಾ', ಶಂಕರಪಂಡಿತರ 'ಸಂಬಂಧದೀಪಿಕಾ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಗುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ.

ಯದ್ವಾ ಉಕ್ತವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪದವರ್ಣಾದಿರೂಪಣ ವಿಣ್ಣುವಾಚಿತ್ವೋಕ್ತಿ-
ಪರಜ್ಯೋತಿರ್ನಿರ್ಯಾಸಛೇನೈವ ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತಿ ನಯಾರ್ಥೋಽಪಿ ಸಂಗೃಹಿತಃ ।

ಹಿಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ, ಮುಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪದ, ವರ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಾರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ತಥಾ ಹಿ । ಯದುಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ವಿಣ್ಣೌ ಮುಖ್ಯತ್ವಮಿವಾನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾನ್ ಕರ್ಮಾದಿಲೋಪೋ ವಿಣ್ಣೌ ಶಬ್ದಾನಾಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಯೋಗೋ ವಾ ನೇತಿ । ತದಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾತ್ವೇ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವದನೇಕೇಷು ಮುಖ್ಯತಾಽಪತ್ತ್ಯಾ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಸರ್ವಶಬ್ದೈರ್ವಿಣ್ಣುರೇವೋಚ್ಯತ ಇತಿ ತತ್ಸು ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೋಕ್ತಾವಧಾರಣಾಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿವೋಚನಿರಾಸಾಯ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ - ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಾಘಕಮ್ । ತಸ್ಯಾಪ್ಯರ್ಥಃ ಕರ್ಮವಾಚ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಇತಿ ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಏಕೆ ಹೊರಟವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಲೋಪವಾಗಲೀ, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಎಂಬ ದೋಷವಾಗಲೀ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವುದಾದರೆ, ಅತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಸಕಲ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಾಗ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು 'ತತ್ಸು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅವಧಾರಣೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟವೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮವಾಚ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯಃ' ಎಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವದನುಷ್ಠಃ । ಕರ್ಮಾದಿವಾಚಕೈಃ ಮುಖ್ಯತಯಾಽನ್ಯತ್ರ ವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತೌ ಗೌಣಿ ಲಕ್ಷಣೇತಿ ಭೇದವತ್ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾವಾಪಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ಪರಮಮುಖ್ಯತ್ವಮಿತಿ ದ್ವಿವಿಧ್ಯಸತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕರ್ಮಾದಿವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದರೂ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಂಡಿದೆ. ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳೆಂಬ ಭೇದವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ.

ನಚ ತತ್ರ ಮಾನಾಭಾವಃ । ಶಬ್ದೈಃ 'ಪರಸ್ಯ ವಾಚಕಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯತರೇಷ್ವಪಿ' ಇತಿ
ವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಬೋಧಕಶಬ್ದೈಃ ಪರಮುಖ್ಯತ್ವಮುಖ್ಯತ್ವಯೋಃ ಹರೌ ತದನ್ಯತ್ರ ಚಾವಗಮಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಈ ವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪರಸ್ಯ ವಾಚಕಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯತರೇಷ್ವಪಿ' ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಚನವಿರುವುದರಿಂದ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಕ್ ಪ್ರತಿನಯಂ ಪರಮುಖ್ಯತಯೇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಅಸ್ಮಾಭಿರೇತದಭಿಪ್ರಾಯೇಣೈವ ಕೃತಮ್ ।

ಹಿಂದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿರುವುದು ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನನ್ವಿಶೋ ಪರಮುಖ್ಯತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತೋಽನ್ಯತ್ರೈವ ನಿಯತೈರನ್ಯತ್ರೈವ
ವ್ಯವಹ್ರಿಯಮಾಣೈಃ ಅತಃ ಏವಾನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರನ್ಯತ್ರೈವ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನೈರಪಿ ಶಬ್ದೈರ್ವಾಚ್ಯ ಇತಿ ಲೋಕಸ್ಯ
ಜಗತ್ಯೇವ ನೈಯತ್ಯೇನ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೇಣ ತತ್ರೈವ ತಚ್ಛೋತೃಣಾಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರ್ನೈಯತ್ಯಾತ್ ಇಶೋ ತಥಾ
ಬಹುಲವ್ಯವಹಾರಾಭಾವೇನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಭಾವಾಚ್ಚ । ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲತ್ವೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ
ಭಾವಃ ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದಿಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಿಯತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕರು ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ವ್ಯವಹಾರವು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಗೃಹಿಣಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಿಸಿದ್ದವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಮೊದಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವ್ಯವಹಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕರಿಗೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬೇರೆ

ಕಡೆಯೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಅವರ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲಕವಾಗಿದೆ.

ನನು 'अस्य यदेकां शाखां जीवो जहाति' इति, 'वायुना वै गौतम सूत्रेण' इति जीववाय्वोरपि स्वातन्त्र्यप्रतीतेः तयोरपि सर्वशब्दवाच्यत्वं स्यादित्यतोऽपि - अन्यत्र नियतैरपीति ।

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'अस्य यदेकां शाखां जीवो जहाति' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವ್ಯಕ್ತವು ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'वायुना वै गौतम सूत्रेण' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'अन्यत्र नियतैरपि' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अन्यत्र नियतैरपि अन्यत्र वाचकैरपि शब्दैः जीववाय्वादिशब्दैः एको जनार्दनो मुख्यतया वाच्य इत्यर्थः ।

ವಾಯು ಹಾಗೂ ಜೀವರನ್ನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳು ನಿಯತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೂ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

जीवादिशब्दैः तत्तदन्तर्यामिणो गृहीतत्वेन तत्र प्रतीतस्वातन्त्र्यस्यापि तदन्तर्यामिगतत्वेन पादान्त्यप्राणनयेऽभिधानादिति भावः ।

'ಜೀವ' ಹಾಗೂ 'ವಾಯು' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಜೀವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ननु मुख्यतयाऽन्यत्र नियतैरन्यत्र वाचकैरपि शब्दैः परममुख्यतया हरिर्वाच्य इत्युक्तम् । मुमुक्षुं प्रति कर्मदेवतायुक्तौ फलाभावात् मुक्तेः ब्रह्मज्ञानादेव सिद्धेः तस्य च पदसमन्वयादिनैव सिद्धेरित्योऽपि - अन्यत्र नियतैरिति ।

ಬೇರೆಡೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿರಲಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಕರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ತೀಯುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಪದಸಮನ್ವಯದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ, ಮತ್ತು ದೇವತಾಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ 'ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮದೇವತಾವಾಚಿತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತೈರಪಿ ಶಬ್ದೈರಂತತೋ ಮುಖ್ಯತೋ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯೋದಿತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ।

ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಕರ್ಮದೇವತಾವಾಚಿತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತಾನಾಂ ವಾಕ್ಯಾನಾಮಂತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಮಿತ್ಯೇವಂ ರೂಪವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಭಾವೇ ಮಂದಾನಾಂ ಪ್ರತಿಪದಾನ್ವಯಾಪೋಗ್ಯತಯಾ ತತ್ರ ವೈಮುಖ್ಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾಧಿಭಾವಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವ ಇತ್ಯಾಶ್ಚಕ್ಷುಃ ॥೧೬॥

ಯಾವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳ ಅಂತಿಮತಾತ್ಪರ್ಯ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಪದಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಪಾಮರಜನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಪದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವರದ್ದಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪಾಮರರಿಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಶಿಷ್ಯಂದಿರು ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ತತ್ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

* * *

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೧೫)

॥ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥ ೧-೪-೧೬ ॥

ಅತ್ರ ನಯೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯ ಇವ ಸರ್ವಶಬ್ದಾ ನ್ಯಾಯಭೇದೇನ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ತತ್ತ್ವಿತಿ ಪ್ರಕೃತಂ
ಬ್ರಹ್ಮ ತತ ಇತ್ಯನ್ವೇತಿ । ನ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಜಗತ್ಪದಮಾಕೃಷ್ಯತೇ ।
ಸರ್ವಶಬ್ದಸನಾಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಹೇತುಭಿಃ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ರೂಪಾದಿನಾ ವ್ಯವಹಾರೇ ಚ
ಸಿದ್ಧೇ ಬಾಧಕನಿರಾಸಾರ್ಥಮಿದಂ ಸೂತ್ರಮ್ । ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಕಾಶಾಜ್ಜಗತಿ
ಸಮ್ಯಗಾಕರ್ಷಾನ್ ವೃತ್ತಿಸಾಮ್ಯಾಪತ್ಯಾ ತತ್ತ್ವಿತ್ವಧಾರಣವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಕಲಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದೇ
ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತತ್ತು
ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು 'ತತಃ' ಎಂಬ
ಪದದಿಂದ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ನ ವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಜಗತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ
ರೂಪಿಯಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ
ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.
ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ
ಎಂದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕ-
ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್ =
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫))

ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ತತಃ = ಬ್ರಹ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ನ ವಿರೋಧಃ = ತತ್ತು ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ.)

ಸಮಾಕರ್ಷೌತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೌ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರिति ಮುಖ್ಯತಾರತಮ್ಯಸೂಚನಾತ್ ತತ್ತಿತ್ತವ್ಯವಧಾರಣೋಪಪತ್ತಿರिति ಭಾವಃ ।

ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಮಿತೃಕ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಮೇವ ನ ಲಕ್ಷಣಾದಿರिति ಸೂಚನಾಪ ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸಮ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೂ, ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸಿದ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷಾದಿತ್ಯತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿನಾಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಯೋಗೇ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಃ ಫಲಮिति, ಶರೀರೀತ್ಯತ್ರ ತತಃಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸಮ್ಬಂಧಸ್ತತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಮिति, ಕಲ್ಪನೇತ್ಯತ್ರ ರೂಪಾದಿರಸ್ತೀತಿ, ಅತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಮಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಮिति ಧ್ಯೇಯಮ್ ।

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಫಲ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತ ಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಪರ್ಮಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣಾವುತ್ಕೃಷ್ಟವೃತ್ತೌ ಕಥಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರೀತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ॥ ೧-೪-೧೭ ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ - 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್'.

ಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾದಿತ್ಯಾವರ್ತತೆ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಜ್ಞಾನಪರಮ್ । ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾಲ್ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಾದ್ವೇತೋರ್ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति ಶೇಷಃ । ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತ್ಯೇವ ಶಬ್ದವ್ಯವಹारेण तत्रैव व्युत्पत्तिबलात्तत्र प्रासिद्धिर्ब्रह्मणि मुख्यत्वाज्ञानमूलेति भावः ।

'ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಜ್ಞಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರ ವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಶಬ್ದಗಳು ಜಗದ್ವಾಚಿಕವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವೂ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ, ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ('ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

ಲೌಕಿಕರು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಲ್ಲ ಮೂಲ ಕಾರಣ.

उक्तमाक्षिप्याह -

॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत्तद्व्याख्यातम् ॥ १-४-१८ ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿ ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

तदधीनत्वादर्थवदिति नेति च मण्डूक्युत्पाऽनुवर्तते । शब्दजातं सर्वस्य तदधीनत्वात्तत्रार्थवदिति न युक्तम् । “अस्य यदेकां शाखां जीवो जहात्यथ सा शुष्यति” इति जीवे क्वचित्, “वायुनैव हि लोका नेनीयन्ते” इति वायौ सर्वत्र तदधीनत्वरूपलिङ्गं श्रूयते । तस्माल्लिङ्गात्तयोरपि शब्दजातमर्थवत् । मुख्यतस्तयोरपि वाचकमिति चेन्न यतस्तल्लिङ्गं व्याख्यातं तदन्तर्यामिसम्बन्धितयेत्यर्थः ।

'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಪದಗಳು ಮತ್ತು 'ನ' ಎಂಬ ಪದವು ಮಂಡೂಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೫)

ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ತತಃ = ಬ್ರಹ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ನ ವಿರೋಧಃ = ತತ್ತು ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ.)

ಸಮಾಕರ್ಷೌಕ್ತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೌ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರिति ಮುಖ್ಯತಾರತಮ್ಯಸೂಚನಾತ್ ತತ್ತಿತ್ತವ್ಯವಧಾರಣೋಪಪತ್ತಿರिति ಭಾವಃ ।

ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಮಿತ್ಯುಕ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಮೇವ ನ ಲಕ್ಷಣಾದಿರिति ಸೂಚನಾಪ ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸಮ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೂ, ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸಿದ ಗೌಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷಾದಿತ್ಯತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿನಾಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಯೋಗೇ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಃ ಫಲಮिति, ಶರೀರೇತ್ಯತ್ರ ತತಃಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸಮ್ಬಂಧಸ್ತತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಮिति, ಕಲ್ಪನೇತ್ಯತ್ರ ರೂಪಾದಿರಸ್ತೀತಿ, ಅತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಮಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಮिति ಧ್ಯೇಯಮ್ ।

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಫಲ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತ ಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣಾವುತ್ಕೃಶ್ವೃತ್ತೌ ಕಥಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರೀತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ॥ ೧-೪-೧೭ ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ - 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್'.

ಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾದಿತ್ಯಾವರ್ತತೆ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಜ್ಞಾನಪರಮ್ । ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾಲ್ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಾದ್ವೇತೋರ್ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति ಶೇಷಃ । ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತ್ಯೇವ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೇಣ ತತ್ರೈವ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲಾತ್ತತ್ರ ಪ್ರಾಸಿದ್ಧಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಜ್ಞಾನಮೂಲೇತಿ ಭಾವಃ ।

'ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಜ್ಞಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರ ವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಶಬ್ದಗಳು ಜಗದ್ವಾಚಿಕವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವೂ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ, ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ('ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

ಲೌಕಿಕರು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಲ್ಲ ಮೂಲ ಕಾರಣ.

उक्तमाक्षिप्याह -

॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत्तद्व्याख्यातम् ॥ १-४-१८ ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

तदधीनत्वादर्थवदिति नेति च मण्डूक्युत्पादानुवर्तते । शब्दजातं सर्वस्य तदधीनत्वात्तत्रार्थवदिति न युक्तम् । “अस्य यदेकां शाखां जीवो जहात्यथ सा शुष्यति” इति जीवे क्वचित्, “वायुनैव हि लोका नेनीयन्ते” इति वायौ सर्वत्र तदधीनत्वरूपलिङ्गं श्रूयते । तस्माल्लिङ्गात्तयोरपि शब्दजातमर्थवत् । मुख्यतस्तयोरपि वाचकमिति चेन्न यतस्तल्लिङ्गं व्याख्यातं तदन्तर्यामिसम्बन्धितयेत्यर्थः ।

'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಪದಗಳು ಮತ್ತು 'ನ' ಎಂಬ ಪದವು ಮಂಡೂಕವ್ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು

समाख्यार्थधिकरण (१-४-१८)

ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಕತಿ' 'ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು 'ವಾಯುನೈವ ಹಿ ಲೋಕಾ ನೇನೀಯಂತೇ' ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕವು ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಲೋಕವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಟ್ಟ ಲಿಂಗವನ್ನು ಆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಸಕಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ನ = ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿಯೂ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ಷಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ಷಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.)

ನनु ನ ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಮುಕ್ಷುಂ ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮದೇವತಾದೀ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಫಲಂ ತಸ್ಯ ಫಲಾಂತರಾನಿಚ್ಛತ್ವಾತ್ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸಿದ್ಧೇರತ ಆಹ -

॥ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಭವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಪಿ ಷೈವಮೇಕೇ ॥ ೧-೪-೧೯ ॥

ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೆಲವೆಡೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾವಾಚಕ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ತಿ | ಶಬ್ದಾನಾಮಿತಿ ಚ | ಅನ್ವೇತಿ ಪ್ರಕೃತಜೀವಾಥ್ಯನ್ಯಬ್ರಹ್ಮವಾಚಿ ಸನ್ ತಜ್ಞಾನಪರಃ | ತುರೇವ | ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಂ ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಮುಕ್ಷುಂ ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಂ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ | ಕುತಃ ? “ಕस्ಮಿನ್ತು ಭಗವೋ

ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ" ಇತಿ ಶೌನಕಪ್ರಶ್ನಾತ್ । "ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ ದ್ವೇ ವಿಧೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ" ಇತ್ಯಗ್ನಿಸೌ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಹೇತುಭ್ಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನ್ಯಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ವಿವಾರ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಸ್ಯಿನ್ಮು ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' (ಎಲೈ ಭಗವಾನ್ ! ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ) ಮತ್ತು 'ತಸ್ಯೈ ಸ ಹೋವಾಚ ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿಕವ್ಯೇ' ಎಂಬ ಅಂಗೀರಸರ ಉತ್ತರದಿಂದ, (ಅಪರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ.) ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. (ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಶಬ್ದಾನಾಮ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್ = ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು, ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಶ್ನಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದುದು = ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಅಂಗೀರಸರ ಉತ್ತರ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಾದೇವತಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅಪಿಚೈವಮೇಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು 'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ.)

ತಥಾ "ಕಥಂ ನು ಭಗವಸ್ಸ ಆದೇಶಃ" ಇತಿ, "ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯೇಕೇನ" ಇತಿ ಶ್ವೇತಕೇತುಹಾಲಕಪ್ರಖ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅದರಂತೆ 'ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶಃ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೇಕೇನ' ಎಂಬ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರದಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಕस्ಮಿನ್ ಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಜ್ಞಾನಂ ಸಫಲಂ ಭವತಿತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ ಪರಿವಿಶ್ವಾವಿಷಯಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಭವತಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನತಾತ್ಪರ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಅಪಿ ಚ ನ ಕೇವಲಮಥಿದೇವತಿಸಿದ್ಧಯಿತಿ । ಕಿನ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಚೈವಮೇಕೇ ಶಾಖಿನೋ "ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ವಾ ಕರೀಷ್ಯತಿ" ಇತಿ ಪಠಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ 'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ವಾ ಕರೀಷ್ಯತಿ' ಎಂದು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸಕಲವೇದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥಮಿತಿ ನ ಯುಕ್ತಮ್ । ಪ್ರತಿಪದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೋಕ್ತಿಯಾಽಪಿ
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧೇರತ ಆಹ -

॥ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ ॥ ೧-೪-೨೦ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೈದಿಕಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಳಿದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ನಿಮಿತ್ತಪञ್ಚಮೀಯಮ್ । ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯಾರ್ಥಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಕುತಃ ?
ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾನ್ವಿಮಿತ್ತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು 'ನಿಮಿತ್ತ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮ್' 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ' 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವಿರುವುದರಿಂದ. (ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ = ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು.)

ಕರ್ಮದೇವತಾದಿವಾಚಿತಯಾ ಸ್ಥಿತವಾಕ್ಯಾನಾಮಂತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಮಿತ್ಯೇವರೂಪವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾ-
ಭಾವೇ ಮಂದಾನಾಂ ಪ್ರತಿಪದಾನ್ವಯಾಯೋಗ್ಯತಯಾ ತತ್ರ ವೈಮುಖ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿದೋಷಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವೆಂದರೆ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಯಾವ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವೈಮುಖ್ಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ಕಥಮಿತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಸ್ಮರಣ್ಯಃ ॥ ೧-೪-೨೧ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -
'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಸ್ಮರಣ್ಯಃ'

ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ “ನಾನ್ಯಃ ಪನ್ಥಾ ಅಯನಾಯ” ಇತಿ ಜ್ಞಾತಿ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಮುಕ್ತಿಹೇತುರिति ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥನಿಶ್ಚಯಸ್ಯ ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಂ ಲಿಂಗಂ ಜನಕಂ ಸತ್ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಭವತೀತ್ಯಾಶ್ರಮರ್ಥೋ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್’ ಮತ್ತು ‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್’ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ = ‘ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದೆಂದು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗಮ್ = ಕಾರಣವಾಗಿರುವ, ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆಶ್ರರಥಃ = ಹೀಗೆ ಆಶ್ರರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸವಿस्तरं कर्मादिस्वरूपे प्रतिपादिते सति कर्मणां शुद्रफलकत्वज्ञानात् तज्ज्ञानेनाशुद्रफलकं ज्ञानमेवोपादेयमिति वैराग्यजननद्वारा ब्रह्मज्ञानार्थं भवतीति भावः ॥

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ವೇದವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಕ್ಷುದ್ರವೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಶಾಶ್ವತಫಲದಾಯಕವೆಂದು ಮತ್ತು ಉಪಾದೇಯವೆಂದು ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಷುದ್ರಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ.

जगद्वाचिತ್त्वमन्यार्थमित्येतत् प्रकारान्तरेणाप्याह -

॥ उत्क्रमिष्यत एवं भावादित्यौदुलोमिः ॥ १-४-२२ ॥

ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮ್ । ಕಯಮ್ ? उत्क्रमिष्यतಃ ಬನ್ಧಾತ್ ಜ್ಞಾನೇನೋತ್ಕ್ರಮಣಮಿच्छತಃ ಪುಂಸಃ ಮುಮುಕ್ಷೋರೇವಂ ಜ್ಞಾನಹೇತುತಯಾ ಕರ್ಮದಿರ್ಭಾವಾದವಶ್ಯಮಭಾವಾತ್ । ಆವಶ್ಯಕತ್ವಾದಿತಿ ಯಾಬತ್ । ಇತ್ಯೌದುಲೋಮಿರ್ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ ‘ಉತ್ಕ್ರಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೌದುಲೋಮಿಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ. ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉತ್ಕ್ರಮಿಷ್ಯತಃ = ಸಂಸಾರ ಬಂಧನದಿಂದ, ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಮುಮುಕ್ಷುವಾದ

ಪುರುಷನಿಗೆ, ವಿವಂ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿ, ಭಾವಾತ್ = ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು, ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಔದುಲೋಮಿಃ = ಔದುಲೋಮಿ ಅಜಾಯಫರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

“ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ” ಇತ್ಯಾದೇರ್ಮನಶ್ಚಕ್ಷುರ್ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಪಾಠೇನಾತ್ ಕರ್ಮಣಸ್ತದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್ |
ಮನಶ್ಚಕ್ಷುರ್ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಿತಿ ಭಾವಃ ||

‘ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮನಶ್ಚಕ್ಷುರ್ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ.

ಅನ್ಯಾರ್ಥೆ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತ್ಯೇತದನ್ಯಥಾಪ್ಯಾಹ -

|| ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ || ೧-೪-೨೩ ||

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ - ‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಣೀತಿ ಪ್ರಕೃತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ವೇತಿ | ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಜಗತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವಸ್ಥಿತೇಃ, ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್
“ಏಷ ಸೇತುರ್ವಿಧಾರಣಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಪ್ರಕಾರಕಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿರ್ಯಮ್ ಆಧೇಯರೂಪಕ
ಮಾದಿಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಿ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನ್ವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್ = ‘ವಿಷಯ ಸೇತುರ್ವಿಧಾರಣಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಲು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾದ ಆಧೇಯರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ ಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಷ್ಯಪ್ರಸಿಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾಶ್ರುತಿಃ || ೫ ||

ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ಶಿಷ್ಯರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೧೫)

॥ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥ ೫ ॥

॥ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ ॥ ॥ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಣಲಿಂಗಾದಿತಿವೇತ್ತದ್ವಾಖ್ಯಾತಮ್ ॥

॥ ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿ: ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ ॥ ॥ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ ॥

॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಮರಥ್ಯ: ॥ ॥ ತತ್ಕರ್ಮಿಷ್ಯತ ಉಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೂಮಿ: ॥

॥ ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ:॥

ಅತ್ರ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ ರೂಪಜ್ಞೀಕೃತೌ ಔಶೇ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ
ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವತ್ತ್ವಲ್ಯಾ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ: ಸ್ಯಾದಿತಿ ಶಾಕ್ನನಾತ್ಸಜ್ಞತಿ: ।

ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಾಗ 'ಅಕ್ಕ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕಾರ್ಥಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-
ನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ?
ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯು
ಸೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಔಶೇ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ಉಕ್ತಾ ಮುಖ್ಯತಾ ಕಿಂ ತುಲ್ಯಾ ಕಿಂ ವಾ ಔಶೇ ಅಧಿಕಾ
ಅನ್ಯತ್ರ ತು ಹೀನೇತಿ ಸಂದೇಹ: ।

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾನವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಹೀನವಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೋ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ.

पूर्वपक्षस्तु ॥ अक्षादिशब्दानां अनेकार्थवाचिनां अनेकत्रैव सर्वशब्दानामीशे तदन्यत्र च मुख्यत्वं तुल्यमेव स्यात् । अन्यथा अन्यत्र हीनत्वे लक्षणेत्यस्यैव मुख्यवृत्तिरिति परिभाषा स्यात् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಕಣ್ಣು, ಕ್ರೀಡೆ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕ್ಷಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಕಲ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರುವುದರಿಂದ, ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸಮಾನವಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ನೀವು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ईशे मुख्यत्वस्याधिक्ये तत्रैव प्रसिद्ध्यापातेन जगति प्रसिद्धिर्नस्यात् ।

ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯತ್ವವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದಾದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ईशज्ञानादेव पुरुषार्थसिद्ध्या कर्मदेवतादौ शब्दानां हीनवृत्त्यापि व्यवहारस्य फलान्तरानिच्छुं मुमुक्षुं प्रति व्यर्थत्वापाताच्च ।

ಮತ್ತು ಈಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಹರಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಫಲವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

किञ्च शब्दवृत्तिहेतोः ईशगतत्वापेक्षया तत्राधिक्यमिति न युक्तम् । अन्यत्रापि सत्त्वात् ।

ಮತ್ತು ಶಬ್ದವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದ ಹೇತುವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ನಾಪಿ ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯೇನ “ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ”
ಇತಿ (ಛಾ.೬-೧೧-೨) ಕವಿಜ್ಞಿವಾಧೀನತ್ವಸ್ಯ “ವಾಯುನಾ ಹಿ सर्वे लोका नेनीयन्ते”
ಇತಿ सर्वस्य बाध्यधीनत्वप्रतीत्या तयोरपि ईशवन्मुख्यवाच्यत्वापातादिति ।

ಇನ್ನು ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ವೃತ್ತಾದಿಗಳು ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ವಾಯುನಾ ಹಿ ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾ ನೇನಿಯಂತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ಲೋಕವು ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇವರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु ॥ ब्रह्मणि अन्यतोऽधिकैव शब्दानां मुख्यता, अन्यत्र हीनैव रूढियोगयोरिव गौणलक्षणयोरिव ईशे अन्यत्र च रूढिसत्त्वोऽपि विद्वद्विद्वद्रूढिभ्यां यौगिकत्वेऽपि योगमहायोगाभ्यां तारतम्यसम्भवेन महायोगविद्वद्रूढिभ्यां परममुख्यवृत्त्या विष्णुनिष्ठानामेव तेषां अन्यत्र ततः समाकृष्य मुख्यवृत्त्या व्यवहारात् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಎಂಬೆರಡು ವೃತ್ತಿಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗೌಣವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ರೂಢಿಯು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಢಿಯು ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೆನಿಸುವುದರಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಶಬ್ದಗಳು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ, ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಾಲಾನಾಂ ವಿಚಿತ್ರಲಿಖಿತಸಿಂಹಾದಾವಿವ ಲೋಕಾನಾಮನ್ಯತ್ರೈವ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೇಣ
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಚ್ಛುಪಪತ್ತೇ: ।

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾಲಕರು 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ಸಿಂಹ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದೇ 'ಸಿಂಹ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮದೇವತಾಧಾರತ್ವಾದಿನಾ ಇಶಾನ್ಯಾನಾರ್ಥಮೇವ ಕರ್ಮಾದೌ ವೇದವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಸಮ್ಮಖಾತ್ ।

ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಕಾಂಡ, ದೇವತಾಕಾಂಡಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಈಶ್ವರನೇ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಮುಕ್ಷುವಾದವನೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಭಾಗವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯವಹಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವಾದೌ ಶ್ರುತಸ್ವಾತನ್ತ್ಯಸ್ಯ ಚ ತದನ್ತರ್ಯಾಮಿಗತತ್ವೇನ ಪಾದಾನ್ತ್ಯಪ್ರಾಣನಯೇ
ಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತಿ ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಪಾದಾನ್ತ್ಯಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ಸಕಲಲೋಕವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಫಲಂ ತು ವಿಷ್ಣುರೇವ ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥಃ ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೋಕ್ತಾವಧಾರಣಾಕ್ಷೇಪಃ
ತತ್ಸಮಾಧಿಶ್ಚೇತಿ ॥ ೪ ॥

ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅವಧಾರಣದ ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಇದರ ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

(೧-೪-೬)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

॥ ಅಥ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಈಶ್ವರನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. "ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇವೆ" ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ईश्वरः न केवलं पुल्लिङ्गाभिधेयः किन्तु प्रकृतिः । सैषा प्रकृतिरित्याद्युक्तप्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गशब्दवाच्यश्च भवति । कुतः? एवं सत्येव प्रतिज्ञादृशान्तानुपरोधात् हन्तैतमिति प्रतिज्ञायाः यथेति नदीसमुद्रदृष्टान्तस्य चानुपरोधात् अविरोधात् । अन्यथा तद्विरोधः स्यादित्यर्थः ॥१॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅರ್ಥ -- ಈಶ್ವರನು ಕೇವಲ ಪುಲಿಂಗಶಬ್ದಗ೦ದಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಸೃಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗ೦ದಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = 'ಏಕಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ಅಭಿವದಂತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು ಮತ್ತು 'ಯಥಾ ನದ್ಯಃ ಸ್ಥ೦ದಮಾನಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ನದೀ, ಸಮುದ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯವು ಅವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೂಪದ್ಧಿದ್ವಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — त्रीशब्दा अपि तस्मिन्नेवेत्याह —

॥ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॥

ಅನುವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' 'ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಆನುಗುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.'

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

'ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ = ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ, ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಽ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾಹ = ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಆನುಗುಣ್ಯದಿಂದ

भाष्यम् — 'हन्तैतमेव पुरुषं सर्वाणि नामान्यभिवदन्ति यथा नद्यः स्यान्दमानाः समुद्रायणाः समुद्रमभिविशन्त्येव भैवैतानि नामानि सर्वाणि पुरुषमभिविशन्ति' इति प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् प्रकृतिशब्दवाच्योऽपि स एव ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಪ್ಲವನ್ನೇ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಆಶ್ರಯಿಸುವ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಸಕಲವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳು ಪುರುಷನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ-ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹೇತು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕರ್ತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪುರುಷಂ = ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ, ಏತಮೇವ = ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ, ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ = ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ಇಷ್ಟು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಸಮುದ್ರಾಯಣಾಃ = ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವ, ನದಃ = ನದಿಗಳು, ಸಮುದ್ರಂ = ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಏವ ಮೇವ = ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಏತಾನಿ = ಪ್ರಮಿತವಾದ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಪುರುಷಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಎಲ್ಲರೀತಿಯಿಂದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽಪಿ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನೂ ಕೂಡ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

अत्र खीलिङ्गत्वलिङ्गेनान्यत्रैव प्रसिद्धानां खीशब्दानां परमात्मनि समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪುಕ್ತ ಯುಕ್ತಿ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

तत्त्वप्रकाशिका – समन्वयसूत्रे सर्वशब्दानां भगवत्परत्वमुक्तम् । सर्वान्तर्गताः प्रकृत्यादिशब्दाः श्रूयन्ते ‘एषा ह्येव प्रकृतिरविकृतिः’ ‘या प्राणेन
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಂವಿಶತ್ಯದಿತಿರ್ದೇವತಾಮಯಿ' ಇತ್ಯಾದೌ । ತेषಾಂ ಚಾನ್ಯಪರತ್ವೇ, ನ ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವಂ
ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯವಶ್ಯಂ ನಿರ್ಣಯತಾ ।

'ತತ್ತ್ವ ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ
ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ - 'ಎಜಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ' 'ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ
ಸಂವಿತತ್ಯದಿತಿರ್ದೇವತಾಮಯೀ' 'ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ, ತಾನು
ವಿಕಾರರಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಕೃತಿ', 'ಸರ್ವಭಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದಿತಿ, ಪ್ರಾಣನಿಂದ
ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ, ಅದಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿ
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೆಂದು
ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವಿಷಯಃ । ಕಿಂ ವಿಷ್ಣುರನ್ಯಥೇತಿ
ಸಂದೇಹಃ । ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ ।

ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದುದು ವಿಷಯ. ಆ ವಿಷಯವು ವಿಷ್ಣುವೋ
ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರವು ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯವೆಂದು
ಹೇಳಿದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವು ವಾಚ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಇವೆರಡು
ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಬೀಜ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾಚ್ಯೋ ಹಿರೀತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ।
ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಸ್ಥಿತಿಕ್ಷೀಣತ್ವಾತ್ । ಪರಮಪುರುಷೇ ತದಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.
ವಿಕೇಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ
ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು). ಪುರುಷಾಂಗ್ರಹಣೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಸರ್ವಥಾ
ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ರೂಪವಿಶೇಷಾಪೇಕ್ಷಯೋಪಪತ್ತಿಃ । 'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್'
ಇತಿ ಸ್ಥಿತಿವಿವೇಚನಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದುಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' 'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತೀ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವೀತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ನಪುंसकशब्दप्रवृत्तिवत् परमात्मनि स्त्रीशब्दप्रवृत्तिः ।

ನಿಯಾಮಕವಿಶೇಷಾಭಾವೇನ ಕಲ್ಪನಾಽಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆದರಂತೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು, 'ಅಥ ಕಸಾತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ' ಎಂಬ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्त्वप्रकाशिका - न चाऽस्त्यस्त्रीभूतस्यापि स्त्रीनियामकत्वेन

तच्छब्दवाच्यत्वोपपत्तिः । वशीकृतभार्येऽपि भर्तति तत्प्रयोगादर्शनात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಗಂಡನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಗಂಡನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

तत्त्वप्रकाशिका - 'नच नामानि सर्वाणि' इत्यादिविरोधः । उक्तन्यायविरोधेन

तत्संकोचोपपत्तेः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲನಾಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಅವನ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತ್ವಾಭಾವಾನ್ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮುಪಪನ್ನಮಿತಿ ।

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ - ಸ್ತೀಶಬ್ದಾ ಇತಿ ॥ एवं प्राणं पूर्वपक्षं प्रतिक्षेप्तुं स्तೀशबद्धा अपि परमात्मनि प्रवर्तन्त इति साधयत्यत्र सूत्रकारः इत्यर्थः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತೀಶಬ್ದಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ತೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ ತಸ್ಮಿನ್ವೇವ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सूत्रं व्याचष्टे - हन्तेति ॥ प्रकृत्यादिस्तीशब्दवाच्यश्चेश्वरो भवति । 'हन्तैतमेव पुरुषम्' इति श्रुतौ (परम) पुरुषस्याशेषनामवाच्यतां प्रतिज्ञाय तत्रैव नदीसमुद्रदृष्टान्तस्योक्तत्वात् ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಹಂತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಮ್' ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮುಂದೆ ನದೀಸಮುದ್ರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - प्रकृत्यादिस्तीशब्दाच्यताभ्युपगमे प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधादन्यथा तदुपरोधादिति भावः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವರವೆಂದ ಸ್ವಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದುವಾದ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' 'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತೀ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ತೀತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ನಪುंसಕಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಿಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ।
ನಿಯಾಮಕವಿಶೇಷಾಭಾವೇನ ಕಲ್ಪನಾಽಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು, 'ಅಥ ಕಷಾತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ' ಎಂಬ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾಽಸ್ತೃತ್ವಿಭೂತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ಥಾನಿಯಾಮಕತ್ವೇನ
ತತ್ತ್ವವಾಚ್ಯತ್ವೋಪಪತ್ತಿಃ । ವಶಿಕೃತಭಾರ್ಯೇಽಪಿ ಭರ್ತತಿ ತತ್ಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶನಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತೀ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಸ್ವಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಗಂಡನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಗಂಡನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ನಚ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಃ । ಉಕ್ತನ್ಯಾಯವಿರೋಧೇನ
ತತ್ಸಂಕೋಚೋಪಪತ್ತಿಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲನಾಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಅವನ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತ್ವಾಭಾವಾನ್ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮುಪಪನ್ನಮಿತಿ ।

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ - ಸ್ತೀಶಬ್ದಾ ಇತಿ ॥ एवं प्राप्तं पूर्वपक्षं प्रतिक्षेप्तुं स्तೀशबद्धा अपि परमात्मनि प्रवर्तन्त इति साधयत्यत्र सूत्रकारः इत्यर्थः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತೀಶಬ್ದಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ತೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ ತಸ್ತಿನೈವ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ತ್ರಂ ವ್ಯಾचष्टे - हन्तेति ॥ प्रकृत्यादिस्त्रीशब्दवाच्यश्चेश्वरो भवति । 'हन्तैतमेव पुरुषम्' इति श्रुतौ (परम) पुरुषस्याशेषनामवाच्यतां प्रतिज्ञाय तत्रैव नदीसमुद्रदृष्टान्तस्योक्तत्वात् ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಹಂತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಮ್' ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮುಂದೆ ನದೀಸಮುದ್ರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಮಾಡಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - प्रकृत्यादिस्त्रीशब्दवाच्यताभ्युपगमे प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधाद-
न्याया तदुपरोधादिति भावः ।**

ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಬ್ಬರರ ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇರೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುವುದೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಹಂತೇತ್ಯಾಸ್ವಾದನೇ । ಪ್ರಕೃತಿಪದಮನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಕಮ್ ।

ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೀನಾಮತ್ವಾತ್ ತದ್ಗಣಮ್ ॥೨೪॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಹಂತ' ಎಂಬ ಪದವು ಆಸ್ವಾದನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಆತ್ಮಂತ ಆರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಇದೊಂದೇ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತಿ ಪದವು ಬೇರೆ ಪದಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮಂತ ಪ್ರಧಾನಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಭಾವದೀಪ

ಖಿಲಿಕ್ಷತ್ವಮಿತ್ಯನುಭಾಷ್ಯಸ್ಥಿತಲಿಕ್ಷಿತೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾಹ - ಖಿಲಿಕ್ಷತ್ವೇತಿ ॥

'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಲಿಂಗವೆಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ್ರ ಅಧಿಕರಣೇ । ಖಿಲಿಕ್ಷತ್ವಾದಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಅತ್ರ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ತೇಶಬ್ಧಾನಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ತೇಶಬ್ಧಗಳು ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಸ್ತೇಶಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ತತ್ರ ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ ಸರ್ವಾಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸಮನ್ವಯ ಉಕ್ತಃ 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನುಮಾನಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಟೀಕಾಕಾರರು ಸ್ವತಃ 'ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಶ್ರೂಯತೇ ಶ್ರುತೌ ಪ್ರತೀಯತೇ || ಏಥೇತಿ || ಯದ್ವಿಷಯಂ ಶ್ರುತಿಃ ತೃತೀಯೇ ಕಾಮಾದಿತರತ್ರ ತತ್ರ ಚಾಯತನಾದಿಭ್ಯ ಇತ್ಯತ್ರ ಭಾಷ್ಯೇ ಶ್ರೀತತ್ವಪರತ್ವೇನೋದಾಹೃತಾ ತಥಾಪ್ಯೇತತ್ಪಾದೀ-ಯೋದಾಹರಣಾನಾಂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾನ್ಯಪರಾಣಾಮಪಿ ಸತಾಂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಸ್ಯಾ-ಭಿಮತತ್ವಾದಿಯಮತ್ರೋದಾಹೃತಾ |

'ಶ್ರುಯತೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರುತಿ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಏಷಾ ಹೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ೩ನೆಯ ಪಾದದ 'ಉಮಾದಿತರತ್ರ ತತ್ರ ಚಾಯತನಾದಿಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೀತತ್ವಪರವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಏನಿದೆ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು. ಆದರೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೋ ಅವುಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ एव द्वितीये तेजोऽतस्तथाह्याहेत्यादौ भूतपरत्वेनोदाहृतैव कारणत्वेन च इत्यत्राप्युदाहृतेति ध्येयम् |

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ತೇಜೋಽತಸ್ಪಧಾಹ್ಯಾಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೂತಪರತ್ವೇನ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಪುನಃ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಮಃ' ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - या प्राणेनेति काठके अदितिशब्दः । न केवलं सिद्धान्तेऽप्यन्यपरा एवाऽत्रोदाहरणं किन्तु अन्यपरत्वरहिता उपनिषदादिगता भगवन्मात्रपराऽपि स्त्रीलिङ्गशब्दयुक्ताः श्रुतय इति सूचयितुमेतत् श्रुत्युक्तिः ।

'ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ ಸಂವಿತೃದಿತಿರ್ವತಾಮಯೀ' ಎಂಬುದು ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ಅದಿತಿ' ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಅನ್ಯಪರವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪರವಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಭಗವನ್ನಾತ್ರಪರವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - तेन उन्दीनयायुक्तगायत्र्यादिश्रुतिरप्यनेन रूपेणात्रोदाहरणमिति सूचितम् । अन्यपरत्वे अन्यमात्रपरत्वे । औपनिषदशब्दाभिप्राये तु यथा श्रुतमेव योज्यम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾದದ ಗಾಯತ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

'ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಯಥಾಶ್ರುತವಾದುದ್ದನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - यद्वाऽन्यपरत्वेऽपि विष्णुपरत्वाभाव इत्येवार्थः । विष्णुरन्यद्वेति संशयेऽपि विष्णुर्भवति न वेत्येवार्थः ।

ಅಥವಾ 'ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಪರವಾದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಇದರಂತೆ 'ವಿಷ್ಣುಃ ಅನ್ಯದ್ವಾ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ-ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಭಾವದೀಪ: - अत एव न प्रकृत्यादिशब्दवाच्यो हरिरित्येव पूर्वपक्षकोटिरग्रे वक्ष्यते । तथाऽन्यपरभगवन्मात्रपरद्विविधवाक्यसाधारणमेतदिति ध्येयम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಅನ್ಯಪರವಾದ ಮತ್ತು ಭಗವನ್ನಾತ್ಮಪರವಾದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - अनुभाष्योक्तां युक्तिमाह - स्त्रीलिङ्गत्वादिति ॥
 स्त्रीलिङ्गवाचित्वादित्यर्थः । नारायण्यादिरूपविशेषे स्त्रीलिङ्गत्वं युज्यत इत्याशङ्क्य
 तत्र श्रुतिविरोधमाह - नच रूपेति ॥

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

'ನಾರಾಯಣೇ' ಮೊದಲಾದವು ಭಗವಂತನ ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು 'ನಚ ರೂಪ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ननु नैनं वाचा स्त्रियं ब्रुवन्नेतमस्त्री पुमान्ब्रुवन् । पुमांसं न
 ब्रुवन्नेनं वदन् वदति कश्चनेति मन्त्रे पुमांसं स्त्रियं च वदन्नेव न वदतीत्युक्तत्वादुभयात्मकं
 स्वरूपं प्रतीयते । अस्त्रीपुमानिति ब्रुवन्नपि न वदतीत्युक्तत्वात् स्त्रीत्वं पुंस्त्वं च
 प्रतीयते । विष्णोर्लौकಿಕಸ್ತ್ರೀಪुंಽಬಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ತ್ರೀಪುಮಾನित्यपि ವದನ್ನಪಿ ವದತೀತ್ಯಾಚೈತರೇಯ
 भाष्योक्त्या केवलस्य लौकिकस्य वाऽस्त्रीत्वस्य निषेधपरं तद्वाक्यम् । अन्यथा
 नैनमस्त्री पुमान् ब्रुवन्नित्युत्तरवाक्यविरोधात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ.-

ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್ನೇತಮಸ್ತ್ರೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್ ।

ಪುಮಾಂಸಂ ನ ಬ್ರುವನ್ನೇನಂ ವದನ್ ವದತಿ ಕಶ್ಚನ ॥

ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪ, ಹಾಗೂ ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೇ ಕೇವಲ ಮಾತಿನಿಂದ, ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲದ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲದ ಒಬ್ಬನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಜ್ಞಾನಿಯೇ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪುಮಾಂಸಂ ನ ಬ್ರುವನ್ನೇನಂ ವದನ್ ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರೂಪ ಎರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಸದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಸ್ತ್ರೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ನ ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ವ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರಾದ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್' ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಕರೆದಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ನೈನಮಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

(ಸಪ್ತಮಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಲ್ಲದೆ, ಪುರುಷರೂಪನಲ್ಲದವನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಎಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯು ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವಾಗ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಳಗಾಗಿಯೇ ಅವನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಿಭಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ವದತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮೂರು ನಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ 'ವದನ್ ವದತಿ' ಎಂದು 'ವದನ್' ಎಂಬುದರೊಡನೆಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಒಂದು ನಕಾರವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿ 'ವದನ್ನೇವ ನ ವದತಿ' ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೂ, ಪುರುಷರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೇ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಸ್ತುತಃ ಭಗವಂತನು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೂ, ಪುರುಷನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನಾರಾಯಣನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೂ, ಪುರುಷರೂಪನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪುರುಷನೆಂದೂ, ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಲೋಕವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ವಸ್ತುತಃ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಪುಂಸಕರೂಪವು ೨ಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಲೌಕಿಕ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಂತೆ ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ಪರವಶನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ 'ಪುಂಸಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.)

ಭಾವದೀಪ: - तथाच रूपविशेषस्य स्त्रीत्वे श्रुतिविरोधाभावात्तदपेक्षया कृत्यादिशब्दोपपत्तिरिति चेन्न पुंरूपे स्त्रीशब्दाप्रयोजापतात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿಶೇಷವು ಹೆಣ್ಣಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ರೂಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯು 'ವಕ್ತೃಸ್ವದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಧ್ವನಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಭಾವದೀಪ: - तथा च त्रिपादस्यामृतं दिवीत्युक्तञ्चेतद्वीपादिस्यनारायणादिपुरुषे
छन्दोनयोक्तगायत्र्यादि-शब्दोक्तिर्न स्यादिति तात्पर्यात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ಲೋಕದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ
ನಾರಾಯಣನ ಪುರುಷರೂಪವು ವರ್ಣತಮಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಭಂದೋಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ
ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಭಾವದೀಪ: - ननु देवतादिखट्वादिशब्दवाच्येषु स्त्रीलिङ्गाभावेऽपि
स्त्रीलिङ्गशब्दवाच्यत्वं शब्दसाधुत्वमात्रेण युक्तं तद्वदिह स्यादिति चोद्यं सदृष्टान्तमुक्त्वा
प्रतिज्ञादृष्टान्तेत्यादिसूत्रत्रयोक्तहेतुव्यावर्त्यहेतुना निराह - नच नपुंसकेति ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ದೇವತಾ ಖಟ್ಟಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರೋ, ಅದರಂತೆ
ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ
ಹೇತುವಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ನಪುಂಸಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - ननु चमसवदविशेषादित्यादावुक्तस्य नामानि सर्वाणि इत्यादेरेव
नियमाकत्वादित्यतो विशेषेत्युक्तम् । तनु सामान्यं वक्ष्यमाणदिशा
सङ्गचितसर्वनामपरमिति भावः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಚಮಸದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಶಂತಿ'
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ
ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ, 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ
ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - यद्वा बृहन्तो ह्यस्मिन्गुणा इत्यादेर्गुणपूर्णत्वरूपब्रह्मपदवाच्यत्व-
नियामकस्येवेह प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गशब्दप्रवृत्तिनिमित्तरूपनियामकविशेषस्याभावादि-
त्यात्मकतेरित्यादि सूत्रद्वयव्यावर्त्योक्तिः । तदधीनत्वसूत्रेण गतार्थत्वमाशङ्क्य निराह
- न चाऽस्त्रीभूतस्यापीति ॥

ಅಥವಾ 'ಬೃಹಂತೋ ಹೃಸ್ವಿನ್‌ಗುಣಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ಆತ್ಮತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ತದಧೀನತ್ವ' ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚಾಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - एतद्वाक्यं पूर्ववद्द्वेधा व्याख्येयम् ॥ उक्तेति ॥ स्त्रीलिङ्गायोग-
रूपन्यायेनेत्यर्थः ॥ अत इति साधकभावादित्यर्थः ।

'ನಚಾಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಉಕ್ತ' ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆತಃ' ಎಂದರೆ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - पूर्वपक्षफलमाह - नेति ॥ हरौ श्रीशब्दप्रवृत्त्युक्तेरसाङ्गत्पनिरासाय
भाष्यार्थमाह - एवमिति ॥ आकाङ्क्षाक्रमेण भाष्यं व्याचष्टे ॥ प्रकृत्यादीति ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಸಂಗತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಎವಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಣಾಂಶ್ಚೈವದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - सूत्रभाष्ययोः प्रकृतिशब्दस्तस्तदादिस्त्रीलिङ्गशब्दमात्रोपलक्षणमित्यग्रे
व्यक्तत्वादादिपदम् ॥ वाच्यश्चेति ॥ न केवलं प्रागुक्तपुलिङ्गशब्दवाच्यश्चेति सौत्रच
शब्दार्थोक्तिपरभाष्यस्यापि शब्दार्थो दर्शितः ।

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಆದಿ' ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ವಾಚ್ಯಶ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಸರ್ವಕ್ಷಿಶಬ್ದಸಮುಚಾಯಕಚಶಬ್ದ ಇತಿ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೋಕ್ತೇರತ್ರ ಪುನಃ ಸರ್ವ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಸಮುಚಾಯಕತ್ವೋಕ್ತೌ ಕಥಂ ಸರ್ವಕ್ಷಿಶಬ್ದಲಾಭ ಇತ್ಯತೋಽಸ್ಮಿನ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ತಲ್ಲಾಭಪ್ರಕಾರಮಾಹ - ಪ್ರಕೃತಿಪದಮಿತಿ || ಏತೇನ ಕ್ಷಿಶಬ್ದಾ ಅಪೀತಿ ಸಮ್ಬಂಧಭಾಷ್ಯಮುಪಪಾದಿ-
ತಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ || ೧ ||

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ?

ಉತ್ತರ - ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು 'ಪ್ರಕೃತಿ ಪದಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ' ಎಂಬ ಸಂಬಂಧ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸ್ಮ - || ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ || ೨ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ, ಮಾಯಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಇಶ್ವರೇಚ್ಛಾಯಾಃ | ಉಪದೇಶಾತ್ 'ಮಾಯಾನ್ತು' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ ಇಚ್ಛಾಭಿವೇಶ್ವರಸ್ಯಾಪಿ ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥಃ || ೨ ||

ಅರ್ಥ - ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ = ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು, ಉಪದೇಶಾತ್ = 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಧಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯು ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ अभिधोपदेशाच्च ॥

‘मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम्’ (ಇವೇ.ಉ. ೪-೧೦) ।

‘महामायेत्यविचेति नियतिर्मोहिनीति च ।

प्रकृतिर्वासिनेत्येवं तवेच्छाऽनन्त कथ्यते’ ॥ इति

वचनात्तदभिधैव प्रकृतिशब्देनोच्यते ।

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಯೆ ಎಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಾಯಾ ಎಂದು ತಿಳಿ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವೇತರೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಮಹಾಮಾಯಾ, ಅವಿದ್ಯಾ, ನಿಯತಿ, ಮೋಹಿನೀ, ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಂತ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯ ಹೆಸರುಗಳು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛೆಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಚನದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಸ್ವೀಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಮಾಯಾಂತು = ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯನ್ನೇ, ಪ್ರಕೃತಿಂ = ಪ್ರಕೃತಿ ಪದವಾಚ್ಯವನ್ನಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾತ್ = ತಿಳಿ. ಮಾಯಾಂ ತು = ಮಾಯಿಪದವಾಚ್ಯವನ್ನಾಗಿ, ಮಹೇಶ್ವರಂ = ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವೇತರೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಹೇ ಅನಂತ = ಎಲ್ಲೆ ಅನಂತನೇ, ತವೇಚ್ಛಾ = ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯೇ, ಮಹಾಮಾಯೇತಿ = ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಂದು, ಅವಿದ್ಯೇತಿ = ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು, ನಿಯತಿಃ = ನಿಯತಿ ಎಂದೂ, ಮೋಹಿನಿತಿ ಚ = ಮೋಹಿನಿ ಎಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು, ವಾಸನೇತಿ ಚ = ವಾಸನಾ ಎಂದೂ ಕೂಡ, ಏವಂ = ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಕಥ್ಯತೇ = ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಇತಿ ವಚನಾತ್ = ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಆಧಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಅಭಿದ್ಯೇವ = ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನ = ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಉಚ್ಯತೇ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

भाष्यम् - ‘सोऽभिध्या स जूतिः स प्रज्ञा स आनन्दः’ इति श्रुतेरभिध्या च स्वरूपमेव ।

‘ध्यायति ध्यानरूपोऽसौ सुखी सुखमतीव च ।

परमैश्वर्ययोगेन विरुद्धार्थतयेष्यते’ ॥ इति ब्रह्माण्डे ॥२॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಚ್ಛಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜ್ಞಾನರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಆನಂದರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅವನು ಧ್ಯಾನರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿರವಧಿಕ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ದುಃಖವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀರಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ

ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೂತಿಃ = ಪ್ರೇರಣಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಜ್ಞಾ = ಜ್ಞಾನರೂಪನು. ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಆನಂದಃ = ಆನಂದರೂಪನು, ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ = ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ಅಭಿಧ್ಯಾಚ = ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಕೂಡ, ಸ್ವರೂಪಮೇವ = ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಸೌ = ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಧ್ಯಾನರೂಪಃ = ಧ್ಯಾನರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ಧ್ಯಾಯತಿ = ಧ್ಯಾನ ಕರ್ತೃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತೀವ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಸುಖಂ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ಸುಖೀ = ಸುಖವುಳ್ಳವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯೋಗೇನ = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥತಯಾ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದುಂಟು ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವು, ಇಷ್ಟತೇ = ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಜ್ಞಾನಿಸಮ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ = ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

युक्त्यन्तरेण हरेः प्रकृतिशब्दवाच्यतां प्रतिपादयत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे ॥
अभिधेति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವೀರಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಅಭಿಧ್ಯಾಚಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - 'मायां तु प्रकृतिं विधातु' इति श्रुतौ 'प्रकृतिर्वासनेत्येवं तवेच्छाऽनन्त कथ्यते' इति स्मृतौ च परमेश्वरेच्छायाः प्रकृतिशब्दवाच्यत्वोपदेशाच्चासौ प्रकृतिशब्दवाच्यो भवति ।

‘ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ಯಂತ ಕಥ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ವೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪದೇಶ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ‘ಶ್ರುತೌ ಮಾಯಾ ಏವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಜ್ಞಾಯತೇ ನೇಚ್ಛಾಃ’ ಇತಿ । महामायेति स्मृतौ मायाशब्दस्यापीच्छावाचकत्वोक्तेः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು ! ಆದರೆ ‘ಮಹಾಮಾಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಯೆಯನ್ನೇ ಇಚ್ಛೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चात्रोपचारः शङ्कनीयः । श्रुतिस्मृत्योरनुशानरूपत्वादिति भावः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ವೃತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಔಪಚಾರಿಕವೆಂದು ಏಕೆ ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು ?

ಉತ್ತರ - ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವೃತಿಗಳು ಅನುಶಾಸನ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - इच्छायाः प्रकृतिशब्दवाच्यत्वेऽपि कुतः परमात्मनस्तदित्यत आह - स इति॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಏಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಬೇಕು ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಸಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - जूतिः प्रेरणा ॥ नेच्छा भगवत्स्वरूपम्, मायिनं तवेच्छेति तत्सम्बन्धोपदेशादित्यत आह - ध्यायतीति ॥२॥

ಈ ‘ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಜೂತಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವತ್ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮಾಯಿನಂ ತವೇಚ್ಛಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಯವುಳ್ಳ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬೇರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಧ್ಯಾಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ಇಚ್ಛಾಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

युक्त्यन्तरेणेति ॥ न केवलं प्रतिज्ञादृष्टान्तोक्तिरूपयुक्त्येत्यर्थः ।

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡದೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - तथाच नियामकविशेषाभावेनेति प्रागुक्तं प्रत्युक्तमिति भावः ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ.

भावदीपः - प्रकृतिशब्देति ॥ तदुपलक्षितस्त्रीशब्दमात्रवाचितायां तु प्रागुक्तं सामान्यरूपमेकं साक्षाच्चेत्यत्र वक्ष्यमाणसाधारणश्रुतिश्च नियामकप्रमाणमिति भावः ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಹಂತ ವಿತ ಮೇವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಮುಂದಿನ 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ ಸ್ತ್ರೀಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಾಧಾರಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಂಧ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಈ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳೆವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - भाष्ये इति वचनादित्युत्तया सर्वमेकमिति प्रतीयते । तदपि किं श्रुतिरूपमुतस्मृतिरूपमिति न ज्ञायतेऽतस्तद्विवेचयन्नभिधैव चेत्यादिभाष्यवाक्येन च सूत्रे अभिध्यायाः प्रकृतित्वोपदेशाच्चेत्यर्थो विवृत इति भावेन सूत्रार्थमाह - मायां त्विति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಇತಿ ವಚನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಮಾಯಾಂತು' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಕಥ್ಯತೇ' ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತಿಯೋ ಅಥವಾ ಸ್ಮೃತಿಯೋ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯೆಂದು, 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯು ಸ್ಮೃತಿಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಅಭಿಧ್ಯಾನಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಗೆ 'ಉಪದೇಶಾತ್' ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಮಾಯಾಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - स्मृतौ महामायेति पूर्वाधोक्तेरुपयोगं शङ्कापूर्वं व्यनक्ति ॥ न चेति ॥ स्पष्टत्वाय स्मृतेरपि भाषणमिति भावः ।

ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾಮಾಯಾ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - उच्यत इत्युक्तेर्भावमाह - न चेत्यादिना ॥ कुतः परमात्मनस्तदिति । एतेन परमात्मनोऽभिध्यात्वोपदेशात् प्रकृतिशब्दवाच्यत्वमित्यपि सूत्रार्थो दर्शितः ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಧ್ಯಾತ್ವದ ಉಪದೇಶ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಭಾವದೀಪ: - ತತ್ಸಮ್ಬಂಧೇತಿ || ಮಾಯಿನಮಿತ್ಯತ್ರ ತದಸ್ಯಾಸ್ತತ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಮತುಬಯೇ
'ಅತ ಇನಿಠನೌ' ತ್ರಿಹಾಡಿಭ್ಯಶ್ಚೇತಿ ಷಟ್ಪಾದ್ಯರ್ಥೇನಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಸ್ಯ ಸಮ್ಬಂಧವಾಚಿತತ್ವಾತ್ |
ತವೇತಿ ಷಟ್ಪಾದ್ಯಾಃ ಷಷ್ಠೀಶೇಷ ಇತಿ ಸಮ್ಬಂಧೇ ವಿಧಾನಾದಿತಿ ಭಾವಃ ||

'ಮಾಯಿನಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತದಸ್ಯ ಅಸ್ತಿ ಅಸ್ತೌ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮತುಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಅತ ಇನಿಠನೌ
ಪ್ರೀಹ್ಯಾದಿಭ್ಯಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಇನ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು
ಸಂಬಂಧವಾಚಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತವ' ಎಂಬ ಪದವು ಷಷ್ಠ್ಯಂತವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ 'ಷಷ್ಠೀ
ಶೇಷೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಂಬಂಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಆಹೇತಿ || ಏತದ್ವಿಚಿಂಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ವಹಿಕುಂಡಲವದಿತ್ಯತ್ರ ತೃತೀಯೇ
ಸ್ಪಷ್ಟಯಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ||೨||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಚ್ಛಾಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು
'ಉಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಹಿಕುಂಡಲವತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂ - || ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೋಪಾಧಾನಾತ್ || ೩ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.
ಹೀಗೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು
ಹೇಳಬಹುದು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಚ: ಅವಧಾರಣೆ | ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದ್ವಾರಮನ್ತರೇಣೈವ | ಉಪಾಧಾನಾತ್
'ಏಕಸ್ಯೇವ ಪುರುಷಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷೋಭಯಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿಧಾನಾತ್ ಇತಿವರಸ್ಯ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮಾವಸ್ಯಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||೩||

ಅರ್ಥ - ಚ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' = ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ
ಉಪಯಾಮಾನಾತ್ = 'ವಿಷ ಸ್ಪೃಷ್ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ साक्षादबोभयाम्नानात् ॥

‘एष ह्येष पुरुष एष प्रकृतिरेष आत्मैष ब्रह्मैष लोक एष आलोको योऽसौ हरिरादिरनादिरनन्तोऽन्तः परमः पराद्विधरूपः’ इति पैङ्गिश्रुतौ साक्षादेव प्रकृतिपुरुषत्वाम्नानात् ॥३॥

ಅನುವಾದ - ಇವನು ಸ್ತ್ರೀ, ಇವನು ಪುರುಷ, ಇವನು ಪ್ರಕೃತಿ, ಇವನು ಆತ್ಮ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ, ಲೋಕಾಧಾರ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅನಾದಿಯು ಅನಂತನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ, ವಿಷ್ಣುರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜೈಂಗೀ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಅಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಇಚ್ಛಾ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಬಹುದು. ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾ, ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವಿಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸ್ತ್ರೀಷಃ = ಸಹಿತವಾಗಿ ಸುಖಪಡುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಪುರುಷಃ = ಪುರುಷನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ, ವಿಷ = ಇವನು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷಃ = ಇವನು, ಆತ್ಮಾ = ಆತ್ಮನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ, ವಿಷಃ = ಇವನು, ಬ್ರಹ್ಮ = ಗುಣಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ವಿಷಃ ಲೋಕ = ಇವನೇ ಲೋಕಾಧಾರಕನು, ವಿಷಃ ಆಲೋಕಃ = ಇವನೇ ಲೋಕಪ್ರಕಾಶಕನು, ಯೋಽಸೌ = ಇಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಹರಿಃ = ಸಕಲ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಆದಿಃ = ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂಲಕಾರಣನು, ಅನಾದಿಃ = ತನಗಿಂತಲೂ ಆದಿಯಿಲ್ಲದವನು, ಅನಂತಃ = ನಾಶರಹಿತನು, ಅಂತಃ = ಪ್ರಳಯ ಸ್ವರೂಪನು, ಪರಾತ್ಪರಮಃ = ಪರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ವಿಷ್ಣುರೂಪಃ = ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ರೂಪವುಳ್ಳವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಜೈಂಗೀಶ್ರುತೌ = ಜೈಂಗೀಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಕ್ಷಾದೇವ = ನೇರವಾಗಿಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷತ್ವಾಮ್ನಾನಾತ್ = ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷಗಳ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತಥಾಪಿ ನೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್ । 'ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ' ಇತ್ಯೆವಂರೂಪೇಣ
ವಿನಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾಽಭಿವಾತ್ । ಸರ್ವಶಬ್ದಸ್ಯ ತು ಸಂಕ್ಷೇಪಸಮ್ಮಿಶ್ರಾತ್ ।

ಅಕ್ಷೇಪ - ಈಶ್ವರನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ
ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ'
ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವಚನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು
ಪ್ರಮಾಣ ವಚನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ-
ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾತಿತಸೂತ್ರೇ ತದಪ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಇಚ್ಛಾಧಾರೈವ
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಂ ವಿನಾ ಸಾಕ್ಷಾದೀಶ್ವರಸ್ಯೈವ ತದಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ
ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಾಕ್ಷಾಚೇತಿ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು
ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ
ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ನೇರವಾಗಿ
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣವೇನು ?

ಪರಿಹಾರ - ಈ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನೇಶ್ವರಸ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಽಭಾವಃ ಶಂಕಾಃ ।
'एषः स्वेष पुरुषः' इति श्रुती साधारण्येन विना साक्षादेवेच्छाद्वारमन्तराऽपि
प्रकृतिपुरुषशब्दवಾच्यतामनಾದिति भावः । लोक आधारः । आलोकः प्रकाशरूपः ॥३॥

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಂಶಯ ಪಡಬಹುದು.
ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಷಃ ಸ್ವೇಷ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೇ, ಮತ್ತು ಇಚ್ಛಾಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷಶಬ್ದ-
ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೇ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು
ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಲೋಕ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಆಧಾರ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಆಲೋಕ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂದರ್ಥ.
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಭಾವದೀಪ

एवं रूपेणेति ॥ प्रकृतिश्चेत्यत्रोक्तसामान्यरूपेण विना साक्षाद्विशिष्येत्यर्थः ॥

'ಎವಂ ರೂಪೇಣ' ಎಂದರೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ವಿಶೇಷರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

भावदीपः - इच्छाद्वारैवेति ॥ प्रकृतिशब्दवाच्यैच्छास्वरूपत्वात् प्रकृतिशब्दवाच्य इत्येवंरूपेणेत्यर्थः ।

'ಪ್ರಕೃತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಇಚ್ಛಾ' ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಾ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಇಚ್ಛಾದ್ವಾರೈವ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - साक्षात्पदेन प्रागुक्तं सामान्यपारम्पर्यरूपद्वयमपि व्यावर्त्यमिति व्यनक्ति - साधारण्येन विनेति ॥

'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರಾರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ವಿನಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

भावदीपः - चशब्द एवार्थ इति भावेन भाष्योक्तमनुवदति ॥ साक्षादेवेति ॥ प्रकृतीति ॥ श्रीशब्दमात्रोपलक्षणमेतत् ॥ पुरुषशब्देति ॥ पुञ्जिशब्देत्यर्थः ॥३॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಾಕ್ಷಾದೇವ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಶಬ್ದವು ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಸಕಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

सू - ॥ आत्मकृतेः परिणामात् ॥ ४ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಹತ್ತ್ವಾದಿ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಜಗದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಭಗವಂತನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಂ ವಿಧಾಯ ತತ್ತಪ್ರೇರಣಾಯ | ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಸ್ವಸ್ಯ
ಬಹುಧಾಕರಣಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತ್ಯರ್ಥ: ||೪||

ಅರ್ಥ -- ಪರಿಣಾಮಾತ್ = ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಪ್ರೇರಣೆಗಾಗಿ, ಆತ್ಮಕೃತೇ: = ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್ ||

ಪ್ರಕರಣೇನ ಕರೋತಿತಿ ಪ್ರಕೃತಿರिति ಯೋಗಾತ್ |

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಕರ್ಷಣವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಈ ಆತಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. -

ಪ್ರಕರ್ಷಣ: = ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕರೋತಿ = ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ: = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು (ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕರ್ತೃತ್ವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ) ಇತಿ ಯೋಗಾಚ್ಚ = ಹೀಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಪ್ರಕೃತಾವನುಪ್ರವಿಷ್ಯ ತಾಂ ಪರಿಣಾಮ್ಯ (ತತ್ತಪ್ರೇರಣಾನಿಯಾಮಕತಯಾ ತತ್ರ)

ತತ್ತಪ್ರೇರಣಾಮೇಶು ಸ್ಥಿತವಾಃಽಽತ್ಮನೋ ಬಹುಧಾಕರಣಾತ್ |

ಅನುವಾದ - ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಡೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಮಹತ್ವತ್ವಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಪರಿಣತ ವಸ್ತುಗಳ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ತನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪ್ರಕೃತ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ತಾಂ = ಅದನ್ನು, ಪರಿಣಾಮ್ಯ = ಮಹತ್ತತ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಪರಿಣಾಮನಿಯಾಮಕತಯಾ = ಅದರ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ತತ್ರ = ಆ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿತ್ವಾ = ನೆಲೆಸಿ, ಆತ್ಮನಃ = ತನ್ನನ್ನೇ, ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ, ಕರಣಾತ್ = ಮಾಡುವುದರಿಂದ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'अथ हैष आत्मा प्रकृतिमनुप्रविश्याऽऽत्मानं बहुधा चकार । तस्मात् प्रकृतिस्तस्मात् प्रकृतिरित्याचक्षते' इति भागवदेवಮೃತಿಃ ।

ಅನುವಾದ - ಆತ್ಮನು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಲ್ವವೇಯ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಾವು ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಬರಬಾರದಂಟು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅಥ = ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮೇಯವು, ಹ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವಿಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಂ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಆತ್ಮಾನಂ = ತನ್ನನ್ನು, ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ = ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಚಕ್ಷತೇ = ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭಾಲ್ವವೇಯಶ್ರುತಿಃ = ಭಾಲ್ವವೇಯ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'अविकारोऽपि परमः प्रकृतिं तु विकारिणीम् ।

अनुप्रविश्य गोविन्दः प्रकृतिश्चाभिधीयते' ॥ इति नारदीये ।

ಅನುವಾದ - ತಾನು ವಿಕಾರ ಹೊಂದದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸ್ವೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯದೃಪಿ' ಮತ್ತು 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಪಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ -

ಅಪಿ = ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ, ಗೋವಿಂದಃ = ಗೋವಿಂದನು, ಪರಮಃ ಅವಿಕಾರಃ = ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ವಿಕಾರನು ಆಗಿದ್ದರೂ, ಚ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಕಾರಿಣಿ = ವಿಕಾರವುಳ್ಳ, ಪ್ರಕೃತಿಂ ತು = ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆ, ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ನಾರದೀಯೇ = ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

भाष्यम् - न चान्यत् कल्प्यम्, अप्रामाणिकत्वात् (अप्रमाणत्वात्. पा) ॥४॥

ಅನುವಾದ - ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅವರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅವಮ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಚ' ಶಬ್ದವು 'ತು' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. -

ಅನ್ಯತ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು, ನ ಕಲ್ಪ್ಯಮ್ = ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ = ಆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯರ್ಥಗಳು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

**नन्वेवं प्रकृतिशब्दाव्यत्ये हरेः श्रुत्युक्तेऽपि कथं तद्युज्यते निमित्ताभावात् ।
नहि सङ्केतमात्रमभ्युपगम्यत इत्याशङ्कं परिहरत्स्त्रं पठित्वा फलितं तावदाह -
आत्मेति ॥**

ಅಕ್ಷೇಪ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಕೇವಲ ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಹಾರ - ಈ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಅದರ ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - न परमात्मनि प्रकृतिशब्दवृत्तौ निमित्ताभावः । प्रकृष्टा
कृतिर्यस्येति योगस्यैव भावादित्यर्थः ।**

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಕೃಷ್ಠಪ್ರಕೃತಿತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿಯು ಯಾರದ್ದೋ ಅವನೇ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃಷ್ಠಾ ಕೃತಿಃ ಯಸ್ಯಸಃ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಥಂ ಪ್ರಕೃತೇಶ್ವರಸ್ಯ ಕೃತಿರित್ಯತಃ ಸ್ವಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ||
 ಪ್ರಕೃತಾವಿತಿ || 'ಪ್ರಕೃತಃ ಸ್ವತಃ ಪರಿಣಾಮಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಭಾವಾತ್ತದನುಕೂಲತಯಾ ತಾಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ
 ಮಹದಾದಿರೂಪಣ ಪರಿಣಾಮಯತಿ' ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದನಂತರಂ ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಮಹದಾದಿಪ್ರೇರಣಾಯಾ
 ಬಹುಧಾ ಕರೋತಿತಿ ಪ್ರಕರಣೇಣ ಕೃತಿವಿವಿಂಶೋರೀತೃಯಃ |

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಏಕೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ
 ಮೂಲಕ 'ಪ್ರಕೃತೋ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ
 ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ
 ಮಹತ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಮಹತ್ತತ್ವ
 ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು
 ಧರಿಸಿ, ಅವುಗಳೊಳಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಎಷ್ಟು
 ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರಾರ್ಥೈಶ್ಚ ಶ್ರುತಿರಸ್ಮಿಂತಿ ಚಾಸ್ತದ್ - ಅಥೇತಿ || 'ಪ್ರಕೃತಿಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯ
 ತಾಂ ಪರಿಣಾಮ್ಯ ತತ್ಪರಿಣಾಮಪ್ರೇರಕತ್ವೇನ ಆತ್ಮಾನಂ ಬಹುಧಾ ಚಕಾರ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ |
 ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ಮೃತಿರಪ್ಯೇವಂ
 ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಾ |

ಈ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರವಿದೆ ಎಂದು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು
 ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಮಹತ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ
 ರೂಪದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಗಾಗಿ ಸ್ವತಃ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು
 ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಧರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ
 ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿನನರು ಆ
 ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಅವಿಕಾರೋಽಪಿ ಪರಮಃ' ಎಂಬ
 ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ದೂಷಯತಿ || ನ ಚೇತಿ || ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ
 ಜಗದ್ವಿಜ್ಞಾನತತ್ವಂ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರೇಣಾಚ್ಯತೇ' ಇತಿ ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಿಣಾಮಿತ್ವಂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥತಯಾ
 ಕಲ್ಪಯತೇ, ನ ತಥುಕ್ತಮ್ | ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗದ್ವಿಜ್ಞಾನತತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ |

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರರು ಮಾಡಿರುವ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಪರರ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चैकविज्ञानेन सर्वविज्ञानं प्रतिज्ञाय मृत्पिण्डादिदृष्टान्तोक्तयैव तत्सिद्धिः । तस्या 'अन्यार्थम्' इति सूत्रव्याख्याने सम्यग् व्याख्यातत्वात् । किं चात्र ब्रह्मणः परिणामित्वोक्तिरसङ्गतेव भवति । एतदध्यायस्याशेषशास्त्रस्य ब्रह्मणि समन्वयप्रतिपादनाय प्रवृत्तत्वात् ।

ಆಕ್ಷೇಪ - ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಗಳಾದ ಮೃತ್ತಿಂಡ ಹಾಗೂ ಘಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತ್ವ ಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ತಪ್ಪು. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ನಿಜವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಹೊರಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಗ್ರ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಕೇವಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಪ್ರಸ್ತುತ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - स्यादेतत् । श्रुतीनां प्रधानपरत्वं वदति सांख्ये निरस्ते कथं प्रधानाभावे जगदुत्पत्तिः ? इति शङ्का भवत्येव । तन्निरासाय ब्रह्मणो जगदुपादानत्वोक्तिः सङ्गतेति ।

ಆಕ್ಷೇಪ - ಸಮಸ್ತ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನಃ ಸಾಂಖ್ಯರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಲ್ಲದೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು.

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । किं प्रधानस्य शास्त्रप्रतिपाद्यतामात्रं प्राङ् निषिद्धं तत्स्वरूपमेव वा ?

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಹಿಂದೆ ನೀವು ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೀರೋ ಅಥವಾ 'ಪ್ರಧಾನ' ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೀರೋ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आये का ब्रह्मणो जगदुपादानात्वोक्तेः सङ्गतिः ? न ह्याकाशादिशब्दानां औपनिषदानां ब्रह्मणि समन्वयेऽभिहिते कथं तर्हि जगदवकाशः ? इति शङ्कोत्पन्ना नापि सूत्रकृता पराकृता ।

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न द्वितीयः । तदुक्तेरेव अत्रासङ्गतत्वात्, ब्रह्मणो जगत्काणत्वसिध्यर्थं तदुक्तिः, इति चेन्न, निमित्तत्वेन तदुपपत्तेः ।

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥದ ನಿರಾಕರಣೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವಾದಿಸುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अथापि स्यात् - 'प्रधानप्रतिपादकवाक्यस्य ब्रह्मणि समन्वयेऽभिहिते तत्प्रमाणाभावेनाऽभावः प्राप्तः' इति ?

ಆಕ್ಷೇಪ - ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ, ಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ತಯಾಽಽಕಾಶಾಶಬಭಾವಪ್ರಾಪ್ತೇರಪಿ ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ।
ಪ್ರಮಾಣಾಂತರೇಣ ತತ್ತಿಸಿದ್ಧಿರिति चेತ್ ಸಮಮತ್ರಾಪೀತ್ಯಲಮ್ ॥೪॥

ಪರಿಹಾರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಆಕಾಶ, ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ನಹೀತಿ ॥ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ । ಭಾಷ್ಯೇ ಚಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಪಚ್ಚಮ್ಯಾ ಯೋಗಸಾಧ್ಯೇನಾನ್ವಯಮಾಹ - ನೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇವಲ ಸಂಕೇತವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು 'ನ ಪರಮಾತ್ಮನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪಃ - (ಪ್ರಕೃತಿ) ಪ್ರವೇಶಾವೈಯ್ಯ ವದನ್ ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾಹ - ಪ್ರಕೃತೇರिति ॥ ಸ್ತುತೇರಿಣಿಮಾದಿತಿ ಪಚ್ಚಮೀ ಲ್ಯಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತೇತಿ ಭಾವೇನ ಭಾಷ್ಯೇ ಪರಿಣಾಮ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವವರಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಿಣಾಮ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪಃ - ತತ್ರ ಲ್ಯಬಾದೇಶಸ್ಯಾನಿನಃ ಪೂರ್ವಕಾಲಾರ್ಥತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದನಂತರಮिति ॥

ಲೃಬಾದೇಶದ ಸ್ಥಾನಿಯು ಪೂರ್ವಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದನಂತರಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಆತ್ಮಕೃತಿರ್ವ್ಯರ್ಥೇತ್ಯತಃ ತತ್ರ ಪರಿಣಾಮೇಷು ಸ್ಥಿತೀತಿ ಭಾಷ್ಯಮ್ । ತದರ್ಥಮಾಹ - ಮಹದಾದೀತಿ ॥

ಆತ್ಮತಿಯು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತತ್ರ ಪರಿಣಾಮೇಷು ಸ್ಥಿತ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಹದಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಲು ಆನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮತಿಯು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಶ್ರುತೌ ಶಿಷ್ಯಮಾಹ - ತಾಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಡಿಕ್ರೀಕೇರಪೌನರುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ತಾರ್ಥಭೇದಮಾಹ - ತಸ್ಮಾದೀತಿ ॥ ಏವಮಿತಿ ॥ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯೇತ್ಯನಂತರಂ ತಾಮಿತ್ಯಾದಿಶಿಷ್ಯೋ ಧ್ಯೇಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಅಥ ಹೇಷ ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದನ್ನು 'ತಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ 'ತಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಅಪ್ರತೀತೀರಾಹ - ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾಮಿತಿ ॥ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಮಸಂಗತೀರಪ-
ಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವನಾಹ - ಕಿಂ ಚೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನಚ ಅನ್ಯತ್ಕಲ್ಮಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ದೂಷಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವವು ಅಸಂಗತಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಚಾಽವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪಂ ಭಗವತಾ ನಿಷಿದ್ಧಮ್ । ಭಾರತಾದೌ ಸಾಧಿತತ್ವಾದೀತಿ ದ್ವಾದಶಗೀತಾಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮಿಹ ಸಜ್ಜಮಯಿತುಂ ಶಾಙ್ಕಾಮಾಹ - ಸ್ಯಾದೇತದೀತಿ ॥

'ನ ಚಾಽವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪಂ ಭಗವತಾ ನಿಷಿದ್ಧಮ್' ಭಾರತಾದೌ ಸಾಧಿತತ್ವಾತ್' ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದ್ವಾದಶಗೀತೆಯಿಂದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾಕ್ಯದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸ್ಯಾದೇತತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಭಾವದೀಪ: - ವದतीತಿ ಸಸಮ್ಯಂತಮ್ || ನಿರಸ್ತ ಇತಿ || ಆನುಮಾನಿಕಾಛಾಧಿಕರಣತ್ರಯೇಣ
ಪರಭಾಷ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ ನಿರಸ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

'ವದತಿ' ಎಂಬುದು ಸಪ್ತಮ್ಯಂತವಾದ ಶಬ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನಿರಸ್ತೇ ಇತಿ' ಎಂದರೆ
ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಪರಕೀಯರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ
ಪ್ರಧಾನಪರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ಪರಾಕೃತಾ ಅವಕಾಶಾಭಾವಶಕ್ತೇತ್ಯನುಕರ್ಮ: || ತದುಕ್ತೇವ ||
ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪನಿಷಧೋಕ್ತೇವ ಇತ್ಯರ್ಥ: ||

'ನಾಪಿ ಸೂತ್ರಕೃತಾ ಪರಾಕೃತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವಕಾಶಾಭಾವಶಂಕಾ'
ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕರ್ಮ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಆಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು
ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ತದುಕ್ತೇರೇವ' ಎಂದು
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪದ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇತಿ || ಜಗದುಪಾदानತ್ವೇನೆತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ || ತದಿತಿ ||
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೋಪಪತ್ತೇ: ಇತ್ಯರ್ಥ: |

'ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜಗದುಪಾदानತ್ವೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನೆ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತತ್' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - एतेन न चेत्यादिभाष्यं ब्रह्मणो जगत्कारणत्वसिद्धयर्थं
प्रधानस्वरूपमेव प्राक्प्रकृतं सूत्रकृता निषिध्यत इति यत्कल्प्यते तत्र युक्तम् ।
जगत्कारणत्वस्य अन्यथोपपत्त्या प्रधानस्वरूपनिरासस्याऽप्रामाणिकत्वादित्यपि
व्याख्यातं भवति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ
ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿಷೇಧ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಪರಕೀಯರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು
ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು
ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು.

ಭಾವದೀಪ: - तथा प्रधानस्याऽप्रामाणिकत्वाद् ब्रह्मैवोपादानमित्येतसूत्रार्थतया
यत्कल्प्यते न तद्युक्तम् । प्रधानाभावस्याऽप्रामाणिकत्वादित्यपि भाष्यार्थं मत्वा
शङ्कान्तरं निराह - अथापि स्यादिति ||

ಇದರಂತೆ ಪ್ರಧಾನವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪರಕೀಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ. ಇದೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸ್ಮ - ॥ ಯೋನಿಃ ಹಿ ಗೀಯತೇ ॥೫॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಯದ್ಭೂತಂ ಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವದೇಹದಿಂದ ಸಂತತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸುತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ । ಇವರ: 'ಯಜ್ಞತುಪೋನಿಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ
ಯೋನಿಃ ಸ್ವದೇಹಾದೇವಾಪತ್ಯೋತ್ಪಾದಕಃ ಗೀಯತೇ ಪ್ರತಿಪಾಢತೇ । ತಸ್ಮಾತ್
ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಕ್ಷೀಲಿಕ್ಷಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: ॥೫॥

ಅರ್ಥ -- ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಈಶ್ವರನು 'ಯದ್ಭೂತಂ ಯೋನಿಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಯೋನಿಃ = ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪಾದಕನೆಂದು. ಗೀಯತೇ = ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವೀರಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ योनिश्च हि गीयते ॥२८॥

अव्यवधानेनोत्पत्तिद्वारत्वं (च) प्रकृतित्वम् । तच्चास्यैव हि गीयते
'यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः' (मुं उ. १-१-६) इति ।

ಅನುವಾದ - ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವ, ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ವಿಪ್ಲವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ಚೇತನ ವರ್ಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಇವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸಂತಾನಕರ್ತೃತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಚ್ಚನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಸ್ವೀಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೂ ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. -

ಅವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ದ್ವಾರತ್ವಂ = ಸಂತಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ, ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಂ = ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ತಚ್ಚ = ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು, ಅಶ್ವೈದ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಗೀಯತೇ ಹಿ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯಷ್ಟೇ. ಧೀರಾ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ = ಯಾವ ಭೂತಗಳ ಜನನಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ = ವಿಚಾರರೂಪವಾಗಿ ಸವಿಯುತ್ತಾರೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಮುಂದೆಕೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

भाष्यम् - 'व्यवधानेन सूतिस्तु पुंस्त्वं विद्वद्भिरुच्यते ।

सूतिरव्यवधानेन प्रकृतित्वमिति स्थितिः ॥

उभयात्मकसूतित्वात् वासुदेवः परः पुमान् ।

प्रकृतिः पुरुषश्चेति शब्दैरेकोऽभिधीयते' ॥ इति ब्रह्माण्डे ॥५॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये प्रकृत्यधिकरणम् ॥ ६ ॥

ಅನುವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಯ ಮೂಲಕ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ ಪುಂಸ್ವ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನೇರವಾಗಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ವಾಸುದೇವನು ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಪುರುಷನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆವ್ಯವಧಾನದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಿತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನದಿಂದ, ಸೂತಿಃ = ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಪುಂಸ್ಕಂ = ಪುರುಷತ್ವವೆಂದು, ಎದ್ವದ್ವಿಃ = ಜ್ಞಾನಿ ಜನರಿಂದ, ಉಚ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ, ಸೂತಿಃ = ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಂ = ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ ಎಂದು, (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬುದು) ಇತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ = ಇದು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯು. ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ವಾಸುದೇವಃ = ವಾಸುದೇವನು, ಉಭಯಾತ್ಮಕಸೂತಿತ್ವಾತ್ = ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುವುದರಿಂದ, ಪುಮಾನ್ = ಪುರುಷನೆಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು, ಪುರುಷತ್ವ = ಪುರುಷನೆಂದೂ ಕೂಡ, ಏಕಃ = ಒಬ್ಬನೇ, ಶಬ್ದಃ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪುರುಷಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಅಭಿಧೇಯತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

तथापि न प्रकृतिशब्दवाच्यत्वं परमात्मनो युज्यते । तस्य स्त्रीलिङ्गत्वादित्याशङ्कं परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - योनिश्चेति ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯೋನಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - स्वदेहादेवापत्योत्पादकत्वं हि प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गप्रयोगे निमित्तम् ।

'ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದಲೇ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು' ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವಾದ ಇದನ್ನು ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವದೇಹಾದೇವೋತ್ಪಾದಕಶ್ಚ ಪರಮಾತ್ಮಾ 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಗೀಯತೇ । ಯೋನಿಶಬ್ದಸ್ಯ ತದರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಅತಃ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪ್ರಯೋಗೋಽಪಿವೇರು ಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಅಪತ್ನೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋನಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಯೋನಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸುತರಾಂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಬೇರೆ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಉತ್ಪತ್ತಿಕರ್ತೃತ್ವಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪ್ರಯೋಗನಿಮಿತ್ತಂ ಕುತಃ? ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹೃತುಂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥೇ ಸ್ಮೃತಿಂ ಚಾಽಽಽಽ - ವ್ಯವಧಾನೇನೇತಿ ॥

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ (ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ) ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 'ವ್ಯವಧಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಮೃತಿಃ ಸ್ಮೃತಿಕರ್ತೃತ್ವಂ ಭಗವತಃ । ಸ್ವರೂಪತ್ವಾच्च ತच्छಬ್ದೋಪಪತ್ತಿಃ । ನಿಷೇಧಸ್ತು ಅಜ್ಞೇಯತಾಮಾತ್ರಾರ್ಥಃ । ತस्माತ್ ವಿಷ್ಣುರೇವಾಶೇಷಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ತತ್ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥೬॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಸೂತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿರುವ 'ಉತ್ಪಾದನಕರ್ತೃತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಷ್ಟೇ ಜ್ಞೇಯನಲ್ಲ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಭಾವದೀಪ

अव्यवधानेनेत्यादिभाष्यम् उत्पादनं स्वदेहाच्चेत्यनुभाष्यदिशा व्याचष्टे ॥
स्वदेहादेवेति ॥ प्रलये स्वोदरे निवेशितस्य ब्रह्मादिप्राणिजातस्य स्थूलदेहविशिष्टतया
जनकत्वमित्यर्थः ।

'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಸ್ವದೇಹಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವರು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಆವರಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು 'ಸ್ವದೇಹಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

भावदीपः - प्रकृतित्वमित्येतदुपलक्षणमिति भावेनाह - प्रकृत्यादीति ॥ नैनं
वाचेति श्रुतिविरोधं निराह - निषेधस्त्विति ॥

'ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ನೈನಂ ವಾಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು 'ನಿಷೇಧಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - तस्मादिति ॥ साधकभावाद्वाधका-भावाच्चेत्यर्थः । युक्तमेवेति
फलोक्तिः ॥६॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे प्रकृत्यधिकरणम् ॥

'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು 'ಯುಕ್ತಮೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ
(೧-೪-೬)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಥ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್

ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ತದರ್ಥಚಿಂತೆಗಳು

॥ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ॥ ಯುಕ್ತೇ ರೂಪವಿಶೇಷಾತ್ ವ್ಯಕ್ತಿಯ್ಯಕ್ತಿಃ।
ಸ್ತೀತ್ವಪುಂಸ್ತ್ವೇ ತ್ವೇಕಸ್ಮಿನ್ ಯುಕ್ತೇ ಇತ್ಯಾಕ್ಷೇಪಾದನಂತರಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ ।

ಅನವಾದ - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇದು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರೂಪವಿಶೇಷಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

(ಹಿಂದಿನ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯಾಂತರ ಸೂಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷವಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.)

ಅತ್ರ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಕಿಮನ್ಯಪರಾಃ ಕಿಂ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾ ಇತಿ ಚಿಂತಾ । ತದर्थं ಸ್ತೀಲಿङ्ಗस्य ब्रह्मणि किमर्थसाधुत्वं न युक्तमुत युक्तमिति । तदर्थं किं प्रसिद्धमेव स्तೀत्वमर्थसाधुत्वनिमित्तमुतान्यदिति ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ - ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನಸಂಶಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಸಾಧುವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ? ಅಥವಾ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೇ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯದೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ || ಅತ್ರ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಸ್ಯ
ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೀನಾಮತಯಾ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಕತಯೋಪಾದಾನಾತ್ ಕ್ಷೀಲಿಕ್ಷಾ: ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾ
ಉದಾಹರಣಮಿತಿ ಪ್ರಾಗೇವ ವ್ಯಕ್ತಮ್ |

ವಿವರಣೆ - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಮೂಲಕ ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆ ನಾವು ಸಪ್ತಪದಿಸಿದ್ಧೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ರ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೇ "ಯಥಾಪಿ ಪರತ್ವಾವರತ್ವಾದಿಕಮಪೇಕ್ಷಾಭೇದಾ-
ಯುಗಪದ್ವಿಲಾಭ್ಯತೇ | ಏಕತ್ರ ಬಹುಭಾವ: ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಶ್ಚ ಕಥಂಚಿದ್ಭಿಜ್ಯತೇ | ನ ತಥಾ
ಕ್ಷೀಪುಂಭಾವೋ ಯುಗಪದೇಕತ್ರ ದೃಶ: " ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ |

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯದ್ಯಪಿ ಪರತ್ವಾವರತ್ವಾದಿಕಮಪೇಕ್ಷಾಭೇದಾ-
ದೇಕತ್ರ ಯುಗಪದ್ವಿಲಾಭ್ಯತೇ | ಏಕತ್ರ ಬಹುಭಾವ: ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಶ್ಚ ಕಥಂಚಿದ್ಭಿಜ್ಯತೇ | ನ ತಥಾ
ಕ್ಷೀಪುಂಭಾವೋ ಯುಗಪದೇಕತ್ರ ದೃಶ: ' ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರತ್ವ, ಅವರತ್ವ ಎಂಬೆರಡು
ವಿರುದ್ಧದರ್ಶನಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಾಬುದ್ಧಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ರೂಪವಿಶೇಷದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬಹುಭಾವವು, ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ

ಸ್ತೋತ್ರ ಮತ್ತು ಪುಂಸ್ವಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ವಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಇರುವುದು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದ್ವಿವೃತಿಪೂರ್ವಕಮಾಕಾಶಾನಯೇನೈವ ಸಙ್ಗತಿಮಾಹ - ಯುಕ್ತೇ ಇತಿ ||
ಆಕಾಶಸ್ಯಾತ್ ವ್ಯಕ್ತಾತ್ ಸ್ವರೂಪಾದೇವ, ವಾಯುತ್ಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಾಗವ್ಯಕ್ತಸ್ಯ ವಾಯುಗತರೂಪಸ್ಯ
ವಾಯುತ್ಪತ್ತೌ ವ್ಯಕ್ತೇಃ ರೂಪಭೇದಾತ್ ಯುಜ್ಯತೇ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯಕ್ತಿಭಾವಃ |

ಅದನ್ನೇ ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 'ಯುಕ್ತೇ ಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಭೇದಸಾಪೇಕ್ಷವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರೂಪವಿಶೇಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಂಜಕನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ರೂಪವಿಶೇಷದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ವವನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದರೆ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವಾಗ ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತೋ, ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತವಾದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ 'ವಾಯು' ಎಂಬ ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದ 'ವಾಯು' ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ 'ಅಗ್ನಿ' ಎಂಬ ರೂಪವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಅವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರೂಪವಿಶೇಷದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ಚೈವಂ ಪ್ರಕೃತೇ | "ಖ್ಯಯಃ ಸತೀಸ್ತೌ ಉಭೇ ಪುಂಸ ಆಹುಃ" ಇತಿ
ಶ್ರುತೇರೇಕಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ದ್ವಯೋಸ್ಸತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಹೀಗೆ ರೂಪವಿಶೇಷದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮತ್ತು ಪುಂಸ್ವಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ್ಮಯಃ ಸತೀಸ್ತೌ ಉಭೇ ಪುಂಸ ಆಹುಃ' (ಭಗವಂತನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನು ಪುರುಷರೂಪವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ರೂಪ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಷರೂಪವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.) ಭಗವಂತನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳೇ ಪುರುಷರೂಪ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರುಷರೂಪಗಳೇ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವಗಳೆರಡೂ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - भिन्नाधिकरणत्वपक्षे तु सर्वशब्दानां वृत्तितारतम्यकथनमयुक्तम् ।
 स्त्रीलिङ्गानां भगवति वृत्तेरयोगादित्याक्षेपादिति ध्येयम् ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವೇ ಬೇರೆ, ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪಕೀ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवमेव पूर्वानन्तर्ये वाच्ये तथोक्तिस्तु कारणत्वेनेत्यनेनास्या-
 गतार्थत्वायेति ।

ಹಾಗಾದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ, 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಪವಿಶೇಷದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು. ಈ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರೂಪವಿಶೇಷ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಬಹುದಾದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಸರ್ವಥಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - विषयसंशयटीकां व्यनक्ति - अत्रेति ॥“एषा प्रकृतिरविकृतिः”
 “अदितिर्देवतामयी” इत्यादौ श्रुताः प्रकृत्यादिशब्दा इत्यर्थः ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ವಿಷಾ ಪ್ರಕೃತೀರವಿಕೃತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಅದಿತಿರ್ದೇವತಾಮಯೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ಅದಿತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्यपरा इति ॥ यद्यपि टीकायां प्रकृत्यादिशब्दवाच्यं
 विष्णुरन्यद्वेत्येव चिन्ता प्रदर्शिता । युक्ता चैवमेव चिन्ता । प्रवृत्तिनिमित्तत्वत्वेनार्थ-
 साधुत्वचिन्ताया मुख्यवृत्तिहेतुत्वात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಚ್ಯತ್ವದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯ ಸಂದೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯಕ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಿದರು? ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೂ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆನ್ನಲು ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಚಿಂತೆಯನ್ನೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि वाच्यत्वसिद्धावपि तात्पर्यं नेत्यपि शङ्काया अवश्यं निराकार्यत्वात् निमित्तसद्भावेनार्यसाधुत्वे सति प्रागुक्तहेतुभिरत्रत्य प्रतिज्ञादृष्टान्तादिरूपहेतुना च तात्पर्यं सेत्स्यतीति भावेन परत्वचिन्तोक्तावपि प्रागुक्तदिशा मुख्यवृत्त्याऽन्यपरा ब्रह्मपरावेत्यत्र तात्पर्यं बोध्यम् । अत एवाग्रे वाच्यो नेत्युक्तिः ।

ಉತ್ತರ - ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ದೇವರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ದೇವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೂ ಕೂಡ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ನಿಮಿತ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ ಎರಡನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಭಯಂ ನಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ನಿಮಿತ್ತ ಇರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅನಂತರ 'ಚಮಸಪದವಿಶೇಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುಗಳಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಅನ್ಯಪರಾ ವಾ ನವಾ' ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೃತ್ತಿ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ 'ವಾಚ್ಯೋ ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन शक्तितात्पर्यनिर्धारणस्य समन्वयशब्दार्थत्वाङ्गीकायां वाच्यत्वमात्रोक्तिरत्र तु तत्परत्वमात्रोक्तिः कथमित्यपि प्रत्युक्तम् । ग्रन्थद्वयेऽप्युभयत्र तात्पर्यादिति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯ ನಿರ್ಧಾರ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ನಿರ್ಧಾರ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವಿಷಯಕವಾದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवमाद्यसूत्रोपयुक्तचिन्तामुक्त्वा “योनिरिह” इत्यन्तिमसूत्रोप-
युक्तचिन्ताद्वयमाह - तदर्थमिति ॥

ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಆದ್ಯಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂದೇಹಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ಯೋನಿಶ್ಚಕ್ಷಿ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಎರಡು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು 'ತದರ್ಥಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अर्थसाधुत्वमिति ॥ अस्तीत्वेऽपि ब्रह्मशब्दस्येव शब्दसाधुत्वमात्रेण
प्रयोगस्याग्रे निरस्यत्वादर्थसाधुत्वं न युक्तमुत युक्तमित्येव चिन्तोक्ता ॥

ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸ್ತೀರೂಪವು ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಸ್ತೀಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಭಗವಂತನು ನಪುಂಸಕನಾಗದಿದ್ದರೂ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಂ ನ ಯುಕ್ತಂ ಉತ ಯುಕ್ತಂ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಸಂದೇಹದ ಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಗೊಂದಲವಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊಂದಲವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अन्यदिति ॥ सूतिहेतुत्वरूपमित्यर्थः । फलफलिभावो व्यक्तः ।
अत्र यद्यपि प्रसिद्धस्य निमित्तत्वेऽपि तस्य ब्रह्मण्यभावेऽपि स्वातन्त्र्यनिमित्तेन
ब्रह्मपराः स्युरेव । तथापि स्वातन्त्र्ये सत्येव तद्वतत्वमुपेत्यैव चिन्ताप्रवृत्तेः
प्रागेवोक्तत्वादेवमुक्तम् ।

'ಅನ್ಯತ್' ಎಂದರೆ ಪ್ರಸೂತಿಹೇತುತ್ವ ಎಂಬುದು ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾತ್ರ ಇರುವಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೇ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲಫಲಿಭಾವ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲಫಲಿಭಾವ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು; ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದ ಜೊತೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿ, ಈ ಸಂದೇಹವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಕೇವಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊಸ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಪುರುಷರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ನಾರಾಯಣೀ, ಮೋಹಿನೀ, ವಡವಾ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಎಷ್ಟು ಇವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ನಮ್ಮ ರೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ವಿಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವೀಕೃತವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ವೀಕೃತಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

////////////////////

• • • • •

ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು । “एषा खेव प्रकृतिरविकृतिः” इत्यादिवाक्यस्यप्रकृत्यादिशब्दवाच्यो न विष्णुः ।

ಅನುವಾದ - ‘ಎಷಾ ಹೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ.

तेषामन्यत्र प्रसिद्धत्वात् । स्त्रीलिङ्गत्वाच्च । परमपुरुषे च स्त्रीत्वायोगात् ।

ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಪುರುಷಾಗ್ರಾಣಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

नच रूपविशेषापेक्षया स्त्रीत्वम् । “नैनं वाचा श्रियं ब्रुवन्” इति स्त्रीत्वनिषेधात् ।

ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದರೂ, ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಆಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ರೂಪವಿಶೇಷದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

नच तत् केवलस्य लौकिकस्य वा स्त्रीत्वस्य निषेधेनाहेयत्वपरम् । अन्यथा “नैनमस्त्री पुमान् ब्रुवन्” इत्युत्तरवाक्यविरोधादिति वाच्यम् ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

‘ನೈನಂ ವಾಚಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಯನಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ‘ನೈನಮಸ್ತ್ರೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್’ ಎಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಉಭಯನಿಷೇಧ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧವೂ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ತಪ್ಪು.

ತಥಾತ್ವೇ ಪುಂರೂಪೇ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾಪ್ರಯೋಗಾಪಾತಾತ್ ।

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುಂರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ब्रह्मणि नपुंसकलिङ्गब्रह्मादिशब्दप्रयोगस्तु नपुंसकलिङ्गस्यार्थसाधुत्वाभावेऽपि कलत्रादिशब्देष्विव प्रयोगसाधुत्वायुक्तः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಹೆಂಡತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಲತ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗತ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದವಾದ ‘ಕಲತ್ರ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು.

नच प्रकृत्यादिशब्दे स्त्रीलिङ्गस्य चित्प्रकृत्यादावर्थसाधुत्वे सम्भवति देवतास्वद्वादिशब्देष्विव प्रयोगसाधुत्वं युक्तम् ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಾದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೇವತಾ, ಖಟ್ಟಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

“अरुणया क्रीणाति पशुना यजेत” इत्यादावपि तत्प्रसङ्गात् ।

‘ಅರುಣಯಾ ವಿಕಹಾಯನ್ಯಾ ಪಿಂಗಾಶ್ವಾ ಗವಾ ಸೋಮಂ ಕ್ರೀಣಾತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗೋಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೂ ಆಗಬಹುದು. ಪುಲ್ಲಿಂಗವೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಶೇಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೇ ಆಗಿವೆ. ಮೀಮಾಂಸಕರು ವಿಶೇಷಣದ ಬಲದಿಂದ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮ

ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಷಭವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ ವ್ಯಷಭವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೋಮ ಕ್ರೀಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧುವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದಿತು. ಇದರಂತೆ 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಇದೂ ಕೂಡ ವಿಪರೀತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತವು ಕೂಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರವಿರದ ಕಾರಣ ಸ್ತೋಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

“चित्रया यजेत पशुकामः” इत्यादौ तु पुंशौ प्राप्ते स्त्रीत्वं चित्रत्वं पशवः फलं चेत्यनेकविधाने वाक्यभेददोषाद्विज्ञस्य प्रयोगसाधुत्वमाश्रित्य चित्रशब्दस्य यागनामतोक्ता । न चेह तथा चित्प्रकृतिपरत्वे दोषोऽस्ति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮಃ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚಿತ್ರಾಜ್ಞಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರುಷಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತವೂ ಬೇಡ, ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ತವು ಮಾತ್ರ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನು 'ಅರುಣಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಶಬ್ದವು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ತೋಲಿಂಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ 'ಚಿತ್ರಯಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತೋಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - 'ಚಿತ್ರಯಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಪಶುಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಚಿತ್ರತ್ವವನ್ನು, ಪಶುತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಫಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು, ಅವಾಗ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಚಿತ್ರೇಣ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಚಿತ್ರಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಚಿತ್ರಶಬ್ದವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರಾ ಗೌಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸ್ತೋಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ ಸ್ತೋಲಿಂಗವಾದ ಚಿತ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಚಿತ್ರಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ತೋಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ತವನ್ನಷ್ಟೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷ.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆನ್ನಲು ಏನೂ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇವರಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

पूर्वपक्षटीकां व्यनक्ति - एषा ह्येवेति ॥ “आत्मकृतेः” इति सूत्रव्यावर्त्यहेतुमाह - तेषामिति ॥ टीकोक्तहेतुमाह - स्त्रीति ॥

ವಿವರಣೆ - ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಎಷಾ ಹ್ಯೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೇತುವನ್ನು 'ತೇಷಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನೇ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “परमपुरुषे च” इत्यादिटीकार्यमाह - परमेति ॥

ಪುರುಷಾಂಗನೆಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಬರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಪರಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - रूपविशेषेति ॥ नारायणीरूपाद्यपेक्षयेत्यर्थः । एनं स्त्रियं ब्रुवन्न वदतीत्यर्थः । केवलस्य पुंस्त्वविनाकृतस्य । तथा च रूपविशेषे स्त्रीत्वं युक्तमिति भावः ।

ಭಗವಂತನಿಗೆ ನಾರಾಯಣೀ, ಮೋಹಿನೀ, ವಡವಾ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದು 'ನಚ ರೂಪವಿಶೇಷೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ವಿನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ವಿನಂ' ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, 'ಸ್ತ್ರೀಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು. 'ಕೇವಲಸ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಪುಂಸ್ತ್ವವಿಲ್ಲದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮಾತ್ರವಿರುವ ರೂಪವಿಶೇಷ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अस्त्रीपुमान् अस्त्रीपुमांसं वदन्न वदतीत्युभयनिषेध निन्दनेनोभय-
समाहारस्यानुमतत्वादिति भावः ॥

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ. ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡನ್ನೂ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯಸಮಾಹಾರವು ಅನುಮತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಪ್ರಯೋಗೇತಿ || “ಪಾವಮಾನ್ಯ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್” ಇತ್ಯಾದೌ ದರ್ಶನಾತ್ ಕ್ಷಿಪ್ರಾಭ್ಯಾಪ್ರಯೋಗೋನಿಷ್ಠ ಇತಿ ಭಾವಃ |

ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಆಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದಿರಿ. ‘ಪುಂ’ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದ ಅಭಾವವು ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಪುರುಷರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡಿದೆ. ‘ಪಾವಮಾನ್ಯ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಪಾವಮಾನೀ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ‘ಪಾವಮಾನೀ’ ಎಂಬುದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ. ‘ಪಾವಮಾನ್ಯಃ’ ಎಂಬುದು ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗ. ‘ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನ ಪುರುಷಗಳನ್ನೇ ‘ಪಾವಮಾನೀ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನ ಚ ನಪುंसक शब्दप्रवृत्तिवत्” ಇತ್ಯಾದಿटीकायां क्ಷीत्वाभावेऽपि क्क्षीलिक्रशब्दवृत्तिं नपुंसकशब्दवृत्तिवदाशङ्क्य “नियामकविशेषाभावेन कल्पनायोगात्” इत्यनेनाद्यादिसूत्रत्रयोक्तहेतुव्यावर्त्यहेतुरुक्तः | स तूपलक्षणमिति भावेन वा नियामकाभावेऽपि तथात्वमित्यतो वा तां टीकां व्यनक्ति - ब्रह्मणीत्यादिना दोषोऽस्तीत्यन्तेन ||

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು ಬರುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ‘ಅಥ ಕಸ್ಮಾತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾಗದಿದ್ದರೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ-ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ‘ನಿಯಾಮಕವಿಶೇಷಾಭಾವೇನ ಕಲ್ಪನಾಯೋಗಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತಹೇತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ‘ದೇವತಾ’, ‘ಖಟ್ಟಾ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಕೂಡಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಏಕ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಇರುವಾಗ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಲತ್ರೇತಿ || ಭಾರ್ಯಾದಾವಿತಿ ಶೇಷಃ | ತಥೈವಾಸ್ತು ಪ್ರಕೃತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನ ಚೇತಿ || ಅಸ್ತಿತ್ವತ್ಯತ ಆಹ - ಅರಣ್ಯೇತಿ ||

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಭಾರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ತೋತ್ರವೇ ಇದೆ. ಆದರೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ 'ಕಲತ್ರ' ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೇ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆಂದರೆ ಬಾಧಕವನ್ನು 'ಅರುಣಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ಅರಣ್ಯಾ ಪಿಙ್ಗಾಕ್ಷಯೈಕಹಾಯನ್ಯಾ ಗವಾ ಸೊಮಂ ಕ್ರೀಣಾತಿ" ಇತ್ಯಾದಾವಪಿ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವೇ ಪುಣ್ಯವಸ್ಯೇವ ಕ್ರಯಹೇತುತಾಪತ್ಯಾ ಯಾಙಿಕಾನುಷ್ಠಾನವಿರೋಧಃ |

'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ ಏಕಹಾಯನ್ಯ ಗವಾ ಸೋಮಂ ಕ್ರೀಣಾತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಸ್ತೋಪಶುಕವನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಚತುಃಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕ್ರಯಣಕ್ಕೆ ಹೇತುವೆಂದಾಗಿ ಯಾಜ್ಞಿಕರು ಮಾಡುವ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ಪಶುನಾ ಯಜೇತ" ಇತ್ಯತ್ರ ಸ್ತ್ರೀಪಶುನಾಪಿ ಯಾಗಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷಪಶುಕವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಈಗ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೀಗೆ

ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾರು ನಪುಂಸಕರಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲತ್ರ, ಅಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆಲ್ಲ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವ ಎರಡೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವ ಲಭಿಸುವುದರ ಜೊತೆ. ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ, ಪುರುಷಪಶುವನ್ನೇ ಯಾಗಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಂತೆ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವು ಇದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅತ एव चतुर्थाधिपादे "तथा च लिङ्गम्" इति षष्ठनये एकत्ववत्पशुगतं लिङ्गं विवक्षितमित्युक्तम् । कथं तर्ह्याधिस्य चतुर्थपादे चित्राज्याधिकरणे चित्राशब्दस्य यागनामत्वमुक्तमित्यत आह - चित्रयेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆರನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ತಥಾ ಚ ಲಿಂಗಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವದಂತೆ ಪಶುಗತವಾದ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪುಲ್ಲಿಂಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ಚಿತ್ರಯಾ' ಎಂಬುದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬುದು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವಾಗಿದೆ.

'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು, ಚಿತ್ರವರ್ಣವನ್ನು, ಪಶು ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಅನೇಕತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಧೇಯಭೇದೇನ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವಾಗ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಭೇದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರ ಸಾಧುತ್ತದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಚಿತ್ರಾಃ ಗೌಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಭೇದ ದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭಗವತ್ ಪರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರ ಪರತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಪಶಾವಃ ಫಲಂ ಚೇತಿ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಮ್ । “ಯस्मिन् गुणोपदेशः प्रधानतोऽभिसम्बन्धः” इत्यधिकरणे चिन्तितं “अग्नीषोमीयं पशुमालभेत” इति विहितपशुयागमात्रं यजेतेत्यनेनानूच तस्मिन् पशौ चित्राशब्देन चित्रत्वस्तीत्वे विधीयेते उत “दधिमधुघृतमापोधानास्तंडुलास्तत्संसृष्टं प्राजापत्यम्” इति प्रकृतो यागः पशुफलाय विधीयते । चित्रಾಶब्ದಸ್ಯ ಚಿತ್ರದ್ರವ್ಯವಾಚಕತ್ವಾತ್ತತ್ರೈವ ನಾಮತ್ವಮಿತಿ ವಿಶಯೇ

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಪಶುವಃ ಫಲಂ ಚ' ಎಂಬುದು ಸಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಪ್ರಯೋಗ. ಪಶುರೂಪವಾದ ಫಲವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಗುಣೋಪದೇಶಃ ಪ್ರಧಾನತೋಽಭಿಸಂಬಂಧಃ' (೧-೪-ಚಿತ್ರಾಜ್ಞಾಧಿಕರಣ)

ಈ ಚಿತ್ರಾಜ್ಞಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ನಿಪೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಪಶುಯಾಗವನ್ನು 'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಯಜೇತ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ವಿಹಿತವಾದ ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಚಿತ್ರತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ 'ದಧಿ-ಮಧು-ಘೃತ-ಮಾಪೋಧನ-ತಂಡುಲ-ತತ್ ಸಂಸ್ಕೃಷ್ಟಂ-ಪ್ರಜಾಪತ್ಯಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುಕಾಮನೆಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ? ಎಕೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಶಬ್ದವು ಚಿತ್ರದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಚಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಂಶಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಿತ್ರಗುಣಕದ್ರವ್ಯೇ ರೂಪದೇಕಪದೋಪಾತ್ತತಯಾ ವಿತ್ರವತ್ಪ್ರತಿವಿತ್ರಯೋರಭಯವಿಶಿಷ್ಟ-
ಕಾರಕವಿಧಾನೇನ ವಾಕ್ಯಭೇದಾತ್ಪಶುಕಾಮಪದಸ್ಯಾಪಿ ಸಾಧನಕಾಮಾನುವಾದಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - 'ಪಶುಕಾಮಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಫಲಕಾಮನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಸಾಧನ ಕಾಮನವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕಾದರೆ ಫಲದಲ್ಲಿ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಿರುತ್ತದೆ, ಅದರ ಸಾಧನದಲ್ಲಿಯೂ ಆಪೇಕ್ಷೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಧನಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುವೇ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಪಶುವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಾಮನೆ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಈ ಕಾಮನೆಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನವಾದ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮನಾವು ಇದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲೇ ಇರುವ ಸಾಧನಕಾಮನಾವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲದ ವಿಧಾನವು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ಚಿತ್ರಯಾ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದದಿಂದ 'ಚಿತ್ರತ್ವ' ಎಂಬ 'ಗುಣ' ಮತ್ತು 'ಸ್ಮೃತ್ವ' ಎರಡೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಪದವು 'ಚಿತ್ರತ್ವ' ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಢವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಶುವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ 'ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ಚಿತ್ರತ್ವವನ್ನು, ಸ್ಮೃತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಿಯಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಚಿತ್ರತ್ವ, ಸ್ಮೃತ್ವ ಎಂಬ ಉಭಯವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರಕವಿಧಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ತೌತ್ವಾದಿವಿಧಾನೇ ವಾಕ್ಯಭೇದಾದುಭಯವಿಶಿಷ್ಟಕಾರಕವಿಧಾನೇಽಪಿ ಗೌರವದೋಷಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಾತ್ ಯಾಗನಾಮತ್ವಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತಿ ||

ಓದಾಂತ - ಚಿತ್ರತ್ವ, ಸ್ಮೃತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉಭಯವಿಶಿಷ್ಟಕಾರಕವಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಗೌರವದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ, 'ಚಿತ್ರಾ' ಎಂಬುದು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ವಿಹಿತವಾದ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪುಂಪಶಾವಿತಿ || ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಯಾಗಾನುವಾದಾತ್ತತ್ರ ಚ ಪಶುಶಬ್ದೇನಾಗ್ನಿ-
ಷೋಮೀಯಮಿತಿ ನಿರ್ದೇಶಬಲಾತ್ ಪುಂಪಶೋಃ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಸತ್ತ್ವಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವಾಕ್ಯಭೇದೇತಿ
ಗೌರವಸ್ವಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್ | ನ ಚೇಹೇತಿ || "ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೋ ದೋಷ
ಇತಿ चेन्न | "ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಕಾಮೇಭ್ಯೋ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೋ ಯಜೇತ" ಇತ್ಯಾದಾವಿವ "ಸರ್ವನಾಮ್ನಃ
ಸಹೋಚೋಪಪತ್ತೇ" ಇತಿ ಟೀಕಾಯಾಮೇವ ವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ||

ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಯಾಗವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಶುಶಬ್ದದಿಂದ 'ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಮ್'
ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷಪಶು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಪುಂಪಶೌ' ಎಂಬುದರ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷದ ಜೊತೆ ಗೌರವದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯದಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂದರೆ 'ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಕಾಮೇಭ್ಯೋ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬಂತೆ 'ಸರ್ವಾನಾಮಃ ಸಂಕೋಚೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೩ ಸಾರ

ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಕಲತ್ರಂ' ಎಂಬ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪತ್ನಿ' ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸ್ವಭಾವ ಎಂದು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಏಕೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯ.

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ- ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ನಪುಂಸಕರಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲತ್ರ, ಅಪತ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆಲ್ಲ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವ ಎರಡೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ, ಪುರುಷಪಶುವನ್ನೇ ಯಾಗಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಂತೆ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವು ಇದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷಪಶುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು
ಸರ್ವಥಾ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

किञ्च लिङ्गस्य प्रयोगसाधुत्वेऽपि स्त्रीत्यादिशब्दानामपीह विषयत्वात्कथं तेषां परमपुरुषे वृत्तिः ।

ಅನುವಾದ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ಯೋಷಿತ', 'ನಾರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಇದು ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಬರುತ್ತದೆ.

एतेन “स्वर्गकामो यजेत ब्राह्मणो न हन्तव्यः” इत्यादौ पुल्लिङ्गं यथा न विवक्षितं स्त्रिया अपि पुंसा सहाधिकारादेः षष्ठादौ स्थितत्वात् । तथाऽत्रापि लिङ्गं प्रत्ययार्थत्वात्प्रातिपदिकार्थत्वेऽप्युद्देश्यविशेषणत्वादविवक्षितम् ।

उक्तं हि -

यो ब्राह्मण इति ह्युक्ते हननप्रतिषेधतः ।
ब्राह्मणे प्रतिषेधे वा लिङ्गं नान्यद्विधीयते ॥
इतीति निरस्तम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಶಂಕೆಯೊಂದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಶಂಕೆ - 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನೆಯುಳ್ಳ ಪುರುಷನಷ್ಟೇ ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸಿದ ಮಹಿಳೆಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷನ ಜೊತೆಗೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಹುತಿಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾದರೆ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ಪುರುಷರ ಜೊತೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕೆಲವು ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ತತ್ತ್ವವಾದಿಗಳಾದ ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.) ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಇದರಂತೆ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಹುದೆಂದು ಅಪಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆ ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಕೂಡ ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗಲೀ, 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ ? ಎಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ. 'ಗ್ರಹಂ ಸರ್ಮಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಮಾರ್ಜನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ಒಂದೇ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪಾತ್ರೆಗಳೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಗ್ರಹಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾವುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವೋ, ಅದು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯ-ವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಯಾವುದು ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವೋ, ಅದು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಬಹುದು. ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಶಿಷ್ಯಕೋಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ

ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತೇ ಹನನಪ್ರತಿಷೇಧತಃ |

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ವಾ ಲಿಂಗಂ ನಾನ್ಯದ್ವಿಧೀಯತೇ ||

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹನನವನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ - ಯಾರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೋ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು. ಅವನು ಪುರುಷನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಉದ್ದೇಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಭೇದವು ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವು ಉದ್ದೇಶವಾದಾಗ "ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹನನವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹನನವು ಪುಂವಿಷಯಕವಾಗಿದೆ." ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

“ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ” ಇತ್ಯಾದಾವಿವ “ಏಷಾ ಛೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ” ಇತ್ಯಾದಾವುದ್ದೇಶ-ವಿಶೇಷಣತ್ವಾಭಾವಾತ್ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಮೇಲಿನ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಹೇಗೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆಯೋ, 'ಏಷಾ ಹೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತ್ಯುತ “ಪಶುನಾ ಯಜೇತ” ಇತ್ಯತ್ರ ಪಶುಗತಪುಂಸ್ತ್ವವತ್ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣತ್ವೇನ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ।

ಹೊರತಾಗಿ 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಶುಗತವಾದ ಪುಂಸ್ತ್ವವು ಹೇಗೆ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು ಮಾತ್ರ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥತ್ವವತ್ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀತ್ಯಾದಿಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥತ್ವೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವದ್ದುದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣತ್ವಾಸಮ್ಮವಾಚ ।

ಮತ್ತು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಭಾವಿತ.

ನಪುंसकमित्यादिशब्दानां ब्रह्मणि “ज्योतिरूपक्रमात्” इति न्यायेन यौगिकत्वेऽपि “तदधीनत्वात्” इति न्यायेन स्वातन्त्र्यनिमित्तकत्वेऽपि प्रसिद्धस्य नपुंसकत्वस्य तद्गतत्वं निमित्तीकृत्य ब्रह्मणि प्रवृत्तिरिह पूर्वपक्षे न्यायसाम्येनाक्षिप्यते।

‘ನಪುಂಸಕಮ್’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ‘ಸ್ತ್ರೀ’ ‘ಯೋಷಿತ್’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ‘ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಾಗಲೀ, ಪುರುಷರಿಂದಾಗಲೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕರ್ಷಿತನಾಗದ ಕಾರಣ ನಪುಂಸಕನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಯೋಗಿಕಾರ್ಥ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ನಪುಂಸಕ-ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವನ್ವಯದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ-ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿಯೂ ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ತದ್ಗತತ್ವ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತದ್ಗತತ್ವ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ನಪುಂಸಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

एवं गायत्र्यधिकरणादेरप्याक्षेपः । यद्वा तत्पूर्वपक्षे छन्दस्यपि स्त्रीलिङ्गं प्रयोगसाधु । अत्र तु चित्प्रकृतावर्षसाध्विति वैषम्यान्न तस्याक्षेप इति ।

ಗಾಯತ್ರೈಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಗಾಯತ್ರೈಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಗಾಯತ್ರೀಶಬ್ದವು ಛಂದೋವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಾಯತ್ರೈಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ವೈಷಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಖೇತ್ಯಾದೀತಿ || ಅತ್ರ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥಸ್ಯೈವ ಖೇತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ವಿವರಣೆ - ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ಕಲತ್ರಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಪುಂಸಕವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಪುರುಷನನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ - 'ಸ್ತ್ರೀ' 'ನಾರೀ' 'ಯೋಷಿತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು ಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಭಗವಂತನು ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನनु "ತಾಶ್ಚೇಂದ್ರಧರ್ಮನಾಸತ್ಯಸಂಶ್ರಯಾಚ್ಚೈವ ಇರಿತಾ:" ಇತ್ಯುತ್ಪಾಸ್ಯತ್ರ ಶ್ರೀಶಬ್ದಸ್ಯ ಯೋಗೇನ ವೃತ್ತಿವದಿಹಾಪಿ ಸ್ತೃಣಾತ್ಪಾಚ್ಛಾದಯತೀತಿ ಖೇಶಬ್ದಾರ್ಯೋಸ್ತಿವತಿ ಚೇನ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಸ್ತ್ರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದೇನೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾ - 'ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಇದೇ 'ತ್ರೀ' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಭಾರತೀ, ಶ್ಯಾಮಲಾ, ಶಚೀ ಮೊದಲಾದವರೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ತಾಶ್ಚೇಂದ್ರಧರ್ಮನಾ-ಸತ್ಯಸಂಶ್ರಯಾಚ್ಚೈವ ಈರಿತಾಃ' ಇಂದ್ರ, ಧರ್ಮರಾಜ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಇವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಶಚೀ, ಶ್ಯಾಮಲಾ, ಉಷಾ ಮೊದಲಾದವರೂ ಕೂಡ 'ತ್ರೀ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಅದರಂತೆ 'ಸ್ಯಣಾತಿ = ಆಚ್ಛಾದಯತಿ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಿಯಮ ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಸಿದ್ಧಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ತದ್ವತವೇನಾಭಿಪ್ರೇತತ್ವಾತ್ | ವ್ಯಕ್ತಮೇತದ್ವನ್ಯ ಎವಾಗ್ರೇ ||

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಸ್ವಕಾತಿ = ಆಚ್ಛಾದಯತಿ' ಎಂಬ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಷಷ್ಠಾದಾವಿತಿ || ಷಷ್ಠಸ್ಯಾಘಪಾದೇ "ಲಿಂಗವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪುಂಯುಕ್ತಮೇತಿ ಶಾಯನ:" ಇತಿ ತೃತೀಯೇಽಧಿಕರಣೇ ಪುಂಸ ಎವಾಧಿಕಾರ ಉತ ಸ್ತ್ರಿಯೋಽಪಿತಿ ಸಂಶಯೇ ತತ್ರ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪುಂಸ ಎವಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಗ್ರಹೈಕತ್ವವದ್ವೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣತ್ವಾಲಿಂಗ ನ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಅಪ್ಯಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸ್ಥಿತೇ

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಗವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪುಂಯುಕ್ತಮೈತಿ ಶಾಯನ:' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ -

'ಲಿಂಗವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪುಂಯುಕ್ತಮೈತಿ ಶಾಯನ:' (೬-೧-೩)'

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಕ್ಷೇಪ: -

ಅಥ ತೃತೀಯಂ ಯಾಗಾದಿವು ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಯೋರಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್ || (ಸುಬ್ರಾಣಿ ೬-೧೬)

ಲಿಂಗವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪುಂಯುಕ್ತಮೇತಿಶಾಯನ: || ೬ ||

(ತದ್ವಿತ್ತಿತ್ವಾಽಽ ದೋಷಶ್ರುತಿರವಿಜ್ಞಾತೇ ||೭|| ಜಾತಿಂತು ಬಾದರಾಯಣೋಽವಿಶೇಷಾಂತಸ್ಮಾತ್ ಕ್ವಪಿ ಪ್ರತೀಯೇತ ಜಾತ್ಯರ್ಥಸ್ಯಾವಿಶೇಷತ್ವಾತ್ ||೮|| ಚೋದಿತತ್ವಾಽಽಶ್ರುತಿ ||೯|| ದ್ರವ್ಯತ್ವಾಂತು ಪುಂಸಾಂ ಸ್ಯಾದ್ವೈಷಯಸಂಯುಕ್ತಂ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಾಭ್ಯಾಮದ್ರವ್ಯತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ದ್ರವ್ಯೈಃ ಸಮಾನಯೋಗಿತ್ವಾತ್ ||೧೦|| ತಥಾ ಚಾನ್ಯಾರ್ಥದರ್ಶನಮ್ ||೧೧|| ತಾದರ್ಥ್ಯಾತ್ಕರ್ಮತಾದರ್ಥ್ಯಮ್ ||೧೨|| ಫಲೋತ್ಸಾಹಾವಿಶೇಷಾಂತು ||೧೩|| ಅರ್ಥೇನ ಚ ಸಮವೇತತ್ವಾತ್ ||೧೪|| ಕ್ರಯಸ್ಯ ಧರ್ಮಮಾತ್ರತ್ವಮ್ ||೧೫|| ಸ್ವವತ್ತಾಮಪಿ ದರ್ಶಯತಿ ||೧೬||)

ಪೂರ್ವನುಯೋಗೇನಾತ್ರ ಶಕ್ತನಾತ್ಸಂಕ್ಷೇಪ: | ಶಕ್ತನಾಮಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತತ್ರ ಕಿಂ ಪುಂಸೋಮೇವಾಧಿಕಾರೋಽಽಪಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಅಪಿತಿ ಸಂದೇಹೇ, ಸ್ವರ್ಗಕಾಮ ಇತಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಿರ್ದೇಶಾತ್ಪುಂಸ ಎವಾಧಿಕಾರೋ ನ ಸ್ತ್ರಿಯಾಸ್ತಿರ್ಯಗಾದಿನಾಮಿವ | ನ ಚ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮ ಇತ್ಯಸ್ಯೋದೇಶ್ಯತ್ವಾದ್ ಗ್ರಹೈಕತ್ವವಲ್ಲಿಂಗಮವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಲಿಂಗಸ್ಯ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥತಯಾ ಗ್ರಹೈಕತ್ವವಲ್ಲಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವಾದ್ಗ್ರಹತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವೇವ | ಉಕ್ತಂ ಹಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಪಾದೇ ಬಹುಶು ಬಹುವಚನಮ್ ಇತ್ಯತ್ರ ಕೇಯೇ

ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವೋ, ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. 'ಜ್ಯೋತಿಷೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗತಬ್ಧಗಳಷ್ಟೇ ಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನು ಮಾತ್ರ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪುರುಷರಿಗಷ್ಟೇ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಿದೆಯೋ, ಅದು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. 'ಗೃಹಂ ಸಮಾಪ್ತ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕವಚನದ ಅರ್ಥವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾರ್ಜನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೇ ಅನೇಕ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಉದ್ದೇಶವಿಶೇಷವೋ, ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಮಾರ್ಜನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೃಹವು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಿಕತ್ವವು ವಿಶೇಷವಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದೇಶವಿಶೇಷವೂ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿಕತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗೃಹತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ, ಬಹುತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗೃಹವನ್ನೇ ಎಲ್ಲರೂ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಿದೆಯೋ, ಅದು ಉದ್ದೇಶವಿಶೇಷವಾದ್ದರಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಕಾರಣ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಸ್ವತಃ ಸ್ವತಃ ವಚನಾದೈಕಧರ್ಮ್ಯ ಸ್ಯಾತ್” ಇತಿ ಚತುರ್ಥೇಽಧಿಕರಣೇ ದಂಪತಿಭ್ಯಾಂ ಪೃಥಕ್ಕಾರ್ಯಂ ಸಹ ವೇತಿ ಸಂಶಯೇ ಯಜೇತೇत्याಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗತಾಪಾಸ್ಸಂಖ್ಯಾಯಾ

ಮಜ್ಞರ್ಯಾಶ್ಚ “ಸ್ವಾರ್ಯದ್ರವ್ಯಲಿಂಗಸಂಖ್ಯಾಕರ್ಮಾದಿಕಾರಕವಿಶೇಷಾ” ಇತಿ । “ಸ್ವಾರ್ಯಾದಿಪಂಚಕಃ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಯಃ ಸ್ವಾರ್ಯಾದಿತ್ರಿಕಂ ವಾ” ಇತಿ ।

ಭಾರ್ಯಾ ಪುತ್ರಶ್ಚ ದಾಸಶ್ಚ ತ್ರಯ ಏವಾಧನಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ।

ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯಾ ಅದ್ವಯತ್ವೇನ ದ್ವಯತ್ಯಾಗಾಯೋಗಾದನುಷ್ಠಾಸಮ್ಭವಾದನುಷ್ಠಾನೇ ಚಾಧಿಕಾರಾಯೋಗಾಚ್ಚ ನಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ, “ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ” ಇತಿ ಪುಣ್ಣಿಹನಿರ್ದೇಶಾತ್ಪುಂಪುಂಕಂ ಪುಮಧಿಕಾರಿಕಂ ಕರ್ಮೇತಿ ಣಿತಿಶಾಸನೋ ಮನ್ಯತ ಇತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಾ ಹಿ ನ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಯತ್ವಹೇತುನಾ । ಕಿಂತು ಉದ್ದೇಶ್ಯತ್ವಹೇತುನಾ । ಲಿಂಗಾಂತು ನೋದ್ದೇಶ್ಯಮ್ । ಕಿಂತು ಗ್ರಹಗತೈಕತ್ವ-ವದುದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣತ್ವಾದವಿವಕ್ಷಾಮಿತ್ಯಸ್ತಯಧಿಕಾರಃ ಸ್ತ್ರೀಯಾ ಅಪಿ । ವಿಭಕ್ತಿವಿಕಾರಾಣಾಂ ಟಾಬಾದಿನಾಮನ್ಯವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ಲಿಂಗಾಭಿಧಾಯಿತ್ವದರ್ಶನಾಽಲಿಂಗಸ್ಯ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಯತ್ವೋಕ್ತಿರಪುಕ್ತೇತ್ಯಾಹುಃ । ನ ಚಾದ್ವಯತ್ವಂ ತಸ್ಯಾ ಇತಿ ಶಂಕಯ್ । “ಪುತ್ರಾಭಾವೇ ದುಹಿತಾ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಪಿತ್ರಾ ದತ್ತಧನಸ್ಯ ಸಮ್ಭವಾದಾಯಸಮ್ಭವಾಚ್ಚ । “ಭಾರ್ಯಾ ಪುತ್ರಶ್ಚ” ಇತಿ ವಚನನ್ತ್ವ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರವಪರಮಿತಿ । ಫಲಂತು, ಸ್ತ್ರೀಯಾ ಅಪಿ ಕರ್ಮಫಲಭೋಕ್ತೃತ್ವರೂಪಾಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರिति ।

ಇತಿ ನೃತ್ಯಂ ಯಾಗಾದಿಷು ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಯೋರಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಾಣಿ ೬-೧೬)

ಪ್ರಕೃತೈಕರೂಪ (೧-೪-೬)

उद्देश्यगतत्वाभावेन विवक्षाया वारयितुमशक्यत्वादेकैककर्तृकत्वादपतिभ्यां पृथगेव कर्मानुष्ठेयमिति प्राप्ते

ಮೂರನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದಂಪತಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಆಚರಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - 'ಯಜೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಆಪ್ತಾತ್' ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಯಜೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ವಿಧೇಯಗತವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಯು ವಿಧೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಬ್ಬರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನನೇ ಬೇರೆ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಜಮಾನನ ಪತ್ನಿಯು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು.

प्रकाशः - कर्मणि तत्र तत्र पत्न्यवेक्षणं यजमानावेक्षणमित्युभयोरप्याम्नानाद-
सहायकर्तृत्वे कर्मवैगुण्यप्रसङ्गादाख्यातप्रत्ययोपात्तैकत्वसंख्याया दम्पत्योरेकमेव
कर्तृत्वमिति तदभिप्रायेणाग्नीषोमौ देवतेतिवदुपपत्तेर्दंपत्योस्सहाधिकार इत्युक्तेरिति
भावः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಪತ್ನಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಯಜಮಾನನ ಅವೇಕ್ಷಣವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸದೇ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕುಳಿತು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪತ್ನಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಲೀ, ಯಜಮಾನನ ಅವೇಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಲೀ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನ ಮತ್ತು ಯಜಮಾನನ ಪತ್ನಿ ಇಬ್ಬರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕುಳಿತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕುಳಿತು ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣ, ಯಜಮಾನ ಅವೇಕ್ಷಣ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳ ವೈಗುಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಯಜೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಏಕವಚನವು ಸಾರ್ಥಕ. 'ಅಗ್ನಿಸೋಮೋ ದೇವತಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೋಮ ಇಬ್ಬರೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತಾತ್ವ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಧರ್ಮವಿದೆ. ಈ ದೇವತಾತ್ವವು ವ್ಯಾಸಭ್ಯವೃತ್ತಿಯಾದ ಧರ್ಮ. ಅದರಂತೆ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಸಭ್ಯವೃತ್ತಿಯಾದ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನ ಮತ್ತು ಯಜಮಾನನ ಪತ್ನಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು.^(೧)

(೧) ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಸ್ವಾಧಿಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪವತ್ ವಿವಕ್ಷಿತಮೇವೇತ್ಯತ ಆಹ
- ಪ್ರಾತಿಪದಿಕೇತಿ ||

ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಗ್ರಹಂ ಸಮ್ಪ್ರಾಪ್ತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಏಕತ್ವವೂ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೂ, ಗ್ರಹವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ, 'ಗ್ರಹ' ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿವಕ್ಷಿತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿವಕ್ಷಿತ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. 'ಯೋಷಿತಮಗ್ನಿಂ ಧ್ಯಾಯೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಲು ಏನೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

“प्रकृत्यर्थोऽपि खल्वेतदुद्देश्यस्य विशेषणम् ।

संख्यया तुल्यनीतित्वात् विवक्षां प्रपद्यते”

इति शास्त्रदीपिकायामेवೋಕ್तेरिति भावः ॥

‘ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥೋಽಪಿ ಖಲ್ವೇತದುದ್ದೇಶ್ಯಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಮ್’ ।

ಸಂಖ್ಯಯಾ ತುಲ್ಯನೀತೃತ್ವಾತ್ ವಿವಕ್ಷಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ॥”

ಆಹುತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವೇದದ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ಪಠಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಆಹುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀಡಬಹುದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಾದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧಕರು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕೆಂದು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳ ವಿಚಾರವು ನಮಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದಲ್ಲಿ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಗ್ರಹಂ ಸಮಾಪ್ತಿರ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಕೃತವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವೋ, ಅದರ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तं हीति ॥ आये तृतीयपादे शिष्टाकोपनये “अपि वा कारणाग्रहणे प्रयुक्तानि प्रतीयेरन्” इति सूत्रवार्तिके उद्देश्यविशेषणत्वादविवक्षितमित्येतदुक्त-
मित्यर्थः ।

ಶಿಷ್ಯಾಕ್ಷೋಪಾಧಿಕರಣ

ಅಪಿ ವಾ ಕಾರಣಾಗ್ರಹಣೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಾನಿ ಪ್ರತೀಯೇರನ್ (೧-೩)^೧

(೧) भाट्टसङ्ग्रहः -

अथ भाष्यरीत्या चतुर्थं पदार्थप्राबल्याधिकरणम् ॥ (सूत्राणि ५-७)

विशिष्टाकोपेऽविरुद्धमिति ॥ ५ ॥

(ನ, शास्त्रपरिमाणत्वात् ॥६॥ अपि वा कारणाग्रहणे प्रयुक्तयानि प्रतीयेरन् ॥७॥)

पूर्वत्र श्रुतिविरोधे स्मृतीनाममानत्वमुक्तम् । विरोध एव कास्ति क नेति चिन्तनाद्वा, विरोधे सत्यप्यप्रामाण्यं नेति चिन्तनाद्वा सङ्गतिः । 'क्षुत आचामेत्' इति विहितं आचमनं पुरुषार्थम् । यदा क्रतुमध्ये क्षुतादिनिमित्तं प्राप्नोति तदा नैमित्तिकमाचमनं क्रत्वङ्गत्वेन स्मृत्या विधीयते 'आचान्तेन कर्तव्यम्' इति । सा स्मृतिः किं मानमुत नेति सन्देहः. 'वेदं कृत्वा वेदिं करोति' इति श्रुतौ पूर्वकालवाचिना त्वाप्रत्ययेन वेदवेद्योः प्रतीतस्य नैरन्तर्यरूपक्रमस्य मध्ये क्षुतनिमित्ताचमनानुष्ठाने बाधप्रसक्तेर्बलवच्छ्रुतिप्राप्तक्रमस्य दुर्बलस्मार्ताचमनेन च तदयोगात्तद्वಿरोಧೇನ सर्वವೇದನುಸ್ಮೃತಿವದಮಾನಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ಕ್ರಮಂ ನ ವೇದವೇದಾದಿವದನುಷ್ಠೇಯಃ ಪದಾರ್ಥಃ । ಕಿನ್ತು ತದ್ವರ್ಮಃ । एवं ಚ ಧರ್ಮಿರೂಪಪದಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತೇಪಕ್ಷಕ್ರಮಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಜಘನ್ಯಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣಕೋಪ್ಯಾಚಮನಾದಿಪದಾರ್ಥಃ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ । ಪಶ್ಚಾತ್ತು ಕ್ರಮಃ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಾಂಗತಯಾ ಅವತರನ್ನಪಿ ನ ಪದಾರ್ಥವಿರೂಢಯತ ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಮೇವಂಜಾತೀಯಕಾ ಸ್ಮೃತಿರिति ವೇದೋ ನಾಮ ಸಮ್ಮಾರ್ಜನಹೇತುರ್ದರ್ಮಮುಢಿಃ । ವೇದಿಸ್ತು ಆಹವನೀಯಗಾರ್ಹಪತ್ಯಮಧ್ಯವರ್ತಿನೀ ಚತುರಂಗಲಕ್ಷಾತಾ ಭೂಮಿಃ । ಫಲಂತು ಸ್ಮಾರ್ತಾಚಮನಾದೇರಪ್ಯನುಷ್ಠಾನಸಿದ್ಧಿಃ । ಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಶ್ರುತುಕ್ತಸ್ಯ ಕ್ರಮಸ್ಯ ಅಕೋಪೇ ಕೋಪಾಭಾವೇ ಆಚಮನಾದಿಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಂ ಅವಿರುದ್ಧಮಿತಿ ಚೇತ್ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಭಿಪ್ರಾಯೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಪರಸೂತ್ರಾಸ್ಯಾರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ಶಿಷ್ಟೇತಿ ನ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಮಾಣತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಅಪಿ ವಾ ಕಾರಣಾಗ್ರಹಣೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಾನಿ ಪ್ರತೀಯೇರನ್ ಇತಿ ತ್ರಿಸೂತ್ರೀ ಭಾಷ್ಯರೀತ್ಯಾ ಏಕಮಧಿಕರಣಮ್ ।

ಇತಿ ಭಾಷ್ಯರೀತ್ಯಾ ತೃತೀಯಂ ಪದಾರ್ಥಪ್ರಾಬಲ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಾಣಿ ೫-೭)

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಈ ಸೂತ್ರದ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕವು ಈ ಸೂತ್ರದ ವಾರ್ತಿಕ ಶ್ಲೋಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - यो ब्राह्मण इति ह्युक्ते = यो ब्राह्मण इत्युद्देश्यतयोक्ते ब्राह्मणे, लिङ्गं = पुल्लिङ्गम्, अन्यत् = अन्यत्वेनार्थान्तरत्वेन, न विधीयते ।

ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತೇ ಹನನಪ್ರತಿಷೇಧತಃ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ವಾ ಲಿಂಗಂ ನಾನ್ಯದ್ವಿಧೀಯತೇ ॥

ಸೂತ್ರ ವಾರ್ತಿಕದ ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ -

೧. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹನನವನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಉದ್ದೇಶ. ಹನನವು ನಿಷೇಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹನನದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಪುಂಸ್ಸವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪುಂಸ್ಸವು ಪ್ರತಿಷೇಧ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಷೇಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೨. ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. 'ನ ಕುರ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದು ನಿಷೇಧವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ವಿಶೇಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಪುಂಸ್ಸವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪುಂಸ್ಸವು ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತೇ' = 'ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯತೆಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ. 'ಲಿಂಗಂ' = ಪುಲ್ಲಿಂಗವು. 'ಅನ್ಯತ್' = ಅನ್ಯವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಷೇಧ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದ್ದೇಶ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಉದ್ದೇಶ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ('ಅನ್ಯತ್' ಎಂಬುದೇ ಹೇತುಗರ್ಭವಿಶೇಷಣ) ಆದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - कुतः ? हननप्रतिषेधतः = यो ब्राह्मण इति ब्राह्मणमुद्दिश्य हननस्य प्रतिषेधात्, वा = अथवा, यद्ब्राह्मणहननं तत्र कुर्यादिति ब्राह्मणहननोद्देश-पक्षेऽपि । प्रतिषेधे कर्मणि घञ् । प्रतिषिध्यमाने ब्रह्महने । लिङ्गं न विधीयते पुंकर्मकं हननमित्येवं न विधीयते ।

ಏಕೆಂದರೆ ಹನನಪ್ರತಿಷೇಧತಃ = 'ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ. ಹನನವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿರುವ ಪುಂಸ್ಸವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

'ವಾ' = ಅಥವಾ, ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರತಿಷೇಧೇ' ಎಂಬುದು ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಘಂ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿರುವ ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ 'ಪ್ರತಿಷೇಧೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷಿಧ್ಯಮಾನೇ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನದಲ್ಲಿ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರತಿಷಿಧ್ಯಮಾನವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನದಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು, ನ ವಿಧಿಯತೇ = ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ ಲಿಙ್ಗವಿಧಾನಾಕ್ಷೀಕಾರೇ ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಸ ನ ಹಂತವ್ಯಃ ಸ ಚ ಪುಮಾನ್ ಯತ್ ಬಾಹ್ಯಾಹನನಂ ತನ್ ಕುರ್ಯಾತ್ ಅಕಾರ್ಯಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾಹನನಂ ಪುಂವಿಷಯಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಭೇದಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ಅತಃ ತದೇವ ವಿಶೇಷಣತ್ವಾದವಿವಕ್ಷಿತಂ ಲಿಙ್ಗಮಿತಿ ।

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸ ನ ಹಂತವ್ಯಃ ಸ ಚ ಪುಮಾನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಯತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನಂ ತತ್ ನ ಕುರ್ಯಾತ್' 'ಅಕಾರ್ಯಂ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹನನಂ ಪುಂವಿಷಯಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಹನನಂ ಪ್ರತಿಷೇಧತಃ ಇತಿ ' ಪಾಠಾಂತರಮಪ್ಯಾಶ್ರಿತಾರ್ಥಾಂತರಾನ್ಯಪಿ ರಾಗಣಃಽಭಿಹಿತಾನಿ ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಹನನಂ ಪ್ರತಿಷೇಧತಃ' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ದಾಣಕ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಹನನಂ ಪ್ರತಿಷೇಧತಃ' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಇದೇ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಏಥೇತಿ ॥ ಏಥೇತ್ಯನ್ಯಥಾ ಪ್ರಕೃತಿರಿದೇವಾಃ ಏವಾ ಪ್ರಕೃತಿರಿದೇವಾಃ-ವಿಕೃತಿರಿದೇವಾಃ ವಿಧಾನಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

'ವಿಷಾ ಹೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ವಿಷಾ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ವಿಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, 'ಅವಿಕೃತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪುಂಸ್ತ್ವವದಿತಿ ॥ ಚತುರ್ಥಸ್ಯಾಘಪಾದೇ "ತಥಾ ಚ ಲಿಙ್ಗಮ್" ಇತಿ ಷಟ್ಕೋಟಿಕರಣೇ ಪಶ್ಚಿಮಗತಂ ಲಿಙ್ಗಂ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹೇ ಅಲಿಙ್ಗೇ ವಿಪರೀತಲಿಙ್ಗೇ ವೃಕ್ಷಾದೌ ಮಕ್ಷಿಕಾದೌ ಚ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾದಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವಾದವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೆ

‘ತಥಾ ಚ ಲಿಂಗಮ್’ (೪-೧-೬)¹

‘ಪಶುನಾ ಯಜೇತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ‘ಪಶು’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಬೇಡವೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ‘ವೃಕ್ಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸೊಳ್ಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ‘ಮಕ್ಷಿಕಾ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಗಂಟು ಸೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಹೆಣ್ಣು ಸೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ‘ಮಕ್ಷಿಕಾ’ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಗಂಡು ಸೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ‘ಮಕ್ಷಿಕಾ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತಲಿಂಗವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೈಭಿಚರಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸಿಂಹಃ ಸಿಂಹೀತ್ಯಾಧಾವನನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ರತಿತೇಸ್ತಸ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕಲ್ಪನಾಂ ವಿನ್ಯಾಸುಪಪತ್ತೇಶಾಶ್ಚಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ವಿಧೇಯಗತತ್ವೇನೈಕತ್ವವಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತದ್ವದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ‘ಸಿಂಹಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗಂಡು ಸಿಂಹದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಸಿಂಹಿಣೀ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಸಿಂಹದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅನನ್ಯಭಾಸದ್ಭಾವದ ಲಿಂಗಪ್ರತೀತಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಭಾಸದ್ಭಾವದ ಲಿಂಗಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ವೃಕ್ಷ, ಮಕ್ಷಿಕಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ -

अथ षष्ठं लिङ्गस्य विवक्षितत्वाधिकरणम् ॥

तथा लिङ्गम् ॥ १७ ॥

अत्राऽतिदेशिकी सङ्गतिः । ‘पशुना’ इत्यत्र श्रुतं पुङ्गिञ् विवक्षितं न वेति सन्देहे, शब्दार्थ विचारे तदनुष्ठानविचारे च लिङ्गस्योपयोगादर्शनात्, लिङ्गहीनेऽपि पुङ्गिञ्ವृक्षादिशब्दस्य पुंन्यक्तिरूपमक्षिकादौ स्त्रीलिङ्गमक्षिकादिशब्दस्य प्रयोगेण लिङ्गस्याशब्दार्थत्वादविवक्षितं लिङ्गमिति प्राप्ते सिद्धान्तः, यथा पशुत्वजातिरेकत्वञ्च विवक्षितं तथा लिङ्गञ्च विवक्षितम् । वृद्धव्यवहारेऽनन्यथासिद्धान्वयव्यतिरेकाभ्यां सिंहः, सिंही, इत्यादी लिङ्गस्यापि शब्दार्थत्वावगमात् । वृक्षमक्षिकादिशब्दानाम्नां शब्दसाधुत्वमात्र-ताङ्गीकारादिति । तदाह सूत्रे, तथा लिङ्गमिति । विवक्षितमिति शेषः । फलन्तु, पुष्पशोरनुष्ठानम् ।

इति षष्ठं लिङ्गस्य विवक्षितत्वाधिकरणम्

ಚೃತ್ಯುಕ್ತದಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಯತ್ವೇನೆತಿ || ಅತ एव तृतीये चमसाधिकरणे ग्रहत्वस्य प्रातिपदिकार्यत्वेन विवक्षितत्वाच्च चमसादीनां संमार्ग इत्युक्तं “संस्काराद्वा गुणानामव्यवस्था स्यात्” इत्यत्रेति भावः ।

‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ ಕಾರಣ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿವಕ್ಷಿತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ, ನಾರೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವಿವಕ್ಷಿತವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ‘ಸಂಸ್ಕಾರಾದ್ವಾ ಗುಣಾನಾಮವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ಥಾತ್’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಚಮಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಗ್ರಹಂ ಸಮಾರ್ಜ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ಗ್ರಹಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಿಕತ್ವವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗದ ಕಾರಣ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾದ ಗ್ರಹತ್ವವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿವಕ್ಷಿತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಮಾರ್ಜನೆಯಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು, ‘ಚಮಸ’ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಮಾರ್ಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “नच नपुंसकशब्दवृत्तिवत्परमात्मनि स्त्रीशब्दप्रवृत्तिः । नियामकविशेषाभावेन कल्पनायोगात्” इति टीकायां नपुंसकेति शब्दो नपुंसकशब्दः तद्वदिति विग्रहमाश्रित्य परिहारे च दृष्टान्ते दार्ष्टान्तिके च कल्पनायोगादित्येत-
द्वीकार्यमाह - नपुंसकमित्यादीति ||

‘ನಚ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದವೃತ್ತಿವತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿಃ । ನಿಯಾಮಕವಿಶೇಷಾಭಾವೇನ ಕಲ್ಪನಾಯೋಗಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ನಪುಂಸಕ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗದಿದ್ದರೂ ಯೋಗಾರ್ಥದಿಂದ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ನಪುಂಸಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ‘ನಪುಂಸಕ’ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗದಿದ್ದರೂ ‘ಸ್ವಕಾತಿ = ಆಚ್ಛಾದಯತಿ’ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ‘ಸ್ತ್ರೀ’ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ನಪುಂಸಕಶಬ್ದವೃತ್ತಿವತ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಪುಂಸಕ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಂತೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕವಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಹೀಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಕಾರಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯೌಗಿಕತ್ವೇಽಪೀತ್ಯಾದಿನಾ ಗತಾರ್ಥತಾಪರಿಹಾರೋ ದರ್ಶಿತ: ||
ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯೇನೆತಿ || ತೇನ “ಕಾರಣಕ್ಷಿಣಿವೇಧಿನಾಮ್” ಇತಿ ವಿಷಯಮಾಲಾಢಾಂ ಕ್ಷೀತಿ
ವಿಷಯೋಪಾಧ್ಯುಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಸ್ವಚಿತಮ್ |

‘ಯೌಗಿಕತ್ವೇಽಽಽ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗತಾರ್ಥತಾ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯೇನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ಕಾರಣಸ್ಥಾನಿವೇಧಿನಾಮ್’ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಮಾಲೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ‘ಸ್ತ್ರೀ’ ಎಂಬ ವಿಷಯೋಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಸ್ತ್ರೀ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನೂ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ‘ನಪುಂಸಕಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಏತೇನ ಪ್ರಕೃತಿ: ಕ್ಷೀತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಷ್ವಪಿ ಯೋಗೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯರೂಪನಿಮಿತ್ತೇನ ವಾ
ಹರೈ ವೃತ್ತಿ: ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಾ |

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತಿ:’ ‘ಸ್ತ್ರೀ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರೂಢಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ‘ತದ್ಗತತ್ವ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನ ಚಾಕ್ಷಿಭೂತಸ್ಯಾಪಿ ಕ್ಷೀನಿವಾಮಕತ್ವೇನ” ಇತ್ಯಾದಿರೀಕಾ ತು ಪ್ರಾಗೇವ
ಕ್ಷೇಪಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೇತಿ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯನಿಮಿತ್ತಕತ್ವೇಽಪೀತ್ಯುಕ್ತೇಶಿಕಾವಿರೋಧೋ ನ ಶಾಸ್ತ್ರಚ ಇತಿ ಭಾವ: |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿ, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತದ್ಗತತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನ ಚಾಕ್ಷಿಭೂತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ತ್ರೀನಿಯಾಮಕತ್ವೇನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗದಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗುವ ಕಾರಣ, ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀ, ಭಾರ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. 'ನ ಚಾಸ್ತ್ರಭೂತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ತ್ರೀನಿಯಾಮಕತ್ವೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವ್ಯಭಿಚಾರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಕೆಲವೆಡೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

(ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ರಾಜನಲ್ಲಿಯೂ 'ಬದ್ಧಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ, ಹಿಂದೆ ಅಮಂಗಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಮಂಗಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ಬದ್ಧಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಾರದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿ ಭಾರ್ಯಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಮಂಗಲವೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಭಾರ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ತದ್ಗತತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಇದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.)

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನनु ತದ್ವಂದನಯೇ ಕ್ಷೀಲಿಜ್ಞಗಾಯತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿರೈವಾಬುಕ್ತಾ । ತದ್ವತ್
ಅಸ್ಯಾದತ್ರಾಪೀತ್ಯತೋ ದ್ವೇಧಾ ಸಮಾಧಿಮಾಹ - ಏವಮಿತಿ ॥ ನ ತಸ್ಯೇತಿ ॥ ಏತೇನ ಟೀಕಾयां
ತದಾಕ್ಷೇಪಾಪ್ರದರ್ಶನಸ್ಯ ಬೀಜಮುಕ್ತಂ ಭವತಿ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಿಂದೆ ಛಂದೋಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಗಾಯತ್ರೀಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಪುನಃ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೧. ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

೨. ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದವು ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದನ್ನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧ್ಯವೆಂದೇ ಅವನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಏವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಛಂದಸ್ಸು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯದೇವಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಳೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಲಕ್ಷ್ಯದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವು ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಷ್ಟೇ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ವೈಷಮ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರರಾಜೀಯಮ್ - ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ॥ ಅನಂತರಸಕ್ರತೀರತಿ ॥

ವೈಷಮ್ಯರೂಪಾನಂತರಸಕ್ರತೀರತೀರ್ಯಃ ॥ ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥ ಸರ್ವಥಾ ಕ್ಷೀತ್ವನಿವೇಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತಥಾತ್ವ ಇತಿ ॥ ರೂಪವಿಶೇಷಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಕ್ಷೀತ್ವಮ್ । ತಥಾ ಚ ಯದಿ ರೂಪವಿಶೇಷಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಕ್ಷೀತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನಸ್ತದಾ ಕ್ಷೀರೂಪ ಏವ ಕ್ಷೀವಾಚಕಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾಪತ್ಯಾ ಪುಂರೂಪೇ ಕ್ಷೀವಾಚಕಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗೋ ನ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಯಃ । ನನ್ವೇವಂ ಕ್ಷೀಲಿಂಗಸ್ಯಾರ್ಥಸಾಧುತ್ವಾಭಾವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಾಭಾವೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಸ್ಯಾಪಿ ತದಭಾವಾತ್ಪ್ರಯೋಗೋ ನ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಯತ ಆಹ - ನಪುಂಸಕೇತಿ॥ ನನ್ವೇವಂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವದೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಕ್ಷೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಃ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವಾದೇವಾಸ್ತಿವೀತ್ಯತೋ ವೈಷಮ್ಯೇಣ ಪರಿಹರತಿ ॥ ನ ಚೇತಿ ॥ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾದೀತಿ ॥ ತಥಾ ಚಾರುಣ್ಯೇತ್ಯತ್ರಾರ್ಥ ಸಾಧುತ್ವಾಭಾವೇನ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ವೃಥಾಭವಾಪಿ ಸೋಮಕ್ರೂಪಸಾಧನತಾ ಸ್ಯಾತ್ । ಪಶುನಾ ಯಜೇತೀತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವಮಾತ್ರತ್ವೇ ಪಶುಶಬ್ದಸ್ಯ ಮೇಷಿಪರತಾ ಸ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಮಿಮಾಂಸಾವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾದೀತಿ ಭಾವಃ । ಅಧಿಕಾರಾದೀತ್ಯತ್ರಾದಿಪದೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾ ಅಹಿಂಸನಸ್ಯ ಸಂಹರಃ ॥ ಉದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣತ್ವಾಭಾವಾದೀತಿ ॥ ಸ್ವಯಮುದೇಶ್ಯತ್ವೇನ ವಿಶೇಷಣತ್ವಾಭಾವಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ । ನನ್ವೇತದಧಿಕರಣಂ ವ್ಯರ್ಥಮ್ । ಕ್ಷೀಲಿಂಗಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾದೀತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಯೌಗಿಕತ್ವಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯನಿಮಿತ್ತಕತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಪರತಾಃ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ನಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕ್ಷೀತ್ವಸ್ಯ ತದ್ವತ್ತ್ವ ನಿಮಿತ್ತೀಕೃತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವೃತ್ತಿಸಿದ್ಧಿವ್ಯರ್ಥಮಿದಮಧಿಕರಣಂ ಸಾರ್ಥಕಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ತಥಾತ್ವೇ ಜ್ಯೋತಿರೀತ್ಯನೇನ ನಪುಂಸಕಮಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಯೌಗಿಕತ್ವೇಽಪಿ ತದಧೀನತ್ವಾದೀತ್ಯನೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯನಿಮಿತ್ತಕತ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ನಪುಂಸಕತ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವೃತ್ತಿಸಿದ್ಧಿವ್ಯರ್ಥಮಧಿಕರಣಾಂತರಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ತವ್ಯತಾಪತ್ತೇರೀತ್ಯತ ಆಹ - ನಪುಂಸಕಮಿತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಮಿತಿ ॥

'ಪ್ರಕೃತಿ:' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ಯೋಷಿತ', 'ನಾರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ'ಯೆಂದಾಗಲೀ, 'ನಾರೀ' ಎಂದಾಗಲು ಕರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು, ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಆಪಾತತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಪುರುಷನಾಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಕೂಡ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ಕೂಡ ಪುರುಷನ ಜೊತೆಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ 'ಪ್ರಕೃತಿ:' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯ ವಿಶೇಷಣವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಃ, ವಿಕೃತಿಃ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ', 'ಯೋಷಿತ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೇ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಇವೆರಡರ ಜೊತೆಗೆ 'ನಪುಂಸಕಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಾಗಲೀ, ಪುರುಷರಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕರ್ಷಿತನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆದರೂ ನಪುಂಸಕ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರವೃತ್ತಿಸಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಲೀ, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ರೂಢವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ತದ್ಗತತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ನಪುಂಸಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದದಿಂದಾಗಲೀ, 'ಸ್ಮೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ವಿಷಯ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ತತ್ತ್ವ ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರಿ? ಇಷ್ಟು ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

=====

• • • • •

ನೇರವಾಗಿ ಅಪತ್ಯೋತ್ತಾದಕನಾದ ಪರಮಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ।

स्वदेहात् प्राणिनां सूतिहेतुत्वं स्त्रीत्वमुच्यते ।

तच्चास्ति ब्रह्मणस्तस्मात् स्त्रीशब्दास्तस्य वाचकाः ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮುಚ್ಯತೇ ।

ತಚ್ಚಾಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾಸ್ತಸ್ಯ ವಾಚಕಾಃ ॥

ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನೂ ಕೂಡ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ)

ईश्वरो हि प्रलये स्वोदरे निवेशितं ब्रह्मादिप्राणिजातं स्वदेहादेव स्थूलदेह-
विशिष्टतया जनयतीति -

स्वदेहादिच्छया विश्वं भुक्तपूर्वं जनार्दनः ।

ससर्ज मातापितृवदर्णनाभिवदेव च ॥

इत्यादिभिः सिद्धम् ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಿಶ್ವಂ ಭುಕ್ತಪೂರ್ವಂ ಜನಾರ್ದನಃ |

ಸಸರ್ಜ ಮಾತಾಪಿತೃವದೂರ್ಣನಾಭಿವದೇವ ಚ ||

ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಂದಿದ್ದನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೇಡರ ಹುಳವು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಉಗುಳಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪುನಃ ನುಂಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪುನಃ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯಿಂದಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತदेವ चेह स्त्रीत्वम् । “सूतिरव्यवधानेन स्त्रीत्वमाहुर्मनीषिणः”
इत्यादिस्मृत्युक्तस्यैव श्रुतौ ग्राह्यत्वात् । उक्तं ह्येतत् “कम्पनात्” इत्यत्र ।

ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಎಂದರೆ 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಸೂತಿರವ್ಯವಧಾನೇನ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ' ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ (ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೇ) ಅಪತ್ನೋತ್ಪಾದಕತ್ವವಿದ್ದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಅಪತ್ನೋತ್ಪಾದಕತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

तस्मात् स्त्रीशब्दा अपि ब्रह्मणि मुख्या एवेति ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮನಮೋಹಕವಾದ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತ’ ಇತಿ ಸ್ತೃವ್ಯಾವರ್ತೃಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯೇಹ ಪ್ರಪञ್ಚನಾತ್ತ ಸ್ತೃ-
ಭಾಷ್ಯटीकातात्पर्यकथनेन सिद्धान्तयति - स्वदेहादिति ॥

ವಿವರಣೆ - ‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಈ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯ, ಬೀಜಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು
ಹೇಳುವವರಾಗಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಸ್ವದೇಹಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - श्लोकं प्रमाणपूर्वं व्यनक्ति - ईश्वरो हीति ॥ स्वदेहादि-
त्यनुव्याख्यानोक्तब्रह्मतर्कवाक्यम् । सच्चिदानन्दाद्यात्मकात् स्वदेहात् । भुक्तपूर्वं
पूर्वकल्पे संहृतेन सदृशमित्यर्थः ॥

ತಾವೇ ರಚಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ‘ಈಶ್ವರೋ ಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸ್ವದೇಹಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವದ
ವಚನವಾಗಿದೆ. ‘ಸ್ವದೇಹಾತ್’ ಎಂದರೆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.
‘ಭುಕ್ತಪೂರ್ವಂ’ ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ
ಮತ್ತೊಂದು ಜಗತ್ತು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तं ह्येतदिति ॥

श्रुत्यर्थनिर्णयार्थत्वात् स्मृतेस्तत्र निरूपितः ।

अर्थो ग्राह्यो वेदवाक्ये तदयोगे तु लौकिकः॥

इत्यादिनेति भावः ।

‘ಉಕ್ತಂ ಹೇತತ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಸಮಾನಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೀಗೆ
ತಿಳಿಯಬೇಕು -

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಃ ತತ್ರ ನಿರೂಪಿತಃ ।

ಅರ್ಥೋ ಗ್ರಾಹ್ಯೋ ವೇದವಾಕ್ಯೇ ತದಯೋಗೇ ತು ಲೌಕಿಕಃ ॥

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ಮೃತ್ಯರ್ಥವು ಅಯುಕ್ತವಾದರೆ ಅವಾಗ
ಮಾತ್ರ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಕಾಶ: - ತस्माತ್ ಪ್ರवृत्तिनिमित्तसत्त्वादित्यर्थः । “नैनं वाचेति निषेधस्तज्ञेयतामात्रार्थः” इत्यादिटीकायामेवोक्तमिति भावः ।

‘ತನ್ನಾತ್’ ಎಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಇತಿ ನಿಷೇಧಸ್ತಜ್ಞೇಯತಾಮಾತ್ರಾರ್ಥಃ’ ‘ನೈನಂ ವಾಚಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದು ಕೇವಲ ಜ್ಞೇಯನಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ತೋರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.^೧

ಪ್ರಕಾಶ: - नपुंसकमित्यादिशब्दानामप्यरागाकृष्टत्वादिना निमित्तान्तरेण हरी वृत्तिर्ध्येयेति तात्पर्यम् ।

ಭಗವಂತನು ‘ನಪುಂಸಕಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ‘ಅರಾಗಾಕೃಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವು ಪುರುಷರಿಗೆ ವಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸೋಲದ ಸೌಂದರ್ಯದ ರಾಶಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಾಗಾದಿ ದೋಷಗಳು ಅವನ ಯಾವುದೇ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಾಗದಿಂದ ಆಕೃಷ್ಟವಾಗದ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನು ನಪುಂಸಕ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೧) ಭಗವಂತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪುರುಷರೂಪಗಳಿವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಸುವಂತೆ ವಾಕ್‌ಗೆ ಹಯಗ್ರೀವ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವು ನಿಯಾಮಕವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ವಿಶ್ವಂಭರ ಈ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯಾರೇ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೂ ಈ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹಾಗೂ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಂತಹ ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಜೀವರು ಸ್ವಭಾವತಃ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಬಿಂಬರೂಪ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಲೇ ಆಪರೋಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದ ಉಪಾಸನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವು ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮುಚ್ಯತೇ |
ಯಚ್ಚಾಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಾತ್ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾಸ್ತಸ್ಯ ವಾಚಕಃ ||

ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನೂ ಕೂಡ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಪಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ಸ್ವದೇಹಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಿಶ್ವಂ ಭುಕ್ತೃಪೂರ್ವಂ ಜನಾರ್ದನಃ |
ಸಸರ್ಜ ಮಾತಾಪಿತೃವದೂರ್ಣಾನಾಭಿವದೇವ ಚ ||

ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಂದಿದ್ದನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೇಡರ ಹುಳವು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಉಗುಳಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪುನಃ ನುಂಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪುನಃ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯಂದಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸೂತ್ರಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ चाये सूत्रे “नामानि सर्वाणि” इत्यादिश्रुतिस्थिसर्वशब्दस्य सङ्कोचशङ्कायां “हन्तैतमेव” इत्यादि भाष्योदाहृतश्रुतेरुपक्रमोपसंहारोपपत्तिभिः सामान्येन सर्वशब्दवाच्यत्वे तात्पर्यनिश्चयान्न सर्वशब्दस्य प्रकृत्यादिशब्देतरविषयत्वेन सङ्कोचः शङ्क्य इत्युक्तम् ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಐದುಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಧ್ಯಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ' ಎಂಬುದು ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯ. 'ಯಥಾ ನದ್ಯಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ' ಎಂಬುದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗ-ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

चशब्दस्तु स्त्रीत्वं चेत्तर्हि पुंस्त्वं न स्यात् । विरोधादिति न शङ्क्यं “व्यवधानेन सूतिस्तु” इति भाष्योक्तरीत्या द्वयोरुपपत्तेरिति प्रदर्शनार्थम् ।

ಹಾಗಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿದ್ದರೆ ಪುರುಷತ್ವವಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವಂತೆ ಪುಂಸ್ತ್ವವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದೆಯೆಂದು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವಗಳೆರಡೂ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

द्वितीये स्त्रीशब्दोपलक्षकप्रकृतिशब्दवाच्यत्वे विशिष्य प्रमाणोक्तिः । अस्य चाभिध्यायाः प्रकृतित्वोपदेशात् ब्रह्मणश्चाभिध्यात्वोपदेशादित्यर्थः ।

'ಅಭಿದ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡುವುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಉದ್ದೇಶ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು 'ಮಾಯಿ'

तृतीये आद्योक्तं सामान्यरूपं द्वितीयोक्तं प्रकृतिशब्दवाच्येच्छात्मकत्वरूपं वा
द्वारमनपेक्ष्य प्रकृतिशब्देन तदुपलक्षितस्त्रीशब्दैश्च साक्षादेव वाच्यत्वे प्रमाणोक्तिः ।

चतुर्थे उपलक्षके प्रकृतिशब्दे प्रवृत्तिनिमित्ताभावरूपबाधकोद्धारः । अत्र च परिणामादिति पञ्चमी ल्यब्लोपनिमित्ता । एवं च प्रकृतेर्महदादिरूपेण परिणामं विधाय तत्प्रेरणायात्मनो बहुधा कृतेरित्यर्थः ।

पञ्चमे उपलक्षितस्त्रीशब्दमात्रे तदुद्धार इति सूत्रक्रमः ।

'ಯೋನಿತ್ವ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಅತ್ರ ಟೀಕಾದೌ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತೇತಿ ಸ್ತ್ರೀ ಶೇಷಕೃತ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಕುರತ್ವಾತ್ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದೀಕಾಢಾಂ
 “ನ಑ ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿತ್ಯಾಢಿ ಒಿರೂಢ: | ಁತನ್ಯಾಢಿಒಿರೂಢೇನ ತತಸ್ಕೂ಑ೂಪಪತೇ:”
 ಇತ್ಯುಕ್ತೀಒ ಸ್ತ್ರೀಶೇಷಢ್ಯಾಒತ್ಯೂಕ್ತಿರೀತಿ ಢಾಒೇನ ಸ್ತ್ರೀಶಾಢಕೃತ್ಯಢಾಹ - ನಾಢಾಢೀತಿ ||

ವಿಪರಣೆ - ‘ನಚ ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣೀತ್ಯಾದಿ ಂರೂಢ: | ಉಕ್ತನ್ಯಾಯಂಂರೂಢೇನ ತತ್ ಸಂಕೂೇಚೂೇಪಪತ್ಯೇ:’ ಂದು ಂಳೆ ಭಗಂಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಢುನ್ದಯ ಢಾಡದಿದ್ದರೆ ‘ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಢಾಒಿಶಂತಿ’ ಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಂರೂಢ ಬರುತ್ತದಲ್ಲಢೇ? ಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯಂಂರೂಢವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಢುನ್ದಯಪತ್ಯೇ ‘ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ ಂದು ಸಂಕೂೇಚ ಢಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಢಾಡುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತ ಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ವ್ಯಾಒರ್ತೃವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತ ಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ‘ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೂರಟದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಹಂತೈತಢೇಒ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಢಾಢ್ಯಢಿಒದಂತಿ” ಇತ್ಯುಪಕ್ರಢ: | “ಁಒಢೇತಾಢಿ ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ” ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರ: | ದೃಶಾಂತೂತ್ಯಾ ಸ್ತು಑ಿತೂಪಪತ್ತಿರೀತ್ಯುಪಕ್ರಢೇತ್ಯಾಶ್ರುಕ್ತಢ್||

‘ಹಂತ ವಿತಢೇಒ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಢಾಢ್ಯಭಿಒದಂತಿ’ ಂಬುದು ಉಪಕ್ರಢವಾಕ್ಯ. ‘ಂಒಢೇತಾಢಿ ನಾಢಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಂಬುದು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯ. ‘ನದೀ’ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಪಪತ್ತಿಯು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಢ, ಉಪಸಂಹಾರ, ಉಪಪತ್ತಿ ಢೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಢೀತಿ || ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೂನ್ಯೂಪಲಕ್ಷಕ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಢಒತಿ |
 ಅತ್ರ ಜ್ಯೂತಿರೀತ್ಯಾಢಾಒಿಒ ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯೇತಾಒತಾ ಪೂರ್ತೆ ಚಶಬ್ದೂ ಒ್ಯರ್ಥ: |

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ಜ್ಯೋತಿರುಪತ್ರಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಅನ್ಯಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಚಶಬ್ದವು ಎಕೆ ಬೇಕು?

ಉತ್ತರ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಚಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಂಶಯ ಬರಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ನವುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - परमत इव कर्तृत्वसमुच्चयानभ्युपगमादित्यतः "प्रकृत्यादि-स्त्रीशब्दवाच्यश्चेत्परः" इति टीकासूचितमर्थमाह - चशब्दस्त्विति ॥

ಪರಮತದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದದ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು. ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯಶ್ಚ ಈಶ್ವರಃ' ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಚಶಬ್ದಸ್ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - द्वितीये अभिव्योपदेशाच्चेत्यत्र । भाष्याद्युक्तमर्थद्वयं "अभिव्यायाः प्रकृतित्वोपदेशात्स्वरूपत्वोपदेशाच्च" इति तत्त्वप्रदीपोक्तं हृदि कृत्वा सूत्रारूढं करोति - अस्य चेति ॥

'ದ್ವಿತೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೋಪದೇಶಾತ್', 'ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಇಚ್ಛೆಯಾದರೂ ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಇದನ್ನು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ "ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ ಸ್ವರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ" ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಅತ್ರ ಟೀಕಾದೌ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತೇತಿ ಸ್ತೃ ಶೇಷಕೃತ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಕುಡ್‌ತ್ವಾತ್ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಟೀಕಾयां
 “ನವ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧ: । उक्तन्यायविरोधेन तत्सङ्कोचोपपत्ते:”
 इत्युक्तिरेव सूत्रशेषव्यावर्त्योक्तिरिति भावेन सूत्रांशकृत्यमाह - नामानीति ॥

ವಿವರಣೆ - 'ನವ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣೀತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧಃ । ಉಕ್ತನ್ಯಾಯವಿರೋಧೇನ ತತ್ ಸಂಕೋಚೋಪಪತ್ತೇಃ' ಒಂದು ವೇಳೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ವ್ಯವರ್ತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “हन्तैतमेव सर्वाणि नामान्यभिवदन्ति” इत्युपक्रम: । “एवमेतानि नामानि सर्वाणि” इत्युपसंहार: । दृष्टान्तोक्त्या सूचितोपपत्तिरित्युपक्रमेत्याद्युक्तम्॥

'ಹಂತ ವಿತಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ' ಎಂಬುದು ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯ. 'ಎವಮೇತಾನಿ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬುದು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯ. 'ನದೀ' ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಪಪತ್ತಿಯು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮ, ಉಪಸಂಹಾರ, ಉಪಪತ್ತಿ ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - प्रकृत्यादीति ॥ सूत्रे प्रकृतिशब्दोऽन्योपलक्षक इत्युक्तं भवति ।
 अत्र ज्योतिरित्यादाविव प्रकृतिरित्येतावता पूर्तौ चशब्दो व्यर्थ: ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ಜ್ಯೋತಿರುಪತ್ರಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಅನ್ಯಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಚಶಬ್ದವು ಏಕೆ ಬೇಕು?

ಉತ್ತರ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಚಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಂಶಯ ಬರಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - परमत इव कर्तृत्वसमुच्चयानभ्युपगमादित्यतः "प्रकृत्यादि-
स्त्रीशब्दवाच्यश्चेत्परः" इति टीकासूचितमर्थमाह - चशब्दस्त्विति ॥

ಪರಮತದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದದ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು. ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯಶ್ಚ ಈಶ್ವರಃ' ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಚಶಬ್ದಸ್ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - द्वितीये अभिष्योपदेशाच्चेत्यत्र । भाष्याद्युक्तमर्थद्वयं "अभिध्यायाः
प्रकृतित्वोपदेशात्स्वरूपत्वोपदेशाच्च" इति तत्त्वप्रदीपोक्तं हृदि कृत्वा सूत्रारूढं
करोति - अस्य चेति ॥

'ದ್ವಿತೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೋಪದೇಶಾತ್', 'ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಇಚ್ಛೆಯಾದರೂ ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಇದನ್ನು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ "ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ ಸ್ವರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ" ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಅಭಿಧೈಯು ಪ್ರಕೃತಿಯನಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸ್ಯ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಭಿಧೈಯಾ: ಇಚ್ಛಾಃ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

'ಅಭಿಧೈ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೃತೀಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಚೋಭಯಾಮ್ನಾನಾದಿತ್ಯತ್ರ । “एषस्त्वेष पुरुष इति श्रुतौ साधारण्येन विना साक्षादेवेच्छाद्वारमन्तरापि प्रकृतिपुरुषशब्दवाच्यताम्नानात्” इति टीकोक्तार्थं सूत्रारूढतया व्यनक्ति ॥ आयेति ॥

'ತೃತೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಎಷಸ್ತ್ವೇಷ ಪುರುಷ ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ವಿನಾ ಸಾಕ್ಷಾದೇವೇಚ್ಛಾ ದ್ವಾರಮಂತರಾಪಿ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷ-ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಮ್ನಾನಾತ್' 'ಎಷಸ್ತ್ವೇಷ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಅಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ನೇರವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಅದ್ಯೋಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चतुर्थे आत्मकृते: परिणामादित्यत्र । “प्रकृतिशब्दवाच्यत्वे हरेःश्रुत्युक्तेऽपि कथं तद्युज्यते निमित्ताभावात्” इत्यवतारितत्वाष्ट्रीकायामिति भावः।

'ಚತುರ್ಥೇ' ಎಂದರೆ 'ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದಾಗ, ಹೇಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - टीकादावस्फुटत्वात् सूत्रार्थं व्यनक्ति - अत्र चेति ॥ पञ्चमे योनिश्च हि गीयत इत्यत्र । भूतयोनिमिति स्वदेहादुत्पादकरूपयोनिश्च गीयत इत्यर्थोक्तेरिति भावः ।

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ಅತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಂಚಮೇ' ಎಂದರೆ 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾ ಅಪತ್ಯೋತ್ಪಾದಕತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ

ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೂ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्राह कश्चित् । तदधीनत्वन्यायेन स्त्रीलिङ्गोपपत्त्या न पूर्वपक्षोदयः।

ಕೆಲವರ ಆಕ್ಷೇಪ - ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದ್ದೇ ವರ್ಧ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किञ्च “एषा स्त्रेव” इति श्रुतौ प्रकृत्यादिशब्दस्य कारणत्वाद्यर्थपरतया प्रकृत्यादिशब्दवाच्यतापरत्वाभावेन शब्दस्वाभाव्यादेव तत्र स्त्रीलिङ्गोपपत्तेर्न तदाक्षेपस्साधुः ।

ಮತ್ತು 'ಎಷಾ ಹೇವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾರಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अपि च तत्तत्प्रकरणस्यानां गायत्र्यादिशब्दानां लिङ्गप्रकरणादिना ब्रह्मपरत्वसिद्धौ प्रातिपदिकानुसारेण विभक्तैनयनसम्भवः, ब्रह्मपरत्वासिद्धौ तदेव साध्यं न पुनः स्त्रीलिङ्गाक्षेपः ।

ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೇ ಆ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಪ್, ಟಾಪ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಕೇವಲ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಒಂದುವೇಳೆ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನೇ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಕೃತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ವಿಚಾರವೇ ?

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಕಾಶ: - किं चैतच्चोद्यस्य “योनिश्च हि गीयते” इति सूत्रेणैव निरस्तत्वादन्यानि सूत्राणि व्यर्थानि ।

ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸೂತ್ರವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನಾವಶ್ಯಕ.

ಪ್ರಕಾಶ: - प्रकृतिपदे विशिष्याक्षेपकाभावेन तदसाधारणयोर्द्वितीयचतुर्थयोर्व्यर्थता स्फुटैव ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕೃತಿಪದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಪದದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹೊರಟ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವಾಗಲೀ, 'ಆತ್ಮಕ್ಷತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವಾಗಲೀ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किं चाद्यसूत्रे प्रकृतिपदे लक्षणादोषः ।

ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಪದಕ್ಕೆ ನೀವು ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಒಂದು ದೋಷವೇ ಆಗಿದೆ. ವಿನಾಶಕರಣ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - द्वितीये “मायां तु” इति श्रुतौ मायाशब्दस्य प्रधानपरत्वेनेच्छा-परत्वाभावः ।

ಮತ್ತು 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್ ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆ. 'ಮಾಯೆ' ಎಂದರೆ 'ದೇವರ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಆಗಿದೆ'. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮಹಾಮಾಯೇತ್ಯವಿದ್ಯೇತಿ ನಿಯತಿಮೋಹಿನೀತಿ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇವರ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನೇ 'ಮಾಯೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಚ್ಛಾಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮಾಯಾಂ ತು' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೇವರ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವೇ ಆಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಪ್ರಧಾನ' ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तृतीये चोभयपदास्वारस्यम् । पूर्वत्र स्त्रीपुंसयोः कापि सूत्रे प्रकृतत्वाभावात् । एष स्त्रीत्यादिश्रुतिरपि प्रसिद्धस्त्रीपुरुषादितादात्म्यपरा । ननु तत्तच्छब्दवाच्यत्वपरा । लोकालोकपदसाहचर्यात् । लोकादिशब्दे त्वया तद्वाच्यत्वपरत्वेनाऽन्याख्यानात् । लोकस्सर्वाधार इत्याद्युक्तेः ।

'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಉಭಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ, ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ ಎರಡೂ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಉಭಯ ಪದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಾಗಲೀ, ಪುಂಸ್ತ್ವವಾಗಲೀ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಉಭಯ' ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂರ್ವಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. 'ಏಷ ಸ್ತ್ರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಲ್ಲರೂ ಈ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಮುಂದೆ 'ಏಷ ಹೈವ ಲೋಕಃ' 'ಏಷ ಹೈವ ಅಲೋಕಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಅಲೋಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ನೀವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಲೋಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವಾಧಾರ' ಎಂದೂ, ಅಲೋಕಕ್ಕೆ 'ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣ' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಅಭಿನ್ನಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆಯಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಚತುರ್ಥೇ ಲ್ಯಪ್ತೋಪದೋಃ ।

'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೇ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಬ್ಲೋಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಂ ವಿಹಾಯ' ಎಂಬ ಈ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಪञ्चमे साक्षात्स्वदेहात्प्राणिप्रसवहेतुत्वस्य भ्रमरादिष्वभावाच्चतुर्मुखे भावाच्च स्त्रीरूपत्वोक्तेरप्युಕ್ತतेति ।

'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಐದನೇ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವವು ಇರಬೇಕು. ಆದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣುಪ್ರಮರದಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವವು ನೇರವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯವೈಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಸ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವ'ವು ನೇರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈತೀಕವೈಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तदसारम् । तदधीनत्वन्याये स्थित एवैतद्विचारारम्भस्याकर एव पूर्वत्र समर्थनात् ।

ಸಮಾಧಾನ - ಕೆಲವರ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅಸಾರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ತದಧೀನತ್ವವ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ತದಧೀನತ್ವವನ್ನಾಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹರಿಪರವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವಾಗಲೇ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉದಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ರುತೌ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಾದಿಪರತ್ವೇಽಪಿ ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮೇವ "ನಚ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇ ಕ್ಷಿಲಿಕ್ಷಸ್ಯ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಾವರ್ಯಸಾಧುತ್ವೇ ಸಮ್ಭವತಿ ದೇವತಾಖ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇ-
ಷ್ವಿವ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಽಕ್ಷೇಪಪ್ರಕಾರಸ್ಯ ಸ್ಫುಟತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಚ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಸ್ಯ ಚತುಃಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಾವರ್ಥಸಾಧುತ್ವೇ ಸಂಭವತಿ ದೇವತಾಖ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಷ್ವಿವ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್' ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಚತುಃಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತಿರಲು ದೇವತಾ, ಖಟ್ಟಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗಲೇ, ಲಿಂಗವು ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದಾಗಲೇ ಇದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ತದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯಕ್ಷಿಲಿಕ್ಷಶಬ್ದಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇಽಪಿ ವಿಭಕ್ತೇಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರ್ಥಸಾಧುತ್ವಂ ನೇತ್ಯಾಕ್ಷೇಪೇ ತದ್ವತ್ಯರ್ಥತಯೈತದಾರಮ್ಭಸಮ್ಭವಾಚ ।

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದೆನು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥತಃ ಸಾಧುವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಥವಾ ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಭಕ್ತಾರ್ಥವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದರೆ, ಅವಾಗ ವಿಭಕ್ತಾರ್ಥವು ಅನ್ಯಪರವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಅನ್ಯಪರವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸೂತ್ರವೈಯರ್ಥ್ಯಾಪಾದನಂ ತ್ವಜ್ಞಾನಮೂಲಮ್ । ಆದ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ "ನಾಮಾನಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಥಸರ್ವನಾಮ್ನಃ ಸಂಕ್ಷೋಚಶಾಕ್ಲಾನಿವರ್ತಕತಯಾ ಸಾರ್ಥಕ್ಯಸ್ಯ ಗ್ರನ್ಥ ಏವ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾತ್ ।

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರ ಸಾಕು. ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಪತ್ಯೋತ್ಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲಕವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವು ಅತ್ಯಂತ ಸಾರ್ಥಕ. 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವು ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕು. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪುನಃ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಯಥಾ ನದ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದಲೂ ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಏವಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಕ್ರಮ, ಉಪಸಂಹಾರ ಮತ್ತು ಉಪಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅತ एव सर्वशब्दसाधारणश्रुत्युक्तिपरप्रतिज्ञेत्यादिवाक्यशेषबलेन "नैकमुदाहरणं योगारम्भं प्रयोजयति" इति न्यायेन च सौत्र प्रकृतिपदेनान्योपलक्षणाया अप्यदोषत्वम् । अन्यथा सूत्रस्य विशतो मुखत्वमङ्गापत्तेः ।

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಉಳಿದಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ನೀವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಾಧಾರಣವಾದ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ನೈಕಮುದಾಹರಣಂ ಯೋಗಾರಂಭಂ ಪ್ರಯೋಜಯತಿ' ಒಂದೇ ಉದಾಹರಣವಾಕ್ಯ ಇದ್ದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರದ ಆರಂಭವು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಪದವು ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದವೂ ವಿಶ್ವತೋಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ಸೂತ್ರದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಚಿತ್ರಪ್ರಕೃತಿಪರತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ವಾ ಹರೌ ತಸ್ಯ ವೃತ್ತಿರ್ಯುಕ್ತಾ |
 ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಾಧಾಪತ್ತೇ: | “ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ” ಇತಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಸರ್ವನಾಮ್ನಾಃ
 ಸಂಕೋಚಸಮ್ಮವಾದ್ವಿಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞೇತಿ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರಶೋಭಾಪತ್ತ-
 ಶ್ರುತೇರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಾಧಾರಣ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಶಾಕ್ಷಾಃ ವಿಶಿಷ್ಯ ಮಾನೋಕ್ತಯಃ
 ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರಸ್ಯ ಸಾರ್ಥಕ्याತ್ | ಅತಃ ಉಕ್ತಂ “ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ವಿಶಿಷ್ಯ
 ಪ್ರಮಾಣೋಕ್ತಿಃ” ಇತಿ |

‘ಅಭಿದ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು
 ಹರಿಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಕೇವಲ
 ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಚಿತ್ರಪ್ರಕೃತಿಪರವೆಂದು
 ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಚಿತ್ರಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರದೇ
 ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ‘ನಾಮಾನಿ
 ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ
 ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ-
 ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅದು
 ಸರ್ವಶಬ್ದಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಹೊರತು, ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
 ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ
 ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ವಿಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣೋಕ್ತಿಃ’
 ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ
 ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತೌ ಮಾಯಾಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನಪರತ್ವೇ ಜ್ಞಾಪಕಾಭಾವಾತ್
 “ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತ ಕಥ್ಯತೇ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತಾವಿಚ್ಛಾಪರ್ಯಾಪ್ತೇನ
 ಶ್ರುತಪ್ರಕೃತಿಪದೇನ ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿಧಾದಿಚ್ಛಾಂ ವಿಧಾದಿತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ |

ಮತ್ತು ಮಾಯಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಇದೆ ಹೊರತು, ಈಶ್ವರ ಇಚ್ಛೆ ಎಂಬರ್ಥವು
 ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಾಯಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ
 ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವುದೇ ಜ್ಞಾಪಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಮಾಯೇತ್ಯವಿದ್ಯೇತಿ ನಿಯತಿಮೋಹಿನೀತಿ ಚ |

ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತ ಕಥ್ಯತೇ ||

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಪ್ತದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾಶಬ್ದದಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಎನೂ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಯೆಯೆಂದರೆ ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಚತುರ್ಥಸ್ಯಾಪಿ ಚಿತ್ರಕೃತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಯೋಗಪ್ರಾಚುರ್ಯೇಽಪಿ "ಮಹದ್ವಚ್" ಇತ್ಯಾದಾವುಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಪೌಷ್ಕಲ್ಯೇನ ಹೌತೌ ಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರೋಕ್ತಿಪರತಯಾ ಸಾರ್ಥಕತ್ಯಾತ್ ।

'ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಪ್ರಾಚುರ್ಯವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಮಹದ್ವಚ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಪೌಷ್ಕಲ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಪರಮಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಆತ್ಮಕ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆದ್ಯಸ್ಯಪ್ರಕೃತಿಚರಾಭ್ಯಾಂ ಖೈಪುಂಸಯೋ: ಪ್ರಕೃತತ್ವೇನ ತೃತೀಯಸ್ಯೋಭಯಪದ-ಸ್ವಾರಸ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾತ್ "ಏಷ ಸ್ಥಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಸ್ಯ ಬಾಧೇನ ತತ್ತತ್ತ್ವವ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಸ್ಯೈವ ನ್ಯಾಯತ್ವಾತ್ । ತ್ವದಭಿಮತಸರ್ವಾತ್ಮಕತಯಾ ತತ್ತತ್ತ್ವವ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಸ್ಯೋತ್ತರನಯೇ ನಿರಸ್ಯತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಉಭಯಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಉಭಯಪದದ ಅರ್ಥವು ಆತ್ಮಕ ಸ್ಪುಟವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ವಿಷ ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಪುರುಷಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು. ನೀವು ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಚತುರ್ಥೇ ಲ್ಯಬ್ಲೋಪಸ್ಯ ದೋಷತ್ವಾನುಪಪಾದನಾಚ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಹೇತ್ವಾದ್ಯರ್ಥಕತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಪಚ್ಛಮ್ಯಾ ದೋಷತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಅನುಶಾಸನಸ್ಯೋಭಯತ್ರ ಸಾಮ್ಯಾತ್ । ಲ್ಯಬ್ಲೋಪಾಶ್ರಯಣೋಽರ್ಥವಿಶೇಷಲಾಭಾಚ್ ।

'ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪರಿಣತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಲೃಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಕವಾದ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಿಯು ಅನುಶಾಸನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಲೃಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಅನುಶಾಸನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಲೃಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಕವಾದ ಪಂಚಮಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವು ಲಾಭವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಸ್ಮಿತಮವ್ಯವಧಾನೇನ ಕ್ಷೀತ್ವಮಾಹುಃ” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಕ್ಷೀತ್ವಸ್ಯೋಭಯ-
ಸಮಾಧೇಯತ್ವಾತ್ ।

‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವಂ’ ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರನು ಅನ್ವಯವ್ಯಭಿಚಾರ ಹಾಗೂ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನು. ಭ್ರಮರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಇದೆ ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ. ‘ಸೂತಿರವ್ಯವಧಾನೇನ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೇ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಸ್ವತೀಕಾರರೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ವತೀವಾಕ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಶಂಕೆಗೆ ನಾನಷ್ಟೇ ಉತ್ತರಿಸುವುದಲ್ಲ. ನೀನೂ ಕೂಡ ಉತ್ತರಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಸ್ವದೇಹಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಿಷಮ್” ಇತ್ಯಾದೇರೀಶ್ವರ ಇವ ಚತುರ್ಮುಖೇ ತಥಾತ್ವೇ
ಭ್ರಮರಾದಾವತಥಾತ್ವೇ ಚ ತ್ವಯಾ ಪ್ರಮಾಣಾನುಕ್ತೇಶ್ಚ ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವಂತೆ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವದೇಹಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಿಷಮ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಚತುರ್ಮುಖನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಅಪತ್ಯೋಪಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಭ್ರಮರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನೀನು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನಾಗಲೀ, ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನಾಗಲೀ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಧ್ರೋಣಪ್ರಪಾದಾದೌ ಲೋಕಸಿಂಹಜನನವ್ಯಭಿಚಾರೆಣ ಮಾತಾಪಿತ್ರಾದಿಕ್ರಮೇಣ
ಜನ್ಮಾನಗ್ನಿಕಾರಾಪಾತಾಚೇತಿ ।

ಭ್ರಮರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ದ್ರೋಣ, ದ್ರುಪದ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ

ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಜನನಕ್ಕೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ತಂದೆ, ತಾಯಿಯಂದಿರ ಸಂಗದಿಂದ ಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ದ್ರೋಣ, ದ್ರುಪದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುವುದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ನಿಯಮವೇ ತಪ್ಪೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವರ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ದುಷ್ಪ್ರಸಂಗಿದೆ.

गुरुराजीयम् - कम्पनादित्यत्रेति ॥

श्रुत्यर्थनिर्णयार्थत्वात् स्मृतेस्तत्र निरूपितः ।

अर्थो ग्राह्यो वेदवाक्ये तदयोगे तु लौकिके ॥

इत्यादिनोक्तमित्यर्थः ॥ उपलक्षितेति ॥ प्रकृतिपदोपलक्षितेत्यर्थः ।

स्त्रीशब्दमात्रे केवलं स्त्रीशब्द एवेत्यर्थः । न तूपलक्षितेषु सर्वेष्विति । योनित्वस्य दारादिशब्दप्रवृत्तिनिमित्तत्वाभावादित्यर्थः ।

ಈ ಪ್ರಕೃತಿಶಿಖರಗಾಂಧಾರಿ ಒಬ್ಬುವದು ಸೂತ್ರಗವೆ. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತಾಂತಾಮಪರೋಧಾತ' ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತಾಂತಾಮಪರೋಧಾತವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುರಿಗಿಂತಲುದಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತಲ್ಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತಲ್ಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವಂತೆ ಪುರುಷತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಛ’ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸ್ಥೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ‘ಪ್ರಕಟಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ಮತ ಕಥತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ಥೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಇಚ್ಛೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ‘ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜಾತಿಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕಟಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ತು 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತುತಬ್ಧಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

'ಆತ್ಮಕ್ಷತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಸಕಲಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹದಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಲು ಪುನಃ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಯದ್ ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यत्कृतमुभाभ्याम् । न केवलं ब्रह्म जगतः कर्तुं । किन्तु प्रकृतिश्च ।
उपादानमपि । एवं हि "येनाश्रुतं श्रुतं भवति" इत्येकविज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रतिज्ञायाः
"यथा सोम्यैकेन मृत्पिण्डेन सर्वं मृन्मयं विज्ञातं स्यात्" इति दृष्टान्तस्य
चानुपरोधो भवतीत्याद्यसूत्रार्थ इति ।

ಅನುವಾದ - ಶಾಂಕರರು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ತಿಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯವು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಉದಾಹರಣವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्र । समन्वयस्य प्रधानाशाब्दत्वस्य चेहानुक्तेरध्याये पादे चासङ्गतेः ।

ಇವರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಡುವುದಾದರೆ, ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು

ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಈಗ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡದೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟರೆ, ಪಾದದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗತವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

सांख्याभिमतप्रधान एतत्पादीयायाधिकरणत्रयेण निरस्ते तर्हि जगन्निरुपादानं स्यादिति शङ्कानिरासार्थमस्य त्रयानन्तर्यस्यैव युक्तत्वेन “जगद्वाचित्वात् वाक्यान्वयात्” इति समन्वयपरानेकाधिकरणव्यवधानायोगाच्च ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಮೊದಲ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣ ಅದ ಮೇಲೆ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಧಾನವು, ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಅಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತು ನಿರುಪಾದಾನಕವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ನಿರುಪಾದಾನಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಿವೇಶಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಮತ್ತು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿವೇಶಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

अस्य सूत्रस्य प्रकृतिशब्दसमन्वयपरत्वव्यागेन प्रकृतित्वव्युत्पादकत्वे “आकाशस्तल्लिङ्गात्” इत्यादेरप्याकाशत्वादिव्युत्पादनपरत्वापाताच्च ।

ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಆಕಾಶಸ್ತತ್ವವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು.

एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानादेरारम्भणाधिकरणे निरसिष्यमाणत्वाच्च ।

ಮತ್ತು ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಪಾದಾನತ್ವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾದೃಶ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾವು ಆರಂಭಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ನಿಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

यचोक्तं निमित्तत्वे सत्युपादानत्वे सौत्रो हेतुरिति तन्न । उक्ताभ्यां प्रतिज्ञादृष्टान्ताभ्यामुपादानत्वस्य सिद्धावपि निमित्तत्वस्यासिद्धेः ।

ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿಮಿತ್ತತ್ವದಲ್ಲಿ ನೀವು ಯಾವುದೇ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರದಿಂದ ತೋರಿಸದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ननु यदि ब्रह्म कत्रपि न स्यात्तदाऽन्यः कर्ता स्यात् । तथा च ब्रह्मज्ञानेनान्यस्य कर्तुरज्ञानात् प्रतिज्ञा न स्यादिति चेन्न ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಪರೋಧದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕರ್ತೃವಿನ ಜ್ಞಾನವೂ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವೇ ನಿರರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

दृष्टान्तानुसारेण प्रतिज्ञावाक्यस्य कार्यपरत्वेन ब्रह्मज्ञानेन कारणान्तराज्ञानेऽपि प्रतिज्ञोपपत्तेः ।

ಉತ್ತರ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಾರಣನಿದ್ದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃತ್ತಿಡದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮೃತ್ತಿಂಢದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕಾರಣಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಗಳಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಶ್ರುತಿಗೆ ಇದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜಗತ್ಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಿದ್ದರೂ ಅವನ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿದ್ದರೂ. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

**किञ्च अनादित्वेनाब्रह्मकार्याणां प्रागभावाविद्यादीनां ब्रह्माभेदाभावेऽप्येक-
विज्ञानेन सर्वविज्ञानवदुपादानकर्त्रभेदाभावेऽपि तत्किं न स्यात् ।**

ಮತ್ತು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಬರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವ, ಅವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೀವು ಅನಾದಿಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಇಂತಹ ಅನಾದಿ-ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಗಳೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಇಂತಹ ಪ್ರಾಗಭಾವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೀರಿ. ಆದರಂತೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಏಕೆ ಬರಬಾರದು ?

न चाविद्यादिकं प्रत्यधिष्ठानत्वरूपमुपादानत्वमस्तीति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅವಿದ್ಯೆಗೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳು ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಇವುಗಳ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿವರ್ತೋಪಾದಾನತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ ?

**एवं हि कल्पितस्य कर्तुरपि कार्यान्तर्गतत्वात्कार्यमकर्तृकमेव स्यात् । न
त्वभिन्नकर्तृಪादानकम् ।**

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಕಲ್ಪಿತನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕರ್ತೃವೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕೋಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಕಲ್ಪಿತವೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಕರ್ತೃವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾದ ಕರ್ತೃವೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ನಚ ಪ್ರಾಗಭಾವಾದಿವತ್ಕರ್ತುರೂಪಾದಾನೇನ ಧರ್ಮಿಸತ್ತಾಸಮಾನಸತ್ತಾಕಭೇದಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ
ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಭೇದಾಭಾವಮಾತ್ರೇಣಾಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತಕತಾ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಧರ್ಮಿಸತ್ತಾಸಮಾನಸತ್ತಾಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವು ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ತದಾ हि गगनादिवद्धटादिकमप्यभिन्ननिमित्तोपादानकं स्यात् । मृत्कुलालयोरपि
पारमार्थिकभेदाभावात् ।

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಗನಾದಿಗಳಂತೆ ಘಟವೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಮೃತ್ತಿಂಡವಾಗಿದೆ. ಕುಲಾಲನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಭೇದವಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಮೃತ್ತಿಂಡಕ್ಕೂ ಕುಲಾಲನಿಗೂ ಧರ್ಮಿಸತ್ತಾಸಮಾನಸತ್ತಾಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನೀವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ-ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಕವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

तथा च घटादौ कर्तृपादानभेदं स्वीकृत्य गगनादौ तयोरभेदाय प्राक्
सृष्टैर्द्वितीयमित्यादिश्रुत्या ब्रह्मान्यहेत्वभावव्युत्पादनं व्यर्थं स्यात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸತ್ಪದಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಘಟಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಗಗನಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಘಟಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ಪಿತನಾದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಕರ್ತೃವೂ ಕೂಡ ಇರಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ಯಹೇತು ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯುತ್ಪಾದನೆಯು ವೃಥಾವಾಗಿ.

किञ्च कर्तृकारकस्येव कालादिरूपाणामधिकरणादिकारकाणामपि ब्रह्मभिन्नत्वं एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानायोगात् “सदेव सोम्येदमग्र आसीत्” इति कार्यात्पत्तेः प्राक् ब्रह्म वच्छ्रुतकालायपि कर्तृवत् ब्रह्माभिन्नं स्यात् ।

ಮತ್ತು ಕರ್ತೃಕಾರಕವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಹೇಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೋ, ಅದರಂತೆ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಕಾಲಾದಿ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳನ್ನು ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಕಾರ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಇದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ತೃವಾದ ಶಬಲಬ್ರಹ್ಮನೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ದೇಶ, ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳೂ ಕೂಡ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಅಭೇದ ಹೇಳಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

प्रकाशः —

यत्कृत्तुमुभाभ्यामिति ॥ ब्रह्म किं निमित्तमात्रमुतोपादानमपीति संशये “स ईक्षांचक्रे स प्राणमसृजत” इतीक्षापूर्वककर्तृत्वात्तस्येश्वरत्वप्रसिद्ध्या सर्वलोक-
नियन्तृत्वाभिर्गन्धरसत्वादिना ब्रह्मणः पृथिव्यादिजगतश्च विसदृशात्वाद्यथाक्रमं
कुलालराजाभावा इव घटादिकं प्रति ब्रह्म नोपादानम् । अपि तु निमित्तमेव ।
“यतो वा” इत्यादिश्रुतयस्तु निमित्तत्वमात्रपराः । एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानं च
प्राधान्याद्यभिप्रायेण गौणम् । तदुक्तं भामत्यां

ईक्षापूर्वककर्तृत्वं प्रभुत्वमसरूपता ।

निमित्तकारणेष्वेव नोपादानेषु कर्हिचित् ॥ इति ।

ಪ್ರಕೃತೃಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು 'ಯತ್ಕೂಕ್ಷಮುಖಾಭ್ಯಾಸಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಅನುವಾದಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಸಪ್ತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅಥವಾ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೋ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ.

ಮೂರು ಹೇತುಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಸ ಇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರೇ ಸ ಪ್ರಾಣಮಸೃಜತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಉಪಾದಾನಂ ಈಕ್ಷಾಪೂರ್ವಕಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಕುಲಾಲವತ್' ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕುಲಾಲನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಘಟಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು 'ಸ ಇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರಂತೆ ಸಕಲಕ್ಕೂ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಅನುಮಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಉಪಾದಾನಂ ಸರ್ವನಿಯಂತ್ಯತ್ವಾತ್ ರಾಜವತ್' ರಾಜನು ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ರಾಜನು ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಲಾರ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಜಗದುಪಾದಾನಂ ವಿಸದೃಶತ್ವಾತ್ | ಯತ್ ಯದಪೇಕ್ಷಾ ವಿಸದೃಶಂ ತತ್ ನ ತಸ್ಯಾ ಉಪಾದಾನಮ್ ಯಥಾ ಪ್ರಾಣಭಾವಃ' ಘಟಪ್ರಾಣಭಾವವು ಘಟಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಘಟಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಗಂಧ, ರಸ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ವಿಸದೃಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಇಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಲ್ಲಾ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಗೌಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಮತಿಯ ವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ-

ಈಶ್ವಪೂರ್ವಕಕರ್ತೃತ್ವಂ ಪ್ರಭುತ್ವಮಸರೂಪತಾ ।

ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣೇಷ್ಟೇವ ನೋಪಾದಾನೇಷು ಕರ್ಮಚಿತ್ ॥

ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವ, ನಿಯಾಮಕತ್ವ, ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಈ ಮೂರು ಹೇತುಗಳು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕेषಾಶ್ಚಿತು ಪರಿಣಾಮಿತ್ವಾಪರಿಣಾಮಿತ್ವಯೋಶ್ಚೇತನತ್ವಾಚೇತನತ್ವಯೋಃ ಪ್ರೇರೈತ್ವ-
ಪ್ರೇರಕ್ತವಯೋಶ್ಚೈಕಸ್ಮಿನ್ ವ್ಯಾಹತತ್ವಾದಯೋಗ್ಯ ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಯೋರೈಕ್ಯಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿಮಿತ್ತಮೇವೇತಿ
ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತನ್ನಿರಾಸಕತಯಾ ಮತದ್ವಯೇಽಪಿ ಸ್ವಾರ್ಥಮನುಬದತಿ - ನೇತಿ ॥

ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಪರಿಣಾಮಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಪರಿಣಾಮಿತ್ವಗಳು ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಚೇತನತ - ಅಚೇತನತ್ವಗಳು, ಪ್ರೇರ್ಯತ್ವ- ಪ್ರೇರಕತ್ವಗಳು ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ವ್ಯಾಹತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರಿಬ್ಬರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಲು 'ನ ಕೇವಲಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवं हीति ॥ उपादानत्वे हीत्यर्थः । एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानं
चोपादानभाव एव युज्यते । तयोरैक्यात् ।

'ಎವಂ ಹಿ' ಎಂದರೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವು ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾದಾನ ಹಾಗೂ ಉಪಾದೇಯಗಳು ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उपादानोपादेयदृष्टान्तमहिम्ना चोपादानमिति गम्यते । अन्यथा
तत् द्वयमुपरुध्येत ।

ಉಪಾದಾನ ಹಾಗೂ ಉಪಾದೇಯಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೇಕೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಾದಾನ, ಉಪಾದೇಯಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನ, ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನ ಮುಖ್ಯೇ ಸಮ್ಭವತ್ಯರ್ಥೇ ಜಘನ್ಯಾ ವೃತ್ತಿರಿಷ್ಯತ” ಇತಿ ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತಯೈವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾ ನೇಯತ್ವಾದಿತೀರ್ಥಃ ।

‘ನ ಮುಖ್ಯೇ ಸಂಭವತ್ಯರ್ಥೇ ಜಘನ್ಯಾ ವೃತ್ತಿರಿಷ್ಯತೇ’ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಗೌಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಭಾಮತಿಯ ವಚನದಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಇಪಾಸ್ತು ಭೇದಃ । ಪರಮತ ಉಪಾದಾನತ್ವಂ ನಾಮ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಮ್ । ಯಥೋಕ್ತಂ ಭಾಮತ್ಯಾಂ ಪರಿಣಾಮಾದಿತೀತ್ರ “ಇಯಂ ಛೋಪಾದಾನಪರಿಣಾಮಾದಿಭಾಷಾ ನ ವಿಕಾರಾಭಿಪ್ರಾಯಾ । ಅಪಿ ತು ಯಥಾ ಸರ್ಪಸ್ವೋಪಾದಾನಂ ರಜ್ಜುರೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದುಪಾದಾನಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್” ಇತಿ ।

ರಾಮಾನುಜರಿಗೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೂ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪರಿಣಾಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ‘ಇಯಂ ಚೋಪಾದಾನಪರಿಣಾಮಾದಿಭಾಷಾ ನ ವಿಕಾರಾಭಿಪ್ರಾಯಾ । ಅಪಿ ತು ಯಥಾ ಸರ್ಪಸ್ವೋಪಾದಾನಂ ರಜ್ಜುರೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದುಪಾದಾನಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್’ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿಗೆ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನರೂಪವಾದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ಜಗತ್ತಾಗಿ ವಿಹಾರ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕೇಶಾಚ್ಚಿತ್ತೋಪಾದಾನಶರೀರಕತಯಾ । ಯಥೋಕ್ತಂ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ “ಸರ್ವಚಿದ್ವಿವಿಧಸ್ತುಶರೀರತಯಾ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕದಾಚಿದ್ವಿಭಕ್ತನಾಮರೂಪಂ ಕದಾಚಿದ್ವಿಭಕ್ತನಾಮರೂಪಮ್” ಇತ್ಯಾದಿ ।

ರಾಮಾನುಜರ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನರೂಪವಾದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಯಾವ ಶರೀರವಿದೆಯೋ, ಅದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವಚಿದ್ವಿವಿಧಸ್ತುಶರೀರತಯಾ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕದಾಚಿತ್ ಕದಾಚಿದ್ವಿಭಕ್ತನಾಮರೂಪಮ್’ ‘ಬ್ರಹ್ಮನು ಚಿದಚಿತ್‌ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಶರೀರವನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಂದ ವಿಭಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವಿಭಕ್ತವಾದ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ’.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಿಣಾಮಿತ್ವೋಕ್ತಿಸಂಕ್ಲತೈವ ಭವತಿ” ಇತ್ಯಾದಿರೀಕಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ನಾಹ - ಸಮನ್ವಯಸ್ಯೇತಿ ॥ ಕ್ರಮೇಣಾನ್ವಯಃ । ಪಾದೇ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಕ್ಲತಿಮಾಶಾಂಕ್ಯ ನಿರಾಹ - ಸಾಂಖ್ಯೇತಿ ॥ ಜಗದಿತಿ ॥ ಪರೀತ್ಯೈತತ್ ।

“ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಿಣಾಮಿತ್ಯೋಕ್ತಿರಸಂಗತ್ಯವ ಭವತಿ” ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ‘ಸಮನ್ವಯಸ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನ್ವಯ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಅಶಂಕಿಸಿ ‘ಸಾಂಖ್ಯೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಜಗತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪರರೀತ್ಯಾ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ‘ವ್ಯಾಕಾನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಧಾನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರರೀತ್ಯ ಅವರಡನ್ನು ಪ್ರಧಾನಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननुक्तं कल्पतरौ “निर्णीततात्पर्यैर्बेदान्तैर्निमित्तत्वमात्रसाधकानु-
मानस्य कालातीतत्वमस्तीत्यत्र समन्वयावसानेऽलिखदिदमिति” इति चेन्न ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಮತ್ತು ‘ವ್ಯಾಕಾನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅನಂತರವೇ ಸಂಗತವಾಗಲು ಕಲ್ಪತರು ಹೀಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ -

‘ನಿರ್ಣೀತತಾತ್ಪರ್ಯೈರ್ವೇದಾಂತೈರ್ನಿಮಿತ್ತತ್ವಮಾತ್ರಸಾಧಕಾನುಮಾನಸ್ಯ ಕಾಲಾತೀತತ್ವಮ್ಸ್ಮೀತ್ಯತ್ರ ಸಮನ್ವಯಾವಸಾನೇಽಲಿಖದಿಮಿತಿ’ ಅನುಮಾನಗಳು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ವೇದಾಂತಗಳಿಂದ ಅನುಮಾನಗಳಿಗೆ ಬಾಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - वेदान्तानां ब्रह्मोपादानत्वे तात्पर्यस्यातः पूर्वमनिर्णयात् । निर्णये
वास्यानारम्भप्रसङ्गात् ।

ಕಲ್ಪತರುವಿನ ಸಮರ್ಥನೆ ತಪ್ಪು. ವೇದಾಂತಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಮುಗಿದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ನವಿಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಾಧಿಕರಣ, ಆರಂಭಣಾಧಿಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನೀವೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವೇದಾಂತಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯವೇ ಆಗದಿದ್ದಾಗ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈಗಾಗಲೇ ವೇದಾಂತಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದಾಗ ಅಧಿಕರಣವು ಅನಾರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्रैव निर्णये त्रयानन्तर्यस्य वा जन्मादिसूत्रानन्तर्यस्य वा
न्याय्यत्वात् । युक्तिविरोधपरिहारस्य युक्तिपाद एव कर्तव्यत्वाच्च ।

ವೇದಾಂತಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಪಾದದ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅನಂತರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಥವಾ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದ ಅನಂತರ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - युक्तिविरोधेनोपादानत्वं नेति शङ्कायां वेदान्तानां ब्रह्मोपादानत्वे तात्पर्यनिर्णयायोगेन तैर्युक्तेर्बाधोत्पयोगाच्च । मीमांसानारम्भापाताच्चेति ।

ನಿರ್ಣೇತತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ-ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬರಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ತಪ್ಪು. ಯಾವಾಗ ಯುಕ್ತಿಗಳು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೋ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಪತ್ತಿಯು ತಾತ್ಪರ್ಯ-ನಿರ್ಣಾಯಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆ ಉಪಪತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾದರೆ ಇದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅನಾರಂಭನೀಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವು ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಈಗ ನೀವು ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದರೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೊರಟದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - नन्वथापि सांख्येन प्रधानस्यैव जगदुपादानत्वमीश्वरस्य तु तदनुग्राहकत्वमेवेत्युपेतम् । तन्निरासार्थं ब्रह्मशरीरतया ब्रह्मात्मकमेव प्रधानम् । तदीयमुपादानत्वमपि ब्रह्मण एवेति वक्तुमिदमत्रारभ्यते । उक्तं च श्रीभाष्ये “एवं निरीश्वरसांख्ये निरस्ते सेश्वरसांख्यः प्रत्यवतिष्ठते” इति । श्रुतप्रकाशे च “पूर्वत्राधिकरणत्रिकद्वयेन विकल्पेन नियमेन च प्रधानकारणत्वे क्रमेण निरस्ते समुच्चयेन कारणत्वमत्र निरस्यते इति” इति चेन्न ।

ಅಕ್ಷೇಪ - ಸೇಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯರು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈಶ್ವರನು ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೇಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಮಂ ನಿರೀಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯೇ ನಿರಸ್ಯೇ ಸೇಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯವತಿಷ್ಠತೇ' ನಿರೀಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸೇಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪೂರ್ವತ್ರಾಧಿಕರಣಾತ್ರಿಕದ್ವಯೇನ ವಿಶಲೇನ ನಿಯಮೇನ ಚ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವೇ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಸ್ಯೇ ಸಮುಚ್ಚಯೇನ ಕಾರಣತ್ವಮತ್ರ ನಿರಸ್ಯತೇ ಇತಿ' ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಲದಿಂದ ಮತ್ತು ನಿಯಮದಿಂದ ಪ್ರಧಾನವು ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದು ವಿಶಲ್ಪ. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಎಂಬುದು ನಿಯಮ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಸಮುಚ್ಚಿತವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೇಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - "अस्य समन्वयपादेऽकर्तव्यत्वादप्यत्राऽभावादिति समयपादे करिष्यमाणत्वाच्च" इति सुधोक्तदूषणं ध्येयम् ।

ಈ ಸೇಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಯತ್ಯಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯಪಾದೇऽಕರ್ತವ್ಯತ್ವಾದನ್ಯತ್ಯಾಭಾವಾದಿತಿ ಸಮಯಪಾದೇ ಕರಿಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂದು. ಆ ದೋಷವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - सूत्रार्थ निराह - अस्येति ॥ यथा "हलोऽनन्तराः संयोगः । मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः" इत्यादौ संयोगादिशब्दानां संज्ञापरत्वं प्रकरणबलात्; तथेहापि समन्वयप्रकरणबलात् प्रकृतिरित्यपि तत्समन्वयपरमेव । अन्यथोपक्रमेऽपि तथात्वं न स्यादित्यर्थः ॥

ಪರರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಲು 'ಅಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಹಲೋಽನಂತರಾಃ ಸಂಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಮುಖನಾಸಿಕಾವಚನೋಽನುನಾಸಿಕಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸಂಯೋಗ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಅನುನಾಸಿಕ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಂಜ್ಞಾಪರವಾಗಿದೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸಂಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕಾಗಲೀ, ಅನುನಾಸಿಕಶಬ್ದಕ್ಕಾಗಲೀ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಸ್ತಕವಾದರೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆರಮ್ಭಣೇತಿ || “ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಮ್ಭಣಶಬ್ದಾದಿभ्यः” इत्यत्र युक्तिपादे || यचोक्तमिति || उभाभ्यामिति वर्तते । “अधिष्ठात्रन्तराभावोऽपि प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधादेवोदितो वेदितव्यः” इत्यादिना परभाष्ये “नच ब्रह्मणोऽन्यत्रिमित्तकारणं जगत इत्यपि युक्तम् । प्रतिज्ञादृष्टान्तोपरोधादेव” इत्यादिना भामत्यां चाभिधानात् “येनाश्रुतं श्रुतं भवति येनादेष्टाधिष्ठात्राश्रुतेना-श्रुतमपि श्रुतं भवतीति निमित्तोपादानयोरैक्यं प्रतीयते” इत्यादिना केषाञ्चित् भाष्ये चोक्तेरिति भावः ।

‘ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ’ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ‘ಯಚೋಕ್ತಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ‘ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಂತರಾಭಾವೋಽಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾದೇವೋದಿತೋ ವೇದಿತವ್ಯಃ’ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾದಾನತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಕವಿಲ್ಲ (ಕರ್ತೃವಿಲ್ಲ) ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ‘ನಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಂ ಜಗತ್ ಇತ್ಯಪಿ ಯುಕ್ತಮ್’ । ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತೋಪರೋಧಾದೇವ’ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಅನುಗುಣ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ ಯೇನಾದೇಷ್ಟಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಾಶ್ರುತೇನಾಶ್ರುತಮಪಿ ಶ್ರುತಂ ಭವತೀತಿ ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಯೋಃ ಐಕ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ’ ಯಾರ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಆಶ್ರುತವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತವಾದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದ್ರುಕ್ತಪ್ರಕಾರಮಾಶಾಹ್ನತೇ - ನನ್ವिति || प्रतिज्ञोपपत्तेरिति || ब्रह्मज्ञानेन तत्कार्यसर्वज्ञानसम्भवादिति भावः ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾದವನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಆದ್ವೈತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯನಾದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವನ್ನು

ಒಬ್ಬರೇ, ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರತಿಜ್ಞೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - परमते दोषान्तरं वक्तुमाह - किञ्चेति ॥

ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯಾಪ್ರಾಭಾವಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.⁽¹⁾

ಪ್ರಕಾಶಃ - अविद्यादिप्रत्यपि पारिभाषिकमुपादानत्वमाशङ्क्याह - नचेति ॥

धर्मीति ॥ तन्मते तस्य व्यावहारिकत्वादिति भावः ।

ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾಗಿವೆ. ಆರೋಪಾದಿ(ಧಿ) ಜ್ಞಾನತ್ವ- ರೂಪವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನು ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಆಶಂಕೆ ಅನಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಯಾದ ಸರ್ಗುಬ್ರಹ್ಮನು ವ್ಯವಹಾರಿಕ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿದೆ; ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - निमित्तकता 'जगत इति वाच्यम्' इति शेषः । तदेवोपपादयति - मृदिति ॥

'ನಿಮಿತ್ತಕತಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಅನಂತರ 'ಜಗತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷವೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ 'ಮೃತ್ಯುಕುಲಾಲಯೋಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - प्राक् सूहेरिति ॥ परभाष्ये हि "प्रागुक्तोत्पत्तेरेकमेवाद्वितीय-मित्यवधारणात्" इत्यादिनोपपादनाद्ब्रह्मणोऽन्यस्याभावावेदनेन ब्रह्मोपादानं निमित्तं

(1) ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುರುದಾಚಾರ್ಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸಂಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕಾಗಲೀ, ಅನುನಾಸಿಕಶಬ್ದಕ್ಕಾಗಲೀ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾದರೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆರಮ್ಭಣೇತಿ || “ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಮ್ಭಣಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ:” ಇತ್ಯತ್ರ ಯುಕ್ತಿಪಾದೇ || ಯಚೋಕ್ತಮಿತಿ || ಉಭಯಾಮಿತಿ ವರ್ತತೇ | “ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಂತರಾಭಾವೋಽಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಢಾಂತಾನುಪರೋಧಾದೇವೋದಿತೋ ವೇದಿತವ್ಯ:” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ “ನವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಂ ಜಗತ್ ಇತ್ಯಪಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಢಾಂತೋಪರೋಧಾದೇವ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಭಾಮತ್ಯಾಂ ಚಾಭಿಧಾನಾತ್ “ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ ಯೇನಾದೇಹಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಾಶ್ರುತೇನಾ-ಶ್ರುತಮಪಿ ಶ್ರುತಂ ಭವತೀತಿ ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಯೋರೈಕ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕೇವಲಾಶ್ರುತಾಶ್ಚ ಭಾವೋ ಚೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವ: |

‘ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ:’ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ‘ಯಚೋಕ್ತಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಉಭಯಾಭ್ಯಾಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ‘ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಂತರಾಭಾವೋಽಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಢಾಂತಾನುಪರೋಧಾದೇವೋದಿತೋ ವೇದಿತವ್ಯ:’ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ದೃಢಾಂತಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾದಾನತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಕವಿಲ್ಲ (ಕರ್ತೃವಿಲ್ಲ) ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ‘ನವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಂ ಜಗತ್ ಇತ್ಯಪಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಢಾಂತೋಪರೋಧಾದೇವ’ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಢಾಂತಗಳ ಅನುಗುಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ ಯೇನಾದೇಹಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಾಶ್ರುತೇನಾಶ್ರುತಮಪಿ ಶ್ರುತಂ ಭವತೀತಿ ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಯೋ: ಏಕಂ ಪ್ರತೀಯತೇ’ ಯಾರ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತವಾದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದ್ರುಕ್ತಪ್ರಕಾರಮಾಶಾಸ್ತೇ - ನನ್ವಿತಿ || ಪ್ರತಿಜ್ಞೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ || ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ತತ್ಕಾರ್ಯಸರ್ವಜ್ಞಾನಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದವನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಆದ್ವೈತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯನಾದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಒಬ್ಬರೇ, ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರತಿಜ್ಞೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - परमते दोषान्तरं वक्तुमाह - किञ्चेति ॥

ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯಾಪ್ರಾಕಾಶವಾಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.^(೧)

ಪ್ರಕಾಶಃ - अविद्यादिप्रत्यपि पारिभाषिकमुपादानत्वमाशङ्क्याह - नचेति ॥

धर्मीति ॥ तन्मते तस्य व्यावहारिकत्वादिति भावः ।

ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾಗಿವೆ. ಆರೋಪಾದಿ(೨) ಜ್ಞಾನತ್ವ- ರೂಪವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನು ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಆಶಂಕೆ ಅನಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಯಾದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನು ವ್ಯವಹಾರಿಕ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿದೆ; ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - निमित्तकता 'जगत इति वाच्यम्' इति शेषः । तदेवोपपादयति - मृदिति ॥

'ನಿಮಿತ್ತಕತಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಅನಂತರ 'ಜಗತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ 'ಮೃತ್ಯುಕುಲಾಲಯೋಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - प्राक् सृष्टेरिति ॥ परभाष्ये हि "प्रागुक्तोत्पत्तेरेकमेवाद्वितीय-मित्यवधारणात्" इत्यादिनोपपादनाद्ब्रह्मणोऽन्यस्याभावावेदनेन ब्रह्मैवोपादानं निमित्तं

(೧) ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುರುರಾಜನು ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

चेति व्युत्पादितम् । तदयुक्तमित्यर्थः । ब्रह्माभिन्नं स्यादिति ॥ न चेष्टापत्तिः । 'अग्रे'
इत्याधारत्वानुपपत्तेरिति भावः ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಗುಕ್ತೋತ್ತರೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮಿತ್ಯವಧಾರಣಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಾದಾನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನಕಾರಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ರೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಧಾರತ್ವವೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಗ್ರೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತವಾದ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವು ಪ್ರತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧೇಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗಬೇಕು.

गुरुराजीयम् - अन्यस्य कर्तुरिति ॥ अन्यस्य कर्तुर्ब्रह्मकार्यत्वेन ब्रह्मज्ञानेन तदभावादिति भावः । किञ्च कर्तृपादानयोर्भिन्नत्वेन तस्य ब्रह्माकार्यत्वेन ब्रह्मज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रतिज्ञाऽसिद्ध्यापत्त्या कर्तृपादानयोरभेदे अविद्यादेरप्यनादित्वेन ब्रह्माकार्यत्वेन ब्रह्मज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रतिज्ञानुपपत्त्याऽविद्यादेरपि ब्रह्माभेदः स्यादित्याह - किञ्चेति ॥ नन्वविद्यादेरनादित्वेन ब्रह्मणि परिणामरूपब्रह्मकार्यत्वाभावेऽपि तद्विवर्तत्वरूपब्रह्मकार्यत्वेन ब्रह्मज्ञानेनाविद्याज्ञानसम्भवेन न तयोरभेद इत्याशङ्कते ॥ न चाविद्यादिकं प्रतीति ॥ कारणीभूतस्याप्यविद्यादेरप्यध्यस्तत्वरूपकार्यत्वेन ब्रह्मज्ञानेन तज्ज्ञाने कर्तृत्वादिविशिष्टस्य कर्तुरप्यध्यस्तत्वरूपकार्यत्वस्यैव सत्त्वेन कर्तृत्वाभावापत्त्या न प्रपञ्चस्याभिन्न निमित्तोपादानकत्वमित्याह - एवं हीति ॥ नन्वविद्याप्रागभावादेरध्यस्तत्वरूपकार्यत्वसत्त्वेऽपि कर्तृत्वोपयुक्तस्य धर्मिसमानसत्ताकभेदस्य सत्त्वेन कर्तृत्वं सम्भवत्येव । न चैवं प्रपञ्चस्य भिन्ननिमित्तोपादानकत्वापत्त्याऽभिन्ननिमित्तोपादानत्वं न सम्भवतीति शङ्क्यम् । अभिन्ननिमित्तोपादानकत्वं हि न निमित्तोपादानयोरभेदो विवक्षितः । येनोक्तदोषः स्यात् । किं नाम निमित्तोपादानयोर्भेदाभाव एव । तथा च कर्तृपादानयोर्धर्मि-समानसत्ताकभेदसत्त्वेऽपि पारमार्थिकभेदाभावेन निमित्तोपादानयोर्भेदाभावरूपस्याभिन्न निमित्तोपादानत्वस्याक्षतेरित्याशयवानाशङ्कते ॥ नच प्रागभावादिवदिति ॥

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ -

ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲ. ಕುಲಾಲನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಣ್ಣು ವಿಶಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವ ಕುಲಾಲನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಚ = ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉದ್ದಾಲಕರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ ಶ್ವೇತಕೇತು 'ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶಾ ಭವತಿ' ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಪುನಃ ಉದ್ದಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ - 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಏಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃತ್ಯಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟ-ಶರಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣಿನ ಆಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಘಟಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಘಟ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ. ಅದರಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪರರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ಅನುಚಿತ. ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ, 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಆಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು.

ವಿಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆರಂಭಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಈ ಸೂತ್ರವು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಹೇತು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯಾ, ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ವೊದಲಾದವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವಿಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ ಆಗಲಿ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿರಲಿ, ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಅಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ವಿಕ ಉಪಪನ್ನವಾಗಬಾರದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ಯಂತಿಗಳ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////////////////////

ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕಿञ्च -

एकज्ञानेन सर्वस्य विज्ञानात् ब्रह्म चेत् भवेत् ।

उपादानं तर्हि भवेत्तत एवानिमित्तता ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ವಿಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಹಿ ಸತಿ ಭೇದಾಪತ್ಯೈಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ನ ಯುಕ್ತಮ್ । ನಹಿ ವ್ಯಾಪ್ಯೇ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ವ್ಯಾಪಕಸ್ಯ ಭೇದಸ್ಯಾಭಾವಃ ಸಮ್ಮಭವತೀತಿ ।

'ಯತ್ರ ಯತ್ರ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಂ ತತ್ರ ತತ್ರ ಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗುವುದಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಭೇದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ವಿಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯೆವಾದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭೇದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

न चोपादानत्वाभाव एव भेदव्याप्यो नतु निमित्तत्वमिति वाच्यम् ।

ಶಂಕೆ - ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಯವಾದದ್ದು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವ. 'ಯತ್ರ ಯತ್ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ತಸ್ಮಾತ್ ಭೇದಃ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಪಟವು ಘಟಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪಟವು ಘಟಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

मूदो मूदं प्रत्यनुपादानत्वेऽपि भेदाभावात् । गौरवाच्च ।

'ಯತ್ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ತತೋ ತಸ್ಮಾತ್ ಭೇದಃ' ಎಂಬ ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ವೈಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ತಾನು ಉಪಾದಾನವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಮೃತ್‌ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೇದವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯತ್ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೃದಂ ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಪಕೀಭೂತವಾದ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ? ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನೇ ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಯವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವು ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಗೌರವವಾಗಿದೆ.

अत एव नोपादानत्वाभावविशिष्टं निमित्तत्वं व्याप्यम् ।

ಹೀಗೆ ಗೌರವದೋಷಗ್ರಸ್ತವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು -

ಶಂಕೆ - 'ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಎಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಭೇದವಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣ-ವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ತನಗೆ ತಾನು ನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೆಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವೈಭಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಗೌರವದೋಷ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೇ ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಯವೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವೈಭಿಚಾರ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟಮುಪಾದಾನತ್ವಮಭೇದಪ್ರಯೋಜಕಮಿತ್ಯಾಪಾತಾಚ್ಚ ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯಾವುದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಅದರಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಅಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ನಾವು ಅಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

त्वन्मते तन्तून् प्रति निमित्तोपादानेचोर्णनाभौ भेदस्योर्णनाभिज्ञानेऽपि तदज्ञानस्य च दर्शनाच्च ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ತಂತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಊರ್ಣನಾಭಿಯು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೀರಿ. ಪ್ರಕೃತ ಉಪಾದಾನತ್ವವಷ್ಟೇ ಅಭೇದವ್ಯಾಪ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವಿದೆ. ಆದರೆ ಅಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ 'ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಂ ತತ್ರ ಅಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಇದೆ, ಆದರೆ ಅಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಊರ್ಣನಾಭಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ತಂತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟಭಾವವು ಎಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅಭೇದವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿದೋಷಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

अथ लोकदृष्टिमुल्लंघ्य श्रुतिबलान्निमित्तत्वेऽप्येक ज्ञानेन सर्वज्ञानं तर्हनुपादानत्वेऽपि तद्वलादेव तदस्त्विति दिक् ।

ಕಂಕೆ - ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಮತ್ತು ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗದಿದ್ದರೂ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದಲೇ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಧಾನಾದ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ನಿರಾಕರಣೆ ಕೇವಲ ದಿಃಪ್ರದರ್ಶನ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಮತದ್ವಯೇಽಪ್ಯುಪಾದಾನತ್ವೇ ಸತಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸೌತ್ರೋ ಹೇತುರಿದೃಶ್ಯತ್ರ ದೋಷಾಂತರಮಾಹ - ಕಿಂ
ಛೇದಜ್ಞಾನೇನೇತಿ ||

ವಿದರಣೆ - ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಾಂಕರಮತದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹೇತು, ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಸಾಧ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅನಿಮಿತ್ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದೋಷವನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಉಪಾದಾನಂ ಛೇದವೇದಿತ್ಯನ್ವಯ: || ತತ ಏವೇತಿ || ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ
ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಾದೇವೈತರ್ಥ: | ಉತ್ತರಾರ್ಥೋಕ್ತಮುಪಪಾದಯತಿ || ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಇತಿ || ಭೇದೇತಿ ||
ಕಾರ್ಯಣ ಸಹೇತರ್ಥ: |

'ಉಪಾದಾನಂ ಚೇದ್ಭೇದೇತ್' ಎಂದು ಅನ್ವಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ತತ ಏವ' ಎಂದರೆ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ. ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಥವನ್ನು 'ನಿಮಿತ್ತತ್ವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಭೇದ' ಎಂದರೆ 'ಕಾರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಕ್ಕೆ ಭೇದವೇ ಇರುತ್ತದೆ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ಗೌರವಾಚೇತಿ || ಅಭಾವಘಟಿತವಾದಿತಿ
ಭಾವ: | ಅತ ಏವ ಗೌರವಾದೇವ || ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವೇತಿ || ತಥಾ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಜಗತೋ-
ಭೇದಾಭಾವೇನೈಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾವ್ಯಾಕೋಪ ಇತಿ ಭಾವ: |

ಮೃತ್ತಿಗೆ ಮೃತ್ ಎಂಬುದು ಉಪಾದಾನವಾಗದಿದ್ದರೂ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಭಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಯು ಸಂಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು 'ಗೌರವಾಚ್ಯ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಭಾವಘಟಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಗೌರವದೋಷಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು. 'ಅತ ಏವ' ಎಂದರೆ ಗೌರವದೋಷ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ. 'ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವೇ ಅಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪ್ತಿಕೋಪವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಿमित्तತ್ವೇ ಕಾರ್ಯಾಭೇದೇನ ಭಾವ್ಯಮಿತಿ ಸ್ವಯಮಾಪಾದಿತೇರ್ಯೇ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿ ವದನ್ತೇಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನೋಕ್ತೇರ್ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನಮಿತ್ಯಪ್ಯಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ತ್ವನ್ಮತ ಇತಿ || ಮತದ್ವಯೇಽಪೀತ್ಯರ್ಥ: | ಭೇದಸ್ಯೇತಿ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಇತ್ಯನೇನಾ |

ಯಾವುದು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೋ, ಅದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆ. ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯು ತಂತುವಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯು ತಂತುವಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಂತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಬಲದಿಂದಲೂ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ತೃನಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೋಷ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತೃನಂತೇ' ಎಂದರೆ ಶಂಕರಮತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ಮತದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಭೇದಸ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಶ್ರುತೈವೋಪಾದಾನತ್ವಸ್ಯೋಕ್ತಸ್ಯಾ ಕಯಮನುಪಾದಾನತ್ವೇಽಪೀತ್ಯಾದಿ | ಕೇವಲಶ್ರುತಿಗಮ್ಯೇಽರ್ಥೇ ತರ್ಕಾಣಾಮಾಭಾಸತ್ವಾತ್ | ಉಕ್ತಂ ಚ ಭಾಮತ್ಯಾಂ

ನ ಚಾನುಮಾನಿಕಂ ಯುಕ್ತಮಾಗಮೇನಾಪಬಾಧಿತಮ್ |

ಸರ್ವೇಽಪಿ ತಾವದ್ವೇದಾಂತಾಃ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯೇಣ ವೀಕ್ಷಿತಾಃ |

ಏಕಾಂತಿಕಾದ್ವೈತಪರಾದ್ವೈತಮಾತ್ರನಿಷೇಧತಃ || ಇತಿ |

ತಥಾ ಚ ಯಥಾಶಬ್ದಮಜ್ಞಿಕೀರ್ತಯಮ್ | ಸ ಚ ನಿಮಿತ್ತಮುಪಪಾದನಂ ಚೇಶ್ವರಂ ಬೋಧಯತೀತ್ಯಭೇದೇ ನೈಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರ್ಬಾಹಃ ಕಾರ್ಯಃ | ಲೋಕವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ ತು ಶ್ರುತೀಕಸಮಧಿಕಾಮ್ಯ-ತ್ವಾಽಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚೇನ |

ಆಕ್ಷೇಪ - ಶ್ರುತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಉಪಾದಾನ-ಕಾರಣನಾಗದಿದ್ದರೂ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಮ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಭಾಸವಷ್ಟೇ. ಇದನ್ನು ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ನ ಚಾನುಮಾನಿಕಂ ಯುಕ್ತಮಾಗಮೇನಾಪಬಾಧಿತಮ್ |

ಸರ್ವೇಽಪಿ ತಾವದ್ ವೇದಾಂತಾಃ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯಾಣೋ ವೀಕ್ಷಿತಾಃ |

ವಿಕಾಂತಿಕಾದ್ವೈತಪರಾದ್ವೈತಮಾತ್ರನಿಷೇಧತಃ ||

ಅನುಮಾನಿಕವಾದ ವಿಷಯಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಮಾನಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಗಮದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆದ್ವೈತಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ಭೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ತರ್ಕಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಯಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭೇದದ ವಿಷಯವಾದ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರಾದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಶುತ್ಯೈಕಸಮಧಿಗಮ್ಯವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एवं सति विचारशास्त्रानवतारप्रसङ्गात् । पूर्वापरपरामर्शे निमित्तत्व-
स्यैवावगमेनानुव्याख्यानाद्युक्तानेकमानविरोधेनोपादानत्वस्य श्रीतत्वायोगात् ।
एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रकारस्य तु “अन्यार्थं तु जैमिनिः” इत्यत्रैवोक्तत्वात् ।
तदेतदाह - दिगिति ॥

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವಿಚಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಆರಂಭದೇಯತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಲ್ಲದರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ದಿಕ್' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳು ಆದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೋಷ ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನ.

ಏಕಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೇತ್ ಭವೇತ್ |
ಉಪಾದಾನಂ ತರ್ಹಿ ಭವೇತ್ತತ್ ಏವಾನಿಮಿತ್ತತಾ ||

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಿಷ್ಕಾ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಿನ್ನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ತೀರದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಮತದ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಮತದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तं भामत्यां “इहोपादानत्वं नाम भ्रमाधिष्ठानत्वम्” इति ।

ಅನುವಾದ - ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಇಹೋಪಾದಾನತ್ವಂ ನಾಮ ಭ್ರಮಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಮ್' ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪಾದಾನತ್ವವು 'ಅಧಿಷ್ಠಾನ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಭ್ರಮೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು.

तत्रायसूत्रे प्रकृतिरिति प्रतिज्ञा न युक्ता । नहि सर्पस्य रज्जुःप्रकृतिरित्युच्यते ।

ಹೀಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನೇ ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ಪದ ಭ್ರಮೆಗೆ ಹಗ್ಗವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಹೆಗ್ಗವನ್ನು ಸರ್ಪದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೇ ಬೇರೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದದ್ದು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

हेतुआयुक्तः । सूत्रोक्ते श्रौतमृत्पिण्डादिदृष्टान्ते मृन्मयाद्यधिष्ठानत्वाभावात् । नहि मृन्मयं मृद्यप्यस्तम् । मृत्तत्त्वज्ञानेऽप्यनिवृत्तेः ।

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ತಿಂಡದಿಂದ ಮೃನ್ಮಯವಾದ ಘಟಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಘಟಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಂಡವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಘಟಪಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೃತ್ತಿಂಡವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಘಟಪಟಾದಿಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದಾಗಲಿ, ಮಣ್ಣು ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅಧ್ಯಸ್ತವು ನಿವೃತ್ತವಾಗುವುದು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ನೀವು ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವ ಘಟಾದಿಗಳು ನಿವೃತ್ತವಾಗದೇ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

यद्योक्तं “सोऽकामयत बहुस्याम्” इत्यभिध्योपदेशात् ब्रह्मवोपादानं निमित्तं चेति द्वितीयार्थ इति ।

'ಅಭಿದ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸೋಽಕಾಮಯತ ಬಹುಸ್ಯಾಮ್' ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಬಹುರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಚ್ಛೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು ಜಗತ್ತು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

तत्र । तत्र बहुभवनसङ्कल्पस्यैवोक्तत्वेन त्वदभिमतಾधिष्ठानत्वाप्रतीतेः । नहि स्याणुः 'पुरुषः स्याम्' इत्यभिधायतीति ।

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನೇಕರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ನಿನಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಸಂಕಲ್ಪವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಅಧ್ಯಸ್ತವಾದಾಗ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಮೊದಲು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪದಾರ್ಥವು 'ನಾನು ಪುರುಷನಾಗುತ್ತೇನೆ' ಎಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ?

यच्चोक्तं “सर्वाणि हवा इमानि भूतान्याकाशादेव समुत्पद्यन्त आकाशं प्रत्यस्तं यन्ति” इति ब्रह्मण्येव जगदुत्पत्तिलययोः साक्षादाभावात् द्रव्यैवोपादानम् । न ह्यनुपादाने कार्यस्य लय इति तृतीयार्थ इति ।

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಸರ್ವಾಣಿ ಹವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತಿ ಅಸ್ತಂ ಯಂತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಲಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು ಅವರಲ್ಲೇ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

तत्र । रूप्यस्य शुक्तिः प्रभवप्रलययोरप्रसिद्ध्या विवर्तवादप्रतिकूलत्वात् ।

ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಶುಕ್ತಿಯಿಂದ ರಜತವು ಹುಟ್ಟಿತು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲೇ ಲಯಹೊಂದಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶುಕ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತು, ಅವನಲ್ಲೇ ಲಯಹೊಂದಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶುಕ್ತಿರೂಪದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವು ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದು ನಿಮಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ವಿವರ್ತವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವೇ ಆಗಿದೆ.

सौत्रस्योभयेत्यस्य सर्वनाम्न आयसूत्रप्रकृतनिमित्तत्वोपादानत्वत्यागेनाप्रकृत-
प्रभवप्रलयपरत्वायोगाच्च ।

ಮತ್ತು ಇದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀವು ಪೂರ್ವಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡದೇ ಅಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಪ್ರಭವ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

उपादानत्वमात्रस्य प्रलयमात्रेण सिद्धेः । निमित्तत्वे सत्युपादानत्वस्य तु तन्तोरूर्णनाभौ नियमेन प्रलयादर्शनेन केवलोपादानासाधारणाभ्यां प्रभव-
प्रलयाभ्यामप्यसिद्धेः उभयपदवैयर्थ्याच्च । साक्षाच्छब्दास्वारस्याच्च ।

ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೋ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಯವು ಲಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಉಭಯಪದವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.^೧ ಏಕೆಂದರೆ ತಂತು ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮೇನ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಭವಪ್ರಲಯಗಳಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತ್ಯವಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

ये हि निमित्तत्वोपादानत्वे परम्परया साधिते तयोरेव साक्षात् साधने हि साक्षात्पदं स्वरसम् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪದದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

(೧) ಈಗಿನ ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ 'ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಸ್ಯ ತು ತಂತೋರ್ಊರ್ಣಾನಾಭೌ ಪ್ರಲಯದರ್ಶನೇನ ಕೇವಲೋಪಾದಾನಸಾಧಾರಣಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಭವಪ್ರಲಯಾಭ್ಯಾಮವ್ಯಸಿದ್ಧೇಃ ಉಭಯಪದವ್ಯಯರ್ಥ್ಯಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ಉಪಾದಾನಸಾಧಾರಣಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಲು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಿಯಮೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, 'ಪ್ರಲಯದರ್ಶನೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ತೆಗೆದು 'ಪ್ರಲಯ ಅದರ್ಶನೇನ' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಿಮಿತ್ತತ್ವವಿದ್ದು, ಉಪಾದಾನತ್ವವೂ ಇದೆ ಎನ್ನಲು ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ನಾವು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಉಪಾದಾನತ್ವವೂ ಇರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಊರ್ಣಾನಾಭಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಲಯವು ನಿಯಮೇನ ಆಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಬ್ಬರ ಜೇಡರ ಹುಳ ತಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಬಲೆಯನ್ನು ನುಂಗದಿದ್ದರೆ, ಆ ಜೇಡರ ಬಲೆಯು ಜೇಡರ ಹುಳದಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಯವು ನಿಯಮೇನ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟವು ತಯಾರಾದಾಗ, ಘಟವು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೇ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎರಡು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಈ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವತಃ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ, ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

यच्चोक्तं “तदात्मानं स्वयमकुरुत” इत्यात्मन एव सृष्टी कर्मत्वकर्तृत्वोक्तेः,
 “सच्च त्यच्चाभवत्” इति परिणामोक्तेः, “यत् भूतयोनिम्” इति योनिशब्दाच्चोपादानं
 ब्रह्मेति चतुर्थपञ्चमषष्ठानामर्थ इति ।

‘ಆತ್ಮಕೃತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ, ‘ಪರಿಣಾಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ. ‘ಆತ್ಮಕೃತೇಃ’ ಎಂದರೆ ‘ತದಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಯಮಕುರುತ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಮತ್ವ ಹಾಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳೆರಡೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ‘ಪರಿಣಾಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಯದ್ಭೂತಯೋನಿವ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಉಪಾದಾನ’ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು, ಐದು, ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

तच्च । विवर्तमते श्रुतौ सूत्रे च प्रकृतिपरिणामयोनिशब्दानामयोगात् । नहि
 रज्जुः सर्पं करोतीति वा सर्पोऽभवदिति वा सर्पात्मना परिणतेति वा सर्पयोनिरिति
 वोच्यते ।

ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿವರ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ, ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದ, ಯೋನಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವು ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ, ರಜ್ಜುವು ಸರ್ಪವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ರಜ್ಜುವು ಸರ್ಪವಾಯಿತು ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ಪರೂಪದಲ್ಲಿ ರಜ್ಜುವು ಪರಿಣತವಾಯಿತು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋನಿ ಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

विवर्तपरिणामादिप्रक्रिया त्वन्यत्र निरस्ता ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರ್ತಪರಿಣಾಮವಾದದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಬಹಳ ಇದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾದಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

चतुर्थसूत्रस्यपरिणामशब्दबलात्परैः परिणामादेरुक्तत्वात् भाष्ये तत्
व्याख्यावसर एव परमतं परास्तमिति ॥

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಮಾತ್ರ, ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದ ನೇರವಾಗಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಪರಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ಏಕೆ ನಿರಾಕರಿಸಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

टीकाक्षरार्यस्तु ॥ नियामकविशेषाभावेनेति ॥ नपुंसकलिङ्गब्रह्मादि-
शब्दवाच्यत्व इव स्त्रीलिङ्गवाच्यत्वे विशेषमानाभावादित्यर्थः ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् प्रकृत्यधिकरणं सम्पूर्णम् ॥६॥

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ನಿಯಾಮಾಕವಿಶೇಷಾಭಾವೇನ ತಥಾ ಕಲ್ಪನಾಯೋಗಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ವಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಂದ ರಚಿತವಾದ
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः -

यच्चेति ॥ परिणामादित्यत्रैव तथाभिधानादित्यर्थः । आरोपाधिष्ठानत्वमित्यर्थः ।
द्वितीयार्थं निराह - यच्चेति ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ನಿವರಣೆ - ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ "ಇಹೋಪಾದಾನತ್ವಂ ನಾಮ ಭ್ರಮಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಮ್" ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उभाभ्यामिति सम्बन्धः । अभिध्यानपूर्वकं बहुभवनस्योपदेशात् इत्यर्थः ।

'ಉಕ್ತಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ರಾಮಾನುಜರು ಹಾಗೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಬಹುಭವನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಗಳೆರಡನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - त्वदिति द्वयोर्ग्रहणम् । परमत आरोपाधिष्ठानत्वस्याप्रतीतेरित्यर्थः । मतान्तरे तु रामकृष्णरूपेणापि बहुभवनसम्भवाच्चिदचिद्रूपेण बहुःस्यामिति तदुक्त्या तच्छरीरत्वरूपाधिष्ठानत्वस्याप्रतीतेरित्यर्थः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ತ್ವದಿತಿ ಮತಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದದ್ದು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಬಹುಭವನವು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಚಿದಚಿತ್‌ರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಬಹುರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಾಪ್ರತೀತೇಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಚಿದಚಿತ್‌ರೂಪವಾದ ಶರೀರತ್ವವೆಂಬ ಅಧಿಷ್ಠಾನತ್ವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आरोपपक्षेऽनानुगुण्यमुपपादयति - न हीति ॥ नच वाक्यशेषे तेजःप्रभृतिसर्जनप्रतीतेरेवं कल्प्यत इति वाच्यम् । ईक्षतिकर्मेत्यत्रास्य वाक्यस्यान्यथाव्याख्यानादिति भावः ।

ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಅನಾನುಗುಣ್ಯವನ್ನು 'ನ ಹಿ ಸ್ಥಾನುಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸರ್ಜನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬಲದಿಂದ 'ಬಹುಸ್ಥಾಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಬಹುರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೊರತಾಗಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತಿನ

ಬಹುರೂಪನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ 'ಈಕ್ಷತಿಕರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಸಃ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತೃತೀಯಸ್ತೌತ್ರಾರ್ಥ ನಿರಾಹ - ಯಚೇತಿ || ಪರೀರिति ಶಿಃ || ವಿವರೇತಿ ||
ಭಾಮತ್ಯಾಂ ತಯೋಕೇರिति ಭಾವಃ || ಸರ್ವನಾಮ್ನಾ ಇತಿ || ತಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಪರಾಮರ್ಶಿತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ||

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೇವಲ ಅದ್ವೈತಮತದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ರಾಮಾನುಜರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಿವರ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಕೂಲತಾತ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು, ಭಾಮತಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರ್ತವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವನಾಮ್ನಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವನಾಮತಬ್ಬದಿಂದ ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಭವ-ಪ್ರಲಯಗಳು ಪ್ರಕೃತವೇ ಆಗಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಉಪಾದಾನತ್ವಮಾತ್ರೇ ಉಪಾಧಾನಾಂ ಹೇತುರೂತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಇತಿ ವಿಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ ದೃಢಿ ಕೃತ್ವಾ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಾಹ - ಉಪಾದಾನತ್ವೇತಿ || ಅಸ್ವಾರಸ್ಯಮೇವ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖೇನ ವ್ಯನಕ್ತಿ -
ಯೇ ಹೀತಿ ||

ಉಭಯಾಮ್ನಾನವು ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೋ? ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಉಪಾದಾನತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು, ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪದವು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖದಿಂದ 'ಯೇ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಏತೇನ ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾದಿಭಿರಯಮರ್ಯೋ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ
ಕಿಂತು "ಕಿಸ್ವಿವಕ್ಷ್ಯಂ ಕ ಉ ಸ ವೃಕ್ಷಾ ಆಸಿತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜಗದುಪಾದಾನನಿಮಿತ್ತಾದೌ
ಪೃಠೇ "ಬ್ರಹ್ಮವನಂ ಬ್ರಹ್ಮಸವೃಕ್ಷಾ ಆಸಿತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೋಪಾದಾನತ್ವಯೋಸ್ಸಾಕ್ಷಾತ್
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಗ್ನಾನಾದಿತಿ ಕೈಶ್ವಿದುಕ್ತಂ ನಿರಸ್ತಮ್ |

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅವರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪದೇಶಾತ್' 'ಅಭಿದ್ಯೋಷದೇಶಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕಿಂಸಿದ್ಧನಂ ಕ ಉ ಸ ವೃಕ್ಷ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವನ ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾರು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಮತ್ತು ಯಾರು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮವನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ವೃಕ್ಷ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವನ, ವೃಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ರಾಮಾನುಜರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದಲೇ ನಿರಸ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ರುತಾವುಪಾದಾನತ್ವನಿಮಿತ್ತತ್ವಯೋಸ್ಪಷ್ಟಮಪ್ರತಿತೇ: | ಸಾಕ್ಷಾದಿತೃಪ್ಯ ಪರಂಪರಾಂ ವಿನೇತೃಯಸ್ಯ ಸ್ವರಸತ್ವಾಚೇತಿ ||

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನು ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೇಳದೇ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿರಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯಚೇತಿ || ತುಭ್ಯಾಮಿತೃಪ್ಯ: | ಪರಿಣಾಮಾದಿತೃಪ್ಯ ಮತದ್ವಯೇಽಪಿ ಪಾರ್ಥಕ್ಯಾಚ್ಚತುರ್ಥಪಕ್ಷಮಪಶ್ಯಾನಾಮಿತೃಪ್ಯಕ್ತಮ್ |

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದು, ಇಬ್ಬರ ಪ್ರಕಾರವೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರ ಪ್ರಕಾರವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಚತುರ್ಥಪಂಚಮಷಷ್ಠಾನಾಮ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪರಮತೇ ದೋಷಮಾಹ - ವಿವರೇತಿ || ಮತಾಂತರೇ ತು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯೈವ ಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದೇಭ್ಯುಪಗತ್ಯಾ ಕೇವಲಾತ್ಮನಸ್ತದಭಾವಾದಾತ್ಮಪದಾಸ್ವಾರಸ್ಯಾದಿಕಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ | ಮತದ್ವಯೇ ಪರಿಣಾಮಾದಿತೃಪ್ಯ ಪಾರ್ಥಕ್ಯಂ ನಿರ್ಬಿಜಮ್ |

ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ಯೋನಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೋಷವನ್ನು 'ವಿವರ' ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ, ಪರಿಣಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇದೆ ಹೊರತು, ಶುದ್ಧನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. 'ವಿಶಿಷ್ಟಕೃತೇ' ಎಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಪದ, ಕೃತಿಪದ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬರ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವವಸ್ಥಾಶ್ರಯತ್ವಮುಪಾदानತ್ವಂ ನಿर्वಿಕಾರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯತಃ
ಪರಿಣಾಮಾಶ್ರಯತ್ವಂ ಸದ್ವಾರಕಮಿತಿ ವಕ್ತುಂ ಪರಿಣಾಮಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಕೇಶಾಶ್ಚಿತ್ ಭಾಷ್ಯಾದಾವುಕ್ತಃ
ಪಾರ್ಥಕ್ಯಮಿತಿ चेन्न ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
'ಉಪಾದಾನತ್ವ' ಎಂದರೆ 'ಮತ್ತೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನಾದರು
ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮತ್ವವು
ಶರೀರದ್ದಾರಾ ಬರುತ್ತದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿರ್ವಿಕಾರತ್ವ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು
ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದರ ದ್ವಾರಾ ಪರಿಣಾಮ ಬರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವವೂ ಕೂಡ
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತಾದೃಶಾಸ್ಯಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮಾದಿತ್ಯಸ್ಮಾದಪ್ರतीತಿಃ । ಅನ್ಯತ್ರ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದೈ
ನ್ಯಾಯಾಮೃತೇ ದ್ವಿತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದೇ ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ವಿಚಾರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮ
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ ಅರ್ಥ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಮೂಲಕ ಪರಿಣಾಮ
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿವರ್ತವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಈ ಪರಿಣಾಮ-
ವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ಎರಡನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "यच्चोक्तं सोऽकामयत" इत्यादिना परमत एव सूत्रार्थानुवाददूष्णानि
कृतानि । मतान्तरे तु तदेकार्यत्वादहनीयानीति भावः ।

'ಯಚ್ಚೋಕ್ತಂ ಸೋಽಕಾಮಯತ' ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ದೂಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ,
ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರವೇ ಸ್ವತಃ ದೋಷಗಳನ್ನು ಉಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन कस्यचिच्चैवस्य रीतिरपि प्रत्युक्ता । केषाञ्चिन्मताविशेषात् ।

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಶೈವರ
ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೈವರು ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ:- “ಯಚೋಕ್ತಂ “ಸಾಕ್ಷಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೇವ ಶಿವಸ್ಯೋಪಾದಾನನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಶ್ರೂಯೇತೆ । “ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರೂಢ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಯಥಾ ವಿಶ್ವಾಧಿಕತ್ವಮವಗಮ್ಯತೇ ತಥಾ “ಸರ್ವೋ ವೈ ರೂಢ” ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ತತ್ವಾದ್ವಿಶ್ವರೂಪತ್ವಮಪಿ ಶತರೂಢೀಯೇ “ನಮೋ ಹಿರಣ್ಯಬಾಹವ” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ಕುಲುಂಚಾನಾಂ ಪತಯ” ಇತ್ಯಂತೇನ ವಿಶ್ವಾಧಿಪತ್ಯಂ, “ನಮಃ ಪರ್ಣಾಯ ಚ ಪರ್ಣಶಿಖಾಯ ಚ” ಇತ್ಯೇತತ್ಪರ್ಯಂತೇನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಚೇತ್ಯಾದಿ ।

ಶೈವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಸಾಕ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವ ಹಾಗೂ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ‘ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶಿವನು ಅಧಿಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಧಿಕತ್ವವನ್ನು ರುದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಿವನೇ ವಿಷ್ಣುರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಿವನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶತರುದ್ರೀಯದಲ್ಲಿ ‘ನಮೋ ಹಿರಣ್ಯಬಾಹವೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ಕುಲುಂಚಾನಾಂ ಪತಯೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರುದ್ರನು ವಿಶ್ವದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ‘ನಮಃ ಪರ್ಣಾಯ ಚ ಪರ್ಣಶಿಖಾಯ ಚ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ:- ತತ್ರ । “ಋಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್” ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಿಯೋಗಸ್ಯ “ಕಂಪನಾತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತಿನ್ಯಾಯೇನ ಬಲವತ್ತಯಾ ರೂಢಾदिशब्दानां वैष्णवत्वात् । “तत एवानिमित्ततः” इत्याद्युक्तदिशा द्वयोर्विरोधाच्च ।

ಶೈವರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರಶಬ್ದವು ಲೋಕತಃ ಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಗಿಂತಲೂ ಪೌರಾಣಿಕಯೋಗವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಸ್ವಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ‘ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ರುದ್ರಸ್ಮಾತ್ ಜನಾರ್ದನಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಕಂಪನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಕಂಪನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ‘ತತಃ ಏವಾನಿಮಿತ್ತತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ರುದ್ರಶಬ್ದವೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ:- “सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः” इत्यादिस्मृत्या सर्वात्मताया अन्यथैव व्याख्यानाच्च । गौणार्थत्वस्य त्वयापि वाच्यत्वात् । नहि त्वया सकलहेयात्मता रुद्रस्याङ्गीकृता । तावतोपादानत्वस्य स्पष्टमत्राप्रतीत्या साक्षात्पदायोगात् ।

'ಸರ್ವಂ ಸಮಾಪೋಷಿ ತತೋಽಸಿ ಸರ್ವಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಾನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಗೌಣವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ನೀನೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಗೌಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಿ. ಆದರೆ ನೀನೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಕಲ ಹೇಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಪದಾರ್ಥಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ರುದ್ರನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ರುದ್ರನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ರುದ್ರಸ್ಯ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವರೂಪನಿಮಿತ್ತತಾಃ ಪ್ರಾಗೇವ ನಿರಾಸಾಃ । ಆತ್ಮನೋ ಮುಖ್ಯಪರಿಣಾಮಾಭಾವೇನ "ಪರಿಣಾಮಾತ್" ಇತ್ಯಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಽ ಮನ್ಮತರೀತೀ-
ವಾನುಸರತೀವ್ಯತ್ವಾಽಞ್ಞೇತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ।

ಹೀಗೆ ರುದ್ರನಿಗೆ ಹೇಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರುದ್ರನಿಗೆ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರಿಣಾಮವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಲೃಬ್ ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಎಂದರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು ಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ವಾದಕಯಾರೂಪೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಮತ್ಪ್ರವಾಖ್ಯಾನಪರತ್ವಾದಂತೆ ಪರಮತದೂಷಣಂ ಕಾರ್ಯಮ್ । "ನ ಚಾನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಯಮ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಧ್ಯೆ ನಿರಾಸಃ ಕಿಮರ್ಥ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಚತುರ್ಥೇತಿ ॥ ಉಪನ್ಯಾಸಮುಖೇನಾವ್ಯಕ್ತಂ ವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ನಿಯಾಮಕೇತಿ ॥ ಶಿಫ್ಟಂ ಸ್ಪಷ್ಟಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಛ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದಶಿಷ್ಯರಾಘವೇಂದ್ರಪತ್ರಿಕೃತೇ
ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶೋ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥

ವಾದಕಧಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮತದೂಷಣವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, 'ನ ಚಾನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಯಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಚತುರ್ಥಃ' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪರರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಪಾತತಃ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಪನ್ಯಾಸಮುಖದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗಲೇ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು 'ನಿಯಾಮಕ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉದದಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದಶಿಷ್ಯರಾದ
ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ - ಗೌರವಾಚೇತಿ ॥ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಮಾತ್ರಸ್ಯ ಭೇದಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇ ತಸ್ಯ
ಭಾವರೂಪತ್ವಾच्छಬ್ದತೋಽರ್ಥತಃ ಲಾಭವಮ್ । ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಸ್ಯ ಭೇದನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ತಸ್ಯ
ಪ್ರತಿಯೋಗ್ಯಾದಿಜ್ಞಾನಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವೇನಾರ್ಥತಃ ಶಬ್ದತಃ ಗೌರವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅತಃ ಏವೇತಿ ॥
ಗೌರವಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಭೇದಂ ಪ್ರತಿಯುಪಾದಾನತ್ವಾವಿಶಿಷ್ಟನಿಮಿತ್ತತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇತಿಪ್ರಸಕ್ತಂ
ಚಾಹ - ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವೇತಿ ॥ ತಥಾ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ವಿಧಿಮಾನತ್ವೇನ ತದ
ಭಾವವಿಶಿಷ್ಟೋಪಾದಾನತ್ವರೂಪಸ್ಯಾಭೇದಪ್ರಯೋಜಕಸ್ಯಾಭಾವೇನಾಭೇದಾಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ತಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವ-
ವಿಜ್ಞಾನಾನುಪಪತ್ತಿರೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಲೋಕದೃಷ್ಟಿವಿರೋಧಂ ಚಾಹ - ತ್ವನ್ಮತಃ ಇತಿ ॥ ತದ್ಬಲಾದೇವ
ಶ್ರುತಿಬಲಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಮೃತ್ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಇತಿ ॥ ಮೃನ್ಮಯಾದೇರ್ಮೃದ್ವಿಧ್ಯಸ್ತತ್ವೇನ
ಮೃತ್ತತ್ವಜ್ಞಾನನಿವರ್ತೃತ್ವಂ ಸ್ವೀಕರತೀತ್ಯಮ್ । ಶುಕ್ತಯಧ್ಯಸ್ತರಜತಸ್ಯ ಶುಕ್ತಿಸ್ತತ್ವಜ್ಞಾನನಿವರ್ತೃತಾಯಾ
ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ । ನಚ ತದಸ್ತಿ । ನ ಚಾರ್ಯಂ ಸೋಪಾಧಿಕತ್ವಭ್ರಮಃ । ಯೇನಾಧಿಜ್ಞಾನತತ್ವಜ್ಞಾನೇಽಪ್ಯನಿ
ವರ್ತೇತೇತಿ ಭಾವಃ ॥ ೬ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥ ೬ ॥

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ಉಪಾದಾನತ್ವ' ಎಂದರೆ ಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾವು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದದ್ದು ಹಗ್ಗ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಸಹ ಹಗ್ಗವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಸೋಽಽಶಮಯತ ಬಹು ಸ್ಯಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಬಹುಭವನವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇಚ್ಛೆಯು ಬರಬೇಕೆಂದರೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಬಹುಭವನವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಇದರಿಂದ ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ಥಾನುವಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಆರೋಪಿತನಾದಾಗ ಮೊದಲು ಸ್ಥಾನುವು ನಾನು ಪುರುಷನಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮಾನಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವಾಣಿ ಹವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಲಯಗಳಿರದನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ, ಮತ್ತು ಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಘಟ-ಪಟಾದಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗಲೀ, ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಲಯಗಳನ್ನು ಹೇಳದ್ದರಿಂದ ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.

'ಆತ್ಮಕ್ಷತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ತದಾತ್ಮಾನ್ಯಂ ಸ್ವಯಮಕುರುತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆತ್ಮವಿಜಯಕವಾದ, ಮತ್ತು ಆತ್ಮಕರ್ಮಕವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ - 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ತಾನು ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಹಗ್ಗವು ಹಾವಿನ ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವು ಹೊಂದುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು, ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮಕ್ಷತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಶಂಕೆಯ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ, 'ಸಚ್ಚತ್ವಚ್ಛವತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸದಾದಿಪ್ರಪಂಚರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಯದ್ ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯೋನಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯೋನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂಬರ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿವರ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪರಿಣಾಮ, ಯೋನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಗ್ಗವು ಹಾವನ್ನು ಮಾಡಿತು ಎಂದಾಗಲೀ, ಹಗ್ಗವು ಹಾವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಿತು ಎಂದಾಗಲೀ, ಹಾವಿಗೆ ರಜ್ಜುವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಅವನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳಿ, ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////////////////////

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

(೧-೪-೬)

ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೫೬)

ಪ್ರಕೃತಿ:

ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯು ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿ:

ತತ್ವಮಂಜರಿ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೫೬)

ನನ್ವಯಾಪಿ ನ ಹರೇ: ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾ । ಪರಮಪುರುಷೇ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಾಭಾವೇನ ಸರ್ವಸ್ತ್ರೀಶಿರೋಮಣಿ-
ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾಚಿಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾಭಾವಾತ್ ।

ಆದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಪುರುಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ತಿರೋಮಣಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು

ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

नच खडादिशब्दवदुपपत्तिः । समन्वयस्य गुणपूर्यर्थत्वेन अर्थसाधुत्वस्यैव वाच्यत्वात् ।

‘ಖಟ್ಟಾ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತೀಲಿಂಗದ್ದಿದ್ದರೂ ಇದರ ಅರ್ಥವು ಸ್ತೀಯಾಗಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದದ ಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸ್ತೀತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತೀಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

तदधीनत्वन्यायाश्रयणेऽपि स्वातन्त्र्यस्यैव सिद्ध्या बीजशब्दप्रवृत्तिनिमित्तरूपगुणा सिद्धेः ।

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ತೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದರೆ ಸಕಲಸ್ತೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತೀತ್ವಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಯಾಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ತೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತರೂಪವಾದ ಗುಣವು ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

‘नामानि सर्वाणि’ इत्यस्य सङ्कोचसंभवाच्चेत्यतः प्राप्तम् - प्रकृतिश्चेति सूत्रपञ्चकम् । तदर्थः - प्रकृतिरिति ।

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರೆ ಸ್ತೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ‘ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಅದನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪೂರ್ವದನುಷ್ಠಃ । ಪ್ರಕೃತಿಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಠಾ ಕೃತಿಃ ಯಸ್ಯೇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೋಕ್ತಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಠಕೃತಿಮಾನೇಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಠವಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಃ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಹೀಗೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತಥಾ ಕ್ಷೀಲಿಜ್ಜೇನ ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈಃ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ 'ಸೌಖ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದೌ ಶ್ರುತಪ್ರಕೃತಿತದ್ವಲಕ್ಷಿತಕ್ಷೀಲಿಜ್ಜಶಬ್ದೈರೇಕೋ ಜನಾರ್ದನೋ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ಯೋದಿತೋ ನತು ಲಕ್ಷ್ಯವಾದಿಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ನಿಯತವಾಗಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ 'ಸೌಖ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಲ್ಲದವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಜನಾರ್ದನನು ಮಾತ್ರ. ಹೊರತು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ.

ಕುತಃ ಶಬ್ದೈಃ । 'ಹಂತ ಏತಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾಭ್ಯಾಂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೋಪಪಾದಕಪ್ರಭೃತಿಭಿಃ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಪ್ರಾಗ್ರುಕ್ತೈಶ್ಚ ಶಬ್ದೈರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಹಂತ ಏತಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಥಾ ಹಃ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇಕ್ಷಾಸ್ವರೂಪತ್ವಾವೇದಕೈಃ 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೆತ್ಯೇವ ತವೇಕ್ಷಾಽನಂತ ಕಥ್ಯತೇ' ಇತಿ, 'ಸೌಽಭಿಧಾ ಸ ಜೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೈಸ್ತಥಾ 'ಏಷ ಸ್ವೇಷ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕ್ಷೀಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾವೇದಕೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತತ್ವಂ ಜಾಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾನ್ಮನಂತ ಕಥ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿವೆ. 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯೆಂದು ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಎಷ ಸ್ತ್ವೇಷ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಂತೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸ್ವೀ-ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ನಿಮಿತ್ತಾಭಾವ ಇತ್ಯತೋಽಪಿ - ಶಬ್ದೇರಿತಿ । 'अथ हैष आत्मा प्रकृतिमनुप्रविश्यात्मानं बहुधा चकार । तस्मात् प्रकृतिः' इत्यादिप्रकृतिशब्दप्रवृत्तिनिमित्तप्रकृष्टकृतिमत्त्वावेदकैः, तथा 'यद्भूतयोनिं' इति, 'सूत्रिरव्यवधानेन' इत्यादिभिः स्त्रीलिङ्गशब्दमात्रप्रवृत्तिनिमित्तभूताव्यवधानेन प्रसवहेतुत्वरूपरस्त्रीत्वावेदकैः श्रुतिस्मृतिरूपैः शब्दैः हतौ निमित्तभावावगमादित्यर्थः ॥६॥

ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಅಥ ಹೃಷ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಕೃತಿಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಬಹುಧಾ ಚಕಾರ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಹತ್ತ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಆ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅಹಂಕಾರತತ್ವವನ್ನಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ 'ಸೂತಿಃ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ವ್ಯುತ್ಪಾದಕತ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೋಧಿತವಾಗುವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಯೇ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಪ್ರಕೃತಿ', 'ಸ್ತ್ರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

पूर्ववदनुष्णः । प्रकृतिः प्रकृष्टा कृतिः यस्येति प्रकृतिशब्दोक्तः प्रकृष्टकृतिमानेको जनार्दनः ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಃ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಹೀಗೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

तथा स्त्रीलिङ्गेन अन्यत्र नियतैः अन्यत्रैव प्रसिद्धैः 'सैषा प्रकृतिः' इत्यादौ श्रुतप्रकृतितदुपलक्षितस्त्रीलिङ्गशब्दैरेको जनार्दनो मुख्यतया परममुख्यवृत्त्योदितो नतु लक्ष्यादिः ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ನಿಯತವಾಗಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ 'ಸೈಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಜನಾರ್ದನನು ಮಾತ್ರ. ಹೊರತು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ.

कुतः शब्दैः । 'हन्त एतमेव सर्वाणि नामान्यभिवदन्ति' इत्यादिप्रतिज्ञादृष्टान्ताभ्यां सर्वशब्दवाच्यत्वोपपादकप्रभृतिभिः 'नामानि सर्वाणि' इत्यादिभिः प्रागुक्तैश्च शब्दैरित्यर्थः ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಹಂತ ಏತಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿವಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿವಾದ್ಯವೆಂದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

तथा हरेः प्रकृतिशब्दवाच्येच्छास्वरूपत्वावेदकैः 'प्रकृतिर्वासनेत्येव तवेच्छाऽनन्त कथ्यते' इति, 'सोऽभिधा स जूतिः' इत्यादिशब्दैस्तथा 'एष स्त्र्येष पुरुषः' इत्यादिभिः साक्षात् स्त्रीपुरुषशब्दवाच्यत्वावेदकैः शब्दैः मुख्यतयोदितत्वं ज्ञायत इत्यर्थः ।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವ ತವೇತ್ಯಾದಿನಂತ ಕಥ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿವೆ. 'ಸೋಽಧಿದ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯೆಂದು ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಏಷ ಸ್ತ್ರೀಷ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಂತೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ನಿಮಿತ್ತಾಭಾವ ಇತ್ಯತೋಽಪಿ - ಶಬ್ದೇರಿತಿ । 'अथ हैष आत्मा प्रकृतिमनुप्रविश्यात्मानं बहुधा चकार । तस्मात् प्रकृतिः' इत्यादिप्रकृतिशब्दप्रवृत्तिनिमित्तप्रकृष्टकृतिमत्त्वावेदकैः, तथा 'यद्भूतयोनिं' इति, 'सूत्रिरव्यवधानेन' इत्यादिभिः स्त्रीलिङ्गशब्दमात्रप्रवृत्तिनिमित्तभूताव्यवधानेन प्रसवहेतुत्वरूपरस्त्रीत्वावेदकैः श्रुतिस्मृतिरूपैः शब्दैः हरौ निमित्तभावावगमादित्यर्थः ॥६॥

ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಅಥ ಹೃಷ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಕೃತಿಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಬಹುಧಾ ಚಕಾರ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಹತ್ತ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಆ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅಹಂಕಾರತತ್ವವನ್ನಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ 'ಸೂತಿಃ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ವ್ಯುತ್ಪಾದಕತ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೋಧಿತವಾಗುವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೇ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಪ್ರಸವಹೇತುವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಪ್ರಕೃತಿ', 'ಸ್ತ್ರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ತತ್ತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

* * *

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ॐ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೧|೪|೬)

॥ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ॥ ೧-೪-೨೪ ॥

ಅತ್ರ ಖೀಲಿಜ್ಞಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಸಮನ್ವೀಯಂತೆ । ಶ್ರೀವಾಚಿತಯಾ ಪ್ರಧಾನ್ಯಾತ್
ಪ್ರಕೃತಿಪದಸ್ಯಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ । ತತ್ವಿತೃಪ್ತಿಃ । “ಸೈಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ” ಇತ್ಯಾಶ್ಚುಕ್ತಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ
ಮುಖ್ಯತೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನ ತು ಶ್ರೀತತ್ವಾದಿ । ಕುತಃ ? “ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ
ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ” ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ, “ಯಥಾ ನಥಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ ಸಮುದ್ರಾಯಣಾಃ
ಸಮುದ್ರಮಭಿವಿಶಂತಿ ಏವಮೇವೈತಾನಿ ನಾಮಾನಿ” ಇತಿ ದೃಶಾಂತಃ । ತಯೋರನುಪರೋಧಾತ್ತದನುಸಾರಾದಿ
ತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್’ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಉಳಿದ
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ‘ತತ್ತ್ವ’ ಎಂಬ ಪದಗಳು
ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ = 'ಸೃಜಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ತತ್ತ್ವ' ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ' ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪುರುಷರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, 'ಯಥಾ ನದ್ಯಃ, ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ ಸಮುದ್ರಾಯಾಣಾಃ ಸಮುದ್ರಮಭಿವಶಂತಿ ಏವಮೇವೈತಾನಿ' ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಚನ. ಇವೆರಡರ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

अन्यथा तदुपरोधः स्यादिति भावः । सर्वस्त्रीशब्दसमुच्चायकः च इति तत्त्वप्रदीपे । न केवलं विष्णुरिति समुचिनोति । तेन स्त्रीत्वं चेत् पुंस्त्वं न स्यादिति न शङ्क्यमिति टीकाचन्द्रिकयोरुक्तम् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀ ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೇವಲ ಪುರುಷನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವ ರೂಪವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಪುಂಸ್ತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

प्रागुक्तहेतुभिरेव पूर्वत्रैव प्रकृत्यादि ब्रह्मेति सिद्धावपि “नामानि सर्वाणि” इत्यत्र सर्वशब्दे सङ्कोचशङ्कानिरासाय पुनः साधकोक्तिः ।

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇತಶ್ಚೈವಮಿತ್ಯಾಹ -

॥ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾच्च ॥ ೧-೪-೨೯ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ - 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ'.

ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯನುಬರ್ಮಾನಮಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಯೋಗ್ಯತಯಾಽಮಿಧೇತ್ಯನೇನಾ
ನ್ವೇತಿ । ಅಮಿಧೇತ್ಯಪ್ಯಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಪ್ರಕೃತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ಕುತಃ ?
ಪ್ರಕೃತೀತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇನಾಭಿಧಾಪಾಃ ಇಚ್ಛಾಪಾ ಉಪದೇಶಾತ್ । “ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ
ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಮಿಧ್ಯಾತ್ವೋಪದೇಶಾದಿಚ್ಛಾರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ ।
“ಸೋಽಮಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೃತಿಃ” ಇತಿ ಶ್ರುತಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇಚ್ಛಾತ್ಮಕತ್ವಾच्च
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಭಾವಃ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅವೃತ್ತಿಗೊಂಡ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ 'ಅಭಿಧ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. 'ಅಭಿಧ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ಎರಡು ಬಾರಿ ಅವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ 'ಅಭಿಧ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು, ತತ್ತು = ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಃ = 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ (ಶಿ)ಪದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು 'ಅಭಿಧ್ಯಾ' ಎಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತು 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇಚ್ಛಾರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವದತ್ಯಾಕೃತವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಥೋಕ್ತಂ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪಂ ದ್ವಿತೀಯೋಕ್ತಂ ಪಾರಂಪರ್ಯರೂಪಂ ಚ ಮಾನಂ ವಿನಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾನಾಭಾವಾತ್ ಕಥಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಶಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾಽಪ್ನಾತಾನ್ ॥ ೧-೪-೩೦ ॥

ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಇಚ್ಛಾರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

च एव । प्रकृत्यादिर्ब्रह्मैव । साक्षादेव सामान्यपारम्पर्ये विनोभयस्य प्रकृत्यादिशब्दत्वस्य पुरुषत्वस्य चाग्रानात् । “एष स्त्री एष पुरुषः” इति श्रुतावित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಚಶಬ್ದವು 'ಎವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ = ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ = 'ಎಷ ಸ್ತ್ರೀ ಎಷ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪುರುಷತ್ವವನ್ನು ಎರಡೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

निमित्ताभावान्न प्रकृतिशब्दं ब्रह्मेत्यत आह -

॥ आत्मकृते: परिणामात् ॥ १-४-२६ ॥

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

योग्यतया प्रकृतेरित्यन्वेति । परिणामादिति ल्यब्लोपे पञ्चमी । प्रकृतेः परिणामं विधाय तत्प्रेरणयाऽत्मनः प्रकृतेर्बहुधा करणात् प्रकृतिर्ब्रह्मेत्यर्थः । प्रकृष्टा कृतिर्यस्येति योगसम्भवात् । तदधीनत्वे सत्यपि तदनादरेण गुणपूर्त्यर्थं निमित्तान्तरोक्तिः । परिणामादित्युक्तिरात्मप्रकृतेस्तत्ಪ್ರೇಣಾರೂಪಫಲೋಕ್ತಿಯರ್ಥಾ ॥

ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತೇಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಅನ್ವಯ ಪಡೆದಿದೆ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲ್ಯಬ್ಲೋಪದ ಲೋಪನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಿ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಲು ತನ್ನನ್ನು ಬಹುಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರವು ಯೋಗ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, 'ಆತ್ಮತತ್ವೇ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

कथं प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गशब्दवाच्यत्वं विष्णोः स्त्रीत्वरूपनिमित्ताभावादत आह -

॥ योनिश्च हि गीयते ॥ १-४-२८ ॥

ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ - 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹ ಗೀಯತೇ' ಎಂದು.

हि यस्माद्योनिश्च स्वदेहादुत्पादकं ब्रह्म गीयते "यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति" इति श्रुतौ अतः प्रकृत्यादिशब्दं ब्रह्मेत्यर्थः ।

ಹ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಯೋನಿಶ್ಚ = ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಅಪಕೃತ್ಯಾದಕನಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ ಗೀಯತೇ = ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ ಧೀರಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

"सूतिरव्यवधानेन" इति स्मृतेरव्यवधानेन स्वदेहादेवोत्पादकत्वरूपयोनि-
शब्दतः स्त्रीत्वसम्भवादिति भावः । प्रकृतिशब्दनिमित्तेन सह तदुपलक्षितस्त्रीशब्दमात्र-
निमित्तसमुच्चये चः ॥ ६ ॥

'ವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಸ್ತು ಪುಂತ್ವಂ ವಿದ್ವದ್ಭಿರುಚ್ಯತೇ । ಸೂತಿರವ್ಯವಧಾನೇನ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ ॥' ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯೋನಿ ಪದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ನಿಮಿತ್ತದ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನಿಯಾಮುಕ್ತಾವಳಿ:

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೫)

|| ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ || ೬ ||

|| ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ || || ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ ||

|| ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್ ||

|| ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ ||

ಅತ್ರ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ವಿಷ್ಣಾವಧಿಕಾ ವೃತ್ತಿಃ ಅನ್ಯತ್ರ ಹೀನೇತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಮಯುಕ್ತಮ್ |
ಶ್ಲೀಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರವಾಯೋಗಾತ್ ಕುತಃ ಆಧಿಕ್ಯಚಿಂತೇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾತ್ ಸಂಗತಿಃ |

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಹೀಗಿದೆ - ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆಡೆ ಹೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಆಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಧಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

“एषा ह्येव प्रकृतिरविकृतिः” (वत्सश्रुतिः) इत्यादिवाक्योक्तश्रीलिंगप्रकृत्यादिशब्दाः
किं विष्णुवाचिनोऽन्यवाचिनो वेति सन्देहः । अन्यवाचिन इति पूर्वः पक्षः ।

‘ಎಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವತ್ಸಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ? ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಈ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೧-೪-೬)

तेषां अन्यत्रैव प्रसिद्धत्वात् स्त्रीलिङ्गत्वाच्च । परमपुरुषे स्त्रीत्वाभावात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಃ, ವಿಕೃತಿಃ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆಡೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಪರಮಪುರುಷನಾದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

“नैनं वाचा क्षियं ब्रुवन्” इति स्त्रीत्वनिषेधेन रूपविशेषेण स्त्रीत्वमित्यस्याप्ययोगात् ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಯಾವುದೋ ರೂಪದ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ब्रह्मादिनपुंसकशब्दस्य कलत्रादिशब्देष्विव शब्दसाधुत्वमात्रेण युक्तत्वेऽपि इह न तथा, कल्पकाभावात् ।

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ 'ಕಲತ್ರಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಪಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

नामानि सर्वाणीत्यस्य सङ्कोचसम्भवात् । वशीकृतभार्येऽपि भार्यापदप्रयोगादर्शनेन अन्यगतस्त्रीत्वस्येशाधीनत्वमुपेत्य तदधीनत्वन्यायेन ईशे तच्छब्दवृत्तिरित्यस्याप्य-
योगादिति ॥

'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಂಕೋಚಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವಶಬ್ದದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದವರಲ್ಲಿರುವ

ಸ್ತ್ರೀತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಈಶನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು || “ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ (ವತ್ಸಶ್ರುತಿಃ) ಸಾಮಾನ್ಯತೋಽಶೇಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಀಶಸ್ಯೋಕ್ತ್ವಾ ನದೀಸಮುದ್ರದೃಶಾಂತೇನ ತದ್ವಪಾದನಾತ್ |

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವತ್ಸಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ನದೀ, ಸಮುದ್ರಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

“ಮಾयां तु प्रकृतिं विधात्” (ಶ್ವೇ.೩.೪-೧೦) “ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೆತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತ ಕಥ್ಯತೇ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿಪು ಇಚ್ಛಾಃ ಪ್ರಕೃತಿಪದವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯಾಶ್ಚ “ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜ್ಞುತಿಃ” (ಪೈಞ್ಜಿಶ್ರುತಿಃ) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಀಶಸ್ವರೂಪತ್ವೋಕ್ತಿಃ, ಀಷ ಸ್ತ್ರೀ ಀಷ ಪುರುಷಃ ಀಷ ಪ್ರಕೃತಿರिति ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾಘ್ನಾನಾತ್ |

‘ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿಧಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ‘ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತ ಕಥ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಪದವಾಚ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ಇಚ್ಛೆಯು ‘ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜ್ಞುತಿಃ’ ಎಂಬ ಪೈಞ್ಜಿಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ‘ವಿಷ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಷ ಪುರುಷಃ ವಿಷ ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ, ಪುರುಷ, ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತಾಂ ಮಹದಾಘಾತಮನಾ ಪರಿಣಾಮ್ಯ ತನ್ನಿಯಾಮಕತಯಾ ಆತ್ಮನೋ ಬಹುಧಾಕರಣೇನ ಪ್ರಕೃಶಾಕೃತಿಃ ಯಸ್ಯೇತಿ ಯೋಗಸಮ್ಮವಾತ್ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸುತಿಹೇತುತ್ವರೂಪಸ್ತ್ರೀತ್ವಸ್ಯ ಯಜ್ಞತಯೋನಿಮಿತಿ ಶ್ರುತೌ ಯೋನಿಶಬ್ದೇನ ಗಾನಾತ್ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸರ್ವಸ್ತ್ರೀಲಿಙ್ಗಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಯೋ ಹರಿರೇವೇತಿ || ೬ ||

ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಹತ್ತರತೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಆ ಮಹತ್ತರತೆವು ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ, ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಅವುಗಳ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು = ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಯನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ ಎಂಬುದು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋನಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೭)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

॥ ಅಥ एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् ॥

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ १ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ತದಧೀನತ್ವ, ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ, ಮಹಾಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ
ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಭಾವ, ಅದೃಶ್ಯ, ನಿರ್ಗುಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣೀತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ — एतेन पूर्वोक्तहेतुनैव । सर्वे शून्यादिशब्दाः । व्याख्याताः
मुख्यतो भगवद्वाचिन एवेत्यर्थः । एतदध्यायादिमारभ्यान्तमुक्तस्यार्थस्य
इत्यमेवेत्यवधारणार्थमध्यायान्ते द्विरुक्तिः ॥१॥

इति श्रीजगन्नाथपतिकृतायां सूत्रदीपिकायां

प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥१॥४॥

॥ इति प्रथमाध्यायः समाप्तः ॥

ಅರ್ಥ -- ಏತೇನ = ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತದಧೀನತ್ವ, ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ, ಸರ್ವೇ
= ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೆಂದು
ನಿರ್ಣಯವಾದವು. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದಮಿತ್ಯಂ
ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् — ॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥

एतेन सर्वे शून्यादिशब्दा अपि व्याख्याताः । ‘एष ह्येव शून्य एष ह्येव
तुच्छ एष ह्येवाभाव एष ह्येवाव्यक्तोऽदृश्योऽचिन्त्यो निर्गुणश्च’ इति
महोपनिषदि ।

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಅಭಾವವಾಚಕವಾದ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಭಾವ, ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅದೃಶ್ಯ, ಅಚಿಂತ್ಯ, ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದ ಘಟವಾದ ವಾಕ್ಯಾಂತರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಚಂದ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಸಂಗತಿ, ವಿಷಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಂದು ವಿವರಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವಿತೇನ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ, ಸರ್ವೇ = ಸಕಲವಿಧವಾದ, ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ = ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಭಗವತ್‌ವಾಚಕಗಳೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಷಃ ಹ್ಯೇವ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಶೂನ್ಯಃ = ಶೂನ್ಯನು, ಏಷಃ ಹ್ಯೇವ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ತುಚ್ಛಃ = ತುಚ್ಛಪದವಾಚ್ಯನು, ಏಷ ಹ್ಯೇವ = ಇವನೇ ಅಭಾವ ಪದವಾಚ್ಯನು, ಏಷ ಹ್ಯೇವ = ಇವನೇ, ಅವ್ಯಕ್ತಃ = ಅವ್ಯಕ್ತಪದವಾಚ್ಯನು, ಅದೃಶ್ಯಃ = ಅದೃಶ್ಯನು, ಅಚಿಂತ್ಯಃ = ಚಿಂತನೆಗೆ ಸಿಗದವನು, ನಿರ್ಗುಣಾಃ = ಸತ್ಪಾದಿಗುಣ ರಹಿತನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಮಹೋಪನಿಷದಿ = ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

भाष्यम् - 'शमूनं कुरुते विष्णुरदृश्यः सन्परः स्वयम् ।

तस्माच्छून्य इति प्रोक्तस्तोदान्तुच्छ उच्यते ॥

नैष भावयितुं योग्यः केनचित् पुरुषोत्तम् ।

अतोऽभावं वदन्त्येवं नाशयत्वान्नाश इत्यपि ॥

ಅನುವಾದ - ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸುಖವನ್ನು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಜನರಿರ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ತುಚ್ಛ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಯಾರಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅಭಿಕ್ಷುನಾದ್ದರಿಂದ ನಾಶ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಷ್ಣುಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಶಬ್ದಾಃ ಸನ್ನೇವ = ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದ ಪೂರ್ಣಸುಖಸ್ವರೂಪನಾಗಿಯೇ, ಶಮ್ = ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸುಖವನ್ನು, ಸ್ವಯಂ = ತಾನು, ಊನಂ = ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಪವನ್ನಾಗಿ, ಕುರುತೇ = ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದೃಶ್ಯ ಸತ್ = ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ, ತೋದನಾತ್ = ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ತುಚ್ಛಃ = ತುಚ್ಛನೆಂದು, ಉಚ್ಛತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ = ಕ್ಷರಾದ್ವೈತ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಏಷಃ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕೇನಚಿತ್ = ಯಾರಿಂದಲೂ, ಭಾವಯತುಂ = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು, ನ ಯೋಗೈಃ = ಶಕ್ತನಲ್ಲ, ಅತಃ = ಅದರಿಂದ, ಏನಂ = ಇವನನ್ನು, ಆಭಾವಂ = ಆಭಾವಪದ ವಾಚ್ಯನನ್ನಾಗಿ, ವದಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿ = ಮತ್ತು, ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗದ ಕಾರಣ, ನಾಶಃ = ನಾಶಪದವಾಚ್ಯನೆಂದು, ವದಂತಿ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

भाष्यम् — सर्वस्य तदधीनत्वात् तच्छब्दाभिधेयता ।

अन्येषां व्यवहारार्थमिष्यते व्यवहर्तृभिः ॥ इति महाकौर्मै ।

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಕೌರ್ಮ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ನಿಷೇಧಮುಖದಿಂದ ವೇದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ್ಯ, ಹಾಗೂ ನಿಷೇಧ ವಾಚಕನ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ್ಯರೂಪವಾದ ಅಸತ್ವಾಚಕವಾದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಿಷೇಧ ರೂಪವಾದ ನಿರ್ಗುಣಾದಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿಷೇಧ್ಯಶೂನ್ಯರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತ್ರಿಣಿಹರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಸರ್ವಸ್ಯ = ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸ್ವಗತವಾಗಲಿ, ಪರಗತವಾಗಲಿ, ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಭಗವತ್ಪಾದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ, ತತ್ಪ್ರಚ್ಛಾದ್ಭೇದಃ = ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಭಗವಂತನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ಯೇಷಾಂ = ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥಂ = ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ವ್ಯವಹಾರೈಃ = ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವವರಿಂದ, ಇಷ್ಟತೇ = ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಮಹಾಕೌರ್ಮಃ = ಮಹಾಕೌರ್ಮ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

भाष्यम् — एतेन तदधीनत्वायुक्तयुक्तिसमुदायेन ।

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿತೇನ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ವಿದ್ವದ್ಗೃಹಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಯೋಗರೂಪವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ವಿತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಾಮೃಷ್ಟವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವಿತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಏತೇನ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ, ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಉಕ್ತಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಯುಕ್ತ ಸಮುದಾಯೇನ = ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ,

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥ ಸರ್ವಸ್ಯಾಽಪ್ಯುಕ್ತಸ್ಯಾಽಧ್ಯಾಯಮೂಲತಃ |

ದ್ವಿರುಕ್ತಿಂ ಕುರ್ವತೆ ಪ್ರಾಜ್ಞಾ ಅಧ್ಯಾಯಾಂತೆ ವಿನಿರ್ಣಯೇ' || ಇತಿ

ವಾರಾಹಸंहಿತಾಯಾಮ್ || ೨೯ ||

एतेन सर्वेव्याख्याताधिकरणम्

|| इति समन्वयाध्यायः समाप्तः || ७ ||

**|| इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते
श्रीमदब्रह्मसूत्रभाष्ये प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ||**

|| प्रथमाध्यायः समाप्तः ||

ಅನುವಾದ - ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಒಂದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಾರಾಹ ಸಂಹಿತೆಯು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪ್ರಾಜ್ಞಾಃ = ಜ್ಞಾನಿ ಜನರು, ಅಧ್ಯಾಯಮೂಲತಃ = ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕ, ಉಕ್ತಸ್ಯ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಸರ್ವಸ್ಯ = ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳ, ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ = ದಾರ್ಥಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಅಧ್ಯಾಯಾಂತೇ = ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ದ್ವಿರುಕ್ತಿಂ = ಒಂದೇ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ, ಕುರ್ವತೇ = ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಾರಾಹ ಸಂಹಿತಾಯಾಮ್ = ವಾರಾಹ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್‌ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನ ಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಶ್ರೀಮದ್ವಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅತ್ರ ನಿಘೇಧಮುಖ್ಯವೇತ್ಯಾದಿನಾಽನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಮಸದಾदिशब्दानां भगवति समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादि सङ्गतिः ।

ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಮುಖ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅನ್ಯತ್ವವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - समन्वयसूत्रे सर्वशब्दानां परमात्मवाचित्वमुक्तम् । सर्वमध्यपतिता असदादिशब्दाः श्रुतिषु श्रूयन्ते । 'असद्वा इदमग्र आसीत्' इत्यादौ ।

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - तेषां चान्यपरत्वे समन्वयसूत्रमयुक्तं स्यादित्यवश्य निर्णयता । तदसदादिशब्दवाच्यं विषयः ।

ಇಂತಹ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಆಯುಕ್ತವಾದೀತು. ಆದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್, ಅಭಾವ, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ.

तत्त्वप्रकाशिका - किं विष्णुरन्यद्वेति सन्देहः । समन्वयसूत्रमन्यत्रैव प्रसिद्धिश्च सन्देह बीजम् । न विष्णुरसदादिशब्दवाच्य इति पूर्वः पक्षः ।

ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳೋ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ವವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇವೆರಡು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ವಿಷ್ಣು 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತेषಾಂ ನಿಷೇಧಮುಖೇವೇವಾಚಿತ್ವಾತ್ । ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಭಾವರೂಪತ್ವೇನ ತದಯೋಗಾತ್ ।

ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾದ ಅಸದಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಾವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ್ಚ ಸ್ವಯಂ ನಿಷೇಧಮುಖೇವೇವಾಚಿತ್ವಾತ್ ತದ್ವತೋಽಸತ್: ಪರಮಾತ್ಮನಾಧೀನತ್ವೇನ ತಸ್ಯಾಸದಾಶಿಶ್ವಾಚ್ಯತೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ವರೂಪಶून್ಯಸ್ಯ ನಿಯಮ್ಯತಾಃಭಾವೇನ ಪರಾಧೀನತಾಃಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗದಿದ್ದರೂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗಿರುವಂತಹ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಯಮಕನೆಂದು ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಿಯಮ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಭಾವೇ ತತ್ಸಮ್ಮೇವೇಪಿ ಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶನಾತ್ । ಅತಃ ಶून್ಯಾಶಿಶ್ವಾಚ್ಯಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಾಚಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಂ ನ ಯುಕ್ತಮिति ।

ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪರಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೇ ॥ ಏತೇನೇತಿ ॥ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಹೇತುನೈವ ಸರ್ವೇ ಶून್ಯಾಶಿಶ್ವಾಚ್ಯಾ ಭಗವದ್ವಿಷಯಾ ಎವೇತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧಾರಣವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ಶೂನ್ಯ, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ವಸದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇವಸ್ತುವಾಚಿತ್ವಾತ್ । ಕಥಂ
ಪರಮಾತ್ಮನಸ್ತದ್ವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಏಷ ಹೇವೇತಿ ॥

ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ
ಭಾವಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಎಷ
ಹೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ದುರ್ಜನಾನಾಮವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿನಾ ಶಮ್ನುಂ ಕುರುತ ಇತ್ಯಾದಿ ಯೋಗೇನ
ಚೇವೇ ನಿಷೇಧ-ಮುಖವೇವಸ್ತುವಾಚಿಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತ್ಯುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ಭಾವಃ ।

ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.
ತನ್ನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದವರಲ್ಲರ ಸುಖವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ
'ಶೂನ್ಯ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಬಗೆಯ
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚಕಗಳಾಗಿದ್ದರೂ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ-
ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶಮ್ನುಂ ಕುರುತೆ ಸ್ವಸುಖಾದನ್ಯಸುಖಮಲ್ಯಂ ಕರೋತಿ । ತೋದನಾಂತುತ್ ।
ಅದೃಶ್ಯಃ ಛಃ ಛಜತ್ವಾತ್ । ಭಾವಯಿತುಮುತ್ಪಾದಯಿತುಮ್ । ನಾಶ್ಯತ್ವಾದಭಿಷ್ಯತ್ವಾತ್ ।

'ಶಂ ಊನಂ ಕುರುತೇ' ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯವರ ಸುಖವನ್ನು ಅಲ್ಪವನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ತುತ್' ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.
ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಛಃ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತುಚ್ಛ' ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು, ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 'ಭಾವಯಿತುಮ್' ಎಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಮಾಡಲು ಎಂದರ್ಥ. 'ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಅಭಿಷ್ಯನ್ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾದಿತ್ಯುಭಯತ್ರ ಸಮ್ಬಂಧಯತೇ । ಏತೇನೇತಿ
ಪರಮೃಷಮೇವ ಹೇತುಂ ದರ್ಶಯತಿ ॥ ಏತೇನೇತಿ ॥

'ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುಬೋಧಕವಾದ ಪದವು ಅಸದ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ
ಮತ್ತು ಅಭಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.
'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದಿಂದ ಯಾವ ಹೇತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆದಿಪದೇನ 'ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾಹ್ಯಧೀಯತೇ' 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನ್ವಯಾನ್ತಾನುಪರೋಧಾತ್' 'ಇತ್ಯಾದೇಃ ಸಂಕ್ಷೇಪಃ' ।

ಅದಿಪದದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾಹ್ಯಧೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಮತ್ತು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನ್ವಯಾನ್ತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾಸತೋನ್ಯಾಧೀನತ್ವಾಪ್ಯಯೋಗಃ । ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾದಿತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ । ನಿವೇಶನಮುಖ್ಯವೇತ್ಯಾದಿನಾಮಪಿ ಭಗವತ್ಪ್ರೇರಣಾಮನ್ತರೇಣಾನುಪಪತ್ತೇಃ ।

ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯವಾದ 'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧೀನವಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾಗಲು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸತ್ವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಲು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಕಾರಣ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಹಿ ಕಾರಣಮನ್ತರೇಣ ತತ್ರೈವ ತದ್ವಿಪರೀತತೇ । ಇವೇವ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಾದದೋಷಃ ।

ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವು ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಈಶ್ವರನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ದೋಷಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನು ಕಿಮರ್ಥೇಯಂ ಸ್ವರೂಪದಸ್ಯ ದ್ವಿರೂಪಿತ್ವಃ । ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಪ್ತೇರ್ಯಭೇದೇನೈವ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಪಾದಾಂತೇಽಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಮಿತಿ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಕೊನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥಭೇದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅರ್ಥಭೇದವು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮಗ್ರ ವಿಚಾರಗಳ ದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿनिर्णये निर्णयग्रन्थे । अतोऽसदादिशब्दवाच्यत्वस्य हरेरुपपन्नत्वाद्युक्तमशेषस्वरवर्णपदवाक्यात्मकशास्त्रयोनित्वम् । ततो जगज्जन्मादिकर्तृत्वाप्रमुखा(खा) नन्तगुणत्वं च सिद्धमिति ॥२९॥

इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितस्य श्रीमद्भस्मसूत्रभाष्यस्य टीकायां श्रीमज्जयतीर्थमुनिविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायां प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

श्रीरस्तु ॥

'ವಿರ್ಣಯೇ' ಎಂದರೆ 'ವಿರ್ಣಯಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ' ಎಂದರ್ಥ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸತ್', 'ಅಭಾವ', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದ, ವಾಕ್ಯ, ಪ್ರಕರಣ, ಸಮಗ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇವುಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅನಂತಗುಣಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯಪಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಭಾವದೀಪ

भावदीपः - स्त्रीनिषेधिनामित्यनुभाष्योक्तलिङ्गेन अन्यत्रैव प्रसिद्धिमाह - अत्र निषेधमुखेति ॥ निः स्वरूपत्वमादिपदार्थः ॥ श्रूयन्त इति ॥ तैत्तिरीयादावित्यर्थः । निषेधश्चेत्यनुभाष्योक्तयुक्तिमाह - तेषामिति ॥ प्रथमप्रतीताविति योज्यम् ॥

ವಿತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

'ಸ್ತೇನಿಷೇಧಿನಾ' ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಏತೇನಾಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು 'ಅತ್ರ ನಿಷೇಧಮುಖ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

'ಶ್ರೂಯಂತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತೈತ್ತೀರಿಯಾ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ನಿಷೇಧಶ್ಚ ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ತೇಷಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇತರ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಎಂಬರ್ಥದಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ತದಯೋಗಾದಿತಿ || ಯದಪಿ ಭಾವಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವೋ ನೇತ್ಯಾದಿದ್ವಿತೀಯಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ನಿಷೇಧಮುಖವೇವವಸ್ತುತ್ವಮಸ್ತಿ | ತಥಾಪಿ ಪ್ರಥಮಪ್ರತಿತಾಬಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವ: || ಸ್ವಯಮಿತಿ|| ಷಡ್ವಚರ್ಯೇವ್ಯಯಮ್ || ಅತ ಇತಿ ಹೇರಿನಿಷೇಧಮುಖವೇವವಸ್ತುತ್ವಾಯೋಗಾತ್ ತेषಾಂ ಚ ತಾದೃಶವಸ್ತುವಾಚಿತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: |

'ತದಯೋಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಭಾವಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ 'ಅಭಾವೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಪದಾರ್ಥವು ನಿಷೇಧಮುಖದಿಂದ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

'ಸ್ವಯಮ್' ಎಂಬುದು ಪಶ್ಚ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಯವಾಗಿದೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಧಿ ಮುಖವಾದ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ವಾಚಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

ಭಾವದೀಪ: - ಪ್ರಸಿದ್ಧನುತ್ಯನುರೋಧೇನ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಾ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮೇಽಪಿ ಭಾಷ್ಯಾನುರೋಧಾಚ್ಛ-
ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯುಪಸಂಹಾರ: | ಸಮನ್ವಯೇತ್ಯಾದಿಫಲೋಕ್ತಿ: || ಭಾಷ್ಯೇಽನುದಿತಸೌತ್ರೈತಚ್ಛಬ್ದಾರ್ಥ
ವದನ್ ಭಾಷ್ಯಸೂತ್ರಯೋರ್ಮಾಹ - ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತಿ ||

ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ 'ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರಂ ನಯುಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕಾರಾಯರು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಪೂರ್ವೋಕ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - भाष्यस्यस्मृत्युक्तो योगो दुर्जानव्यक्तता तथेत्यनुभाष्योक्त-
निमित्तस्याप्युपलक्षणमिति मत्वाऽऽह - दुर्जनेति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥಗಳ ಜೊತೆ 'ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ ತಥಾ' ಎಂಬ ಅನುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣೆಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ದುರ್ಜನನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - प्रसिद्धनिमित्तस्य हरावयोगेऽपि स्मृत्यादिप्रसिद्धं लोकतोऽप्रसिद्धं
तु निमित्तं हरौ युज्यत इति तच्छब्दवाच्यत्वं स्यादेवेत्याकूतम् । स्मृत्युक्तयोग एव
श्रुतौ ग्राह्य इत्यस्य कम्पनादित्यत्र निर्णीतत्वादिति भावः ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾದರೂ ಕೂಡ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸ್ಮೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - तुच्छशब्दे तुदित्यस्यार्थमाह - तोदनात्तुदिति ॥ छ इत्यस्यार्थमाह
- अदृश्यः छ इति ॥ अश भोजन इत्यतोऽश्यत्वादिति रूपं तस्य नञाऽन्वय इति
अभक्ष्यत्वादित्यर्थमाह - नाश्यत्वादिति ॥ उभयत्रेति ॥ असद्वाचिशब्देषु
अभाववाचिशब्देषु च इत्यर्थः ।

'ತುಚ್ಛ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ತುತು' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತೋದನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅದೃಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅಶ ಭೋಜನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. 'ನ'ನ ಜೊತೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ 'ಅಭಕ್ಷ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್ ಅಭಕ್ಷ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಭಯತ್ರ ಎಂದರೆ ಅಸದ್ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಭಾವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - युक्तिं चाऽऽह - निषेधेति ॥ ईश्वरो वा कयं तत्रैव तत्करोतीत्यत
आह - ईश्वरस्येति ॥ फलोत्पत्त्या सूत्रार्थमुपसंहरति ॥ अत इति ॥ साधकाभावात्
बाधकाभावाच्चेत्यर्थः ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ನಿಷೇಧ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಶ್ವರನಾದರೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲದೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಈಶ್ವರಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ತತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶಂ ವಿವೃಣ್ವೇವ ತತ್ಸಮರ್ಥನಮಸ್ಯ ಫಲಮಿತಿ ದರ್ಶಯತಿ || ಯುಕ್ತಮಿತಿ ತಸ್ಯಾಽಪಿ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಧಾರಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರಸ್ಥಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಃ ಫಲಮಿತ್ಯುಪೇತ್ಯಾಹ - ತತ ಇತಿ || ಅನಂತಗುಣತ್ವಂ ಚೇತಿ || ಹರೇರೀತಿನುಕರ್ಮಃ | ಏತಚ್ಚ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಾಂತ ಏವ ವಿವೃತಮ್ || ೨೯ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಷ್ಯटीಕಾಭಾವದೀಪೇ ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ |

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಂಪೂರ್ಣಃ ||

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೃಷ್ಟಾದಿಪ್ರಕೃತ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದ ಫಲವನ್ನು 'ತತಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ಹರೇಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕೆಯ ಭಾವದೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಯತೀಕರಣದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೭)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವರಚತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಥ ಏತೇನಾಧಿಕರಣಮ್

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

॥ ॐ ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ॐ ॥ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸ್ಮೃತಿಹೇತುತ್ವ
ರೂಪಪ್ರಕೃತಿಸ್ತಮುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯುಕ್ತಮ್ । ರೂಪಾಧಾನೇಃ । ನತು ನಿಷೇಧ್ಯತ್ವಾದಿರೂಪಮಸತ್ತ್ವಾ
ದಿಕಮ್ । ರೂಪಾಧಾನೇಃ ।

ಅನುವಾದ - 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಏತೇನಾಧಿ-
ಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ'
ರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂತಹ
'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ
ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಾದ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ
ನಿಷೇಧ್ಯತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ 'ಅಸತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ
ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ
ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಾದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಹಾನಿಯಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ತस्माತ್ "ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಸಂಕ್ಷುನ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ನ
ವಿಷ್ಣುಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ
ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

न चासत्त्वस्य तद्गतत्वाभावेऽपि तदधीनत्वादसच्छब्दवृत्तिः । असतो निःस्वरूपस्य नियमनाभावेनेशानधीनत्वादित्याक्षेपात्सङ्कतिपूर्वपक्षी ।

'ಅಸತ್' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ, ಅಸತ್ವವು 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಹಾನಿ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದವು ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪವೇ ಇಲ್ಲದ ಅಂತಹ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡಲು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದ್ಗತತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಲೀ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಲೀ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

सिद्धान्तस्तु ॥ प्रसिद्धस्य शून्यत्वादेर्ब्रह्मतत्वाभावेऽपि “शमूनं कुरुत” इत्यादिभाष्योक्तस्यानुव्याख्यानोक्तस्य दुर्जनाव्यक्तत्वस्य च निमित्तस्य तद्गतत्वात्प्रसिद्धस्यापि तदधीनत्वाच्च शून्यादिशब्दवृत्तिः । शशविषाणादेरप्यत्यन्ताभावप्रतियोगित्वमीशाधीनम् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಆದರೂ 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೌಗಿಕವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶೂನ್ಯಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶೂನ್ಯತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ 'ಅಸತ್' ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕಮ್ಮಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೂನ್ಯಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೂನ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶೂನ್ಯಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗಲೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಹ ಶೂನ್ಯತ್ವವು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಶಶವಿಷಾಣವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ನಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ.

उत्पिपादयिषेदीशो यदि शृङ्गं शशादिके ।

गवादाविव जायेत तदभावादभूदसत् ॥ १ ॥

ಉತ್ಪಿಪಾದಯಿಷೇದೀಶೋ ಯದಿ ಶೃಂಗಂ ಶಶಾದಿಕೇ ।

ಗವಾದಾವಿವ ಜಾಯೇತ ತದಭಾವಾದಭೂದಸತ್ ॥೧॥

ಒಂದುವೇಳೆ ಈಶ್ವರನು ಮೊಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕೊಂಬು ಇರುವಂತೆ, ಮೊಲ, ಕುದುರೆ ಇವುಗಳಿಗೂ ಕೊಂಬು ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಈಶ್ವರನು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ಯಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ

ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः — एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ अत्र निषेधार्थाः शून्यादिशब्दा उदाहरणमिति प्रागेवोक्तम् ।

ವಿವರಣೆ - 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಾಚಕವಾದ ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

प्रकाशः — “असद्वा इदमग्र आसीत्” इत्यादिश्रुतिगतासदादिशब्दाः किमन्यपरा उत ब्रह्मपरा इति चिन्ता ।

ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆಯು ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

प्रकाशः — तदर्थमसदादिशब्दप्रवृत्तिनिमित्तं ब्रह्मणि न युक्तमुत युक्तमिति चिन्ता ।

ಈ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಸತ್ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तदर्थं किं प्रसिद्धं निस्स्वरूपत्वादिकमेवासदादिशब्दप्रवृत्ति-
निमित्तमुतान्यदिति ।

ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಸ್ವರೂಪತ್ವವೇ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथा प्रसिद्धत्वेऽपि तत्प्रति स्वातन्त्र्यं न युक्तमुत युक्तमिति
चिन्तापरम्परा सुज्ञा(ते)नेति तामनुक्त्वा पूर्ववैषम्येण पूर्वपक्षटीकां विवृण्वन् सङ्ಗतिं
चाह - अव्यवधानेनेति ॥

ಅದರಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಸ್ವರೂಪತ್ವವೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದರೂ, ಅಂತಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವೋ ? ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಈ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सङ्गतीति ॥ प्रत्युदाहरणरूपेत्यर्थः । एतेन “तेषां निषेधमुखवेद्यवस्तु-
वाचित्वात्” इत्यादिटीका विवृता ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತೇಜಾಂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “दुर्जनानामव्यक्तत्वादिनः” इत्यादिटीकां विवृण्वन् सिद्धान्तयति ॥
प्रसिद्धस्येति ॥ “शमून् कुरुते विष्णुरदृश्यस्सन् परस्वयम् । तस्माच्छून्यः”
इत्यादिकौर्मस्मृत्युक्तस्यैव “कम्पनात्” इत्यत्रोक्तन्यायेन श्रुतौ ग्राह्यत्वादिति
भावः ॥

'ದುರ್ಜನಾನಾಮವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ ವಿಷ್ಣುರದೃಶ್ಯಃ ಸನ್ ಪರಃ ಸ್ವಯಮ್' । ತಸ್ಮಾತ್ ಶೂನ್ಯಃ' ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಎಂದು ಎತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕೌರ್ಮ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - उक्तस्येति ॥ “उत्पादनं स्वदेहाच्च दुर्जनाव्यक्तता तथा”
इत्युक्तस्येत्यर्थः । “न चासतोऽन्याधीनत्वायोगः” इत्यादिटीकां व्यनक्ति ॥
ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯಾಪೀತಿ ॥ तदेव व्यनक्ति - उत्पिपादयिषेदिति ॥

'ಉತ್ಪತ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಚ್ಛ ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ ತಥಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ ಅಸತ್ಯ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಅರ್ಥ. 'ನ ಚಾಸತೋಽನ್ಯಾಧೀನತ್ವಾಯೋಗಃ' ಅಸತ್ತಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾಗಬಾರದೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಪ್ರಸಿದ್ಧವ್ಯಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಉಕ್ತಿವಾದಯಿಷೇತ್' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತೃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಕೇತುತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿ ಚ್ಯುತಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಧೋರಣೆಯಿಂದ 'ಅಸತ್', 'ತೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ, ಭಗವಂತನು ನಿಶ್ಚರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಅಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದುವ 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಿಶ್ಚರೂಪಗಣಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ನಿಯಮನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಈಶಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಇಷ್ಟು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನು ನಿಶ್ಚರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ತಮೂನಂ ಕುರುತೇ' 'ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ಆನಂದಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊಟುಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ತೂನ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ತೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನು ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಾರ.

ಅವನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಭಗವದಧೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಉಕ್ತಿಸಾದಯಷೇದೀಶೋ ಯದಿ ಶೃಂಗಂ ಶಕಾದಿಕೇ |

ಗವಾದಾವಿವ ಜಾಯೇತ ತದಧಾವಾದಭೂದಾಸತ್ ||೧||

ಒಂದುವೇಳೆ ಈಶ್ವರನು ಮೊಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕೊಂಬು ಇರುವಂತೆ, ಮೊಲ, ಕುದುರೆ ಇವುಗಳಿಗೂ ಕೊಂಬು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಈಶ್ವರನು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶತವಿಷಾಣಾದಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ಯಾಗಿವೆ. ಅತ್ಯಾಂತಾಧಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

~~~~~

• • • • •

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

अन्ये तु एतेन प्रधानकारणवादनिरासन्यायेन । परमाष्वादिकारणवादा अपि प्रतिषिद्धतया व्याख्याता इति सूत्रार्थ इत्याहुः ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಏತೇನ' = ಪ್ರಧಾನವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ, 'ಸರ್ವೇ' = ಪರಮಾಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮುಖದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

तच्च । प्रधानपरमाष्वादिकारणवादानां समयपादे निरसिष्यमाणत्वात् ।

ಇವರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಲೀ, ಪರಮಾಣುವಾಗಲೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಮತಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

तेषां श्रौतत्वमिह निरस्यत इति चेन्न । येषां श्रौतकारणवाक्यानां ब्रह्मपरत्वं निर्णीतं तेष्वपि परत्वशङ्काऽनुदयात् ।

ವತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಮತ, ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಮತಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನೀವು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಪ್ರಕೃತಿಯೋ, ಪರಮಾಣುವೋ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ಅಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

येषां तु तत्र निर्णीतं तेषां ब्रह्मपरत्वमेवातिदेष्टव्यम् । तेन विनाऽण्वादिपरत्व-
निरासासिद्धेः ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ, ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಆತಿದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

किं चाध्यायोपसंहारस्येनैतेनेति शब्देनाध्यायादावुपक्रान्तस्य मध्ये चोक्तस्य
समन्वयन्यायस्य परामर्शसम्भवेऽनेनैवंविधस्य प्रधाननिरासन्यायस्य परामर्शो न
युक्तः ।

ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ, ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಸಮನ್ವಯನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಆತ್ಮಂತ ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಪ್ರಧಾನನಿರಾಸನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೊನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ.

सर्वं इत्यस्याप्यध्यायार्थत्वेन प्रकृतसमन्वेतव्यशब्दजातीयपरत्वे सम्भवति
नाण्वादिवादपरता युक्ता ।

ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಥವಾ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸಮನ್ವಯ

ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವಲ್ಲದ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಪಾದಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. (ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಂದಮಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವಾದ ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮನ್ವಿತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತೇವೆ)

ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ಇತ್ಯಸ್ಯ ನಿರಸ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ನ ಸ್ವರಸಃ ।

ಮತ್ತು 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

यचोक्तमन्यैः अभ्यासोऽध्यायसमाप्तिप्रदर्शनार्थ इति । तन्न । पादभेदस्येव प्रमेयवैजात्यादेवाध्यायभेदस्य सुज्ञानत्वात् । अन्यथा पादान्तेऽपि स स्यात् ।

ಕೊನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ, 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಪ್ತಿ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಮೇಯವೈಜಾತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಪಾದಭೇದವು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಮೇಯವೈಜಾತ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಾಯಭೇದದಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಯಾವುದೇ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಅವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದದ ಅವೃತ್ತಿಗೆ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

प्रकाशः —

अन्ये त्विति ॥ छान्दोग्ये षष्ठेऽध्याये श्वेतकेतूद्दालकसंवादे श्रुतं “न्यग्रोधफलमत आहरेति । इदं भगवः इति भिन्धीति । भिनं भगव इति । किमत्र पश्यसीति । अण्व्य इवेमाधाना भगव इति । आसामन्नैकां भिन्धीति । भिन्ना भगव इति । किमत्र पश्यसीति ॥ न किञ्चन भगव इति । तं होवाच यं वै सौम्यैतमणिमानं न निभालयसे अस्य सौम्यैषोऽणिग्न एव महान्यग्रोधस्तिष्ठति” इति ।

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಹಾಗೂ ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಂವಾದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - “ನೈಗ್ರೋಧಪಲಮತ ಆಹಾರೇತಿ । ಇದಂ ಭಗವಃ ಇತಿ ಭಿಂಧೀತಿ । ಭಿನ್ನಂ ಭಗವ ಇತಿ । ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತಿ । ಅಣ್ವಾ ಇವೇಮಾಧಾನಾ ಭಗವ ಇತಿ । ಆಸಾಮಂಗೈಕಾಂ ಭಂದೀತಿ । ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ । ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತಿ ॥ ನ ಕಿಂಚನ ಭಗವ ಇತಿ । ತಂ ಹೋವಾಚ ಯಂ ವೈ ಸೌಮ್ಯಯತಮಃಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ ಅಸ್ಯ ಸೌಮ್ಯಪೋಽಣಿವ್ಮ ಏವ ಮಹಾನ್ಯೈಗ್ರೋಧಪ್ರತಿ” ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ರ “ಅಣ್ಯಃ” ಇತಿ ಪರಮಾಣುನಾಂ “ನ ಕಿಂಚನ” ಇತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಾ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿನಾಂ ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿತೇರ್ನ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದ್ವಿಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಾದೇಃ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವಪಕ್ಷೇಽನುಪಪತ್ತೇಃ “ಅಣ್ಯಃ” ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾದಿಪರತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇರ್ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾದಾನಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಮ್ ।

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಣ್ವಾಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ‘ನ ಕಿಂಚನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ತುಣ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವು ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಣ್ವಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದವನು ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತದ್ವಕ್ತುಂ ಕಲ್ಪತರೈ-

ಮೃದಾದಯೋ ಹಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮನುರೂಪತೇ ।

ಧಾನಾಸ್ತಾಮುಪರೂಪಾನ್ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರಪೇದಿರೇ ॥ ಇತಿ ।

ಇದನ್ನೇ ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ -

ಮೃದಾದಯೋ ಹಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮನುರೂಪತೇ ।

ಧಾನಾಸ್ತಾಮುಪರೂಪಾನ್ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರಪೇದಿರೇ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೃಣ್ಮಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಧಾನಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಚ್ಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ ಸ್ವಾರ್ಥಮನ್ವಯ ನಿರಾಹ - ಏತೇನೇತಿ || ನನು ತತ್ರ ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತಯಾಽತ್ರ ತು ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಯೇತ್ಯಾಶಾಙ್ಕತೇ - ತೇಷಾಮಿತಿ ||

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಎರಡನೆಯ ಸಮಯವಾದದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು 'ತೇಷಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಧಿಕರಣಪ್ರಮೇಯ ನಿರಸ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಾಚಢೇ - ಕಿಂಚೇತಿ ||

ಅಧಿಕರಣಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸರ್ವ ಇತ್ಯಸ್ಯೇತಿ || ಏತೇನ ಯತೈಶ್ಚಿದುಕ್ತಂ ಏತೇನ ಪಾದಚತುಷ್ಟಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯ-ಕಲಾಪೇನ | ಸರ್ವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪರಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಾ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇತಿ |

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ 'ಸರ್ವೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವರ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ - 'ಏತೇನ' = ಪಾದಚತುಷ್ಟಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ, ಸರ್ವೇ = ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪರವಾದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಗಳು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತನ್ನಿರಸ್ತಮ್ | ಸರ್ವ ಇತ್ಯಸ್ಯ ತಾದೃಶಾಶಬ್ದಜಾತೀಯಪರತ್ವಸ್ಯೈವ ಮನ್ಮತರೀತ್ಯಾ ನ್ಯಾಯಪತ್ವಾತ್ | ಕಾರಣವಾಕ್ಯಪರತ್ವೇ ಸರ್ವಾಣೀತ್ಯುಕ್ತೇರೇವ ಸ್ವರಸತ್ವಾಚ್ |

ಇವರ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದುವರೆಗೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಿಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಜಾತೀಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ, ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯಪ್ರಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದವು ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದಾದರೆ, 'ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಹಾಗೂ ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಂವಾದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - “ನೈಗ್ರೋಧಪಲಮತ ಆಹಾರೇತಿ । ಇದಂ ಭಗವಃ ಇತಿ ಭಿಂಧೀತಿ । ಭಿನ್ನಂ ಭಗವ ಇತಿ । ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತಿ । ಅಣ್ವಾ ಇವೇಮಾಧಾನಾ ಭಗವ ಇತಿ । ಆಸಾಮಂಗೈಕಾಂ ಭಂದೀತಿ । ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ । ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತಿ ॥ ನ ಕಿಂಚನ ಭಗವ ಇತಿ । ತಂ ಹೋವಾಚ ಯಂ ವೈ ಸೌಮ್ಯಯತಮಃಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ ಅಸ್ಯ ಸೌಮ್ಯಪೋಽಣೀವ್ನ ಏವ ಮಹಾನ್ಯೈಗ್ರೋಧಃಪ್ರತಿ” ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ರ “ಅಣ್ಯಃ” ಇತಿ ಪರಮಾಣುನಾಂ “ನ ಕಿಂಚನ” ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿನಾಂ ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿತೇರ್ನ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದ್ಭೂತಾದಾನಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಾದೇಃ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವಪಕ್ಷೇಽನುಪಪತ್ತೇಃ “ಅಣ್ಯಃ” ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾದಿಪರತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇರ್ಬ್ರಹ್ಮವಿವಿಧೋಪಾದಾನಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಮಿತಿ ।

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಣ್ವಾಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ‘ನ ಕಿಂಚನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವು ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಣ್ವಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದವನು ಎಂದರ್ಥವೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತದ್ಭೂತಂ ಕಲ್ಪತರೈ-

ಮೃದಾದಯೋ ಹಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮನುರಂಭತೇ ।

ಧಾನಾಸ್ತಾಮುಪರಂಭಾನ್ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರಪೇದಿರೇ ॥ ಇತಿ ।

ಇದನ್ನೇ ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ -

ಮೃದಾದಯೋ ಹಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮನುರಂಭತೇ ।

ಧಾನಾಸ್ತಾಮುಪರಂಭಾನ್ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರಪೇದಿರೇ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೃಣ್ಮಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಧಾನಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ ಸ್ತೂತಾರ್ಯಮನ್ಯು ನಿರಾಹ - ಏತೇನೇತಿ || ನನು ತತ್ರ ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತಯಾಽತ್ರ ತು ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತತಯೇತ್ಯಾಶಾಙ್ಕತೇ - ತೇಷಾಮಿತಿ ||

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಎರಡನೆಯ ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು 'ತೇಷಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಧಿಕರಣಪ್ರಮೇಯ ನಿರಸ್ಯ ಸ್ತೂತಾರ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಾಘೇ - ಕಿಂಚೇತಿ ||

ಅಧಿಕರಣಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸರ್ವ ಇತ್ಯಸ್ಯೇತಿ || ಏತೇನ ಯತೈಶ್ವಿದುಕ್ತಂ ಏತೇನ ಪಾದವತುಷ್ಠಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯ-ಕಲಾಪೇನ | ಸರ್ವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪರಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಾ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇತಿ |

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ 'ಸರ್ವೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವರ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ - 'ಏತೇನ' = ಪಾದಚತುಷ್ಠಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ, ಸರ್ವೇ = ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪರವಾದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಗಳು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತನ್ನಿರಸ್ತಮ್ | ಸರ್ವ ಇತ್ಯಸ್ಯ ತಾದೃಶಾಶಬ್ದಜಾತೀಯಪರತ್ವಸ್ಯೈವ ಮನ್ಮತರೀತ್ಯಾ ನ್ಯಾಯಪತ್ವಾತ್ | ಕಾರಣವಾಕ್ಯಪರತ್ವೇ ಸರ್ವಾಣೀತ್ಯುಕ್ತೇರೇವ ಸ್ವರಸತ್ವಾತ್ |

ಇವರ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದುವರೆಗೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಜಾತೀಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ, ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯಪ್ರಪಂಚವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಗಳು ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದವು ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದಾದರೆ, 'ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಮೂನಾಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆಚಾರ್ಯೋಕ್ತಮಭ್ಯಾಸಕೃತ್ಯಮಗ್ರೇ ವಿವಶ್ಚು: ಪರೋಕ್ತಂ ತಾವದನ್ಯ ನಿರಾಹ -
ಯಚೇತಿ ||

ಆಚಾರ್ಯರು ಅಧ್ಯಾಸ ಪದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಪರರು ಹೇಳಿದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ಸಮಯವಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ವಾದವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೂ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವು ನಿರ್ಣೇತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರಧಾನನಿರಾಸನ್ಯಾಯವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಜಾತಿಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿವಾದಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಶಬ್ದದಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ನಿರಾಕೃತವಾದವು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಆಸ್ಪದಸ. 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿದೆ. ಈ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಪ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ವಾದವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಆದ್ದರಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮನ್ವಯವು ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು' ಎಂಬ ದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಚಿಂತನೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचितು ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ಏಕೈಕವಿಶಯವಿಶೇಷಾದೇವ ಮುಮುಕ್ಷುರಿದೃಶಿಸಿದ್ವಿಜ್ಞಾತವ್ಯಾನ್ತರಂ ನಾಸ್ತಿತಿ
ದರ್ಶಯಿತುಂ ತತ್ತದ್ವಿಶಯವಸಾನೇ “ನಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ” ಇತ್ಯಾದಿರಭ್ಯಾಸಃ ।
ಕರ್ಮಕಾಂಡೇ ತ್ವೇಕೈಕಮಾತ್ರೇಣ ರಾಗಣಿ ಇಶಾಸಿದ್ಧಿರिति ದರ್ಶಯಿತುಂ ತತ್ತತ್ಕರ್ಮಾವಸಾನೇ ತದಭಾವಃ ।
ತಥಾ ಚ ನಿರ್ಣೇತವ್ಯಾನುರೋಧಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಮಿಮಾಂಸಾಯಾಮಧ್ಯಾಯಾನ್ತೇಽಭ್ಯಾಸಃ ಕರ್ಮಮಿಮಾಂಸಾಯಾಂ ತು
ನೆತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರು ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು
ಹೀಗೆ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ - ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ
ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವು ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಿಂದ ಇಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ
ಮತ್ತೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ
ಸಲುವಾಗಿ ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ನಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ
ನಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ
ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಕಾಮನೆಯುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿಯಷ್ಟೇ
ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ
ಅವನ ಇಷ್ಟವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಸುಖದಲ್ಲಷ್ಟೇ
ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡನಿರ್ಣಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ
ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಣೇತವ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು
ಅನುಸರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ.
ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ರ । ತಥಾತ್ವೇ ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣಮೇಕೈಕವಿಶಯನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವೇನಾಭ್ಯಾಸಾಪಾತಾತ್ ।
ಆಯಾಧ್ಯಾಯೇಽಭ್ಯಾಸೇನ ಜ್ಞಾತವ್ಯಾನ್ತರಂ ನೇತಿ ಸ್ಫುಚಿತತ್ವೇನ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಾನಾಂ ವೈಯರ್ಥ್ಯಾಪಾತಾಚ್ಚ ।

ಇವರ ಈ ಚಿಂತನೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ್ದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯೆಗಳು ಮೋಕ್ಷಫಲಕ ಎಂಬ
ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು
ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳ
ವಿತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೨)

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಾದ ಒಂದೊಂದು ವಿಧ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವಾಗ ಪುನಃ ಎರಡು, ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

छान्दोग्यायुपनिषत्समासावभ्यासेऽपि बृहदारण्यकादिसमाप्ती तदभावाच्च ।

ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಾದ ವಿಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿದೆ. ಆದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

“सन्धीयते प्रजया पशुभिर्यशसा ब्रह्मवर्चसेन स्वर्गेण लोकेन सर्वमायुरेति सर्वमायुरेति” इत्यादौ पश्चादिफलकविद्यावसानेऽप्यभ्यासदर्शनाच्च ।

ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರವೂ ಇದೆ. 'ಸಂಧೀಯತೇ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಸ್ವರ್ಗೇನ ಲೋಕೇನ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ' ಎಂಬುದು ಪಶ್ಚಾದಿಫಲಕವಾದ ಐಹಿಕಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕರ್ಮಕಾಂಡವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧ್ಯೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

कर्मकाण्डेऽप्युपवेदब्राह्मणादौ प्रत्यध्यायमन्तेऽभ्यासदर्शनाच्च ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸಿದ ಋಗ್ವೇದದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

यच्चोक्तं अर्थसमाप्त्यानाध्यायसमाप्तिनिश्चयः । ‘काष्ठैः स्थाल्याम्’ इत्यादौ वाक्यासमाप्ती वाक्यार्थस्येवाध्यायासमासावध्यायार्थस्याप्यसमाप्तेः ।
तस्मादभ्यासेनैवाध्यायभेदो ज्ञेय इति ।

ಹಿಂದೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅರ್ಥವೇದದಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾಯ-ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆವು. ಅದಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ -

ಅರ್ಥಸಮಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು. ಉದಾಹರಣೆ- 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥೂಲ್ಕಾಮ್' 'ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾಡದೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಷ್ಠಗಳಿಂದ ದೇವದತ್ತನು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಂದ ಘಟಿತವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ ಅಧ್ಯಾಸದ ಬಲದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಪೂರ್ಣದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು.

**ತನ । ಪಾದಾಂತೇಽಪ್ಯಭ್ಯಾಸಾಪತ್ತೇಃ ಕೃತ್ವಾತ್ । ಕಾಠೈಃ ಸ್ಥಾಲ್ಯಾಮಿತಿವದಿಹ
ಸಾಕಾಙ್ಗತ್ವಾಭಾವಾಚ ।**

ಇವರ ಈ ಸಮರ್ಥನೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ್ದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳು ಮುಗಿಯಿತೆಂದೂ ಕೂಡ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು, ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪಾದದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಪಾದವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾದವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪುನಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನೀವು ನೀಡಿದ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥೂಲ್ಕಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ 'ಯಾರು', 'ಏನನ್ನು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಪಾದಚತುಃಪದ್ಯನಿರ್ವಾಚನಸ್ಯ ಸಮನ್ವೇತವ್ಯಶಬ್ದಸ್ಯಾಭಾವಾಚ ।

ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ನ್ಯಾಯದಿಂದ, ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಬಾಕಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಮನ್ವಯಾವಿರೋಧಯೋರ್ಮದಸ್ಯ ಸ್ಫುಟತ್ವಾच्च । अन्यथा अर्थैकत्वनयेऽर्थभेदाभेदाभ्यां
वाक्यभेदाभेदोक्तिरयुक्ता स्यात् ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇದು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯ, ಮುಂದಿನದ್ದು ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ಭೇದಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ಕಾರಣ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಭೇದದಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು, ಅರ್ಥದ ಅಭೇದದಿಂದ ವಾಕ್ಯದ ಅಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅರ್ಥಭೇದದಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆ ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾಧಿ-
ಕರಣವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

तस्मात् “अवधारणार्थं सर्वस्य” इति भाष्योदाहृतस्मृत्युक्तमेव द्विरुक्तेः
प्रयोजनम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಮನ್ವಯ ದಾರ್ಥೈಕೋಸ್ಕರವೇ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रकाशः —

मतान्तरे सूत्रार्थमुक्तरीत्या दूषितप्रायमिति मत्वा द्विरुक्तिकृत्यमेव तदुक्तमनूय
निराह — केचित्त्विति ॥

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಮತದ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಮಾನುಜರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ದೂಷಿಸದಂತಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸೂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ 'ಕೇಚಿತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

प्रकाशः — बृहदारण्यकेति ॥ तथा च निर्णेतव्यानुसरणेऽभ्यासाभावप्रसङ्ग इति
भावः ।

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿರ್ಣೇತವ್ಯವಾದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಮೇಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದಪಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ತದಪಿ ನೇತ್ಯಾಹ - ಸಂಧೀಯತ ಇತಿ ॥
 “ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಸೇರರ್ಥಭೇದೇನೈವ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ಸಮರ್ಥಯಿತುಮಾಹ -
 ಯಚೋಕ್ತಮिति ॥

ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ
 ಅಧ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಸಂಧೀಯತೇ ಇತಿ’
 ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಅಧ್ಯಾಯಸಮಾಪ್ತೇರರ್ಥಭೇದೇನೈವ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್’ ಅರ್ಥಭೇದದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯ-
 ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು
 ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಯಚೋಕ್ತಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - असमासेरिति ॥ तथा चान्योन्याश्रयान्निर्णयदर्शनं दुश्शकमापद्यत
 इति भावः ।

ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯದೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯದೇ,
 ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷವು ಬರುವುದರಿಂದ
 ನಿರ್ಣಯವನ್ನೇ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - दृष्टान्तवैषम्यमाह - काष्ठैरिति ॥ अर्थसमाप्तिज्ञानमध्यायसमाप्तिज्ञानं
 विना सुकरमित्याह - पादेति ॥

‘ಕಾಷ್ಟೈಃ ಸ್ಥೂಲ್ಕಮ್’ ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಕಾಷ್ಟೈಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ
 ವಾಕ್ಯವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯ
 ಮುಗಿಯಿತೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ‘ಪಾದ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
 ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अर्थैकत्वमय इति ॥ द्वितीयस्याद्यपादे “अर्थैकत्वादेकं वाक्यं
 साकाङ्क्षं चेत् विभागे स्यात्” इत्यधिकरणे “देवस्य त्वा सवितुः प्रसव” इति
 वाक्यमुदाहृत्य यावदेकप्रयोजनं विभागे च साकाङ्क्षं पदजातं तावदेकवाक्यम् ।
 ततोऽन्यद्वाक्यान्तरम् । अत्र च सर्वाणि पदानि निर्वापप्रकाशनार्थानि विभागे च
 साकाङ्क्षाणीति “निर्वपाति” इत्यन्तमेकं वाक्यमित्युक्तम् । अन्यथा तत्राप्यन्योन्या
 श्रयस्यादित्यर्थः । तर्हि कोऽर्थस्तस्येत्यत आह - तस्मादिति ॥

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾಧಿಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾದೇಕಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸಾಕಾಂಕ್ಷಂ ಚೇತ್ ವಿಭಾಗೇ ಸ್ಥಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ದೇವಸ್ಯ ತ್ವಾ ಸವಿತುಃ ಪ್ರಸವೇ' ಎಂಬ ದೀರ್ಘವಾದ ಮಂತ್ರವು ಇದರ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. 'ನಿರ್ವಪಾಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ಮಂತ್ರವು ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯುತನಕ ಇದು ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸೇರಿ ಇದು ಒಂದು ಮಂತ್ರವೆನಿಸಿದೆಯೋ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪದಗಳ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿದ ಪದಗಳು ಸಾಕಾಂಕ್ಷವಾಗಬೇಕು. ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ಪದಗಳು ಸೇರಿ, ಒಂದು ಅರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೋ, ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ದೇವಸ್ಯ ತ್ವಾ ಸವಿತುಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ತೆಗೆದರೂ ಉಳಿದಪದಗಳು ಸಾಕಾಂಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು 'ನಿರ್ವಪಾಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯು ತನಕ ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳೂ ಸೇರಿ 'ನಿರ್ವಪಣ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಿರ್ವಪ ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಾರ್ಥ, ಉತ್ತರಾರ್ಥಗಳಿಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವು ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾತ್ರಯದೋಷ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಹಾಗಾದರೆ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಸ್ಥಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಾನುಜರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾರೆ - ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇರಲೇ ಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯೆಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಭ್ಯಾಸ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ವಿಮರ್ಶೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಪಾದನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಭ್ಯಾಸವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕರ್ಮಕಾಂಡದ 'ಸಂಧಿಯಂತೇ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭರ್ಯಶಕಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಸ್ವರ್ಗೇಣ ಲೋಕೇನ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇದೆ. ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸಿದ

ಮಗ್ಗೇದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹುರುಳು.

ಅರ್ಥಸಮಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೇ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದೆವು. ಅದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪುನಃ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥೂಲ್ಕಾಮ್' 'ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ, ವಾಕ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ, ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳು ಮುಗಿಯಿತೆಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. 'ಕಾಷ್ಠೈಃ ಸ್ಥೂಲ್ಕಾಮ್' 'ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದ ಸಮಗ್ರವೇದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಲೀ, ರಾಮಾನುಜರ ವಿಚಾರವಾಗಲೀ, ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಯ ವಚನದಂತೆ ಸಮಗ್ರ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ವಿಚಾರವು ದೃಢವಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ चाध्याये पादचतुष्टयेन यथाक्रमम् ।

नामानि लिङ्गान्यपि चेतरेत्र प्रसिद्धियुक्तानि तथोभयत्र ।

प्रसिद्धिभांज्यन्यपदार्थ एव प्रसिद्धियुक्तानि समन्वितानि ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ -

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ನಾಮಾನಿ ಲಿಂಗಾನ್ಯಪಿ ಚೇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ತಥೋಭಯತ್ ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾಂಷ್ಯನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ಸಮನ್ವಿತಾನಿ ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ, ಇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತತ್ರಾಪ್ಯನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಷು ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾನ್ಯತ್ರಾವಾನ್ತರತಾತ್ಪರ್ಯೈ ಸತ್ಯೇವ “ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ತದಧಿನತ್ವಾತ್” ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನುರೋಧೇನ ವಾ “ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾತ್” ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಶ್ರುತುಕ್ತಯೋಗೇನ ವಾ ಪದಸಮನ್ವಯಃ । ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಕ್ಯೈಕ ವಾಕ್ಯತಾರೂಪವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯೋ ವಾ ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಅನ್ಯತ್ಯೈವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ಯೈವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಾಗಲೇ ‘ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ತದಧಿನತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯತ್ಯೈವಪ್ರಸಿದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಮನ್ವಯವು ಎರಡು ಬಗೆ - ಒಂದು ತದಧಿನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ‘ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ಯೈವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಕ್ರಮ. ಹೀಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಗಳಿರಡನ್ನೂ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಷ್ವನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಷು ಚ ತತ್ತದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮೈಕಪರತ್ವಮ್ ।

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪದೇ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ರಾಪ್ಯುಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶು ಬೃಹ್ವಾಚಾಯತನಾದಿಶಬ್ದೇಶು ವಾಕ್ಯಾಂತರೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇಽಪಿ
ವಿಷಯವಾಕ್ಯೇ ತತ್ಪರತ್ವಂ ನೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತನ್ನಿರಾಸಃ ।

ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಅವಾಂತರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದರೆ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಾಕ್ಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ತಾನು ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ನಿರಾಸೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶು ತು ಕಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಂ ನೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತನ್ನಿರಾಸಃ ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

एवं च यथा कामिनिर्णयसमभिव्याहारेण स्थापिकार्यस्य लिङ्गत्वनिश्चिते
लोके क्रियाकार्ये प्रथमव्युत्पन्नेऽपि लक्षणा,

ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮೇನ ಸರ್ವಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ದ್ವಿತೀಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. 'ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಲಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತನವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಪೂರ್ವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನಿರೋಜನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ, ಯಾಗಕ್ಕೂ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನೆಯನ್ನು ಘಟನೆ ಮಾಡಲು ಅಪೂರ್ವವೇ ಲಿಙ್ಗಾರ್ಥವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಫಲಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಇರುವುದು ಅಪೂರ್ವ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಅಪೂರ್ವ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯವೇ ಲಿಜ್ಜಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವಾದರೂ, ಅದನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಅದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

यथा वा “सुखं स्वर्गपदास्पदम्” इति श्रुतेरलौकिकसुखस्य स्वर्गपदार्थत्वे निश्चिते लोके चन्दनादौ प्रथमव्युत्पन्नोऽपि लक्षणा,

ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ - 'ಸುಖ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಚಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದೆ. ಅದರ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕಸುಖವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು 'ಸುಖಂ ಸ್ವರ್ಗ-ಪದಾಸ್ಪದಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅನಂತರದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

यथा वा सिंहस्य सिंहशब्दार्थत्वे निश्चिते चित्रलिखितसिंहे प्रथमव्युत्पन्नोऽपि लक्षणा,

ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ - ಸಿಂಹಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಿಂಹವೆಂಬರ್ಥವೇ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಲಿಖಿತಸಿಂಹವನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರಲಿಖಿತಸಿಂಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ನಿಜವಾದ ಸಿಂಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಂಹಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

तथोक्तरीत्या चरमवैदिकव्युत्पत्तितो ब्रह्मणो मुख्यार्थत्वे निश्चिते प्रथमव्युत्पन्नोऽपि लौकिकार्थो न तथा मुख्यः ।

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ 'ಜಾತಮೋತಂ ಹರೇರ್ಯಸ್ಮಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೇದಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇಮಾದಿ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ-ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಷ್ಟೊಂದು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

तदुक्तमनुव्याख्याने

“विपरीतप्रमाभावे पूर्वारोहस्तु कारणम् ।

सा भवेद्यत्र स व्यर्थः पूर्वारोहो भ्रमो यथा” ॥ इति ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ವಿಪರೀತಪ್ರಮಾಭಾವೇ ಪೂರ್ವಾರೋಹಸ್ತು ಕಾರಣಮ್ |

ಸಾ ಭವೇದ್ಭೂತ ಸ ವ್ಯರ್ಥಃ ಪೂರ್ವಾರೋಹೋ ಭ್ರಮೋ ಯಥಾ ||

ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೊದಲು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಬಾಧಕ ಬಂದರೆ ಮೊದಲು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ರಜತ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ, ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಶುಕ್ತಿಯೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೋ ಅದರಂತೆ.

ತस्माತ್-

अपर्यायानन्तशब्दैर्यौगिकैर्गुणवाचकैः |

वाच्यत्वाद्भक्षणः सिद्धा समस्तगुणपूर्णता || १ ||

ಅಪರ್ಯಾಯಾನಂತಶಬ್ದೈರ್ಯೌಗಿಕೈರ್ಗುಣವಾಚಕೈಃ |

ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ಭಕ್ಷಣಃ ಸಿದ್ಧಾ ಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ಣತಾ ||೧||

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೌಗಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಗುಣವಾಚಕವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರ್ಯಾಯವಾದ ಅನಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.⁽¹⁾

प्रकाशः -

पादचतुष्टयार्थं सङ्गृह्य बुद्ध्यारोहार्थमाह - अत्र चेति || पादेष्ववान्तरप्रमेयमप्याह

- तत्रापीति ||

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಪರರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ

(1) ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸರಹಿಡಿದ ಅದ್ಭುತ ತತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಭಗವಂತನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಮಾಡಿದ ಈ ಸೇವೆ ಕಲ್ಪನಾತೀತ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾದೃಶ್ಯ. ಇಂತಹ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಗೆ ಅನಂತ ಅನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಚತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾದಾಂತರಪ್ರಮೇಯಭಾವವನ್ನು 'ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಾಕ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತೇತಿ || ಯಥಾ ಪ್ರಯಾಜಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಕೃತ್ವಪೇಕ್ಷಿತೋಪಕಾರಾಧಾಯ-
ಕಪ್ರಯಾಜಾದಿಬೋಧಕತಯಾ ಕೃತುವಾಕ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತಾ ತಥಾ "ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ"
ಇತ್ಯಾದೇಂತ:ಕರಣಶುದ್ಧಿद्वारा ब्रह्मज्ञानाङ्गकर्मादिबोधकतया ब्रह्मपरवाक्यैकवಾक्यता-
रूपेत्यर्थ: । विवृतश्चेतत्प्रकारस्तत्त्वनिर्णयटीका(कां) सिद्धार्थेषु व्युत्पत्त्युक्तिप्रस्तावे।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ 'ಇಡೋ ಯಜತಿ', 'ಸಮಿಧೋ ಯಜತಿ', 'ಬರ್ಹಿಯಜತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪಂಚಪ್ರಯಾಜಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ 'ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗವೆಂಬ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, 'ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಂಗಭೂತವಾದ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಪಂಚಪ್ರಯಾಜಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಧಿ ಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪ್ರಧಾನಯಾಗವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಚಪ್ರಯಾಜಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗದಿಂದ ಪ್ರಧಾನಯಾಗವು ಮೊದಲು ಪರಮ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪಂಚಪ್ರಯಾಜಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಉಪಕಾರಕವಾಗಬೇಕು. ಕೃತ್ವಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಫಲೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ಅದಾಯಕವಾದ ಪಂಚಪ್ರಯಾಜವೆಂಬ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೋಧಕವಾಗುವ ಮೂಲಕ 'ಇಡೋ ಯಜತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ 'ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾಭ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೆ 'ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ, ಯಜ್ಞ, ದಾನ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಅನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಬೋಧಕವಾದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರವಾಕ್ಯಗಳು ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ಈ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತತ್ಪರಿಣಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु ब्रह्मपरत्वं मुख्यवृत्त्याऽयामुख्यवृत्त्या । नाद्यः । अन्यत्र गृहीतप्रथमव्युत्पत्तेर्बलवत्तया त्यागायोगात् । नान्त्यः । "पूर्णशिष्यगुणात्मक"

ಇತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಪಸಂಹತಾಧ್ಯಾಯಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಸಕ್ತಾದಿತ್ಯತ ಆವೃಪಕ್ಷಮುಪೇತ್ಯ ತತ್ರೋಕ್ತದೋಷ
ದೃಢಾಂತೋಕ್ತಯೋಽಹರತಿ || ಏವಮೇತಿ ||

ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ, ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಮೊದಲಿನ ಪಕ್ಷ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ವಿನಾಕಾರಣ ಪ್ರಥಮವ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯವ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪೂರ್ಣಾಶೇಷರೂಪಾತ್ಮಕಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾಪನದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಪೂರ್ಣವಾದ ಅಶೇಷರೂಪಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅಶೇಷರೂಪಾತ್ಮಕತ್ವವೇ ಭಂಗವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಎವಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಪ್ರಾಭಾಕರಮತೇ ಹಿ "ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ" ಇತ್ಯಾದೌ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಂ ನಿಯೋಜ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಲಿಡ್ಶಬ್ದೇನ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರ್ಯತಯಾ ಬೋಧಯಿತುಮಶಕ್ಯಾ | ಕಾಮೀ ಹಿ ಕಾಮ್ಯಾದನ್ಯತ್ಕಾಮ್ಯಾ ವ್ಯವಹಿತಂ ಸಾಧನಮೇವ ಕಾರ್ಯತಯಾಽವೇತಿ | ನತು ವ್ಯವಹಿತಸಾಧನಮ್ | ಕ್ರಿಯಾ ಚಾಸ್ಯಾಯಿತ್ವೇನ ಕಾಮ್ಯವ್ಯವಹಿತತ್ವಾನ್ ಕಾಮಿನಿಯೋಜ್ಯಾನ್ವಯಯೋಗೇತಿ ಫಲಪರ್ಯತಸ್ಯಾಯ್ಯಪೂರ್ವಮೇವ ಲಿಡಾ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಬೋಧಯಿಮಿತಿ ಸ್ವಾಯಿಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಲಿಡರ್ಯತ್ವೇ ನಿಶ್ಚಿತೇಽಪಿ ಚೈತ್ರ ಜಲಮಾಹರೇತ್ಯಾದೌ ಲೌಕಿಕ ಆಹರಣಾದಿಕ್ರಿಯಾರೂಪಕಾರ್ಯೇ ಪ್ರಥಮತಃ ಗೃಹೀತಾಮಪಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಲಿಡಸ್ತತ್ರ ಲಕ್ಷಣೋಪೇತಾ |

ಲಿಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ - 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕಾಮಿಸುವ ನಿಯೋಜ್ಯನಿಗೆ ಲಿಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಯಜಧಾತುವು ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಧಾತು ಹಾಗೂ ಲಿಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಇವುಗಳ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾರು ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ತನ್ನ ಕಾಮನೆಗೆ ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಸಾಧನವನ್ನೇ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದರಲ್ಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯವಹಿತಸಾಧನವನ್ನು ಕಾರ್ಯತ್ವವೇ ಅವನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ - ಯಾರಿಗೆ ಹಸಿವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅವನು ತೃಪ್ತಿಹವನೆಯಿಂದ ಭೋಜನವನ್ನೇ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ವಾಕ್ಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊರತು, ವಾಕ್ಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು

ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - "ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಯಾರೂ ಕಾಮನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅದರ ಅವ್ಯವಹಿತಸಾಧನವನ್ನೇ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು. ಒಂದುವೇಳೆ ವ್ಯವಹಿತಸಾಧನವನ್ನು ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ತಿಳಿದರೆ ಫಲಕಾಮಿತ್ವವು ಪ್ರಯೋಜಕವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಫಲಕ್ಕೆ ಅವ್ಯವಹಿತಸಾಧನವನ್ನು ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ತಿಳಿಯುವಿಕೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ. ಪ್ರಕೃತ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಅಪೂರ್ವವನ್ನೇ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ಯಾಗವನ್ನು ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಯು ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಯಾಗವು ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗವು ಯಾವತ್ತೋ ಒಂದುದಿವಸ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಡೆದ ಯಾಗವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾಯೆಯಾದ ಅಪೂರ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಯು ಈಗ ನಾಶವಾದರೂ ಅದರಿಂದ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅ ಅಪೂರ್ವವು ಸ್ವರ್ಗಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಅಪೂರ್ವವನ್ನೇ ಲಿಪ್ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ 'ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಲಿಪ್ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಯಾಗವೇ ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನವೆಂದು ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಾಗಕ್ರಿಯೆ ಕ್ಷಣಿಕವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಲಿಪ್ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ 'ಚೈತ್ರ ಜಲಮಾಹರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಲೌಕಿಕಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಲಾಹರಣ-ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಪೂರ್ವವದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು. ದ್ವಿತೀಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅಪೂರ್ವವನ್ನೇ ಲಿಪ್ಪ್ರತ್ಯಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಲಿಪ್ಪ್ರ, ಲೋಚಿತವ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಯಾಗ, ಆಹರಣ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ದ್ವಿತೀಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ದ್ವಿತೀಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು.

प्रकाशः - भट्टमते चाह - यथा वेति ॥

यत्र दुःखेन सम्भिन्नं न च ग्रस्तमनन्तरम् ।

अमिलाषोपनीतं च सुखं स्वर्गपदास्पदम् ॥ इति श्रुतेरित्यर्थः ।

यथा वा सिंहस्पेत्येति लौकಿಕो दृष्टान्तः ॥

'ಯಥಾ ವಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಭಾಟಮತವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಕ್-ಚಂದನಾದಿ ಲೌಕಿಕಸುಖಸಾಮಗ್ರಿಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಶಾಶ್ವತಸುಖವೆಂಬ ದ್ವಿತೀಯ-ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಾಟರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯನ್ನ ದುಃಖೇನ ಸಂಭಿನ್ನಂ ನ ಚ ಗ್ರಸ್ತಮನಂತರಮ್ ।

ಅಭಿಲಾಷೋಪನೀತಂ ಚ ಸುಖಂ ಸ್ವರ್ಗಪದಾಸ್ತದಮ್ ॥

ಯಾವ ಸುಖವು ದುಃಖದಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತು ಆ ಸುಖವು ಮುಂದೆ ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಕೇವಲ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಸುಖವೇ ಸ್ವರ್ಗ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (ನಾವು ಹೇಳುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಭಾಟ್ಟರು ಸ್ವರ್ಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) 'ಯಥಾ ವಾ ಸಿಂಹಸ್ಯ' ಎಂಬುದು ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ತಥೇತಿ ॥ ಪರಮುಖ್ಯ: । ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತ್ಯತ್ರ ತಥಾ ಸಮರ್ಥನಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥ ತದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ ॥ ಚತುರ್ಥಪಾದೇ ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನ ತಥಾ ಮುಖ್ಯ:' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ತದ್ವಕ್ತುಮ್' ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಥಪಾದದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - पूर्वं बुद्धयुपारूढत्वं बाधकाभावे स्वीकारस्य कारणम् । यत्र सा विपरीतप्रमा भवेत् तत्र पूर्वारोहो व्यर्थः । स्वीकारे कारणं न भवतीत्यर्थः ॥ भ्रमो यथेति ॥ प्रसिद्धशुक्तिकारजतभ्रमो यथेत्यर्थः । पादार्थानभिधायाध्यायार्थ-मुपसंहरति ॥ तस्मादिति ॥ यौगिकैरिति ॥ रूढत्वे गुणासिद्धेरिति भावः ।

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - ಪೂರ್ವಾರೂಢತೆ = ಮೊದಲು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢವಾದದ್ದು, ವಿಪರೀತಪ್ರಮಾಭಾವೇ = ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಕಾರಣಂ = ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಯತ್ರ = ಯಾವಾಗ, ಸಾ = ಬಾಧಕಜ್ಞಾನವು ಬಂದರೆ, ತತ್ರ = ಆವಾಗ, ಪೂರ್ವಾರೂಢತೆ = ಮೊದಲು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢವಾದದ್ದು, ವ್ಯರ್ಥಃ = ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮೋ ಯಥಾ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶುಕ್ತಿಕಚಿತ್ತಭ್ರಾಂತಿಯಂತೆ.

ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಯೌಗಿಕೈಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಯೌಗಿಕವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರೂಢವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರೂಜಾಯಮ್ - ॐ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॐ ॥ ननु समयपादे समयप्राप्तानां कारणवादानां निरासः अत्र श्रुतिप्राप्तानामिति न पौनरुक्त्यमिति शङ्कते ॥ तेषामिति ॥ अनेवं विधस्येति ॥ अध्यायादावनुपक्रान्तस्य मध्ये चानुक्तस्येत्यर्थः । भाष्यटीकयोरुक्तमभ्यासस्याध्यायावधारणार्थत्वमुपपादयितुं परोक्तं पक्षमनूय दूषयति ॥ यच्चेत्यादिना ॥ अन्यथेति ॥ प्रमेयवैजात्यास्याध्यायभेद-ज्ञापकाभावे । सः अभ्यासः ॥ द्वितीयाध्यायानामिति ॥ उपनिषदीति शेषः । ननु चाभ्यासोऽध्यायसमाप्तिप्रदर्शनार्थ एवास्येयः । न चात्रोक्तं प्रमेयवैजात्यादेवाध्याय-भेदः सुज्ञान इतीति । तदनुपपन्नमिति भावेन परेषां मतमुत्थापयति ॥ यच्चेति ॥ अध्यायभेदो ज्ञेय इति ॥ न च तदर्थपरिसमाप्तिरिति ज्ञायत इति भावः ॥ पादचतुष्टयेति ॥ त्वद्वीत्येति शेषः । अन्यथा वाक्यसमाप्त्यैव वाक्यार्थसमाप्त्यवगमे । उपसंहारव्याजेन पादचतुष्टयार्थं सङ्गृह्याह - अत्र चेति ॥ पूर्वं प्रतिपादितमप्यन्यत्र-प्रसिद्धोभयत्र प्रसिद्धान्यत्रैवप्रसिद्धानां भेदं शिष्यावधानाय पुनः स्मारयति ॥ तत्रापीति ॥ नन्विन्द्रादि शब्दानामन्यत्र व्युत्पत्तेर्गृहीतत्वाद्व्युत्पत्तितल्लिङ्गतत् प्रकरणादिभिर्ब्रह्मपरतायाः प्रथमं गृहीतव्युत्पत्तिरित्यागः स्यात् । स चायुक्तः । ततश्च कथं ब्रह्मपरतेत्यत आह - एवञ्चेति ॥ कामी चासौ नियोज्यश्चेति विग्रहः - प्रथमव्युत्पन्न इति ॥ क्रियार्थ इति योज्यम् । उत्तर ग्रन्थोपक्षेपायाह - तस्मादिति ॥

ನಾಮಾನಿ ಲಿಂಗಾನ್ಯಪಿ ಚೇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ತಥೋಭಯತು ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾಂಜ್ಯಸ್ಯಪದಾರ್ಥ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ಸಮನ್ವಿತಾನಿ ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ, ಇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯವಾದದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೃತೀಯವಾದದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಾಗಲೇ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಮನ್ವಯವು ಎರಡು ಬಗೆ - ಒಂದು ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಅದರೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಕ್ರಮ. ಹೀಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪದೇ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಅವಾಂತರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದರೆ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಾಕ್ಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ತಾನು ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ನಿರಾಸೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಂತರವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೊದಲು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥದ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈಗ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೇಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದದ್ದು, ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯರಹಿತವಾಗಿ, ಭಾಟುರಾಗಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಿಂಹಶಬ್ದದಿಂದ ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೌಕಿಕರೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸಕಲಸಜ್ಜನರೂ ಇದನ್ನೇ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॐ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॐ ॥ ननु समयपादे समयप्राप्तानां कारणवादानां निरासः अत्र श्रुतिप्राप्तानामिति न पौनरुक्त्यमिति शङ्कते ॥ तेषामिति ॥ अनेवं विधस्येति ॥ अध्यायादावनुपक्रान्तस्य मध्ये चानुक्तस्येत्यर्थः । भाष्यटीकयोरुक्तमभ्यासस्याध्यायावधारणार्थत्वमुपपादयितुं परोक्तं पक्षमनूय दूषयति ॥ यच्चेत्यादिना ॥ अन्यथेति ॥ प्रमेयवैजात्यास्याध्यायभेद-ज्ञापकाभावे । सः अभ्यासः ॥ द्वितीयाध्यायानामिति ॥ उपनिषदीति शेषः । ननु चाभ्यासोऽध्यायसमाप्तिप्रदर्शनार्थ एवास्त्येयः । न चात्रोक्तं प्रमेयवैजात्यादेवाध्याय-भेदः सुज्ञान इतीति । तदनुपपन्नमिति भावेन परेषां मतमुत्थापयति ॥ यच्चेति ॥ अध्यायभेदो ज्ञेय इति ॥ न च तदर्थपरिसमाप्तिरिति ज्ञापत इति भावः ॥ पादचतुष्टयेति ॥ त्वद्वीत्येति शेषः । अन्यथा वाक्यसमाप्त्यैव वाक्यार्थसमाप्त्यवगमे । उपसंहारव्याजेन पादचतुष्टयार्थं सङ्गृह्याह - अत्र चेति ॥ पूर्वं प्रतिपादितमप्यन्यत्र-प्रसिद्धोभयत्र प्रसिद्धान्यत्रैवप्रसिद्धानां भेदं शिष्यावधानाय पुनः स्मारयति ॥ तत्रापीति ॥ नन्विन्द्रादि शब्दानामन्यत्र व्युत्पत्तेर्गृहीतत्वाद्ब्रह्मश्रुतितल्लिङ्गतत् प्रकरणादिभिर्ब्रह्मपरतायाः प्रथमं गृहीतव्युत्पत्तित्यागः स्यात् । स चायुक्तः । ततश्च कथं ब्रह्मपरतेत्यत आह - एवञ्चेति ॥ कामी चासी नियोज्यश्चेति विग्रहः - प्रथमव्युत्पन्न इति ॥ क्रियार्थ इति योज्यम् । उत्तर ग्रन्थोपक्षेपायाह - तस्मादिति ॥

ನಾಮಾನಿ ಲಿಂಗಾನ್ಯಪಿ ಚೇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ತಥೋಭಯತು ।
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾಂಜ್ಯನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಕ್ತಾನಿ ಸಮನ್ವಿತಾನಿ ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ, ಇತರತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯವಾದದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೃತೀಯವಾದದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಅನ್ಯತ್ವವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ವವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಾಗಲೇ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಃ ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯತ್ವವಪ್ರಸಿದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಮನ್ವಯವು ಎರಡು ಬಗೆ - ಒಂದು ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ವಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಅದರೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ವವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಕ್ರಮ. ಹೀಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಗಳಿರಡನ್ನೂ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪದೇ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಅವಾಂತರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದರೆ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಾಕ್ಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ತಾನು ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ನಿರಾಸೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಂತರವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೊದಲು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥದ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈಗ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದದ್ದು, ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಭಾಕರರಾಗಲೀ, ಭಾಟ್ಟರಾಗಲೀ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಿಂಹಶಬ್ದದಿಂದ ಇದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಸಿಂಹ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಿಂಹಶಬ್ದದಿಂದ ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೌಕಿಕರೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸಕಲಸಜ್ಜನರೂ ಇದನ್ನೇ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಪರ್ಯಾಯಾನಂತಶಬ್ದೈರ್ಯೌಗಿಕೈರ್ಗುಣವಾಚಕೈಃ |
ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಿದ್ಧೌ ಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ಣತಾ ||೧||

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೌಗಿಕವೂ, ಗುಣವಾಚಕವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರ್ಯಾಯವಾದ ಅನಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ವಾಚ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अन्ये तु आकाशादिशब्दानां ब्रह्मपरत्वमात्रेण तत्तद्वाक्यस्य ब्रह्मलिङ्गानां
जन्मादिसूत्रोक्तलक्षणातिव्याप्तिपरिहारस्य चोपपत्तेर्ब्रह्मवाचित्वमप्रमाणिकमप्रयोजनं
चेत्याहुः ।

ಅನುವಾದ - ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ - ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು 'ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्र । “नामानि सर्वाणि यमाविशन्ति, अयतेऽस्ति च भूतानि तस्मादन्नं
तदुच्यते, तद्वै त्वं प्राणो अभवः । महान् भोगः प्रजापतेः । भुजःकरिष्यमाणः ।
यदेवान् प्राणयो नव, गायत्री वा इदं सर्वं, गायति त्रायते च” इत्यादिश्रुतिभिः,
“आसमन्तात्काशते यदाकाशः” इत्यादिस्मृतिभिश्चानादिशब्दानां यौगिकत्वोक्तेः ।

ಭಾಮತಿಯ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಯೌಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಅದ್ಯತೇಽತಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ತಸ್ಮಾದನ್ಯಂ ತದ್ವಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಃ ತಾನೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ನಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ತದ್ವೈ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಣೋ ಅಭವಃ | ಮಹಾನ್ ಭೋಗಃ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ | ಭುಜಃ ಕರಿಷ್ಯಮಾಣಃ | ಯದ್ವೇವಾನ್ ಪ್ರಾಣಯೋ ನವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರದನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ, ಗಾಯತಿ ತ್ರಾಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗಾಯತ್ರಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗಾಯತ್ರಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

“ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಸಾಕ್ಷರಭಾಷ್ಯೇಽಪ್ಯತ್ರವೈಶ್ವಾನರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯೌಗಿಕತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ |

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವೃಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅನ್ತರ್ಯಾಮಿಭೂಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯೌಗಿಕತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ | ಅನ್ತರ್ಯಾಮಿಭೂಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಸಮ್ಮವಾಚ |

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ನಿಮಗೆ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

“ತಂ ಯಚ್ಛತಂ ವರ್ಷಾಣಿ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಶತರ್ಚ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಷು ಸ್ವೋಕ್ತಯೋಗವಿಙ್ಗತ್ಯೋಃ
“ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾ” ಇತಿ ಶಬ್ದಾಂತರೇಷ್ವಪ್ಯಪ್ರತಿಶೇಷಾಚ |

'ತಂ ಯಚ್ಛತಂ ವರ್ಷಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶತರ್ಚಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಪರ್ಯಾಯಾನಂತಶಬ್ದೈರ್ಯೋಗಿಕೈರ್ಗುಣವಾಚಕೈಃ |
ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಿದ್ಧೌ ಸಮಸ್ತಗುಣಪೂರ್ಣತಾ ||೧||

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೋಗಿಕವೂ, ಗುಣವಾಚಕವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರ್ಯಾಯವಾದ ಅನಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿವಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ವಾಚ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अन्ये तु आकाशादिशब्दानां ब्रह्मपरत्वमात्रेण तत्तद्वाक्यस्य ब्रह्मलिङ्गानां
जन्मादिसूत्रोक्तलक्षणातिव्याप्तिपरिहारस्य चोपपत्तेर्ब्रह्मवाचित्वमप्रमाणिकमप्रयोजनं
चेत्याहुः ।

ಅನುವಾದ - ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ - ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು 'ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

तन्न । “नामानि सर्वाणि यमाविशन्ति, अचतेऽस्ति च भूतानि तस्मादन्नं
तदुच्यते, तद्वै त्वं प्राणो अभवः । महान् भोगः प्रजापतेः । भुजःकरिष्यमाणः ।
यदेवान् प्राणयो नव, गायत्री वा इदं सर्वं, गायति त्रायते च” इत्यादिश्रुतिभिः,
“आसमन्तात्काशते यदाकाशः” इत्यादिस्मृतिभिश्चान्नादिशब्दानां यौगिकत्वोक्तेः ।

ಭಾಮತಿಯ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಯೋಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಅದ್ಯತೇಽತ್ರಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ತಸ್ಮಾದನ್ವಂ ತದ್ವಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಃ ತಾನೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ನಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ತದ್ವೈ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಣೋ ಅಭವಃ | ಮಹಾನ್ ಭೋಗಃ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ | ಭುಜಃ ಕರಿಷ್ಯಮಾಣಃ | ಯದ್ವೇವಾನ್ ಪ್ರಾಣಯೋ ನವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರದನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ, ಗಾಯತಿ ತ್ರಾಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗಾಯತ್ರಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗಾಯತ್ರಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಅಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

“ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಸಾಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಽಪ್ಯಗ್ನಿವೈಶ್ವಾನರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯೌಗಿಕತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ |

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಅನ್तर्याಮಿಭೂಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯೌಗಿಕತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ | ಅನ್तर्याಮಿಭೂಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ
 ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಸಮ್ಮವಾಚ |**

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ನಿಮಗೆ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

“ತಂ ಯಚ್ಚತಂ ವರ್ಷಾಣಿ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೃತಾ ಶತರ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಶ್ಚ ಸ್ವೋಕ್ತಯೋಗವಿವಿಧಭೂತಃ
“ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾ” ಇತಿ ಶಬ್ದಾಂತರೇಷ್ವಪ್ಯತಿदेशाच्च |

'ತಂ ಯಚ್ಚತಂ ವರ್ಷಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶತರ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ರೂಢಾನಾಂ ಷ್ಯೇನಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ತು ಕರ್ಮಣಿ ಮುಖ್ಯತ್ವೇ ಮಾನಾಭಾವಾಯೋಗಕಲ್ಪಕಾಭಾವಾತ್
“ಯಥಾ ವೈ ಷ್ಯೇನ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾನುಸಾರಾದ್ವೈಣತ್ವಾದಿಕಮ್ ।

ಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ -

‘ಶೈನೇನ ಅಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಭಿಚಾರಯಾಗವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶೈನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾಗವು ಶೈನಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಯಾಗವು ‘ಶೈನ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು - ‘ಶೈನೇನ ಅಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶೈನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಶೈನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾಗವೆಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ‘ಯಥಾ ವೈ ಶೈನ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಇಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲ.

येषां तूद्दिदादीनां योगः सम्भवति, येषां चाज्यादिशब्दानां “यदाजिमीयुस्त-
दाज्यानामाज्यत्वम्” इति श्रुत्या योग उक्तस्तत्र यौगिकतैवाश्रिता ।

ಆದರೆ ಇದೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು ‘ಉದ್ಧಿದಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಉದ್ಧಿತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ‘ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಪಶಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಆಜ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ಧಿತ್ ಮತ್ತು ಆಜ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಆಧಾರವಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಾರ್ಥಕವಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು.

वैश्वदेवशब्दोऽपि “यद्विश्वे देवाः समयजन्त तद्वैश्वदेवस्य वैश्वदेवत्वम्” इति
श्रुतेर्यागाष्टके यौगिक एव । नतु मीमांसकोक्तरीत्या “वैश्वदेवीमामिक्षाम्” इति
श्रुतेरामिक्षायागस्य विश्वदेवदेवताकत्वाद्वैश्वदेवावैश्वदेवसमुदाये छत्रिशब्दवह्नाक्षणिकः।

ವೈಶ್ವದೇವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಯದ್ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸಮಯಜಂತ ತದ್ವೈಶ್ವದೇವಸ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಎಂಟು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು

ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಯಾಗಿಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ವೈಶ್ವದೇವೀಮಾಮಿಕ್ಷಾವ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಆಮಿಕ್ಷಾ ಯಾಗವು ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವದೇವ ಹಾಗೂ ಅವೈಶ್ವದೇವ ಯಾಗಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಆಮಿಕ್ಷಾಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಉಳಿದ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ ಶಬ್ದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಇಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ ಹಾಗೂ ಅವೈಶ್ವದೇವಯಾಗಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಿರುವುದು ತಪ್ಪು.

ಶ್ರುತುಕೇ ಯೋಗೇ ಸತಿ ಯೋಗಮುಖಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಅಯೋಗಾತ್ । ಉಪಾಧಿತಾ ಚ ಭಾಷ್ಯಕೃತಾ
ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸ್ತುತದಧಿಕರಣೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತುತತತ್ತ್ವವಾಚ್ಯತಾ ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಯೋಗಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಯೋಗಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಲಕ್ಷಣಂ ಲಕ್ಷ್ಯೇ ಮಾನಂ ಪದಸಮನ್ವಯಃ ।

ವೈದಿಕಸ್ಸ ಚ ತತ್ರೈವ ನಾನ್ಯತ್ರೇತ್ಯತ್ರ ಸಾಧಿತಮ್ ॥

ಇತಿ ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತಂ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಮನುವದತಿ ॥ ಅನ್ಯೇ ತ್ವಿತಿ ॥

ವಿವರಣೆ -

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಲಕ್ಷಣಂ ಲಕ್ಷ್ಯೇ ಮಾನಂ ಪದಸಮನ್ವಯಃ ।

ವೈದಿಕಸ್ಯ ಚ ತತ್ರೈವ ನಾನ್ಯತ್ರೇತ್ಯತ್ರ ಸಾಧಿತಮ್ ॥

ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣವು ಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪದಸಮನ್ವಯವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು
ವತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯೇತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆನಂದಮಯಸ್ಯಾದಿತ್ವೇऽಪಿ ತಸ್ಯ ತನ್ಮತೇ ಸಮನ್ವಯಾಭಾವಾದಾಕಾಶಾದೀ-
ತ್ಯುಕ್ತಮ್ || ನಾಮಾನೀತಿ || ಆವಿಶಂತೀತ್ಯಾಙಾ ಯೋಗರೂಢಿಭ್ಯಾಂ ಮುಖ್ಯತ್ವಸ್ಯೋಕ್ತೀರಿತಿ
ಭಾವ: ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಆನಂದಮಯಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ, 'ಆನಂದಮಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣವು ಕೇವಲ ಕೋಶಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಮನ್ವಯವು ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಶಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆವಿಶಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವೇತಿ || ತಯಾ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಲಕ್ಷಣಾ ನ ಯುಕ್ತೇತಿ ಭಾವ: |
ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ತದ್ವ್ಯವಪದೇಶಾಧಿಕರಣೇ "ಇತ್ಯೇನೇನಾಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ" ಇತಿ ಇತ್ಯೇನಸಾದೃಶ್ಯಾಧಾಗೇ
ಇತ್ಯೇನಶಬ್ದಸ್ಯ ಗೌಣತ್ವಮುಕ್ತಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ರೂಢಾನಾಮಿತಿ ||

'ಅನ್ಯತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವ ಅಸಂಭವಾಚ್ಚ' ಬೇರೆಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ತದ್ವ್ಯವಪದೇಶಾಧಿಕರಣ'ದಲ್ಲಿ 'ಶ್ವೇನೇನಾಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ವೇನ ಪಕ್ಷದ ಸಾಧ್ಯತ್ಯವು ಯಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಯಾಗವನ್ನು ಶ್ವೇನವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವೇನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ರೂಢಾನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯೋಗ ಇತಿ || ಋಷಿ ಭಿನತಿ = ಯಜಮಾನ ನಯತೀತ್ಯಾದಿಯೋಗ ಇತ್ಯರ್ಥ: ||
ಆಶ್ರಿತೇತಿ || ತದ್ವಿಧಾಧಿಕರಣೇಷ್ವಿತ್ಯರ್ಥ: ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಭಿದಾ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಉದ್ಭಿತ್' ಎಂದರೆ 'ಉರ್ಧ್ವಂ ಭಿನತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯಜಮಾನನನ್ನು ಮೇಲೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯೋಗಾರ್ಥವೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ರಿತ' ಎಂದರೆ ಉದ್ಧಿವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೈಶದೇವಶಬ್ದೋಽಪೀತಿ || ನಾಮಧೇಯಪಾದ ಐವೈಕಾದಶಾಧಿಕರಣೇ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾದೌ ಲಕ್ಷಣಾಪಕ್ಷಮೇಕಮಭಿಧಾಯ "ನಾವಶ್ಯಂ ಲಕ್ಷಣಾ | ವಾಕ್ಯಶೋಧದರ್ಶಿತಯೋಗವಶೇನ ಶ್ರುತೈವಾಘಾತಾನಾಮಪಿ ಯಾಗಾನಾಂ ನಾಮತ್ವಸಮ್ಮವಾತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವ: |

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ನಾಮಧೇಯ ಪಾದದ ಏಕಾದಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ ಗ್ರಂಥವು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ - ವೈಶದೇವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಧೃತಿಸ್ವಾಧೀನದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿ 'ನಾವಶ್ಯಂ ಲಕ್ಷಣಾ | ವಾಕ್ಯಶೇಷದರ್ಶಿತಯೋಗವಶೇನ ಶ್ರುತ್ಯೈವಾಘಾತಾನಾಮಪಿ ಯಾಗಾನಾಂ ನಾಮತ್ವಸಂಭವಾತ್' ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಿ, ಎಂಟು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶದೇವಶಬ್ದವು ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ಆತ್ರೆಯಮಾಕಪಾಲಂ ನಿರ್ವಪತಿ, ಸೌರೈ ಚಕ್ರಂ, ಸಾವಿತ್ರಂ ದ್ವಾದಶಕಪಾಲಂ, ಸಾರಸ್ವತಂ ಚಕ್ರಂ, ಪೌಷ್ಣಂ ಚಕ್ರಂ, ಮಾರುತಂ ಸಪ್ತಕಪಾಲಂ ವೈಶದೇವೀಮಾಮಿಕ್ಷಾಂ ಚಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಮೇಕಕಪಾಲಮ್" ಇತಿ ಶ್ರುತಯಾಗಾಘಾತಕ ಇತ್ಯರ್ಥ: ||

'ಯದ್ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಯಾಗಿವುಳ್ಳ ಎಂಟು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - 'ಅಗ್ನೇಯಮಪ್ಪಾಕಪಾಲಂ ನಿರ್ವಪತಿ, ಸೌರ್ಯಂ ಚಕ್ರಂ, ಸಾವಿತ್ರಂ ದ್ವಾದಶಕಪಾಲಂ, ಸಾರಸ್ವತಂ ಚಕ್ರಂ, ಪೌಷ್ಣಂ ಚಕ್ರಂ, ಮಾರುತಂ ಸಪ್ತಕಪಾಲಂ ವೈಶದೇವೀಮಾಮಿಕ್ಷಾಂ ದ್ವಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಮೇಕಕಪಾಲಮ್' ೧. ಅಗ್ನೇಯಮಪ್ಪಾಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಪಣೆ ಮಾಡುವ ಅಗ್ನೇಯಯಾಗ. ೨. ಸೂರ್ಯದೇವತಾಕವಾದ ಚರೆಯಾಗ, ೩. ದ್ವಾದಶಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿ ನೀಡುವ ಸಾವಿತ್ರಯಾಗ, ೪. ಸಾರಸ್ವತಾಕವಾದ ಚರೆಯಾಗ, ೫. ಪೌಷ್ಣದೇವತಾಕವಾದ ಚರೆಯಾಗ, ೬. ಮರುತದೇವತಾಕವಾದ ಸಪ್ತಕಪಾಲಯಾಗ, ೭. ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಮೀಕ್ಷಾಯಾಗ, ೮. ಏಕಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಪಣೆ ಮಾಡುವ ದ್ವಾವಾಪೃಥಿವೀದೇವತಾಕ ಯಾಗ. ಹೀಗೆ ಎಂಟು ಯಾಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನತು ಮೀಮಾಂಸಕೇತಿ || ಪ್ರಾಗ್ವಿವೃತಮೇತದಧಿಕರಣಶರೀರಂ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣೇ | ಭವತ್ವನಾದಿಶಬ್ದೇಶು ಕ್ವಚಿಚ್ಛುತಿಬಲಾಧೌಗಿಕತ್ವಮ್ | ನ ಸರ್ವತ್ರೇತದ ಆಹ - ಉಪಪಾದಿತೇತಿ || ವಾಚ್ಯತಾ ಯೋಗಾದಿನೇತಿ ಭಾವ: |

ಈ ವೈಶದೇವತಾಕಯಾಗವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

'ಅನ್ನ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಉಪಪಾದಿತಾ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಏಕೆ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಕೇವಲ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಕಲ್ಲವೇ? ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ', 'ಅದ್ಯತೇಽತಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ತಸ್ಮಾದ್ನಂ ತದುಚ್ಯತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು 'ಅಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ, ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಂತರ್ಯಾಮಿ', 'ಭೂಮಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗಂತೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ನೀಡಿ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹಾಪ್ರಯೋಜನವು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचित್ತು ಶರೀರವಾಚಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಶರೀರಿಪಯತತಾಯಾ ದೇವಮನುಷ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಷು ದರ್ಶನಾತ್ಸರ್ವಸ್ಯ
ಚ “ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಶರೀರತ್ವಾತ್ಸರ್ವೇಽಪಿ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮಪಯತಾ
ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರ ಆಕ್ಷೇಪ - ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಾಗಲೀ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹೀಗೆ - ದೇವತಾವಾಚಕವಾದ, ಮನುಷ್ಯವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರೀರವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ‘ಚೈತ್ರನು ಬಂದನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ‘ಚೈತ್ರ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವನ ಶರೀರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗಮನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶಬ್ದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ‘ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ತದಪಿ ನ । ಜಾತಿಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಇತಿ ಭट्टಾದಿಮತೇ ವ್ಯಕ್ತಾವಿವ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಲಕ್ಷಣೇತಿ
ವಿವಕ್ಷಾಯಾಮುಕ್ತಶ್ರುತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾತ್ । ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತಾಚ್ಚ ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಭಾಟ್ಟರು ಜಾತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ನೀವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಈಗ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ನನು ಯಥಾ ಪ್ರಾಭಾಕರಮತೇ ಜಾತೌ ಶಕ್ತೇನಾಪಿ ಶಬ್ದೇನ ವ್ಯಕ್ತಿಘಿಃ । ತಥಾ ಹಿ । ವ್ಯಕ್ತಿ
ಪರತನ್ತ್ರಸ್ವಭಾವೈವಾಕೃತಿಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧಾ । ನ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಾ । ಪರತನ್ತ್ರಾ ಚ
ಪರಾಂತರ್ಭಾವಘಟಿತಮೂರ್ತೀರಿತಿ ಶಬ್ದಾದಪ್ಯಾಕೃತಿಃ ಸ್ತಥೈವ ಭಾತಿತಿ ಜಾತಿವ್ಯಕ್ತಯಃ
ಶಬ್ದಜನ್ಯೈಕಧೀವೇಶತ್ವೇಽಪಿ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿನನನ್ಯಲಭ್ಯಾಯಾಂ ಜಾತಾವೇವ । ನನು ವ್ಯಕ್ತೌ ।

ನಹಿ ರೂಪಿಣ್ಯಾ ರೂಪಧೀರिति न्यायेन धर्मस्य धर्म्यालीढतयैव स्फूर्तिनियमान्नान्तरीय-
कतया जात्यन्तर्भावेणैव व्यक्तिधीसिद्ध्या व्यक्तेरनन्यलभ्यत्वाभावात् । नापि
व्यक्तौ लक्षणा । एकधीवेद्यत्वात् । तथा सर्वस्यापि ब्रह्मपरतन्त्रस्वभावत्वाद्ब्रह्मणि
शक्तेर्लक्षणायाश्चाभावेऽपि ब्रह्मणस्तत्तच्छब्दजन्यधीवेद्यतेति विवक्षितमिति चेन्न ।

ಆಕ್ಕೇಶ - ಪ್ರಾಭಾಕರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು. (ಆಕೃತಿ = ಜಾತಿ) ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿ ಜಾತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಜಾತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪರತಂತ್ರವಾದ ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಂ ತರ್ಭಾವಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಶಬ್ದವು ಜಾತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಆವಾಗ ಜಾತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಇರುವಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಶಬ್ದದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಒಂದೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಹೊರತು, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಜಾತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಕಾರಣ, ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ರೂಪಜ್ಞಾನವು ರೂಪದ್ರವ್ಯರಹಿತವಾಗಿ ಬರಲಾರದು. 'ನಹಿ ರೂಪಶೂನ್ಯ ರೂಪಧೀಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಧರ್ಮಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯಭಿಚರತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಜಾತ್ಯಂತರ್ಭಾವದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತಿಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಜಾತಿಯಂತೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಒಂದೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎರಡೂ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಶಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಭಾಕರರ ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಲೀ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ. ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದರಂತೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ, ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

तत्सहृदिततयैव प्रतीतियोग्यत्वं हि तत्परतन्त्रस्वभावत्वम् । न त्वन्यत् ।
प्रकृतानुपयोगात् ।

ನಿರಾಕರಣೆ - ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ್ದರಿಂದ, ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಒಳಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣಾವನ್ನಾಗಲೀ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಂ' ಯಾವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಪ್ರತೀತಿ ಬರಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ತತ್ಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ಗೋತ್ವವು ಗೋ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೋತ್ವವು 'ಗೋಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರ ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಈ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಬಿಟ್ಟು ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ 'ತದಧೀನಸತ್ಯಾತ್ಮಮ್' ಅಥವಾ 'ತದಧೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತತ್ವಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ ಎನ್ನಲಾಗದು. ಹಾಗೇ ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

न हि वृश्चिकवाय्वादिशब्दैस्तदुपादानस्य गोमयाकाशादेर्वा गन्धादि-
शब्दैस्तदाश्रयस्य पृथिव्यादेर्वा धीरस्ति । तच्च योग्यत्वं तादृशप्रतीत्या कल्प्यम् ।

ಯಾವುದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೋ, ಅದು ಉಪಾದೇಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಿಯಮೇನ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವೋ, ಅದು ಆಶ್ರಯಜ್ಞಾನದಿಂದ
ಏತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ನಿಯಮೇನ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ. ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಜೇನಿಗೆ ಗೋಮಯವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾದೇಯವಾದ ವಾಯುವಿನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಉಪಾದಾನಭೂತವಾದ ಆಕಾಶದ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಉಪಾದೇಯವಾದ ಜೇನಿನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಉಪಾದಾನಭೂತವಾದ ಗೋಮಯದ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಗಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾದ ಗಂಧಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದರೆ ತತ್‌ಸಂಘಟಿತಯ್ಯವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಂ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತೀತಿಯಿದ್ದರೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

नच गवादिशब्देभ्यो व्यक्तिघटितजातेरिव घटादिशब्देभ्यो लोके ब्रह्मघटितघटादिधीः ।

ಗೋವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಗೋ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಗೋತ್ವವು ತೋರುವಂತೆ ಘಟ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತವಾದ ಘಟಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

वेदेऽपि “आकाशादेव समुत्पद्यन्त” इत्यादौ केवलब्रह्मण एव धीः । अन्यथा तस्य ब्रह्मणि समन्वयो न स्यात् ।

ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು.

‘आकाशः सम्भूतः’ इत्यादौ तु केवलाकाशस्यैव धीः । व्युत्पत्तिबलादत्रापि ब्रह्मघटिताकाशप्रतीतिकल्पनायां त्वन्योन्याश्रयः ।

'ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತ ಆಕಾಶಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಸಹಿತನಾದ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಅನುಭವದಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ

ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿವಾದ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತೀತಿಬಲದಿಂದಲೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ತತ್ಘಟಿತವಾದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

एवञ्च न काप्याकाशादिशब्दैर्ब्रह्मसङ्घटिताकाशादिधीरिति कथमाकाशादेर्ब्रह्म-
परतन्त्रस्वभावता ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ?

एतेन यथा देवादिशब्दाः कृष्णरामादिशब्दा वा शरीरविशिष्ट
शरीरिवाचकास्तथाऽऽकाशादिशब्दा अपि ब्रह्मशरीरभूताकाशादिविशिष्टब्रह्मवाचका
इति निरस्तम् ।

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರ ಒಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು - 'ದೇವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರಭೂತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ' ಎಂದು.

ಇವರ ವಾದವು ಈಗ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು.

शरीरजडकृशस्थूलादिशब्दानां केवलशरीर इव लोक आकाशादिशब्दानां
केवलाकाशादावेव प्रयोगात् ।

'ಶರೀರ', 'ಜಡ', 'ಕೃಶ', 'ಸ್ಥೂಲ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಶರೀರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು, ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು, ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ವೇದಽಪಿ “ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪಚ್ಯಂತೇ” ಇತ್ಯಾದಿ ಕೇವಲೇ ವಿಶೇಷ್ಯೇ “ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಪಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಶರೀರಮ್” ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ಕೇವಲೇವಿಶೇಷಣೇ ಪ್ರಯೋಗೇನ ವಿಶಿಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಾಭಾವಾತ್ ।

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ‘ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ್ಯಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ‘ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಪಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಶರೀರಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿದೆ. ಹೊರತು, ನೀವು ಹೇಳುವಂತೆ ಆಯಾ ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ.

ಸಮ್ಭೂತಾದಿವಾಕ್ಯೇ ನ ವಿಶಿಷ್ಟಪರತ್ವಮ್ । ತಥಾತ್ವೇ ಹಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವ-
ವತ್ಕಾರ್ಯತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಸತ್ತ್ವೇನ ವಿಶೇಷ್ಯೇ ಕಾರ್ಯತ್ವವತ್ಕಾರಣತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವೇನ ಶ್ರುತಿಷು ಬ್ರಹ್ಮಣಿ
ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ನಿಷಿದ್ಧ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಂ ನ ವಿಧೀಯತ ।

‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃಸಂಭೂತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಭೂತತ್ವವನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ, ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಚಿದಚಿದವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ವಿಶಿಷ್ಟನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವಾದ ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಇನ್ನು ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಗೌಣವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ, ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ईश्वरविशिष्टे पुनरीश्वरप्रवेशायोगेन सृष्टिवाक्यस्याकाशादिशब्दानां
केवलाकाशादिपरत्वस्यैव न्याय्यत्वाच्च ।

‘ತತ್ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್’, ‘ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು’ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ತೇಜಸ್ಸು, ಆಪ, ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದಾರೆ, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈಶ್ವರವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಈಶ್ವರ ಪ್ರವೇಶವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಷ್ಟೇ. ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಆಕಾಶಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

यदि च विशिष्टवाचिनां तेषां विशेषणे लक्षणा तर्हि समन्वयविषये विशेष्ये ब्रह्मण्यपि सा स्यात् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದ ವಿಶೇಷ್ಯಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

किञ्च लोकवेदानुसारेण विशेषणवाचितैव । वेदे क्वचिद्विशिष्टे लक्षणेत्येव किं न स्यात् ।

ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕಪ್ರಯೋಗ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

प्रकाशः -

“तदभिध्यानादेव तु तल्लिङ्गात् सः” इत्यादिसूत्रभाष्योक्तमनूय निराह - केचित्त्विति ॥

ವಿವರಣೆ - ‘ತದಭಿಧ್ಯಾನಾದೇವ ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಸಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ‘ಕೇಚತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

प्रकाशः - उक्तेति ॥ “नामानि सर्वाणि यमाविशन्ति, सर्वे वेदा यत्पदमामनन्ति, वचसां वाच्यमुत्तमं सर्वस्य तदधीनत्वात्तत्तच्छब्दाभिधेयता” इत्यादिश्रुतिस्मृतिविरोधादित्यर्थः ॥

'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ, ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ, ವಚಸಾಂ ವಾಚ್ಯಮುಕ್ತಮಂ ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾತ್ಪ್ರತ್ಯಭಿಧೇಯತಾ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೀವು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - **अपसिद्धान्ताच्चेति ॥** "चराचरव्यपाश्रयस्तु स्यात्तद् व्यपदेशो भाक्तः" इत्यत्र वाच्यत्वोक्तेरिति भावः ॥ **न त्वन्यदिति ॥** तदुपादानत्वादिक-
मित्यर्थः ॥

'ಚರಾಚರವ್ಯಪಾಶ್ರಯಸ್ತು ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ವ್ಯಪದೇಶೋ ಭಾಕ್ತಃ ತದ್ವ್ಯಾಪಭಾವಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀವೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ಬರುತ್ತದೆ. 'ನ ತ್ವಸ್ಯತ್' ಎಂದರೆ 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್ ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, 'ತದುಪಾದಾನಕತ್ವ' ಎಂದಾಗಲೀ 'ತದಾಶ್ರಿತತ್ವ' ಎಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - **प्रकृतेति ॥** एकवित्तिवेद्यत्वरूपप्रकृतप्रमेयानुपयोगादित्यर्थः । तदेव व्यनक्ति ॥ **न हीति ॥**

'ಪ್ರಕೃತ ಅನುಪಯೋಗಾತ್' ಎಂದರೆ 'ಏಕವಿತ್ತಿವೇದ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ತದುಪಾದಾನತ್ವಾದಿಗಳು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅದನ್ನೇ 'ನ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - **लोकेऽभावेऽपि स्याद्वेदे तथा धीरित्यत आह - वेदेऽपीति ॥** अन्योन्याश्रय इति ॥ व्युत्पत्तौ सिद्धायां तद्वलात्तद्वदिततत्ಪ್ರतीತಿः तथाप्रतीತौ सिद्धायां तद्वलात्तथा व्युत्पत्तिग्रह इत्यन्योन्याश्रय इत्यर्थः ॥

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಶರೀರವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವೇದೇಽಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಘಟಕವಾದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - **कृणोति ॥** तन्मते कृष्णरामादेरपि भिन्नशरीराङ्गीकारात्तद्विशिष्टवाचि ता कृणादिशब्दस्य ध्येया ॥

ರಾಮಾನುಜ ಮತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ-ರಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಶರೀರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೃಷ್ಣ-ರಾಮಾದಿ ಶರೀರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सम्भूतादिवाक्य इति ॥ न विशिष्टपरत्वमिति पदच्छेदः ॥ श्रुतिष्विति ॥ न जायते म्रियते इत्यादिष्वित्यर्थः ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸಂಭೂತವಾಕ್ಯೇ ನ ವಿಶಿಷ್ಟಪರತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಂಭೂತವಾಕ್ಯೇನ' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ 'ಸಂಭೂತವಾಕ್ಯೇ' 'ನ' ಎಂದೇ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಶ್ರುತಿಮ್' ಎಂದರೆ 'ನ ಜಾಯತೇ ಮ್ರೀಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - पुनरीश्वरप्रवेशेति ॥ "तत्सृष्टा तदेवानुप्राविशत्" इत्युक्तप्रवेशायो गेनेत्यर्थः । विशेषणे आकाशादावित्यर्थः ॥

'ತತ್ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. 'ವಿಶೇಷಣೇ' ಎಂದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सा स्यादिति ॥ ननु विशिष्टवाचिनां स्वातन्त्र्येणोपस्थित्यर्थं विशेषणे लक्षणा न विशेष्यत इति चेन्न । नियामकाभावादिति भावः ।

ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗಲು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೊರತು ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ಎಂದರೆ ನಿಯಾಮಕವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಶರೀರವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೇ, ಶರೀರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂಬುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. 'ದೇವತೆಯು ಮಾತನಾಡಿದನು' 'ಮನುಷ್ಯನು ಬಂದನು' ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವಾದರೂ, ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದವನು ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದು ವ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ ಸಮನ್ವಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಧೋರಣೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಭಾಟ್ಟರು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ದಿತೇನಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಪ್ರಾಧಾಕರರು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತುಲ್ಯವೃತ್ತಿವೇದ್ಯತಯಾ ಜಾತಿಜ್ಞಾನ ಬರುವಾಗಲೇ ವ್ಯಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದೇ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. 'ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರ ಸ್ವಭಾವ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ವೃತ್ತಿ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಗೋಮಯ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದುಪಾದಾನಕತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅದರಂತೆ ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ, ಗಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಾಶ್ರಿತತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೊರತಾಗಿ 'ತತ್ ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಗವಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಗೋ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಘಟಿತವಾದ ಜಾತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುವಂತೆ ಘಟಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಸಮರ್ಥನೆ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

=====

ರಾಮಾನುಜಮತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

एवं “अहं ब्रह्मास्मि” “तत्त्वमसि” इत्यादावहमर्थादिविशिष्टे ब्रह्मण्यहमादि-
शब्दानां मुख्यत्वे “तदात्मानमेवावेदहं ब्रह्मास्मि” “तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं
वेत्य परतप” इति निष्कृष्टे ब्रह्मादावहमादिशब्दानां लक्षणा स्यात् । ततो वरं
लोकवेदानुसारेणाहमाद्यर्थे मुख्यता ।

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮೂರ್ತಿಕವಾಗಿಯೇ ತೋರುವುದಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಅಹಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ 'ತದಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ತಾನ್ಯಹಂ ವೇದ ಸರ್ವಾಣಿ ನ ತ್ವಂ ವೇತ್ಯ ಪರಂತಪ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ ತ್ವಂ' ಮೊದಲಾದ

ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈಶ್ವರನೇ ಸ್ವತಃ ತನ್ನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ 'ತದಾತ್ಮಾನಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕೃಷ್ಣನು ಲಕ್ಷಣಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ, ಅರ್ಜುನನೂ ಕೂಡ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಅಹಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೀವು ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೋಗಿ, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಹಮರ್ಥಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

तद्विशिष्टे तु ब्रह्मणि क्वचिन्नक्षणा वा अस्मदीत्या प्रसिद्धनिमित्तस्य
तदधीनत्वादिना शुद्ध एव ब्रह्मणि मुख्यता वा ।

ಅಹಮರ್ಥಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದೆಲ್ಲೆಡೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಹಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

देवादिशब्दास्त्वात्ममात्रे शरीरमात्रे च न प्रयुज्यन्त इति वैषम्यम् ।

ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಕೇವಲ ಆತ್ಮನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಕೇವಲ ಶರೀರದಲ್ಲಾಗಲೀ, 'ದೇವಃ' 'ಮನುಷ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ದೇಹವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು

ವಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದದಲ್ಲಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಆಕಾಶದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೇವಾದಿಶಬ್ದಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಆಕಾಶದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

किञ्च सर्वं न मुख्यत ईश्वरस्य शरीरम् ।

अशरीरं शरीरेष्वनवस्येष्ववस्थितम् ।

महान्तं विभुमात्मानं मत्वा धीरो न शोचति ।

ಸ ಯಶ್ರಾಮಶರೀರಃ ಪ್ರಜಾತ್ಮಃ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿभिಃ, "ನೈವ ಪ್ರಕೃತಿಜಾಃ ಕ್ವಚಿತ್" ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿभिಃ ಭಗವತಃ ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರನಿವೇಧೇನ ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇಶ್ವರ-ಶರೀರತ್ವಾಪೋಗಾತ್ ।

ಮತ್ತು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶರೀರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ -

'ಅಶರೀರಂ ಶರೀರೇಷ್ವನವಸ್ಯೇಷ್ವವಸ್ಥಿತಮ್' ।

ಮಹಾಂತಂ ವಿಭುಮಾತ್ಮಾನಂ ಮತ್ವಾ ಧೀರೋ ನ ಶೋಚತಿ ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸದಿದ್ದರೂ, ನೆಲೆಸಿದಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾತ್ಮನೂ, ವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಧೀರನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ ಯಶ್ರಾಮಶರೀರಃ ಪ್ರಜಾತ್ಮಾ' ಪ್ರಜಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ 'ನೈವ ಪ್ರಕೃತಿಜಾಃ ಕ್ವಚಿತ್' ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಎಂದೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದ ನಿಷೇಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪೃಥ್ವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

पृथिव्यादेरीश्वरभोगायतनत्वाभावेनाशरीरत्वोक्तौ च भोगायतनवाचिनां देवादिशब्दानामेव शरीरिपर्यन्तताया दृष्टत्वेन पृथिव्यादिशब्दानामीश्वरपर्यन्तता न स्यात् ।

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಈಶ್ವರನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಅಶರೀರಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಶರೀರವೇ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಶರೀರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಈಶ್ವರನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಶರೀರಿಯೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೋಗಲಾರವು.

ಪೃಥಿವ್ಯಾಽಥಾ ದೇವತಾಸ್ತು ದೇಹವತ್ತ್ವದ್ವಿಶತ್ವತಃ ।

ಶರೀರಮಿತಿ ಚೋಚ್ಯಂತೇ ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥

ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ನ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಮುಖ್ಯಂ ಶರೀರಮ್ ।

ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಾ ದೇವತಾಸ್ತು ದೇಹವತ್ತ್ವದ್ವಿಶತ್ವತಃ ।

ಶರೀರಮಿತಿ ಚೋಚ್ಯಂತೇ ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನರಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ದೇಹದಂತೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಶರೀರವಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಧೀನರಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

किञ्च “यस्य पृथिवी शरीरम्” इत्यादिना न जडस्येश्वरशरीरत्वसिद्धिः, “यं पृथिवी न वेद” इत्यादिवाक्यशेषेण पृथिव्यादेश्वेतनत्वात् ।

ಮತ್ತು 'ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಪೃಥಿವೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡವಾದ ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯು ಚೇತನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡವಾದ ಪೃಥಿವಿಯು 'ಪೃಥಿವೀ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದೇ ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

किञ्च “अशरीरम्” इति श्रुत्या लोकतः प्राप्तशरीरस्यैव निषेधात्तदनुरोधेन “यस्याव्यक्तं शरीरम्” इत्यादिकं न लोकसिद्धशरीरपरमिति न देवमनुष्यादि-शब्दसाम्यसिद्धिः ।

ಮತ್ತು 'ಅಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪುಕೃತ ಶರೀರವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಾರದು.

अपि च यस्य चेतनस्य यद् द्रव्यं सर्वात्मना स्वायै नियन्तुं धारयितुं च शक्यं, तच्छेषतैकस्वरूपं च तत्तस्य शरीरमिति भवद्विरुक्तत्वात् तदधीनत्वातिरिक्तं शरीरत्वमस्ति ।

ಮತ್ತು ಯಾವ ಚೇತನನಿಗೆ ಯಾವ ದ್ರವ್ಯವು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿಯಮನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಪದಾರ್ಥವಷ್ಟೇ ಅವನಿಗೆ 'ಶೇಷತ್ವಕಸ್ವರೂಪಂ' ಶರೀರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಭೂತ ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನೀವು ಶರೀರ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಈ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ತದಧೀನತ್ವವನ್ನೇ ಶರೀರತ್ವ' ಎಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವೂ ಕೂಡ ತದಧೀನತ್ವವನ್ನೇ ಶರೀರತ್ವ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಶರೀರತ್ವವನ್ನೇನೂ ನೀವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

एतेन “हन्ताहमिमास्तिष्ठो देवता अनेन जीवेनात्मनानुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणि नामरूपे व्याकरोत्” इति श्रुतावीश्वरप्रवेशानन्तरं नामरूपव्याकरणोक्तेः सर्वशब्दास्तत्तद्विशिष्टेश्वरवाचिन इति निरस्तम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಹಂತಾಹಮಿಸ್ತಿಸ್ಥೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್' ಮೂರುಬಗೆಯ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

विशेषणादावपि प्रयोगस्य दर्शितत्वात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಜಡವಾಗಿದೆ, ಕೃತವಾಗಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತಾ ಪದವು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

किञ्च जीवेनात्मनेति श्रवणात्त्वन्मते च जीवशब्दस्य जीवशरीरकब्रह्मवाचित्वा-
जीवशरीरकात्मनानुप्रविष्टस्य वाच्यत्वं स्यात्, नतु घटाद्यनुप्रविष्टस्य ।

ಮತ್ತು 'ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಜೀವಶಬ್ದವು ಜೀವಶರೀರಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಶರೀರವಾಗಿವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

कथं च देवतासु जीवशरीरकात्मनानुप्रवेशः । किञ्च अनुप्रवेशानन्तरं
व्याकरणमात्रेणानुप्रवेशस्य वाच्यकोटित्वे सङ्कल्पानन्तरं सृष्ट्या सङ्कल्पस्य
सृज्यकोटिता स्यात् ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಜೀವಶರೀರಕನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರವೇಶವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು ಅನುಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವ ಬರುವುದಾದರೆ, ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಲೀ, ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಸೃಷ್ಟಿಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದು ಮನೆಗೆ 'ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ' ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ, ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆಯಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ.)

श्रूयते च पूर्ववाक्येऽनुप्रवेशात्पूर्वमेव “तत्तेजोऽसृजत तदपोऽसृजत ता
अन्नमसृजन्त” इति तेजआदीनां नाम सम्बन्धः ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದರ ಮೊದಲೇ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ ತದಪೋಽಸೃಜತ ತಾ ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ತೇಜ', 'ಅಪ್', 'ಅನ್ನ' ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತೌ ತು ಚಾನ್ದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ತೇಜೋಽವಿಜ್ಞಾನುಪ್ರವೇಶಾನಂತರಂ ತದಿತರನಾಮರೂಪ-
ವ್ಯಾಕರಣಮೇವ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ 'ತೇಜಸ್ಸು', 'ಅಪು', 'ಅನ್' ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ಉಳಿದ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

टीकाक्षरार्थस्तु ॥ तुच्छशब्दे तुदित्यस्यार्थमाह - तोदनात्तुदिति ॥ छ
इत्यस्यार्थमाह ॥ अदृश्यः छ इति ॥ उभयत्रेति ॥ असद्वाचिशब्देष्वाभाववाचि-
शब्देषु चेत्यर्थः । तस्मान्नारायणाख्यं ब्रह्मानन्तगुणमिति सिद्धम् ॥ छ ॥
एतेनाधिकरणम् ॥ ७ ॥

इति श्रीमद्भाष्यतीर्थपूज्यपादानां शिष्येण व्यासयतिना विरचितायां
श्रीमद्भाष्यटीकाविवृतौ तात्पर्यचन्द्रिकायां प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ छ ॥
प्रथमाध्यायः सम्पूर्णः ॥

ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೀಗಿವೆ - 'ತುಚ್ಛ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ತುತ್' ಎಂಬ ಪದದ
ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತೋದನಾತ್ತುಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಥ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರದ ಅರ್ಥವನ್ನು
'ಅದೃಶ್ಯಃ ಛಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಭಯತ್ರ' ಎಂದರೆ ಅಸದ್ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ
ಮತ್ತು ಅಭಾವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ
ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ಭ್ರೂಹ್ಮಾಂತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಂದ
ವಿರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಭ್ರೂಹ್ಮಟೀಕಾವಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಎತೇನಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಪ್ರಕಾಶ: -

ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಿತ್ವಪಕ್ಷೇ ದೋಷಾಂತರಮಾಹ - ಏವಮಿತಿ ॥ ಬ್ರಹ್ಮಾದೌ ಬ್ರಹ್ಮಜೀವಾದೌ ।
ಅಹಂತ್ವಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ವಿವರಣೆ - ಆಯಾ ಪಾದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಆಯಾ ಪಾದಾರ್ಥಗಳಿಂದ, ಆಯಾ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಏವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮಾದೌ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಅಹಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ 'ತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ದೇವಮನುಷ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕಾ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತ್ಯತ ಆಹ -
ದೇವಾದೀತಿ ॥ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತಿ ॥ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಸ್ಮೃತೇರಿತ್ಯರ್ಥ: ॥

ಹಾಗಾದರೆ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವಿಷಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು 'ದೇವಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂದರೆ 'ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಚೇತನತ್ವಾದೀತಿ ॥ ಯಥಾ ಚೈತನ್ಯೋಪಪಾದಿತಮನ್ತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣೇ । ತಥಾ
ಚ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ "ಶ್ರೂಯತೇ ಚ ಸರ್ವಶರೀರತ್ವೇನ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ತರ್ಯಾಮಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ"
ಇತ್ಯಾಶ್ಚುಕ್ತೀರಯುಕ್ತೇತಿ ಭಾವ: ॥

'ಚೇತನತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಯತೇ ಚ ಸರ್ವಶರೀರತ್ವೇನ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಂತರ್ಯಾಮಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ' ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವ, ಸರ್ವಶರೀರತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ಲೋಕಸಿದ್ಧಶರೀರಪರಮಿತಿ ॥ ತಥಾತ್ವೇ ಸ್ವೋಕ್ತಸ್ಯೈವ ಸ್ವಯಂ ನಿಷೇಧೇನ
ಸ್ವವ್ಯಾಹರ್ತೃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಕ್ತಾದೀತಿ ಭಾವ: । ಏತೇನೇತ್ಯುಕ್ತಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ವಿಶೇಷಣೇತಿ ॥
ಶರೀರ ಜಡಕೃಶಸ್ಯುಲ್ಲಾದೀತ್ಯಾದಿಗ್ರನ್ಯ ಇತಿ ಭಾವ: ॥

'ನ ಲೋಕಸಿದ್ಧಶರೀರಪರಮ್' ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಸ್ವತಃ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವವ್ಯಾಹತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಮಾಡಲು 'ವಿಶೇಷಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಶರೀರ, ಜಡ, ಕೃಶ, ಸ್ಥೂಲ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಥಾಶ್ವೇತಿ || ದೇವತಾರೂಪಜೀವೇಷು ಜೀವಾಂತರಪ್ರವೇಶಾಯೋಗೇನ ತಚ್ಚರೀರಕೇಶ್ವರಾನುಪ್ರವೇಶೋ ನ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥ: ||

ದೇವತಾರೂಪವಾದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಜೀವನ ಪ್ರವೇಶವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಶರೀರಕ್ಕನಾದ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ತಾನ್ದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯೇತಿ ||

ಸೃಷ್ಟಿಶ್ವೇತೇಷು ಭಗವಾನಿಕ್ಷಾಂಚಕ್ರೇ ಸ ಕೇಶವ: |
ಜೀವಾಲ್ಪೇನೈವ ರೂಪೇಣ ಯೋನಿರೂಢ ಇತಿ ಸ್ಮೃತ: |
ತೇನ ರೂಪೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದೀನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ರೂಪನಾಮನಿ |
ಕರಿಷ್ಯೇ ತ್ರಿವೃತಶ್ಚೇತಾನೇಕೈಕಂ ಕರವಾಣಿ ಚ |
ಇತಿ ಮತ್ವಾ ಪ್ರವಿಷ್ಯಾಥ ತೇಭ್ಯ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮಪಿ |
ನಾಮರೂಪಾಣಿ ಕೃತವಾಂಸ್ತಾಂಶ್ಚಾನ್ಯೋನ್ಯಪ್ರವೇಶಿನ: |
ಕೃತ್ವಾಽಗ್ರಿಸೋಮಸೂರ್ಯಾದಿಶ್ವೇತಾಂಶ್ಚೀನ್ ವಿದಧೇ ಪುನ: ||

ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: |

ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೀಗಿದೆ -

ಸೃಷ್ಟಿಶ್ವೇತೇಷು ಭಗವಾನೀಕ್ಷಾಂಚಕ್ರೇ ಸ ಕೇಶವ: |
ಜೀವಾಲ್ಪೇನೈವ ರೂಪೇಣ ಯೋನಿರೂಢ ಇತಿ ಸ್ಮೃತ: |
ತೇನ ರೂಪೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದೀನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ರೂಪನಾಮನೀ |
ಕರಿಷ್ಯೇ ತ್ರಿವೃತಶ್ಚೇತಾನೇಕೈಕಂ ಕರವಾಣಿ ಚ |
ಇತಿ ಮತ್ವಾ ಪ್ರವಿಷ್ಯಾಥ ತೇಭ್ಯ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮಪಿ |
ನಾಮರೂಪಾಣಿ ಕೃತವಾಂಸ್ತಾಂಶ್ಚಾನ್ಯೋನ್ಯಪ್ರವೇಶಿನ: |
ಕೃತ್ವಾಽಗ್ರಿಸೋಮಸೂರ್ಯಾದಿಶ್ವೇತಾಂಶ್ಚೀನ್ ವಿದಧೇ ಪುನ: ||

ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನು ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು. ಜೀವನೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪದಿಂದಲೇ

ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ರೂಪ ಹಾಗೂ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪೃಥಿವೀ, ಅಪ್, ತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಒಂದೊಂದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವನು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪುನಃ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು. ಪೃಥಿವೀ, ಅಪ್, ತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರ ಶರೀರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यत्त्वत्राध्याये न्यायरक्षामणावाधुनिकेन केनचित्प्रतिनयं परमते सूत्राक्षरस्वारस्यवर्णनं कृतम् ।

ಅಧುನಿಕನಾದ ಅದ್ವೈತಿಯೊಬ್ಬನು 'ನ್ಯಾಯರಕ್ಷಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾಕ್ಷರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यच्च पाराशर्यविजये रामानुजमते सूत्राक्षरस्वारस्यवर्णनं कृतम् । तदुभयमापातरमणीयम् ।

ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು 'ಪಾರಾಶರ್ಯವಿಜಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾಕ್ಷರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಮತವೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಆಪಾತರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चन्द्रिकोक्तदूषणगणलङ्घने जङ्गलं च न भवतीति ग्रन्थगौरवभीरुभिरस्माभिर्न तत्र पराक्रान्तम् ।

ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ದಾಟಲು ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕೂಡ ಮೋಕಾಲೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಗ್ರಂಥಗೌರವದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्राध्याये सिद्धान्ते प्रतिनयं पाराशर्यविजयोक्तदूषणालग्रताप्रकारस्त्रिपाद्यां भावदीपेऽस्माभिः प्रदर्शितो ध्येयः । चतुर्थपादेऽत्रैव व्यक्तः ।

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಪಾರಾಶರ್ಯವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷವನ್ನು ಭಾವದೀಪದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೇವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೋಷಗಳನ್ನು ಇದೇ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - अध्यायार्थोपसंहारपरटीकां व्यनक्ति ॥ तस्मान्नारायणाख्यं
ब्रह्मानन्तगुणमिति सिद्धमिति ॥ छ ॥ एतेनाधिकरणम् ॥ ७ ॥

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतंत्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यश्रीराघवेन्द्रयतिकृते चन्द्रिकाप्रकाशे
प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಸ್ಮಾತ್ ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂತಗುಣಮ್ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ. ಹೀಗೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮತ್ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಪಾದವು ಮುಗಿಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

गुरुराजीयम् - समन्वयाध्यायेन न ब्रह्मणः सर्वशब्दवाच्यत्वसिद्धिरित्य-
न्येषां मतं दूषयितुमनुवदति ॥ अन्ये त्विति ॥ अन्तर्यामिभूमादिशब्दानामिति ॥
तथा च ब्रह्मणि न लक्षणावृत्तिरिति भावः । नन्वेवं श्येनादिशब्दानां योगेनैव
यागपरतायाः सम्भवेन श्येनशब्दे गौणी सोमेन यजेतेत्यत्र सोमशब्दे मत्वर्थे लक्षणा
च नाश्रीयेतेत्यतस्तद्वैषम्यं दर्शयति ॥ रूढानामिति ॥ नन्वेवं वैश्वदेवशब्दस्य विश्व
देवकृतत्वयोगेनाग्नेयादिवागाष्टकपरत्वसम्भवे तत्र वैश्वदेवशब्दस्य मीमांसकोक्तलक्षणो
क्तिविरोध इत्यतस्तदुक्तेरप्रामाणिकत्वाच्च विरोध इत्यत आह - वैश्वदेवशब्दोऽपीति ॥
ब्रह्मपर्यता इति ॥ ब्रह्मणि न शक्तिर्न वा लक्षणेति भावः ॥ उक्त श्रुत्यादीति ॥
नामानि सर्वाणि यमाविशन्तीत्युक्तश्रुत्यादिविरोधादित्यर्थः ॥ अपसिद्धान्तादिति ॥
मायिना सर्वेषां शब्दानां ब्रह्मणि लक्षणाभ्युपगमेऽपि त्वया तदनभ्युपगमादित्यर्थः ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

आकृतिः जातिरित्यर्थः ॥ न त्वन्यदिति ॥ तदुपादानत्वं वा तद्गुणकत्वं
वेत्यर्थः ॥ प्रकृतानुपयोगादिति ॥ जगददा प्रतीयते तदा नियमेन ब्रह्मापि प्रतीयत
इति तत्प्रकृतम् । तत्रान्यस्य तदुपादानकत्वस्य तद्गुणकत्वस्य वाऽनुपयोगादित्यर्थः ।
प्रकृतानुपयोगादित्युक्तम् । तत्र तदुपादानकत्वस्य प्रकृतानुपयोगत्वं दर्शयति ॥ न
हीति ॥ तद्गुणकत्वस्यापि तदुपपादयति ॥ गन्धादिशब्दैरिति ॥ अस्तु तर्हि
सङ्घटिततयैव प्रतीतियोग्यत्वं तत्परतन्त्रस्वभावत्वमित्यत आह - तच्चेति ॥
अन्यथेति ॥ आकाशादेव समुत्पद्यन्त इत्यत्र केवलब्रह्मण एव धियो भाव
इत्यर्थः । ननु आत्मन आकाशः सम्भूत इत्यत्र नाकाशमात्रधीः । तस्य यस्याकाशः
शरीरमित्यादिश्रुत्यनुसारेण ब्रह्मशरीरत्वात् । शरीरवाचकानां शरीरपर्यन्तताया
देवतादिशब्देषु दर्शनादत्रापि ब्रह्मसङ्घटिताकाशस्यैव प्रतीत्या केवलाकाशस्या-
प्रतिभासादित्यत आह - व्युत्पत्तिबलादिति ॥ अन्योन्याश्रय इति ॥
शरीरवाचकशब्दानां शरीरपर्यन्तत्वे सिद्ध आकाशः सम्भूत इत्यादौ शरीरवाच-
काकाशशब्दस्य ब्रह्मसङ्घटिताकाशप्रत्यायकत्वसिद्धिः आकाशस्सम्भूत इत्यत्र
शरीरपर्यन्तत्वे सिद्धे व्यभिचाराभावेन शरीरवाचकानां शब्दानां शरीरपर्यन्तत्वसि-
द्धिरित्यन्योन्याश्रयः स्यादित्यर्थः । एवमाकाशादेर्ब्रह्म शरीरत्वमभ्युपेत्य शरीरवाचकानां
शब्दानां शरीरपर्यन्तत्वाभावेन न ब्रह्मशरीरत्वसिद्धिरित्युक्तम् । इदानीमाकाशादेः
शरीरत्वस्यैवाभावेन तद्वाचकानां न ब्रह्मपरत्वमित्याह - किञ्चेति ॥ दर्शितत्वादिति ॥
यस्याव्यक्तं शरीरमित्यादावित्यर्थः । वास्तवं श्रुत्यर्थमाह - भुताविति ॥
उभयत्रेत्येतत्परामर्शव्याप्रतीतेर्व्याचष्टे ॥ असद्वाचिशब्देष्विति ॥ ७॥
एतेनाधिकरणम् ॥ ७॥

इति श्रीमद्विद्याधीनपूजादानां शिष्येण केशवभट्टारकेण विरचितायां

चन्द्रिकावाक्यार्थविवृतौ प्रथमाध्यायस्य चतुर्थःपादः ॥ १ ॥ ४ ॥

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನುವುದಾದಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ', 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಬೇಕು. ಆದಾಗ ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ 'ತದಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅರ್ಥವೆನ್ನಬೇಕು. ಇದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಅಹಮರ್ಥನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದೇ ಲೇಸು.

ಇನ್ನು ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ದೇಹವನ್ನಾಗಲೀ, ಕೇವಲ ಚೇತನನ್ನಾಗಲೀ, ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಯಾರೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಶಿಷ್ಟನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ನೀವು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಿದ್ದು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. 'ನೈವ ಪ್ರಕೃತಿಜಾಃ ಕೃಚಿತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ 'ಆಶರೀರಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ' ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಶರೀರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಾರ್ಥಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣ

(೧-೪-೭)

ಭಾಗ - ೨

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

अणुभाष्यम्

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

शून्यमेव च । इत्याद्यन्यत्र नियतैरपि मुख्यतयोदितः । शब्दैः

ಬೇರೆಡೆ ನಿಯತವಾದ ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರ ಸುಖವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಶೂನ್ಯ'. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್'. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖಪಡಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ತುಚ್ಛ'ನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

***

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿ:

ತತ್ವಮಂಜರಿ

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

नन्वथापि न हरेः सर्वशब्दवाच्यता । शून्यासत्तुच्छादिशब्दानां निःस्वरूपवाचिनां सस्वरूपे हरावयोगात्, निःस्वरूपे नियमनायोगेन तदधीनत्वन्यायासम्भवाच्चेत्यतः प्राप्तम् - एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याता इति । तदर्थः - शून्यमेव च । इत्याद्यन्यत्र नियतैरपि मुख्यतयोदितः । शब्दैरिति ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶೂನ್ಯ', 'ಅಸತ್', 'ತುಚ್ಛ', 'ಅಭಾವ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವರೂಪವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅವನನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾರವು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿಃಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಕೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ । ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ । ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

एकारस्य अन्यत्रैवेत्यन्वयः । चः पूर्वोक्तसमुच्चये । इत्यादीत्यविभक्तिकम् । इत्यादिभिरित्यर्थः ।

'ಶೂನ್ಯಮೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಿವಹಾರಕ್ಕೆ 'ಅನ್ಯತ್ವೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬುದು 'ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಿಭಕ್ತಿಕ ಪದ.

ವಿಕೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ತथा चान्यत्रैव नियतैः निःस्वरूपवाचित्वेन अन्यत्रैव प्रसिद्धैः शब्दैः, असत्, अभावः, तुच्छमित्यादिशब्दैः एको जनार्दन एव मुख्यतयोदितः । न शून्यादिः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಃಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಅಸತ್', 'ಅಭಾವ', 'ತುಚ್ಛ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ.

कुतः । शब्दैः । 'नामानि सर्वाणि', 'तमेवैकं जानथ', 'ता वा एताः सर्वा क्रचः', 'हन्तैतमेव पुरुषं सर्वाणि नामान्यभिवदन्ति इत्यादिभिः सर्वशब्दवाच्यत्वावेदकैः शब्दैरित्यर्थः ।

ಏಕೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ', 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ' 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಯುಚಃ' 'ಹಂತ ಏತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭವದಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

निमित्ताभाव इत्यतोऽपि - शब्दैरिति । 'शमूनं कुरुते यस्मात्' इति निर्वचनपरशब्दैः तत्प्रतिपादकस्वातन्त्र्यावेदकसर्वशब्दैरित्यर्थः ।

ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೂನ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ ಯಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೇದವೇ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರ ಸುಖವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಶೂನ್ಯ' ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯತ್ವವಿರಬೇಕಾದರೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆ ಇರಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

पादार्थमुपसंहरति - इत्याद्यन्यत्र नियतैरपि मुख्यतयोदितः । शब्दैरिति । इत्यादीत्यनेन समन्वितैतत्पादीयाव्यक्तादिकृत्स्नशब्दपरामर्शः । तथा च इत्यादिभिः अव्यक्तशब्दप्रभृतिभिः अन्यत्रैव प्रसिद्धैरेको जनार्दನो मुख्यतयोदित इति ।

ಸಮಗ್ರ ಪಾದದ ಸಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ | ಶಬ್ದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ, ಅವ್ಯಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ = ಅವ್ಯಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಯಮುಪಸಂಹರತಿ - ಅತೋನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಚಂದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯ ಇತಿ | ಅತಃ |
 ಅನ್ಯತ್ರೋಭಯತ್ರಾನ್ಯತ್ರೈವ ಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರೋಪಶಬ್ದೈಃ |
 ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ಜನಾರ್ದನೋನಂತಗುಣ ಇತಿ |
 ತಾವತಾ ಕಯಮನಂತಗುಣ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಯಚ್ಚಂದಾ ಇತಿ |
 ಯಥಸ್ಮಾಧೋಗೇನ ಅವಯವಾರ್ಯಸಮ್ಬಂಧೇನ ವೃತ್ತಿಃ |
 ಯೇಷಾಂ ತ ಇತಿ ಯೋಗವೃತ್ತಯೋ ಯೋಗಿಕಾಃ |
 ಶಬ್ದಾಃ |
 ತಸ್ಮಾದಿತೀರ್ಯಃ |

ಸಮಗ್ರ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಲು 'ಅತೋನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಚಂದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅತಃ = ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಉಭಯತ್ರವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅನಂತಗುಣಃ = ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯಚ್ಚಂದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಅವಯವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವೃತ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ವೇದದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯವಿವೃತೌ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ ಭಿಕ್ಷುಣಾ |

ಕೃತಾಯಾಂ ತತ್ವಮಂಜರೀಯಾಂ ಸಮಾಪ್ತೋಽಧ್ಯಾಯ ಆದಿಮಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಟೀಕಾಯಾಂ
 ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಮಂಜರೀಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ||೪||

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ |

ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯವಿವೃತೌ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ ಭಿಕ್ಷುಣಾ ।

ಕೃತಾಯಾಂ ತತ್ತ್ವಮಂಜರ್ಯಾಂ ಸಮಾಪ್ತೋಽಧ್ಯಾಯ ಆದಿಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಭಿಕ್ಷುವಿನಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯದ ವಿವೃತಿರೂಪವಾದ ತತ್ತ್ವಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ १-४-२९ ॥

ಅತ್ರ ನಯೆ ನಿಘೆಧಾರ್ಥಾಃ ಶಬ್ದಾ ಸಮನ್ವೀಯಂತೆ । एतेन तदधीनत्वादिप्रागुक्तहेतुजातेन सर्वे शून्यासदादिशब्दास्तत्तु मुख्यवृत्त्या ब्रह्मैवेति व्याख्याताः प्रतिपादिता इत्यर्थः । प्रगुक्तसर्वप्रमेयावधारणार्था द्विरुक्तिः । “अवधारणार्थं सर्वस्य” इत्यादेः ॥ ७ ॥

ಈ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏತೇನ = ತದಧೀನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಹೇತುಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸರ್ವೇ = ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು, ತತ್ತು = ಮಹಾಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಅವಧಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬ ವರಾಹಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅತ್ರಾಥನಯೇ ತತ್ತನ್ನಿಶ್ಚೇಶಸಂಬಂಧಾದನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಃ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತೌ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಂ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ಚ । ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯೇ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಪದವರ್ಣರೂಪೇಣೇಶೇ ವೃತ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ರೂಢಿಶ್ಚ । ನಸಂಕ್ಷೇಪೇತಿ ನಯೇ ಇಶಸ್ಯ ರೂಪಮೇದೇನಾಧಾರಾಧೇಯಭಾವಃ । ಕಾರಣತ್ವೇನೇತಿ ನಯೇ ಇಶಸ್ಯ ರೂಪಭೇದನ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯವ್ಯಾಕೃತವ್ಯರೂಪಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವಮ್ । ಸಮಾಕರ್ಷನಯೇ ವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಮ್ । ಪ್ರಕೃತಿನಯೇ ಏಕಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ರೂಪೇ ಕ್ಷೀತ್ವಪುಂಸ್ತ್ವಸಮಾವೇಶಃ । ಅನ್ತ್ಯನಯೇ ತುಚ್ಛನಿಯನ್ತೃತ್ವಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಮತ್ತು ಅದೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದ, ವರ್ಣ, ರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವದ್ವಾಚಕವೆಂದು ಅದರೂ ಕೂಡ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಿಯು ಇರುವುದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ನಸಂಕ್ಷೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ರೂಪಭೇದದಿಂದ ಆಧಾರನು, ಆಧೇಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನಚ ಆಕಾಶಾದಿಪು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ರೂಪಭೇದದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭಗವದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮತ್ತು ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ತುಚ್ಛ' 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಬ್ದಾ ದ್ವಿಧಾ ಗುಣಾವಶ್ಯವಾಚಿತ್ವೇನ ವ್ಯವಾಸ್ಥಿತಾಃ ।

ಅನ್ತ್ಯಾಃ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯತೋಽನ್ಯೇ ತು ತದ್ವತ್ವಾಚ ವಿಣ್ಣುಗಾಃ ॥

ಅಧ್ಯಾಯಪಾದಸಂಕ್ಲಾಪಾದಿ ಗುರುಪಾದಕೃತನ್ಯಾಯಸಂಕ್ಷೇಪೇ ಬೋಧ್ಯಮ್ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತಾಯಾಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಚತುರ್ಥ ಪಾದಃ

॥ ಶ್ರೀಕೃಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತಾಯಾಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ समाप्तः

ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಶಬ್ದಗಳು ಗುಣವಾಚಕ ಮತ್ತು ದೋಷವಾಚಕ ಎಂದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾತಂತ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಗುರುಪಾದರಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಾಡಿರುವ ನ್ಯಾಯಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು
ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ ७ ॥

अत्र पूर्ववैषम्येण पूर्वपक्षोक्त्यानात्सङ्गतिः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

असद्वा इदमग्र आसीदित्यादौ श्रुतासच्छून्यादिशब्दाः किं ईशवाचिनोऽन्यवाचिनो वेति सन्देहः ।

'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್', 'ತೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

पूर्वपक्षस्तु युक्तं पूर्वोक्तरूपं स्त्रीत्वं, रूपाहानेः, न तु निषेध्यत्वादिरूपं असदादिशब्दवृत्तिनिमित्तं, रूपहानेः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೇನೂ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದರೆ ನಿಷೇಧ್ಯತ್ವರೂಪವಾದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

असतो निःस्वरूपस्य नियमनाभावेन तस्य ईशाधीनत्वायोगेन तदधीनन्यायस्याप्यनवतारात् । अतोऽसदादिशब्दा अन्यवाचिनः इति ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ನಿಃಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದನ್ನೇ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯವಾಚಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु ॥ प्रसिद्धशून्यत्वादेः ईशगतत्वाभावेऽपि “शमूनं कुरुते” इत्यादि स्मृत्युक्तयोगसम्भवात् असतोऽप्यसत्त्वादिना नियमनसम्भवेन तदधीनत्वायुक्तसाधकेन च असच्छून्यादिशब्दमुख्यार्थो हरिरेवेति ॥ फलं तूक्तमेव ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृतायां न्यायमुक्तावल्यां आद्येऽध्याये चतुर्थः पादः ॥

॥ प्रथमाध्यायः समाप्तः ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಶೂನ್ಯತ್ವ, ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೋ, ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಕೂಡ, ಅಂತಹ ವಿಶೇಷ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಶಬ್ದಗಳು ಗುಣವಾಚಕ ಮತ್ತು ದೋಷವಾಚಕ ಎಂದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಗುರುಪಾದರಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಾಡಿರುವ ನ್ಯಾಯಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು
ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ ७ ॥

अत्र पूर्ववैषम्येण पूर्वपक्षोत्थानात्सङ्गतिः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

असद्वा इदमग्र आसीदित्यादौ श्रुतासच्चून्यादिशब्दाः किं ईशवाचिनोऽन्यवाचिनो वेति सन्देहः ।

'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

पूर्वपक्षस्तु युक्तं पूर्वोक्तरूपं स्त्रीत्वं, रूपाहानेः, न तु निषेध्यत्वादिरूपं असदादिशब्दवृत्तिनिमित्तं, रूपहानेः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೇನೂ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದರೆ ನಿಷೇಧ್ಯತ್ವರೂಪವಾದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

असतो निःस्वरूपस्य नियमनाभावेन तस्य ईशाधीनत्वायोगेन तदधीनन्यायस्याप्यनवतारात् । अतोऽसदादिशब्दा अन्यवाचिनः इति ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ತದ್ಗತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ನಿಃಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದನ್ನೇ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯವಾಚಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु ॥ प्रसिद्धशून्यत्वादेः ईशगतत्वाभावेऽपि “शमूनं कुरुते” इत्यादि स्मृत्युक्तयोगसम्भवात् असतोऽप्यसत्त्वादिना नियमनसम्भवेन तदधीनत्वायुक्तसाधकेन च असच्छून्यादिशब्दमुख्यार्थो हरिरेवेति ॥ फलं तूक्तमेव ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृतायां न्यायमुक्तावल्यां आद्येऽध्याये चतुर्थः पादः ॥

॥ प्रथमाध्यायः समाप्तः ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಶೂನ್ಯತ್ವ, ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೋ, ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಕೂಡ, ಅಂತಹ ವಿತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣ (೧-೪-೭)

ಅಸತ್‌ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೂರುಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸತ್‌ ಪದಾರ್ಥವು ಆತ್ಮತ ಅಸತ್ತಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾದರೂ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೂ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ನಿಷೇಧವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದ ಅವಧಾರಣದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಅದರ ಸಮಾಧಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು
ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣ

(೨-೧-೧)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

***

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಥಮಪಾದ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

**ಸೂತ್ರಂ - ಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ चेन्नಾನ्यಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷ-
ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ॥**

ರುದ್ರ, ಕಟಿಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಗಳಾಗಿವೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆತ್ಮಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಸ್ಮृत್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮृत್ಯನವಕಾಶದೋಷ-
ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ || ಯತಃ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಃ ಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಪಾಶುಪತಾದಿರೂಪಾಣಾಂ ಅನವಕಾಶೋ
ವಿಷ್ಣುಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಾದೌ ನಿರವಕಾಶತ್ವೇನ ಶ್ರುತೀನಾಂ ವಿಷ್ಣುಕಾರಣತಾಪರತ್ವೇ ತದ್ವಿರೋಧೇನ
ದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಃ ಅಪ್ರಾಮಾण्याಖ್ಯದೋಷಪ್ರಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ | ಅತಃ ನ ಶ್ರುತೀನಾಂ ವಿಷ್ಣುಕಾರಣತಾಪರತ್ವಂ
ಯುಕ್ತಮ್ | ಕಿಂತು ಶಿವಾದಿಕರ್ತೃತಾಪರತ್ವಮೇವ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಕುತಃ? ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯ-
ನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ಪಾಶುಪತಾದಿಭ್ಯೋ ಅನ್ಯಾಸಾಂ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿತ್ವೇನ ರುದ್ರಾಘಪೇಷಯಾ
ಸರ್ವಜ್ಞತಮವಿಷ್ಣವಾದಿಪ್ರಣೀತತ್ವೇನ ಚ ಇತರಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ | ಪ್ರಬಲಾನಾಂ ಪञ्ಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ
ಅನವಕಾಶೋ ರುದ್ರಾದಿಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಾದೌ ನಿರವಕಾಶೋ ತದ್ವಿರೂಢಶಿವಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ |
ದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ಅಪ್ರಾಮಾण्याಖ್ಯಾದೋಷೇನ ಪ್ರಕರ್ಷೇ ಸಮ್ಬಂಧಾನ್ವೀಕಾರೇಣ ತದ್ವಿರೋಧಸ್ಯಾ
ಕಿಂಚಿತತ್ಕರತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ೧೧ ||

ಅರ್ಥ -- ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಸ್ವತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ ಪ್ರಸಂಗಃ, ಸ್ವತ್ಯಿ = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತ್ಯಿಗಳಿಗೆ,
ಅನವಕಾಶ = ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ ಅವುಗಳ ವಿರೋಧವು
ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತ್ಯಿಗಳಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ,
ಶಿವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಇದು ತಪ್ಪು.
ಅನ್ಯಸ್ವತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಅನ್ಯ ಸ್ವತ್ಯಿ = ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವ
ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮವಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ವತ್ಯಿಗಳು,
ಅನವಕಾಶ = ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ವತ್ಯಿಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ವತ್ಯಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ, ಶೈವಾದಿಸ್ವತ್ಯಿಗಳಿಗೆ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ =
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷದ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತ್ಯಿಗಳ ವಿರೋಧವು
ಅಕಂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ उक्तैरर्थैर्विरोधं दर्शयत्यनेनाध्यायेन । प्रथमपादे युक्त्यविरोधम् ।

प्रथमतः स्मृत्यविरोधं दर्शयति -

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವು ಸಂಗತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮಗ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ = ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಒಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅವಿರೋಧಂ = ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ, ಯುಕ್ತಿ ಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ಅವಿರೋಧವನ್ನು, ಅನೇನ = ಎರಡನೆಯ, ಅಧ್ಯಾಯೇನ = ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ, ದರ್ಶಯತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದೇ = ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ, ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ = ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮತಃ = ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ಸ್ವತ್ಯವಿರೋಧಂ = ಸ್ವತಿಯ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವನ್ನು, ದರ್ಶಯತಿ = ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भाष्यम् - स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात्

॥१॥

सर्वज्ञा हि रुद्रादयः । अतस्तेषां वचनविरोधेऽप्रामाण्यमेव स्यादिति

चेत् - न

ಅನುವಾದ - ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಾಠಪಠಾದಿ ಸ್ವತಿಯ ವಿರೋಧವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ್ವೃತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ರುದ್ರಾದ್ಯಃ = ಶಿವ, ಕಟಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞಾಃ = ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಆತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ತೇಷಾಂ = ಆ ರುದ್ರಾದಿಗಳ, ವಚನವಿರೋಧೇ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೃತಿವಚನಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ = ವಿಷ್ಣುರ್ವೋಕ್ತಮತ್ತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ, ಸ್ಮಾತ್ = ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಚೇತ್ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ.

भाष्यम् — अन्यस्मृतीनां विष्णवादिभिर्नितरां सर्वज्ञैरेव कृतत्वाच्छ्रुतेराधिक्यं च सिद्धयति ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಅನ್ಯಸ್ವೃತೀಣಾಂ = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ, ನಿತರಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞೈರೇವ = ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ, ವಿಷ್ಣಾದ್ವಿಭಿಃ = ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ, ಕೃತತ್ಯಾತ್ = ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ, ಶ್ರುತೇಃ = ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ, ಅಧಿಕಂ ಚ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು, ಸಿದ್ಧೃತಿ = ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ವಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

तत्त्वप्रकाशिका — पूर्वाध्यायसङ्गतत्वेन एतदध्यायायं दर्शयति — उक्तेऽयं इति॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದಿನ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನು ಮತ್ತು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತೋತ್ರಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಈ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯತತ್ವಾರ್ಥವೆಂದರೆ 'ಭಗವಂತನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಿಕೆ' ಎಂದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನ ಹರಿರೇವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೇತಿ ಯೋಽಯೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಸ್ತಸ್ಯ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿವಿರೂಢತ್ವೇ ನ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವದ್ವಿರೋಧಾಭಾವಂ ದರ್ಶಯತ್ಯನೇನಾಧ್ಯಾಯೇನ ಸೂತ್ರಕರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಏತತ್ಪಾದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ ದರ್ಶಯತಿ ॥ ಪ್ರಥಮೇತಿ ॥

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕರಣ, ವಾಕ್ಯ, ಪದ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರ ಇವುಗಳಿಂದಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗಾಗಿ ಸಕಲವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿವೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಗಳು ಬರಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ ವಿರೋಧಚತುರ್ವಿಧಃ ಸ್ಫುರತಿ ಯುಕ್ತಿಸಮಯ-
ಶ್ರುತಿನ್ಯಾಯೋಪೇತ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಭೇದಾತ್ । ತತ್ರ ಸರ್ವವಿರೋಧಾನಾಂ ಯುಕ್ತಿಮೂಲತ್ವೇನ ತದವಿರೋಧಂ
ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ದರ್ಶಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಯಾಚಿಕರಣಾರ್ಥ ದರ್ಶಯತಿ - ಪ್ರಥಮತ ಇತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧವು ಸ್ಫುರಣವಾಗುತ್ತದೆ - ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂದು.

ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು 'ಪ್ರಥಮತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಮೊದಲನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾಂತರಾರಾತ್ರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾಕು ವಿರೋಧಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಸಮಯಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಯುಕ್ತಿಯು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಿದರೆ ಉಳಿದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮೊದಲನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಸ್ವ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಿದರು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಪ್ರಥಮತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यथप्ययं पादः प्रागुक्तार्थे युक्तिविरोधं परिहर्तुमेव प्रवृत्तस्तथापि प्रथमाधिकरणे पाशुपतादिस्मृतिविरोधाभावं दर्शयति । स्मृतीनां युक्तिसमयादिरूपत्वेन तद्वಿरोधपरिहारस्य समस्ताध्यायार्थभूतस्य प्रायम्योपपत्तेः पादार्थस्याप्यत्र सम्भवेन न कोऽपि दोष इति भावः ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಈ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮೊದಲನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವ್ತಿಗಳು ಯುಕ್ತರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಸಮಸ್ತ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಪಾದದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಇದರಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮಪಾದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವ್ತಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಮಯವಿರೋಧದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕು. ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಸಂವಾದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಥವಾ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮೊದಲೇ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲು ಏನು ಕಾರಣ ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಕೇವಲ ಸಮಯವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿಸಹಿತಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕೇವಲ ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿಲ್ಲ, ಶ್ರುತಿರೂಪವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಸಹಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲು ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧರೂಪವೂ ಅಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ?

ಹೌದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲೂ ಸಂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಮಾನಾಧಾವಾತ್' ಮೊದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಈ ಎಲ್ಲದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಮುಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೊದಲೇ ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮವಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನೇನಾಸ್ಯಾಧಿಕರಣಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತೀಕೃತಾ ಭವತಿ ।
ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರೂಕ್ತಂ । ತಸ್ಯ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇ
ನೋಕ್ತಜಿಜ್ಞಾಸಾಸಂಭವತೀತ್ಯವಿರೂಢತಾಂ ನೇತವ್ಯಮ್ ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ವತೃಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು
ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ
ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ
ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು
ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.
ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.
ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು
'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರಣತ್ವವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ
ಸ್ತೃತಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ವಿತೇನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವದ
ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ,
ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ, ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದು ಬಗೆಯ
ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದ್ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ವಿಷಯಃ ॥ ಯುಕ್ತಂ ನ ವೇತಿ
ಸಂದೇಹಃ । समयविगानं सन्देहबीजम् । पूर्वपक्षस्य सूत्र एवोक्तत्वात्तदुपन्यस्य
पूर्वपक्षांशं तावद्याचष्टे - स्मृतीति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವು
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಸಮಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ
ವಿರೋಧವು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂತವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಸ್ಮೃತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ युक्तम् । तत्प्रमाणाभावात् । न च यतो वा इमानि भूतानि जायन्त इत्यादि श्रुतिः प्रमाणम् । श्रुतेर्विष्णोः जगत्कारणत्वप्रतिपादकत्वे पाशुपतसांख्य-योगादिस्मृतिविराधेनाप्रामाण्याख्य-दोषप्रसङ्गादन्यार्थतोपपत्तेः ॥

ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' 'ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಯೋ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತ ಸ್ಮೃತಿ, ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿದರಣೆ - ಪಾಶುಪತ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಶಾಣಕ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪಶುಪತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೀವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡದೇ, ರುದ್ರಾದಿಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - पाशुपतादिस्मृतीनां रुद्रादेर्जगत्कारणत्वप्रतिपादकत्वात् ॥ न च विरोधेऽप्यप्रामाण्याभावः । वस्तुनि विकल्पप्रसङ्गात् । न च देशकालादिभेदेन श्रुतिस्मृत्योरविरोधः । स्मृतिषु रुद्रादेः सकलजगज्जन्मादिकर्तृत्वाभिधानात् । न च वाच्यं श्रुतिविरोधेन स्मृतीनामेवान्यार्थत्वमप्रामाण्यं वा किं न स्यात् । विरोधे त्वनपेक्षं स्यादसति ह्यनुमानमिति न्यायादिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಒಂದು ದೇಶ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತೋತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ರುದ್ರನು ಸಕಲ ದೇಶ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲವೇದ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ?

‘ವಿರೋಧೇ ತ್ವನವೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್’ ಎಂಬ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಕ್ಷರಾರು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಪರಮ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ರುದ್ರನ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷರಾರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಧಿಕ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ -

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರಬಹುದು. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಸ್ತೋತಿ ಹೇಳುವ ಅರ್ಥ ಎರಡನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಎನೂ ಸಮಸ್ಯೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರನು ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಕಾರಣಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯ ಭೇದದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದು ಅಧಿಕಾಕ್ಷೇಪ. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳು,

ಸಕಲ ದೇಶ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಒಂದು ದೇಶ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಶಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸ್ವೈತಿ ಸಮತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ವೈತಿ-ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ, ಸ್ವೈತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. 'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರವು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವೈತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, 'ಅನಪೇಕ್ಷಂ' ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡದೇ ಇರುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿರೋಧೇ ಅಸತಿ' ಸ್ವೈತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವೈತಿಯು 'ಅನುಮಾನಂ' ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ವೈತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಮೇಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಬಲವಿರಾಧೇನೈವ ದುರ್ಬಲಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥತಾಃ ಕಲ್ಪನೀಯತ್ವಾತ್ ।
**ನ ಹಿ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮಸ್ತಿ । ಸ್ಮೃತಿनां रुद्रकपिलकमलासनादिभिरासै-
 र्विचिंतानां दोषाभावगुणयुक्तत्वात् । रुद्रादीनां सार्वज्ञस्य जगद्धितोपदेष्टृत्वस्य च
 प्रसिद्धत्वात् । श्रुतेश्च कर्तृगुणशून्यत्वेन पिपीलिकालिपिनिभत्वात् ।**

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಬಲವಾದ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ದುರ್ಬಲವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೈತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಆಪ್ತರಿಂದ ಸ್ವೈತಿಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆಪ್ತರಾದವರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸ್ವೈತಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಿಕೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾರಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವೆಯ ಸಾಲುಗಳಂತೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದುರ್ಬಲ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಬಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಬಲಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು, ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲಕ್ಕೆ ಬಾಧೆವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವೈತಿಯು ರುದ್ರನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಬಾಧೆವನ್ನು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ಸ್ವಂತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಸ್ವಂತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದಷ್ಟನೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದುದ್ರಾದಿ ಆಪ್ತರು ಈ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವಂತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕವಿಚ್ಛುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತೇರ್ಯಾನ್ತರಕಲ್ಪನಾದಿ ತು ಸ್ಮೃತೇ: ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವ ಏವ ಭವತಿ । ಮೂಲಮೂಲಿನೋಮೂಲಸ್ಯ ಪ್ರಬಲತ್ವಾತ್ ।

ಕೆಲವೆಡೆ ಸ್ವಂತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸ್ವಂತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ವಂತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ನಿಯಮಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವಂತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಸ್ವಂತಿಯೇ ಬಲಿಷ್ಠ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಸ್ವಂತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಸ್ವಂತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೋ, ಆಗ ಶ್ರುತಿಯು ಮೂಲವಾಯಿತು. ಸ್ವಂತಿಯು ಮೂಲಿಯಾಯಿತು. ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇ ಪ್ರಬಲವೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಂತಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರೆ ಆಗ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವಮ್ । ರೂಪಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯೈವ ತನ್ಮೂಲತ್ವಾತ್ । ಅತಃ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಮಾಪ್ರಣೀತಾನಾಂ ಪ್ರಬಲತ್ವೇನ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾಚ್ಚುತೇಶ್ಚ ತದ್ವಿರೂಪಾಭಿಧಾಯಕತ್ವೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೈವ ಪ್ರಸಕ್ತಾನ್ ತಯಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿಂಧ್ಯತಿ ತಸ್ಮಾನ್ ತಸ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತೇತಿ ಭಾವಃ ॥ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶಾಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥ ನೇತಿ ॥

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವಂತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಲ್ಲ, ದುದ್ರಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳೇ ಆದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಎನಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವಂತಿಗಳು ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಇಂಥ ಸ್ವಂತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಆಪ್ತಮಾರ್ಗವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯುಕ್ತಮೇವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯುದಿತತ್ವಾತ್ । ನ ಚ ಶ್ರುತೇವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಕ್ತಾದರ್ಶಾಂತರತ್ವ-
ಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತಿನಾಮೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ।

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಾಭಾವೇನಾಬಾಧಕತ್ವಮ್ । ಪಶ್ಚರಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯನುಕೂಲತ್ವೇನ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ । ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಪಶ್ಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಾನುಕೂಲ್ಯೇಽಪಿ ಕಥಂ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಮಿತಿ । ತಾಸಾಂ ವಿಷ್ಣವಾದಿಭಿರ್ನಿರಾಂ ಸರ್ವಜೈರ್ಜಗದ್ವಿತೋಪದೇಹೈಃ ಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅನುಕೂಲವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಧಿಕವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ?

ಉತ್ತರ - ಆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಆ ವಿಷ್ಣುವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವಿದ್ದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಪ್ತವಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತವ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ತೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನಾದ ಕಾರಣ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ತೃತಿಯು ಪಾಶುಪತಸ್ತೃತಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ತೃತಿಸಂವಾದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರುತಿಯು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕುತೋ ವಿಷ್ಣವಾದಿನಾಂ ರೂಪಾದಿಭ್ಯೋಽಪ್ಯಾಸತಮತ್ವಮ್ । ತದ್ವಕ್ತಸ್ಯ ಶ್ರುತೌ ಸಂವಾದದರ್ಶನಾತ್ । ರೂಪಾದಿಭ್ಯೋಽಪ್ಯಾಸತಮತ್ವಮ್ । ಅತೋ ವಿಷ್ಣವಸ್ತೃತಿನಾಂ ಪರಮಾಪ್ತಃ ಪುರೋತ್ತಮಾದಿಭಿಃ ತತ್ಸಾಹಾಯ್ಯವತ್ಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿರೋಧೋಽಪ್ರಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕರಣತ್ವಂ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಾತ್ವಂ ಚೇತಿ ಭಾವಃ ॥ ೧ ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತತಮತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ಉತ್ತರ - ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಹೀನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವಸ್ತೃತಿಗಳೆನಿಸಿದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾಪ್ತತಮನಾದ ಪುರುಷಾಂಗನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶ ಎನಿಸಿವೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವವೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧಿಃ ॥೨॥

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಆ ಸ್ತೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಫಲಗಳು ದೊರೆಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ತೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ || ಅನುಪಲಬ್ಧೇರಿತ್ಯಾವರ್ತತೆ | ಚಶಬ್ದಃ
 ಕಿञ್ಚಿತ್‌ಫಲೋಪಲಬ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾರಸೂಚಕಃ | ತಥಾಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ ಅತೀಂದ್ರಿಯಾತ್ | ಇತರೇಷಾಂ
 ಭಿನ್ನಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಪಾಶುಪತಾಶುಕ್‌ಫಲಾನಾಮ್ ಅನಿಶ್ಚಿತಾನಾಂ ಚ ತದ್‌ಫಲಾಂತರಾ-
 ನುಶ್ಚಾನಪರಿತ್ಯಾಗಯೋಃ ಕೃತಯೋರಪ್ಯನುಪಲಬ್ಧೇಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋಽರ್ಶನಾತ್ ತಾಸಮಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ
 ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||೨||

ಅರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದಾಗ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ
 ಇತರೇಷಾಂ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಶಬ್ದವು ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ದೊರೆಯುವುದನ್ನು
 ನಾವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ =
 ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ, ಇತರೇಷಾಂ = ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ
 ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು, ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ
 ಕ್ರಿಯಾಪರಿಣಾಮವಾದರೂ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯವರ್ತನೆಯಿಂದ
 ಶುಭಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ ||೨||

ಇತರೇಷಾಂ ತಾಸು ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾನಾಂ ಫಲಾದೀನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋಽನುಪಲಬ್ಧೇಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ
 ತಾಸಾಂ ಯುಕ್ತಮ್ |

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು
 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಯುಕ್ತ.

ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ -- ವೈಷ್ಣವ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ
 ಕಾರಣ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯ ಹೊಂದಿದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ
 ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ.
 ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.
 ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?
 ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇತರೇಷಾಂ = ರುದ್ರಾದಿಗಳ, ತಾಸು = ಕೃತಿಯೆನಿಸಿದ, ಸ್ವೃತಿಷು = ಪಾಶುಪತಾದಿ
ಸ್ವೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಉಕ್ತಾನಾಂ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಫಲಾದೀನಾಂ = ಫಲಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ =
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಅನುಪಲಬ್ಧೇ = ಉಂಟಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಸಾಂ =
ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಯುಕ್ತಂ
= ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಚ ಶಬ್ದೇನ ಭಾಗೋಪಲಬ್ಧಿರಕ್ಷಿಕೃತಾ ||೨||

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ
ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ
ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ
ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು
ಹೇಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚ ಶಬ್ದೇನ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ
ಶಬ್ದದಿಂದ, ಭಾಗೋಪಲಬ್ಧಃ = ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಫಲವು
ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು, ಅಂಗೀಕೃತಾ = ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದುದಿತಂ(ಕ್ತಂ) ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಪರಮಾಸಪ್ರಣೀತತ್ವೇನ
ತತ್ಸಾಹವ್ಯಯುಕ್ತಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿರिति ನ ತಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾ ಸತಿ
ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಕ್ಷಾತ್ । ನ ಚಾಸೋಕ್ತಾನಾಂ ತಾಸಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯುಜ್ಯತ
इत्याशङ्कं परिहरत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे - इतरेषां चेति ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಸ್ವೃತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ
ಸ್ವೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪ್ತವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ ಈ ಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು
ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಇತರೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು
ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ವಿಷ್ಣುವು ಪರಮಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ, ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಏಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदुक्तं श्रुत्या विष्णोर्जगत्कारणत्वाभ्युपगमेऽन्यस्मृतीनाम-
प्रामाण्यं प्रसज्जत इति तत्र यक्तमेव तासामप्रामाण्यमिति वक्तव्यम् ।
आप्तप्रणीतानां कथं तदिति चेत् ।

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡಿದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಏನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ, ಅದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ರುದ್ರಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - मैवम् । तासु स्मृतिषूक्तानामदृष्टादितरेषां फलानर्थाना-
मुक्तानुष्ठानपरित्यागयोः कृतयोरपि प्रत्यक्षतोऽनुपलब्धेरासोक्तत्वानिश्चयादिति
भावः । प्रत्यक्षयोग्यत्वमितरेषामित्यनेनोच्यते । ननु पाशुपतादिस्मृतिविहित-
निषिद्धाचरणे फलानर्थयोरूपलम्भात्कथं तदनुपलब्धिमसूत्रपदित्यत आह -
चशब्देनेति ॥

ಉತ್ತರ - ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಯುಕ್ತ. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಆಪ್ತೋಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಇತರೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರಕುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದೂ ಕೂಡ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೀಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಫಲಾನುಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು 'ಚ'ಶಬ್ದದಿಂದ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಹಿತಾರ್ಥದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ನಿಷಿದ್ಧ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಫಲ ಹಾಗೂ ಅನರ್ಥಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾಪ್ತರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಫಲಾನುಪಲಬ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗಬಾರದು. ಕೆಲವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾಪ್ತವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न सूत्रकृता सर्वात्मनाऽनुपलब्धिरभ्युपगता यया प्रत्यक्षविरोधः किन्तु भागेनोपलब्धिरप्यङ्गीकृता । चशब्देन तस्याः सूचनात् । न च तथा सत्युपलब्धार्थभागवत्सर्वस्यासोक्तत्वम् । भागान्तरवदनासोक्तत्व-सम्भवादिति भावः ॥ २ ॥

ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಫಲದ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಉಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಇದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಫಲದ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಯಾವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಪೋಕ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೂ ಕೂಡ ಆಪೋಕ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಭಾಗವು ಫಲ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಆಪೋಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಇದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅನಾಪೋಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರम् - एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥

ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದೇ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುವಂತ ಸ್ವತ್ಯಂಕರಣ (೨-೧-೧)

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಯೋಗದ ಉತ್ಕರ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥ एतेन फलदर्शनलक्षणपूर्वोक्तहेतुनैव योगः योगशास्त्रम् । प्रत्युक्तः निरस्तमित्यर्थः ॥३॥

ಅರ್ಥ -- ಏತೇನ = ಫಲ ಅದರ್ಶನವೆಂಬ ಹಿಂದಿನ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಯೋಗಃ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು, ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ = ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥३॥

योगफलं प्रत्यक्षोपलभ्यमिति न मन्तव्यम् ।

उक्ताभ्यासे तत्काल एव फलादृष्टेः ॥३॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये स्मृत्याधिकरणम् ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯೋ, ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಉತ್ಕರ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪಾತುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದು. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ನಿಯಮೇನ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಉಂಟಾಗುವುದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಅಪ್ಪಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಯೋಗಫಲಂ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಉಪಲಭ್ಯತೇ = ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ನ ಮಂತವ್ಯಮ್ = ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಭ್ಯಾಸೇ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟರೂ, ತತ್ಕಾಲ ಏವ = ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಫಲಾದೃಷ್ಟೇಃ = ಸ್ವೇದನ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈಷ್ಣವಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ವತಃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

तत्त्वप्रकाशिका - न तथापि सर्वासामवैष्णवस्मृतीनामप्रामाण्यं योगस्मृत्युक्तफलादीनामव्यभिचारेणोपलम्भादासप्रणीतत्वनिश्चयोपपत्तेरित्याशङ्कं परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - एतेनेति ॥

ಆದರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ ಅವೈಷ್ಣವ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ನಿಯಮೇನ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬರೆದ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಅಪ್ರಶಂಸಿತರಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಎತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - योगस्मृत्युक्तफलादीनामव्यभिचारेणोपलम्भादासोक्तत्व-निश्चयोपपत्तेरप्रामाण्यायोग इति न मन्तव्यम् । तदुक्तफलानां स्वेदनगात्रभञ्जनादीनां प्रत्यक्षोपलब्ध्यावपि प्रथमं स्वेदनं द्वितीयं गात्रभञ्जनमित्या-द्युक्ताभ्यासावस्योत्कर्षसम्पत्तिकाल एव स्वेदनादीनामदृष्टेरासोक्तत्वानिश्चयादिति भावः । अतोऽवैदिकस्मृतीनामप्रमाणत्वान्न श्रुत्युक्तस्य विष्णोर्जगत्कारणत्वस्य तद्विरोध इति सिद्धम् ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिधुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् स्मृत्यधिकरणम् ॥

ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲವು ನಿಯಮೇನ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆಪ್ತರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಬಹುದು. ತದುಕ್ತವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಫಲನುಪಲಬ್ಧಿಯು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ದೇಹ ಬೆವರುವುದು, ಶರೀರ ಕುಗ್ಗುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮೊದಲು ಬೆವರುವುದು, ಅನಂತರ ದೇಹ ಕುಗ್ಗುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದ ಉತ್ಕರ್ಷಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗಲೇ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದೇಹ ಬೆವರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಆಪ್ತರೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗ್ರಂಥಗಳು ಅನಾವೋಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು

ಸ್ವತ್ಯಾಧಿಕರಣ
(೨-೧-೧)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು
ಸಾರದೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ

ಸ್ಮृतೃಯಾಧಿಕರಣಮ್

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಭೇದ ವಿಚಾರ

पूर्वोक्ते समन्वयेऽनेन विरोधः परिह्रियत इत्यध्याययोर्हेतुहेतुमद्भावलक्षणा
सङ्गतिः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ, ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ 'ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವ' ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

पूर्वो ह्येतन्निरसनीयविरोधशङ्काविषयभूतसमन्वयोपस्थापकतयाऽस्य हेतुः ।

ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

೧. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೋ, ಅಂತಹ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಗೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯವು ಉಪಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಿಷಯದ ಉತ್ಥಾಪನದ ಮೂಲಕ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಹೇತುವಾಗಿದೆ.

अयं वा विरोधनिरासेन समन्वयस्थैर्यसाधकत्वात् तस्य हेतुः ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

೨. ಅಥವಾ ಎರಡನೆಯ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯದ ಸ್ಥೈರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ನಿರಾಸವು ಹೇತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ತथा च समन्वयाक्षेपसमाधानार्थत्वादस्य तदनन्तरता युक्ता ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಅನಂತರ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ.

युक्तिभिः समयैः शुद्धवेदैर्युक्त्युपबृंहितैः ।

वेदेष्वप्यविरोधोऽत्र क्रमात् पादेषु कीर्त्यते

॥೧॥

ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಸಮಯೈಃ ಶುದ್ಧವೇದೈರ್ಯುಕ್ತೃಪಬೃಂಹಿತೈಃ ।

ವೇದೈಶ್ಚಾಪ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಕ್ರಮಾತ್ ಪಾದೇಷು ಕೀರ್ತ್ಯತೇ ॥೧॥

೧. ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೨. ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೩. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

अत्रायपादे युक्त्यविरोधः ।

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು 'ಯುಕ್ತಿಪಾದ'.

द्वितीयेऽलौकिकार्थगोचरबहुजनपरिगृहीतवाक्यसन्दर्भरूपसमयाविरोधः ।

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಯಗಳೆಂದರೆ ಬಹುಜನರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಪಂಗಡಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭವು ಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥದ ಬಗ್ಗೆ ಹೊರಟಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ 'ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗೋಚರಬಹುಜನಪರಿಗೃಹಿತವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭಃ ಸಮಯಃ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು 'ಸಮಯಪಾದ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ತೃತೀಯೇ ಕೇವಲಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಃ ।

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು 'ಶ್ರುತಿಪಾದ'

ಚತುರ್ಥೇ ಸಯುಕ್ತಿಕಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಃ ।

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಯುಕ್ತಿಕಶ್ರುತಿಪಾದ.

इति विरोधिनां युक्त्यादीनां चातुर्विध्यात् तन्निरूप्याविरोधोऽपि चतुर्विध इति तत्प्रतिपादकपादभेदः ।

ಹೀಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಿಗಳಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದ ಅವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವಿಧ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವಿರೋಧಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧಗಳು ಜ್ಞಾಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ವಿರೋಧವೇ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾಗಿರುವಂತಹ ಅಭಾವಗಳು ನಾಲ್ಕುವಿಧವಾಗಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಾಭಾವಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಪಾದಗಳೂ ಕೂಡ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ ಎಂದು.

यद्यपि तृतीयेऽपि क्वचित् विरोधिन्यः श्रुतयः सयुक्तिकाः ।

ಮಸ್ತುತಸ್ತು ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಾಗ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

तथापि चतुर्थे विरोधिन्यः श्रुतयः श्रुत्यायुक्तयुक्तिसहिता इति भेदः ।

ಆದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಬೆಂಬಲವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಹಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಬಲ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಆಮ್ರಾಯೋದಿತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಂ ಶ್ರೀರಮಣಂ ಭಜೇ |

ಯಂ ದ್ರಘಂ ನೇಶತೇಽಪಾಕ್ಷವೀಕ್ಷಯಾಪಿ ಕುಬುಜಯ: ||೧||

ಆಮ್ರಾಯೋದಿತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಂ ಶ್ರೀರಮಣಂ ಭಜೇ |

ಯಂ ದ್ರಘಂ ನೇಶತೇಽಪಾಂಗವೀಕ್ಷಯಾಪಿ ಕುಬುದ್ವಯ: ||೧||

ಸಮಗ್ರ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನನ್ನು ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಭಜಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇವನನ್ನು ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಗಳು ಕಣ್ಣಿನ ಕುಡಿಯಿಂದಲೂ ನೋಡಲು ಅಯೋಗ್ಯರು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “पूर्वाध्यापसङ्गतत्वेनैतदध्यापार्यं दर्शयति” इत्यादिटीकायं
सङ्गृह्याह - पूर्वणेति ||

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ‘ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಂಗತತ್ವೇನ್ಯ-
ತದಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಂ ದರ್ಶಯತಿ’ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಂಗತವಾದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ
ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ
‘ಪೂರ್ವೇಣ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - टीकायां “उक्तेऽर्थे” इति भाष्यानुरोधात् समन्वयलब्धार्थपर्यन्तोप-
यासेऽपि “उक्तस्समन्वयस्साक्षादविरोधोऽत्र साध्यते” इत्यनुभाष्योक्तदिशा समन्वय
इत्येवोक्तम् |

ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ಪೂರ್ವೇಣ ಉಕ್ತಿ: ಸಮನ್ವಯೇ ಅನೇನ ವಿರೋಧ: ಪರಿಹ್ರಿಯತೇ’ ‘ಹಿಂದಿನ
ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ’ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.
ಆದರೆ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ‘ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದದಿಂದ
ದೂರಿಯುವ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ, ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ
ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಸ್ತುತೃಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಲಾಭವಾಗುವ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ಮತ್ತು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಇದು ಹೊರಟದೆಯೋ, ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಉಕ್ತಃ ಸಮನ್ವಯಃ ಸಾಕ್ಷಾದವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಸಾಧ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೋ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಸಮನ್ವಯೇ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟದೆಯೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಒಂದು ಕ್ರಮ. ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮನ್ವಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇದು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - 'हरिरेव जगज्जन्मादिकर्ता' इत्याद्यर्थे शक्तितात्पर्यावधारणं समन्वयः प्रागुपक्रमादिन्यायैरुपपादितः ।

'ಸಮನ್ವಯ' ಎಂದರೆ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ, ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು. ಉಪಕ್ರಮ, ಉಪಸಂಹಾರ ಎಂಬ ಪಡ್ತಿಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಗ್ರ ಶಬ್ದಗಳ ಶಕ್ತಿತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ 'ಸಮನ್ವಯ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तस्मिन् विरोधो निरस्यत इत्यर्थः । तथा च विरोधपरिहाररूपैकाग्र्यादिकवाक्यत्वं स्वस्मिन्नस्योक्तं भवति । यथोक्तं "अयैकत्वादेकं वाक्यम्" इति ।

ಇಂತಹ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಾಯವು 'ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾದೇಕಂ ವಾಕ್ಯಂ' 'ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕವಿರುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತೆ ಬರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तां सङ्गतिं सुधोक्तरीत्या द्वेधा व्यनक्ति - पूर्वो हीति ॥ एतेन सङ्गतिपरटीकापि द्वेधा व्याख्याता ज्ञेया ।

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕಿರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪೂರ್ವೋ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಇದರಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेनैव “न ह्यनुपन्यस्ते समन्वये विरोधस्फुरति” इत्यादिना सन्यायरत्नावल्यां पूर्वस्य हेतुत्वमुक्तम् । तत्त्वप्रदीपे च “यावन्न विरोधपरिहारस्तावन्न पुरुषार्थपर्यवसायित्वं शास्त्रस्य” इत्यादिनाऽस्य हेतुत्वमुक्तमिति तयोर्विरोध इति निरस्तम् । सुधारीत्योभयोरनुमतत्वादिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸನ್ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 'ನ ಹ್ಯನುಪನ್ಯಸ್ತೇ ಸಮನ್ವಯೇ ವಿರೋಧಃ ಸ್ಫುರತಿ' ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಉಪಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ ವಿರೋಧದ ಸ್ಫುರಣೆಯೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವೇ ಅವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ 'ಯಾವನ್ನ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಃ ತಾವನ್ನ ಪುರುಷಾರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ' ಎಷ್ಟೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅವಿರೋಧವೇ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸನ್ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವಳಿಗೂ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈಗಾಗಲೇ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಹೇತುವಾಗಬಹುದು. ಮತ್ತು ಅವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಹೇತುವಾಗಬಹುದು. ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಎರಡೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अविरೋधरूपैकार्थ्येनास्याध्यायस्यैकवाक्यत्वे पादभेदः किं निमित्तः ? इत्यतोऽवान्तरप्रमेयभेदादिति भावेन “उक्तस्य विरोधश्चतुर्विधस्फुरति” इत्यादिटीकायं सङ्गृह्य - युक्तिभिरिति ॥

ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಾಯವು ಅವಿರೋಧ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪಾದಭೇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತವಿರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವಿರೋಧ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಂತರ ಪ್ರಮೇಯಭೇದವಿದೆ. ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥಃ ವಿರೋಧಶ್ಚತುರ್ವಿಧಃ ಸ್ಫುರತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಯುಕ್ತಿಭಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तृतीयान्तानामविरोध इत्यत्रोपसर्जनीभूतविरोधपदेनान्वय इति भावेन श्लोकं व्याचष्टे - अत्रायपाद इति ॥

ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಅವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ನ ವಿರೋಧಃ ಅವಿರೋಧಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ. ಅವಿರೋಧ ಪದದಲ್ಲಿ ಉಪಸರ್ಜನೀಭೂತವಾದ ವಿರೋಧ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತಿಭಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ತೃತೀಯಾಂತವಾದ ಪದಗಳು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ 'ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಯಃ ವಿರೋಧಃ ತದಭಾವಃ ಅತ್ರ ಸಾಧ್ಯತೇ' ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ 'ಸಮಯಃ ಯಃ ವಿರೋಧಃ ತದಭಾವಃ ಅತ್ರ ಸಾಧ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಅತ್ರಾದ್ಯಪಾದೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತನ್ವಿರೂಪ್ಯೇತಿ || ತನ್ವಿರೂಪ್ಯವಿರೋಧಪ್ರತಿಯೋಗಿಕ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ವಿರೋಧಿಗಳಿಂದಲೇ ಅವಿರೋಧವು ನಿರೂಪ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧಿಯಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದದ್ದು ವಿರೋಧ. ಆ ವಿರೋಧವೇ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯುಳ್ಳದ್ದು ವಿರೋಧಾಭಾವ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन कथमभावे चातुर्विध्यमिति निरस्तम् । उक्तं च सुधायां “चतुर्विधा हि विरोधिन्यो युत्सादयः। तदुपधानात् विरोधोऽपि चतुर्विधोऽभिधीयते। ततस्तत्प्रतियोगिकोऽभावोऽपि चतुर्विधः” इति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವಿಧ್ಯವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಪ್ರತಿಯೋಗಿಗಳೋ, ಅವುಗಳು ನಾಕು ಬಗೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಚಾತುರ್ವಿಧ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಚತುರ್ವಿಧಾ ಹಿ ವಿರೋಧಿನ್ಯೋ ಯುತ್ಸಾದಯಃ | ತದುಪಾಧಾನಾದ್ವಿರೋಧೋಽಪಿ ಚತುರ್ವಿಧೋಽಭಿಧೀಯತೇ | ತತಃ ತತ್ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕೋಽಭಾವೋಽಪಿ ಚತುರ್ವಿಧಃ' ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ ಮೊದಲಾದ ವಿರೋಧಿಗಳು ನಾಕುಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ವಿರೋಧಿಗಳಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ನಾಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿರೋಧ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಅಭಾವಗಳೂ ಕೂಡ ನಾಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - अन्त्योपान्त्ययोर्भेदमाक्षिप्य तत्रत्यटीकोक्तमेव समाधिमाह - ययपीति ||

ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆಯಾ ಪಾದಗಳ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಗ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾಧಿಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು 'ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದರ ವಿರೋಧ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಿರೋಧವು ಹೇತುಮತ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾಪ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮನ್ವಯವು ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಅವಿರೋಧವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯವು ಹೇತುಮತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೂ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾಪ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆಗಲಿ. ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅನಂತರ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಸಮಯೈಃ ಶುದ್ಧವೇದೈರ್ಯುಕ್ತಪ್ರಬಂಹಿತೈಃ |

ವೇದೈಶ್ಚಾಪ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಕ್ರಮಾತ್ ಪಾದೇಷು ಕೀರ್ತ್ಯತೇ ||೧||

೧. ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೨. ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೩. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ. ಈ ನಾಳು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಳು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಳನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದವಿರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಕು ಕಾರಣಗಳು
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ -

ತತ್ಕ್ರಮಸ್ತು-

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಿನ್ನೇಷು ಗಜಾಶ್ವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ

॥೧॥

ಅನುವಾದ - ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ -

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಿನ್ನೇಷು ಗಜಾಶ್ವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಅನಂತರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನುಮಾನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕಾಮಚಾರಿತ್ವೇನಾತಿದುರ್ಬಲತ್ವಾತ್ ಸಮಯಾನಾಂ ಚ ವೇದವದಕಾಮಚಾರಿ-
ತ್ವೇಽಪ್ಯತಿದಾಹ್ಯೇನ ಬಹುಜನಪರಿಗೃಹೀತತ್ವೇಽಪಿ ಪೌರೂಢತಯಾ ಶಕ್ತಿಸ್ತದೋಷತ್ವೇನ ದುರ್ಬಲತ್ವಾತ್
ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರಸ್ಯ ಚ ಸಮಯಾತ್ ಬಲವತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಸೋಪಪತ್ತಿಕಶ್ರುತಿವತ್ ಪ್ರಬಲತ್ವಾಭಾವಾತ್
ಪದಾತ್ಯಾದಿಭಿಜ್ಞಾನಂತರಮೇವಾಶ್ವಾದಿವದನುಮಾನಾದಿನಿರಾಸಾನಂತರಮೇವ ವಿರೋಧಿಸಮಯಾದಿಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ
ಪಾದಕ್ರಮಃ।

ಕೇವಲ ಅನುಮಾನವು ಕಾಮಚಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಈ ಅನುಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಸಮಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ವೇದವು ಹೇಗೆ ಕಾಮಚಾರಿಯಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಸಮಯಗಳೂ ಕೂಡ ಕಾಮಚಾರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹಳ ಜನರಿಂದ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ಸಮಯಗಳು ಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೋಷಶಂಕೆಗೆ ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಈ ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಉಪಪತ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸೋಪಪತ್ತಿಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಶನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೈನಿಕಾದಿಗಳು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಅಶ್ವಾದಿಗಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಅನುಮಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡಿರುವ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಯಥಾ -

बहिरङ्गैर्विरोधो हि ह्यदित्येव प्रतीयते ।

अन्तरङ्गैः स्वगौत्रैस्तु विलम्बेन प्रतीयते ॥१॥

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಹುದು.

ಬಹಿರಂಗೈರ್ವಿರೋಧೋ ಹಿ ಝಟಿತ್ಯೇವ ಪ್ರತೀಯತೇ ।

ಅಂತರಂಗೈಃ ಸ್ವಗೌತ್ವೈಸ್ತು ವಿಲಂಬೇನ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥೧॥

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರದವರೇ ಆದ ಮನೆಮಂದಿಯೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ಬಲಿಷ್ಠವಷ್ಟೇ.

अनुमानस्याशब्दत्वेन विजातीयतयाऽतिबहिरङ्गत्वम् । समयानान्तु शब्दत्वेऽपि श्रुतित्वाभावात् बहिरङ्गत्वम् ।

ಅನುಮಾನವು ಅಶಬ್ದವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಜಾತೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಬಹಿರಂಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಯಾದಿಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಾದರೂ, ಅಪೌರುಷೇಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ.

श्रुतेस्तु सिद्धान्त्यभिमतसयुक्तिकश्रुत्याऽन्तरङ्गत्वम् । सयुक्तिकश्रुतेस्तु तयाऽत्यन्तान्तरङ्गत्वम् ।

ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಯುಕ್ತಿಪೇಶವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಂತರಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಸಯುಕ್ತಿಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಂತರಂಗವಾಗಿವೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಕು ಕಾರಣಗಳು
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ -

ತತ್ಕರಮಸ್ತು-

ಪದಾತ್ಯಾದಿಭು ಭಗ್ನೇಷು ಗಜಾಶ್ವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಭು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ

॥೧॥

ಅನುವಾದ - ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ -

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಂಗೇಷು ಗಜಾಶ್ವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಅನಂತರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನುಮಾನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕಾಮಚಾರಿತ್ವೇನಾತಿದುರ್ಬಲತ್ವಾತ್ ಸಮಯಾನಾಂ ಚ ವೇದವದಕಾಮಚಾರಿ-
ತ್ವೇಽಪ್ಯತಿದಾಹ್ಯೇನ ಬಹುಜನಪರಿಗೃಹೀತತ್ವೇಽಪಿ ಪೌರೂಢತಯಾ ಶಕ್ತಿಸ್ತದೋಷತ್ವೇನ ದುರ್ಬಲತ್ವಾತ್
ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರಸ್ಯ ಚ ಸಮಯಾತ್ ಬಲವತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಸೋಪಪತ್ತಿಕಶ್ರುತಿವತ್ ಪ್ರಬಲತ್ವಾಭಾವಾತ್
ಪದಾತ್ಯಾದಿಭಿಜ್ಞಾನಂತರಮೇವಾಶ್ವಾದಿವದನುಮಾನಾದಿನಿರಾಸಾನಂತರಮೇವ ವಿರೋಧಿಸಮಯಾದಿಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ
ಪಾದಕ್ರಮಃ।

ಕೇವಲ ಅನುಮಾನವು ಕಾಮಚಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಈ ಅನುಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಸಮಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ವೇದವು ಹೇಗೆ ಕಾಮಚಾರಿಯಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಸಮಯಗಳೂ ಕೂಡ ಕಾಮಚಾರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹಳ ಜನರಿಂದ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ಸಮಯಗಳು ಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೋಷಶಂಕೆಗೆ ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಈ ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷತಂಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಉಪಪತ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸೋಪಪತ್ತಿಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೈನಿಕಾದಿಗಳು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಅಶ್ವಾದಿಗಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಅನುಮಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡಿರುವ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಯಥಾ -

ಬಹಿರಂಗೈರ್ವಿರೋಧೋಹಿ ಘಟಿತೀವ ಪ್ರತೀಯತೇ ।

ಅಂತರಂಗೈಃ ಸ್ವಗೌತೃಸ್ತು ವಿಲಂಬೇನ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥೧॥

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಹುದು.

ಬಹಿರಂಗೈರ್ವಿರೋಧೋಹಿ ಘಟಿತೀವ ಪ್ರತೀಯತೇ ।

ಅಂತರಂಗೈಃ ಸ್ವಗೌತೃಸ್ತು ವಿಲಂಬೇನ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥೧॥

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರದವರೇ ಆದ ಮನೆಮಂದಿಯೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ಬಲಿಷ್ಠವಷ್ಟೇ.

ಅನುಮಾನಸ್ಯಾಶಬ್ದತ್ವೇನ ವಿಜಾತೀಯತಯಾತಿಬಹಿರಂಗತ್ವಮ್ । ಸಮಯಾನಾನ್ತು ಶಬ್ದತ್ವೇಽಪಿ ಶ್ರುತೀವಾಭಾವಾತ್ ಬಹಿರಂಗತ್ವಮ್ ।

ಅನುಮಾನವು ಅಶಬ್ದವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಜಾತೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಬಹಿರಂಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಯಾದಿಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಾದರೂ, ಅಪೌರುಷೇಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತೇಸ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ್ಯಭಿಮತಸಪುಕ್ಕಿಕಶ್ರುತ್ಯಾಽಂತರಂಗತ್ವಮ್ । ಸಪುಕ್ಕಿಕಶ್ರುತೇಸ್ತು ತಯಾಽಪ್ಯಂತರಂಗತ್ವಮ್ ।

ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಯುಕ್ತಿಪ್ರೇತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಂತರಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರುತಿಗಳು ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಂತರಂಗವಾಗಿವೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಲೋಕೇ चातिबहिरङ्गादिविरोधज्ञानानन्तरमेव बहिरङ्गादिविरोधधीरिति
निरसनीयविरोधधीक्रमात् तत्क्रमः ।

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿರುವ ವಿರೋಧಜ್ಞಾನ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗವಾದ ವಿರೋಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರವೇ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾದಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

यद्वा विरोधादेर्युक्त्यधीनत्वात्, मीमांसाया युक्तिपुरस्कारेण प्रवृत्तेः, समया-
नामपि युक्तिमूलत्वात्, वेदोऽप्रमाणमासाप्रणीतत्वादिति साक्षात् कृत्स्नवेदाप्रामाण्य-
साधकत्वात्, एकस्य समयिनः समयान्तर इव युक्तावनादराभावाच्च युक्तिविरोधः
समयविरोधादपि प्रबलः ।

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಹುದು. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗ-
ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಪಾದಕ್ರಮವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು
ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ
ಬ್ರಹ್ಮದೀಪಾನಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಯುಕ್ತಿಯ ಪುರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಮಯಗಳೆಲ್ಲವೂ
ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವೇದಃ ಆಪ್ರಮಾಣಮ್ ಆಪ್ತ-ಆಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ
ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ದಾರ್ಶನಿಕನಿಗೆ
ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅನಾದರ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರೇ ಒಬ್ಬ
ದಾರ್ಶನಿಕನಿಗೂ ಅನಾದರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು
ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಮಯವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಬಲ
ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

समयानां तु अनादिकालतोऽविच्छेदेन बहुजनपरिग्रहेण वेदतुल्यत्वेऽपि
वेदवनिर्मूलत्वाभावादत्यन्तभ्रमहेतुतया तत्त्वज्ञानस्यातिविरोधित्वात् ।

ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಹುಜನರಿಂದ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿ
ಪ್ರಚಾರವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದತುಲ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ
ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ವೇದವು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಮಯಗಳು
ಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ವೇದಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭ್ರಮೆಗೆ
ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿವೆ.

ತथा श्रुतिविरोधवत् समयविरोधस्य प्रातीतिकमात्रत्वाभावाच्च श्रुतिविरोधात्
समयविरोधः प्रबलः ।

ಇದರಂತೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪ್ರಾತೀತಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಮಯಗಳ
ವಿರೋಧವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾತೀತಿಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ
ವಿರೋಧವೆಂದು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ
ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ.

एवं च महामल्लभङ्गन्यायेन पादक्रमः । इममेव च क्रममभिप्रेत्य टीकायां
“तत्र सर्वविरोधानां युक्तिमूलत्वेन” इत्यादि ।

ಹೀಗೆ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವನ್ನು
ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ
ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತತ್ರ
ಸರ್ವವಿರೋಧಾನಾಂ ಯುಕ್ತಿಮೂಲತ್ವೇನ' ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳು ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

द्वितीये पादे च “इतरविरोधत्रयेऽनादिकालानुवृत्तसमयविरोधस्यैव
प्रबलत्वात्” इत्युक्तम् ।

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಇತರವಿರೋಧತ್ರಯೇಽನಾದಿಕಾಲಾನುವೃತ್ತ-
ಸಮಯವಿರೋಧಸ್ಯೈವ ಪ್ರಬಲತ್ವಾತ್' ಉಳಿದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ
ಅನುವೃತ್ತವಾದ ಸಮಯವಿರೋಧಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

अयं च महामल्लभङ्गन्यायः पादत्रय एवाभिप्रेतः । चतुर्थपादस्य तु
युक्तिश्रुत्युभयाविरोधपरत्वाद्वा मुमुक्षुणामन्ते जिज्ञास्याध्यात्मविषयत्वाद्वाऽन्त्यतेति
ब्रह्मव्यम् ।

ಈ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವು ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಕನೆಯ
ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ
ವಿರೋಧಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಮತ್ತು
ಮುಮುಕ್ಷು ಅದವನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯವನ್ನು ನಾಕನೆಯ
ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

यद्वा उक्तरीत्या युक्तेः प्रबलत्वादादौ तदविरोधः । अथ “इतरेषां चानुपलब्धेः”
इत्याद्यपादोक्तहेतुप्रपञ्चनरूपत्वात् समयाविरोधः ।

ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸಮಯ-ವಿರೋಧವನ್ನು ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದ ಮತದವರ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ.

अनन्तरं यदि “विप्रतिषेधाच्च” इति द्वितीयान्त्यन्यायेन श्रुति विरोधात् परस्परविरोधाच्च मतान्तराप्रामाण्यं तर्हि तत एव परस्परविरोधाच्छ्रुतीनामप्रामाण्यमिति शङ्कोदयाच्छ्रुत्यविरोधः ।

ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ‘ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಮಯಗಳಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿದೆ’ ಎಂಬುದು ‘ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ.

पश्चाद्यदि “यावद्विकारं तु विभागो लोकवत्” इति युक्त्यनुगृहीतयाऽऽकाशादे-
रुत्पत्तिश्रुत्याऽनुत्पत्तिश्रुतिर्गौणी तर्ह्युपादानाऽभावादियुक्तिसहितया प्रमाणानामनु-
त्पत्त्यादिश्रुत्या तदनित्यत्वादिश्रुतिर्गौणीति शङ्कोदयात् सयुक्तिकश्रुत्यविरोधः । इति
पादक्रमः ।

ಅನಂತರ ‘ಯಾವದ್ವಿಕಾರಂ ತು ವಿಭಾಗೋ ಲೋಕವತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಯತ್, ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್, ವಿಭಕ್ತತ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪೋದ್ಭೂತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಬಾಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ

ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಉತ್ತತ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸಬೇಕು. ಅನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಅಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯುಕ್ತಿ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಕ್ರಮಗಳ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

तदुक्तमनुव्याख्याने “उक्तः समन्वयः साक्षादविरोधोऽत्र साध्यते । चतुर्विधस्य तस्यादौ यौक्तस्तत्रापि च स्मृतेः” इति ॥

ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತಃ ಸಮನ್ವಯಃ ಸಾಕ್ಷಾದವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಸಾಧ್ಯತೇ । ಚತುರ್ವಿಧಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದೌ ಯೌಕ್ತಸ್ತತ್ರಾಪಿ ಚ ಸ್ಮೃತೇಃ' ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಅದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಅವಿರೋಧವು ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಮೊದಲು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ರಮ, ಪಾದಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

प्रकाशः -

एवं पादभेदमुक्त्वा “सर्वविरोधानां युक्तिमूलत्वेन” इति टीकोपलक्षणमिति भावेन चतुर्धा तत्क्रममाह - पदात्यादिष्वित्यादिना ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪಾದಭೇದದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ 'ಸರ್ವವಿರೋಧಾನಾಂ ಯುಕ್ತಿಮೂಲತ್ವೇನ' ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

प्रकाशः - इति पादक्रम इत्यन्तेन ॥ श्लोकस्यपञ्चम्यन्तस्य “पादक्रमस्त्विति साध्येनान्वय इति भावेन श्लोकं व्याचष्टे - अनुमानेति ॥

'ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 'ಇತಿ ಪಾದಕ್ರಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಕ್ರಮಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ 'ಸಮಯಾದಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪಾದಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸ್ವತಃಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನುಮಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಕಾಮಚಾರಿತ್ವೇಽಪಿತಿ || ನಿಯತೈಕಾರ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇಽಪಿತ್ಯರ್ಥಃ ||
ಅತಿದಾಢ್ಯೇನೇತಿ || ವೇದವದಿತ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಷ್ಜಯತೇ || ಬಲವತ್ತ್ವೇಽಪಿತಿ || ಅಪೌರುಷೇಯತಯಾ
ನಾಶಾಕ್ಷಿತದೋಷತ್ವೇನೇತಿ ಭಾವಃ ||

'ಅಕಾಮಚಾರಿತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಯತವಾಗಿ ಏಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಂದರ್ಥ.
'ಅತಿದಾಢ್ಯೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ವೇದವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಬಲವತ್ತ್ವೇಽಪಿ'
ಎಂದರೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷದ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಶ್ವಾದಿವದಿತಿ || ಅಶ್ವಾದೇರಿವ ಸಮಪಾದೇಃ ಪ್ರವೃತ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನತಿಪ್ರಯತ್ನ-
ಸಾಧ್ಯತನಿರಾಸಕ್ರಮಾತ್ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯೇನಾಂ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಅಶ್ವಾದಿಗಳು ಸೈನಿಕರು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಯುಕ್ತಿಗಳು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ,
ಸಮಯಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸುಲಭ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು
ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಿರಸನೀಯವಿರೋಧಪ್ರತೀತಿಕ್ರಮಾತ್ ಪಾದಕ್ರಮ ಇತ್ಯಾಹ - ಯಥೇತಿ || ತಯಾ
ಪ್ರತೀತೌ ಬಿಜಂ ವದನ್ ಶ್ಲೋಕಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅನುಮಾನಸ್ಯೇತಿ ||

ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ವಿರೋಧಗಳ ಪ್ರತೀತಿಕ್ರಮದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ
ಎಂದು 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ
ಪ್ರತೀತವಾಗಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ
'ಅನುಮಾನಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಟೀಕೋಕ್ತಪಕ್ಷಂ ವಿವೃಣೋತಿ - ಯಥಾ ವಿರೋಧಾದೇರಿತಿ || ಯುಕ್ತಾವಿತಿ ||
ಚಾರ್ವಾಕಸ್ಯ ತತ್ರಾನಾದೇಽಪಿ ತದನ್ವಯಸರ್ವಸಮಯಿಭಿಃ ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಕ್ಷೀಕಾರಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೇಳಿರುವ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಕೂಡ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಚಾರ್ವಾಕರು
ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಚಾರ್ವಾಕರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು
ಸಕಲಸಮಯಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वा समयान्तर इव युक्तौ तेनाप्यनादरो न कृतः । सम्भावनाहेतुत्वेन युक्तीनां स्वग्रन्थेऽप्युपन्यासादिति भावः ॥

ಅಥವಾ ಉಳಿದ ದಾರ್ಶನಿಕರಿಗಿಂತ ಚಾರ್ವಾಕರಿಗೂ ಕೂಡ ಅನುಮಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಾದರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಸಂಭವನಾಹೇತುವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮೇಯ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಂಭಾವನಾಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अविच्छेदेनेति ॥ प्रवाहत इति भावः ॥ निर्मूलत्वेति ॥ तदीयप्रत्यक्षादिमूलत्वादिति भावः ॥ प्रबल इति ॥ श्रुतिविरोधस्तु प्रातीतिकत्वात्ततो दुर्बल इति तदानन्तरिक इत्यर्थः ॥

ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳು ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಅನಿರಂತರವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅವಿಚ್ಛೇದೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ನಿರ್ಮೂಲತ್ವಾಭಾವತ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ದರ್ಶನಗಳು ಆಯಾ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂಲವಾದ್ದರಿಂದ, ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಪ್ರಬಲಃ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾತೀತಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರದ ಅನಂತರದ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಅದು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - इममेवेति ॥ प्राचीनपक्षद्वयं तु सूत्रभाष्यादौ तत्र तत्र युक्त्यादेर्दुर्बलत्वाद्युक्त्या सूचितमिति भावः ॥

ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - हेत्विति ॥ फलव्यभिचारित्वरूपेत्यर्थः । अत एव तत्र भाष्यं “इतरेषां चानुपलब्धेरिति सामान्यतो निराकरणम्” इत्यादीति भावः ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಆದ್ಯಪಾದೋಕ್ತಹೇತುಪ್ರಂಪಚನರೂಪತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಹೇತು' ಎಂದರೆ 'ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಿತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಸಮಯವಾದ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವಾದದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇರಿತಿ ಸಾಮಾನ್ಯತೋ ನಿರಾಕರಣಮ್' ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತೀತಿ || 'ವಿದ್ಯುದುತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ವಿಭಕ್ತತ್ವಾದಲ್ಪಶಕ್ತಿಸ್ತತ್ವಾದೃವತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ "ಆಕಾಶಸಮ್ಮುತ:" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ "ಅನಾದಿರ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶ:" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಗೌಣೀತ್ಯರ್ಥ: ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ 'ವಿದ್ಯುತ್', ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತಿತ್ವಾತ್, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿತ್ವಾತ್ ಘಟವತ್' ಘಟವು ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ವಿಭಕ್ತವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿವುಳ್ಳದ್ದಾಗಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪೋದ್ಭವಿತವಾದ 'ಆಕಾಶ: ಸಂಭೂತ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಅನಾದಿರ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶ:' ಎಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನಾದಿರ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕ್ರಮ ಇತಿ || ನಿರಸನೀಯಶಾಕ್ಲಾಕ್ರಮಾತ್ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥ: | ಭಾಷ್ಯಾನುಭಾಷ್ಯಯೋರೈಕಾರ್ಥ್ಯ ದರ್ಶಯಿತುಂ ಟಿಕೋಕ್ತೆರ್ಮೂಲಮಾಹ - ತದ್ವಕ್ತಮಿತಿ ||

ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಆಶಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 'ತದ್ವಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "पूर्वणोक्तः" इत्यादिनोक्तं प्रमेयमित्यर्थः | चतुर्विधस्येति निर्धारणे षष्ठी | योक्तः युक्तिनिरूप्यविरोधप्रतियोगिक इत्यर्थः | तथापि प्रथमपादेऽपि | स्मृते: अविरोधस्साध्यत इत्यर्थः |

'ಪೂರ್ವಣೋಕ್ತ:' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. 'ಚತುರ್ವಿಧಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಷ್ಯೇವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿರ್ಧಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾಕುಬಗೆಯ ಕ್ರಮಗಳಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯೋಕ್ತ:' ಎಂದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಪರಿಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ಮೃತೇ:' ಎಂದರೆ 'ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದರ್ಥ

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्र श्लोके त्रिपादीमात्रोपयोगेऽपि तुरीयस्तूपयोक्ष्यत इति भावेनोपात्तः |

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪೂರ್ಣಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्यप्यत्राध्यायाद्यभिधेयमध्याययोस्सङ्गतिश्चेत्येतावदेव भाति । नतु पादक्रमे बीजमपि । नच तन्मात्र एवोदाहरणम् । तथात्वे क्रमोक्तेः प्रागेवोदाहरणत्वप्रसङ्गात् ।

ವಸ್ತುತಸ್ತು ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಷ್ಟೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಪಾದಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಗಷ್ಟೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೇ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಆಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि चतुर्विधविरोधमध्ये आदौ यौक्त इत्युक्त्या क्रमोऽपि सूचित इति भावः ।

ಆದರೆ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಶ್ಲೋಕವು ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ವಿಧವಿರೋಧಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆದೌ ಯೌಕ್ತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಮಾತಿಂದ ಈ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮೊದಲು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು? ಅನಂತರವೇ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು, ತದನಂತರ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಪಾದಗಳ ವಿದ್ಯಾಸವಿರಬಾರದು ? ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಂಗೇಷು ಗಜಾತ್ಪಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತೀತಿ || 'ವಿಯದುತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ವಿಭಕ್ತವಾದಲ್ಪಶಕ್ತಿಸ್ತತ್ವಾದೃಶತ್ವತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ "ಆಕಾಶಸಮ್ಮುತ:" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ "ಅನಾದಿವಾ ಅಯಮಾಕಾಶ:" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಗೌಣೀತ್ಯರ್ಥ: ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ 'ವಿಯತ್', ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತಿತ್ವತ್, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿತ್ವತ್ ಘಟವತ್' ಘಟವು ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ವಿಭಕ್ತವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿವುಳ್ಳದ್ದಾಗಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪೋದ್ಭವಿತವಾದ 'ಆಕಾಶ: ಸಂಭೂತ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಅನಾದಿವಾ ಅಯಮಾಕಾಶ:' ಎಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನಾದಿವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕ್ರಮ ಇತಿ || ನಿರಸನೀಪಶಾಕ್ಷಾಕ್ರಮಾತ್ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥ: | ಭಾಷ್ಯಾನುಭಾಷ್ಯಯೋರೈಕಾರ್ಥ್ಯ ದರ್ಶಯಿತುಂ ಟಿಕೋಕ್ತೆರ್ಮೂಲಮಾಹ - ತದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ ||

ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಆಶಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನುಭಾಷ್ಯಾನುಗುಣವು ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 'ತದ್ವಕ್ತುಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "पूर्वोक्तः" इत्यादिनोक्तं प्रमेयमित्यर्थः | चतुर्विधस्येति निर्धारणे षष्ठी | यौक्तः युक्तिनिरूप्यविरोधप्रतियोगिक इत्यर्थः | तथापि प्रथमपादेऽपि | स्मृते: अविरोधस्साध्यत इत्यर्थः |

'ಪೂರ್ವೋಕ್ತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. 'ಚತುರ್ವಿಧಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಷ್ಯವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿರ್ಧಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾಕುಬಗೆಯ ಕ್ರಮಗಳಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯೌಕ್ತಃ' ಎಂದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಪರಿಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ಮೃತೇಃ' ಎಂದರೆ 'ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्र श्लोके त्रिपादीमात्रोपयोगेऽपि तुरीयस्तूपयोक्ष्यत इति भावेनोपात्तः |

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪೂರ್ಣಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्यप्यत्राध्यायाद्यभिधेयमध्याययोस्सङ्गतिश्चेत्येतावदेव भाति । नतु पादक्रमे बीजमपि । नच तन्मात्र एवोदाहरणम् । तथात्वे क्रमोक्तेः प्रागेवोदाहरणत्वप्रसङ्गात् ।

ವಸ್ತುತಸ್ತು ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಷ್ಟೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಪಾದಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಗಷ್ಟೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೇ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಆಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि चतुर्विधविरोधमध्ये आदौ यौक्त इत्युक्त्या क्रमोऽपि सूचित इति भावः ।

ಆದರೆ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಶ್ಲೋಕವು ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ವಿಧವಿರೋಧಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆದೌ ಯೌಕ್ತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಮಾತಿಂದ ಈ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮೊದಲು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು? ಅನಂತರವೇ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು, ತದನಂತರ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವಿರಬಾರದು ? ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಂಗೇಷು ಗಜಾತ್ಪಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತೀತಿ || 'ವಿದ್ಯುದುತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ವಿಭಕ್ತವಾದಲ್ಪಶಕ್ತಿಸ್ತತ್ವಾದೃಶವತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ "ಆಕಾಶಸಮ್ಮುಖತಃ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ "ಅನಾದಿವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಗೌಣೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತನುಗೃಹೀತಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ 'ವಿದ್ಯುತ್', ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತಿತ್ವಾತ್, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿತ್ವಾತ್ ಘಟವತ್' ಘಟವು ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ವಿಭಕ್ತವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿವುಳ್ಳದ್ದಾಗಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪೋದ್ಭವಿತವಾದ 'ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಅನಾದಿವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನಾದಿವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕ್ರಮ ಇತಿ || ನಿರಸನೀಪಶಙ್ಕಾಕ್ರಮಾತ್ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಭಾಷ್ಯಾನುಭಾಷ್ಯಯೋರೈಕಾರ್ಥ್ಯ ದರ್ಶಯಿತುಂ ಟೀಕೋಕ್ತಮ್ಲಮಾಹ - ತದ್ವಕ್ತಮಿತಿ ||

ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಆಶಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 'ತದ್ವಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "पूर्वेणोक्तः" इत्यादिनोक्तं प्रमेयमित्यर्थः | चतुर्विधस्येति निर्धारणे षष्ठी | योक्तः युक्तिनिरूप्यविरोधप्रतियोगिक इत्यर्थः | तथापि प्रथमपादेऽपि | स्मृतेः अविरोधस्साध्यत इत्यर्थः |

'ಪೂರ್ವೇಣೋಕ್ತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. 'ಚತುರ್ವಿಧಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಜ್ಯೇವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿರ್ಧಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾಕುಬಗೆಯ ಕ್ರಮಗಳಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯೋಕ್ತಃ' ಎಂದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರೂಪ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಪರಿಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ಮೃತೇಃ' ಎಂದರೆ 'ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्र श्लोके त्रिपादीमात्रोपयोगेऽपि तुरीयस्तूपयोक्ष्यत इति भावेनोपात्तः |

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪೂರ್ಣಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्यप्यत्राध्यायाद्यभिधेयमध्याययोस्सङ्गतिश्चेत्येतावदेव भाति । नतु पादक्रमे बीजमपि । नच तन्मात्र एवोदाहरणम् । तथात्वे क्रमोक्तेः प्रागेवोदाहरणत्वप्रसङ्गात् ।

ವಸ್ತುತಸ್ತು ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಷ್ಟೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಪಾದಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಗಷ್ಟೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೇ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि चतुर्विधविरोधमध्ये आदौ यौक्त इत्युक्त्या क्रमोऽपि सूचित इति भावः ।

ಆದರೆ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಶ್ಲೋಕವು ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ವಿಧವಿರೋಧಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆದೌ ಯೌಕ್ತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಮಾತಿನಿಂದ ಈ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮೊದಲು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು? ಅನಂತರವೇ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು, ತದನಂತರ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಪಾದಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಿರಬಾರದು ? ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ಪದಾತ್ಯಾದಿಷು ಭಂಗೇಷು ಗಣಾತ್ಪಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿವತ್ ।

ಯುಕ್ತಾದಿಷು ನಿರಸ್ತೇಷು ಸಮಯಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥೧॥

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಅನಂತರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಅನುಮಾನವಿರೋಧವು ಮೊದಲು ನಿರಸ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಅನಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ತದನಂತರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಆತ್ಮಂತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ದುರ್ಬಲವಾದ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅನಂತರ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು -

ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧೋ ಹಿ ಝಟಿತ್ಯೇವ ಪ್ರತೀಯತೇ |

ಅಂತರಂಗೈಃ ಸ್ವೌತ್ಯಸ್ತು ವಿಲಂಬೇನ ಪ್ರತೀಯತೇ ||೧||

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರದವರೇ ಆದ ಮನೆಮಂದಿಯೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ - ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾನವು ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದುದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಮಯಗಳು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಅಂತರಂಗವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತರಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ದುರ್ಬಲವೇ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧದ ಅನಂತರವೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆತ್ಮಂತ ದುರ್ಬಲವೆಂದು, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಯಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮಂತ ಬಲಿಷ್ಠ. ಮತ್ತು ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದವನ್ನೇ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. 'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಅಪ್ಪ-ಅಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಒಂದೇ

ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠ. ಆತ್ಮಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದವು ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬಹುಜನಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿಯೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಿರೋಧವು ಕೇವಲ ಆವಾತತಃ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವು ಆತ್ಮಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಈ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಥವಾ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮನ್ಯಾಯದಿಂದಲಾಗಲೀ, ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚಪ್ರವಚಕಭಾವಸಂಗತಿಯಿಂದಲೇ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಂತೂ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೇ ಏಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುವಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಸಮಯಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸಮಯಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ಯಾವದ್ವಿಶಾರಂ ತು ಭಾಗೋ ಲೋಕವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಕ್ರಮ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇ ತು ಆद्यಪಾದೇ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿभिस्तद್ದುನೀತತಕ್ಕೇಶ್ಚ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಃ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕುಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ - ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಾಗಲೀ, ಸಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತರ್ಕಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

द्वितीये साक्ष्यादिमतानां दृष्टत्वोक्तिः ।

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯ, ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದ ಮತಗಳೆಲ್ಲವೂ ದುಷ್ಪವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

तृतीये पूर्वभागे पञ्चमहाभूतश्रुतीनां उत्तरभागे तु जीवश्रुतीनां चतुर्थे लिङ्गशरीरश्रुतीनां परस्परविरोधपरीहार इति पादार्यानाहुः ।

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಶರೀರವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ನಾಕುಪಾದಗಳ ಅರ್ಥ.

तत्र । आद्ये तृतीये च पाद एकोपाध्यभावात् ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಪಾದಾರ್ಥಚಿಂತನೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ತದ್ವಿರೋಧವಾದ ತರ್ಕವಿರೋಧ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯು ಇರಬೇಕು. ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಹಾಗೂ ಜೀವಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದೇಽಪಿ “ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ | एतेन योगः प्रत्युक्तः | स्वपक्षदोषाच्च | एतेन शिष्टा अपरिग्रहा अपि व्याख्याताः” | इत्यादौ परमतानां दुष्टत्वोक्तेस्त्वयापि स्वीकृतत्वाच्च |

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ದುಷ್ಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನೀವೇ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ‘ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ’ ‘ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ’ ‘ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮತವು ದುಷ್ಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದೀರಿ.

नन्वाये तेषां दुष्टत्वोक्तिः | स्वपक्षस्य तैर्विरोधनिरासार्थं

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮತವು ದುಷ್ಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಪರಮತದ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಮತದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಪಾದದಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ?

इति चेन्न | द्वितीयेऽपि तदुक्तेस्तदर्थत्वात् | अन्यथा द्वितीयस्याविरोधाध्याया-
सङ्गतिः स्यात् |

ಇದು ತಪ್ಪು. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮತಕ್ಕೆ ದುಷ್ಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಕೃತ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅನ್ಯಮತವನ್ನು ದುಷ್ಪವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

किञ्च यथाऽयपादस्ये “दृश्यते तु” इत्यत्र विलक्षणयोरपि ब्रह्मप्रपञ्चयोर्वृश्चिक
गोमययोरिव कार्यकारणभाव इत्येतदर्थप्रतिपादके स्वपक्षे तर्कविरोधपरिहारः |

ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ತರ್ಕವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ - ‘ದೃಶ್ಯತೇ ತು’ ಎಂಬ ನವಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೦)

ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಗೋಮಯದಿಂದ ವೃಕ್ಷಿಕ್ವವು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ವೃಕ್ಷಿಕ್ವವು ಚೇತನವಾಗದ ಕಾರಣ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಗೋಮಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ವೃಕ್ಷಿಕ್ವವು ಕಾರ್ಯವೆಂದು ರೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದರೂ ಜಡವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ತತ್ವದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತೀರಿ.

ತथा द्वितीयेऽपि “महद्दीर्घवद्वा” इति सूत्रे “यथा व्यणुकादणोर्हस्वाच्च सतो महदीर्घं च त्र्यणुकादि जायते । नाणु नापि ह्रस्वम् । एवं चेतनात् ब्रह्मणोऽचेतनं जगज्जनिष्यते” इति त्वया भाषितत्वेन तत्रापि तर्कविरोधपरिहारोऽस्त्येव ।

ಇದರಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ಮಹದ್ದೀರ್ಘವದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಯಥಾ ದ್ವ್ಯಣುಕಾದಣೋರ್ಹಸ್ವಾಚ್ಚ ಸತೋ ಮಹದ್ದೀರ್ಘಂ ಚ ತ್ಯಣುಕಾದಿ ಜಾಯತೇ | ನಾಣು ನಾಪಿ ಹ್ರಸ್ವಮ್ | ಏವಂ ಚೇತನಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಚೇತನಂ ಜಗಜ್ಜನಿಷ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ದ್ವ್ಯಣುಕದಲ್ಲಿ ಅಣುಪರಿಮಾಣ ಮತ್ತು ಹ್ರಸ್ವಪರಿಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಹತ್ಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಪರಿಮಾಣವಿರುವ ದ್ವ್ಯಣುಕವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅಣುಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಹ್ರಸ್ವಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕಾರಣಕಾರಣಭಾವವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತರ್ಕವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಸೂಂಕರ್ಯದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

तृतीयस्य पूर्वभागेऽपि “अन्तरा विज्ञानमनसी” इत्यत्र त्वन्मते “एतस्माज्जायते प्राणो मनः सर्वेन्द्रियाणि च” इति प्राणमनआदिविषयश्रुत्य-विरोधस्याप्युक्तत्वेन न भूतश्रुत्यविरोध एवेति नियमः ।

ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಅಂತರಾ ವಿಜ್ಞಾನಮನಸೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ವಿತಸ್ತಾಜ್ಞಾಯತೇ ಪ್ರಾಣಃ ಮನಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣ, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು

ಮಾಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಭೂತಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಯಮ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನನು “ಅನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋಮಯಿ ವಾಕ್”
ಇತಿಶ್ರುತೇರ್ಮನಾದೀನಿ ಭೂತಾನ್ಯೇವೇತಿ ತದ್ವಿಚಾರೋ ಭೂತವಿಚಾರ ಏವೇತಿ चेत् तर्हि चतुर्थे
“तथा प्राणाः । सप्तगतेर्विशेषितत्वाच्च । अणवश्च” इत्यादिबह्वधिकरणैः कृत
इन्द्रियविचारोऽपि तृतीयस्य पूर्वभागे स्यात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ‘ಅನಮಯಂ ಹಿ ಸೌಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತೇಜೋಮಯೀ ವಾಕ್’
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂತಾತ್ಮಕವೆಂದೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ತೃತೀಯಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ‘ತಥಾ ಪ್ರಾಣಃ’ ‘ಸಪ್ರಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ’
‘ಅಣವಶ್ಚ’ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ವಿಚಾರ
ಮಾಡಿದ್ದೀರೋ ಅದಲ್ಲವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು.
ಏಕೆಂದರೆ ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವು ಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ
ತೃತೀಯಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚತುರ್ಥೇಽಪಿ “ಸಂಜಾಮूर्तिः” इत्यत्र “अनेन जीवेन” इत्यादिवाक्ये जीवस्य
कर्तृता नोच्यते । किन्तु ब्रह्मण इति त्वया सिद्धान्तितत्वाच्च लिङ्गशरीरस्यैव विचार
इति नियमः ।

ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬ ನಾಕನೆಯ
ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ‘ಸಂಜ್ಞಾಮೂರ್ತಿತ್ವಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ‘ಅನೇನ ಜೀವೇನ’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಜೀವನಿಗೆ
ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ
ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಲಿಂಗಶರೀರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು
ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ
ವಿಚಾರವೇ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

किञ्च तृतीयचतुर्थयोर्प्रायश्चित् स्वपक्षविरोधपरिहाररूपत्वादायानन्तर्यं स्यात्।
द्वितीयस्य तु परपक्षदूषणरूपत्वादन्यता स्यादिति ॥

ಮತ್ತು ಮೊದಲು ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಅನಂತರವೇ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪಾದದ ಪ್ರಮೇಯಗಳಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮವಾಗಲೀ ದುಷ್ಪ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

“ನಾನ್ಯಥಾ ತದದೃಶ್ಯಃ” ಇತಿ ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯಭಾಷ್ಯಮತ್ರಾಪಿ ಸಂಯೋಜ್ಯ ಪರಮತದ್ವಯೋಕ್ತಾರ್ಯದೂಷಣಪರತಯಾ ಯೋಜ್ಯಮಿತಿ ಭಾವೇನ “ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವಾಹವಿರೋಧಪರಿಹಾರಃ ಪ್ರಧಾನಾದಿವಾದಾನಾಂ ಚ ನ್ಯಾಯಾಭಾಸೋಪಬೃಹಿತತ್ವಂ ಪ್ರತಿವೇದಾಂತಂ ಚ ಸೃಷ್ಟಾದಿಪ್ರಕ್ರಿಯಾಯಾ ಅವಿಗಿತತ್ವಮ್” ಇತ್ಯಾಶ್ಚೈತಿಭಾಷ್ಯಂ ಹದಿ ಕೃತ್ವಾ ಪರಮತಂ ತಾವದನ್ಯಥಾ ನಿರಾಹ - ಅನ್ಯೇ ತು ಇತಿ ||

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದಪ್ರಮೇಯ ಹಾಗೂ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ‘ನಾನ್ಯಥಾ ತದದೃಶ್ಯಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಪರಮತದಲ್ಲಿರುವ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾದಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದವರಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಮತನಿರಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವಾಹವಿರೋಧಪರಿಹಾರಃ ಪ್ರಧಾನಾದಿವಾದಾನಾಂ ಚ ನ್ಯಾಯಾಭಾಸೋಪಬೃಹಿತತ್ವಂ ಪ್ರತಿವೇದಾಂತಂ ಚ ಸೃಷ್ಟಾದಿಪ್ರಕ್ರಿಯಾಯಾ ಅವಿಗಿತತ್ವಮ್’ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವಾಹವಿರೋಧ-ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಮತಗಳು ನ್ಯಾಯಾಭಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿರೋಧಬರುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಮತವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ‘ಅನ್ಯೇತು’ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪञ्चमहाभूतेति || “केचिदाकाशस्योत्पत्तिमामनन्ति केचिन्न तथा जीवस्य प्राणानां चैवम्” इत्यादि तत्रत्यतदीयभाष्यादवगम्यत इति भावः ||

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಅವರ ಭಾಷ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ - ‘ಕೇಚಿದಾಕಾಶಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಮಾಮನಂತಿ ಕೇಚಿನ್ ತಥಾ ಜೀವಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಚೈವಮ್’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಲಿङ್ಗೇತಿ ॥ ಪ್ರಾಣಾದೇರ್ಲಿಂಗಶರೀರಾತ್ಮಕತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥

'ಲಿಂಗಶರೀರಶ್ರುತಿನಾಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೇ ಲಿಂಗಶರೀರವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆಯ ಇತಿ ॥ ನನು ಸಿದ್ಧಾಂತೇಽಪ್ಯೇಶ ದೋಷಸ್ತುಲ್ಯ: । ಯದಾಹು: “ಆದೌ ಯೌಕ್ತಸ್ತತ್ರಾಪಿ ಚ ಸ್ಮೃತೇ:” ಇತಿ ॥ ತೃತೀಯೇ ಚ “ಜೀವಪರಮಾತ್ಮಾಧಿಭೂತಾದಿವೈಶು ಶ್ರುತೀನಾಂ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಮಪಾಕರೋತಿ” ಇತಿ ಚೇತಿ ಚೇತ್

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮತದ ದೋಷವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಅದೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಆದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದೋಷವು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. 'ಆದೌ ಯೋಕ್ತಸ್ತತ್ರಾಪಿ ಚ ಸ್ಮೃತೇ:' ಎಂಬ ನಿಮ್ಮದೇ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಜೀವಪರಮಾತ್ಮಾಧಿಭೂತಾದಿವೈಶು ಶ್ರುತೀನಾಂ ಪರಸ್ಪರ-ವಿರೋಧಮಪಾಕರೋತಿ' ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಅಧಿಭೂತ, ಅಧಿದೈವ ವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಲ್ಲವೇ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಮೈವಮ್ । ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾ “ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ” ಇತ್ಯತ್ರ ಯೌಕ್ತಾವಿರೋಧಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಾತ್ । ತೃತೀಯೇ ಚಾಭಿಧೇಯಬಹಿರ್ಭಾವೇನ ಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವೇನೈಕೀಕರಣಾತ್ ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವಷ್ಟೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉಪಾಧಿ. ಇದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮಾದಿ ವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧಿದೈವ, ಜೀವ ಇಷ್ಟು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಯೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನವೈವಂ ಪರಸ್ಯಾಪಿ ಸುವಚಮ್ । ತುರೀಯಸಾಕ್ಷ್ಯಾಪಾತಾತ್ । ಸಿದ್ಧಾಂತೇಽಭಿಧೇಯಬಹಿರ್ಭಾವೇನ ಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವೇನೈವ ತಸ್ಯೈಕೀಕರಣಾಪ್ಯಾಗಾತ್ । ತದಂತರ್ಭಾವಿ ತ್ವಾಂ ದೋಷ ಇತಿ ಭಾವ: ॥

ಇದರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಏಕೀಕರಣ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅವರು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಭಿಧೇಯದ ಬಹಿರ್ಭಾವದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಅವಿರೋಧಿತ್ವವೆಂಬ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯೋಪೇತವಾದ ಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವವು ಉಪಾಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮಂತೆ ನೀವೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವದಿಂದ ಏಕೀಕರಣ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಿಂದ ದೋಷವು ನಿಮಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತ್ವಯಾಪೀತಿ ॥ एतच्चाग्रे स्पष्टयिष्यते । तथा च द्वितीयसाङ्ख्यमाद्यस्येति भावः । अनेकोदाहरणेन प्रायिकत्वपरिहारोऽपि प्रत्युक्तः ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ತ್ವಯಾಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮತದ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಮತದ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तर्केति ॥ ब्रह्मजगती नोपादानोपादेयभाववती । चेतनाचेतनत्वादिना विलक्षणत्वादित्यादितर्केत्यर्थः ॥ इन्द्रियविचारोऽपीति ॥ तेषामपि भौतिकत्वादिति भावः ।

ತರ್ಕವೆಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಜಗತೀ ನ ಉಪಾದಾನೋಪಾದೇಯಭಾವವತೀ । ಚೇತನಾಚೇತನತ್ವಾದಿನಾ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತು, ಚೇತನಾಚೇತನತ್ವದಿಂದ ವೈಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ತರ್ಕದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಇಂದ್ರಿಯವಿಚಾರೋಽಪಿ' ಎಂದು ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಕೂಡ ಭೌತಿಕವಾಗಿದೇಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಪ್ರಮೇಯ ಮತ್ತು ಪಾದಕ್ರಮ ವಿಚಾರ ಹೀಗಿದೆ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ವೈತಿಗಳಿಂದ ಉನ್ನತವಾದ ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಹೊರಟಿದೆ. ಜೀವವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೃತೀಯಪಾದದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಹೊರಟಿದೆ. ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವೈತಿವಿರೋಧ ಮತ್ತು ತರ್ಕವಿರೋಧ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದರಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಜೀವವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಪಾದಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕೇ ಪಾದ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೈವಿಧ್ಯೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೈವಿಧ್ಯೆ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಸಾಂಖ್ಯದೋಷವೂ ಇದೆ. ಪರಮತದ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕಬಾರಿ ಪರಮಮತದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಮತದೋಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳದೇ ತರ್ಕವಿರೋಧಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಮಹದ್ವಿಘ್ನವದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತವಿಷಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸದೆ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಸಂಖ್ಯಾಮೂರ್ತಿತ್ವೈಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ತಾವೇ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸದೇ ಎಡವಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳಷ್ಟೇ ಅಸಾಧುವಲ್ಲ, ಪಾದಕ್ರಮಗಳೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅನಂತರ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದ ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮಗಳಾಗಲೀ ಸಾಧುವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचितು ಆಖ್ಯಾಪಾದೇ ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಕಾರಣವಿಷಯದೋಷೋದ್ಧಾರಃ ।

ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರಪಕ್ಷೇ ಕಾರಣವಿಷಯದೋಷೋದ್ಧಾರಃ ।

ಪರಪಕ್ಷದವರೆಗೆ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ತೃತೀಯಚತುರ್ಥಪಾದಯೋಸ್ತು ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದೋಷೋದ್ಧಾರ ಇತಿ ಪಾದಾರ್ಥಾನಾಹುಃ ।

ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟು ರಾಮಾನುಜರು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವಿಚಾರ.

ತನ್ಮ । ಆಖ್ಯಾಪಾದೇಽಪಿ “ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ” ಇತ್ಯಾದೀ ಪರಪಕ್ಷೇ ದೋಷೋಕ್ತಃ ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಸಾಂಕರ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷಪರಿಹಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ‘ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ದ್ವಿತೀಯೇಽಪಿ “ಉತ್ಪತ್ತಿಸಮ್ಮವಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಪಂಚರಾತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪಸ್ವಪಕ್ಷ-ದೋಷೋದ್ಧಾರಸ್ಯ ತ್ವಯಾಪಿ ಸ್ವೀಕೃತತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದವರೆಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ‘ಉತ್ಪತ್ತಿಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ದ್ವಿತೀಯೇ ತು “ಸಮವಾಯುಪಗಮಾಚ್ಚ” ಇತ್ಯಾದಿಃ ಬಹುಸೂತ್ರೇಃ ಪರಪಕ್ಷೇ ಕಾರಣಾದನ್ಯತ್ರಾಪಿ ದೋಷೋಕ್ತಃ ।

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಸಮವಾಯಾಭ್ಯುಪಗಮಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದೇ ಸಮವಾಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೂಡ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ.

ತೃತೀಯೇಽಪಿ "ನಾತ್ಮಾ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಜ್ಞಾತ ಏವ ತತ್ಕ್ರಾಂತಿಗತ್ಯಾಗತೀನಾಮ್" ಇತ್ಯಾದಾವ-
ಕಾರ್ಯಭೂತಜೀವವಿಷಯಕದೋಷೋದ್ಧಾರಾಚ ।

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ನಾತ್ಮಾ ಪ್ರಕರಣಾತ್' 'ಜ್ಞೋತ ಏವ' 'ಉತ್ಯಾಂತಿಗತ್ಯಾಗತೀನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಲ್ಲದ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಬರುವಂತಹ ದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ತೃತೀಯಚತುರ್ಥಯೋರ್ಮೇದಾನುಕ್ತೇಶ್ಚ । ಪರಪಕ್ಷೇ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕದೋಷೋಕ್ತಯಃ ಪಾದಾಂತರಾಪಾತಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಪಾದಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉಪಾಧಿಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಡುವುದಾದರೆ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಮತ್ತೊಂದು ಪಾದ ಇರಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ತೃತೀಯಚತುರ್ಥಯೋಃ ಸ್ವಮತದೋಷೋದ್ಧಾರಕತ್ವಸಾಮ್ಯೇನಾಧಾನಂತರ್ಯಾಪಾತಾಚೇತಿ ನ ಪರೋಕ್ತಾ
ಪಾದವ್ಯವಸ್ಥಾ ಯುಕ್ತಾ ॥

ಪಾದಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪಕವಾದಂತೆ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ವಮತದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅನಂತರ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ಪರಸ್ಪರಸಾಕ್ಷ್ಯಾನ್ಮಿತಾಂತರೋಕ್ತಮಪಿ ಪಾದಾಭಿಧೇಯಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ಕೇचित್ವಿತಿ ॥

ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ಇವರಿಗೂ ಸ್ವತ್ವದ್ವಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಕೂಡ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ ಪಾದಪ್ರಮೇಯಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಕೇಚಿತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अधिकरणशरीराणि त्वग्रे व्यक्तानि - स्वपक्षेति ॥ “न केवलं ब्रह्मकारणवादस्य निर्दोषतयैवैतत्समाश्रयणीयम् । प्रधानकारणवादस्य दुष्टत्वाच्च” इत्यादिना त्वद्भाष्ये परपक्षे दोषोत्कीर्तनपरतया व्याख्यातत्वादिति भावः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಅಧಿಕರಣಗಳಶರೀರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ಕೇವಲಂ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣವಾದಸ್ಯ ನಿರ್ದೋಷತಯಾ ಏತತ್ ಸಮಾಶ್ರಯಣೀಯಮ್' ಪ್ರಧಾನಕಾರಣವಾದಸ್ಯ ದುಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಛ' ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣವಾದವು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಾರದು. ಪ್ರಧಾನಕಾರಣವಾದವೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಟ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣವಾದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕೇವಲ ಸ್ವಪಕ್ಷ-ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡದೇ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷೋದ್ಧಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - आदिपदेन “तर्काप्रतिष्ठानात्” इत्यादिग्रहः । “कपिलपातञ्जल-तर्कानामन्योन्यव्याघातात्तर्कस्याप्रतिष्ठितत्वात्” इत्यादेस्त्वया भाषणादिति भावः ॥

'ಆದಿ' ಪದದಿಂದ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಕಪಿಲಪಾತಂಜಲತರ್ಕಾಣಾಮ್ ಅನ್ಯೋನ್ಯವ್ಯಾಘಾತಾತ್ ತರ್ಕಸ್ಯ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಾತ್' ಕಪಿಲ ಮತ್ತು ಪಾತಂಜಲರು ಹೇಳುವ ತರ್ಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಾಹತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನೀವೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜರು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ - ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಮತನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ

ಸ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಪಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಪಕ್ಷಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಉಪಾಧಿ, ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಯು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಸಮವಾಯಾಭ್ಯುಪಗಮಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲದೇ ಸಮವಾಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ದೋಷ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ, ಜೀವಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮರ್ಯವೆಂದರೆ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಭೇದವನ್ನೇ ಇವರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ರಾಮಾನುಜರ ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳು ಅಸಮೀಚನವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪಾದಕ್ರಮಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಹೊರಟಿರುವಂತೆ, ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

॥ ಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ ಚೇನಾನ್ಯಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ॥ ಅತ್ರ ಲೌಕಿಕಾರ್ಯವಿಷಯಾಃ ಸವಾಕ್ಯರೂಪಸ್ಮृत್ಯವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ ।

'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಆಪ್ತವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಚ ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿಪಾದೇ ಕಥಂ ನಿವೇಶ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇದು ಯುಕ್ತಿಪಾದ. ಆದರೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೃತಿವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃतीनां समयरूपत्वेन स्वोक्तार्थे सम्मतित्वेन श्रुतिपुक्तिकथनेन च चतुःस्वरूपत्वात् तदविरोधस्यैकैकाविरोधप्रतिपादके पादविशेषेऽनन्तर्भावेऽप्य-
विरोधाध्यायान्तर्भावेणाध्यायस्यादावन्ते वा निवेशने कर्तव्ये प्रथमातिक्रमे
हेत्वभावाच्चतुरात्मकत्वेन प्रबलतया प्रथमं निरसनीयत्वाच्चाध्यायादावेव निवेशनात्।
तदाह टीकाकारः “प्रायम्योपपत्तेः” इति ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಯರೂಪವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಕಾರರು ತಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕೇವಲ ಸಮಯರೂಪವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ, ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಸಹಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕುಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವ, ನಾಕೂ ಬಗೆಯ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದೊಂದು ಉಪಾಧಿಗಳ ಅವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಕು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯಲ್ಲಂತೂ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ನಿವೇಶ ಮಾಡದೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆದಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಕೊನೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಇದನ್ನು ನಿವೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವತಃ' ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಚತುಃಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಶ್ರೀಮಟ್ಟಣಕಾತ್ಯಾದರು 'ಪ್ರಾಥಮ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ' ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

अभ्युपेत्य चेदमुक्तम् । वस्तुतस्तु । चतुःस्वरूपत्वादस्य चतुर्ष्वपि पादेष्व-
न्तर्भावसंभवादुक्तहेतुभ्यां प्रबलत्वाच्चाद्यपादस्यादौ निवेशः । तदाह ।
“पादार्थस्याप्यत्र संभवेन” इति ॥

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವು ಅಂಗೀಕಾರವಾದದಿಂದ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ನಾಕು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಾಕುಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಃ' 'ಚತುರಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್'⁽¹⁾ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೇತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಾದಾರ್ಥಸ್ಯಾಪ್ಯತ್ರ ಸಂಭವೇನ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

इतः परं पूर्वपक्षादिकं न पृथगुच्यत ।

ग्रन्थगीरवभीत्या च टीकादी च स्फुटत्वतः

॥१॥

ಇತಃ ಪರಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಕಂ ನ ಪೃಥಗುಚ್ಯತೇ ।

ಗ್ರಂಥಗೌರವಭೀತ್ಯಾ ಚ ಟೀಕಾದೌ ಚ ಸ್ಫುಟತಃ ॥೧॥

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅನ್ಯಮತೀಯ ಅಧಿಕರಣದ ಅನುವಾದ, ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಗ್ರಂಥವು ಬಹಳಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸುಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.²

(೧) ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಚಂದ್ರಿಕಾಬಿಂದು' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು. ಈಗಾಗಲೇ ಅದು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ 'ಚಂದ್ರಿಕಾಬಿಂದು' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಿಯತೀರ್ಥರು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ಉಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಟಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರು ಚಂದ್ರಿಕಾಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ- 'ಉಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಾಂ' = 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಃ' ಚತುರಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಂ ಚ 'ಇತಿ ಉಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಾಂ' ಎಂದು. ಇವರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿಲ್ಲದೇ ಉಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಾಂ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುದ್ರಿತ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಬಲತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರು ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ಪ್ರಬಲತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಪದವು ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ 'ಉಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಾಂ ಅದೈವಾದಸ್ಯ ಅದೌ ನಿವೇಶಃ' ಎಂದರ್ಥ ಸಾಕು.

(೨) ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಶಯಬೀಜ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ, ಸೂತ್ರಕ್ರಮ ಸ್ವಾರಸ್ಯ, ಅನ್ಯಮತೀಯರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ, ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಯ ಆಕ್ಷರಾರ್ಥ. ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತೇ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಾರಣತ್ವಾದೌ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೋ ನ ಯುಕ್ತೋ ಯುಕ್ತೋ ವೇತಿ
ಚಿಂತಾ ।

ಸ್ವತ್ವತ್ವಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಕಲಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಯುಕ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವೋ ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ತದರ್ಥೆ ಕಿಂ ಪಾಶ್ಚುಪತಾದಿಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೇಣ ಶ್ರುತಿರ್ನೇಯತ ನೇತಿ ।

ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತ್ವತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತ್ವತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸದೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದರ್ಥೆ ಕಿಂ ಸ್ಮೃತಿಃ ಪ್ರಬಲೋತ ನೇತಿ ।

ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವತ್ವತಿಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ವತ್ವತಿಯು ಪ್ರಬಲವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶೇತಿ ॥ ಅತ್ರಾನೈಃ ಕೈಶ್ಚಿಚ್ಛ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।
ತತ್ತು ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾ ನ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವೇನ “ಪ್ರಥಮತಸ್ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ” ಇತಿ
ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮಧಿಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ - ಅತ್ರೇತಿ ॥ ಕೃತ್ಸಾವೈದಿಕಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಸಾಧ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ॥

ಸ್ವತ್ವತ್ವಧಿಕರಣವು ಸಾಂಖ್ಯಸ್ವತ್ವತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದ್ವೈತಿಗಳು

ಗ್ರಂಥಗೌರವಭಯದಿಂದ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಗೌರವಭಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿ, ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನೆಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಟೀಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಸ್ವತಃ ನೀವೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಚಂದ್ರಿಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶೇಷಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಯತಿಗಳು ಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಮುಂದೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಇವರ ಈ ವಿಚಾರ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪ್ರಥಮತಃ ಸ್ವತಃವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ವತಃಸಾಧಾರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಆತ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವತಃವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದೂ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वा टीकायां "पाशुपतादिस्मृतिविरोधाभावं दर्शयति" इत्युक्तमयुक्तमिव । शास्त्रयोनिसूत्र एव तदप्रामाण्यस्योक्तत्वादित्यत आह - लौकिकेति ॥

ಅಥವಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾಭಾವಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವತಃವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಆಯುಕ್ತವೆಂದು ಅಪಾತತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದಲೇ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಕೃತ್ಯವೇನು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವಿಷಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथा च दृष्टफलेष्वेव संवादादिना प्रामाण्यमिति प्राप्ते तत्रैव व्यभिचारव्युत्पादनेन तदविरोधोऽत्रोच्यते ।

ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ವತಃಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಫಲಸಂಪಾದದಿಂದ ಪುನಃ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ದೃಷ್ಟಫಲವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಸ್ವತಃಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तत्र तु तदंशे प्रामाण्यमुपेत्य कारणत्वाद्यंश एवाप्रामाण्यमुच्यत इत्युक्तं भवति ।

ಹಾಗಾದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರ - ದೃಷ್ಟಫಲವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಅದೃಷ್ಟಫಲವಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯಂತದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃಸಾಧಾರಣ (೨-೧-೧)

ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟಪಲಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಈ ಸ್ವತಃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಪಲಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗತರ್ಥತ್ವಾತ್ಮಕತೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಸ್ಮೃತಿಗಳ ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರೇ “ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್” ಇತಿ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ ಏವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವ್ಯುತ್ಪಾದನಾತ್ಕಥಮತ್ರ ಪ್ರಾಕ್ಸಮನ್ವಿತಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಯ ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧ ಉಚಿತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಆಸವಾಕ್ಯರೂಪೇತಿ । ತತ್ರ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವನೈವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಕ್ಷೀಕಾರಾತ್ತತ್ರ ತಥಾತ್ವೇಽಪಿ ನೇಹ ತಥೇತಿ ವಕ್ಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವ: ।

ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಫೂತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಫೂತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಅನಾವಶ್ಯಕವಲ್ಲವೇ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯರೂಪ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಪೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಫೂತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಕ್ಷಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಫೂತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವಲೌಕಿಕೇ ಕಾರಣತ್ವಾದೌ ಕಥಮಾಸತ್ತವಮ್ । ಸಂವಾದಾಭಾವಾದಿತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ - ಲೌಕಿಕಾರ್ಥೇತಿ ॥

ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ದಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವಾಗಿವೆ? ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಲೌಕಿಕಾರ್ಥ’ ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿರೂಪತ್ವೇನ” ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ “ತಸ್ಯಾಶ್ರುತಃ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯನುಯಾಖ್ಯಾನಾನುಸಾರೇಣ ಶಾಕ್ವಾಪೂರ್ವ ವಿವೃಣೋತಿ - ನಚೇತಿ ॥

'ಸ್ತೋತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ, ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ತಸ್ಯಾಶ್ಚತುಃ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್' ಸ್ತೋತ್ರಿಯು ಚತುಃಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶಂಕಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ರುತಿತಿತಿ || ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಪೇಕ್ಷಯೇದಮ್ | ಸುಧಿಕಂ ಹೇತುಮುಕ್ತವಾ
“ಪ್ರಧಾನಮಲ್ಲನಿಬರ್ಹಣ್ಯಾಪೇನ” ಇತಿ ಸನ್ಯಾಸರತ್ನಾವಲ್ಯುಕ್ತಮಾಹ - ಚತುರಾತ್ಮಕತ್ವೇನೆತಿ ||

ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ, ಅವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ಪ್ರಧಾನಮಲ್ಲನಿಬರ್ಹಣ್ಯಾಪೇನ' ಎಂಬ ಸನ್ಯಾಸರತ್ನಾವಲ್ಯುಕ್ತವೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಚತುರಾತ್ಮಕತ್ವೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಪಾದಾರ್ಥಸ್ಯಾಪ್ಯತ್ರ ಸಮ್ಮೇನ” ಇತ್ಯುತ್ತರದೀಕಾವಾಕ್ಯಂ ವಿವೃಣೋತಿ -
ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯೇತಿ || ಏತದರ್ಥದ್ವಯಂ ಸುಧಾಪಾಂ ಸ್ಪಷ್ಟಮುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ |

'ಪಾದಾರ್ಥಸ್ಯಾಪ್ಯತ್ರ ಸಂಭವೇನ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತ್ಯುಕ್ತಿಪರದೀಕಾ ವಿವೃತಪ್ರಾಪೇತಿ ಭಾವೇನ ವಿಷಯಸಂಶಯದೀಕಾಂ
ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅತ್ರೇತಿ ||

ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಟೀಕೆಯು ವಿವೃತವಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಾರಣತ್ವಾದಾವಿತ್ಯಾದಿಪದೇನ ಸಾರ್ವಜನಿಕವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾನ್ವಯಗುಣತ್ವಗ್ರಹಃ | ತೇನ
ಚಿಂತಾಪಾಸ್ತತ್ಸಿದ್ಧಿರೇವ ಫಲಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ | ಉಕ್ತಃ ಸಮನ್ವಯ ಇತಿ ಶೇಷಃ |

'ಕಾರಣತ್ವಾದೌ' ಎಂಬ ಆದಿಪದದಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ, ಸರ್ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಅನಂತಗುಣತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಿಂತಾಪರಂಪರೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಫಲವೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸಮನ್ವಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಿದ್ಧಾಂತ್ಯಭಿಮತಸಮನ್ವಯಸ್ಯೈವಾಕ್ಷೇಪ್ಯತ್ವಾದಿಶಿಷ್ಟಸಮನ್ವಯಸ್ಯ
ವಿಷಯತೋಪದರ್ಶಿತಾ | ತೇನ ದೀಕಾಪಿ ಸಮನ್ವಯಪರ್ಯಂತಪರಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯೇತಿ ಸ್ಫುಟಿತಮ್ ||

ಈ ಸ್ವತಂತ್ರಧರಣದಲ್ಲಿ ಅವೈದಿಕವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವು ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ಸಮನ್ವಯಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದೇ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ವಿಷ್ಣೋಃ ಜಗತ್ಕಾರಣಾತ್ಪವಿಷಯೇ ಯಃ ಸಮನ್ವಯೇ ಉಕ್ತಃ ಸಃ ನ ಯುಕ್ತೋ ಯುಕ್ತೋ ವಾ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಶ್ರುತಿನೈಯೇತಿ || ಶ್ರುತಿಗತೋಪಕ್ರಮಾದಿಕಂ ನೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇನೋಪಕ್ರಮಾದಿಭಿರೇವ ಶ್ರುತಿನೈಯಾ | ನತು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮृत्यನುರೋಧೇನೇತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಏವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ವೇಹ ಪುನರ್ವಿಚಾರ್ಯತೇತಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ವಕ್ಷ್ಯತೇ ಚೈತದ್ವಚನೈಕತೈವ |

'ಶ್ರುತಿನೇಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು -

ಆಕ್ಷೇಪ - ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಈಗಾಗಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶ್ರುತಿನೇಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಂಥ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯಥಾಪ್ಯತ್ರ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾಚ್ಛ್ರುತಿರಪ್ರಮಾಣಮುತ ನೇತಿ ಚಿಂತಾयां ನ ಕಾಚಿದನುಪಪತ್ತಿಃ | ನಚ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಮತ एवं ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ | अन्यथा तदप्रामाण्यवदिमते श्रुतिर्नैवेत्यस्याप्ययोगात् |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಥವಾ ಅಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ತೋರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಸ್ವತೀಕಾರರು ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಒಪ್ಪದ ಸ್ವತೀಕಾರರು ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವತೀಗಳಿಗಿಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ 'ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಃ ನ ಯುಕ್ತಃ ? ಯುಕ್ತೋವಾ?' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಸಂಶಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪೊಕ್ರೈತ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬೌದ್ಧ-ಜೈನಾದಿ ಮತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಪಿಲ, ಕಣ್ವಾದಿ ಮೊದಲಾದವರು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ ಸಂಶಯವು ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಪಿಲರು ಹಾಗೂ ನೈಯಾಯಿಕರು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವತೀವಿರೋಧಾತ್ ಶ್ರುತಿಃ ಅಪ್ರಮಾಣಮ್ ಕುತೋ ನ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕಪಿಲಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತೀಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ವತೀಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तथापीह वक्ष्यमाणदिशा श्रुतेरपौरुषेयत्वप्रामाण्ये स्वीकृत्य पूर्वपक्ष इत्यस्य सूत्राद्यनुगुणत्वात्तदनुरोधेनं चिन्तोक्ता । अत एव टीका “अन्यार्थतोपपत्तेः” इति । सुधायां तु व्यक्तमेवैतत् । स्पष्टोऽत्र फलफलिभावः ।

ಉತ್ತರ - ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ವತೀಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಶ್ರುತಿಃ ಅಪ್ರಮಾಣಮ್ ಉತ ಪ್ರಮಾಣಮ್' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಃ ನ ಯುಕ್ತಃ ಯುಕ್ತೋವಾ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸ್ವತೀಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಈ ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವೈದಿಕವಾದ ಸ್ವಾತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವಾತಿಗಳಿಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವು ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದೇ ಸ್ವಾತಿಗಳನ್ನು ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ಸಮನ್ವಯಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದೇ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ವಿಷ್ಣೋಃ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯೇ ಯಃ ಸಮನ್ವಯೇ ಉಕ್ತಃ ಸಃ ನ ಯುಕ್ತೋ ಯುಕ್ತೋ ವಾ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಶ್ರುತಿರ್ನೇಯೇತಿ || ಶ್ರುತಿಗತೋಪಕ್ರಮಾದಿಕಂ ನೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇನೋಪಕ್ರಮಾದಿಭಿರೇವ ಶ್ರುತಿರ್ನೇಯಾ | ನತು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯನುರೋಧೇನೇತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಏವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ವೇಹ ಪುನರ್ವಿಚಾರ್ಯತೇತಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ವಕ್ಷ್ಯತೇ ಚೈತದ್ವ್ಯಕ್ತತೈವ |

'ಶ್ರುತೀರ್ನೇಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವಾತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು -

ಆಕ್ಷೇಪ - ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ವಾತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಈಗಾಗಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶ್ರುತೀರ್ನೇಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವಾತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಂಥ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವಾತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯಥಾಪ್ಯತ್ರ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾಚ್ಛ್ರುತಿರಪ್ರಮಾಣಮುತ ನೇತಿ ಚಿಂತಾयां ನ ಕಾಚಿದನುಪಪತ್ತಿಃ | ನಚ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಮತ एवं ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ | ಅನ್ಯಥಾ ತದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಮತೇ ಶ್ರುತಿರ್ನೇಯೇತ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗಾತ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಥವಾ ಅಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ತೋರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಸ್ಮೃತಿಹಾರರು ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಒಪ್ಪದ ಸ್ಮೃತಿಹಾರರು ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ 'ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಃ ನ ಯುಕ್ತಃ ? ಯುಕ್ತೋವಾ?' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಸಂಶಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪೂರ್ವತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬೌದ್ಧ-ಜೈನಾದಿ ಮತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಛಲ, ಕಣ್ಣಾದ, ಮೊದಲಾದವರು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಹಾರರು ತೋರಿಸಿದ ಸಂಶಯವು ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಛಲರು ಹಾಗೂ ನೈಯಾಯಿಕರು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾತ್ ಶ್ರುತಿಃ ಅಪ್ರಮಾಣಮ್ ಕುತೋ ನ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕಾಛಲಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಹಾರರು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तथापीह वक्ष्यमाणदिशा श्रुतेरपौरुषेयत्वप्रामाण्ये स्वीकृत्य पूर्वपक्ष इत्यस्य सूत्राद्यनुगुणत्वात्तदनुरोधेनेयं चिन्तोका । अत एव टीका “अन्यार्थतोपपत्तेः” इति । सुधायां तु व्यक्तमेवैतत् । स्पष्टोऽत्र फलफलिभावः ।

ಉತ್ತರ - ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಶ್ರುತಿಃ ಅಪ್ರಮಾಣಮ್ ಉತ ಪ್ರಮಾಣಮ್' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಹಾರರು 'ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಃ ನ ಯುಕ್ತಃ ಯುಕ್ತೋ ವಾ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ದೌರ್ಬಲ್ಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಆದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥತೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ. ಅಪ್ರಮಾಣ ಅಪ್ರಾಮಾಣ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವೈದಿಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯುಕ್ತವಾದ. ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು.

ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಸಮಯಗಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ತಾವು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿ, ಶ್ರುತಿ, ಸಮಯ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆ ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಅಥವಾ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದದ್ದನ್ನು ಮೊದಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥವಾ ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಆಧ್ಯಾಯದ ಮತ್ತು ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅವರೇ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಹೀಗಿದೆ -

ಇತಃ ಪರಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಕಂ ನ ಪ್ರಥಗುಚ್ಯತೇ |

ಗ್ರಂಥಗೌರವಭೀತ್ಯಾ ಚ ಟೀಕಾದೌ ಚ ಸುಖತತ್ವಃ ||೧||

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಅನ್ಯಮತೀಯ ಅಧಿಕರಣದ ಅನುವಾದ, ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಗ್ರಂಥವು ಒಹಳಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆ, ಮತ್ತು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಯುಕ್ತವೋ, ಯುಕ್ತವೋ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಬೇಡವೋ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವೋ, ಅಲ್ಪವೋ?

ಒಂದುವೇಳೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದಾಗ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ರುದ್ರನು ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तात्पर्यचन्द्रिका

पूर्वपक्षमाह ॥ न विष्णोरित्यादिना ॥ अयं भावः - न श्रुतिसमन्वयेन विष्णोः कारणत्वं शिवादेः कारणत्वप्रतिपादकशैवादिस्मृतिविरोधात् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ನ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸಕಲ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿಯೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ನಚ ಷೋಡಶಿಗ್ರಹಣಾಗ್ರಹಣವದ್ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪೋ ವಾ ತ್ರಿಹಿಯವವದವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪೋ
ವಾ ಯುಕ್ತಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅತಿರಾತ್ರೇ ಷೋಡಶಿನಂ ಗ್ರಹಾತಿ ನಾತಿರಾತ್ರೇ ಷೋಡಶಿನಂ ಗ್ರಹಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಅಧಿಕಾರಿಭೇದದಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಷೋಡಶಿಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಷೋಡಶಿಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ 'ಪ್ರೀಹಿರ್ಯುಜೇತ', 'ಯವ್ಯಯುಜೇತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರೀಹಿಯಿಂದಾಗಲೀ, ಯವದಿಂದಾಗಲೀ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬಂತೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ರುದ್ರನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಬಹುದು.

ಪುನ್ತನ್ತ್ರೇನುಶ್ರೇಯೇ ವಿಕಲ್ಪಸಂಭವೇಽಪಿ ತದತನ್ತ್ರೇ ಸಿದ್ಧೇ ವಸ್ತುನಿ ತದಯೋಗಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನಾಗಲೀ, ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನಾಗಲೀ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವ ಅನುಷ್ಠೇಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದು ಪುರುಷನ ಅಧೀನವಲ್ಲವೋ, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವೋ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕಲ್ಪವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ಹಿರಿದೇವಮನೇವಂ ವಾ ಕರತವ್ಯಮಿತಿವದಿದೇವಮನೇವಂವಾ ಭವತೀತಿ ಸಂಭವತಿ ।

ಇದನ್ನು ಹೀಗೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಕರ್ತವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪದಾರ್ಥ ಹೀಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ನೀನು ಘಟವನ್ನಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡು, ಪಟವನ್ನಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಸಿದ್ಧವಾದ ಘಟವನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದು ಘಟವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪಟವೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಮುಚ್ಚಯಶ್ಚ ಸಾಪೇಕ್ಷಯೋರೇವ । ಪ್ರಕೃತೇ ಚ ಶ್ರುತೌ ಸ್ಮೃತೌ ಚ ನಿರಪೇಕ್ಷಸ್ಯೈವ ವಿಷ್ಣೋಃ
ಶಿವಸ್ಯ ಚ ಹೇತುತೋಚ್ಯತೇ ।

ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರು ಸೇರಿ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೂ ಕೂಡ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗದು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ರುದ್ರನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು.

“अजया क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति वाससा क्रीणाति” इत्यत्र सोमक्रये प्रत्येकं तृतीयाश्रुत्या निरपेक्षत्वेन प्रतीतानामप्यजादीनां विक्रेत्रानतिरूपद्वार-भेदात्सापेक्षाणामेव समुच्चय उक्तः ।

ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಸೋಮವನ್ನು ಕ್ರಯಣ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಅಜಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ಹಿರಣ್ಯೇನ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಅಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು, ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು. ಕ್ರಯಣಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಮೂರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರನ್ನು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ?, ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬುದನ್ನು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀಡಿ ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷದಲ್ಲೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವವು ಇರಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ವಸ್ತುವು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಬಂಗಾರದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಶೇಷತ್ವಬೋಧಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಕೂಡ ಇತರ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಕ್ರಯಸಾಧನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಕ್ರೇತೃವಿನ ಆಗಾತಿರೂಪವಾದ ದ್ವಾರಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಅಜಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನ ಚ ಷೋಡಿಶಿಗ್ರಹಣಾಗ್ರಹಣವದ್ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪೋ ವಾ ತ್ರಿಹಿಯವವದವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪೋ
ವಾ ಪುಕ್ತಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅತಿರಾತ್ರೇ ಷೋಡಿಶಿನಂ ಗ್ರಹಾತಿ ನಾತಿರಾತ್ರೇ ಷೋಡಶಿನಂ ಗ್ರಹಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಅಧಿಕಾರಿಭೇದದಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಷೋಡಿಶಿಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಷೋಡಿಶಿಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ 'ವ್ರೀಹಿಭಿಯಜೇತ', 'ಯವೈರ್ಯಜೇತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವ್ರೀಹಿಯಿಂದಾಗಲೀ, ಯವದಿಂದಾಗಲೀ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬಂತೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ರುದ್ರನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಬಹುದು.

ಪುಂತನ್ತ್ರೇನುಶ್ಚೇ ವಿಕಲ್ಪಸಂಭವೇಽಪಿ ತದತನ್ತ್ರೇ ಸಿದ್ಧಿ ವಸ್ತುನಿ ತದಯೋಗಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನಾಗಲೀ, ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನಾಗಲೀ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವ ಅನುಷ್ಠೇಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದು ಪುರುಷನ ಅಧೀನವಲ್ಲವೋ, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವೋ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕಲ್ಪವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ಹಿ ದಮೇವಮನೇವಂ ವಾ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿವದಿದಮೇವಮನೇವಂವಾ ಭವತೀತಿ ಸಂಭವತಿ ।

ಇದನ್ನು ಹೀಗೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಕರ್ತವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪದಾರ್ಥ ಹೀಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ನೀನು ಘಟವನ್ನಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡು, ಪಟವನ್ನಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಸಿದ್ಧವಾದ ಘಟವನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದು ಘಟವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪಟವೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಮುಚಯಶ್ಚ ಸಾಪೇಕ್ಷಯೋರೇವ । ಪ್ರಕೃತೇ ಚ ಶ್ರುತೌ ಸ್ಮೃತೌ ಚ ನಿರಪೇಕ್ಷಸ್ಯೈವ ವಿಷ್ಣೋಃ
ಶಿವಸ್ಯ ಚ ಹೇತುತೋಚ್ಯತೇ ।

ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರು ಸೇರಿ ಜಗತ್ಕಾರಣದಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೂ ಕೂಡ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗದು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ರುದ್ರನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು.

“अजया क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति वाससा क्रीणाति” इत्यत्र सोमक्रये प्रत्येकं तृतीयाश्रुत्या निरपेक्षत्वेन प्रतीतानामप्यजादीनां विक्रेत्रानतिरूपद्वार-भेदात्सापेक्षणामेव समुच्चय उक्तः ।

ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಸೋಮವನ್ನು ಕ್ರಯಣ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಅಜಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ಹಿರಣ್ಯೇನ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು, ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೋಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬಹುದು. ಕ್ರಯಣಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಮೂರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರನ್ನು ವಿಶಲದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ?, ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬುದನ್ನು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀಡಿ ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷದಲ್ಲೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವವು ಇರಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ವಸ್ತ್ರದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಕ್ರಯಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಬಂಗಾರದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಶೇಷತ್ವಬೋಧಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಕೂಡ ಇತರ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಕ್ರಯಸಾಧನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಿನ ಅಣತಿಯೊಪಪಾದ ದ್ವಾರಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಅಜಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನಚ ದೇಶಕಾಲಕಾರ್ಯಭೇದಾದಿವಿರೋಧಃ । ಶ್ರುತೌ ಸ್ಮೃತೌ ಚ ವಿಷ್ಣೋಃ ಶಿವಸ್ಯ ಚ ಸದಾ
ಸರ್ವತ್ರ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಹಿತುತ್ವೋಕ್ತಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಒಂದು ದೇಶ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶ
ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇಶಕಾಲಭೇದವಿವಕ್ಷದಿಂದ
ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದೇಶ, ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರನಿಗೆ ಸರ್ವದೇಶ,
ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತೌ ಶಿವಸ್ಯ ಸ್ಮೃತೌ ಚ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಾರಣತಾಽಯಾ ನಿವೇಧಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುಪ್ರಬಂಧವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ
ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಜಗತ್ಕಾರಣರಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿವೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತೂತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ
ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಷ್ಟುಬಿಗಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿವೇಧ
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ನಚ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ಮೃತೇರ್ವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ವಾಕ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ
ಪ್ರತ್ಯಾಸೇರ್ಮೂಲತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿ ವಿರುದ್ಧವಾದ
ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಸ್ತೂತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.
ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಶ್ರುತಿಯೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ, ಅಂಥ ಸ್ತೂತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ
ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕೃತ ಶೈವಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳು ಆಪ್ತಿಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು
ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು
ಆಶಂಕಿಸಲಾಗದು.

ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿನಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಿವಾದಿಪ್ರಣಿತಿತ್ವೇನ ಸಮೂಲತ್ವಾತ್ ।

ಶೈವಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಸಮೂಲವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿನಾಂ ಚ ಪೌರুষೇಯತ್ವೇನ ನಿರ್ಮಲತ್ವಾತ್ । ಸಮ್ಲಾನುಸಾರೇಣ ಚ ನಿರ್ಮಲಸ್ಯ ನೇಯತ್ವಾತ್ ।

ಶ್ರುತಿಗಳಾದರೂ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಆಪ್ತಿಮೂಲಕವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಪ್ತಿಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮೂಲವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣೇ ತು ಶ್ರುತಿರ್ಮೂಲತ್ವೇನಾಭಿಮತಾಯಾಃ ಸರ್ವವೇದನಾದಿಸ್ಮೃತೇಃ
ಸ್ಪರ್ಶನಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಪರ್ಶನಾರ್ಥ ದ್ವಿತ್ರಾಕ್ಷುಲಂ ಹಿತ್ವಾ ತದಿತರಸರ್ವವೇದನರೂಪಮರ್ಯಾಂತರಮುಕ್ತಂ
ಭಾಡೈಃ । ಪ್ರಾಭಾಕರೈಸ್ತ್ವಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿस्तು ಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಾ ।

ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವೆಂದು ಅಭಿಮತವಾದ ಸರ್ವವೇದನಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶನಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ಅಂಗುಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಂಭವನ್ನು ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ವೇಷ್ಣನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬಾರ್ಥವನ್ನು ಭಾಟ್ಟರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ಮೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ಅಪ್ರತಿತೇರಾಹ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಹೇತಿ ॥ “ನಚ ವಿರೋಧೇಽಪ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಃ । ವಸ್ತುನಿ
ವಿಕಲ್ಪಪ್ರಸಕ್ತಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ವ್ಯವಸ್ಥಿತೇತಿ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಹ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನಚ ವಿರೋಧೇಽಪ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಃ । ವಸ್ತುನಿ ವಿಕಲ್ಪಪ್ರಸಕ್ತಾತ್' ವಿರೋಧ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ವ್ಯಕ್ತಮೇತದಧಿಕರಣಶರೀರಂ ಸಮನ್ವಯಸತ್ತ್ವೇ । ಫಲಭೂಯಸ್ತ್ವಾಯ
ಗ್ರಹಣಾನುಷ್ಠಾನಮನ್ಯಥಾ ತು ನೇತಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತತ್ವಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥

ಷೋಡಶಗ್ರಂಥದ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಉದೀತೇ ಜುಹೋತಿ, ಅನುದೀತೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಭೇದದಿಂದ ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅರ್ಥಸಬೇಕು. ಋಗ್ವೇದಿಗಳು ಉದಿತಹೋಮವನ್ನು ಯಜುರ್ವೇದಿಗಳಿಗೆ ಅನುದಿತಹೋಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆಯೆಂದು ಅರ್ಥಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಫಲವು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೋಡಶಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯಫಲದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೆ ಜೋಡಶಗ್ರಹವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿವರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜೋಡಶಗ್ರಹವು ಮತ್ತು ಅಗ್ರಹವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿವರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಬ್ರಿಹೀತಿ || ದ್ವಾದಶಸ್ಯ ತೃತೀಯೇ ಪಾದೇ “ಏಕಾರ್ಥಾಸ್ತು ವಿಕಲ್ಪೇರನ್ ಸಮುಚ್ಚಯೇ ತ್ವಾವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಾತ್ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ” ಇತಿ ಚತುರ್ಥೇಽಧಿಕರಣೇ “ಬ್ರಿಹಿಭಿರ್ಯಜೇತ ಯವೈರ್ಯಜೇತ” ಇತ್ಯಾದಿಷು ಸರ್ವಾಂಪಸಂಹಾರಿಪ್ರಯೋಗವಚನಾನುಗ್ರಹಾಽಽದೋಷನಿವಾರನವಿಕಲ್ಪಪರಿಹಾರಾಯ ಚ ಸಮುಚ್ಚಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಏಕಾರ್ಥಾನಾಮೇಕಸ್ಮಿನ್ಪ್ರಕಾರೇಽನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷತಯಾ ವಿನಿಯುಕ್ತಾನಾಂ ವಿಕಲ್ಪ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಫಲವಿಶೇಷಾಽಭಾವಾದವ್ಯವಸ್ಥಿತತ್ವಮ್ | ತಥೇತ್ಯರ್ಥ: || ಅಜಯೇತಿ ||

‘ಏಕಾರ್ಥಸ್ತು ವಿಕಲ್ಪೇರನ್ ಸಮುಚ್ಚಯೇ ತ್ವಾವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಾತ್ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ’ (೨-೩-೪)

‘ವ್ರೀಹಿಭಿರ್ಯಜೇತ ಯವೈರ್ಯಜೇತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ‘ಪ್ರಯೋಗವಚನ’ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಚರಣೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು ಎಂಬ ಸರ್ವಾಂಗವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯೋಗ ವಚನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ರೀಹಿ ಹಾಗೂ ಯವ ಎರಡನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಕಲ್ಪವು ಅಷ್ಟದೋಷದವಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಆಶ್ರಯಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೇ ಫಲದಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ವ್ರೀಹಿ ಮತ್ತು ಯವಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ವ್ರೀಹಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಹೋಮದ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಬೇರೆ, ಯವದಿಂದ ಮಾಡುವ ಹೋಮದ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಯಾಗಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೆಂಬ ಒಂದೇ ಉಪಕಾರದಲ್ಲಿ ವ್ರೀಹಿ ಹಾಗೂ ಯವ ಎರಡೂ ಕೂಡ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಅಷ್ಟದೋಷ-ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ವ್ರೀಹಿಯಿಂದ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪುನಃ ಯವದಿಂದಲೂ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮದ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವೃತ್ತಿದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವ್ರೀಹಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯವದಿಂದ ಫಲವು ಅಧಿ

ಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯಾವುದೇ ಫಲವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ-ವಿಕಲ್ಪವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಿವೃತಮೇತದಧಿಕರಣಶರೀರಂ “ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ । ಆನತಿರಾರ್ವರ್ಜನಮ್ । एतेन टीकोपलक्षणं समुच्चयनिरासस्येत्युक्तं भवति । “नच देशकाल” इत्यादि टीकार्थमाह - नचेति ॥

‘ಅಜಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆನತಿಃ’ ಎಂದರೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸೋಮತ್ರಯಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೇಕೆ, ಬಂಗಾರ, ಬಟ್ಟೆ ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೊಡಬೇಕು. ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಿದರೆ ಸೋಮವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಅವನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸೋಮತ್ರಯಣಕ್ಕೆ ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ವಸ್ತುನಿವಿಕಲ್ಪಪ್ರಸಂಗಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪನಿರಾಸವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುಚ್ಚಯದ ನಿರಾಸವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಈಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ನಚ ದೇಶಕಾಲ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्यप्यत्र श्रुत्यादौ “स इदं सर्वमसृजत” इति विष्णवादेः सर्वकर्णत्वोक्तिस्तत्तत्कालसृज्याभिप्राया सर्वस्रष्टृत्वयोग्यताभिप्राया वा । अन्यथाऽऽगामिन्यसृजतेत्यादेरयोगात् । श्रुतौ शिवस्य स्मृतौ विष्णोः कारणतानिवेधस्तु यथोदितहोमादिनिन्दाऽनुदितहोमादिस्तुतिपरा तथा विष्णवादेः कारणताविधिपर इति सुबचम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ‘ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಮಸೃಜತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಯಾ ಕಾಲದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರವೂ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಆಗುವ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಇದುವರೆಗೂ ಮಾಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದಲೂ ಹೇಳಲಾಗದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸ್ವತಃಕರ್ತೃ (೨-೧-೧)

ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಮತ್ತು ಸ್ವೈತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಉದಿತಹೋಮವನ್ನು ನಿಂದನೆ ಮಾಡುವುದು ಅನುದಿತಹೋಮದ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕಾಗಿ, ಅನುದಿತಹೋಮದ ನಿಂದನೆಯು ಉದಿತಹೋಮದ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಎಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಶ್ವೈತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದು, ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ. ಸ್ವೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದು, ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಬಹುದು. ದೇಶಭೇದ ಹಾಗೂ ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ವೈತಿಗಾಗಲೀ, ಸ್ವೈತಿಗಾಗಲೀ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಎಳೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि स्मृतेर्वक्ष्यमाणदिशा प्राबल्यात्तदनुरोधेन श्रुतिर्नयेत्यत्र तात्पर्यम् । अत एव सुधायां विकल्पादिपक्षमनुत्त्वा स्मृत्या श्रुतिबाधपूर्वपक्ष एवोक्तः।

ಉತ್ತರ - ಆದರೂ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೈತಿಗಳು ಆಪೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದಕೃತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ವೇದವು ಆಪೋಕ್ತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪಾದಿ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹೇಳದೇ ಸ್ವೈತಿಯಿಂದ ಶ್ವೈತಿಯು ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्येवं तर्हि शैवादिस्मृतिविरोधान्न श्रुतिः कारणत्वे मानमित्युक्त्वा नच विरोधाधिकरणेत्यादिग्रन्थ एव वक्तव्यः । मध्ये विकल्पशङ्कापरिहारौ व्यर्थविति चेत्तुल्यबलतामुपेत्य टीकायां सन्यायरत्नावल्यां च विकल्पादेराशङ्कानात्तदनुरोधेना-त्रापि तथोक्तः । व्यक्तमेतदाकर एव शास्त्रयोनिसूत्रे ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಣಿ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶೈವಾದಿಸ್ವೈತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಶ್ವೈತಿಗಳು ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ 'ನಚ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಡಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಶ್ವೈತಿ-ಸ್ವೈತಿಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನಬಲವುಳ್ಳವುಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸನ್ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆ ಹಾಗೂ ಸನ್ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿಕಲ್ಪದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ - 'ಔದುಂಬರೀಂ ಸ್ವಪ್ನೋದ್ಗಾಯೇತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅತ್ತಿ ಮರದ ಯೂಪವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಯಯಿತವ್ಯಾ' ಅತ್ತಿಮರದ ಯೂಪವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಭಾಟ್ಟರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರೋ, ಅವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು 'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾದಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' ಎಂದು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದಾಗ ಅದು ಮೂಲಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಮಾಪಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅದರಂತೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹೊರಹಾಗಿ ತಿವನೇ ಮೊದಲಾದ ಅಪರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಶ್ರುತಿ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಆಲ್ಲ.

ರುದ್ರನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ -

एतेन सुन्दोपसुन्दन्यायेन श्रुतिस्मृत्योः परस्परव्याघातादुभयाप्रामाण्यमिति निरस्तं । स्मृतेः प्रबलत्वादिति ।

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರಿಂದಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಕೂಡ ನಿರಸವಾಯಿತು -
 ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅಕ್ಷೇಪ - ಿಸುಂದೋಪಸುಂದನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸುಧಾयां तु “स्मृतयो विस्पष्टवादिन्यः । प्रणेतृव्याख्यानसम्प्रदाययुक्ताश्च । श्रुतयस्त्वस्फुटविक्षिप्तवादिन्योऽव्यवस्थितालौकिकशाब्दलक्षणविषया अशक्याध्ययनानन्ता परिपूर्णवाक्यरूपा नार्यविशेषनिष्ठाः प्रणेतृव्याख्यानसम्प्रदायहीनाश्च न स्वतोऽर्थबोधकाः । किन्तु सहजसिद्धेन योगर्द्धिलब्धेन वा प्रत्यक्षेणाशेषार्थदर्शिनामाप्तानां वचनानुसारेण नेया इति न स्मृतिबाधिकाः । स्वातन्त्र्यदशायामबोधकत्वात् । पारतन्त्र्यदशायां तूपजीव्यविरोधात्” इत्युक्तम् ।

ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ‘ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಾರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದವರೇ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಲೌಕಿಕವಾಗಿವೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಅಪಾರಶಬ್ದರಾಶಿಯಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು

(೧) ಸುಂದ ಹಾಗೂ ಉಪಸುಂದ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಸಹೋದರರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಸಾಯುವುದಿದ್ದರೆ ಪರಸ್ಪರ ನಮ್ಮಿಂದಲೇ ಸಾಯಬೇಕು ಎಂದು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ನಾವಿಬ್ಬರು ಬಹಳ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿರುವವರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ವಿರೋಧದಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೋಹಪರವಶದಿಂದ ನನಗೆ ಅವಳು ಬೇಕು ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಂದೋಪಸುಂದನ್ಯಾಯವೆಂದು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವುಗಳು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ರಚನೆ ಮಾಡಿದವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವುಗಳು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವ ಅಥವಾ ಯೋಗೇಶ್ವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಆಪ್ತರ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಏನನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲಾರವು. ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು.¹

(೧) ನ್ಯಾಯಸುಧಾ - ನनु ತರ್ಹಿ ಸ್ಮೃತೀನಾಮುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಸಾವಕಾಶಾತ್ವಾನಿರವಕಾಶಾಶ್ರುತಿ-
ವಿರೋಧೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಸ್ತು । ಮೈವಮ್ । ವೈಪರೀತ್ಯಾತ್ । ಸ್ಮೃತಯೋ ಹಿ ವಿಸ್ಪಷ್ಟವಾದಿನ್ಯೋ ನ
ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥಾತ್ ಪ್ರಚ್ಯಾವನಮರ್ಹಂತಿ । ಶ್ರುತಯಸ್ತ್ವ (ಸ್ಫುಟ)ಸ್ಪಷ್ಟವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾದಿನ್ಯೋಽವ್ಯವಸ್ಥಿತಾ-
ಲೌಕಿಕಶಾಬ್ದಲಕ್ಷಣವಿಷಯಾ ಅಶಕ್ಯಾಪ್ಯಯನಾನಂತಾಪರಿಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯರೂಪಾಃ ನಾರ್ಯವಿಶೇಷನಿಷ್ಠಾ ಲಭ್ಯಂತೇ ।
ಅತ ಏವ ಭವತಾಂ ಮಿಮಾಂಸಾಪಾಸಃ । ಏತದಪ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಕರ್ಷಣೋಕ್ತಮಿತಿ । ವಿಸ್ಪಷ್ಟಮುಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।
ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿನಿಭೇತಿ ಚ । ಅ(ಸ್ಫುಟ)ಸ್ಪಷ್ಟೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸಾವಕಾಶಗಳಾದುದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ? ಎಂದರೆ ಹಾಗಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೈಪರೀತ್ಯವಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ತಾವು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ತಮ್ಮ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾರವು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೊಂದಲಕ್ಕೆಡೆಗೊಡುವಂತೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ವಿಷಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೂ ಕಷ್ಟ ಆಲ್ಲದೆ ಅನಂತವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಅಪರಿಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಅವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಲಾರದು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾದಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯಾಸ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಪೂರ್ವಮ್' = ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಉಕ್ತಮ್ = ಆತ್ಮಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ, 'ಏವೀಲಿಕಾಲಿಪಿನಿಭಾ' = ಇರುವ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಅಕ್ಷರದಂತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ ವೇದಗಳು ಎಂದೂ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನ್ಯಾಯಸುಧಾ - ಕಿಂಚ ಶ್ರುತಯಸ್ತಾವದವಿಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥಾಃ । ಪ್ರಣೇತೃವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಮ್ಪ್ರದಾಯವಿಕಲಾ ನ ಸ್ವತನ್ತ್ರಾಃ
ಕಮಪ್ಯರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಯಿತುಮಿಶಾತೇ । ಕಿನ್ತು ಸಹಜಸಿದ್ಧೇನ ಯೋಗ್ಯಿಲಬ್ಧೇನ ವಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣಾಶೇಷಾರ್ಥ-
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಯದ್ವಾ ಕಣಾದಾದಿಮತೇ ಶ್ರುತೇರಪ್ಯಾಸಿಮೂಲತ್ವೇನ ದ್ವಯೋಸ್ತುಲ್ಯಬಲತ್ವಾತ್
ಶ್ರುತ್ಯಾದಾವನ್ಯಕಾರಣತಾ- ನಿವೇಧಸ್ಯಾನ್ಯಕಾರಣತಾವಿಧಿಪರತ್ವೇ ಲಕ್ಷಣಾಪತ್ತೇ: “ಅಸೃಜತ”
ಇತ್ಯಾದೇಭೃತಾರ್ಥೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಾಭಾವಾದಿತಿ ಕಣಾದಾದಿಮತಾನುರೋಧೇನ ವಿಕಲ್ಪಾವತಾರ: । ತನ್ಮತೇ
ಸ್ಮृतೃನುಸಾರೇಣ ಶ್ರುತೇರ್ನಯನೇ ಬೀಜಂ ವಹ್ಯತೇ ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ - ಕೆಲವರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪದಿರಬಹುದು. ಕೆಲವರು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ನಿರ್ಮೂಲವೆಂದು
ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಣಾದ ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು
ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಗ್ರ ವೇದವು ಈಶ್ವರನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಕಾರಣ
ದರ್ಶಿನಾಮಾಪ್ತಾನಾಂ ವಚನಮನುಸ್ಮೃತ್ಯ ನೇತವ್ಯಾ: । ಯೋಕ್ತಮ್ । ‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಹಯೇತ್’ ಇತಿ ।
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗ್ರಂಥಮುಪಲಕ್ಷಣಮ್ । ತಥಾಚ ಕಥಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥನಿವಾರಣಾಯ ಸಮರ್ಥಾ: ಸ್ಯು: ।
ತದಿದಮುಕ್ತಂ ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿನಿಭಾ ಸಂವಾದೇನ ವಿನಾ ಕಮಪ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರತಿಪಾದಯಿತುಮಸಮರ್ಥಾ ಶ್ರುತೀರ್ಯದ್ವಚನ
ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷಿನಿ ತೇವಾಸೈ: ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋ ದೃಷ್ಟಾ ಪ್ರೋಕ್ತಮರ್ಥಂ ಕಥಂ ವಾರಯೇತ್ । (ಸ್ವತನ್ತ್ರ)ಸ್ವಾತನ್ತ್ರದಶಾಯಾಮ
ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾತ್ । ಪಾರತನ್ತ್ರೀ ತು ವಿರೋಧಾಭಾವಾದೇವ । ಕಿಂತು ತದನುಸಾರೇಣೈವ ನೇತವ್ಯೇತಿ ।

‘ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವವುಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ,
ರಚಿಸಿದವನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥವಾ ಯೋಗ್ಯತ್ವಾರ್ಥ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಆಪ್ತರ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ
ಅವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು, ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ.
ಇದನ್ನು ‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಹಯೇತ್’ ಎಂದು ವ್ಯಾಸರೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಇಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ
ಪುರಾಣ ಎಂಬುದಾಗಿ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಆಪ್ತರ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ವೇದಗಳು
ಸಮರ್ಥವಾದವು ? ಇದನ್ನೇ ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕಾಲಿಪಿನಿಭಾ= ಇರುವ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಂತೆ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೆ
ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾದ ವೇದವು ಯಾರ ವಚನಗಳ ಸಂವಾದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆಯೋ
ಅಂತಹ ಅಪ್ರರಾದವರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ವಚನಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ
ವಿರೋಧಿಸಿತು ? ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಯಾವುದನ್ನೂ ಅದು ಸಾಧಿಸಲಾರದು, ಪರತಂತ್ರವಾಗಿರುವಾಗ
ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ವಿರೋಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ
ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಕು.

ಅಪ್ರಮೂಲಕವಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಸಮಬಲವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ ಕಾರಣರಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್ ನ ಬ್ರಹ್ಮ ನಚ ಶಂಕರಃ' ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ ಕಾರಣನು. ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಂಕರ ಯಾರೂ ಜಗತ್ಕಾರಣರಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ನ ಬ್ರಹ್ಮ ನಚ ಶಂಕರಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನಾದರೆ ಭೂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ಲಜ್' ಪ್ರಯೋಗವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಲಕಾರಗಳು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸೃಜತ' ಎಂಬ ಲಜ್ ಲಕಾರವು ಭೂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಮೊದಲಾದ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇವರ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಗೆ ನಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - "ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್" ಇತ್ಯಾದಿटीकार्यमाह - नच विरोधेति ॥ आद्यस्य तृतीये पादे "विरोधे त्वनपेक्षं स्यादसति ह्यनुमानम्" इति द्वितीयेऽधिकरणे "औदुम्बरीं स्पृष्टोद्भायेत्" इति श्रुतिविरुद्धा "औदुम्बरी सर्वा वेष्टयितव्यः" इति स्मृतिर्मानमुत नेति विशये मूलश्रुत्यनुमानसम्भवेन त्रीहियववत् विकल्पेनोभयं मानमिति प्राप्ते शीघ्रप्रवृत्तप्रत्यक्षश्रुत्या स्मृतिमूलश्रुत्यनुमानप्रतिबन्धादप्रमाणं विरुद्धस्मृतिजातमित्युक्तम् । तन्वायेनेत्यर्थः ।

'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ನಚ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣಾನ್ವಯೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾದಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' (೧-೩-೨)

(೧) भाट्टसंज्ञहः -

अथ भाष्यरीत्या द्वितीयं श्रुतिप्रान्लयाधिकरणम् (सूत्रे - ३)

विरोधे त्वनपेक्षं स्यात्, असति ह्यनुमानम् ॥३॥

अत्र पूर्वसिद्धान्तन्यायेन शङ्कनादाक्षेपिकी सङ्गतिः । ज्योतिष्टोमे सदोनामकमण्टपस्य स್ಮृत्तद्धिकरण (१-१-१)

'ಔದಂಬರೀಂ ಸ್ವಪ್ನೋದ್ಗಾಯೇತ್' ಉದುಂಬರ ಮರದ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಿರುವ ಯಾಗದ ಕಂಬವು ಉದುಂಬರ ವೃಕ್ಷದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ, ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಪಯಿತವ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಔದುಂಬರಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಂದ ಸುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಬಟ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಯಾವುದೇ ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೂಲಶ್ರುತಿಯು ಇರಲೇಬೇಕು. 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಪಯಿತವ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಮೂಲಶ್ರುತಿ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಂತೆ ಔದುಂಬರಿಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಿ, ದಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಂತೆ ಸರ್ವವೇಷ್ಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವಿಶಲ್ಪ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಔದುಂಬರಿಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಉಪಕ್ರೂತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುಮಾನವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿರುವುದರಿಂದ ಊಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ 'ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಪಯಿತವ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಈ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅಕ್ಕೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

मध्ये औदुम्बरी शाखा निखन्यते । तस्याश्च वाससा वेष्टनं स्मर्यते 'औदुम्बरी सर्वा वेष्टवितव्या' इति सा स्मृतिः प्रमाणं उत नेति सन्देहे अष्टकादिस्मृतिवत् समूलत्वानुमानेन प्रमाणमेवेति प्राप्ते सिद्धान्ताः 'औदुम्बरी स्पृष्ट्वोद्गायेत्' इति प्रत्यक्षश्रुत्या स्पर्शं विधीयते । न च सर्ववेष्टने स्पर्शः सम्भवति । अतो मूलवेदानुमानस्य बाधितत्वाद्विप्रलम्भकवाक्यवन्निर्मूलं विततावसोलिप्सारूपहेतुमूलकं चैव स्मृतिजातमप्रमाणमिति । फलन्तु सर्ववेष्टनानुष्ठाने । सूत्रार्थस्तु श्रुतिः स्मृत्योः विरोधे स्मृतिजातं अनपेक्षं मूलप्रमाणानपेक्षं स्यात् । असति हि विरोधे अनुमानं मूलानुमानमिति ॥३॥

॥ इति भाष्यरीत्या द्वितीयं श्रुतिप्राबल्याधिकरणम् ॥

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಬಲ್ಯೇನ ತದ್ವಿಷಯೋಕ್ತಿಪರೀಕ್ಷಾಂ ವ್ಯನक्ति - ವಾಕ್ಯೇತಿ ||
 “ಕಚಿच्छ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತೀರ್ಯಾಂತರಕಲ್ಪನಾದಿ” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ವ್ಯನक्ति - ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣೇ
 ತ್ವಿತಿ || ಆದಿಪದಾರ್ಥೋಕ್ತಿ: ಪ್ರಾಬಾಹರೇತಿ ||

ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ‘ವಾಕ್ಯಮಾಣ್ಯಮ್’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

‘ಕೃಚಿತ್ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತೀರ್ಥಾಂತರಕಲ್ಪನಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ‘ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣೇ ತು’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಭಾಕರೇ ಇತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

‘ಔದುಂಬರೀಂ ಸ್ವಪ್ನೋದ್ಗಾಯೇತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ‘ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಯಂತವ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ‘ಔದುಂಬರೀ ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಯಂತವ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿ ಹೊರಟಿವೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳು ಮೂಲಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವವೇಷ್ಯಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಭಿಮತವಾದ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮೂಲಶ್ರುತಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಅನುಮಾಪಕಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ‘ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಮಾದಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶಿವಾದಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲ.

ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ - ‘ಔದುಂಬರೀ’ ಎಂದರೆ ಯಜಮಾನನಜ್ವೇ ಗಾತ್ರವುಳ್ಳ, ಅತಿಮರದ ಒಂದು ಕಂಬ. ಇದನ್ನು ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯ ನೈಯತ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಂಬವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೇ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಂಬವನ್ನೇ ಮುಟ್ಟಿ ಗಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ‘ಔದುಂಬರೀಂ ಸ್ವಪ್ನೋದ್ಗಾಯೇತ್’ ಆ ಕಂಬವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಯೇ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಮುಟ್ಟುವಷ್ಟು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರಾಭಾಕರರು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪಂಗಡವೆನಿಸಿದ ಭಟ್ಟಮತದವರು ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ - ಮುಟ್ಟಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮೂರು-ನಾಕು ಅಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಜಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಹೀಗೆ ‘ಸರ್ವಾ ವೇಷ್ಯಂತವ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅಂತೂ ಇಬ್ಬರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜಗತ್ ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿವೆ, ಸ್ವತ್ತಿಗಳು ರುದ್ರನನ್ನು ಜಗತ್ ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಶ್ರುತಿಗಾಗಲೀ, ಸ್ವತ್ತಿಗಾಗಲೀ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ ಕಾರಣರಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪುರುಷಾರ್ಥಿನವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಎಂದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು.

ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ ಕಾರಣರೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಜಗತ್ ಕಾರಣರೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆ ವಿರೋಧವನ್ನು ದೇಶಭೇದ, ಕಾಲಭೇದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಭೇದಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವದೇಶ, ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರೇ ಸಕಲದೇಶ, ಸಕಲಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ವಾಧಿವಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧ ವಚನವಿದೆ. ಸ್ವತ್ತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ವಾಧಿವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಚನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಧಿವಿಲ್ಲವೋ? ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಜಗತ್ ಕಾರಣರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸ್ವತ್ತಿಗಳು ಪೌರುಷೇಯವಾಗಿ ಅಪ್ರೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ವತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತ್ತಿಗಳು ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ರ ಯಪ್ಯುಪಕ್ರಮಾದಿಭಿರೇವ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಉಕ್ತಮ್ । ಶಾಸ್ತ್ರಾ-
ನಾಮನಂತತ್ವೇಽಪ್ಯವಿರೋಧ ಇತಿ ತು “ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತಮ್ । ಪದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯಸ್ತು
ವ್ಯಾಕರಣನಿರುಕ್ತಾದಿಭಿರೇವ ಸುಲಭಃ । ಸಾಹಿತ್ಯವಾಕ್ಯಪೂರ್ಣಂ ಚಾಪ್ಯಾಹಾರಾದಿನೇತಿ ಲೋಕತ ಏವ
ಸಿದ್ಧಮ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ನಿರ್ಣಯ-
ವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಶಾಖೆಗಳು ಅನಂತವಾಗಿದ್ದರೂ
ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ‘ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಯವು ವ್ಯಾಕರಣ ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದಲೇ
ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯದ ಪೂರ್ತಿಯು ಅಧ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ
ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
ವಿನಯ ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಸ್ಮೃತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ತಥಾಪಿ ಸಮೂಲಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇ ನಿರ್ಮೂಲಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪೋಗಾತ್ಸಮನ್ವಯನುಸಾರೇಣ ಶ್ರುತಿನೇಯೇತಿ
ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೆ, ನಿರ್ಮೂಲವಾದ
ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ
ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ನಾವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು
ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ
ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅತಃ ಏವ ಸೂತ್ರೇ ಶ್ಲೋಕಭಾಗೇ ಪ್ರಸಕ್ತಶಬ್ದಃ । ಭಾಷ್ಯೇ ಚ “ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್” ಇತಿ
ಸ್ಯಾಚ್ಚಶಬ್ದಃ । “ಶ್ರುತೀಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪೋಗಾತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾ ಚ ।

ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದ
ಅಕ್ಷೇಪಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು
ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

'ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಶ್ರುತೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಽಪ್ಯಿದೋಷ-ಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂದು ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವನ್ನಾಗಲೀ, 'ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನಾಗಲೀ ಬಳಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

येषां तु कणादादीनां मते पौरुषेयत्वप्रामाण्ये त इह न पूर्वपक्षिणः । स्वतः सर्वज्ञेशकृता श्रुतिः कणादादिस्मृत्यनुसारेण नेयेत्यत्र बीजाभावात् । अत एवेह टीकायां सुधायां च कणादादिशब्दाप्रयोगः ।

ಕಣಾದಾದಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಮೇಲಿನ ಸಮಾಧಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ. ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕಣಾದಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಾದಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

यद्वा कणादादिस्मृतेः स्पष्टार्थत्वं सपुक्तिकत्वं च तत्र बीजमिति तेऽपि पूर्वपक्षिणः । अस्मिंश्च पक्षे सुधास्यादिशब्दः कणादादिपरः ।

ಅಥವಾ ಕಣಾದಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸೋಣ. ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಕಣಾದಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆನ್ನಲು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣಾದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಾದಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಕಣಾದಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

बीद्धादिमते तु आसप्रणीतबीद्धायागमविरोधादासाप्रणीतो वेदोऽप्रमाणमित्येव पूर्वः पक्षः । अत एव सुधायां “पाशुपतसांख्यबौद्धार्हतादि” इति बीद्धादिशब्दः ।

ಬೌದ್ಧಾದಿಮತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾದ್ಯಾದಿಮತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಲ್ಲದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಾಶುಪತಸಾಂಖ್ಯಬೌದ್ಧಾರ್ಹತಾದಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೌದ್ಧಾದಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

सौत्रस्य शङ्खाभास्य त्वेतद्दीक्षायामिव सांख्यादिस्मृतेरनवकाशत्वेन
श्रुतेरप्रामाण्याख्यदोषप्रसङ्ग इति नार्थः । नापि परिहारभागस्य
पञ्चरात्रादिस्मृतेरनवकाशत्वेन शैवादिस्मृतेरप्रामाण्याख्यदोषप्रसङ्गादित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಂಕಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರಭಾಗಕ್ಕೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -

ಶಂಕೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಪರಿಹಾರ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರದ ಶಂಕಾಭಾಗಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೇಳಿದ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

किं तूभयत्रापि तासां स्मृतीनामेवानवकाशत्वेनाप्रामाण्यदोषप्रसङ्ग इत्यर्थ इति
सुधायां तत्त्वप्रदीपे चोक्तम् ।

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ವೇದಗಳು ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

तत्र सांख्यशैवादिस्मृतिभिरेव पूर्वपक्षश्चतुर्विधविरोधात्मको नतु
बौद्धार्हतादिस्मृतिभिरिति ज्ञेयम् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಂಖ್ಯ, ಶೈವ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರು, ಶೈವರು ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಅದು ಸ್ವತಃ ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಈ ನಾಲ್ಕರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬೌದ್ಧರ ಮತ್ತು ಆರ್ಹತರ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಾಲ್ಕರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಅತ್ರ चाप्रामाण्येन पूर्वपक्षे सर्वथा श्रुतेः स्मृतिविरोधः । प्रामाण्येन पूर्वपक्षे तु सिद्धान्त्यभिमतೇ श्रुत्यर्थे । ततो नाध्यायासङ्गतिः ।

ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

प्रकाशः —

तत्र प्रतीतानुपपत्तिं निरसितुमनुवदति — सुधायां त्विति ॥ स्वातन्त्र्येत्यादि त्वभिप्रायविवरणम् ॥

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲ, ಶ್ರುತಿಯು ದುರ್ಬಲ. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅನುಪಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಮೊದಲು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸುಧಾಯಾಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿರುವುದು ಕೇವಲ ಸುಧೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ವಿವರಣೆ ಮಾತ್ರ. ಶಬ್ದತಃ ಅನುವಾದವಲ್ಲ.

प्रकाशः — पूर्वपक्षिणो भाव इति ॥ एतदनुसारेण श्रुत्यर्थस्य स्मृतिसंवादैकनिन्धनत्वाभावादिति सिद्धान्तभागस्यापि यदि स्मृत्यनुसारेण श्रौतोपक्रमादिकं नेयमित्युच्यते तर्हि स्मृतावप्युपक्रमादिनैवार्थनिर्णयात्तत्रापि स्मृत्यन्तरानुसारेण नवस्था

स्यात् । यदि तु स्मृतानुप्रक्रमादिकं स्वत एव निर्णायकं तर्हि श्रुतावपि तथा स्यादित्याशय ऊह्य इति भावः ।

'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೀಕೋ ಭಾವಃ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವಾಗ 'ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಸಂವಾದೈಕನಿಬಂಧನತ್ವಾಭಾವಾತ್' ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಕೇವಲ ಸ್ಮೃತಿಸಂವಾದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ('ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಇತ್ಯಾಶಯಃ ಉಚ್ಯತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಅದು ಹೀಗೆ - ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಾದಿಹಿತಾರ್ಥಲಿಂಗದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಆಕ್ಷೇಪ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತವಾದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ ಎಂದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರೆ, ಆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸ್ಮೃತಿಯ ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಅದರ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲಾಗದು. ಇನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯಕವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಸಂವಾದೈಕನಿಬಂಧನತ್ವಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रकाशः - ननु श्रौतोपक्रमादिकं नेयमित्युक्तम् । कैश्चित्छ्रुतेरपौरुषेयत्वानभ्युपगमेनाप्तोक्तयोभयोस्तुल्यबलत्वात् । कैश्चित् प्रामाण्यस्यैवानभ्युपगमादित्यतो विवेकमाह - अत्र चेति ॥

ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ವಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅಪಾರುಷೇಯವೆಂದೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಅಪೋಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನ ಬಲವುಳ್ಳವುಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯು ದುರ್ಬಲ, ಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಬಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರವೂ ಕೂಡ ಸ್ಫೋಟಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅಥವಾ ಸ್ಫೋಟಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ 'ಅತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ವಪ್ರದೀಪೇ ಸ್ಪष्टं ಕणादादिशब्दप्रयोगात् तदनुरोधेनाह - यद्वेति ॥
 सुधास्येति ॥ "पाशुपतबौद्धार्हतादि" इत्यत्रत्यादिशब्द इत्यर्थः ।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ಕಣಾದಾದಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ 'ಯದ್ವಾ' ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಾಶುಪತಬೌದ್ಧಾರ್ಹತಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಆದಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು 'ಸುಧಾಸ್ಥ ಆದಿಶಬ್ದ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अस्मिंश्च पक्षे टीकाविरोधं निराह - सौत्रस्येति ॥ एवञ्च सूत्रस्य वृत्त्यन्तरं व्यवस्थितमित्युक्तं भवति । "तस्याश्चतुस्स्वरूपत्वात्" इत्येतदपि व्यवस्थितमित्याह - तत्रेति ॥

'ಯದ್ವಾ' ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಸೌತ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ದುರ್ಬಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ತನ್ಮಾಃ ಚತುಃ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಫೋಟಿಯು ಚತುಃಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಫೋಟಿಗಳಷ್ಟೇ ಚತುಃ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಫೋಟಿಗಳು ಚತುಃಸ್ವರೂಪವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಸಮಯರೂಪತ್ವವನ್ನು ಯುಕ್ತರೂಪತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथा च न प्राक्तनग्रन्थविरोध इति भावः ॥ तत इति ॥
 पक्षद्वयेऽप्यप्रामाण्येन पूर्वपक्षस्य प्राप्तत्वादित्यर्थः ।

ಅದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಚತುಷ್ಟಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ 'ತತ್ತ್ವಾಚತುಷ್ಟಯೋಗವತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. 'ತತಃ' ಎಂದರೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇನೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸುಂದೋಪಸುಂದನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಶೈವರೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆತ್ಮತಃ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಶಿವಾದಿಗಳು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಾದರೋ, ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದಷ್ಟು ವಾಕ್ಯಸಂರಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅರ್ಥವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರಿಂದ ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ತಾವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಿನನ್ವಾದರೂ ಹೇಳಲು ಹೊರಟರೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಬಲವಾದ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕಣಾದಾದಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುವಾರರು.

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಣಾದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಾದರೆ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾಗಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮತ್ತು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ತೋತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬರಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ತೋತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಬಾಧದೋಷ

(ಸಿದ್ಧಾಂತ)

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ತ್ವಯಂ ಭಾವಃ -

ಪ್ರತಿರನ್ಯೇ ಸ್ಮೃತಿಸ್ತಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ ।

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ಮೃತಿಕಾಽತ್ಯಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ ಪುನಃ ॥೧॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರತಿರುಂಧೇ ಸ್ತೋತಿಶ್ಚಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ ।

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ತೋತಿಕಾಽತ್ಯಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ತೋತಿಃ ಪುನಃ ॥

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳು ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಮೇಲ್ನೋಟದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

आपाततस्तावच्छ्रौतस्मृतिः शैवादिस्मृतीः प्रतिक्रिये । विष्णवादिसार्वज्ञादेरपि
लोकप्रसिद्धत्वेन तत्स्मृतेर्विस्पष्टत्वेन च तुल्यबलत्वात् ।

೧. ಆಪಾತತಃ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಆಪ್ರರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಆಪ್ರರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

सिद्धान्तीष्टं तु शैवादिस्मृतिषु वैदिकस्मृतिभिः प्रतिक्रियास्वप्रतिबद्धश्रुतिभिरेव
सेत्स्यति ।

ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಹೇಗೆ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೈದಿಕವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾದಾಗ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

विमर्शे तु “नित्यं वृद्धिक्षयापेतम्” इत्यादिना विष्णोरनुपचारितसर्वज्ञत्वात्
तदुक्तस्य श्रुतिसंवादिवाच्च नितरामाप्तत्वात् प्रबला तत्स्मृतिरन्यस्मृतीर्बाधते ।

೨. ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದಾಗ - 'ನಿತ್ಯಂ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಾಪೇತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ಅನುಪಚರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಚರಿಸಲಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯ ಇದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಾದಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿಸಲಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

परोक्षरीत्या श्रुतेः शैवादिस्मृतितो दुर्बलत्वेऽपि प्रमाणत्वायुक्तस्तत्संवादेन
शिवादिभ्योऽपि विष्णोराप्तत्वनिश्रयः ।

ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾಗಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮತ್ತು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ತೋತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ತೋತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳಿಗೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಬಾಧದೋಷ

(ಸಿದ್ಧಾಂತ)

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ತ್ವಯಂ ಭಾವಃ -

ಪ್ರತಿರನ್ಯೇ ಸ್ಮೃತಿಸ್ತಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ ।

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ಮೃತಿಕಾಽತ್ಯಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ ಪುನಃ ॥೧॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರತಿರುಂಧೇ ಸ್ತೋತಿಪ್ರಾಪ್ತಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ ।

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ತೋತಿಪ್ರಾಪ್ತಪರಾಮರ್ಶೇಽನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ ಪುನಃ ॥

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳು ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಮೇಲ್ನೋಟದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

आपाततस्तावच्छ्रौतस्मृतिः शैवादिस्मृतीः प्रतिक्रन्दे । विष्णवादिसार्वज्ञादेरपि लोकप्रसिद्धत्वेन तत्स्मृतेर्विस्पष्टत्वेन च तुल्यबलत्वात् ।

೧. ಆಪಾತತಃ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಆಪ್ರಮಾ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಆಪ್ರಮಾ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

सिद्धान्तीष्टं तु शैवादिस्मृतिषु वैदिकस्मृतिभिः प्रतिक्रद्धास्वप्रतिबद्धश्रुतिभिरेव सेत्स्यति ।

ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಹೇಗೆ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೈದಿಕವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾದಾಗ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

विमर्शे तु “नित्यं वृद्धिसंयापेतम्” इत्यादिना विष्णोरनुपचारितसर्वज्ञत्वात् तदुक्तस्य श्रुतिसंवादित्वाच्च नितरामाप्तत्वात् प्रबला तत्स्मृतिरन्यस्मृतीर्बाधते ।

೨. ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದಾಗ - 'ನಿತ್ಯಂ ವೃದ್ಧಿಸಂಯಾಪೇತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ಅನುಪಚರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರಮಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಚರಿಸಲಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯ ಇದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಾದಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿಸಲಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

परोक्षरीत्या श्रुतेः शैवादिस्मृतितो दुर्बलत्वेऽपि प्रमाणत्वायुक्तस्तत्संवादेन शिवादिभ्योऽपि विष्णोराप्तत्वनिश्रयः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶಿವಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಪರಮ ಅಪ್ಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಯುಕ್ತಿಸಂವಾದರಹಿತಾರ್ಥಕಯಕಾದಪಿ ತತ್ಸಂವಾದಾರ್ಥಕಯಕಸ್ಯೇವ ।

ಉದಾಹರಣೆ : ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತ ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನು ಹೆಚ್ಚು ಅಪ್ಪನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವವನಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವವನು ಹೆಚ್ಚು ಅಪ್ಪನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅತಿವಿಮರ್ಶೆ ತು ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತೇಃ ಸಮಬಲಾಭಿರಧಿಕಬಲಾಭಿರ್ವಾ ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿभिಃ ಸಹಿತಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಾಽತಿಬಾಧಃ ।

೨. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆತ್ಮಂತವಾಗಿಯೇ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಅಥವಾ ಅಧಿಕಬಲವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಶ್ರುತ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆತ್ಮಂತವಾಗಿಯೇ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಶ್ವೇನ ಗಜೇನ ವಾ ಸಹಿತೇನ ಪದಾತಿನಾಽಶ್ವಸ್ಯೇವ ।

ಉದಾಹರಣೆ - ಕೇವಲ ಒಬ್ಬ ಸೈನಿಕನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದೇ ಸೈನಿಕ ಕುದುರೆಗೆ ಸಮಬಲವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧಮಾಡಿದಾಗ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಕುದುರೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಆನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಆತ್ಮಂತ ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಬಲ ಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಹಕಾರವಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಕೇವಲ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಆತ್ಮಂತವಾಗಿಯೇ ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿनां तु न श्रुतिसंवादो न वा तत्सहायत्वम् । श्रुतीनां विष्णौ समन्वयस्योक्तत्वात् ।

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಹಾಯವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

**ಅತ್ರ ಚ ಸ್ಮृत्या ಸ್ಮೃತಿಬಾಧಪ್ರತಿರೋಧಿ ಸೌತ್ರಪರಿಹಾರಭಾಗಸ್ಯಸ್ಮೃತಿಶಬ್ದ-
ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಾನುಸಾರಿಣಿ ।**

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿರೋಧಗಳು, ಸೂತ್ರದ ಪರಿಹಾರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಾ ಸ್ಮೃತಿಬಾಧಸ್ತುಕ್ತಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಸ್ಯ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇ ಶಕ್ತಿರ್ನ ಶ್ರುತಿಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ
ಪ್ರತಿಸ್ಮೃತಿಮಾತ್ರೋಕ್ತೇರ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಸೂತ್ರೇ ಚ ಸ್ಮೃತ್ಯುಪನ್ಯಾಸಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಬಲ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇಃ
ಸೂತ್ರಾಭಿಪ್ರಾಯಾನುಸಾರಿ ।

ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ತೃತಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ತೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂತಹ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳು ಆತ್ಯಂತಿಕವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸ್ತೃತಿಬ್ದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ತತ್ರ ಪ್ರತಿರೋಧಿ “ಮಾನಂ ಹುಭಯತ್ರ ಸಮಂ ಭವೇತ್” ಇತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ “ತಥಾ ಚ
ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತ್ವಮ್” ಇತಿ ಸುಧಾಯಾಂ ಚೋಕ್ತಃ ।

ಪ್ರತಿರೋಧಪಕ್ಷವನ್ನು ‘ಮಾನಂ ಹಿ ಉಭಯತ್ರ ಸಮಂ ಭವೇತ್’ ಪ್ರಮಾಣವು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ‘ತಥಾ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತೀನಾಂ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತ್ವಮ್’ ‘ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳು ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ’ ಎಂಬ ಸುಧೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಧಸ್ತು “ನಿತರಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞಃ” ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೇ “ಋದ್ರಾದಿನಾಂ ಸಕಾಶಾಕ್ಷಿಣ್ವಾದಿನಾಮೇವಾ-
ಸತ್ವಮ್ । ಶ್ರುತಾನುಸಾರಿತ್ವಾತ್” ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ “ಪರಮಾಣಿಃ” ಇತಿ ಟೀಕಾದೌ ಚೋಕ್ತಃ ।

ಬಾಧವೂ ಕೂಡ ‘ನಿತರಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞಃ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ಸಕಾಶಾತ್ ವಿಷ್ಣ್ವಾದೀನಾಮೇವಾಪ್ರತ್ಯಮ್’ । ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿತ್ವಾತ್’ ‘ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಪ್ರತ್ಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಮತ್ತು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಪರಮಾಪ್ತಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಬಾಧದೋಷಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕಾದಿಗಳ ಸಂವಾದವಿದೆ.

ಅತಿಬಾಧಸ್ತು “ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಂ ಸಿಂಧ್ಯತಿ” ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೇ “ಸುತರಾಂ ತತ್ಸಾಹಾಯ್ಯವತ್ಯಾ
ಶ್ರುತ್ಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿಟೀಕಾದೌ ಚೋಕ್ತಃ ।

ಅತಿಬಾಧವೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮೃತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ‘ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಂ ಸಿಂಧ್ಯತಿ’ ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು. ‘ಸುತರಾಂ ತತ್ ಸಾಹಾಯ್ಯವತ್ಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಾ’ ‘ಸ್ತೂತಿಗಳ ಸಹಾಯವಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ’. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಬಾಧವು ಟೀಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮೃತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯೇನ ತು ಶ್ರುತೇರನಾಶಕ್ತಿದೋಷತಯಾ ಸ್ವತಃ ಏವಾಧಿಕ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ
ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಮತೀತರಾಂ ಬಾಧಃ ।

೪. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಾಧದೋಷ (ಅತಿತರಾಂ ಬಾಧಃ) - ಮುಂದಿನ ನವಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿ-
ಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-
ವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳ ಸಹಕಾರವೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ
ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಅತಿತರವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಶಾಖಯಿನಿಸೂತ್ರೇ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಚ “ತ್ವಂ ಚ ರುದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕಾರಯ”
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾರಾಹೇ “ಸ್ವಾಗಮೈಃ ಕಲ್ಪಿತೈಸ್ತ್ವಂ ಚ ಜನಾನ್ ಮದ್ವಿಮುಖಾನ್ ಕುರು” ಇತ್ಯಾದಿ ಪಾಣ್ಡೆ
“ಪಾಷಣ್ಡವಾಮಶೈವಾಶೈವೇದಮಾರ್ಗಾಃ ಕಲೌ ಯಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಗವತೇ “ಶೈವಾನ್ ಪಾಶುಪತಾಂಶೈವ
ಲೋಕಾಯತಿಕನಾಸ್ತಿಕಾನ್” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಷು ಚ ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಕ್ತಃ । ತಯಾ

“अन्यागमेषु विप्रत्वमपि चण्डालजन्मनाम् । मण्डलान्तःप्रवेशेन क्रमशः प्रतिपाद्यते” इत्याद्यनुव्याख्यानोक्तरीत्या श्रुतिविरोधाद्धेतुदर्शनाच्च विरोधाधिकरण-
हेतुदर्शनाधिकरणन्यायविषयत्वेनातितमां बाधः ।

೫. ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ದುರ್ಬಲವಾದ ಶೈವಾದಿಸ್ಥೈತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಬಾಧೆ (ಅತಿಮಾಂ ಬಾಧಃ) - ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಥೈತ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನೇರವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ತ್ವಂ ಚ ರುದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣ ಕಾರಯ' ಎಂಬ ಪರಾಹಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಿಂದ ಕೇವಲ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಥೈತ್ಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಸ್ವಾಗಮೈಃ ಕಲ್ಪಿತೈಸ್ತ್ವಂ ಚ ಜನಾನ್ ಮದ್ವಿಮುಖಾನ್ ಕುರು' ಎಂಬ ಪದ್ಮಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಿಮುಖರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಪಾಷಂಡವಾಮಶೈವಾದ್ಯೈರ್ವೇದಮಾರ್ಗಾಃ ಕಲೌ ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಗವತದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪಾಷಂಡಮತ, ಶೈವಾದಿಮತಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಶೈವಾನ್ ಪಾಶುಪತಾಂಶ್ಚೈವ ಲೋಕಾಯತಿಕನುಸ್ಥಿತಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥೈತ್ಯವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೈವಮತ, ಪಾಶುಪತಮತ, ಚಾರ್ವಾಕನ ನಾಸ್ತಿಕಮತ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ 'ಅನ್ಯಾಗಮೇಷು ವಿಪ್ರತ್ವಮಪಿ ಚಂಡಾಲಜನ್ಮನಾಮ್' ಮಂಡಲಾಂತಃಪ್ರವೇಶೇನ ಕ್ರಮಶಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮಂಡಲಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಪಾಶುಪತಸ್ಥೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಹೇತುದರ್ಶನಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಥೈತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅತಿಮವಾದ ಬಾಧೆವು. (ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.)

प्रकाशः -

अत्र सिद्धान्तटीकायामवैदिकस्मृतेर्बाधादिति बाधमात्रोक्तिप्रतीतावप्यन्यत्रोक्तं प्रतिरोधपक्षमुपलक्षणत्वेनोपादाय सिद्धान्तप्रमेयं सङ्गृह्याह - प्रतिरुन्ध इति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅವೈದಿಕ ಶ್ರುತೇಃ ಬಾಧಾತ' ಅವೈದಿಕಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧೆ ಬರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಾಧಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಬೇರೆಡೆ ಹೇಳಲಟ್ಟ ಪ್ರತಿರೋಧಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪ್ರತಿರುಂಧೇ" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಛೋಕಂ ವ್ಯಾಚಢ್ಢೆ - ಆಪಾತತ ಇತಿ || ಶ್ರೀತೇತಿ || ಶ್ರುತೃನುಸಾರಿಣಿ ಪಷ್ಠಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿರೀತೃಃ | ಏತೇನ "ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿವೀರೂಢತಾತ್" ಇತ್ಯಣುಭಾಷ್ಯಸಂವಾದ: ಪ್ರತಿರೋಧಪಕ್ಷೇ ಸ್ಢೀತೃತೃ ಖವತಿ ||

ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಆಪಾತತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿಃ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿವೀರುದ್ಧತ್ವಾತ್' ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿಗೆ ವೀರುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿರೋಧಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನೀತೃಮಿತಿ ||

ನೀತೃಂ ಬೃಢೀಕ್ಷಯಾಪೇತಂ ವೀಣ್ಣೃಃ ಪೂರ್ಣಂ ತು ವೇದನಮ್ |

ಸ್ಪಷ್ಟಾತಿಸ್ಪಷ್ಟವೀಶದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೃಃಶೇಷವಸ್ತುಗಮ್ |

ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಕ್ರಮಶಃ ಜ್ಞಾನಂ ಮೀತವಸ್ತುಗತಂ ಸದಾ ||

ಇತಿ ಶ್ರುಭವಾದಿಪಾದೀಯಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೃಕ್ತವಚನೇನೀತೃಃ ||

ನೀತೃಂ ವೃಢೀಕ್ಷಯಾಪೇತಂ ವೀಣ್ಣೃಃ ಪೂರ್ಣಂ ತು ವೇದನಮ್ |

ಸ್ಪಷ್ಟಾತಿಸ್ಪಷ್ಟವೀಶದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೃಃಶೇಷವಸ್ತುಗಮ್ |

ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಕ್ರಮಶಃ ಜ್ಞಾನಂ ಮೀತವಸ್ತುಗತಂ ಸದಾ ||

ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವೃಢೀಕ್ಷಯಗಳಲ್ಲದ ವೀಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಸಕಲವಸ್ತುವೀಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವು ಚತುರ್ಮುಖವಿದ್ದು. ಉಳಿದವರ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ಯುಭಾವ್ಯದಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಟೀಕಾದಾವೀತಿ || ಆದೀಪದೇನ ಸುಧಾಯಾಮೀತಿ ಗೃಹೀತೇ || ಭಾಷ್ಯೃಕ್ರೀತೀತಿ ||

"ಅತೀಽನ್ಯೃ ಗ್ರನ್ಯವೀಸ್ತಾರೃ ನೇವ ಜ್ಞಾಞ್ಣಂ ಕುರ್ವತ್ಮ ತತ್ | ಸಾಞ್ಣಾಞ್ಣಂ ಯೃಗಃ ಪಾಶುಪತ್ ವೇದಾರಣ್ಯಕಮೇವ ಚೇತ್ಪಾರಭ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿನೃಕ್ರೀತೀತ್ಯಾ ಸಾಞ್ಣಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೃಕ್ರೀತೀತ್ಯನ್ವಯಃ ||

'ಟೀಕಾದೃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದೀಪದದಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಭಾಷ್ಯೃಕ್ರೀತೃ' ಎಂದರೆ. 'ಅತೀಽನ್ಯೃ ಗ್ರಂಥವೀಷ್ಠಾರೃ ನೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಕುರ್ವತ್ ತತ್ | ಸಾಂಖ್ಯಂ ಯೃಗೇಃ ಪಾಶುಪತಂ ವೇದಾರಣ್ಯಕಮೇವ ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ವಾರಾಹ ಇತಿ || ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮೇತತ್ || ಪಾತ್ರ ಇತಿ ||
 ಪ್ರಥಮಭಾರತತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯೋಕ್ತಮೇತತ್ || ಭಾಗವತ ಇತಿ || ದಶಮಸ್ಕಂಧೇ ವರ್ಷತುರ್ವರ್ಣನಪ್ರಸ್ತಾವೇ
 “ಜಲೌಘೈರ್ನಿರಭಿಘ್ನಂತ ಸೇತವೋ ವರ್ಷತೀಶ್ವರೇ ||” ಪಾಷಣ್ಡೇತಿ ಪೂರ್ವಶೇಷಃ ||
 ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಪ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ || ತತ್ರ ತತ್ರ ಮೂಲಗ್ರಂಥೋಕ್ತಾಃ || ರಾಗಾದಿದೋಷಪ್ರದರ್ಶನಾಯ “ಅನ್ಯಾಗಮೇಷು
 ವಿಪ್ರತ್ವಮ್” ಇತ್ಯುದಾಹರಣಮ್ | ತದರ್ಥಸ್ಸುಧಾರ್ಥಾಂ ವ್ಯಕ್ತಃ | ಹೇತುರ್ದರ್ಶನಾತ್ ರಾಗಾದಿರೂಪಹೇತುರ್ದರ್ಶನ
 ಚೈತೀಯಃ || ಹೇತುರ್ದರ್ಶನಾಧಿಕರಣೇತಿ || ವಿವೃತಮೇತತ್ಸಮಾಕರ್ಷನಯೇ |

‘ವಾರಾಹೇ’ ಎಂದರೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವರಾಹಪುರಾಣದ ಮಾತನ್ನು
 ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪಾಡ್ಯೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಪುರಾಣದ ವಚನವು ಮಹಾಭಾರತ
 ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಭಾಗವತೇ’ ಎಂದರೆ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ
 ವರ್ಷಯುತುವನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ -

ಪಾಪಂಢವಾಮಶೈವಾದ್ಯೈರ್ವೇದಮಾಗಾಃ ಕಲೌ ಯಥಾ |

ಜಲೌಘೈರ್ನಿರಭಿಘ್ನಂತೇ ಸೇತವೋ ವರ್ಷತೀಶ್ವರೇ ||

ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪಂಢಮತ ಶೈವಾದಿಗಳ ಮತವು ಹೇಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶ
 ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಷಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಮೋಡದಿಂದ ಸುರಿದ ಮಳೆಯ ನೀರು
 ಗದ್ದೆಯ ಬದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ‘ಇತ್ಯಾದಿಸ್ತೃತಿಷು’ ಎಂದರೆ ಆಯಾ ಶ್ರುತಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ
 ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಂದರ್ಥ. ರಾಗಾದಿದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ‘ಅನ್ಯಾಗಮೇಷು ವಿಪ್ರತ್ವಮ್’ ಎಂಬ
 ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.
 ‘ಹೇತುರ್ದರ್ಶನಾತ್’ ಎಂದರೆ ರಾಗಾದಿಗಳೆಂಬ ಹೇತು ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹೇತುರ್ದರ್ಶನಾಧಿ
 ಕರಣವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮಕರ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿರುಂಧೇ ಸ್ತೃತಿಷ್ಠಾವತ್ ಪರಾಮರ್ಶೇ ತು ಬಾಧತೇ |

ಶ್ರುತಿಃ ಸಸ್ತೃತಿಶಾಸ್ತ್ರಾಂತಂ ಬಾಧತೇಽನ್ಯಸ್ತೃತಿಃ ಪುನಃ ||

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳು ಆವಾಹಿತಃ ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ
 ಮಾಡಿದರೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೃತಿಗಳು
 ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ತೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಅಪಾತತಃ ನೋಡಿದರೆ ಶೈವಸ್ಥಿತಿಗಳು ಹೇಗೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವಾಗ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವೂ ಇದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಅಪ್ರಸಂದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಸುಮ್ಮನೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿಯಿದ್ದವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವವನು ಹೇಗೆ ಬರಿಷ್ಠನೋ ? ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಬರಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಂತೆ ಸಮಾನಬಲಹೊಂದಿರುವ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಬಹಳ ಬರಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಕೇವಲ ಕಾಲುಳುವಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ, ಅಥವಾ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ ಆದೇ ಕಾಲುಳುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲ ಬರುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ನವಿಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳ ಅಶಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ತೃಂ ಚ ರುದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹತಾಸ್ತಾಃ ಕಾರಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶೈವಾದಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅತಿತಮವಾದ ಬಾಧದೋಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

शास्त्रयोनिस्तूरेणास्यागतार्थत्वं त्वस्माभिस्तत्रैवोक्तम् । पञ्चरात्रप्रामाण्यं तु
शास्त्रयोनिस्तूरे भाष्य एवोक्तम् । वक्ष्यते च “उत्पत्त्यसम्भवात्” इत्यत्र ।

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಉತ್ತತ್ವಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚರಾತ್ರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ.

नच रुद्रादेराप्तत्वे मानमस्ति । बुद्धादिसार्वज्ञादावपि बहुजनप्रसिद्धेः सत्त्वात् ।
सर्वेऽपि हि तस्य तस्याचार्यस्य सार्वज्ञादिकमाहुः ।

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಜನಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಆಹಾರತರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಕೂಡ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರವರ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಆಯಾ ಪಂಥಾನುಯಾಯಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

सार्वजनीनप्रसिद्धिस्तु न शिवादावपि । बहुजनपरिग्रहोऽप्युभयत्र समः ।

ಬಹುಜನಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದರೆ ಸಾಲದು, ಸಕಲ ಜನರು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬುದ್ಧಾದಿಗಳನ್ನು ಸಕಲರು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶೈವರು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ ಶೈವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಸಮಾನ. ಏಕೆಂದರೆ ವೈಷ್ಣವರು ಶಿವನನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಹುಜನಪರಿಗ್ರಹೇತತ್ವ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

नच परस्परविरुद्धाः शैवादिस्मृतयः सर्वा अपि प्रमाणम् । न चैयमेव प्रमाणं
नान्येत्यत्र हेतुरस्ति ।

ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ. ಕೆಲವು ಅಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹೇತು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಚ ಶೈವಾಯುಕ್ತದೃಶ್ಯಾರ್ಥಕರ್ಮಾನುष्ठಾನೇ ಫಲಸಂವಾದಾಚ್ಛಿವಾದೇರಾಪಿಸಿದ್ಧಿಃ । ಕವಿತ್
ತದ್ವುಕ್ತದೃಶ್ಯಾರ್ಥಕರ್ಮಾನುष्ठಾನೇಽಪಿ ಫಲಸ್ಯ ವಿಸಂವಾದಾತ್ ।

ಶಿವಾದಿಗಳು ಶೈವಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಫಲಸಂವಾದದಿಂದ ಶಿವಾದಿಗಳು ಆಪ್ತರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲದ ಸಂವಾದದಿಂದ ನೀವು ಶಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಆಪ್ತರೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ನಾವು ಫಲದ ವಿಸಂವಾದದಿಂದ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಹೇತ್ವಂತರೇಣ ಸಿದ್ಧಾವೇವ ಚ ವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕತಾ ವಿಸಂವಾದಸ್ಯ । ನತು
ಸಂವಾದೇನೈವ ಸಿದ್ಧಿಃ । ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯಾತ್ ।

ಶೈವಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಲದ ವಿಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವನ್ನೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಹೊರತು, ಫಲಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಫಲವಿಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದರೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಫಲಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ವಿಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಲಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕವಿತಿಸಂವಾದಸ್ತು ಕಾಕತಾಲೀಯಃ । ಲೋಕವ್ಯಾಮೋಹನಾಯ ಗುಡಜಿಹ್ವಿಕಾ ವಾ ।

ಕೆಲವೆಡೆ ಸಂವಾದವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಕಾಕತಾಲೀಯ. ಅಥವಾ ಲೋಕವ್ಯಾಮೋಹನಕ್ಕಾಗಿ ಗುಡಜಿಹ್ವಿಕೆಯಂತೆ ರುಚಿ ತೋರಿಸಲು ಅಂತಹ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರುತೇಸ್ತದನುಸಾರಿಸ್ಮೃತೇಶ್ವರೀಶ್ವರೇಯತ್ವಾದಿನಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸಿದ್ಧಿಃ ವಿಸಂವಾದೋ ವೈಗುಣ್ಯಾದಿ-
ನೈವೇತ್ಯುತ್ತರಾಧಿಕರಣೇ ವಶ್ಯತ ಇತಿ ॥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯತ್ವಮಿತರೇಷಾಮಿತ್ಯನೇನೋಚ್ಯತ ಇತಿ ॥

ಶ್ರುತಿಗಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಾಗಲಿ ಅಪಾರುಷೇಯತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ವಿಸಂವಾದವು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದು ನಾವು ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯತ್ವಮಿತರೇಷಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

न विद्यत उपलब्धिर्यस्यासावनुपलब्धिरुपलब्ध्ययोग्यः । तस्मादितरेषां
उपलब्धियोग्यानां फलानाम् । अनुपलब्धेः अनुपलम्भादित्येवं सौत्रानुपलब्धिशब्दः
काकाशिवदुभयत्रान्वेतीति भावः ।

‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ನ
ವಿದ್ಯತೇ ಉಪಲಬ್ಧಿಃ ಯಸ್ಯಾಸೌ’ ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಉಪಲಬ್ಧಿಗೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ
ಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ‘ಉಪಲಬ್ಧಿ’ ಎಂದರೆ ಅಂತಹ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ
ಉಪಲಬ್ಧಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಅನುಪಲಂಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಶಬ್ದವು ಕಾಕಾಕ್ಷಿನ್ಯಾದಿಂದ ಎರಡೂ
ಕಡೆಯೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

अथवा पूर्वसूत्रे यस्मिन् प्रत्यक्षायोग्ये जगत्कारणत्वादौ स्मृतिविरोधः
शक्तिस्तदितरेषां प्रत्यक्षयोग्यानामनुपलब्धेरिति सूत्रार्थः । कथमन्ययाऽनुपलब्धि-
मात्रेणासत्त्वसिद्धिरिति भावः ।

ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಯೋಗ್ಯವಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಫಲಗಳು ಅನುಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ‘ಇತರೇಷಾಂ’ =
ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ = ಫಲಗಳು
ದೊರೆಯದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ
ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಸತ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು,
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಪಲಬ್ಧವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

“एतेन” इति सूत्रातिदेशोपयुक्तमधिकां शङ्कां दर्शयति – न तथापीत्यादिना॥

‘ವತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ’ ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ವತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ
ಅತಿದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಮೊದಲು ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ‘ನ
ತಥಾಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

नचैवं परमत इवेदं सूत्रमधिकरणान्तरं स्यादिति युक्तम् । “नान्यस्मृति”
इति सौत्रप्रधानहेतावधिकाशङ्कादेरभावात् ।

'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬೇರೆ ಮತದವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಧಾನಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

आयसूत्रस्यस्मृतिशब्देन योगस्मृतेरपि गृहीततयाऽधिकरणान्तरत्वायोगाच्चेति दिक् ।

ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತ. ಇದು ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ದೋಷಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

प्रकाशः —

एवमाद्यसूत्रभाष्यटीकातात्पर्यमुक्त्वा ननु कथमासोक्तानामवैदिकस्मृतीनाम-
प्रामाण्यमिति टीकोक्तशङ्कां हृदि कृत्वा द्वितीयसूत्रभाष्यटीकातात्पर्यं “न
चासिनिश्चयस्तत्र शक्यते व्यभिचारतः” इत्यनुव्याख्यानमुधां हृदि कृत्वा व्यनक्ति —
नच रुद्रादेरिति ॥

ಇಲ್ಲಿಯಂತನಕ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ಅದರ ಭಾಷ್ಯ, ಮತ್ತು ಟೀಕೆ ಇವುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ 'ನನು ಕಥಮಾಪೋಕ್ತಾನಾಮವೈದಿಕಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್' ಅಪೋಕ್ತವಾದ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ, ಅದರ ಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ನಚಾಪಿನಿಶ್ಚಯಸ್ತತ್ರ ಶಕ್ಯತೇ ವ್ಯಭಿಚಾರತಃ' ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೋಕ್ತವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅದರ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ನಚ ರುದ್ರಾದೇಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**प्रकाशः — टीकोक्तं सूत्रारूढतया दर्शयति — प्रत्यक्षेति ॥ तस्मात् उपलब्ध-
योग्यात्पुरुषार्थादित्यर्थः ।**

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡಲು 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. 'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಉಪಲಬ್ಧಿಗೆ ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तेन फलविशेषणत्वेऽनुपलब्धिनः फलादितरेषामिति स्यादिति न शङ्क्यम् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ನ ವಿದ್ಯತೇ ಉಪಲಬ್ಧಃ ಯಸ್ಯಾಸೌ ಅನುಪಲಬ್ಧಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಫಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾದರೆ, 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿನಃ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ! ಅನುಪಲಬ್ಧಿನಃ ಫಲಾದಿತರೇಷಾಮ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯು ಫಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಪುರುಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಪುರುಷಾರ್ಥಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्वा फलविशेषणत्वेऽपि "तृतीयादिषु भाषितपुंस्कं पुंवद्बालवस्य" इति पुंवद्भावादनुपलब्धेरेति साधु । जम्बूजनिश्रियस्सुमेरुरश्वत्थस्येतिवत् ।

ಅಥವಾ ಫಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾದರೂ ಕೂಡ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಸಾಧುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತೃತೀಯಾದಿಷು ಭಾಷಿತಪುಂಸ್ಯಂ ಪುಂವದ್ಬಾಲವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಲವ ಯುಷ್ಕಗಳ 'ಭಾಷಿತಪುಂಸ್ಯ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪುಂವದ್ಬಾಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೆ 'ಭಾಷ್ಯದಪುಂಸ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶುಚಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶುಚಿತ್ವ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಭಾಷಿತ ಪುಂಸ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಪೀಲು' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ವೃಕ್ಷಃ ಪೀಲುಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪೀಲತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಫಲಂ ಪೀಲುಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಪೀಲುವೃಕ್ಷಜನ್ಯತ್ವ' ಎಂಬುದು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪೀಲುನೇ ಫಲಾಯ' ಎನ್ನಬೇಕೇ ಹೊರತು, 'ಪೀಲವೇ ಫಲಾಯ' ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಉಪಲಬ್ಧಾಯೋಗ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ಭಾಷ್ಯತಪುಂಸ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುಂವದ್ಬಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ 'ಫಲಸ್ಯ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಉದಾ - 'ಜಂಬೂಜನಿಶ್ರಿಯಸುಮೇರುಶ್ಯಂಗಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ಯಂಗಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾದ ತ್ರೀಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. 'ಜಂಬೂಜನಿಶ್ರಿನಃ ಸುಮೇರುಶ್ಯಂಗಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾಷಿತಪುಂಸ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪುಂವದ್ಬಾಲವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ. 'ತ್ರಿಯಃ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಕಥಮನುಪಲಂಛೇರिति पञ्चमी । “विभाषा गुणेऽस्त्रियाम्” इति निषेधात् । सत्यम् । अत्रोक्तं मञ्जयां “विभाषा गुण इति योगविभागाभास्तीह घटोऽनुपलंಛೇरिति स्त्रियामपि कचिद्भवति” इति ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅನುಪಲಂಛೇ' ಎಂಬ ಪಂಚಮೀಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? 'ವಿಭಾಷಾ ಗುಣೋಽಸ್ತ್ರಿಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಗುಣವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು ! ಆದರೆ ಮಂಜರೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ವಿಭಾಷಾ ಗುಣೇ' ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ಸೂತ್ರ. 'ಅಸ್ತ್ರಿಯಾಮ್' ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ಸೂತ್ರ ಎಂದು ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ನಾಸ್ತಿ ಇಹ ಘಟಃ ಅನುಪಲಂಛೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇಂತಹ ಕಡೆ ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ 'ಅನುಪಲಂಛೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಯೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ 'ಅನುಪಲಂಛೈ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದೇ 'ಅನುಪಲಂಛೇ' ಎಂದು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उपयुक्तामिति ॥ अभ्यधिकाशङ्कामिति शेषः । कचिच्छङ्कामित्यपि पाठः ॥ दिगिति ॥

'ಉಪಯುಕ್ತಾಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವೆಡೆ 'ಶಂಕಾಂ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. 'ಏತೇನ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾತಿದೇಶೋಪಯುಕ್ತಾಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದ್ದಾಗ, 'ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾಂ' ಎಂದು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ ಸೂತ್ರಾತಿದೇಶೋಪಯುಕ್ತಾಂ ಅಧಿಕಾಶಂಕಾಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಇಲ್ಲ. 'ದಿಕ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಮತದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अयं भावः । यदि सौत्रप्रधानहेतावधिकाशङ्काभावो यदि चाद्यसूत्रस्यस्मृतिपदेन योगस्मृतेरपि ग्रहणं तर्ह्यतिदेशोऽपि न स्यादिति न शङ्क्यम् । टीकोक्तरीत्याऽधिकाशङ्कासद्भावनातिदेशोपपत्तेरित्यादिशङ्कಾನुदयादिति ।

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷಯ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಪದದಿಂದ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ

ಆಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದು ಸಮಂಜಸವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವೇತದಾಶಕ್ತಿಕೌಂ ಭಾಮತ್ಯಾಂ "ವೇದಸ್ಯೇಶ್ವರಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕತ್ವಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿ-
ಸೂತ್ರೇಽಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತೇರಪಿ ತಯಾತ್ವೇನ ವೇದತುಲ್ಯತ್ವಾದನನ್ಯಪರತ್ವೇನ
ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್ತರ್ಕಾನುಸಾರಿತ್ವಾಚ್ಚ ಶ್ರುತಿರನ್ಯಥಾ ನೇವೇತಿ ಪುನರಾಕ್ಷೇಪ" ಇತಿತಿ ಚೇನ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ವೇದಸ್ಯೇಶ್ವರಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕತ್ವಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಸೂತ್ರೇಽಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತೇರಿತಿ ತಥಾತ್ಮೇನ ವೇದತುಲ್ಯತ್ವಾದನನ್ಯಪರತ್ವೇನ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್ತರ್ಕಾನುಸಾರಿತ್ವಾಚ್ಚ ಶ್ರುತಿರನ್ಯಥಾ ನೇಯೇತಿ ಪುನರಾಕ್ಷೇಪಃ' ವೇದವು ಈಶ್ವರ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದ ಹಾಗೂ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನಬಲವುಳ್ಳವು-
ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ತರ್ಕಗಳ ಬೆಂಬಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾದ ತರ್ಕದ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನ್ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೇದಸ್ಯಾಪೊರೂಢೇಯತ್ವೇನ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾगेव निरासात् । दुर्बलस्य बाध्यतायां निरवकाशत्वस्य हेतुत्वात् । नहि शशशावको निरवकाश इति सिंहेन न बाध्यते । तर्कस्य चाप्रतिष्ठितत्वेन स्वयं दुर्बलत्वादिति भावः ॥

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ವೇದವು ಅಪೊರುಷೇಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ನಾವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಬಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಮೊಲದ ಮರಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಿಂಹದಿಂದ ಬಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ತರ್ಕದ ಬೆಂಬಲವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಪಿಲಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ವೇದ, ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶೈವ, ಪಂಚರಾತ್ರ, ಸೌರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಗಮವು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕಾಶಿಲಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಯಾದ ನಿರೂಪಣೆಯಿರುವ ಈ ಎರಡು ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವ ಉಳಿದ ಆಗಮಗಳು ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆಯಾ ಪಂಥದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನೇ ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು, ಆಪ್ತರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವನೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇವನೇ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಆಗಮಗಳು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಚರಿತ್ರೆ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿದವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು, ಯಾವುದನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೇದದ ಸಂವಾದವಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

ಮತ್ತು ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಆಯಾ ಆಗಮಪ್ರವರ್ತಕರೇ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ನಮಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಬಹಳ ಕಠಿಣ. ಕುಲಕುಡ್ಡಿ, ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಂಪನ್ನತೆ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಠಿಣ ನಿಯಮನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಫಲವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವೇದಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಠಿಣನಿಯಮಗಳು ಆಗಮದಲ್ಲಿ

ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹಳ ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಸರಳ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯ ಒಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ, ಭ್ರಾಂತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಾನಸಿಕ ದೋಷಗಳಿರಬೇಕು. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಮೋಸಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದಾಗ ವಾಕ್ಯಗಳು ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮನೋದೋಷದಿಂದ ಬರುವಂತಹ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ. ಆದರೆ ವೇದಗಳು ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾನಸಿಕದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬೇರೆ ಮತದವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಧಾನ ಹೇಳುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆ ಬಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡಬೇಕು. ಆದರೆ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾದ ಫಲದ ಅನುಪಲಂಭವೆಂಬ ಹೇಳುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅತೀದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ, ಹೊರತು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಬಾಧಾದೋಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು.

ಮಾಯಾವಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यदुक्तमुभाभ्यां वेदान्तानां बहुमुखतया परतन्त्रप्रज्ञानां पुंसां तैः स्वतोऽर्थनिश्चयायोगेन स्मृत्या तदर्थे निश्चेतव्ये सति । मन्वादिस्मृतीनामनुष्ठेयपरत्वेन सावकाशत्वात् कापिलस्मृतेस्तु सिद्धार्थनिष्ठाया मोक्षसाधनसम्पददर्शनमधिकृत्य प्रवृत्ताया अन्यपरत्वायोगाभिरवकाशत्वरूपदोषप्रसङ्गात् तदनुसारेण वेदान्ता अचेतनकारणत्वपरतया व्याख्येया इति प्राप्ते

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಮಾಯಾವಾದದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ವೇದಾಂತಗಳು ಬಹುಮುಖವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಆತ್ಮಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರತಂತ್ರಪ್ರಜ್ಞಾವಂತರಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕೆಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಚರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಬೋಧಕವಾಗಿದೆ. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಪಿಲಮಹರ್ಷಿ ಈ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರದಂತೆ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

मन्वादिस्मृतिषु पुराणादिषु च बहूनां ब्रह्मकारणत्ववादिवाक्यानां सत्त्वात्
तेषामनवकाशत्वरूपदोषप्रसङ्गात् तदनुरोधेन चेतनकारणत्वपरतया वेदान्ता
व्याख्येया इति सिद्धान्त इति ॥

ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಯಾವುದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

तत्र ॥ वेदान्तानां चेतनकारणतायामैकमुख्यस्य “गतिसामान्यात्”
इत्यत्रोक्तत्वेन समन्वयाध्याय उपपादितत्वेन च बहुमुखत्वशङ्कानुदयात् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಾಂತಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ವೇದವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

स्पर्शनश्रुतिविरोधेन सर्ववेदनादिस्मृत्यप्रामाण्यस्य पूर्वतन्त्र एवोक्तत्वेनेह स्मृतिविरोधेन श्रुत्यस्ವारस्यशङ्कಾನुदयाच्च ।

ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಸಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸವು ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶನಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸರ್ವವೇಷ್ಣನಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

अस्याधिकरणस्य सौत्रस्मृतिशब्दासङ्कोचायावैदिकस्मृतिमात्रविषयत्वसम्भवे तत्सङ्कोचेन कापिलस्मृतिमात्रविषयत्वोक्त्ययोगाच्च ।

'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

यथा च “महरीर्घवद्वा” इत्यादौ कणादादिमतं दूषयिष्यते तथा “रचनानुपपत्तेः” इत्यत्र सांख्यमतमपि ।

'ಮಹದ್ವೀರ್ಘವದ್ವಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣಾದಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ 'ರಚನಾನುಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವೆಂದೇ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ.

यच्चोक्तं परैः प्रधानादितरेषां महदादीनामनुपलब्धेः सांख्यमतमयुक्तमिति द्वितीयार्थ इति ।

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮಹತ್ತ್ವ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಸಾಂಖ್ಯಮತವು ಆಯುಕ್ತ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ತತ್ರ । “ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಹಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರೈವ ಶ್ರುत्याದಿಷು ಮಹದಾದಿನಾಮುಪಲಬ್ಧೇ: ದರ್ಶಿತತ್ವಾತ್ ।

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ ಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ತೋರಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತ.

यचोक्तं “विद्यामेतां योगविधिं च कृत्स्नम्” इत्यादिश्रुत्या योगस्य परिगृहीतत्वान्न सांख्यतुल्यतेत्यधिकाशङ्कायां “एतेन” इति तृतीयेऽतिदेश इति ।

ಪರರು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂತ್ರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಿದ್ಯಾಮೇತಂ ಯೋಗವಿಧಿಂ ಚ ಕೃತ್ಸ್ನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಯೋಗವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಮತಕ್ಕಿಂತ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

तत्र । “तत्कारणं सांख्ययोगाधिगम्यं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपापैः” इत्यादिस्मृतिषु सांख्यस्यापि परिगृहीतत्वेनाधिकाशङ्काभावात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಯೋಗದರ್ಶನದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ಕಾರಣಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಧಿಗಮ್ಯಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಪೈಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಮಾತ್ರ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ತಪ್ಪು.

तत्र वैदिकं ज्ञानमेव सांख्यशब्दार्थेऽभिहितं ज्ञानोपाय एव योगशब्दार्थोऽस्तु ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಾಂಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೈದಿಕವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥ ಹೊರತು, ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಹೊರತು ಯೋಗದರ್ಶನ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

एवञ्च

पूर्वपक्षसमुत्थानमाये हेतोरसिद्धता ।

द्वितीयेऽभ्यधिकाशङ्कानुपपत्तिस्तृतीयके ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् स्मृत्यधिकरणं सम्पूर्णम् ॥१॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಮುತ್ಥಾನಮಾದ್ಯೇ ಹೇತೋರಸಿದ್ಧತಾ ।

ದ್ವಿತೀಯೇಽಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾನುಪಪತ್ತಿಸ್ತೃತೀಯಕೇ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇತು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ

ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः —

अवैदिकस्मृतिमात्रेति ॥ नन्वत्रोक्तं परभाष्यादौ “एतेनेत्यत्र सतीष्वप्य-
ध्यात्मविषयासु बह्वीषु बौद्धार्हतकापिलकाणादाद्यासु स्मृतिषु सांख्ययोगी
पुमर्थहेतुतया प्रख्यातौ शिष्टपरिगृहीतौ श्रौतलिङ्गेन चोपबृंहिताविति तयोरेव निरासः
कृतः” इतीति चेन्न । तासामपि सर्वज्ञप्रणीतत्वेनासिमूलत्वादिना
बलवत्त्वोपपादनादिति तात्पर्यात् ।

ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತೂತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಅವೈದಿಕಸ್ತೂತಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದರೂ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ತೂತಿ ಮತ್ತು ಯೋಗಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂದು ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ವಿತೇನೇತ್ಯತ್ರ ಸತೀಷ್ಟಪೃಥ್ವಾತ್ವವಿಷಯಾಸು ಬಹ್ವಿಷು ಬೌದ್ಧಾರ್ಹತಕಾಪಿಲಕಾಣಾದಾದ್ಯಾಸು ಸ್ತೂತಿಷು ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗೌ ಪುಮರ್ಥಹೇತುತಯಾ ಪ್ರಖ್ಯಾತೌ ತಿಷ್ಠಪರಿಗೃಹೀತೌ ಶ್ರೌತಲಿಂಗೇನ ಚೋಪಬೃಂಹಿತಾವಿತಿ ತಯೋರೇವ ನಿರಾಸಃ ಕೃತಃ' "ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಬೌದ್ಧ, ಅರ್ಹತ, ಕಾಪಿಲ, ಕಾಣಾದ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತೂತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ತೂತಿಗಳು ಮತ್ತು ಯೋಗಸ್ತೂತಿಗಳು ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದವೆಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ತಿಷ್ಠಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡರ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ" ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಆಪ್ತಿಮೂಲಕವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಲವತ್ತವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ತೂತಿ, ಯೋಗಸ್ತೂತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು ಸ್ಮೃತ್ಯಂತರಂ ಸಮಯಪಾದೇ ನಿರಸಿಷ್ಯತ ಇತಿ ನ ತಾಸಾಮತ್ರ ಚಿಂತ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಚೇತ್ಸಮಂ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತೇರಪೀತ್ಯಾಹ - ಯಥಾ ಚೇತಿ ||

ಬೇರೆ ಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಕಾಪಿಲಸ್ತೂತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ 'ರಚನಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವುಗಳ ನಿರಾಕರಣೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಪರೀರಿತಿ || ಕೈಶ್ಚಿತ್ತು ಇತರೇಷಾಂ ಮನ್ವಾದೀನಾಂ ಬಹುನಾಂ ಕಪಿಲೋಪದಿಷ್ಟಪ್ರಕಾರೇಣ ತತ್ವಾನುಪಲಬ್ಧೇಸ್ತಜ್ಞಾನಂ ಭ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತನ್ಮತೇ ಪ್ರಧಾನಾದಿತತ್ವಾನಾಮನ್ಯತ್ರೋಪಲಮ್ ಭಾತ್ತದದೃಷ್ಟಸರ್ವಾನುಪಲಮ್ಸಸ್ಯ ಸಂದ್ವಿಗ್ಧತ್ವಾದಿತಿ ದೃಷಣಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ ||

ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಕಪಿಲಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಕಾರಣತ್ವವು ಮನ್ವಾದಿಸ್ತೂತಿಕಾರರಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಮನ್ವಾದಿಸ್ತೂತಿಕಾರರ ಅನುಭವವು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಕಪಿಲಋಷಿಯ ಅನುಭವ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಪಿಲಸ್ತೂತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಅನುಭವವು ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ತತ್ವಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಪಿಲ ಋಷಿಗಳಿಗೋಚರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಕಾರಣತ್ವವಾದವು ಬೇರೆ ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿ-ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यच्चोक्तमिति ॥ पौरिति वर्तते । तेषां मते “वेदवेदान्त-
प्रवर्तनाधिकृतहिरण्यगर्भप्रणीतत्वान्मोक्षसाधनतया विहितप्रयोगाभिधानादीश्वरा-
भ्युपगमाच्च न सांख्यतौल्यं योगस्येत्येव शङ्का प्रदर्शनात् ।

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸಕಲ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಪಿಲಸ್ಮೃತಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವಿಹಿತಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಂದ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಮತದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - श्रुत्या काठकश्चेताश्चतरगतयेत्यर्थः ॥ तत्कारणमिति ॥
परभाष्योदाहृतेयं स्मृतिः ।

'ಶ್ರುತ್ಯಾ' ಎಂದರೆ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತು, ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ತತ್ಕಾರಣಮ್' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु “ज्ञानं ध्यानं सांख्ययोगशब्दाभ्यामभिलप्येते” इति
परभाष्योक्तमाशङ्क्याह - तत्रेति ॥

'ಜ್ಞಾನಂ ಧ್ಯಾನಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಮಭಿಲಪ್ಯೇತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - इहापि श्रुतावपीत्यर्थः । परमते सूत्रत्रयदूषणं सङ्गृह्णाति -
एवञ्चेति॥ एतेन कस्यचिच्चैवस्य मतमपि प्रत्युक्तं ध्येयम् ॥

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते

चन्द्रिकाप्रकाशे स्मृत्यधिकरणं सम्पूर्णम् ॥१॥

'ಇಹಾಪಿ' ಎಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಎಂದರ್ಥ. ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಿಗೂ ದೇಹಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ತಮೋಗುಣದ ಪ್ರಭಾವವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಎರಡು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಎಂಬ ಅವೈದಿಕ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅಪ್ರಮಾಣ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪರಮತದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರೂ ಸೂತ್ರಗಳ ದೋಷವನ್ನು 'ವಿವಂಚ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಪ್ಪಣಿಯ

ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದರೆ ಸ್ವಂತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವು ಜೋಡತಸಂಸ್ಥಾರಾದಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೃತಕೃತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನ್ನಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ವಂತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಪಿಲನಂತಹ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಸ್ವಂತಿಗಳಿಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಕಾಶಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿ, ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನೇ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಕಾಶಿಲಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅವಿಮಾನವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕವಿರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವಿಮಾನವೆನ್ನಲು ಒಕೆ ಸಂಕೋಚ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಮಂಡನೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕ್ಲಿಷ್ಟವೆಂಬ ಉಪಪಾದನೆಯೇ ತಪ್ಪು. ಈಗಾಗಲೇ ಈಶ್ವರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವೇದಾಂತಗಳು ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವು ಬಹುಮುಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಎಂಬ ವಾದವೇ ತಪ್ಪು.

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅವಿಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವೈದಿಕವಾದ ಸಕಲ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ತಪ್ಪು.

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಸಾಂಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮಹತ್ತರ ಅಹಂಕಾರತತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಕಾಶಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಅವಿಮಾನವೆಂದು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕಾಲೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ.

'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ವೇದವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಯೋಗ ದರ್ಶನದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. 'ತತ್ ಕಾರಣಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಧಿಮ್ಯಂ' ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯವೂ ಕೂಡ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವೆಂದೇ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಂಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ನಾವೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಯೋಗದರ್ಶನವಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಮುತ್ಥಾನಮಾದ್ಯೇ ಹೇತೋರಸಿದ್ಧತಾ ।

ದ್ವಿತೀಯೇಽಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾನುಪಪತ್ತಿಸ್ತೀಯಕೇ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಹೇತು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

* * * * *

ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣ

(೨-೧-೧)

ಭಾಗ - ೨

ನ್ಯಾಯವಿವರಣ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಟೀಕಾ,
ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರಿ,
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಮ್

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯೇ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ

ಸ್ಮृत್ಯಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೨।೧।೧॥

ನ್ಯಾ.ವಿ.— ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ಸಕಾಶಾತ್ ವಿಷ್ಣವಾದೀನಾಮೇವಾತ್ಮತ್ವಮ್ ॥ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿತ್ವಾತ್ ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ

ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಪರಮಾಪ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾಧಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠಪ್ರಮಾಣಗಳು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವುದೂ ಕೂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ.

॥ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಹೃಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ ॥

ಭಾ.ಬೋ.— ಆನಂದಮಯಾದ್ಬುಲಕೃಷಿತಾಶೇಷವೈದಿಕಶಬ್ದಸಮನ್ವಯೇನ ಸಿದ್ಧೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ-
ಕಾರಣತ್ವಾದೌ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥೇ ಯುಕ್ತಾದಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾರ್ಥಮಯಂ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ಪ್ರವೃತ್ತಃ ।
ತತ್ರ ಸರ್ವವಿರೋಧಾನಾಂ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕತ್ವಾದ್ಬುಕ್ತೇರೇವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ ತದ್ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾರ್ಥೋಽಯಂ ಪ್ರಥಮಃ
ಪಾದಃ ಪ್ರವೃತ್ತಃ ।

ಸ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಭಾವಬೋಧ

ಅನಂದಮಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯಾದಿವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

भा.बो.— एतत्पादीयाधिकरणपूर्वपक्षसिद्धान्तन्यायाः सङ्ग्रहेणानुव्याख्यायामुक्ताः॥

आसता समतादृष्टिश्रुतिसाम्यबलोद्भवाः ।

सर्वानुसारो लघुता विशेषादर्शनाऽफले ॥

इष्टासिद्धिश्च नियमः पूर्वपक्षेषु युक्तयः ।

एता एव त्वतिबलाः सिद्धान्तस्य नियामकाः ॥ इति ।

ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ -

ಆಪ್ತತಾ ಸಮತಾದೃಷ್ಟಿಶ್ರುತಿಸಾಮ್ಯಬಲೋದ್ಭವಾಃ ।

ಸರ್ವಾನುಸಾರೋ ಲಘುತಾ ವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಽಫಲೇ ॥

ಇಷ್ಟಾಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ನಿಯಮಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇಷು ಯುಕ್ತಯಃ ।

ಎತಾ ಏವ ತ್ವತಿಬಲಾಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯ ನಿಯಾಮಕಾಃ ॥

೧. ಆಪ್ತತ್ವ, ೨. ಸಮತಾ, ೩. ಅದೃಷ್ಟಿ, ೪. ಶ್ರುತಿಸಾಮ್ಯ, ೫. ಬಲೋದ್ಭವ, ೬. ಸರ್ವಾನುಸಾರ, ೭. ಲಘುತ್ವ, ೮. ವಿಶೇಷಾದರ್ಶನ, ೯. ಅಫಲ, ೧೦. ಇಷ್ಟಾಸಿದ್ಧಿ, ೧೧. ನಿಯಮ ಇವುಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿಗಳು.

ಇದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಆಗಮಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

भा.बो.— ॥ स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात्॥

इत्यत्र मतविमत्या जगज्जन्मादिकर्तृत्वं विष्णोर्युक्तं न वेति सन्देहे न युक्तमिति पूर्वः पक्षः । युक्तमेवेति सिद्धान्तः । तत्र 'आसता' इत्युक्तन्यायं पूर्वपक्ष-सिद्धान्तोभयसम्बन्धित्वेन विवृणोति - रुद्रादीनामिति ॥

ಸ್ತುತೃಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

‘ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತಗಳ ವಿರುದ್ಧಾಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದರಿಂದ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ‘ಆಪ್ತಾ’ ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾಪನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ರುದ್ರಾದೀನಾಂ’ ಎಂಬ ಮೂಲದಿಂದ.

भा.बो.—अनेन ‘रुद्रादीनामासत्त्वंपूर्वपक्षन्यायः’ इति सूचितं भवति । तथा च रुद्रादीनां जगद्धितोपदेष्टृत्वेन सर्वज्ञत्वेन वाक्यार्थज्ञानादिमित्त्वरूपासतावत्त्वात् तद्विरचितानां स्मृतीनां दोषाभावगुणयुक्ततया प्रबलत्वेन निरवकाशत्वात् तद्विरुद्धाभिधायकश्रुतेरप्रामाण्यस्यैव प्रसङ्गाच्च तथा विष्णोर्जगत्कारणत्वं सिद्धतीति पूर्वः पक्ष इति भावः ।

ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಪ್ತತ್ವವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಾದಿಮತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಆಪ್ತತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದೋಷಾಭಾವವೆಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರವಕಾಶ ಆಗಿವೆ. ಇಂಥ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಚೀಕೆಯಲ್ಲಿ

ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

भा.बो.—‘विष्णवादीनामेव’ इत्येवकारेण सिद्धान्तयुक्तेः प्राबल्यमाह । तत्र हेतुमाह — श्रुतीति ॥ विष्णवादिविरचितस्मृतीनामिति शेषः । अत्र श्रुत्यनुसारो नाम यथातथं तत्संवादस्तन्मूलत्वं चेति द्वयमपि ग्राह्यम् । अनेन पाशुपतादिश्रुतीनां श्रुतिविरोधेनाप्यप्रामाण्यमुक्तं भवति ।

ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ವಿಷ್ಣಾದೀನಾಮೇವ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನು ‘ಶ್ರುತ್ಯನುಷಾರಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಗುಣವಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಹೇಳದಂತೆಯೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು, ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

तथा च वैष्णवस्मृतीनां परमासैर्विष्ण्वादिभिः प्रणीतत्वेन निरवकाशत्वात्
पाशुपतादिस्मृतीनां तद्विरोध एवाप्रामाण्यप्रसङ्गात् सुतरां तत्साहाय्यवत्या श्रुत्या
विरोधेऽप्रामाण्यप्रसङ्ग इति युक्तमेव विष्णोर्जगत्कर्तृत्वमिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವಸ್ತೃತಿಯೆನಿಸಿದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ಪರಮಾಪ್ತನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಹಾಯವಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾಥವಿವರಣ ಭಾವಬೋಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

*****

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಸ್ಮृत್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೨|೧|೧)

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

‘ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಞಿತಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ |

ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ |

ಸರ್ವದೋಷಜ್ಞತಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ |

ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ||

ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಸಕಲದೋಷರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಸಕಲ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ವಿಷಯವು ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರವೇದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿ:

ತತ್ವಮಂಜರಿ

ಸ್ಮृत್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೨೧೧೧)

ನನು ಯದ್ವಕ್ತುಂ ಅತಃ ಸ್ವಂತಗುಣ ಇತಿ ತದಸಾಧ್ಯವಿ | ತತ್ರ ಯುಕ್ತಾದಿಭಿರ್ವಿರೋಧಾತ್ | ತತ
ಏವ ಹರೇದೌಷಿತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಾಪಾತಾಚೇತಿ | ಅತಃ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ | ತಸ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧಯೇ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯೋಕ್ತಿಪರತಯಾ -

‘ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಞಿತತಸ್ತस्ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ |

ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ’

ಇತಿ ಅಂತಿಮಭಾಷ್ಯಮಾದಾವಾಕೃಷ್ಯ ಯೋಜ್ಯಮ್ |

ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾ
ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.
ಏಕೆಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ, ಸಮನ್ವಯವಿರೋಧ, ಶ್ರುತವಿರೋಧ ಮತ್ತು
ಯುಕ್ತಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗುಣವುಳ್ಳವನಾದರೆ
ದೋಷವುಳ್ಳವನೂ ಕೂಡ ಆಗಲಿ ಎಂಬ ಅಪಾದನೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವೆಂಬ ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು
ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲು ಎರಡನೆಯ
ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಮಗ್ರ ಸಾರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಅನುಭಾಷ್ಯದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು
ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತಥಾ ಹಿ | ಉಕ್ತಾ ಇತ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮ್ | ಸರ್ವಶಃ ಇತ್ಯಪಿ | ತಸ್ಯ ಭಗವತಃ | ಸರ್ವಶೋ ವೇದೇನ
ಕೃತ್ವವೇದೇನ | ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತವ್ಯಾಯಾನುಗೃಹೀತೇನೆತಿ ಭಾವಃ | ಉಕ್ತಾಃ ಸರ್ವಶೋ ಗುಣಾಃ

ಸ್ಮೃತೃಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಯೋ ಗುಣಾಃ ಅವಿರುದ್ಧಾಃ ಚ ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿವಿರೋಧಹಿತಾಃ ಶ್ಲೋಕಾಃ । ಸೂತ್ರಕೃತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಉಕ್ತಾಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಸರ್ವಶಃ' ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತಸ್ಯ' ಭಗವಂತನಿಗೆ, 'ಸರ್ವಶಃ' = ಸಮಗ್ರವಾದ, 'ವೇದೇನ' = ವೇದದಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಉಕ್ತಾಃ' = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ, ಗುಣಾಃ = ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು, ಅವಿರುದ್ಧಾಃ = ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿವೆ. ಇತಿ ಉಕ್ತಾಃ = ಸೂತ್ರಕಾರರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ತस्माತ್ ಸರ್ವವಿರೋಧಾನಾಂ ಪರಿಹೃತತ್ವಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ । ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಜಿತ ಉಕ್ತಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾರ್ಥೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾಃ ವಿರೋಧನಿರಾಸೇನ ನಿರ್ದೋಷಾಃ ಶೇಷಗುಣತಾ ಹೀರತಃ ನಿರ್ಣಿತಾ ಸೂತ್ರಕೃತೇತಿ ಯಾವತ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಸದ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಎಲ್ಲಾ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾತಕಃ ತೋರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆಶಯಪಾದಾರ್ಥೋಕ್ತಿಪರತಯಾ 'ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವೇದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯಪ್ಯಾಶಯಾಕೃಷ್ಯ ಯೋಜ್ಯಮ್ । 'ಅತೋಽನಂತಗುಣಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಮೇಯಂ ನಾಯುಕ್ತಮ್ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ ನ ವೇದೇತ್ ಶ್ರುತಿರೀತ್ಯಾಹ ಆಶಯಪಾದೇ ಸೂತ್ರಕೃತೇತಿ ಶೇಷಃ । ಯುಕ್ತಿಸಮಯ-ಶ್ರುತಿ-ಯುಕ್ತಿಯುಪೇತಶ್ರುತಿವಿರೋಧಭೇದೇನ ವಿರೋಧಸ್ಯ ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧಪರಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರತ್ವಮಪ್ಯಸ್ತಿ । ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿ-ಚತುರ್ವಿಧವಿರೋಧರೂಪತ್ವಾದೀತಿ ಭಾವಃ ।

ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ 'ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವೇದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಅತೋಽನಂತಗುಣಃ' 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವು ಆಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು

ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಹೀಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣವಾದ ಸ್ವತಃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ವತಿವಿರೋಧವು ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ ಮೊದಲಾದ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವತಿವಿರೋಧವು ಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧರೂಪವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್ - ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ ದೇಃ ।

ನಿಘೇಡ್ವಂ ಶಕ್ತುರ್ಯುರಿತಿ ।

ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಪಂಚರೂಪಾದಿಸ್ವತೀಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಪಂಚರೂಪಾದಿಸ್ವತೀಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವತೀವಿರುದ್ಧವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತೀಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನನು ಯದ್ವಕ್ತುಂ ಅತೋನಂತಗುಣ ಇತಿ । ತತ್ರ । ಶೈವಸಾಂಖ್ಯಬೌದ್ಧಾಹತಾದಿಸ್ಮೃತಿಛಿಶಿವಾದೇವ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಮಹಿಮೋ ಬರ್ಣನೇನ ತದ್ವಿರೋಧಾತ್ । ನ ಚ ತಾಸಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಸರ್ವಜ್ಞಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲತ್ವೇನ ತದ್ವಿರೋಧಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಯ ತನ್ನಿರಾಸಾಯ ಪ್ರಾಪ್ತಂ - ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶೋತ್ಪಾದಿಸ್ತತ್ರಯಮ್ ।

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಬೌದ್ಧ, ಆರ್ಹತ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವತೀಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೈವಾದಿ ಸ್ವತೀಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿವಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಶಿವಾದಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವತೀಗಳು ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು 'ಸ್ವತಃತ್ವನವಕಾಶದೋಷ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಸ್ವತೀವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀತಿಥಿಃ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿನಿಃ ಪಿಚ್ಚರಾತ್ರಾದಿಃ ಸ್ಮೃತಿಃ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ವಿಶೇಷೇಣ ರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಬಾಧಿತತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ ಶಿವಾದಿಸ್ಮೃತಯೋ ಹೇರ್ಗುಣಾನ್ ನಿಷೇಧಂ ನ ಶಕ್ತುಃ । ತದ್ಬಾವಬೋಧನಾಕ್ಷಮಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸರ್ವಜ್ಞತಮವಿಷ್ಣುಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲ್ಯತ್ವಾತ್ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಾಚ್ಚ ವೇಣ್ಯತ್ವಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಶೈವ, ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಪಾತುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವೈಷ್ಣವಸ್ತೋತ್ರಿಯೆನಿಸಿದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪಾತುಪತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ನ ಚಾಸೋಕ್ತಾನಾಂ ಶಿವಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಯೋಗಾದನವಕಾಶತ್ವಮಿತ್ಯತೋ ನ ನಿಷೇಧೇಯುರित್ಯನುಕ್ತವಾ ನ ಶಕ್ತುಯುರित್ಯುಕ್ತಮ್ । ತದುಕ್ತಸಾಧನಾನುಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಯೋಗ್ಯಫಲಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ ಅಲಬ್ಧಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಾಮೇತನಿಷೇಧೇ ಶಕ್ತ್ಯಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಶಿವಾದೇಃ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇಽಪ್ಯಯೋಗ್ಯಜನಪ್ರತ್ಯಾಪಾರ್ಣಾಯ ಕೃತತ್ವೇನ ಆಸೋಕ್ತತ್ವಸ್ಯೈವ ತಾಸಾಭಾವಾತ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೈವೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ॥೧॥

ಶೈವಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪೋಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದೂ ಕೂಡ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ನಿಷೇಧೇಯುಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೇ 'ನ ಶಕ್ತುಯುಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಶೈವಾದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಧನಾನುಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದ ಪಾತುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಲು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೋಕ್ತತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ವಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು.

* * *

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮृत್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೨।೧।೧)

ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸಮನ್ವಯೇಽನೇನೋಧ್ಯಾಯೇನ ವಿರೋಧೋ ನಿರಸ್ಯತೇ । ಯುಕ್ತಿ-ಸಮಯ-ಶ್ರುತಿ-
ಯುಕ್ತಿಯುಪೇತಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾಃ ಪಾದೇಷು ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಸ್ಯಂತೇ । ಆಘಪಾದೇ ಪ್ರಬಲತ್ವಾಧುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ,
ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಶ್ಚತುರೂಪತ್ವಾದಾಧನಯೇ ನಿರಸ್ಯತೇ ॥

॥ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾಽನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ॥೨-೧-೧॥

ಹಿಂದಿನ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರ
ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನಾಕು
ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳಿವೆ. ೧. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ೨. ಸಮಯವಿರೋಧ, ೩. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ,
೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ. ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಕು
ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು
ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು.
ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ
ಯುಕ್ತಿಪಾದವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾಕು ವಿರೋಧಗಳ
ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾಽನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್'

ಅತ್ರ ಸ್ಮಾರ್ತಾಸ್ತಾವದ್ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಸ್ತದವಾದಿನ ಇತಿ ದ್ವೇಧಾ । ಆಘೇಽಪಿ
ತದಪೌರುಷೇಯತ್ವವಾದಿನಸ್ತದವಾದಿನ ಇತಿ ದ್ವೇಧಾ । ತತ್ಸರ್ವಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರೋಚ್ಯತೇ ।

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಯಾವ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಂಗಡವಿದೆ - ೧. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವವರು. ೨. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವವರು ಎಂದು. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಪಂಗಡ - ೧. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪಾರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವವರು, ೨. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪಾರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದವರು ಎಂದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಒಪ್ಪುವ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

स्मृतीनां शैवमात्रचकाणादादिस्मृतीनां अन्यपरत्वाभावरूपानवकाशेन विष्णु-
कर्तृत्वादिबोधकश्रुतेरप्रामाण्यदोषप्रसङ्ग इति तदनुरोधेन श्रुतिर्नयेति चेन्न । अन्यासां
पञ्चरात्रस्मृतीनां विष्णुकर्तृत्वादर्थान्तरपरत्वाभावरूपानवकाशेन तद्विरुद्धत्वादितर-
स्मृतीनामेवाप्रामाण्यदोषप्रसङ्गात् । एवञ्च शैवादिस्मृतिषु श्रौतस्मृतिभिः प्रतिरुद्धास्व
प्रतिबद्धश्रुतिभिरेव विष्णुकर्तृत्वादिसिद्धिरिति भावः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಸ್ಮೃತೀನಾಂ = ಶೈವ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಕಾಣಾದ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶಿವ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಅಷ್ಟಗುಣೋಪೇತನಾದ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರವಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆಡೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಇದು ತಪ್ಪು. ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದರ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

यद्वा अन्यासां श्रौतस्मृतीनां श्रुतिसंवादेन बलवत्त्वादनवकाशेन शैवादिस्मृती-
नामप्रामाण्याख्यादोषस्य प्रकर्षेण सक्तात् सम्बन्धादत्यान्तप्रमण्यादित्यर्थः ।

‘ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ - ಅಥವಾ ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂದಲೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ’ ಎಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಕರ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

तत्त्वित्यत्रोपक्रमाधैरेव वेदार्यो निर्णय इति सिद्धावपीहोपक्रमादयोऽपि
स्मृत्यनुरोधेन नेया इति शङ्केति ध्येयम् ।

‘ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿಗಳೆಂದಲೇ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

वृत्त्यन्तरं तु बौद्धार्हतादिस्मृतीनामन्यपरत्वाभावरूपानवकाशेन तासामेवाप्तोक्ता
नामप्रामाण्यदोषप्रसङ्गः इति तद्विरुद्धश्रुतिर्न मानमिति चेन्न । अन्यस्मृतीनां
श्रौतस्मृतीनामनवकाशेन श्रौतस्मृतीनामेवाप्रामाण्यदोषप्रसङ्गादिति । तात्पर्यं तु
पूर्ववत् ।

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ - ‘ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ’ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಈ ಮತದವರ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾಗದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಇದು ತಪ್ಪು. ‘ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್’ = ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಈ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೇನೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಸೂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಽಪ್ಯಾಸ್ತಿಕಾನಾಮವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಕಥಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧಿಃ ॥೨-೧-೨॥

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಏಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕು. ಅಪೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -

‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧಿಃ’

ನಾಸ್ತುಪಲಬ್ಧಿರಸ್ಯ ತದನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಉಪಲಬ್ಧಿಯುಂಗಳೆ ಫಲಂ ತಸ್ಮಾದಿತರೇಷಾಂ ಉಪಲಬ್ಧಿಯುಂಗಳೆ ಫಲಾನಾಂ, ತೃತೀಯಾದಿಭಿವಿತಿ, ಪುಂಜ್ಞಾಃ, ಅನುಪಲಬ್ಧೇರನುಪಲಬ್ಧಾದಿತ್ಯಾ-
ವೃತ್ತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ ।

ಯಾವುದರ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದು ‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿ’ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೊಂದಲು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲ ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಎಂದು ‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ’ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಇತರೇಷಾಂ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ’ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಫಲಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.)

यद्वा पूर्वसूत्रे यस्मिन् प्रत्यक्षयोग्ये विश्वकर्तृत्वादौ स्मृतिविरोधः शङ्कि-
तदितरेषां प्रत्यक्षयोग्यानां फलानामनुपलब्धेरित्यर्थः ।

ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ

ಫಲಗಳೂ ಕೂಡ ಅನುಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲವಿಸಂವಾದಾಸಾಧಾರಣತವೇವ ನೇತೃವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ ।
ಚಶಬ್ದಃ ಕಿಷ್ಕಿತ್ ಫಲೋಪಲಬ್ಧ್ಯಗ್ನಿಕಾರಾರ್ಥಃ ॥

ಅವೈದಿಕವಾದ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪ್ತೋಕ್ತವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲಕ್ಕೆ ವಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಚಶಬ್ದವು ಕೆಲವು ಫಲಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ನನ್ವವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಮध्ये योगस्मृत्यುಕ್ತफले विसंवादाभावात्प्रामाण्य-
मित्यधिकाशङ्कयामाह -

एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥२-१-३॥

ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಒಂದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಫಲಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇಂಥ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗೆ ವಿಸಂವಾದ-ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

‘ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ’

एतेन प्रागुक्तफलानुपलब्धेन योगशास्त्रमपि प्रत्युक्तं निरस्तमित्यर्थः । प्रथमं
स्वेदनं द्वितीयं गात्रभञ्जनमित्याद्युक्ताभ्यासावस्योत्कर्षकाल एव स्वेदनादीनामदृष्टे-
रित्यर्थः ॥१॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಏತೇನ = ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಾನುಪಲಬ್ಧಿ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ, ಯೋಗಃ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ = ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಬೆವರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ದೇಹ ಭಂಜನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಈ ಫಲಗಳು ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ('ಗಾತ್ರಭಂಜನಮ್' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಗುರ್ವಥದೀಪಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾದದ ತುದಿಯನ್ನು ಪಾದದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ಕಾಮದಹನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಫಲವೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.)

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

स्मृत्यधिकरणम् (२।१।१)

॥ हरिः ॐ ॥ पूर्वाक्तसमन्वयस्य अत्र विरोधनिरासात् पूर्वाध्यायेनास्य हेतुहेतुमद्भावसङ्गतिः । युक्ति समय श्रुति युक्तियुक्तश्रुतिविरोधानां पदात्यादिभङ्गेन अश्वादित्वप्रवर्तमानां क्रमेण पादचतुष्टयेन निरासः क्रियते । चतुरूपत्वात् आद्यनये स्मृतिविरोधो निरस्यते ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯರುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿರೋಧಗಳು ನಾಕುವಿಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಕುವಾದಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲರಾದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಮೊದಲು ಕೊಂದು, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕುದುರೆ,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನೆ ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದುರ್ಬಲವಾದ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅನಂತರ ಪ್ರಬಲವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಇದು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಇಂಥ ಸ್ಪೃತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ.

॥ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ॥

॥ ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇ: ॥ ॥ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥

ಪ್ರಾಕ್ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೇನಾಂಕಂ ವಿಣ್ಣೋರ್ವಿಷಕರ್ತೃತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ ನವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ನ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ । ಶಿವಾದಿಕರ್ತೃತ್ವಬೋಧಕಸ್ಯೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾಪಿಲಾದಿಸರ್ವಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾತ್ । ತಾಸಾಂ ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿನಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಿವಾಧಿಪ್ರಣೀತತ್ವೇನ ಆಸಿರೂಪಗುಣಯುಕ್ತತ್ವೇನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ । ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವೇನ ನಿರ್ಮೂಲತಯಾ ದೌರ್ಬಲ್ಯಾತ್ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ. ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿವಾದಿಗಳೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿ ಕಾಶಲಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದವು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶಿವಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ. ಆ ಶಿವಾದಿಗಳು 'ಆಪ್ತ' ಎಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಕಾರಣ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಕಣಾಡಾದಿಮತೇ ಶ್ರುತೀರಾಸಕ್ತತ್ವೇನ ಸಮೂಲತ್ವೇಪಿ ತತ್ಸ್ಮೃತೀನಾಂ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಾಪ್ತೃತ್ವಸಯುಕ್ತಿಕತ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ಪ್ರಬಲತ್ವಾಭಾವೇನ ವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ ನ ವಸ್ತುನಿ ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ದುರ್ಬಲತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಬಾಧಸ್ಯಾಯೋಗಾತ್ ದೇಶಾದಿಭೇದೇನ ಅವಿರೋಧಸ್ಯ ಚ ಶ್ರುತ್ಯಾದೌ ತತ್ರ ತತ್ರ ತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವೋಕ್ತಯಾ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ "ವಿರೋಧೇತ್ವನಪೇಕ್ಷಮ್" ಇತಿ (ಪು.ಮಿ.) ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ಯ ವಿರೋಧನಯೇ ಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಶ್ರುತಿರ್ಮೂಲತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಪಕ್ಷ ಏವ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ತಾಸಾಂ ಬಾಧೋಕ್ತಃ ಇಹ ತು ಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಶಿವಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲತ್ವೇನ ವೈಷಮ್ಯಾತ್ । ಅತಃ ತತ್ತತ್ ಸ್ವತಃಕರಣ (೨-೧-೧)

ಸ್ಮृत्यನುರೋಧೇನ ಶಿವಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಏವ ಶ್ರುತಿನಾಂ ನೇಯತ್ವಾತ್ ಬೌದ್ಧಾರ್ಹತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇನ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಢ್ಢಾ ಇತಿ ||

ತಾರ್ಕಿಕಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಆಪೋಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮೂಲಕವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗುತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವೂ ಕೂಡ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ದುರ್ಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ದೇಶ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ, ಸಾರ್ವದೇಶಿಕವಾಗಿ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ವಿರೋಧೇತ್ಯನವೇಕ್ಷಮ್' ಸ್ಠಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಎಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಜೀವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಶಿವಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಪರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಥವಾ ಬೌದ್ಧಸ್ಮೃತಿ, ಆರ್ಹತಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿಢ್ಢಾಂತಸ್ತು || ಪಚ್ಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮವಿಷ್ಣವಾದಿಪ್ರಣಿತಿತವೇನ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಸಂವಾದೇನ ತತ್ಸಹಾಯೇನ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಾರ್ಥವಾದಿವೇನ ಚ ಬಲವತ್ತಯಾ ತದ್ ಬಾಧಿತತ್ವಾತ್

ಶಿವಾದಿಸ್ಮೃತೃಕ್ತಸಾಧಾನಾನುಶಾನೇನಿ ತತ್ಕಲತ್ವೇನೋಕ್ತಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾನುಪಲಬ್ಧ್ಯಾ
 ಫಲವಿಸಂವಾದಾತ್ ಆಸೋಕ್ತವಸ್ತುಪ್ರಭಾವೇನ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೇನೋಕ್ತಂ
 ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ।

ಅಧಿಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ
 ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಸಂವಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಶ್ರುತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ
 ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ
 ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ.
 ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ
 ಅವುಗಳಿಂದ ದೊರೆಯಲ್ಪಡುವ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.
 ಫಲವಿಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದ ಆಪೋಕೃತ್ಯವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವೈದಿಕವಾದ
 ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ
 ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಹೇಳಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮನ್ವಯಸ್ತುತ್ರೆ ಉಕ್ರಮದಿರಿವೇ ವೇದಾರ್ಯೋ ನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಾವಪಿ ಅತ್ರ ತೇಪಿ ತದನುರೋಧೇನ
 ನೇಯಾ ಇತಿ ಶಾಕ್ನಾತ್ ಪುನರಾರಮ್ಭಃ । ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿನಯೇ ದೃಢಕಲೇಶು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಅಪಸ್ಮೃತಿನಾಮುಪೇತ್ಯ
 ತತ್ರೇವ ವಿಶ್ವಕಾರಣತ್ವೇಪ್ಯಸ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ “ನಾವೇದವಿಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತತ್ರ
 ನಮಾನತ್ವಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಅತ್ರ ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲ ಏವ ವಿಸಂವಾದಾತ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಚ್ಯತ ಇತಿ
 ತೇನಾಸ್ಯ ಅಗತಾರ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ । ಫಲಂ ತು ಅತ್ರಾಧ್ಯಾಯೇ ಸರ್ವತ್ರ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರೋಕ್ತವಿಶ್ವ-
 ಕರ್ತೃತ್ವಾಕ್ಷೇಪಃ ತತ್ಸಮಾಧಿಷ್ಠ ॥೧॥

ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಪಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು
 ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ
 ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ
 ಆಶಂಕೆಯು ಬರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಇದು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ
 ದೃಷ್ಟವಾದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು
 ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ರುದ್ರಾದಿಗಳ ವಿಶ್ವಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು
 ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ‘ನಾವೇದವಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ
 ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೧)

ಆಧಾರದಿಂದ ಇದು ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲದಲ್ಲೇ ವಿಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಫಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಇದರ ಸಮಾಧಾನವು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

* * *

ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್

ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವಂತೆ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ॥ ಅಸ್ಯ
ಶ್ರುತಿತದನುಸಾರಿಸ್ಮೃತ್ಯಾದೇಃ ನ ಶಿವಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಕುತಃ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ಸ್ವತಃ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯೇತರವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾತ್ । ಕಿಂಶ್ಚ ಶ್ರುತೇರ್ನಿತ್ಯತ್ವಾಖ್ಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವತ್ತ್ವಾತ್ । ಸ್ಮೃತೇಃ
ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿತ್ವಾಖ್ಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವತ್ತ್ವಾಚ್ಚ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಉಕ್ತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವತ್ತ್ವಂ ಚ ।
ಶಬ್ದಾತ್ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಇತ್ಯಾಗಮಾನಿಶ್ಚಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅರ್ಥ -- ಆತ್ಮ = ಪಂಚರೂಪಾದಿ ಸ್ವ್ತಿಯಿಗಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವ್ತಿಯಿಗಿಂತ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ = ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ. ಅಥವಾ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯವೇದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಥಾತ್ವಂ ಚ = ವೇದಗಳ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಪಂಚರೂಪಾದಿ ಸ್ವ್ತಿಯಿಗಾಗಿ ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು, ಶಬ್ದಾತ್ = 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ न विलक्षणत्वादस्य तथात्वं च शब्दात् ॥१॥

नैवं श्रुतेस्तदनुसारिस्मृतेश्च तदुक्तानुपलब्धेरप्रामाण्यं वाच्यम् ।

विलक्षणत्वात् नित्यत्वात् तदनुसारित्वाच्च ।

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಸ್ವ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ವ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ವ್ತಿಯಿಗಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಆಶಂಕೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿ.. ಪಂಚರೂಪಾಗಮಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾಶುಪತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪಂಚರೂಪಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತೇಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ, ಚ = ಮತ್ತು, ತದನುಸಾರಿಸ್ವ್ತತೇಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರೂಪಾಗಮಗಳಿಗೆ, ತದುಪಲಬ್ಧಾರ್ಥ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು.

ಸವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಪಿವಂ = ಪಾಪಪೂರ್ವದ್ಯಾಗಮಗಳಂತೆ, ನ = ಹೇಳಬಾರದು, ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ =
 ಪಾಪಪೂರ್ವಗಳಂತಲೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ, ಒ = ಏಕೆಂದರೆ, ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್
 = ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯಗಳಾಗಿವೆ. ತದನುಷಾಂಗತ್ವಾಚ್ಚ = ವೈವರ್ಣ್ಯಕ್ಕಿಂತಿರುವ
 ವೇದಾನುಷಾಂಗಗಳಾಗಿವೆ.

भाष्यम् — न हि नित्ये दोषाः कल्प्याः । स्वतश्च प्रामाण्यम् । अन्यथाऽनवस्थितेः ।

ಅನುವಾದ - ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪಿಸಿ
ಮಾಡಬಾರದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಫಲೋಪಲಬ್ಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.
ಹಾಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟರೆ ಅನವಶ್ಯಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ವಶೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿತ್ಯೇ = ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ, ದೋಷಾಃ = ದೋಷಗಳನ್ನು ನ ಹಿ ಕಲ್ಯಾಃ = ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಅನ್ಯಥಾ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅನವಶ್ಯಕತೆಃ = ಅನವಶ್ಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

भाष्यम् — ‘न चक्षुर्न श्रोत्रं न तर्को न स्मृतिर्वेदा ह्येवैनं वेदयन्ति’ इति
 भाल्लवेयश्रुतेश्च ।

ಅನುವಾದ - ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಣ್ಣು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ , ಕಿವಿ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕವು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಾವಪ್ರೇಶ್ವರತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. 'ತಖ್ಖತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ
ಭಾಗದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ ವೇದದ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು
ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಕ್ಷುಃ = ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಣ್ಣು ವಿನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನ
= ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೋತ್ರಂ = ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಿವಿಯು, ವಿನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ
= ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕಃ = ಶುಷ್ಕವಾದ ಅನುಮಾನವು, ವಿನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ
= ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಃ = ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗದ ಸ್ಮೃತಿಃ = ಸ್ಮೃತಿಯು,
ವಿನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ = ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಾ ಹಿ = ವೇದಗಳು
ಮಾತ್ರ, ವಿನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ವೇದಯಂತಿ = ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇತಿ =
ಹೀಗೆ, ಭಾಲವೇಯಶ್ರುತೇಶ್ = ಭಾಲವೇಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಷ್ಕರಣಾಚಂಡಿಕಾ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರತೀಯತೇ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' (ಋ.೮.೬೪.೬.)

ಇತ್ಯಾದೇಃ । 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಇತಿ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ ॥೧॥

ಅನುವಾದ - ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ವೇದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯವು 'ಅನಾದಿ ನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ವತೀವಾಕ್ಯವು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು 'ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ - ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೆಂಬ ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೋ, ಅದು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿತ್ಯತ್ವ ಚ = ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವಾದರೂ ಶಬ್ದಾದೇವ ಆಗಮಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರತೀಯತೇ = ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ = ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದಮಾತೃಗಳಿಂದ ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ = 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವತೀವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

ಅತ್ರ

ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ

ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನೋಕ್ತವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ

ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ವಿವರಣೆ - ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ವೇದವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಸವಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾण्याತ್ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿध्यತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ | ಅತೋಽಸೌ ಪರಿಹರ್ತವ್ಯ ಏವ | ಶ್ರುತ್ಯಾಏವ ವಿಷಯಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ | ಉಭಯವಿಧವಾಕ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಃ, ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ |

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುत्याದಿಕಂ ನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ | 'ಕಾರಿರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಕಾರಿರ್ಯಾಽನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ವೃಷ್ಟಾಽವದೃಷ್ಟಾಽವಿಚಿಂತನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ |

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಕಾರಿಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಮಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸ್ಮೃತಿನಾಮಪ್ಯನುಪಲಬ್ಧಮಾನಫಲಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನಾ-ವಿಚಿಂತನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ಅವಿಚಿಂತನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕಾನಾಂ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಾತ್ |

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವಿವಿಧಮಾನಾಭಿಧಾತ್ರಿಣಾಮಪಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ, ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿನಾಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ । ನ हि अविविधमಾನाभिधायकत्वसाम्येऽपि 'श्रुत्यादेरेव प्रामाण्यं, नान्यस्य' इति विभागे हेतुरस्ति । एवं च वेदाद्येकदेशस्याप्रामಾण्येऽन्य-
दशप्रमाणतयामनाश्वಾसान्न विष्णोर्जगत्कारणत्वसिद्धिरिति ।

ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमुपन्यस्य प्रतिज्ञांशं तावद् व्याचष्टे -
नेति ॥ अस्य श्रुत्यादेस्तथात्वं पाशुपतादिस्मृतिवत्, उक्तानुपलब्धिहेतुनानाप्रामाण्यं
कल्प्यमिति भावः । तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां सौत्रं हेतुमुपन्यस्य व्याचष्टे -
विलक्षणत्वादिति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತುವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ತಬ್ಧಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತು ಸಮರ್ಥಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾण्याತ್ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿध्यತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ | ಅತೋಽಸೌ ಪರಿಹರತೀತ್ಯೇವ | ಶ್ರುತ್ಯಾಏವ ವಿಷಯಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ | ತುಭಯವಿಧವಾಕ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಃ, ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ |

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಕಂ ನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ | 'ಕಾರಿರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಕಾರಿರ್ಯಾಚನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ವೃಷ್ಟಾಽವದೃಷ್ಟಾಽವಿಧಮಾನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ |

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಕಾರಿಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಮಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸ್ಮೃತಿನಾಮಪ್ಯನುಪಲಾಭ್ಯಮಾನಫಲಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನಾ-ವಿಧಮಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ಅವಿಧಮಾನಾಭಿಧಾಯಕಾನಾಂ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಾತ್ |

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವಿಷಮಾನಾಭಿಧಾತ್ರಿಣಾಮಪಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ, ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿನಾಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ । ನ हि अविषमಾನाभिधायकत्वसाम्येऽपि 'श्रुत्यादेरेव प्रामाण्यं, नान्यस्य' इति विभागे हेतुरस्ति । एवं च वेदाद्येकदेशस्याप्रामाण्येऽन्य-
दशप्रमाणतयामनास्वासान्न विष्णोर्जगत्कारणत्वसिद्धिरिति ।

ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमुपन्यस्य प्रतिज्ञांशं तावद् व्याचष्टे -
नेति ॥ अस्य श्रुत्यादेस्तथात्वं पाशुपतादिस्मृतिवत्, उक्तानुपलब्धिहेतुनानाप्रामाण्यं
कल्प्यमिति भावः । तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां सौत्रं हेतुमुपन्यस्य व्याचष्टे -
विलक्षणत्वादिति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತುವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತು ಸಮರ್ಥಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾण्याತ್ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿध्यತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಶ್ರುत्याದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ | ಅತೋಽಸೌ ಪರಿಹರ್ತವ್ಯ ಏವ | ಶ್ರುತ್ಯಾಘೇವ ವಿಷಯಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ | ತುಭಯವಿಧವಾಕ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಃ, ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ |

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟುನಿಗ್ಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಕಂ ನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ | 'ಕಾರಿರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಕಾರಿರ್ಯಾಚಿನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ವೃಷ್ಟಾಘದೃಷ್ಟಾಽವಿಧಮಾನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ |

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಕಾರಿಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಮಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಿಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ಯನುಪಲಾಭ್ಯಮಾನಫಲಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನಾ-ವಿಧಮಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ಅವಿಧ್ಯಮಾನಾಭಿಧಾಯಕಾನಾಂ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಾತ್ |

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರದಿಸ್ತೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವಿಚಯಾನಾಭಿಧಾತ್ರಿಣಾಮಪಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃतीನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ, ಅನ್ಯಸ್ಮೃतीನಾಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ । ನ हि अविचयानाभाधायकत्वसाध्येऽपि 'श्रुत्यादेरेव प्रामाण्यं, नान्यस्य' इति विभागे हेतुरस्ति । एवं च वेदायैकदेशस्याप्रामाण्येऽन्य-
दशप्रमाणतयामनाश्वಾसान्न विष्णोर्जगत्कारणत्वसिद्धिरिति ।

ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ತೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತಸ್ತೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमुपन्यस्य प्रतिज्ञांशं तावद् व्याचष्टे -
नेति ॥ अस्य श्रुत्यादेस्तथात्वं पाशुपतादिस्मृतिवत्, उक्तानुपलब्धिहेतुनानाप्रामाण्यं
कल्प्यमिति भावः । तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां सौत्रं हेतुमुपन्यस्य व्याचष्टे -
विलक्षणत्वादिति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತುವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತು ಸಮರ್ಥಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಂತೆ 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾण्याತ್ ವಿಣ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿध्यತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ | ಅತಃಸೌ ಪರಿಹರತೀವ್ಯ ಏವ | ಶ್ರುತ್ಯಾಏವ ವಿಷಯಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ | ಉಭಯವಿಧವಾಕ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಃ, ಸಂದೇಹವಿಜಯಮ್ |

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಕಂ ನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ | 'ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಃ ಕಾರೀರ್ಯಾನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ವೃಥಾಬದ್ಧಃ ವಿಚಿನ್ಯಮಾನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ |

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷಿಕಾಮಃ' ಮಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ಯನುಪಲಭ್ಯಮಾನಫಲಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನಾ-ವಿಚಿನ್ಯಮಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ಅವಿಚಿನ್ಯಮಾನಾಭಿಧಾಯಕಾನಾಂ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಾತ್ |

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವಿವಿಧಮಾನಾಭಿಧಾತ್ರಿಣಾಮಪಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ, ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿನಾಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಂಗಾತ್ | ನ हि अविविधमಾನाभिधायकत्वसाम्येऽपि 'श्रुत्यादेरेव प्रामाण्यं, नान्यस्य' इति विभागे हेतुरस्ति । एवं च वेदायैकदेशस्याप्रामाण्येऽन्य-
दशप्रमाणतयामनाश्वಾसान विष्णोर्जगत्कारणत्वसिद्धिरिति ।

ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमुपन्यस्य प्रतिज्ञांशं तावद् व्याचष्टे -
नेति ॥ अस्य श्रुत्यादेस्तथात्वं पाशुपतादिस्मृतिवत्, उक्तानुपलब्धिहेतुनानाप्रामाण्यं
कल्प्यमिति भावः । तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां सौत्रं हेतुमुपन्यस्य व्याचष्टे -
विलक्षणत्वादिति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತುವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಹೇತು ಸಮರ್ಥಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತೇ: ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀತಿ ನಿಯತ್ವಾಲ್ಪವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾತ್, ಸ್ಮೃತೇ: ತದನುಸಾರಿತ್ವಾಲ್ಪವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವತ್, ಶ್ರುತ್ಯಾದೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ನನು ನಿಯತ್ವಾದಿಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ಕುತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಹೀತಿ ।।

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಏಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಾಕ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತಾವತ್ ವಕ್ತೃದೋಷನಿಬಂಧನಮ್ । ನ ಹಿ ನಿಯತೇ ವೇದೇ ತೇ ದೋಷಾಃ ಕಲ್ಪಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ । ಯತೋ ನಿಯತ್ವಾದದೋಷತ್ವಂ, ತತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಃ ಶ್ರುತೇಃ ಸಿದ್ಧಿರ್ಯತಿ । ಪ್ರಮಾಣಾನುಕೂಲತ್ವಾತ್, ಸ್ಮೃತೇರಪಿ ತತ್ಸಿದ್ಧಿರೀತಿ ಭಾವಃ ।।

ವಕ್ಯವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಅದು ಉಚ್ಚರಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷರಹಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರೇಽಪಿ ನ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದ್ವೇದಾದೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್' ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾಲ್ಪಂ ಹೇತುಂ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸ್ವತಃಶ್ಚೇತಿ ।।

ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ 'ಸ್ವತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭವೇದುಕ್ತಾನುಪಲಬ್ಧ್ಯಾ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಲ್ಪನಂ, ಯದಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವತ್ ಫಲೋಪಲಬ್ಧ್ಯಾದಿಸಂವಾದಾಧೀನಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ । ನೈತದಸ್ತಿ । ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸಿದ್ಧಿರಪೇಕ್ಷಾಕಾರಾತ್ । ನ ಹಿ ನಿರ್ದೋಷತದನುಸಾರಿತತ್ವತ್ವರೂಪಗ್ರಹೇ ಪುನಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಲಬ್ಧ್ಯೈ ಸಂವಾದಸಾಪೇಕ್ಷತಾಽನುಭೂಯತೇ ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಫಲದ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದುವೇಳೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಫಲೋಪಲಬ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಧೀನವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ; ಆದರೆ ವೇದಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಲ್ಲ. ವೇದಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದ ಸಾಪೇಕ್ಷವಲ್ಲ. ಯಾವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಕೂಡ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಫಲಸಂವಾದ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಮಪಿ ತಯಾತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ । ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿನಿಶ್ಚಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಂವಾದಾಧೀನಜ್ಞಾನಮೇವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥

ಸಕಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदि प्रामाण्यं संवादादेव ज्ञायते तर्हि संवादकप्रामाण्यमपि संवादान्तरेण ज्ञायते स्वत एव वा ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆ ಸಂವಾದಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಬೇಕು. ಆದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರೋ ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರೋ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आद्ये तदप्येवमित्यनवस्था स्यात् । द्वितीये परम्पराकल्पनं व्यर्थं स्यात् । आद्यप्रामाण्यस्यैव स्वतस्त्वाभ्युपगमोपपत्तेरिति भावः ॥

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸವಿಕಲ್ಪಾತ್ಮಕರಣ (೨-೧-೨)

ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕದಾचित್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜಿಜ್ಞಾಸಾಯಾಮೇವ ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷಣಾನಾನವಸ್ಯೇತಿ
चेन्मैवम् । प्रामाण्याध्यवसायं विना प्रवृत्त्यनुपपत्तत्या तज्जिज्ञासाध्रीव्यात् ।

ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ.

ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - फलसन्देहेऽपि कृष्यादौ प्रवृत्तिर्दृश्यत इति चेत् सत्यम् । सापि
न निःशङ्का । यावच्छङ्कमेव संवादापेक्षणानानवस्येति चेत् ।

ಫಲದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿದ್ದರೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಶಯದಿಂದಲೇ ಮೊದಲು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಲು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೆ ?

ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಕೃಷಿ ಮೊದಲಾದ ಲೌಕಿಕವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅದು ನಿಃಶಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಶಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಆಗಲೇಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶಂಕೆಯು ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾದ ಕೂಡಲೇ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तत्र वक्तव्यम् । किं शङ्का सर्वत्रानुवर्तते कचिन्नोत्पद्यत एव
वा ?

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಈ ಶಂಕೆಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಕೆಲವೆಡೆ ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आद्ये कथमनवस्थाऽभावः । द्वितीयो निरस्तप्रायः ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮೊದಲ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಂವಾದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಪಿ ಚ ಸಂವಾದಕಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶङ್ಕಾं ನಿವರತಯತಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯं ಜ್ಞಾಪಯತಿ वा ।

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೇಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲೋ ? ಅಥವಾ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲೋ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಃ । ದ್ವಿತೀಯೇ ಶङ್ಕಾಭಾವೇऽपि ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷಾ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕಪ್ರಮಾಣವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂವಾದವು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಂವಾದಕಮುಭಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರವರ್ತತ ಇತಿ ಚೇನ ।

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಲ್ಪಕಾಭಾವಾತ್ । ಬಾಧಕವದ್ವುಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ ।

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಸಂವಾದಾದಿಬಾಧಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಇರುವುದು ಅನ್ವಯವ್ಯೇತೀರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಎರಡರಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಣತ್ಯಾಕರಣ (೨-೧-೨)

ಹೊಂದಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ ಸತ್ಯೇ ತತ್ ಸತ್ಯಮ್' ತದಭಾವೇ ತದಭಾವಃ' ಎಂಬ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕವು ಇರುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನೇ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ ।

ಈ ಶಂಕೆ ತಪ್ಪು. ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದವು ಬೇಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ- ಸುಖಾದಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯವು ಸ್ವತಃ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂವಾದವು ಕಾರಣವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಬಾಧಕೇನ ವಿना निवृत्ताप्रामाण्यशङ्कस्याप्यप्रामाण्य-
बुध्यनुदयानुभवात् ।

ಯಾವುದೇ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಸುಖಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಾದರೆ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹದ ನಿರಾಸ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಸಂವಾದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदपि प्रामाण्यं परतो ज्ञायते अनभ्यासदशायां
सांशयिकत्वात् अप्रामाण्यवदिति ।

ನೈಯಾಯಿಕರು ಪರತಃ ಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಹೀಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ -

'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ ಜ್ಞಾಯತೇ ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವತ್' ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ(ಸಂಶಯವಿಶಯತ್ವ) ಎಂಬ ಹೇತುವಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತೀಯಲ್ಪದರ್ಶಕೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ನೈಯಾಯಿಕರ ಅಕ್ಷೇಪ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದಪ್ಯುಕ್ತಪ್ರತಿಕೂಲತರ್ಕಪರಾಹತಮುಕೂಲತರ್ಕಶून्यं च । संशयस्य च दोषादेवोपपत्तेः ।

ಹಿಂದೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲತರ್ಕದಿಂದ ನೈಯಾಯಿಕರ ಅನುಮಾನವು ಪರಾಹತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿರಲಿ ಪರತಸ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಅಪ್ರಯೋಜಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - स्वतस्त्वेनाभ्युपगतोपमानानुमानप्रामाण्येऽपि संशयदर्शनाच्च ।

ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನವಿದೆ ಆದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿರಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬಂದಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದಾಗ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಸಂಶಯ ಮೂಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಂಶಯ ಬರುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಆಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪು. ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಭ್ರಮೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಸಂಶಯವು ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಚೀನತಾರ್ಕಿಕರು ಉಪಮಿತಿ ಮತ್ತು ಅನುಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂಶಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧ ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ದಾರ್ಶನಿಕರು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೂರನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನುಮಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಶಯವು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನುಮಿತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಸಹ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನಭ್ಯಾಸದಾಶಾಯಾಮಪಿ ಸಂದೇಹಾಭಾವಸ್ಯಾಪಿ ದರ್ಶನಾಚೇತ್ಯಲಮ್ ।

ಇನ್ನು 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ 'ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇದು ಘಟವೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ನಮಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೋಡದ ಕಾರಣ ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸದ ಸಂಕ್ಷೇಪ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಸ್ಯ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ಶ್ರುತಿಂ ಚಾಹ - ನೇತಿ ॥

ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ತಥಾತ್ಮಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರು 'ನ ಚಕ್ಷುಃ ನ ಶ್ರೋತ್ರಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಚಕ್ಷುಃ ನ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ ನ ತರ್ಕೋ ನ ಸ್ಮೃತಿಃ ವೇದಾಹ್ಯೇವೇನಂ ವೇದಯಂತಿ' ಎಂಬುದು ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರ ಚಕ್ಷುರಾದಿನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಾಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಮುಕ್ತವಾ ವೇದಸ್ಯೈವ ತತ್ ಪ್ರಮಾಪಕತ್ವೋಕ್ತೇಃ ಸಂವಾದಾನಪೇಕ್ಷತಯಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವಂ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಿಯತತ್ವಶ್ಚೇತಿ ।

'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ' ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ವೇದಗಳು

ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ವೇದಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. (ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾದೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಗಳ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ವೇದದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನೇನ ತಯಾತ್ವಮಿತ್ಯುಭಯತಃ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಯೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ತಸ್ಮೈ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶಾಯಾತಿಸಮರ್ಥಾಯ ವಿಣ್ಣವೇ ನಿಯತಯಾ ವೇದವಾಚಾ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಾ ಸ್ತುತಿಂ ಪ್ರೇಯ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ 'ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ' ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವ 'ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ತಸ್ಮೈ ನೂನಮ್ ಅಭಿದ್ಯವೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ವಿರೂಪ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಮಾತುಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಮೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡು. ಹೀಗೆ ವಿರೂಪ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿರೂಪೇತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಮ್ಮೋದನಮ್ । ಬಹುಕಾಲೀನತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ನಿಯತೋಪಚಾರಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತೃತ ಆಹ - ಅನಾದೀತಿ ॥

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಪದದಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಎಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನಾದಿನಿಧನತಯಾ ನಿಯತಾ ನ ತು ಬಹುಕಾಲೀನತಾಮಾತ್ರೇಣ ನಿಯತೋಪಚಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ನಿತ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಬಹುಕಾಲ ಇರುವುದೆಂಬ ಔಪಚಾರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನಿತ್ಯಪದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च वाच्यं वेदप्रामाण्ये विव(दन्तं)दमानं प्रति कथं तत्प्रामाण्योपपादनायोपन्यस्तयोर्नित्यत्वस्वतःप्रामाण्ययोः साक्षितया श्रुत्युपादानं युक्तमिति । परेणापि फलव्यभिचारेणाप्रामाण्ये वेदस्यापि तत्प्रसङ्ग इत्यापादनमात्रस्य क्रियमाणत्वात् । युक्तेऽचोपन्यस्तत्वात् ॥ ४ ॥

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಮಾಡುವವನನ್ನು ಕುರಿತು ನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ವಿವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಾವು ವೇದದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದದ ನಿತ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ದೃಶ್ಯತೇ ತು ||೨||

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಯೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಫಲವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ದೃಶ್ಯತೇ ತು || ತುಶಬ್ದೋ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಃ | ಯತಃ ತತ್ಕಲಯೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿ-
ವಿಶೇಷಾಣಾಂ ಶ್ರುತ್ಯಾಶ್ರುತಂ ಫಲಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಉಪಲಬ್ಧತೇ | ಅತಃ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||೨||

'ತು' ಎಂಬ ಪದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ವೇದೋಕ್ತಫಲಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ದೃಶ್ಯತೇ = ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಟ್ಟಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

|| ದೃಶ್ಯತೇ ತು ||೨||

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅಧಿಕಾರಿಣಾಂ ಫಲಮ್ |

ಅವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚ -

‘ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾಥರ್ವಾಲ್ಯಾ ಮೂಲರಾಮಾಯಣಂ ತಥಾ |

ಭಾರತಂ ಪಶ್ಚರಾತ್ರಂ ಚ ವೇದಾ ಇತ್ಯೇವ ಶಬ್ದಿತಾಃ ||

ಪುರಾಣಾನಿ ಚ ಯಾನಿಹ ವೈಷ್ಣವಾನಿ ವಿದೋ ವಿದುಃ |

ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇತೇಷಾಂ ನಾತ್ರ ಕಿಂಚಿದ್ವಿಚಾರ್ಯತೇ ||

ಅನುವಾದ - ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು. ಯಾರು ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರು ವೇದೋಕ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ - ಮಗ ನವಿಲಕ್ಷಣಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದ, ಮೂಲರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪಂಚರಾತ್ರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದವೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವುದನ್ನು ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೋ ಅವುಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಾರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಕೂಡ ದೊಷವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಅಧಿಕಾರಿಕಾಂ = ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತರಾದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಫಲಂ = ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ತಾರಾಣೇ ಚ = ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಋಗ್ವೇದಸಾಮಾಂವರ್ತವಾಖ್ಯಾ = ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವವೇದಗಳು, ತಥಾ = ಹಾಗೆಯೇ, ಮೂಲರಾಮಾಯಣಂ = ಮೂಲರಾಮಾಯಣವು, ಚ = ಮತ್ತು, ಭಾರತಂ = ಮಹಾಭಾರತವು, ಪಂಚರಾತ್ರಂ = ಪಂಚರಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲವು, ವೇದಾ ಇತ್ಯೇವ = ವೇದಗಳು ಎಂದೇ, ಶಬ್ದತಃ = ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಹ = ಈ ಪುರಾಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಃ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಯಾನಿ = ಯಾವುಗಳನ್ನು, ವೈಷ್ಣವಾನಿ ಪುರಾಣಾನಿ = ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು, ವಿದೋ ವಿಶ್ವಃ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ತಾನಿ ಚ = ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಸ್ವತಃ = ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಏತೇಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚಿತ್ = ಸಂವಾದಿಗಳನ್ನು, ಅತ್ರ ಏತೇಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚಿತ್ = ಸಂವಾದಿವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ನ ವಿಚಾರ್ಯತೇ = ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಯತೇಷುಕ್ತಂ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾತ್ರ ಕಾರಣಮ್ |

ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಭವೇದೇಷಾಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಹ್ಯಾಧಿಕಾರತಃ ||

ಅನುವಾದ - ವೇದ ಮತ್ತು ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ಕೇಲವೊಮ್ಮೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿನ ವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧಕತ್ವವನ್ನು ಊಹಿಸಬೇಕು. ಹೊರತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಊಹಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿನ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವು ಅಥವಾ ಕರ್ಮದ ವೈಗುಣ್ಯದೋಷವು, ಕಾರಣಮ್ = ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ವಿಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವೇದಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು, ನ ಭವೇತ್ = ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬಾರದು, ಅಧಿಕಾರತಃ = ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ವಿಷಾಂ = ಇವುಗಳಿಗೆ, ದೃಶ್ಯತೇ = ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ -

इतः प्रामाण्यमन्येषां न स्वतस्तु कथञ्चन ।

अदृश्योक्तौ ततस्तेषामप्रामाण्यं न संशयः ॥ इति ॥२॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये नविलक्षणत्वाधिकरणम् ॥ २ ॥

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಾಶುಪತ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-- ಅನ್ಯೇಷಾಂ ತು = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮಾರ್ಥಗಳಾದರೂ, ಕಘಂಚನ = ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಇತಃ = ಫಲದರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಬುದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೊರತು ಸ್ವತಃ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಮೂಲಕ, ಅದೃಶ್ಯೋಕ್ತೌ = ಅತಿಂದ್ರಿಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ತೇಷಾಂ = ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮಾರ್ಥಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು, ನ ಸಂಶಯಃ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದ್ವದಿಂ ನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ । ತದ್ವದಿಂನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ । ತದ್ವದಿಂನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ ।

ಹಿಂದೆ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯಾವತಾ ತದೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನ ಸಂವಾದಾನುಪೇಕ್ಷಿತೇತಿಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಾಽಪಿ ದೋಷದರ್ಶನೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾವಶ್ಯಂ ತ್ರಾಣೀಯಮ್ ।

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ 'ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೂ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಫಲಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವಾದಿಯೂ ಕೂಡ ದೋಷ ಕಂಡಾಗ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಯಮೇವ ಹಿ ದೋಷೋ ಯದ್ವದಿಂನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ । ತದ್ವದಿಂನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ । ತದ್ವದಿಂನಿಯಮದಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವ್ಯ ವೈದವ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತಯುಕ್ತಮ್ ।

ಫಲ ಕಾಣದಿರುವುದಿವೆ ಎಂಬ ದೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಫಲಾದರ್ಶನೇನ ಶ್ರುತಾದೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ಫಲಾದರ್ಶನಸ್ಯ ಕರ್ತೃಯೋಗ್ಯತಯೋಪಪತ್ತೇಃ । ತತ್ಕೃತಃ ಕಲ್ಪಯತೇ । ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಾತ್ ।

ಫಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರುತಾದೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣ ಇರಬಹುದು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಫಲ ಕಾಣಿಸದಿರಲು ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವಿನ ದೋಷದಿಂದ ಅಥವಾ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೇಕೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ? ಎಂದರೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಶಕ್ತಿನೀಯಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮृत्यುಕ್ತಫಲವ್ಯभिचारस्यापि ಕರ್ತೃಯೋಗ್ಯತಾನಿಬನ್ಧನತೋಪಪತ್ತೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಾದिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸಮಾನ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂಥ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಲ್ಪಕಾಭಾವಾತ್ । ವೇದಸ್ಯ ತು ನಿರ್ದೋಷತಯಾ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸಿದ್ಧೇಽವಶ್ಯಂ ವ್ಯभिಚಾರಸ್ಯ ಗತ್ಯಂತರಂ ಕಲ್ಪನೀಯಮ್ । ಪಾಶುಪತಾದಿನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಮನ್ತರೇಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್ ।

ವೇದವು ನಿರ್ದುಷ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವು ಕಂಡರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯಾದಿ ಗತ್ಯಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಫಲದರ್ಶನದಿಂದಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮिति चेत् । ಸತ್ಯಮ್ । ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾನಿರ್ಣಯೇ ಫಲವಿಸಂವಾದದರ್ಶನೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತೇರೇವೋಕ್ತತ್ವಾದिति ಭಾವಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವೇದದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಇನ್ನು ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಫಲಸಂವಾದವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ನಾವು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತುಶಬ್ದಃ ಕರ್ತೃವಿಶೇಷಯೋಕ್ತಃ । ಅಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ನಾಮ ತತ್ಕಲಯೋಗ್ಯತ್ವಂ ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧಾದಿಶ್ಚೈವ ವಾ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತು'ಶಬ್ದವು ಕರ್ತೃವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ವೇದೋಕ್ತಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಥ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥೈ ಸ್ಮೃತಿಂ ಚಾಹ - ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ चेति ॥

'ಅಧಿಕಾರ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ಫಲಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್' 'ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅರ್ಹತೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ 'ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧಶೂನ್ಯತ್ವ' 'ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭವಿಷ್ಯತ್-ಪುರಾಣದ ವಚನವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆಯಾದನ್ನು 'ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವತಃಫಲಸಂವಾದಾದಿರಹಿತನಿರ್ದೋಷತಯೈವ । ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣಮ್ ।

ಈ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣದ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವತಃ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಫಲಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೋಷವಾದ್ದರಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ 'ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಇತಃ ಫಲದರ್ಶನತಃ । ಅದ್ವೈತೋಕ್ತೌ ಅನುಪಲಬ್ಧಮಾನವಚನೇ । ಅತಃ ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವಾಯುಕ್ತಂ ತೇನ ಹೇತುಜಗತ್ಕಾಣತ್ವಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥೧೬॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಷ್ಣುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಇತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಫಲದರ್ಶನದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅದ್ವೈತೋಕ್ತೌ' ಎಂದರೆ ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅದು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದಾಗ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ವೇದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾಧಿಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನವಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಪ್ರಥಮ ಪಾಠ

ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ
(೨-೧-೨)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು
ಸಾರದೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಗಮನಿಸಿ : ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀಮದ್ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು
ಗ್ರಂಥಗೌರವಭಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಈ ಹತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಈ
ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕರಭಾಷ್ಯ,
ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹಗಳ ಅಡಿಟಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ.
ಹಾಗೂ ಭಾಗ -3 ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನೂ
ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥
॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವರಚಿಕಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನ ವೀಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್

ಸಂಗತಿ, ಸಂಶಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು

ನ ವೀಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ॥

ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧ ಉಕ್ತಃ । ಯುಕ್ತೃವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ । ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-
ಪ್ರವೃತ್ತೇನಂತರಸಿದ್ಧಿಃ ।

‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅತ್ರ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೇನೋಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಾರಣತ್ವಾದಿ ನ ಯುಕ್ತಮುತ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯಾವ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದು ಅಯುಕ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವೋ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ತದರ್ಥೇ ವೇದೋಽಪ್ರಮಾಣಮುತ ನೇತಿ ।

ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣವೋ ? ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತದर्थं वेदैकदेशभूतकारीर्यादिवाक्यं युक्तिविरुद्धमुत नेति ॥

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದದ ಏಕದೇಶವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವೋ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं कारीर्यायनुष्ठानेऽपि वृष्ट्यदृष्टिः किं व्यभिचारात्किं वा कर्त्रादिवैगुण्यादिनेति।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವೋ, ಅಥವಾ ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯಾಲೋಪವು ಕಾರಣವೋ? ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं वेदप्रामाण्यं किं संवादादुत स्वत इति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ ? ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

पूर्वत्र श्रुतेरपौरुषेयत्वप्रामाण्ये स्वीकृत्य दुर्बला सा प्रबलस्मृत्यनुसारेण नेयेति पूर्वः पक्षः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ- ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ, ದುರ್ಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

अत्र त्वपौरुषेयत्वेऽपि शैवादिस्मृतिवद्विसंवादेनाप्रामाण्यमिति वाऽपौरुषेयत्वमेव नेति वेति पूर्वपक्ष इति भेदः ।

ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶ: -

॥ ನ ವೀಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ॥ ಅಪೌನುಕ್ತಯಾ ಸುಧೌಕಂ ಪ್ರಮೇಯಭೇದಮಾಹ - ಸ್ಮೃತೀತಿ ॥

'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವು ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯಭೇದವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತೀತಿ ॥ ವೇದೋಪಮಾಣಂ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಿತ್ವಾದಿತಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾಭಾವ ಉಚ್ಯತೇ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಿತ್ವಾತ್' ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವೇದದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತೇತಿ ॥ ಯಥಾ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರೇಣ ಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತಥೈವ ಶ್ರುತೀನಾಮಿತಿ ಪ್ರವೃತ್ತೇರಾಪವಾದಿಕೀ ಸಂಕ್ಲಿಪ್ತೀತಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿದಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಪವಾದಿಕೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೇದೈಕದೇಶೇತಿ || ತಥಾ ಚ ತದ್ವಿಶಾಂತೇನ ಕೃತ್ಸವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ
ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತರೇಷು ತಥಾತ್ವಮಿತಿ ನ್ಯಾಯಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಏಕದೇಶವಾದ ವೇದದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ತತ್ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಇತರೇಷು ತಥಾತ್ವಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದೇ ವೇದಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಹೇತುವಿರುವುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವೇಕದೇಶೇ ಫಲವಿಸಂವಾದೇಽಪಿ ಕಥಂ ಸರ್ವತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾನಮ್ |
ತತ್ಪ್ರಯೋಜಕವಿಸಂವಾದಸ್ಯ ತತ್ರಾಭಾವಾದಿತಿ ಚೇನ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವೇದದ ಏಕದೇಶವು ಫಲವಿಸಂವಾದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಳಿದಲ್ಲ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಸಂವಾದವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿರ್ಣಯಸ್ಯ ಸಂವಾದೈಕನಿಬಂಧನತ್ವೋಪಗಮೇನ ಕವಿಕ್ಷಿಸಂವಾದೇನಾ-
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯಹೇತುಸಂವಾದಾಭಾವಾದ್ವಿಸಂವಾದೈಕದೇಶಸಾಧಾರಣ್ಯಾನುಮಾನಾ-
ಪ್ರತಿಹತೇರಿತಿ ಭಾವ: ||

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂದೈಕನಿಬಂಧನ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಸಂವಾದ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವಾಗ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಕಾರೀರ್ಯಾಗದಲಿ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ವಿಸಂವಾದವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅನುಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೊದಲು ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ಯಾಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕಂ ವಾಕ್ಯಂ ಅಪ್ರಮಾಣಂ, ವಿಸಂವಾದಾತ್, ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ವಿಸಂವಾದ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸ ಬೇಕು. ಅನಂತರ 'ಯತೋ ವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಂ ಅಪ್ರಮಾಣಮ್' ವೇದಕ್ಕಾತ್ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವತ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಉಳಿದ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತೀತಿ || ಫಲಾನುಪಲಬ್ಧಾದಿತ್ಯರ್ಥ: || ಸಂವಾದಾದಿತಿ || ಜ್ಞಾತ ಇತಿ
ಶೇಷ: | ಸ್ಪಷ್ಟ: ಫಲಫಲಿಭಾವ: |

ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ಫಲಾನುಪಲಂಭಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾಗಿರು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. 'ಸಂವಾದಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದೈಕನಿಬಂಧನವಾದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಫಲ ಉಂಟಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ವ್ಯಷ್ಟಾದಿಗಳ ಅದೃಷ್ಟವು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದ ಏಕದೇಶರೂಪವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅವಾಗ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ. ಈ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಟೀಕಾಯಾಮೇವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟಮುಪಪಾದಿತತ್ವಾತ್ ಸ್ವಯಂ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋಽಸ್ಯ ಫಲಭೇದಮಾಹ - ಪೂರ್ವತೀತಿ ||

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಫಲಭೇದವನ್ನಷ್ಟೇ 'ಪೂರ್ವತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಇದಂ ಚ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯೋಕ್ತೇಶಯಮಿಪ್ರಾಯೇಣ | ವಿಸಂವಾದೇನೈತೃಪಲಕ್ಷಣಮ್ | ಆಸೌಕತೃಪಲಕ್ಷಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಾರಣಗುಣಾಭಾವೇನೈತೃಪಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ಯಾವ ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಏಕದೇಶಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೊರತು, ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬಾರದು. 'ವಿಸಂವಾದೇನ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ವಿಸಂವಾದ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಅಪೂರಣತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಗುಣದ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೂ ಕೂಡ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿಸಂವಾದೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಶರೀರಪೂರ್ವಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - “ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್” ಇತಿ ಸೌತ್ರಾಂಶವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮುಕ್ತವಾ “ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್” ಇತ್ಯಂಶವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮಾಹ - ಅಪೌರೋಹಿತವೇವ ನೇತಿತಿ || ವಿಸಂವಾದೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತತ್ಕಾರಣತಯಾ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾದಿಮೂಲಕತ್ವಸ್ಯಾವಶ್ಯಂ ವಾಚ್ಯತ್ವಾದिति ಭಾವ: |

‘ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ‘ಅಪೌರೋಹಿತವೇವ ನ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಾಗ ವಿಸಂವಾದದಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸಮಯ ಮೂಲಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಿಂದಿನ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು. ಈಗ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಪಾದಿಸಿಕೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೂಲದಲ್ಲಿ ‘ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ’ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ‘ಫಲಾನುಪಲಂಭ’ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ‘ಸಂವಾದಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಞಾಯತೇ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದ್ಯತನಿಬಂಧನವಾದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಾದಿಗಳ ಕಾರಾದಿರಿವಿಕೆಯು ವ್ಯಭಿಚಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದದ ವಿಕರಣವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾರೀರ್ಯಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ದೃಷ್ಟಾದಿಗಳ ಅದೃಷ್ಟವು ಕರ್ತವ್ಯಗುಣಾನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದ ವಿಕರಣರೂಪವಾದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಹೇಳಲಾಗದು. ಅವಾಗ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರುತಿಗಾಗಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೂ, ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕು.

ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಹ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯದಿತ್ಯಾದಿನಾ || ಅಯಂ ಭಾವಃ - ನ
ತಾವದಾಖ್ಯಾತಪೌರೋಹಿತವಪಕ್ಷೋ ಯುಕ್ತಃ ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ

ಗುಣಾಭಾವೇಽಪಿ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷಿವತ್ಸ್ವತಃ ।

ಅಪವಾದಕದೋಷಸ್ಯ ರಾಹಿತ್ಯಾದೇವ ಹಿ ಸ್ಥಿತಮ್ ||೧||

ಸಾಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಪೋಕ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಸ್ಯ ದೇವತಾಧಿಕರಣೇ ಜ್ಞಾತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಸ್ಯ ಚೇಹ ಭಾಷ್ಯಾದೌ
ಸಮರ್ಥಿತತ್ವೇನ ಶ್ರುತೇಃ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಗುಣಾನುಪೇಕ್ಷೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪವಾದಕಸ್ಯ ದೋಷಸ್ಯಾಭಾವೇನ

साक्षिप्रत्यक्षस्येव प्रतिष्ठिते सत्यप्रामाण्यानुमितेर्बाधः । तदुक्तं न्याय विवरणे
“साक्षिप्रत्यक्षसाम्यमेव” इति ।

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಪ್ತ ಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯ, ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಗುಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಕವಾದ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-ಮಿತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಾಮ್ಯಮೇವ' - ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

विसंवादस्त्वन्यायासिद्धः । कारीयदिर्वृष्ट्यादिहेतुता हि तत्तद्वाक्यार्थः । नच
सहकारिवैकल्यात्प्रतिबन्धाद्वा कार्यानुत्पत्तावहेतुता । येन विसंवादो प्रामाण्येन
विनाऽनुपपन्नः स्यात् ।

ಕೆಲವು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸಂವಾದವಿರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ವಿಸಂವಾದವು ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳು ಮಳೆ ಬರಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಸಹಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆಯು ಬಂದರೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿದ್ದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದರೂ ಮಳೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯದ ಅನುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗವು ಕಾರಣವೆಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಹೇಳಲಾಗದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಸಹಕಾರಿವೈಕಲ್ಯವಿದ್ದರೂ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗವು ಕಾರಣವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಿಸಂವಾದದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಸಂವಾದವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

अपौरुषेयत्वं तु न प्रामाण्यं विनोपपन्नम् । दोषाभावेऽप्यप्रामाण्येऽहेतुक-
कार्यापातात् ।

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ವಿಸಂವಾದವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೊಪ್ಪದೇ ಉಪಪನ್ನವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಮೂಲಕವಾದ ದೋಷವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಕಾರಣಕಾರ್ಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ದೋಷಜನ್ಯವಾಗಿದೆ. ದೋಷವಿಲ್ಲದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

दृश्यते च वैगुण्याभावे कारीर्याविकलमिति न काचित्कादर्शनेनाहेतुता ।
 शैवादिस्मृतेस्तु संवादात्प्रामाण्यमिति वैषम्यम् ।

ಎರಡನೆಯ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳು ಮಳೆ ಬರಲು ಕಾರಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಫಲಪುಂಜಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳು ಕಾರಣವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನೀವು ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ನಾವು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗೆ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

भेषजत्वेन निर्णीतादपि दैवात् कचिद्गुणः ।

चेन्न दृश्येत किं तस्य तावता तदहेतुता

॥१॥

ಯಾವುದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅದು ಔಷಧಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

अपय्यत्वेन निर्णीतादपि दैवात् कचिद्गुणः ।

दृश्यते वद किं तस्य तावता तत्र हेतुता

॥२॥

ಅಪಥ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಆರೋಗ್ಯವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅಪಥ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ರೋಗವು ಬಾರದೇ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಥ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲಸ್ವರೂಪವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಶೈವಾದಿಸ್ವೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

अत्र टीकायां नित्यत्वाद्देस्य निर्दोषत्वेनाप्रामाण्याभाव एवोक्तो नतु प्रामाण्यम्। अतो वेदस्यापौरुषेयत्वेनासोक्तत्वगुणाभावात्कथं प्रामाण्यमिति शङ्का तु न परिहृतैव। तथा च “प्रमाणानुकूलत्वात् स्मृतेरपि तत्सिद्धिः” इत्युत्तरवाक्यायोग इत्यतः “नित्यत्वात् पुरुषोद्भवैः । उज्जितं सर्वदोषैश्च कथं नो मानतां ब्रजेत्” इत्येतद्व्याख्याने सुधायां “बोधकत्वेन खलु करणानां प्रामाण्यम् । दोषास्तु कदाचिदपनीयते” इत्यादिनोक्तमर्थं सङ्गृह्यह - गुणाभावेऽपीति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ದುಷವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವಿರುದ್ಧವೆನಿಸುವ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಮಾಣಾನುಕೂಲತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೇರಪಿ ತತ್ಸಿದ್ಧಿಃ' ಎಂಬ ಮುಂದೆ ಬರುವ ವಾಕ್ಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಪುರುಷೋದ್ಭವೈಃ ; ಉಜ್ಜಿತಂ ಸರ್ವದೋಷೈಶ್ಚ ಕಥಂ ನೋ ಮಾನತಾಂ ಬ್ರಜೇತ್' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಬೋಧಕತ್ವೇನ ಖಲು ಕರಣಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್' । ದೋಷಾತ್ಪ್ರ ಕದಾಚಿದಪನೀಯತೇ' ಕರಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬೋಧಕತ್ವೇನ ಬರುತ್ತದೆ. ದೋಷವಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ 'ಗುಣಾಭಾವೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आसिम्बलकत्वरूपगुणेत्यर्थः । प्रामाण्यं प्रमाजनकत्वम् । स्वतः ज्ञानजनकत्वमिव सहजम् । न त्वन्यतः प्राप्यम् । प्रमाजननस्वभावस्यापि दोषवशादप्रमाजनकत्वमपि स्यादित्यत उक्तमपवादकेति ॥

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

'ಗುಣಭಾವೇಽಪಿ' ಎಂದರೆ ಅಪ್ರಮಾಣಕತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ' ಎಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ವತಃ ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಹಜವೋ? ಅದರಂತೆ ಪ್ರಮಾಜನಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂತಹದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಜನಸಪ್ತಭಾವವಿದ್ದರೂ ದೋಷವಹಿತ ಅಪ್ರಮಾಜನಕವೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಾದರೂ ದೋಷವಿದ್ದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಪವಾದಕ ದೋಷವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಅಪವಾದಕ ದೋಷಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದೇವತೇತಿ || ಅತ एव तदेव शोकेऽत्र सङ्गृहीतमिति भावः । “स्वतश्च प्रामाण्यम्” इत्यादिभाष्यटीकाभावमाह - ज्ञप्ताविति ||

'ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ'ವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸ್ವತಶ್ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು 'ಜ್ಞಪ್ತೌ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - इदानीं श्लोकार्थमाह - श्रुतेरिति || स्वतः प्राप्त इत्यस्य विवरणं गुणानपेक्ष इति । भाष्यटीकायैव न्यायविवरणं विवृतं भवतीति भावेनाह - तदुक्तमिति ||

ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ 'ಗುಣಾನಪೇಕ್ಷಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ತದುಕ್ತಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - पूर्ववाद्युक्तविसंवादयुक्तेः का गतिरित्यतः “दृश्यते तु” इति सूत्रभाष्यविवृतिपरां “न फलादर्शनेन वेदादेरप्रामाण्यम्” इत्यादिटीकां व्यनक्ति - विसंवादस्त्विति ||

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವತಃಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಅಪವಾದಕದೋಷಗಳಂತೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ವೇದದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾನವು ಬಾಧಿತವಾಯಿತು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿದ ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಏನು ಗತಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ

'ನ ಫಲಾದರ್ಶನೇನ ವೇದಾದೇಃ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಮ್' ಫಲವು ಕಂಡಿಲ್ಲವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ 'ವಿಸಂವಾದಸ್ತು' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೈಪರೀತ್ಯಂ ಕಿಂ ನೇತ್ಯತ ಆಹ - ಅಪೌರಷೇಯತ್ವಮಿತಿ ||

ವಿಸಂವಾದದಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪೌರಷೇಯತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ವಿಸಂವಾದವು ವೇದದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನೀವು ವಿಸಂವಾದವು ವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪೌರಷೇಯತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಿರಿ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಪೌರಷೇಯತ್ವವೇ ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಸಂವಾದದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ವೈಪರೀತ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಪೌರಷೇಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಥಮನುಪಪನ್ನಮಿತ್ಯತ: ಪರಂಪರೇತ್ಯಾಹ - ದೋಷೇತಿ || एतेन "वेदस्य तु" इत्यादिटीका विवृता ।

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಪೌರಷೇಯತ್ವವೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೇಗೆ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪರಂಪರೆಯಿಂದ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ದೋಷಾಭಾವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷಯ - ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೋಷವನ್ನೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಪೌರಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅವಾಗ ದೋಷವೆಂಬ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ಕಾರಣವು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಕಾರಣಕಾರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಯೆಂಬ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳದ್ದರಿಂದ 'ವೇದಸ್ಯ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - "तत्कृतः कल्प्यते" इति टीकोक्तशङ्कां हृदि कृत्वा "योग्यानां फलदर्शनात्" इति टीकार्थमाह - दृश्यत इति ||

'ತತ್ಕೃತಃ ಕಲ್ಪ್ಯತೇ' ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲಾದರ್ಶನಾತ್' ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗದಿಂದಲೂ ಫಲವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳದ್ದರಿಂದ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ 'ಸ್ವರೂಪಾಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - “ನಚ ಶಾಕ್ತನೀಯಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮृत್ಯುಕ್ತಫಲವ್ಯभिचारस्यापि”
ಇತ್ಯಾದಿटीಕೋಕ್ತಶಾಕ್ತಾಂ ಹದಿ ಕೃತ್ವಾ “ಪಾಶುಪತಾದೀನಾಂ ತು ಫಲದರ್ಶನಮನ್ತರೇಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ
ಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾರ್ಥಮಾಹ - ಶೈವಾದೀತಿ ||

‘ನಚ ಶಂಕನೀಯಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಶ್ಚಾಪಿ’ ‘ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ
ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವು ಕಂಡಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ‘ಪಾಶುಪತಾದೀನಾಂ ತು ಫಲದರ್ಶನಮಂತರೇಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್’
ಪಾಶುಪತಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಫಲದರ್ಶನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದದ್ದು ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ
ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಶೈವಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तेन स्वतस्त्वानभ्युपगमात् “तस्यापि स्वतः प्रामाण्यं चेत्”
ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಟೀಕಾयां स्वतः प्रामाण्यमाशङ्क्या प्रामाण्यस्य स्पष्टमुपपादितत्वादिति
भावः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಶೈವರು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವತಃ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚೇತ್’ ಒಂದು ವೇಳೆ ಶೈವರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಇತ್ಯಾದಿ
ಟೀಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ
ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ತತ್ವವಾದಿಗಳು ವೇದಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ
ಶೈವಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಶೈವರು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪವಾದಕವಾದ
ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಶೈವರಿಗೆ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು
ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - उपपादितं द्वितीयसूत्रभाष्यटीकाप्रमेयं सङ्गृह्याह - भेषजत्वेनेति ||

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕಾಪ್ರಮೇಯವನ್ನು
‘ಭೇಷಜತ್ವೇನ’ ಎಂಬೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯಾವುದೇ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗುಣಾಭಾವೇಽಪಿ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷಿವತ್ ಸ್ವತಃ |

ಅಪವಾದಕದೋಷಸ್ಯ ದಾಹಿತ್ಯಾದೇವ ಹಿ ಸ್ಥಿತಮ್ ||

ಸಾಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆಪೋಕ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ವಿಫಲವಾಗಬಹುದು. ಆದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃವಿನ ದೋಷವೇ ಹೊರತು, ವೇದದ ದೋಷವಲ್ಲ. ಕಾರಿರಿ ಎಂಬ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಮಳೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಂತಹ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ವೇದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಶೈವರೂ ಕೂಡ ಶೈವಾದಿಕಾಸ್ತೃಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಾಭಾವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಶೈವಕಾಸ್ತೃಗಳಲ್ಲಿ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಭೇಷಜತ್ವೇನ ನಿರ್ಣತಾದಪಿ ದೈವಾತ್ ಕೃಚಿದ್ಗುಣಃ |

ಚೇನ್ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ತಾವತಾ ತದಹೇತುತಾ ||೧||

ಯಾವುದು ದೋಷಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅದು ಔಷಧಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಅಪಥ್ಯತ್ವೇನ ನಿರ್ಣಿತಾದಪಿ ದೈವಾತ್ ಕೃಚಿದ್ಗುಣಃ |

ದೃಶ್ಯತೇ ವದ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ತಾವತಾ ತತ್ರ ಹೇತುತಾ ||೨||

ಅಪಥ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಆರೋಗ್ಯವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅಪಥ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ರೋಗವು ಬಾರದೇ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಥ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲಸ್ವರೂಪವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಶೈವಾದಿಸ್ವಾತೀಕರಣ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಾರದು.

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯ ಅಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಷದ ನಿರಕಾರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಾಪ್ಯಪೌರೋಹಿತವೇವ ನೇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ | “ವಾಚಾ ವೀರೂಪ ನಿದ್ಯಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿಭೂತೈವ ತದ್ವಿಷಯಃ |

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

ನ ಚಾನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯಃ ||

‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟರೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿದ ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಇದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ -

ವಿಸಂವಾದವಿಹೀನೇನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯೇನ ಸಾಧಿತಾ |

ನಿದ್ಯತಾ ಸರ್ವವೇದಾನಾಂ ವಿಸಂವಾದಂ ಧುನೋತಿ ಹಿ

||೨||

ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೆ ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

अत्र हि पूर्वपक्षिणा विसंवादेतरहेतुकाप्रामाण्याभावं स्वीकृत्य विसंवादेनैकदेशस्य प्रामाण्यापवादे तदृष्टान्तेनान्यस्यापि स शङ्क्यते ।

ಪ್ರಕೃತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಸಂವಾದವಿರುವ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದೆಂದು ಅಪವಾದಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

नच वेदनित्यत्वश्रुतेर्विसंवादोऽस्तीति निर्वाधया तथा कृत्स्नवेदप्रामाण्योप-
योग्यपीरुषेयत्वसिद्धिरिति ।

ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಸಂವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮಗ್ರವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

अत एव बाधान्ययासिद्धी सूत्रारूढे कर्तुमपीरुषेयत्वं संवादानपेक्षत्वं च सौत्रवैलक्षण्यशब्दार्थ इति भाष्यटीकयोरुक्तम् ।

'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಫಲವಿಸಂವಾದವು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಈ ಬಾಧೆ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿದೋಷಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡಲು ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ೧. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ, ೨. ಸಂವಾದಾನವೇಕ್ಷತ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

प्रामाण्यस्वतस्त्वापीरुषेयत्वादिसाधनप्रपञ्चस्त्वन्यत्र द्रष्टव्यः ।

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ತರ್ಕಾಂತವದಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅತ್ರ चायं सूत्रं अस्य श्रुत्यादेः । तथात्वं शैवादिस्मृतिवदप्रामाण्यम् न । श्रुतावपौरुषेयत्वादिरूपस्य श्रौतस्मृतौ च तदनुसारित्वरूपस्य वैलक्षण्यस्य सत्त्वात् । तथात्वं च वैलक्षण्यं च अपौरुषेयत्वरूपम् । “वाचा विरूपनित्यय” इत्यादिशब्दात् । संवादानपेक्षत्वरूपं तु “न चक्षुर्न श्रोत्रम्” इत्यादिश्रुतेरिति तथात्वमित्यस्योभयतः सम्बन्धं स्वीकृत्य भाष्यटीकाभ्यामेव योजितम् ।

ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಅಸ್ಯ = ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ, ತಥಾತ್ವಂ = ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು, ನ = ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ = ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಸಂವಾದಾನವೇಕ್ಷತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಪಂಚದಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವ ಇರುವುದರಿಂದ, ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ತಥಾತ್ವಂ ಚ = ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ-ರೂಪವಾದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು, ಶಬ್ದಾತ್ = ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಂವಾದಾನವೇಕ್ಷತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಾದರೂ 'ನ ಚಕ್ಷುರ್ನ ಶ್ರೋತ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಇವೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು) ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನ ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಥಾತ್ವಂ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ 'ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

द्वितीयो निरस्तप्राय इति ॥ प्रामाण्याग्रहणे शङ्काया आवश्यकत्वादिति शेषः॥

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ - ನಿಃಶಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಯಾಗಾದಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಿಶಂಕೆಯಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಶಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತದ್ದೆಂದೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನು 'ದ್ವಿತೀಯೋ ನಿರಸ್ತಪ್ರಾಯಃ' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

बाधकवदिति ॥ यथा बाधकस्य प्रामाण्यशङ्कानिरासप्रामाण्यज्ञानयोर्व्यापारस्तथा संवादस्याप्रामाण्यशङ्कानिरासप्रामाण्यज्ञानयोर्व्यापारोऽस्त्वित्यर्थः ॥

'ಬಾಧಕವತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಂವಾದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

बाधकेन विनेति ॥ यथा सुखादिज्ञाने संवादेन विना निवृत्ताप्रामाण्यशङ्कस्य प्रामाण्यबुद्ध्युदयोऽनुभूयते तथा क्वचिदपि बाधकेन विना निवृत्त प्रामाण्यशङ्कस्याप्रामाण्यबुद्ध्युदयो नानुभूयते । प्रत्युत तदनुदय एवानुभूयते । तेन संवादाभावेऽपि सुखादिज्ञाने प्रामाण्यज्ञात्या व्यतिरेकव्यभिचाराच्च संवादस्य प्रामाण्यधीहेतुता । बाधकस्य त्वव्यभिचारादप्रामाण्यधीहेतुतेत्यर्थः ॥

'ಬಾಧಕೇನ ವಿನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ನಮಗೆ ಬರುವಂತಹ ಸುಖಜ್ಞಾನದಲ್ಲಾಗಲೀ, ದುಃಖಜ್ಞಾನದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಯಾರೊಬ್ಬರ ಸಂವಾದವೂ ಕೂಡ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-ಬುದ್ಧಿಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಲೀ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಲೀ ಸಂವಾದವು ಅವಶ್ಯಕವೇ ಅಲ್ಲ. ಒಂದು ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ಬಾಧಕಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನುಭವವೇ ನಮಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುಖಾದಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಯತ್ರ ಸಂವಾದಃ ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಂ ಯತ್ರ ಸಂವಾದಾಭಾವಃ ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಾಭಾವಃ' ಎಂಬ ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಹಾಗೂ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಸಂವಾದವನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರ ಎಲ್ಲಿ ಸಂವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಮತ್ತು ಬಾಧಕವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಭಿಚರತವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ಯತ್ರ ಬಾಧಕಂ ತತ್ರ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಂ, ಯತ್ರ ಬಾಧಕಾಭಾವಃ ತತ್ರ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಾಭಾವಃ' ಈ ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ವೈಭಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು 'ಸ್ವತಃ' ಎಂದು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು 'ಪರತಃ' ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಅನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪಿ ಸಂಶಯದರ್ಶನಾಚೇತಿ || ಬೌದ್ಧವಾರ್ತಾಕಾದಿವಿಪ್ರತಿಪತ್ಯಾಽನುಮಾನ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪಿ ಸಂಶಯದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | | ಯದ್ವಾ ಲಿಕ್ಷಾದಿಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹೇನ
ತಜ್ಞನ್ಯಾನುಮಿತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪಿ ಸಂಶಯದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

'ಅನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪಿ ಸಂಶಯದರ್ಶನಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇದು ಅನುಭವವಿರುದ್ಧ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಂಶಯಬರುವುದೇ ಕಂಡಿದೆ. ಬೌದ್ಧ, ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಶಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ಚಾರ್ವಾಕಾದಿಗಳು ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾದಿಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹದಿಂದ ತಜ್ಞನವಾದ ಅನುಮಿತಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನುಮಿತಿ ಎಂಬ ಫಲ ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂದರೆ ಲಿಂಗಜ್ಞಾನ, ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಜ್ಞಾನ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳು ಕರಣಗಳು. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದರೆ ಲಿಂಗಾದಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹವು ಬರುತ್ತದೆ. ತಜ್ಞನವಾದ ಅನುಮಿತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದೇಹವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಮಿತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾದಿಜ್ಞಾನಸಂದೇಹವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಆಪಾದನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿತಿ || ಅನ್ಯಹೇತುಕಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾಭಾವಂ
ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ವಿಸಂವಾದಹೇತುಕಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಕ್ಷಾಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

'ಆಪಾದನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಯಾರು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರಿಗೆ ಇದು ಹೇಗೆ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಆಪಾದನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯೂ ಕೂಡ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಆಪಾದನಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಶಂಕಾ' ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶಂಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ

ವೇದಪ್ರಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೇತುವನ್ನು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ಸತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಿಸಂವಾದ ಹೇತುವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು.'

युक्तेऽप्यन्यस्तत्वादिति ॥ देवताधिकरणभाष्येऽपीरुषेयत्वे युक्तेऽप्यन्यस्तत्वा-
दित्यर्थः॥

'ಯುಕ್ತೇತ್ಯೋಪನ್ಯಸ್ತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನಾವು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

अधिकारित्वं नामेति ॥ कर्मवैगुण्यप्रतिबन्धादिशून्यत्वरूपं योग्यत्वमधिकारित्व-
मित्यर्थः ॥ छ ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् न विलक्षणत्वाधिकरणम् सम्पूर्णम् ॥२॥

'ಅಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ನಾಮ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಅಧಿಕಾರಿ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯವಿರಬಾರದು. ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಿರಬಾರದು. ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂತಹವನೇ ಯಾಗಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः -

“वेदस्य नित्यत्वं कुत इत्यत आह” इत्यादिटीकां व्यनक्ति ॥ नापीति ॥

'ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಆಹ' 'ವೇದವನ್ನು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ?' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ನಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ” ಇತ್ಯಾದಿಶಾಕ್ಷಾಪರटीकातात्पर्यमाह -
नचेति ॥

‘ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ’ ವೇದವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಬಾರದು. ಇತ್ಯಾದಿ
ಆಶಂಕಾಪರವಾಗಿ ಟೀಕೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಶನ್ನು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - वाचा विरूपनित्ययेत्यादिश्रुतेः प्रामाण्ये सति तेन वेदनित्यत्वसिद्धिः।
सिद्धे च तस्मिन्दोषरूपापवादकाभावेन स्वतः प्रामाण्यसिद्धिरित्यन्योन्याश्रय इत्यर्थः।

‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಅದರಿಂದ
ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ
ಅಪವಾದಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ
ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “परेणापि” इत्यादिटीकाभिप्रायं सङ्गृह्य समाधिमाह - विसंवादेति॥
श्लोकं व्याचष्टे ॥ अत्र हीति ॥

‘ಪರೇಣಾಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ‘ವಿಸಂವಾದ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ‘ಅತ್ರ ಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सौत्रवैलक्षण्यपदस्य भाष्यादौ व्यर्थतोक्तेः कृत्यमाह - अत एवेति॥
यद्वा सूत्रानभिमतं बाधमन्यथासिद्धत्वं चाप्रामाण्याद्यनुमितेर्बाध इति
विसंवादस्त्वन्यथासिद्ध इति च कस्मादुपपादितमित्यत आह - अत एवेति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ
ಸಾರ್ಥಕತ್ವಚಿಂತೆಯನ್ನು ‘ಅತ ಏವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥವಾ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲದ ‘ಬಾಧ’ ಹಾಗೂ ‘ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿ’ ಎಂಬ ದೋಷಗಳನ್ನು
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಅನುಮಿತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು
ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅತ ಏವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - द्वयोरत्राभिमतत्वादेवेत्यर्थः । अन्यत्र तर्कताण्डवे प्रथमपरिच्छेदे ।
तथा च स्वतः प्रामाण्यसमर्थनटीकातात्पर्यानुकिरत्र न दोष इति भावः ।

'ಅತಃ ಏವ' ಎಂದರೆ ಬಾಧೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿ ಎರಡೂ ದೋಷಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ಅನ್ಯತ್ರ' ಎಂದರೆ ತರ್ಕತುಂಡವದ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ತರ್ಕತುಂಡವದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಅನುಕ್ರಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸ್ತೌತೃಕೃತಿಪರೀದಿಕಾರ್ಯ ಸ್ತೌತೃಕೃತಂ ದರ್ಶಯತಿ - ಅತ್ರ ಚಾಯಮಿತಿ ||
ಅಪೌರೂಢೇಯತ್ವಾದಿತಿ || ಸಂವಾದಿನಿರಪೇಕ್ಷತವಾದಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ ಚಾದ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ 'ಅಪೌರೂಢೇಯತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನ ಚಕ್ಷುರೀತಿ || ಚಕ್ಷುರಾದೀನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಾಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಮುಕ್ತವಾ ವೇದಸ್ಯೈವ ತತ್ಪ್ರಮಾಪಕತ್ವೋಕ್ತೀತಿ ಭಾವಃ |

ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಮಾಪಕವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವೇದವೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಮಾತೃಕೃತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಉಪನ್ಯಾಸೇನಾಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಾನಿ ಕಾನಿಚಿದ್ವಾಕ್ಯಾನಿ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ದ್ವಿತೀಯ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಸುಧೀನ್ದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದಶಿಷ್ಯರಾಘವೇಂದ್ರಪತಿಕೃತೇ

ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶಃ ನ ವಿನಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ||೨||

ಉಪನ್ಯಾಸಮುಖದಿಂದ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು 'ದ್ವಿತೀಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ವೇದವು ಆಪೌರುಷೇಯವೇ ಆಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಚು ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧವಾದರೆ ತದಂತರ್ಗತವಾದ 'ವಾಚು ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ, ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ವಿಸಂವಾದವಿಹೀನೇನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯೇನ ಸಾಧಿತಾ ।

ನಿತ್ಯತಾ ಸರ್ವವೇದಾನಾಂ ವಿಸಂವಾದಂ ಧುನೋತಿ ಹಿ ॥೧೧॥

ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ 'ವಾಚು ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು, ಈ ಅನುಮಿತಿಗೆ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು 'ಫಲವಿಸಂವಾದಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

* * * *

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

(೨-೧-೩)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

***

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ರಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ — ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್ ॥

'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಮೊದಲಾದ ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.
ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ.

ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಜಡವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ.
ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಬೇರೆ ಚೇತನರಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ
ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ — ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್ ॥ ತುಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣೇ।
ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ ಮೃದಬ್ರವೀದಿತ್ಯಾದೌ ಅಭಿಮಾನಿನಶ್ಚೇತನಸ್ಯೈವ ವ್ಯಪದೇಶಃ ಉಕ್ತಿಃ ನ
ತ್ವಚೇತನಸ್ಯ । ಕುತಃ? ಮೃಜ ವಕ್ತೃ ಇಡತ್ವಾದಿತಿ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ಚ
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ನನ್ವಭಿಮಾನಿನಃ ವಿदेಹತ್ವಾಽಯೋಗೇನ ಸದೇಹತ್ವೇ ತಸ್ಯಾದರ್ಶನಮ್
ಅನ್ಯವಸ್ತವಿಧಿಗಾಣೇನ ವಕ್ತೃತ್ವಮ್ ಅನೇಕಾಭಿಮನ್ಯಮಾನಾಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಂ ಚೇತ್ಯಾದಿಕಂ
ಕಥಂ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ವಿಶೇಷೇತ್ಯಾದಿ । ವಿಶೇಷಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ । ಅನುಗತಿಃ
ಸರ್ವಾಭಿಮನ್ಯಮಾನವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ತಾಭ್ಯಾಂ ಸರ್ವೆ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧॥

'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ = 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ
ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚೇತನರೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು
ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತೃಃ ಜಡತ್ವಾತ್' ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ
ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಾರರು. ದೇಹವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಅವರೇಕೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ?
ಮತ್ತು ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ? ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳು
ಬಹಳಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಬ್ಬರೇ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ
'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನೆರಸಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಅಂತಹ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ॥ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' (ಇ.ಬ್ರಾ.೬.೧.೩) 'ಆಪೌಽಬ್ರವನ್' (ಇ.ಬ್ರಾ.೬.೧.೩)
ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾದ್ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧೋ ವೇದ ಇತಿ ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದಕ್ಕೆ ದೃಢವಾದ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಮೃದಬ್ರವೀತ್ = ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು, ಆಪೋಽಬ್ರವನ್ =
ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು. ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾದ್ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ,
ವೇದ = ಶ್ರುತಿಯು, ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಃ = ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

भाष्यम् — अतोऽब्रवीत् —

॥ अभिमानिव्यपदेशस्तु विशेषानुगतिभ्याम् ॥१॥

मृदाद्यभिमಾನिदेवता तत्र व्यपदिश्यते ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಚನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅತೋಽಬ್ರವೀತ್ = ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ರ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಮೃದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತಾ = ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು, ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದಾಗಿದ್ದಾರೆ.

भाष्यम् — तासां चेतरेभ्यो विशिष्टं सामर्थ्यमनुगतिश्च सर्वत्र । अतस्तासां सर्वमुक्तं

युज्यते ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಚೇತನಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಅಂತರ್ಥಾನಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು ಯುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಚನಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಭಿಮನ್ಯವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅವರ ದರ್ಶನವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವುದೇ ಲೇಸು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಾಸಾಂ ಚ = ತತ್ಪ್ರಭಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಇತರೇಭ್ಯಃ = ಸಾಮಾನ್ಯದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ, ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ = ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಸರ್ವತ್ರ = ಎಲ್ಲೆಡೆಯು, ಅನುಗತಿಶ್ಚ = ಇರುವಿಕೆಯೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತಃ = ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ, ತಾಸಾಂ = ಆ ತತ್ಪ್ರಭಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಉಕ್ತಂ ಸರ್ವಂ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ, ಯುಕ್ತೇ = ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರ ಪುನರ್ವಿಣ್ಣೋಃ, ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗ್ರಹಿತಿಃ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯತ್ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಂ ವಿಣ್ಣೋರಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।
ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ವಿಣ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯತೋಽಸೌ ಪರಿಹಾರ್ಯ
ಏವ ।

ಸಕಲವೇದಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ ವೇದೋ ವಿಷಯಃ । ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮೇವಾತ್ರ
ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಿ - ಮೃದಿತಿ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿರುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಕೆಲವು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಅಭಿಮಾನಭಿಕ್ಷರಣ (೨-೧-೨)

ಫಲಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಫಲಸಂವಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಬೀಜ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವೇದಃ ಪ್ರमाणಮ್ । 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಆಪೋಽಪ್ನುವನ್', 'ತಾ ಆಪ ಲೇಕ್ಷಂತ' 'ತತ್ತೇಜ ಲೇಕ್ಷತ' 'ಆಘೋಷಃ ಸಂವದಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮೃದಾದಿನಾ ವಚನದರ್ಶನಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ ।

ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಅಪೋ ಅಪ್ನುವನ್' 'ತಾ ಆಪ ಲೇಕ್ಷಂತ' 'ತತ್ತೇಜ ಲೇಕ್ಷತ' 'ಒಷಧಯಃ ಸಂವದಂತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ' 'ನೋಡುವಿಕೆ' ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾತ್ವೇಽಪಿ ಕೃತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಮೃಚ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾದಿತ್ಯಾ-
ದಿಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ ಮೃದಾದಿವಚನಾದೇರಸತ್ತ್ವಾತ್ । ಅಸದಭಿಧಾಯಕತ್ವಮೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।**

ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ದರ್ಶನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಏಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ಮೃತ್ ನ ವದತಿ ಜಡತ್ವಾತ್' ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಏವ ಚ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಾರ್ಥತ್ವೇನ ವೈದೇಕದೇಶಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽ-
ನ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ವಿಣ್ಣೋಸ್ತೇನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿರिति ಭಾವಃ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನು ಮೃದಾದಿವಚನಾಭಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಏವ ಪ್ರಥಮಂ ಸ್ಫುರತ್ಯತೋ ನ ಪಾದಸಂಕ್ಲಿಪ್ತಿಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ' 'ನೀರು ನೋಡುತ್ತದೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುತ್ತದೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಆದಿಸುಷ್ಣಾವೇವೃಥಿವ್ಯಾದಿನಾಂ ತದಭಿಧಾನಾತ್ । ತದಾನಿಂತತನವಚನಾಭಾವಸ್ಯಾಸ್ಮದಾಶಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವೇನ ಯುಕ್ತೇರೇವಾಶ್ರಯಣೀಯತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವಚನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೇ - ಅತ ಇತಿ ॥ ತುಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣೇ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭವೇದೇತದುಕ್ತಂ ಯತ್ರ ಮೃದಾಯೇವೋಚ್ಯತೇ ನೈತದಸ್ತಿ । ಮೃದಾಭಿಮಾನಿನಿನಾಂ ದೇವತಾನಾಮೇವ ತತ್ರ ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಒಂದುವೇಳೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ನೆರಸಿದ್ದಾರೋ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಮಾತನಾಡಿದರು, ನೋಡಿದರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಜೇತನರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಯಾನ್ಮತಮ್ । ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಯೋಃ ಶ್ರುತೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ ತದ್ವಿರುದ್ಧ-
ಯುಕ್ತೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಕಿಂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಯ ಶ್ರುತೇರ್ನಾರ್ಥಕಲ್ಪನಯಾ ।**

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆ ಹೊರತು ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚೊಪಜೀವ್ಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ।

ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರವಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಅನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಲಾಭಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ದೋಷವು ತಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - (ನನು) ನಾಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ನಾಮ ಸಂತಿ । ತಥಾಹಿ ಕಿಂ ತಾ
ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವ್ಯಾಪಿನ್ಯಃ ಕಿಂ ವಾ ತದೇಕದೇಶವರ್ತಿನ್ಯಃ ।**

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಮಾತನಾಡಿತು' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ ಅಭಿಮಾನ್ಯಮಾನವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದರೋ, ಅಥವಾ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೋ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಯೇಽಪಿ ವಿಗ್ರಹವತ್ಯೋ ನ ವಾ । ನ ಪ್ರಥಮಃ । उपलम्भप्रसङ्गात् ।
 ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । ವಚನಾಥಯೋಗಾತ್ । ನಾನ್ತಯಃ । तद्रहितदेशवद्देशान्तरावस्थानोपपत्तौ
 तद्वैयर्थ्यादित्यत आह - तासां चेति ॥

ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಶರೀರ ಇದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಶರೀರ ಇದೆ' ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ನಮಗೂ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಶರೀರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತನಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವೋ, ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೋ; ಆದರಿಂದ ಉಳಿದ ಕಡೆಯು ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ತಾಸಾಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चाभिमानिदेवताभावो वाच्यः । यत् प्रागुक्तं
 तत्रास्त्येव तासां सर्वत्रानुगतिर्विग्रहश्चेति ब्रूमः ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶರೀರವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च दर्शनप्रसङ्गः सर्वगतानां विग्रहवतीनामपि
 तासामितरपदार्थेभ्यो विशेषसामार्थ्येनादर्शनसम्भवादिति भावः ।

ಹಾಗಾದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ದರ್ಶನವು ನಮಗೂ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದ್ದರೂ, ಶರೀರವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೂ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅವರಲ್ಲಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सन्तु देवताः प्रकृते किमायातमित्यत आह - अत इति॥
 यतोऽत्र मृदादिशब्दैर्देवता व्यपदिश्यन्तेऽतस्तासां चेतनत्वनेन श्रुत्युक्तं सर्वं
 वचनादिकं युक्तमतो न युक्तिविरुद्धं वेदवाक्यमिति भावः ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿರಲಿ; ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವಿಶೇಷಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರಲಿ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಥ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಚೇತನರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರೈಕವಚನಸ್ಯ ಸ್ವಗತತ್ವಾದಭಿಮಾನಿದೇವತೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತच्च
ಸಮುದಾಯವಿವಕ್ಷಯೇತಿ ಭಾವೇನ ತಾಸಾಮಿತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯತೇ । ಚೈತ್ಯುತರಸ್ತ್ರಾನುಗುಣ್ಯೇನಾತ್ರ ವಿಗ್ರಹಸ್ಯ
ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ ।

'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಏಕವಚನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು ? ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅನೇಕರಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಾಸಾಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ್ದನ್ನೇ ಮುಂದಿರುವ ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕವಚನವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಏಕವಚನವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತಾಸಾಮ್' ಎಂಬ ಬಹುವಚನಶಬ್ದದಿಂದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿರिति ಸ್ಮृत्याನುಕೂಲ್ಯಾಚ ತತ್ರ ಶಕ್ತಿಮಾತ್ರಮುಚ್ಯತೇ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿನಾಮ' ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೋ 'ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ಏಕವಚನಾಂತವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಿಂದ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಏಕವಚನವನ್ನು ಕೂಡ ಬಹುವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಮುನಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುನಿಗಳು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸ್ವಾಮ್ - ಕೃಷ್ಯತೇ ಚ ||೨||

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ವಾಭೀಪಿಕಾ - ಕೃಷ್ಯತೇ ಚ || ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಯೋಗಿಭಿಃ ಉಪಲಬ್ಧತೇ ಚ | ಅತಃಪಿ ನಾಧರ್ಶನವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||೨||

ಅರ್ಥ -- ದೃಶ್ಯತೇ ಚ = ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ್ಶನವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ दृश्यते च ॥२॥

तासां समार्थं महद्भिः ॥

ಅನುವಾದ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯೋಗಿ ಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೇವಲ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಾಸಾಂ = ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ = ಅಂತರ್ಧಾನ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಮಹದ್ಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ,

भाष्यम् - भविष्यत्पुराणे च -

‘पृथिव्याद्यभिमानिन्यो देवताः प्रथितौजसः ।

अचिन्त्याशक्तयस्तासां दृश्यन्ते मुनिभिश्च ताः ।

ताश्च सर्वगता नित्यं वासुदेवैकसंश्रयाः ॥’ इति ॥२॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये अभिमान्यधिकरणम् ॥ ३ ॥

ಅನುವಾದ - ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಅಚಿಂತ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ದೇವತೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನಿಯಮದಂತೆ, ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಹೇತುವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಿಂದ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣೇ ಚ = ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ - ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ = ಪ್ರಥಿವೀ, ಅಪ್ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾದ, ದೇವತಾಃ = ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಥಿತೌಜಸಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣರು, ತಾಶಾಂ = ಆ ದೇವತೆಗಳ, ಶಕ್ತಯಃ = ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಅಚಿಂತ್ಯಾಃ = ಚಿಂತಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮುನಿಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ತಾಃ = ಆ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು, ದೃಶ್ಯಂತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಯಾಃ = ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ನಿತ್ಯಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಸರ್ವಗತಾಃ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ, ವಾಸುದೇವೈಕಸಂಶ್ರಯಾಃ = ವಾಸುದೇವರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ವತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕದೇವತಾಕಲ್ಪನಾತ್ತಾಸಾಂ ಚ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯ-
ಕಲ್ಪನಾದ್ವರಂ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಣಹಮೇವ ಲಾಘವಾತ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡಿದರು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಲಘುಭೂತವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ವೇದೇನ ತತ್ಸಿದ್ಧಿಸ್ತತ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ವಿವಾದಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ
ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ ತತ್ಪ್ರಮೇವ ಪೂರ್ಯತಿ - ದೃಶ್ಯತೇ ಚೇತಿ ||

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

ವೇದದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾದವಿದೆ. ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಷ್ಟತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಮಭಿಮಾನಿದೇವತಾನಾಂ ತತ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯ ಚ ಮಹದ್ದಿವ್ಯಮಾನತ್ವಾದಿತರ್ಥಃ :

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾಜನರು ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ನೋಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು 'ದೃಷ್ಟತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್ ಕುತ ಏತದ್ವಿತ್ತತ ಆಹ - ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚೇತಿ

'ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್' ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣದ ವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣೇ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಾ ದೇವತಾಃ ಶಕ್ತಯಶ್ಚ | ಅಥವಾ ವಿಗ್ರಹವತೀನಾಂ ಸರ್ವಗತಾನಾಂ ತಾಸಾಂ ದರ್ಶನಪ್ರಸಕ್ತ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರವ್ಯಯಮ್ | ಕಿಮಗ್ನೈರ್ದೃಶ್ಯೇರ್ನ್ ಮಹದ್ವಿವಾ |

'ಮುನಿಭಿಶ್ಚ ತಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಶರೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಅಜ್ಞಾನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ ? ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಶ್ಯೋತ್ತರಂ ವಿಶ್ಲೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ | ದ್ವಿತೀಯೇಽಭ್ಯುಪಗಮೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಚೇತಿ |

ಅಜ್ಞಾನರಿಗೆ ದರ್ಶನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಹಜ್ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾತ್ತರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಥವಾ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಲಮಿಥ್ಯಾಯಾ ತಾಸಾಂ ವಚನಾದಿಕಂ ಕಥಮಿತ್ಯಸ್ಯೋತ್ತರಂ ತಾಸಾಮಿತಿ । परिच्छिन्नानामभिमानಿನೀनां कथमनेकाभिमान्यमानाधिष्ठातृत्वमपीत्यस्यानुगतिरिति । अनुपलब्धिबाधपरिहाराय सूत्रमिति ।

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಾಸಾಮ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು.

ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಅನುಗತೀ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೇಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च वाच्यं देवतासद्भावेऽपि कुतोऽत्र तद् व्यपदेशकल्पनेति । अचेतनानां वचनाद्यदृष्ट्या निर्दोषवाक्यस्याप्रामाण्यदृष्ट्या च तत्कल्पनोपपत्तेः ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದೇಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವು ಮಾತನಾಡುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ವೇದಗಳು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो वेदप्रामाण्ये युक्तिविरोधाभावयुक्तं तेन भगवतो
जगत्कारणत्वसाधनमिति सिद्धम् ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् अभिमान्यधिकरणम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ
ಲಕ್ಷಣವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು

ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಪ್ರಥಮ ಪಾದ

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ
(೨-೧-೩)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು
ಸಾರದೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃಹೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಗೀರ್ಥವರಚಿತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್

ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ

ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿभ्यां ॥ ಪೂರ್ವತ್ರ ಕೇವಲಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಉಕ್ತಃ ।
ಅತ್ರ ತು ದೃಢಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ । ತದ್ವಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ - “ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ
ನ್ಯಾಯ ಇದೃಶಃ” ಇತಿ ।

‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿभ्याಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣವು
ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ
ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.
ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ‘ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ ನ್ಯಾಯ ಈದೃಶಃ’
ದೃಢಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದೇ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ
ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

युक्तेर्दाढ्यं च न श्रुत्यप्रामाण्यं विनाऽनुपपद्यमानत्वम् । सिद्धान्तदशायामिहा-
प्यभावात् । पूर्वपक्षदशायां तु पूर्वत्रापि भावात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಯುಕ್ತಿಯು ದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥ ? ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ
ಏನೇ ಆದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ದಾಢ್ಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ‘ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನ್ನಬೇಕು.
ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಶೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಶೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು.
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಶೆಯಲ್ಲಿ ಈ

ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥ ?

किन्तु श्रुतिप्रतीतार्थत्यागं विनाऽनुपपद्यमानत्वम् ।

ಉತ್ತರ - 'ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದೇ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಇದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ದಾರ್ಢ್ಯ.

पूर्वत्र हि कारीयदिवृद्ध्यादि हेतुत्वरूपप्रतीतार्थत्यागेऽपि विसंवादो वैगुण्यादिनोपपन्नः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗುವು ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಾಗಲೂ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವಿಸಂಪಾದವು ಇರಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

इह तु जडस्य मृदादेर्वकृत्वादिरूपप्रतीतार्थत्यागे जडत्वादिकमनुपपन्नम् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಡವಾದ ಮೃತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ರತ್ವಾದಿಗಳು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ 'ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವು ವಕ್ರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

जडस्य कर्मज्ञानेन्द्रियादिहीनस्य वकृत्वकामयितृत्वादेरयोगात् ।

ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲೀ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಕ್ರತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾಮಯಿತ್ಯತ್ವ ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತು ಅನನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜಡತ್ವವಿರಲಿ ವಕ್ರತ್ವಾಭಾವವು ಇರುವುದು ಬೇಡ ಎಂಬ ಅಪ್ರಯೋಜಕಾಶಂಕೆಗೆ ಬಾಧಕಕರ್ತವಿದೆ.

इन्द्रियाणामपि संवादादिश्रवणात्तेषां चेन्द्रियान्तराभावात् ।

ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತದಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಭರಾಚೋ ವಿಜಯತೇತದಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವರಚಿತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್

ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ

ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿभ्यां ॥ ಪೂರ್ವತ್ರ ಕೇವಲಪುತ್ರವಿರೋಧ ಉಕ್ತಃ ।

ಅತ್ರ ತು ದೃಢಪುತ್ರವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ । ತದ್ವಕ್ತಮನುಷ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ - “ದೃಢಪುತ್ರವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ
ನ್ಯಾಯ ಇದೃಶಃ” ಇತಿ ।

‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿभ्याಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣವು
ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ
ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.
ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ‘ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ ನ್ಯಾಯ ಈದೃಶಃ’
ದೃಢಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದೇ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ
ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

युक्तेर्दाढ्यं च न श्रुत्यप्रामाण्यं विनाऽनुपपद्यमानत्वम् । सिद्धान्तदशायामिहा-
प्यभावात् । पूर्वपक्षदशायां तु पूर्वत्रापि भावात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಯುಕ್ತಿಯು ದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥ ? ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ
ಏನೇ ಆದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ದಾಢ್ಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ‘ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನ್ನಬೇಕು.
ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಶೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಶೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು.
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಶೆಯಲ್ಲಿ ಈ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥ ?

किन्तु श्रुतिप्रतीतिार्थत्यागं विनाऽनुपपद्यमानत्वम् ।

ಉತ್ತರ - 'ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದೇ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಇದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ದಾರ್ಢ್ಯ.

पूर्वत्र हि कारीयदिवृष्ट्यादि हेतुत्वरूपप्रतीतिार्थत्यागेऽपि विसंवादो वैगुण्यादिनोपपन्नः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗುವು ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಾಗಲೂ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವಿಸಂವಾದವು ಇರಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

इह तु जडस्य मृदादेर्वकृत्वादिरूपप्रतीतिार्थत्यागे जडत्वादिकमनुपपन्नम् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಡವಾದ ಮೃತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ರತ್ವಾದಿಗಳು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ 'ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೃತ್'ನ ವಕ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವು ವಕ್ರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

जडस्य कर्मज्ञानेन्द्रियादिहीनस्य वकृत्वकामयितृत्वादेरयोगात् ।

ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲೀ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಕ್ರತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾಮಯಿತ್ಯತ್ವ ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತು ಅನನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜಡತ್ವವಿರಲಿ ವಕ್ರತ್ವಾಭಾವವು ಇರುವುದು ಬೇಡ ಎಂಬ ಅಪ್ರಯೋಜಕಾಶಂಕೆಗೆ ಬಾಧಕತರ್ಕವಿದೆ.

इन्द्रियाणामपि संवादादिश्रवणात्तेषां चेन्द्रियान्तराभावात् ।

ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೨)

ಕೇವಲ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ಷತ್ವವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂವಾದವಿರುವುದೂ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜಡವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವಾದವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಮ್ ಸಂವಾದಾದಿಕರ್ತೃ ನ ಭವತಿ ಸ್ವಯಮೇವ ಇಂದ್ರಿಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಥಾ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಯುಕ್ತಿಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

व्याप्तिपक्षधर्मतावत्त्वं दाढ्यमिति सुधायामपि श्रुतिप्रतीतार्थाभावेन सह हेतोर्व्याप्यादिमत्त्वं विवक्षितम् । न त्वभिप्रेतार्थाभावेन ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ನೀವು 'ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡದೇ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವತ್ತ್ವಂ ದಾರ್ಢ್ಯಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಯಿತಲ್ಲವೇ ?

ಉತ್ತರ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಡವಾದ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು ಎಂಬುದು ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾದ ಅಭಿಮಾನಿ-ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡಿದರು ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥ. ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥದ ಅಭಾವವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥದ ಅಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ಷತ್ವವಿದೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರತೀತಾರ್ಥ. 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರಿ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳು ಇವೆ. ವಕ್ಷತ್ವಾಭಾವದಿಂದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಜಡತ್ವಹೇತುವಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷವಾದ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವಿರುವುದರಿಂದ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳಿರುವುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರಿಗೆ ವಕ್ಷತ್ವವೆಂಬ ಯಾವ

ಅರ್ಥವಿದೆಯೋ, ಅದರ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥದ ಅಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ 'ಮೃದಭಿಮಾನೀ ಚೇತನಃ ನ ವಕ್ತಾ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಚೇತನವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವ ಹೇತುವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವದ ಜೊತೆಗೆ ಜಡತ್ವವು ವ್ಯಾಪ್ತವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನತಾ ಎಂಬ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಚೇತನತ್ವವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧಯಲ್ಲಿರುವ 'ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವತ್ತ್ವಂ ದಾರ್ಢ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ 'ಶ್ರುತಿಪ್ರತೀತಾರ್ಥಾಭಾವೇನ ಸಹ ಯಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ತದನುಕೂಲಾ ಯಾ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾ ತದ್ವತ್ತ್ವಮ್' ನ ತು ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥಾಭಾವೇನ ಸಹ ಯಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ತದನುಕೂಲಾ ಯಾ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾ ತದ್ವತ್ತ್ವಮ್' ಎಂದು ವಿವರಿಸಬೇಕು.

ಅತ್ರ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೇನೋಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಾರಣತ್ವಾದಿಕಂ ನ ಯುಕ್ತಮುತ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚಿಂತಾ।

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿಗಳು ಅಯುಕ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ತದಯಂ ವೇದೋಪಪ್ರಮಾಣಮುತ ನೇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದಯಂ "ಮೃದಬ್ರವೀತ್" ಇತ್ಯಾದಿವೇದೈಕದೇಶೋ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧ ಉತ ನೇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದದ ಏಕದೇಶವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೋ, ಅಥವಾ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದಯಂ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಃ ಕಿಂ ಜಡಪರಃ ಕಿಂ ವಾಽಭಿಮಾನಿಚೇತನಪರಃ ಇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಜಡಪರವೋ, ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚೇತನಪರವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದರ್ಥಮಭಿಮನ್ಯಮಾನಮೃದಾಽನುಗತಾನಾಂ ವಿಗ್ರಹವತಾಮಭಿಮಾನಿನಾಮನುಪಲಬ್ಧಿಃ
ಕಿಮಭಾವಾತ್ಕಿಂ ವಾಽನ್ತರ್ಧಾನಾದಿತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮನ್ಯುಮಾನವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಕಾಣಿಸದೇ ಇರಲು ಅವರ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಕಾರಣವೋ? ಅಥವಾ ಇದ್ದೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಕಾರಣವೋ?

नच वेदापौरुषेयत्वस्य पूर्वत्र साधितत्वादपौरुषेयस्य चाप्रामाण्यायोगात्-
पूर्वपक्षानुदय इति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಿಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದು ಅಪೌರುಷೇಯವೋ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ?

१. अपौरुषेयत्वस्य प्रामाण्यं विनेव जडत्वादेर्वकृत्वाभावं विनानुपपत्तेन
वेदप्रामाण्यनिश्चय इति वा

२. पिपीलिकालिपिवदप्रमाणानुकरणश्रुकादिवाक्यवच्च न पुरुषदोषाभावमात्रेण
प्रामाण्यमिति वा

३. युक्तिविरोधादपौरुषेयत्वमेव नेति वेति पूर्वपक्षोदयात् ।

ಉತ್ತರ - ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ -

೧. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ನಿಯಮೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜಡತ್ವವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಜಡತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿಯೂ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೋ? ಅಥವಾ ಅನನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

೧. ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪುರುಷದೋಷ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅನುಕರಣ ಮಾಡುವ ಶುಕಾದಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷದೋಷ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನೇ ಗಿರಿಯು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ವಕ್ಯವಿನ್ ದೋಷ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಪ್ರಲಿಪ್ಪಾದಿ ದೋಷಗಳು ಆ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶುಕಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪುರುಷದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

೨. ಅಥವಾ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿದೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಕೈಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಬಹುಕಾಲದ ತನಕ ವೇದವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

एवं चास्याधिकरणस्योपाधिमभिदधता “दृढयुक्ति” इत्यनुव्याख्यानेनास्य पूर्वेण सङ्गतिरगतार्थता चोक्तेति ज्ञेयम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ದೃಢಯುಕ್ತಿದೋಷೇ ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೃಢ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅಗತಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः -

अभिमानिव्यपदेशस्तु ॥ सङ्गतिटीकादौ युक्तीत्येवोक्तिः पूर्वेणापौनरुक्त्यं सङ्गतिं च दर्शयितुं वृत्तवर्तिष्यमाणे वक्ति ॥ पूर्वत्रेति ॥

'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಹಿಂದಿನ ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ (೨-೧-೨)

ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು, ಮತ್ತು ಸಂಗತಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಲು 'ಸರ್ವತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕೈವಲ್ಯಂ ನಾಮಾನ್ಯಥೋಪಪತ್ತಯಾ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿತಾರ್ಥಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಮ್ ।
ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯೇನ ಕ್ರಮ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಭಾಷ್ಯटीकयोरस्फुटत्वादाह - तदुक्तमिति ॥

'ಕೇವಲಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಕೇವಲ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥೋಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಫಲವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿತವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ತ್ಯಾಜಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ-ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ 'ತದುಕ್ತಮ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सर्वत्रेति ॥ न केवलं “मृदब्रवीत्” इत्यादौ । किन्तु सर्वत्रापि वेदवाक्ये दृढयुक्तिविरोधे सति ईदृशः अन्यायस्वीकारेण विरोधपरिहारे न्यायप्रकारो द्रष्टव्य इत्यर्थः ॥

'ಸರ್ವತ್ರ' ಎಂದರೇ ಕೇವಲ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬಂದಾಗ ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹರಿಸುವ ನ್ಯಾಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - श्रुतिप्रतीतार्थत्यागं विनेति ॥ अत एव सुधायां “युक्तिविरोधाः किं प्रत्येकं परिहरणीयाः” इत्यादिना पुनर्युक्तिविरोधपरिहारमाक्षिप्यात्रत्ययुक्तेः व्याप्त्यादिमत्त्वोपपादनेन निरवकाशतोक्तेति भावः ॥

'ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿತಾರ್ಥತ್ಯಾಗಂ ವಿನಾ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾಃ ಕಿಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಪರಿಹರಣೀಯಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮತ್ತವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶತ್ವವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - व्याप्तिपक्षधर्मतेति ॥ प्रमितव्याप्तिपक्षधर्मतावद्युक्तः” इति सुधावाक्यतात्पर्यानुवादोऽयम् ॥ न त्वभिप्रेतेति ॥ अप्रामाण्येनेत्यर्थः ।

'ಪ್ರಮಿತವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವದ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸುಧಾವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವದ್ಯುಕ್ತಃ 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಭಿಪ್ರೇತ' ಎಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - "ವೇದೋ ವಿಷಯಃ | ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂಶಯಃ" ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ಫಲಚಿಂತಾಂಕಿಪೂರ್ವಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅತ್ರ ಶ್ರುತಿತಿ ||

'ವೇದೋ ವಿಷಯಃ | ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂಶಯಃ' ವೇದವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ. ಈ ಸಂಶಯದ ಫಲೀಭೂತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಅತ್ರ ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಆಯುಕ್ತವೋ, ಯುಕ್ತವೋ ? ಎಂಬುದು ಫಲೀಭೂತವಾದ ಸಂಶಯ. ಇದರ ನಂತರ ಬರುವ ಸಂಶಯವನ್ನು ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯುಕ್ತಿತಿ || ಮೃನ ವಕ್ತೃ ಜಡತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||
ವಿಗ್ರಹವತಾಮಿತಿ || ವಚನಾಧುಪಪತ್ಯರ್ಥಮೇತತ್ ||

'ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಃ ಉತ ನ' ಎಂದು ಮೂರನೆಯ ಸಂಶಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ' ಎಂಬುದರಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತೃ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವೇದಭಾಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ವಿಗ್ರಹವತಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನದಲ್ಲಿ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಕ್ಷ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ದೇಹಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಅಂತಹ ದೇಹಾದಿಗಳು ಕಾಣಿಸದೇ ಇರಲು ಏನು ಕಾರಣ ? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯಥಾಪಿ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮದೇವತಾಸತ್ತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯ ನ ತತ್ಪರತ್ವಮ್ |
ತಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಾಯಕಾಧೀನತ್ವಾತ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶರೀರ ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನಪರವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಾಯಕವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೀಡದಿದ್ದರೆ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಾಯಕವನ್ನು ಕೂಡ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - तथापि वचनादेशेतनपरत्वतात्पर्यनिर्णायकस्यात्र व्यक्तत्वाद्वाध-
परिहारायाभि मानिसत्त्वासत्त्वोपयुक्तैव चिन्ता प्रदर्शिता ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೂ ಕೂಡ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಮೊದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಬಲವಾದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೇ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದುಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथा चायमर्थः । यद्यभावनिमित्ता तेषामनुपलब्धिस्तदा तेषामभावेन
तदभिप्रायेण वचनादेर्नेतुमशक्यत्वाद्युक्तिविरोಧेन वेदोऽप्रमाणमिति न तेन
जगत्कारणत्वस्यसिद्धिः । अन्यथा तु सिद्धिरिति ।

ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ - ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆ ದೇವತೆಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಾಗ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಕಾಣದಿರುವಿಕೆಯು ಅಂತರ್ಧಾನನಿಮಿತ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವೇದವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ननु नित्यतया वेदस्य प्रामाण्ये व्यवस्थिते तद्विरुद्धाया युक्तेरेवा-
प्रामाण्यमुचितमिति । मैवम् । व्यासिपक्षधर्मतोपेताया युक्तेर्निरवकाशत्वात् । ततश्च
सत्प्रतिपक्षतया निश्चायकत्वाभावेनाप्रामाण्यं वेदस्य” इति सुधावाक्यं
विवृण्वन्नेतदारम्भमाक्षिप्य समाधत्ते ॥ नचेति ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನನು ನಿತ್ಯತಯಾ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತೇ ತದ್ವಿರುದ್ಧಾಯಾ ಯುಕ್ತೇರೇವಾ-
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಚಿತಮಿತಿ । ಮೈವಮ್ । ವ್ಯಾಸಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತೋಪೇತಾಯಾ ಯುಕ್ತೇರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್ ।
ತತಶ್ಚ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತಯಾ ನಿಶ್ಚಾಯಕತ್ವಾಭಾವೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವೇದಸ್ಯ' ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ
ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ

ಯುಕ್ತಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅನಾರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅತ್ಯಂತ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ಸಮಬಲವಾದಾಗ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯತೃಪ್ತವು ಬರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ನಿಶ್ಚಾಯಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಸುಧಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಆರಂಭಣೀಯತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಿಶ್ವಾಯಕತ್ವಾಭಾವೇನೈತದ್ಬಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ಪಿಪಿಲಿಕೇತಿ ||
 "ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿಶ್ವಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಮವಿರೋಧತಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ ಸಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಮೇವೈತನ್ಯುಶಯಾದಾಹ
 - ಅಪ್ರಮಾಣೇತಿ ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯು ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ನಿಶ್ವಾಯಕತ್ವಾಭಾವೇನ' ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪಿಪಿಲಿಕಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿಶ್ವಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಮವಿರೋಧತಃ' ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಪ್ರಮಾಣಾನುಕರಣ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ತತ್ರಾಪಿ ಮೂಲಪುರುಷದೋಷವತ್ವಮಸ್ತೀತಿ ಚೇನ | ಅನುಕರಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರುತೋದೀರಿತಸ್ಯಾನ್ಯತ್ವೇನ ತಜ್ಞಾತೀಯೇ ಪುರುಷದೋಷಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ತತ್ರ ತದಭಾವಾತ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮೂಲಪುರುಷನ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಗಿಳಿಗೆ ಎನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅನುಕರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಗಿಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ಮೂಲಪುರುಷನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದವೇ ಬೇರೆ. ಮೂಲಪುರುಷನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಶಬ್ದವೇ ಬೇರೆ. ತಜ್ಞತೀಯವಾದ ಮೂಲಪುರುಷನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೂ ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ದೋಷವು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಏತದನುಶಯಾದ್ವಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಂ ಯುಕ್ತೀತಿ ||

ಮೇಲಿನ ಸಮಾಧಾನವು ಸಮಂಜಸವಾಗದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ('ಅನುಶಯಾತ್' ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾದಿಮೂಲತ್ವಾವಶ್ಯಂಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ಸಙ್ಗತಿರिति||
 ಸೋಪಾನಾರೋಹಣರೂಪಾಽಽಕ್ಷೇಪರೂಪಾ ವೈತ್ಯರ್ಥಃ |

ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾದಿಮೂಲತ್ವವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು. ಸಂಗತಿ: ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಪಾನಾರೋಹಾರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿಗಳು ದೃಢವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆನ್ನೇನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಅಪಾತತಃ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಅನ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. 'ಮೃತ್ ನವತ್ತೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅಪಾತತಃ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವೇದದ ಏಕದೇಶವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಾರ.

ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದದ ವಾಕ್ಯೇಕದೇಶಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ.

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೇಗೆ ಆರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಅಥವಾ ಅನುಕರಿಸುವ ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಂತೆ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗತಾರ್ಥತ್ವಪರಿಹಾರ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

ननु पूर्वत्र कारीयदिवृत्त्यादिकं प्रति कारणत्वस्य शक्तिरूपस्यातीन्द्रियत्वाच्च तदभावः प्रत्यक्षः । किन्तु युक्तिसिद्धः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಿಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಅದು ಶಕ್ತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಕಾರಣತ್ವವು ಆತೀಂದ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರಣತ್ವಾಭಾವವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತು, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳಿದರೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಇದಂ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಕಂ ವೃಷ್ಟಾದಿಕಂ ಪ್ರತಿ ನ ಕಾರಣಮ್ ತದನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ತದನುಪಲಂಭಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕು.

अत्र तु मृदादीनां वचनक्रियावभावः प्रत्यक्ष इति प्रत्यक्षविरोध एवात्र नतु युक्तिविरोध इति कथं पादसङ्गतिः

ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಲ್ಲ. ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

इति चेन । अस्मदाद्यप्रत्यक्षादिकालीनमृदादेरेव वक्तृत्वादिश्रवणात् ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದ್ದವೋ, ಅವುಗಳಿಗೆ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ? ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದ ಆದಿಕಾಲದ ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಆವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

न चादिकालीनमृदादेः श्रुत्येकगम्यत्वाद्धर्मिग्राहकभुतिबाध इति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಆದಿಕಾಲದ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಶ್ರುತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಧರ್ಮಗ್ರಾಹಕವಾದ ಶ್ರುತಿಬಾಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಆದಿಕಾಲೇನಾ ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ, ಜಡತ್ವಾತ್ ವರ್ತಮಾನಕಾಲೇನಮೃದ್ವತ್' ಈಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಜಡವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ವಕ್ಯತ್ವವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷವು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದೇ ಶ್ರುತಿಯು ಆದಿಕಾಲದ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮಗ್ರಾಹಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

इदानीन्तनमृदादिकारणत्वेनादिकालीनमृदाद्यनुमानात् ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ - 'ವರ್ತಮಾನಕಾಲೇನಾ ಮೃತ್ ಸ್ವಸಹಾತೀಯ ಕಾರಣೋಪೇತಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಘಟವತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಘಟವು ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ತನಗೆ ಸಮಾನಹಾತೀಯವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಈಗ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾತೀಯವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

परसिद्धमात्रस्य वा पक्षीकरणात् । आदिकालीनमृदादेर्जडत्वं च मृत्वादिनाऽनुमेयम् ।

ಅಥವಾ 'ಆದಿಕಾಲೇನಾ ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರರಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪಕ್ಷವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ವಕ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲದ ಮೃದಾದಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಪರರು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ

ವಿಕೃತಿ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಗ್ರಾಹಕವಾದ ವಕ್ಯತ್ವ-ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಮೃತ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಆದಿಕಾಲೇನಾ ಮೃತ್ ನ ವಕ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವೇ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂದಿಗ್ಧಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದರೆ 'ಆದಿಕಾಲೇನಾ ಮೃತ್ ಜಡಭೂತೈವ ಮೃತ್ವಾತ್ ಇದಾನೀಂತನಮೃದ್ವಾತ್' ಈಗಿರುವ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವಿದೆ ಮತ್ತು ಜಡವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಆದಿಕಾಲದ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಮೃತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಜಡತ್ವವಿರಲೇಬೇಕು ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವಹೇತುವಿಗೆ ಸಂದಿಗ್ಧಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಚೈವ ಮೃತ್ವಾದಿನೈವಾವಕೃತ್ವಾಥನುಮೀಯತಾಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಮೃತ್ಪಾದಿಹೇತುವಿನಿಂದ ಅವಕ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಜಡತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ, ಪುನಃ ಮೃತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

**ವಕೃತ್ವಾದಿನಾ ಜಡತ್ವಸ್ಯೇವ ಮೃತ್ವಾದಿर्वಿರೋಧಾಪ್ರತಿತೀರವಕೃತ್ವಾದಿನಾ ಮೃತ್ವಾದೇರ್ವಾಪೇ-
ಸ್ಕುರತ್ವಾತ್ ।**

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು - 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ರೀ ಮೃತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪಕ್ಷಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೃತ್ವಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಅತ एवात्र टीकायां स्फुटव्याप्तिकमस्फुटपक्षधर्मताकं जडत्वं हेतुकृतम् ।
सुधायां तु स्फुटपक्षधर्मताकमस्फुटव्याप्तिकं मृत्वादिकं हेतुकृतम् ।**

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವುಳ್ಳ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವುಳ್ಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಹ || ಸಿದ್ಧಾಂತಯದಿತ್ಯಾದಿನಾ || ಅಯಂ ಭಾವಃ -

ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇಃ ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಸಿದ್ಧಸಾಧನಮ್ |

ದೇವತಾयाಸ್ತು ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಹೇತ್ವಸಿದ್ಧಾದಿಕಂ ಭವೇತ್ ||೧೧||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು 'ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು -

ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇಃ ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಸಿದ್ಧಸಾಧನಮ್ |

ದೇವತಾಯಾಸ್ತು ಪಕ್ಷತ್ವೇ ಹೇತ್ವಸಿದ್ಧಾದಿಕಂ ಭವೇತ್ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಡಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಜಡತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಿದ್ಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಾಗಲೀ, ಮೃತ್ಯುವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಹಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಮೃದಾದೇಃ ಸಿದ್ಧಾಂತೇಽಪಿ ವಕ್ತೃತ್ವಾದಿಕಮ್ |

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನೀವು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನತಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ನಚ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕಮಾನೇನ ವಕ್ತೃತ್ವಾದಿನಾ ಸಿದ್ಧಾಪಾಂ ದೇವತಾयां ಜಡತ್ವಮೃತ್ವಾದಿಕಮಸ್ತಿ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತೇನೆ ?

ಉತ್ತರ - ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರುತ್ಯೇಕಸಮಧಿಗಮ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತ್ಯೇಕಸಮಧಿಗಮ್ಯರಾದ ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜಡತ್ವಹೇತು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇತ್ವಸಿದ್ಧಿ ಸಂದಿಗ್ಧಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೂ ಬರುತ್ತವೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ತದ್ವಿಗ್ರಹತದಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತ್ಯಾದಿಕಂ, ತಸ್ಯಾ ಏವ “ಮೃದಬ್ರವೀತ್”
ಇತ್ಯಾದೌ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾದಿಕಂ ಚಾರ್ಯಾಪತ್ತಿಸಿದ್ಧಮ್ ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅವರು ಮಾತನಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವದ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ವೇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ನಚ ಬಹುಕಲ್ಪನಾತೋ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಲ್ಪನಮೇವ ವರಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ನೀವು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲವೇ ?

ಏತಃ

ಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾತೃವಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಿವೇ ಬಹುಕಲ್ಪನಾ ।

ಯುಕ್ತಾ ನತು ತತೋ ಭೀತ್ಯಾ ಪ್ರಮಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಪಙ್ಕವಃ ॥೧॥

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ -

ಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾತೃಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಬಹುಕಲ್ಪನಾ ।

ಯುಕ್ತಾ ನತು ತತೋ ಭೀತ್ಯಾ ಪ್ರಮಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಪಙ್ಕವಃ ॥

ಪ್ರಮಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಪಙ್ಕವಃ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಹಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾತ್ಪ್ರಮಿತಮ್ । ಕಿञ್ಚ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹೃತಸ್ಮತ್ಪ್ರಾದಿ-
ನಾಽಪ್ಯಭಿಮಾನ್ಯಾದಿಸಿದ್ಧಿಃ ।

ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದರೂ ನಿರ್ದೋಷತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

नच तत्प्रामाण्ये विवादः । तद्बीजस्य युक्तिविरोधस्य तत्राभावात् । न
ह्यभिमान्यादिसत्त्वं जडस्य वक्तृत्ववयुक्तिविरुद्धम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ನೀವು ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾದವಿದೆ.

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ
ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವರು ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು
ಒಪ್ಪಿದರೆ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ವಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

प्रकाशः -

“ननु मृदादिवचनाद्यभिधायकवाक्यस्य प्रत्यक्षविरोध एव” इत्यादिटीकां
व्यनक्ति ॥ नन्विति ॥

“ನನು ಮೃದಾದಿವಚನಾದ್ಯಭಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಏವ” ಮೃತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು
ಮಾತನಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ
ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೇಕೆ
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ‘ನನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪದ ಟೀಕಾಭಾಗವನ್ನು
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - युक्तीति ॥ विसंवादरूपयुक्तिसिद्ध इत्यर्थः । तथा च तत्र
युक्तिविरोधशङ्का युक्तेति भावः ।

ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳು ವೈಷ್ಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಯುಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಸಂವಾದರೂಪವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ
ಕಾರಣತ್ವಭಾವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ
ಮಾಡದೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन टीकायामयं शङ्का पूर्वाधिकरणपूर्वपक्ष एव कुतो न कृतेति चोद्यं निरस्तम् ।

ಹೀಗೆ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - कारीपदिर्वृष्टिहेतुत्वे वाक्यबोधे प्रत्यक्षविरोधाप्रसरेण विस्वादरूपयुक्तयैव कारीपदिर्वृष्ट्यादिहेतुत्वाभावस्य वाच्यत्वेन युक्तिविरोधस्यैव कारीपादिवाक्ये प्रसरादिति ।

ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳು ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳ ಕಾರಣತ್ವಭಾವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಕ್ಕೆಷ್ಟೇ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “तस्मादादिकालीनमृदादिकं पक्ष इति वक्तव्यम् । नच तत्प्रत्यक्षादिसिद्धमिति वेद एवोपजीव्यः” इत्यादिसुधोक्तशङ्कोत्तरे अत्र टीकायामपि बोधे इति भावेन सुधोक्तशङ्कासमाधी व्यनक्ति - न चादिकालीनेति ॥

‘ತಸ್ಮಾತ್ ಆದಿಕಾಲೀನಮೃದಾದಿಕಂ ಪಕ್ಷ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ನಚ ತತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಸಿದ್ಧಮಿತಿ ವೇದ ಏವೋಪಜೀವ್ಯಃ’ ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವಕ್ತೃತ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವೇ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತಹ ವೇದದಿಂದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ತೃತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ‘ನಚ ಆದಿಕಾಲೀನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सुधायां मृत्वस्येह टीकायां जडत्वस्य हेतुकरणे तात्पर्यं विवरीतुं शङ्कासमाधी आह - न चैवमिति ॥

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ವಕ್ತೃತ್ವಭಾವದ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅಭಿಮಾನಭೇದ (೨-೧-೨)

ಬೇರೆ ಹೇತುಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ ? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಆಶಂಕಿಸಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು'ನ ಚೈವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ एवेति ॥ द्वयोस्साध्यत्वादेवेत्यर्थः । टीकायां पूर्ववाद्युक्तेर्दोषोक्तेर-
स्फुटत्वात्तदनुक्तौ च श्रुत्यप्रामाण्यानिरासादित्यतः "चेतनपक्षीकारे हेतोरसिद्धेः"
इत्यादि सुधोक्तं दूषणं सङ्गृह्याह - अयं भाव इत्यादिना ॥

'ಅತ ಏವ' ಎಂದರೆ 'ವತ್ಯತ್ಪ್ರಭಾವ' ಮತ್ತು 'ಜಡತ್ವ' ಇವೆರಡೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದ 'ಮೃತ್ ನ ವತ್ತೇ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದೋಷವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಯುಕ್ತಿ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಚೇತನಪಕ್ಷೀಕಾರೇ ಹೇತೋರಸಿದ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಚೇತನವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದನ್ನೇ 'ಅಯಂ ಭಾವಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - श्लोकं व्याचष्टे - न हीति ॥ धर्मिग्राहकेत्युक्तम् ॥ तत्कथमित्यतः
"सर्वस्यास्यार्थापत्तितस्सिद्धत्वात्" इत्यादिना सुधायां "अचेतनानां वचनाद्यदृष्ट्या
निर्दोषवाक्यस्याप्रामाण्यादृष्ट्या च तत्कल्पनोपपत्तेः" इति टीकायां चोक्तमाह -
अभिमानीति ॥

ಸದ್ಭೂತದ ಸಂಗ್ರಹ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಚ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕಮಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕವಿರೋಧವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಸ್ಯಾರ್ಥಾಪತ್ತಿತಃ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಚೇತನಾನಾಂ ವಚನಾದ್ಯದೃಷ್ಟ್ಯಾ ನಿರ್ದೋಷವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಚ ತತ್ ಕಲ್ಪನೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ವತ್ಯತ್ಪ್ರಾದಿಧರ್ಮಪುರಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಮೃದಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯೇ ಕಲ್ಪಕವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ಅಭಿಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आदिपदेन मृदादिशब्दानां तत्र वृत्तिस्तेषामभिमन्यमानव्यापित्वमित्ये-
तद्वृत्ते ।

ಆದಿಪದದಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಚೇತನರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅचेतनानां वचनस्य निर्दोषवाक्येऽप्रामाण्यस्य चादर्शनेन तदुभयानुपपत्तिरूपार्थापत्त्या विग्रहादिमदभिमानिचेतनस्य “मृदब्रवीत्” इत्यादि-श्रुत्यर्थत्वेन कल्पनस्यावश्यकत्वात्तेषामभिमन्यमानपृथिव्याद्यव्यापित्वे तदनधिष्ठित-देशवदेशान्तरावस्थानोपपत्तौ तद्वैयर्थ्येन व्यापित्वे वाच्ये तदनुपलंभबाधपरिहाराय पिशाचादिवदन्तर्धानशक्त्यादेः कल्प्यत्वादित्यर्थः ।

ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಅಚೇತನ-ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡನ್ನು ಸರಿಹೊಂದಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಉಭಯಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧರಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಇರದಿದ್ದರೆ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಮೃದಾದಿಪದಾರ್ಥಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆಯೋ, ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇದ್ದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಏಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಪುನಃ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन टीकायां देवतासद्भावेऽपि कुतोऽत्र तद्व्यपदेशकल्पनेति शङ्कानिवर्तकत्वेनार्यापत्त्युक्तिरुपलक्षणम् । सुधोक्तदिशा उक्तं सर्वार्थकल्पकत्व-सम्भवादिति सूचितम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೂ (೨-೧-೨)

ದೇವತೆಗಳಿದ್ದರಿಂಬುದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन “मृदाद्यभिमानिनां देवतानामेव तत्र व्यपदेशात्” इति टीका उपपादिता भवति ।

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಮೃದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನಾಂ ದೇವತಾನಾಮೇವ ತತ್ರ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಮೃದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - टीकायां “नन्वप्रामाणिकदेवताकल्पनात्तासां च विशिष्टसामर्थ्यकल्पनाद्वरं वेदाप्रामाण्यग्रहणमेव । लाघवात्” इत्याशङ्क्य “दृश्यते च” इति सूत्रोक्तमहत्प्रत्यक्षसिद्धत्वेन समाधिरुक्तः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನನು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕದೇವತಾಕಲ್ಪನಾತ್ ತಾಸಾಂ ಚ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯಕಲ್ಪನಾದ್ವರಂ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಮೇವ । ಲಾಘವಾತ್' ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೇವಲ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಲ್ಲವೇ? ಬಹುಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗಿಂತ ವೇದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ಒಂದನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಲಾಘವವಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೃದಾದಿಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಇರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಜ್ಞಾನಿಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ-ವಲ್ಲವೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - स तूपलक्षणमिति भावेन वा वक्ष्यमाणादिशा तस्यारुचिग्रस्तत्वाद्वा। परिहारान्तरं विवक्षुरर्थापत्तेरन्यथासिद्धिमाशङ्क्य निराह - नचेति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಈ ಸಮಾಧಾನವು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೂ ಕೂಡ ವೇದದಿಂದಲೇ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗಮವನ್ನೇ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ವೇದದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಜ್ಞಾನಿಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಲು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು

ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೋ, ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನಿರ್ದೋಷವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದೃಶ್ಯಾ ಚ” ಇತಿ ಟೀಕಾಸೂಚಿತಮೇವ ಸಮಾಧಿಮಾಹ - ಯತ ಇತ್ಯಾದಿನಾ || ಜ್ಞೋಕೇನಾನ್ವಯ: |

‘ನಿರ್ದೋಷವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದೃಶ್ಯಾ ಚ’ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ‘ಯತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ. ‘ಯತಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೋಕದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಮಾತೃವ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ | “ತತ್ತಜ್ಞಾನಮಾನಿಷೇತೇ ತತ್ತದ್ವಸ್ತವಭಿಮಾನಿನಃ | ಸಂತಿ ತೇಷಾಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಶಕ್ತಿರನ್ಯೇಭ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ” ಇತ್ಯತ್ರ ಸುಧಾಪಾಂ “ಉಚ್ಯತೇ ಇತಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾಭಿಮಾನಿನ್ಯ ಇತ್ಯಾಗಮಮಪ್ಯತ್ರ ಸಂವಾದಿನಂ ದರ್ಶಯತಿ” ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ |

‘ಪ್ರಮಾತೃವ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ’ ಎಂದರ್ಥ.

‘ತತ್ತಜ್ಞಾನಮಾನಿಷೇತೇ ತತ್ತದ್ವಸ್ತವಭಿಮಾನಿನಃ’ |

ಸಂತಿ ತೇಷಾಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಶಕ್ತಿರನ್ಯೇಭ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ ||

ಪೃಥಿವೀ, ವರುಣ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೃತ್, ಜಲ, ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೃದಾದಿನಾಮಗಳಿಗೆ ವರುಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮೃತ್, ಜಲ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಇವರೇ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಅತಿಶಯವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯು ‘ಉಚ್ಯತೇ ಇತಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನ್ಯ ಇತಿ ಆಗಮಮಪಿ ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಿನಂ ದರ್ಶಯತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ‘ಉಚ್ಯತೇ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಆಗಮವನ್ನು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದ್ವಚನಂತಿ || ಕಿಂಚೇತಿ || ತದ್ವಿಜಸ್ಯೇತಿ || ಪೂರ್ವೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇತರಹೇತುಕಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಮುಪೇತ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇನೈವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕನಾದತ್ರ ಚ ಸ್ಮೃತೌ ತದಭಾವಾತ್ ||

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯು ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ತದಾಬೇಷ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಸ್ಫುಟಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

युक्तिविरोधविहीनेन स्मृतिवाक्येन साधितम् ।

अभिमान्यादिसत्त्वं तदप्रामाण्यं धुनोति हि ॥

ಇತಿ ಸಮಾಧೇಯಮಿತಿ ಭಾವ: ॥

ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿಹೀನೇನ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯೇನ ಸಾಧಿತಮ್ ।

ಅಭಿಮಾನಾದಿಸತ್ತ್ವಂ ತದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಧುನೋತಿ ಹಿ ॥

'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೇ ಜಡತ್ವಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಸ್ಫುಟಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಫುಟಿವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿರಾಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ಹೀತಿ ॥ अनुपलम्भस्तु पिशाचादिवदुपपन्न इति भाव: ।

ಮೃದಾದಿಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಇರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಅನುಪಲಂಭವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಇದ್ದರೂ ಅಸತ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಲಂಭವಿದ್ದ ಮಾತೃಕೆ ಅವರು ಆತ್ಮಂತ ಅಸತ್ವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಕ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' 'ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್' 'ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು' 'ತತ್ತ್ವೇಜಃ ಏಕತ್ವ' 'ಬೆಂಕಿಯು ನೋಡಿತು' 'ಶ್ರುಣೋತ ಗ್ರಾಮಾಃ' 'ಕಲ್ಲುಗಳು ಕೇಳಿದವು' 'ವಿದುಶೋನುಪ್ರಾಣಾಃ ಆಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೆ' 'ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ವಿವಾದ ಮಾಡಿದವು'. 'ಆಪೋ ವಾ ಅಕಾಮಯಂತ' 'ನೀರುಗಳು ಬಯಸಿದವು' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಚೇತನಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ನೀಲಂ ನಭಃ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಇವುಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಆಕಾಶವು ವಿಭುವಾದ್ದರಿಂದ ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶವು ನೀಲವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ, ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು. ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು, ತೇಜಸ್ಸು ನೋಡಿತು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮಣ್ಣಾದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕದೇಶವಾದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಮಗ್ರ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಈ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿ- ಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವು ಬರುತ್ತದೆ. (ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವು ಹೇಳು. ಇದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಅಸಿದ್ಧಿರೋಷ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಮೃತ್ತರೂಪ ಹೇಳುವಿನಿಂದ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.) ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳು ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೇ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ವಿರೋಧವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೇ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಒಂದೊಂದರ ಅಗತ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೇಃ ಪಕ್ಷತ್ತೇ ಸಿದ್ಧಸಾಧನಮ್ ।

ದೇವತಾಯಾಸ್ತು ಪಕ್ಷತ್ತೇ ಹೇತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಭವೇತ್ ॥

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಡಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಜಡತ್ವ ಹೇಳುವಿನಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೃದಭಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಿದ್ಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಾಗಲೀ, ಮೃತ್ವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

ಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾತ್ಮಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಯೇ ಒಹುಕಲ್ಪನಾ ।

ಯುಕ್ತಾ ತತ್ ತತೋ ಭೇತ್ಯಾ ಪ್ರಮಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಪಹವಃ ॥

ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿ, ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ, ಎರಡರ ಗುರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನನು “उपजीव्यविरोधे तु वेदस्यान्यार्थकल्पन” इत्यनुव्याख्यान उक्तत्वादादिकालीनमृदादि वक्तृत्वादौ चोपजीव्यप्रत्यक्षाद्यविरोधस्योक्तत्वाद्युक्तिमात्रस्य च श्रुतितो दुर्बलत्वात्तद्वाधेन प्रसिद्धस्यैव मृदादेर्वक्तृत्वादिकं श्रुत्यर्थोऽस्तु किमर्थान्तरकल्पनया ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಹಿಂದೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದರೆ 'ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧೇ ತು ವೇದಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಜೀವ್ಯಪ್ರಮಾಣದ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈಗಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಅರ್ಥಾಂತರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ? ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವಾಗಲೀ, ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ?

इति चेन्न । जडत्वादियुक्तीनामप्यवक्तृत्वादिकं विनाऽनुपपत्त्या निरवकाशत्वात् । अत एवोक्तमनुव्याख्याने “दृढयुक्त” इति ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಸಾಧು. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೋ, ಆ ಎಲ್ಲಾ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವೇ ಆಗಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಜಡತ್ವ ಎಂಬ ಹೇತು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಲಿಷ್ಠವಾದ

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಈಗಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ ನ್ಯಾಯ ಈದೃಶಃ' ವ್ಯಾಪ್ತಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿದ್ದಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಭಿಮಾನಿರೂಪಾನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೇಽಪ್ಯಭಿಮನ್ಯಮಾನಗತಮೃತ್ವಾದಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯಾಭಿ-
ಮಾನ್ಯಧೀನತ್ವಾತ್ "ತದಧೀನತ್ವಾತ್" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಭಿಮಾನಿಷು
ಮೃದಾದಿಭ್ಯೋಽಪಿ ಮುಖ್ಯತ್ವೇನಾಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವಾಚುಕ್ತೇಃ ಶ್ರುತ್ಯವಿರೋಧೇನ ತದಬಾध्यತ್ವಾಚ್ ||

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೃತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಯಾವ ಜಡವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೃತ್ಯುವು ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು ಜಡವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳು. ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರು. ಹೀಗೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ವಿಷಯಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವು ಯುಕ್ತಿಗೆ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಲೇಖಾಪ್ಯತಾಯಾಂ ಹಿ ಹೇತುರ್ಬಲತೈವ ನ |

किन्तु तत्प्रतिकूलत्वविशिष्टाऽत्र च नास्ति सा ||११||

ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲತ್ವವಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತ್ವ-ವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

महाराजकुमारोऽपि स्वस्वाच्छंयाविरोधिनः |

बाधते नैव लोकेऽपि दुर्बलान् भिक्षुकादिकान् ||१२||

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜನ ಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಯಾರು ವಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿರೋಧ ಮಾಡದ ಭಿಕ್ಷುಕನು ದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನचाತ್ರ युक्तेः श्रौतमुख्यार्थविरोधितारूपा प्रतिकूलतास्ति ।

ಪ್ರಕೃತ 'ಮೃತ್ವ ವಕ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವಿಕೆಯೆಂಬ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

मूर्खप्रसिद्धादप्यमुख्यार्थात्तदप्रसिद्धोऽपि प्राज्ञप्रसिद्धो मुख्यार्थः श्रेयान् ।
प्रयुज्यन्ते हि वेदे बहुषु स्थलेषु तत्तदभिमानिदेवतास्वेव तत्तच्छब्दाः ।

ಅದು ಹೀಗೆ - ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಮೂರ್ಖಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಿಂತಲೂ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಜ್ಞಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ಅಭಿಮಾನಿ-ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಜಡವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

नच प्रबलस्यापि दुर्बलाबाधेनैव स्वारस्ये सम्भवति तद्वाधकता युक्ता ।

ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸದೇ ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು - ಯುಕ್ತಿಯು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ರತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಚೇತನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ರತ್ವವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವನ್ಮಾಯದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದರೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಆವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯು ವಿರೋಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗದ ದುರ್ಬಲನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ? ಅದರಂತೆ.

तदधीनत्वादित्यनेनास्यागतार्थता तु तत्रैवोक्तेति ॥

ಹಾಗಾದರೆ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ತದಧೀನತ್ವಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಗತಾರ್ಥವಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಿಗ್ರಹಸ್ಯ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ॥ अभिमानिनो व्यपदेश इत्येकवचनान्तविग्रहस्येत्यर्थः॥

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ವಿಗ್ರಹಸ್ಯ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿಯೇ ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು, 'ಅಭಿಮಾನಿನಾಂ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿ ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಮುದಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಅಭಿಮಾನಿನಾಂ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೆ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಏಕವಚನಪ್ರಯೋಗವು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಯೆಂಬ ಪದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಮುಂದಿನ 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ್ದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಏಕವಚನವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ದೃಶ್ಯಂತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತುಷ್ಟೇ.

न तत्र शक्तिमात्रमिति ॥ तासां सामर्थ्यमिति भाष्येऽप्युत्तरस्मृत्यनुसारेण देवतापि विवक्षितेत्यर्थः ।

ದೇವತೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಜ್ಞಾನಿಜನರು ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

·ननु वेदादिप्रामाण्येऽविवादात्तत्त्यागेन देवतादौ योगिप्रत्यक्षोक्तिरपुनः । विवादबीजाभावस्योक्तत्वात् । अन्यथा योगिप्रत्यक्षे स्मृतेः प्रमाणीकरणायोगादिति पूर्वत्रारुच्याऽऽह ॥ अथवा विग्रहेति ॥

ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ವಿವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ವೇದವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೇ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆನ್ನಲು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬಾರದಿದ್ದಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವನಿಂದ ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-
ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತೃತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಥಮವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅರುಚಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ವಿಗ್ರಹ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅತ್ರ ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ “ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್” ಇತಿ ಹೇत्वो: “नच दर्शनप्रसङ्गः” इत्याद्यध्याहृतसाध्यान्वयादरुच्या “अभिमानिव्यपदेशः” इति श्रुतसाध्यान्वयेन मतान्तरमाह - अथवा वस्त्वन्तरमिति ॥

ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎರಡು ಹೇತುಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಚ ದರ್ಶನಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ಅಥವಾ ವಸ್ತುಂತರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

अनुपलब्धिबाधपरिहाराय सूत्रमिति ॥ योगिभिरप्यनुपलभ्यमानत्वान्ना-
स्त्यभिमानिदेवतेति शङ्कानिरासाय “दृश्यते च” इति सूत्रमित्यर्थः ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् अभिमान्यधिकरणं सम्पूर्णम् ॥३॥

'ಅನುಪಲಬ್ಧಿಬಾಧಪರಿಹಾರಾಯ ಸೂತ್ರಂ' ಎಂಬುದು ಟೀಕೆಯ ಮಾತು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು - ಯೋಗೀಜನರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

प्रकाशः -

“श्रुतिपुत्त्योः श्रुतेरेव प्राबल्यात्” इति टीकोक्तशङ्कां बीजोक्तिपूर्वं सुधारीत्या
व्यनक्ति - ननुपजीव्येति ॥ पूर्वाधिकरणानुव्याख्यान इत्यर्थः ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು 'ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತೋಃ ಶ್ರುತೇರೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನನೂಪಜೀವ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ. ನ ಎಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧೇ ತು ವೇದಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೇ' ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಜೀವ್ಯವ್ಯಮಾಣದ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उपजीव्यप्रत्यक्षाद्यविरोधस्येति ॥ इदानीन्तनमृदादिकारणत्वेनादिका लीनमृदाद्यनुमानेऽपि “मृदब्रवीत्” इत्यादिश्रुतिर्न मृदाद्यनुमापकयुक्तिमुपजीव्य प्रवृत्ता । किं त्ववकृत्यसाधकजडत्वयुक्तिमेवेत्यर्थः ।

'ಉಪಜೀವ್ಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದ್ಯವಿರೋಧಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಈಗಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಆದಿಕಾಲದ ಮೃದಾದಿಗಳು ಎಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಮೃದಾದ್ಯನುಮಾಪಕಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿ ಹೊರಟಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಹೊರತು, ಅವಶ್ಯತ್ವಸಾಧಕವಾದ ಜಡತ್ವಯುಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಆದಿಕಾಲೀನಮೃದಾದ್ಯನುಮಾನವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಜೀವ್ಯವ್ಯಮಾಣದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - टीकोक्तं समाधिमुपलक्षणं मत्वा “व्याप्तिपक्षधर्मतोपेताया युक्तेरप्रामाण्यायोगात्” इति सुधोक्तं तावदाह - जडत्वादीति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು 'ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷ-ಧರ್ಮತೋಪೇತಾಯಾ ಯುಕ್ತೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಯೋಗಾತ್' ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತ ಎಂಬ ಸುಧೆಯ ಮಾತನ್ನು ಜಡತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अनुपपत्तेरेव व्याप्तिशब्दार्थत्वेन तर्कताण्डवे व्यवस्थापितत्वादिति भावः ।

'ಜಡತ್ವಾದಿಯುಕ್ತೀನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಜಡತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಅನುಪಪತ್ತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.⁽¹⁾

(1) 'ಅವಿನಾಭಾವಃ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ' ಎಂಬುದು ನಾವು ಹೇಳುವ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ. 'ಸಾಧ್ಯಂವಿನಾ ಹೇತೋಃ ಅಭಾವಃ ಅಭಿಮಾನಾಧಿಕರಣ (೨-೧-೩)

ಪ್ರಕಾಶ: - उपजीव्यविरोधे त्वित्येतत्प्राबल्योपलक्षणमिति सुधायामेवोक्तमिति नात्र तस्य गत्युक्तिः ।

ಶ್ರುತಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯು ಉಪಜೀವ್ಯವೇ ಅಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಆಂತರ್ಯ. 'ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧೇ ತು' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪುನಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सुधोक्तेर्मूलमाह - अत एवेति ॥ सौत्रतुशब्दसूचितं "अन्यार्थकल्पने मुख्यार्थलाभात्" इति टीकोक्तं समाधिं सुधोक्तदिशा विवृणोति - अभिमानीति ॥

ನಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ 'ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಲಾಭಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಅಭಿಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अयं च परिहारो युक्तेर्दीर्घत्वमुपेत्येति ध्येयम् ॥ तदबाध्यत्वादिति॥ भ्रांतिरेव बाध्यते । ननु श्रुत्यर्थ इत्यर्थः ।

'ಅಭಿಮಾನಿರೂಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಿಹಾರವು ಯುಕ್ತಿಗೆ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಹೊರಟಿದೆ. 'ತದಬಾಧ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಷ್ಟೇ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಬಾಧಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु श्रुतिर्दुर्बलां युक्तिमेव बाधतां किमिति तामनुरुध्यादित्यत आह - प्रबलैरिति ॥

ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಬಾಧಿಸಲಿ, ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಬಲ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "अत्र च नास्ति स" इत्येतद् व्याचष्टे - नचेति ॥ ननु

ಅನುಪಪತ್ತಿಃ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೇತುವಿನ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೇ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 'ಯದ್ವೇಶಕಾಲತ್ವೇನ ಯೇನ ಸಾಧ್ಯೇನ ವಿನಾ ಯದ್ವೇಶಕಾಲತಃ ತಸ್ಯ ಹೇತೋಽನುಪಪತ್ತಿಃ ತಸ್ಯ ತೇನ ಸೈವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ' ಯಾವ ದೇಶಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾವ ದೇಶಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೋ, ಆಂತಹ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಹೇತುವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಸಾಧ್ಯಂವಿನಾ ಹೇತೋಃ ಅನುಪಪತ್ತಿರೇವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಚೇತನೇಷ್ವೇವ ಮುಖ್ಯತಯಾ ರೂಢತ್ವೇನ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕಥಂ ನ ಶ್ರುತೃರ್ಬಾಧ ಇತ್ಯತಃ
 “ಬಾಲರೂಢಿ ವಿನೈವಾಪಿ ವಿಢ್ವದ್ವಿಷಮಾಶ್ರಯಾತ್” ಇತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾಽಽಹ -
 ಮೃಕ್ಷೇತಿ ||

ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಯು ಬಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ
 ಎಂಬುದನ್ನು ‘ನ ಚಾರ್ಥ ಯುಕ್ತೇಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಆಚೇತನವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೂಢದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ
 ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಆಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಬಾಲರೂಢಿಂ
 ವಿನೈವಾಪಿ ವಿಢ್ವದ್ರೂಢಿಸಮಾಶ್ರಯಾತ್’ ಅಜ್ಞಾನರ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಢ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು
 ಆಶ್ರಯಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುತಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತಿನಿಂದ
 ಉತ್ತರಿಸಲು ‘ಮೂರ್ಖ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ದುರ್ಗಮವಾಕ್ಯಾನಾಮಕಾರ್ಯಮಾಹ - ವಿಶ್ವಹಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿನಾ || ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪೀತಿ||
 ಟೀಕಾಃ | ಪೂರ್ವಮುಕ್ತಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪೀತಿರ್ಯಃ | ಸೂತ್ರಕ್ರಮಾದಿಕಂ ಟೀಕಾಃ | ವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದಶಿಷ್ಯರಾಘವೇಂದ್ರಪತಿಕೃತೇ

ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶೋ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ||೩||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ವಿಗ್ರಹಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ
 ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ’ ಎಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಕೂಡ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಮೊದಲಿನ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರವೇ
 ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಬರಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.
 ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಎರಡನೆಯ
 ಸೂತ್ರವು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕ್ರಮದ ವಿನ್ಯಾಸವು ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಪ್ರಸಂಗಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
 ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

* * * * *

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಶ್ಯಃ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿ ವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾರಲು ಹೊರಟಿದೆ. ತಾನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಬಲ್ಯರ್ಥಾಧ್ಯತಾಯಾಂ ಹಿ ಹೇತುರ್ದುರ್ಬಲತ್ವೇ ನ |

ಕಿಂತು ತತ್ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಾತ್ ಚ ನಾಸ್ಮಿ ಸಾ ||೧||

ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲತ್ವವಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಣು - ಯುಕ್ತಿಯು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಚೇತನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದರೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಅವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗದ ದುರ್ಬಲನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಸದಧಿಕರಣ

(೨-೧-೪)

ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,
ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

***

ಅಸದಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಂ - ಅಸದಿತಿ चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॥

ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕೇವಲ ನಿಷೇಧಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

**ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅಸದಿತಿ चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॥ असत् विश्वप्रागभाव एव ।
जगत्कर्तृ नेश्वर इति चेन्न । कुतः? प्रतिषेधमात्रत्वात् अभावधर्मात्मतामन्तरेण
स्वरूपत एव निषेधबुद्धिविषयत्वादित्यर्थः ॥१॥**

ಅರ್ಥ -- ಅಸತ್ = ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ ಈಶ್ವರನಲ್ಲ. ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ = ಬೇರೆ ಧರ್ಮದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿಷೇಧ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವುದರಿಂದ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - 'असदेवेदमग्र आसीत्' (छां ६.२.१) 'असतः सद्जायत'
(क्र. १०.७२.३) इत्यादिनाऽसतः कारणत्वात्केविरोध इति ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್'ಮಾತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅಭಾವ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಭಾವಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಿತು.

ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಸತ್ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿಪ್ಲವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮೊದಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನೇ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಸದೇವ, ಅಸತ್ = ಪದಾರ್ಥವು ಮಾತ್ರ, ಅಸೀತ್ = ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಅಸತಃ = ಅಸತ್ತಿನ ದೇಯಿಂದ, ಸತ್ = ಸತ್ಪದಾರ್ಥವು, ಅಜಾಯತ = ಹುಟ್ಟಿತು. ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ, ಅಸತಃ = ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ, ಕಾರಣತ್ವೋಕ್ತೇಃ = ಅಸತ್ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳ, ವಿರೋಧಃ = ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

भाष्यम् - अतो बक्ति -

॥ असदिति चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॥१॥

प्रतिषेधमात्रत्वान्नासतः कारणत्वं युक्तम् ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥವು ನಿಷೇಧ ಸ್ವಭಾವವಾದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರಿಹಾರಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅತಃ = ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು, ವಕ್ತಿ = ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ = ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ನಿಷೇಧಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಅಸತಃ = ಅಭಾವಕ್ಕೆ, ಕಾರಣತ್ವಂ = ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು, ನ ಯುಕ್ತಮ್ = ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅಸತಃ ಕಾರಣತ್ವಾದ್ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ ವೇದವಾಕ್ಯಮಿತ್ಯೇತದತ್ರಂ ನಿಷಿದ್ಧಯತೇ ।

ಅನುವಾದ - ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರಮಾಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುವ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾಯಿತು. ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಪ್ರವಾದ ಅಭಾವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಸತಃ = ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ, ಕಾರಣತ್ವಾದ್ = ಕಾರಣತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಾಕ್ಯಮ್ = 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ' ಎಂಬ ವೇದವು, ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಂ = ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ, ಇತ್ಯೇತತ್ = ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು, ಅತ್ರ = ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ನಿಷಿದ್ಧತೇ = ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವಯೇಽಪಿ 'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾಽ-
ಮುಖ್ಯತ್ವೇನಾನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ವಾಚ್ಯತ್ವೇನಾಙ್ಗೀಕಾರಾದಸತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ । ತಥಾ
ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಾಸಮನ್ವಯಮತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧಯತೇ । ಸಮಯಸ್ಯೋಪರಿ ನಿಷೇಧಾತ್ । ಅರ್ಥಾದ್
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೋಽಪಿ ನಿರಾಕ್ರಿಯತೇ ॥೧॥

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರಮಾಸೀತ್' ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಅಭಾವದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತು' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಸತ್ಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶೂನ್ಯಮತವೆನಿಸಿದ ಬೌದ್ಧಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ = ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮಣಿ = ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ, ಸಮನ್ವಯೇಽಪಿ = ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ, ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸೂತ್ರಗೊಂದ, ಅಮುಖ್ಯತ್ವೇನ ಅನ್ಯಸ್ಯ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಅನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ = ಭಗವದತಿರಿಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೂ, ವಾಚ್ಯತ್ವೇನ = ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು, ಅಂಗೀಕಾರಾತ್ = ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಅಸತಃ = ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಪಾರಣತ್ವವು, ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ = ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತಥಾ = ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮೇಯ = ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ, ಅಸನ್ನತಮತ್ರ = ಅಸತ್ ಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು, ಅತ್ರ = ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ನಿಷಿದ್ಧತೇ = ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಮಯಸ್ಯ = ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು, ಉಪರಿ = ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ, ನಿಷೇಧಾತ್ = ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಸ್ಯ ಪರಿಹಿಯಮಾನ್ವಾದಸ್ತಿ
ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಭವಿತಿಃ । ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಹೀಕೃತಮ್ । ತಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧತ್ವೇ ಲಕ್ಷಣಾಸಮ್ಮಭಾವಾತ್
ನಿರಾಕರತವ್ಯ ಎವ । ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಮೇವ ವಿಷಯಃ ತದ್ವಿಷ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಮಯುಕ್ತಂ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।
ಶ್ರುತಿವಿಗಾಂ ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ । ತತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಿ - ಅಸದೇವೇತಿ ॥

(೧) ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಲಕ್ಷಣವು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾಗಲೇ ಬೇಕು.

ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವೇ ವಿಷಯ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯುಕ್ತವೇ ಅಯುಕ್ತವೇ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಪರಸ್ಪರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವೇ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. 'ಅಸದೇವ' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಮ್ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ । ನ ಚ 'ಯತೋ
ವಾ ಇಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಃ ಪ್ರಮಾಣಮ್ । 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾಸತೋಽಪಿ

(೧) ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ ದಿನಾಂಕ : ೧೬-೧೨-೨೦೧೦. ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿದ ದಿನಾಂಕ :

೧-೩-೨೦೧೬ ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಇದೂ ನಿರ್ದೇಶನ.

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಕಾರಣತ್ವೋಕ್ತೆ: । ನ हि श्रुतिव्याविशेषेऽन्यया ब्रह्मणः कारणत्वं सेत्स्यत्यन्यया तु नासत् इति युक्तम् । अतोऽसदेव जगत्कारणमिति न जगत्कारणत्वं ब्रह्मणः । तथा चोक्तं लक्षणं दुष्टमिति भावः । अत्र सर्वत्रासच्छब्देन प्रलयवर्तिविश्वप्राग-भावोऽभिधीयते । कारणशब्देन कर्तृत्यवधेयम् । स्यादेतत् । श्रुतिद्वयेन सन्देह एव नान्यतरपक्षावधारणमिति । न, पूर्वपक्षे सयुक्तिकत्वस्य वक्ष्यमाणत्वादिति । सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्याक्षेपांशस्य पूर्वमेव विवृतत्वात् परिहारांशं व्याचष्टे - अत इति ॥

ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕಾರಣನಲ್ಲ. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರವು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಸತ್ತನ್ನೂ ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿತ್ವಧರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ 'ಯತೋ ವಾ' ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಸದೇವ' ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ತೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗಿದೆ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಲಕ್ಷಣವು ದುಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಣಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಿನ್ನಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಎರಡು ಶ್ರುತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಯಾವುದನ್ನೂ ಅವಧಾರಣ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಸತ್ತಿಗೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಾಂಶವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಿಹಾರಾಂಶವನ್ನು ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ 'ಅತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ.

तत्त्वप्रकाशिका - युक्तमेव विष्णोर्जगत्कारणत्वं न त्वसतः । तस्याभावधर्मात्मतामन्तरेण स्वरूपत एव प्रतिषेधबुद्धिविषयत्वात् । न हि घटप्रागभावस्य कारणत्वं सम्भवतीति भावः (न हि शशविषाणादीनां यत्किञ्चित् प्रति कारणत्वं सम्भवतीति भावः) नन्वेतस्मिन्नधिकरणेऽसतो जगत्कारणत्वं वदतां

ಶून್ಯವಾದಿನಾಂ समयो निराक्रियते न तु श्रुतिप्राप्तमसम्मतम् । 'एतेन सर्वे व्याख्याताः' इत्यसददिशब्दानां ब्रह्मविषयत्वस्योक्तत्वेनासतः प्राप्त्यभावात् । अतोऽप्यव्याख्यानमेतदित्यत आह - असत इति ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಅಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ ಎಂಬುದು ಅಭಾವತ್ವರೂಪಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರತೀತವಾಗದೇ ಕೇವಲ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ನಿಷೇಧಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಅಭಾವ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವ ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಘಟಪ್ರಾಣಭಾವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಂಭವಿಸಲಾರದು.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿಗೆ (ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ) ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಹೇಳುವ ಬೌದ್ಧಮತದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿಲ್ಲ - ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಸದಾದಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವೂ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರಣವಾದವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಗೆ 'ಅಸತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

(ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಟೀಕಾದ ಪ್ರಕಾರ 'ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವ ಕಾರಣ' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಭಾವಬೋಧಕಾರರು 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯವೆಂದೇ ಅರ್ಥ - ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವವಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ 'ಶೂನ್ಯವೇ ಕಾರಣ' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ 'ನ ಹಿ ಘಟಪ್ರಾಣಭಾವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಂಭವತೀತಿಭಾವಃ' ಎಂದು ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು 'ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಅಸಚ್ಚೈದ್ವೇನ ಪ್ರಲಯವರ್ತಿವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವೋಽಭಿಧೀಯತೇ' ಮುಂತಾದ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 'ಘಟಪ್ರಾಣಭಾವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ಶಶವಿಷಾಣಾದೀನಾಂ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಪಾಠಾಂತರವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾವಬೋಧದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. (ರಾಯರು ಪ್ರಾಣಭಾವಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಹೇಗೆ ಶಶವಿಷಾಣಾವು ಕಾರಣವಾಗಲಾರದೋ ಹಾಗೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವವು ಕಾರಣವಾಗಲಾರದೆಂದು ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾನೆ).

तत्त्वप्रकाशिका - अत्राधिकरणेऽसतः कारणत्वप्रलयस्थितत्वाभिधायकश्रुत्या विरुद्धं विष्णोर्जगत्कारणत्वाभिधायकं वेदवाक्यमिति श्रुतिप्राप्तमेवासम्मतं निराक्रियते न तु समय इत्यर्थः । ननूक्तमेवासतो न श्रुतौ प्राप्तिरिति तत्राह -
असदधिकरण (१-०-१)

ಸರ್ವೇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿಗೆ ವಿಶ್ವಕಾರಣತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯಕಾಲಸಿಂಹತತ್ವಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಸದ್ವಾದವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಶೂನ್ಯ ಕಾರಣ ಎಂಬ ದರ್ಶನದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸದ್ವಾದದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವಲ್ಲ ? ಎಂದರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. 'ಸರ್ವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ವಸ್ತವೇವಮಸತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ನಿರ್ವಾಪಿ ಸಮಯೋಽತ್ರ ನಿರಾಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ತಥೇತಿ ॥

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಅಸದ್ವಾದದ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ, ಶೂನ್ಯವಾದದ ನಿರಾಕರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ? ಎಂದರೆ 'ತಥಾ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಮುಖ್ಯತಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಶೂನ್ಯವಾದಿಸಮಯತಸ್ಯೋಪರಿತನಪಾದೇ ನಿರಾಕರಣ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ । ಅತ್ರ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಾಸನ್ನತಂ ನಿರಾಕ್ರಿಯತ ಇತ್ಯೇವಾಚ್ಛೇದಕಾರ್ಯಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಪೌನಃಕರ್ತವ್ಯಾಪಾತದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಾಚಿಶ್ರುತಃ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಾಸನ್ನತವಿರೋಧೋ ನಿರಾಕ್ರಿಯತೇ ತತ್ತ್ವೇತದಧಿಕರಣಂ ತೃತೀಯಪಾದೇ ನಿಬಂಧನೀಯಂ ನ ತು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾತ್ಮಕೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪಾದ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅರ್ಥಾದಿತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಥಾ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಾಸನ್ನತಮತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಥಾ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಅಸನ್ನತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ. ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಅಸನ್ನತ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ. ಬೌದ್ಧಸಮಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಒಂದೇ ಸಮಯವನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರ ಮೇಲೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವಮತದ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಣ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರರೂಪವಾದ ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅರ್ಥಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಕೇವಲಮತ್ರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ ಪರಿಹಿಯತೇ, येनासङ्गतिः । किं नाम करणमभिमतं प्रलयेऽसद्भवितुमर्हति वस्तुत्वात् कार्यवदित्याद्यसतः कारणत्व-प्रतिपादकयुक्तिविरोधोऽपीति भावः । तथापि युक्तिविरोधमात्रपरिहारात्मके पादे श्रुतियुक्तिविरोधपरिहारोऽसङ्गत इत्यतोऽर्थादित्युक्तम् । नात्र श्रुतियुक्त्योः स्वतन्त्रं विराधद्वयं परिहियते किं तु श्रुतिविरोधपरिहारेणाप्यन्ततो युक्तिविरोध एव । तथा हि - अत्रासतः कारणत्वप्रतिपादकयुक्तिः पूर्ववादिनोपन्यस्यते । तस्याइव निर्मूलाया असाधकत्वात् तन्मूलभूता च श्रुतिरुच्यते । तथा चानुपपन्नभाषित्वेन श्रुतेरर्थान्तरे प्रामाण्याभाव इति तद्वಿरोಧे परिಹತೇ ನಿರ್ಮೂಲಯುಕ್ತೇಃ ಸ್ವತಃ ಏವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ । ಅತಃತ್ರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಙ್ಗತ್ವಾನ, ನಾ ಸಂಗತೀರಿತಿ ಯುಕ್ತಮೇವೋಕ್ತವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ೮ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಅಭಿಮತಂ ಕಾರಣಮ್ ಪ್ರಲಯೇ ಅಸದ್ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ವಸ್ತುತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯವತ್' - ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವುದು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅದು ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾರ್ಯದಂತೆ - ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ-ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಅರ್ಥಾತ್ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಮಾತ್ರ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೂ ಸಹ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಅರ್ಥಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಎರಡು ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರದ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಾತ್ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಇಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಅದರಿಂದ ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಅನುಮಿತಾರ್ಥದ ಸಾಧನೆಯು ಶಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥ ಕೂಡದ ಕಾರಣ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಪುನಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದು ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರದ ಅಂಗಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ, ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಈ ಪಾದಾಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅಸಂಗತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ಅಪೀತೀ ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾದಸಮಂಜಸಮ್ ||೨||

ಅಭಾವದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವಕರ್ತೃತ್ವವಾದವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅಪೀತೀ ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾದಸಮಂಜಸಮ್ || ಅಪೀತೀ ಪ್ರಲಯೇ | ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ |
ಅಸಂಮಾತ್ರವತ್ವಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ | ಅಸತ್ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಅಸಮಂಜಸಂ ಅಯುಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||೨||

ಅರ್ಥ - - ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದುದರಿಂದ ಅಭಾವಕರ್ತೃತ್ವವು, ಅಸಮಂಜಸಮ್ = ಅಭಾವವೇ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಮತವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಅಪೀತೀ ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾದಸಮಂಜಸಮ್ ||೨||

ಅನುವಾದ - ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಸತ್ಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅರ್ಥತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವದ ವಿರೋಧದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ವಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯು ಬರಬೇಕಿತ್ತು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕವಾದ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅರ್ಥಾತ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೋ = ಯುಕ್ತಿಯು ವಿರೋಧವನ್ನು ಕೂಡ, ಅರ್ಥಾತ್ = ಪರಿಯಮಾನದಲ್ಲಿ, ನಿರಾಕ್ರಿಯತೇ = ಇಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भाष्यम् — असत् उत्पत्तौ प्रलयेऽपि सर्वासत्त्वमेव स्यात् ॥२॥

ಅನುವಾದ - ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅಸತ್ತೇ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಸತ್ = ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ, ಉತ್ಪತ್ತೌ = ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಪ್ರಳಯೇಽಪಿ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಮೇವ = ಎಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು, ಸ್ಯಾತ್ = ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

तत्त्वप्रकाशिका

तत्त्वप्रकाशिका—यदुक्तं प्रतिषेधमात्रत्वाच्छशविषाणादिवदसतो नकारणत्वमिति न तयुक्तम्। युक्तिविरुद्धस्यापि श्रुतिबलात् कस्यचिदसतः कारणत्वस्याभ्युपगमे बाधकाभावात्। न च शशविषाणादीनामपि तथात्वप्रसङ्गः। सत्सु वैलक्षण्यवदसत्त्वपि वैलक्षण्योपपत्तेरित्याशङ्कं परिहरत्स्त्रमुपन्यस्य व्याचष्टे — अपीताविति ॥

ಕೇವಲ ನಿಷೇಧಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಸತ್ತು ವಿಷಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಮೊಲದ ಕೊಂಬಿನಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಯಾವ ಬಾಧಕವೂ ಬರಲಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳಿಗೂ ಕಾರಣತ್ವ ಬರಲಿ ಎಂಬ ಆಪತ್ತಿ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಇದ್ದಂತೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ಅಪೀತೌ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - असतः सकाशाज्जगदुत्पत्तावभ्युपेतायां प्रलये
असन्मात्रावशेषः प्रसज्येत । कार्यनाशे कारणमात्रावशेषनियमात् । अतोऽसमञ्जसम
सन्मतमित्यर्थः ॥ ९ ॥

ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿ ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.
ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾರ್ಯನಾಶವಾದಾಗ ಕೇವಲ ಕಾರಣವೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಅಸದ್ಭಾವವು ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

सूत्रम् - न तु दृष्टान्तभावात् ॥३॥

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ತತ್ವಗಳಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ
ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮತವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

सूत्रदीपिका - न तु दृष्टान्तभावात् ॥ तुशब्दोऽवधारणे । प्रलये सर्वासत्त्वं न
युज्यते । कुतः? तदा सर्वपदार्थसत्त्वं एव दृष्टान्तस्य भावात् सद्भावादित्यर्थः
॥३॥

ಅರ್ಥ -- 'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ನ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ
ಎಂಬುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳು ಇರುತ್ತವೆನ್ನಲು
ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್ = ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ न तु दृष्टान्तभावात् ॥३॥

प्रलये सर्वासत्त्वं भावे दृष्टान्ताभावादेव न युज्यते । सत उत्पत्तिः
सशेषविनाशश्च हि लोके दृष्टः ॥३॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಅನೇಕ ತತ್ವಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸತ್ಯ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದರ ಅವಶೇಷಗಳು ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಲಯೇ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಾಸತ್ಯಂ = ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು, ನ ಯುಷ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಷೇ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಇದೆ ಎನ್ನಲು, ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್ = ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಇರುತ್ತದೆ. ಸತಃ = ಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ, ಉತ್ಪತ್ತಿಃ = ಉತ್ಪತ್ತಿಯು, ಚ = ಮತ್ತು ಸರ್ವೇಶವಿನಾಶಃ = ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು, ಲೋಕೇ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ದೃಷ್ಟಃ = ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಸ್ಮಾಭಿರಪಿ ಪ್ರಲಯೇಽಸನ್ಮಾತ್ರಾವಶೇಷಸ್ಯಾಭಿಲಿಖಿತತ್ವಾತ್
ಅನಿಷ್ಟಾಪಾದನಮೇತದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನ ತ್ವಿತಿ ।

ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅಸತ್ತೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಮಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ನಮಗೆ ಯಾವ ಅನಿಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಪಾದನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ನ ತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ವಂ ಯುಜ್ಯತೇ । ತದಾ ಪದಾರ್ಥಸತ್ತ್ವಸ್ಯೈವ
ದೃಶ್ಯಾಂತವಲೇನ ಸಾಧಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ಅತಃ ಪರಸ್ಯೇಷಮಪಿ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಾಪಾದನಂ
ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಪರಿತ್ಯಾಗರೂಪತ್ವಾತ್ ಭವೇದೇವಾನಿಷ್ಟಾಪಾದನಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಕೋಽಸೌ ಪ್ರಲಯೇ
ಪದಾರ್ಥಸತ್ತ್ವಸಾಧನೇ ದೃಶ್ಯಾಂತ ಇತಿ ತತ್ರಾಹ - ಸತ ಇತಿ ॥

ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ತೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಪದಾರ್ಥವು ಸದ್‌ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಾಪಾದನ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದರೂ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥಸತ್ತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ಅಪಲಾಪ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಅನಿಷ್ಟಾಪಾದನೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಸತ್ತ್ವ ಸಾಧನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಯಾವುದೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ 'ಸತಃ' ಎಂದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರೈತೌ ಪ್ರಯೋಗೋ ಭವತಃ - 'ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನೋಪತ್ತಿಃ ಸತೋ
ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ उत्पत्तित्वाद् घटोत्पत्तिवत्' 'विमतो विनाशः सशेषो विनाशत्वात्
घटविनाशवदिति । एवं विप्रतिपन्नोत्पत्तिविनाशयोः सत्पूर्वकत्वे सशेषत्वे च सिद्धे
प्रलये पदार्थसत्त्वमेव सिध्यति ॥ १० ॥

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅನುಮಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ೧. ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ
ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ, ಘಟೋತ್ಪತ್ತಿಯಂತೆ.
೨. ವಿಮತವಾದ ವಿಶ್ವನಾಶವು ಅವಶೇಷಸಹಿತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ನಾಶವಾದುದರಿಂದ
ಘಟನಾಶದಂತೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳಿಗೆ ಸತ್ಪೂರ್ವಕತ್ವ ಮತ್ತು
ಸಶೇಷತ್ವಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥ ಇದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ ॥

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ
ಅಭಾವದಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ ॥ ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಪಕ್ಷೇ । ದೋಷಾತ್
ದೃಶಾಂತಾಭಾವಾಖ್ಯದೋಷಾಚ ನ ತತ್ಪಕ್ಷೋ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೪॥

ಅರ್ಥ -- ಸ್ವಪಕ್ಷೇ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ದೋಷಾಚ್ಚ =
ಅನುಮಾನವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಗಭಾವದಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬ ಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

भाष्यम् - ॥ स्वपक्षदोषाच ॥४॥

दृशान्ताभावादेव ॥४॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕೇವಲ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿಷ್ಟವೆಂದಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲ. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದದ್ದನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ದೋಷವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವಾದೇವ = ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಿ ಸಕೇಷವಾತವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಯೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಪರित್ಯಾಗಪ್ರಾಪ್ತಾ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಮನಿಹಮಪಿ ತ್ವಪ್ರಾಮಾಣಿಕ-
ತ್ವಾಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸ್ವಪಕ್ಷೇತಿ ||

ಕೇವಲ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಸತ್ತೆಂಬುದು ಅನಿಷ್ಟವೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲ, ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ 'ಸ್ವಪಕ್ಷ' ಎಂಬುದರಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ತಾವತ್ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧಿಮ್ | ನಾಪ್ಯಾಗಮೇನ | ತಸ್ಯಾಭಾವಾತ್ | ಅನುಮಾನಮಪಿ ಕಿಂ 'ಪ್ರಲಯಃ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್, ಭವೇತ್ಯಪರಂಪರಯಾ ವಾ | ನಾಥಃ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಪಕ್ಷೇ ದೃಶ್ಯಾಂತಾಭಾವೇನಾನುಮಾನಸ್ಯ ದೃಢತ್ವಾತ್ | ವ್ಯಾತಿರೇಕೇಽತಿಪ್ರಸಕ್ತಃ | ಏತೇನ ದ್ವಿತೀಯೋಽಪಿ ಪರಾಸ್ತಃ | ಅತಃ ಪ್ರಲಯೇ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ ತದಭ್ಯುಪಗಮೋಽನಿಹಿತ ಇತಿ ಭಾವಃ || ೧೧ ||

ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಲ್ಲ. ಆಗಮದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಆಗಮವೇ ಇಲ್ಲ. ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ ? ಅಥವಾ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೋ ?

ಮೊದಲನೇ ಪಕ್ಷ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಭಾವವಿದೆ ಎನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅನುಮಾನವು ದುಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುವಾಗ ಅನ್ವಯದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ದೋಷವಾಗಲಾರದೆಂದರೆ ವ್ಯತಿರೇಕದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಸತ್ತ್ವ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದು. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವಾಭಾವವಿದೆಯೋ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಲಯಕಾಲತ್ವಾಭಾವವಿದೆ- ಎಂದು ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಲಯಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇರಬೇಕಾದೀತು, ಹಾಗಾಗಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥವೂ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ, ನಷ್ಟಭಾವಪದಾರ್ಥದಂತೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅಸತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥವೂ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸತ್ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇಲ್ಲದ ಘಟಾದಿಪದಾರ್ಥದಂತೆ ಎಂದು ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಇಷ್ಟಾಪತ್ತಿ ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ - ಭಾವಬೋಧಕಾರಂಪ್ರಕಾರ - ಇಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಲಯಃ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವಾನ್ ಪ್ರಲಯಕಾಲತ್ವಾತ್' - ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲವತ್' - ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಲಯಕಾಲವಾದುದರಿಂದ, ಹೇತುಭಾವಸಾಧ್ಯಭಾವಗಳಿರದೂ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವಾಭಾವವಿದೆಯೋ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಲಯಕಾಲತ್ವಾಭಾವವಿದೆ. ಸ್ಥಿತಿಕಾಲವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರೇಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಆದರೆ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸತ್ತ್ವವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಇದೇ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ.

ಅರ್ಥವಾ - 'ಸ್ಥಿತಿಕಾಲಃ ಅತೀತನಾಗತಸರ್ವಪದಾರ್ಥೋಪೇತಃ, ಸ್ಥಿತಿಕಾಲತ್ವಾತ್, ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಪ್ರಲಯಕಾಲವತ್' - ವ್ಯತಿರೇಕದಿಂದ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಯಾವಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂತಭವಿಷ್ಯತ್ ಮುಂತಾದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಅನುಮಾನಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲು ಬರುವುದರಿಂದ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದು ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

೨. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಬೋಧಕಾರರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವರು. 'ಈಶ್ವರಾದಿಕಂ ಪ್ರಲಯೇ ಅಸದ್ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ಭಾವತ್ವಾತ್ ನಷ್ಟಭಾವವತ್' - ಈಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರಲಾರವು ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳಾದ್ದರಿಂದ. ನಾಶ ಹೊಂದಿದ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳಂತೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ (ಪರಂಪರೆಯಿಂದ) ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಎಂದು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸೂತ್ರಮ್ - ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಕ್ತಃ ||

ಅನುಮಾನವು ಕಾಮಚಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕನಾಗಿ ನೀವು ಏನನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರೋ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿರ್ತರ್ಕಾನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಏನನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಎಲ್ಲಾ ಅನುಮಾನಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಫಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಕ್ತಃ||

ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್ ದೃಶ್ಯಾಂತಾಭಾವಾದಿರೂಪತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್ |
ಅನ್ಯಥಾಪಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಕರಣಾತ್ | ಅನ್ಯರೂಪೇಣಾಪಿ ಪ್ರತಿತರ್ಕೇಣಾನುಮೇಯಂ ಸಾಧನೀಯಮಿತಿ
ಚೇತ್ | ನೇತಿ ಶೇಷಃ | ಕುತಃ? ಏವಮಪಿ एवं ಸತಿ ತರ್ಕಮಾತ್ರಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸತಿ |
ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಕ್ತಃ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಿಭಿಃ | ಸ್ವಸ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಜನತ್ವೇನಾಕ್ಷೀಕೃತಸ್ಯಾಪಿ
ಮೋಕ್ಷಸ್ಯಾಪಿ ಲೋಪಪ್ರಸಕ್ತಃ | ಕುತಃ? ತಸ್ಯ ವಿಪ್ರತಿಪಕ್ಷಂ ಪ್ರತಿ ಅನುಮಾನೇನವೈ ಸಾಧನೀಯತಯಾ
ತಸ್ಯಾಪ್ಯೇವಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಕ್ತಿಸಮ್ಮಭಾದಿತೀರ್ಯಃ ||೫||

ಅರ್ಥ -- ತರ್ಕಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್ = ಅನುಮಾನವು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಥಾಪಿ = ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕ ಅನುಮಾನಕ್ಕಿಂತ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿತರ್ಕ ಮಾಡಿ ಅನುಮೇಯಮ್ = ಅಭಾವವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಅಸದೃಶಕರಣ (೨-೧-೪)

ಸಾಧಿಸಬಹುದು. 'ಇತಿ ಚೇತ್' = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿವಮುಖ' ಒಂದು ವೇಳೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅನುಮಾನಗಳೂ ಆಪ್ರಮಾಣವಾದಲ್ಲಿ ಅನಿಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಸಂಗಃ = ಸಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೋಕ್ಷವು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿರ್ತರ್ಕಾನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಕೂಡ ಆಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - || ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ ||೧||

**एतावानेव तर्क इति प्रतिष्ठापकप्रमाणाभावाद् उक्तादन्यथाऽ-
प्यनुमेयमिति चेत् -**

ಅನುವಾದ - ಯುಕ್ತಿಯು ಇದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತರ್ಕದಿಂದ ಸತ್ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವದ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕಾವಾನೇವ ತರ್ಕಃ = ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದೇ ತರ್ಕ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದ್ = ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಉಕ್ತಾದ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅನ್ಯಥಾಽಪಿ = ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇತಿಚೇತ್ = ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - न, एवं सति प्रमाणसिद्धेऽपि मोक्षेऽन्यथाऽनुमेयत्वादनिर्मोक्षप्रसङ्गः।

ಅನುವಾದ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಹೀಗೆ ವಾದ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ಮೋಕ್ಷದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ನೌ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಿಹಾರಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನ = ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏವಂ ಸತಿ = ತರ್ಕವೇ ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧೇಽಪಿ = ಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧವಾದ, ಮೋಕ್ಷೇಽಪಿ = ಮೋಕ್ಷದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಅನ್ಯಥಾ = ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ, ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುಮೇಯತ್ವಾತ್ = ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ಅನಿಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅतो यावत्प्रमाणसिद्धं तावदेवाङ्गीकर्तव्यं नातोऽन्यच्छङ्काम् ।

ಅನುವಾದ - ಆದ್ದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿ ತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೂತ್ರಾಂಶದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಾವತ್ = ಎಷ್ಟು ವಿಷಯವು, ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧಂ = ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ತಾವದೇವ = ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಅಂಗೀಕರತವ್ಯಂ = ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣರಹಿತವಾದ ಅನೈತ್ಯ = ಬೇರೆ ನಿಯಮದ ಬಗ್ಗೆ, ನಶಂಕಮ್ = ತರ್ಕದಿಂದ ಆಶಂಕೆ ಮಾಡಬಾರದು.

ಭಾಷ್ಯಮ್ -

‘यावदेव प्रमाणेन सिद्धं तावदहापयन् ।

स्वीकुर्यान्निव चान्यत्र शक्यं मानमृते क्वचित् ॥’ इति वामने ॥५॥

ಅನುವಾದ - ವಾಮನಪುರಾಣದ ವಚನ ಹೀಗಿದೆ - ಎಷ್ಟು ವಿಷಯವು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ತರ್ಕದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದೆ ಇರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಿಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವದೇವ ಎಷ್ಟು ವಿಷಯವು ಪ್ರಮಾಣೇನ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನು ಅಪಾಪಯನ್ = ಬಿಡದೆ, ಸ್ವೀಕುರ್ಯಾತ್ = ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಚಾನ್ಯತ್ರ = ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗದಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ನೈವ = ಅನುಮಾನದಿಂದ ಏನನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಾರದು, ಮಾನಮೃತೇ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಕ್ವಚಿತ್ = ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ, ನ ಶಕ್ಯಂ = ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತರ್ಕೇಣ ಸದಸತೋಃ ಕಾರಣತ್ವಸಾಧನಬಾಧನೇ ಆಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಮಾದ-
ತ್ಮಮುಪನ್ಯಸ್ಯಾಽಽಕ್ಷೇಪಾಂಶಂ ತಾವತ್ಯಾಚಛೇ - ತರ್ಕೇತಿ ||

ತರ್ಕದಿಂದ 'ಸತ್' ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಹಾಗೂ 'ಅಸತ್' ಎಂಬುದು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸೂತ್ರದ ಆಕ್ಷೇಪ ಭಾಗವನ್ನು ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - 'ತರ್ಕ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯತ್ತರ್ಕಬಲೇನ ಸತಃ ಕಾರಣತ್ವಸಾಧನಮಸತಶ್ಚ ತದ್ಬಾಧನಂ ತದಯುಕ್ತಮ್ । ಯತ್ತರ್ಕೇಣ ಸಾಧ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾದುಕ್ತಾತ್ ತರ್ಕೇಣ ಸಾಧಿತಾದನ್ಯಥಾಪಿ ಪ್ರತೀತರ್ಕೇಣ ಸಾಧಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವೇನ ತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ । ನ ಹಿ ಪ್ರತೀತರ್ಕಂ ಏತಾವಾನೇವೈತಾದೃಶಂ ತರ್ಕಂ ಪ್ರತಿ ವಿರೋಧಿತಯಾ ವರ್ತತೇ ನೈತಾದೃಶಮಿತಿ ನಿಯಾಮಕಮಸ್ತಿ । ಅತಃ ಸರ್ವಾನುಮಾನೇಷು ಪ್ರತೀತರ್ಕಸ್ಯಾನಿವಾರಣೀಯತ್ವೇನ ತೇಷಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನ್ ತದ್ವಿಲಾತ್ಸಾರಣತ್ವಸಾಧನಾದಿ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಪರಿಹಾರಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ನೇತಿ ||

ಕೇವಲ ತರ್ಕಬಲದಿಂದ 'ಸತ್' ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅಸತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಬಾಧಿತ - ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆ ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕೂಲತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತರ್ಕವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಅನುಮಾನಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿತರ್ಕವು ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಅನುಮಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿತರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅನುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿತರ್ಕಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯಗಳಾದ್ದರಿಂದ ತರ್ಕಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಸತ್ತೇ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಹಾರಾಂಶವನ್ನು 'ನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತರ್ಕಸಿದ್ಧಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತೀತರ್ಕೇಣ ದೂಷಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ವದನ್ ಪ್ರಶ್ನಾಂ ಜಾಯತೇ । ಕಿಂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಂ ತರ್ಕಸಿದ್ಧಂ ಪ್ರತೀತರ್ಕೇಣ ದೂಷಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಮಪ್ರಾಮಾಣಿಕಂ ವೇತಿ । ದ್ವಿತೀಯಸ್ತು ಯುಕ್ತಂ ಏವ । ಪ್ರಥಮೇಽಪಿ ಪ್ರಶ್ನಾಂ ಕಿಮೇವಂವಾದಿನೋ ಮತೇ ಮೋಕ್ಷೋಽಸ್ತಿ ನ ವೇತಿ । ನ ಚೇನಾಸೌ ವಾದಿ ಪ್ರಯೋಜನಾಂತರಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಮನ್ತರೇಣಾಪಿ ಸಿದ್ಧಿಃ । ಅಸ್ತಿ ಚೇತ್ ಕಿಂ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಪ್ರತ್ಯಾಗಮೇನೈವ ಸಾಧ್ಯತೇ ತತಃ ತರ್ಕೇಣ । ನಾಥಃ ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷವಾದಿನಾಽಽಗಮ-

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ । ಅತಃ ದ್ವಿತೀಯಪಕ್ಷ ಉಚಿತಃ । ತಥಾ ಚ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಸ್ಯಾಪಿ ತರ್ಕಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಪ್ರತೀತಿಕೇಣ ವಾಘೇ ಸೌಪಿ ಚಾರ್ವಾಕತರ್ಕೇಣ ವಾಧಿತಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಮತಂ ವ್ಯಯಮೇವ ಭವೇತ್ । ನ ಚ ಪರಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೋಪಾಯಾಭಾವೇಽಪಿ ಸ್ವಸ್ಯಾಗಮೇನ ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧಿರिति ವಾಚ್ಯಮ್ । ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಪ್ರಮೇಯೇ ಸ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಕೇವಲಾಗಮೇನಾನುಧ್ಯವಸಾಪಾದಿತಿ ಭಾವಃ । एवं ಸರ್ವತರ್ಕೇಽಪಿ ಪ್ರತೀತಿಕರ್ತುಃ ಪ್ರಸರತೀತ್ಯಕ್ಷಿಕಾರೇಽತಿಪ್ರಸಕ್ತಮುಕ್ತವಾ ವಿಪರ್ಯಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನಂ ದರ್ಶಯತಿ - ಅತಃ ಇತಿ ॥

ತರ್ಕಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವವಿಷಯವನ್ನೂ ಪ್ರತಿತರ್ಕದಿಂದ ದೂಷಣೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುವವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಕೇಳುತ್ತೇವೆ - ತರ್ಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವಿಷಯವು ಪ್ರತಿತರ್ಕದಿಂದ ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೋ ? ಅಥವಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವಿಷಯವು ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೋ? ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಮೊದಲನೇ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ - ಅನುಮಾನ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ? ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅವರು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾದಿಯೇ ಆಗಲಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮೋಕ್ಷೇತರಪದಾರ್ಥಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಬಹುದು. ಮೋಕ್ಷವಿದೆ ಎಂದರೆ, ಮೋಕ್ಷವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಮಾಡುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆಗಮದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರೋ? ಅಥವಾ ತರ್ಕದಿಂದಲೋ ? ಆಗಮದಿಂದ ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ ಒಪ್ಪದ ಅವರು ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತರ್ಕದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದು ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೂ ತರ್ಕಸಿದ್ಧವೂ ಆದ ವಿಷಯವು ಪ್ರತಿತರ್ಕದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಮೋಕ್ಷವಿಷಯದ ತರ್ಕವೂ ಪ್ರತಿತರ್ಕವಾದ ಚಾರ್ವಾಕತರ್ಕದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನನಗೆ ವೇದರೂಪ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಆಗಮ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತನಗೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ರೀತಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧ ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿ ತರ್ಕವು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಹೇಳಿ ತದ್ವಿರುದ್ಧ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, 'ಅತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯತಃ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತರ್ಕಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರತೀತಿಕೇಣ ವಾಘಾಭ್ಯುಪಗಮೇಽತಿ-
ಪ್ರಸಕ್ತಃ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಮೇವ ತರ್ಕೋಚಿತಃ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಂ ನ ಚಿಂತಯಮ್ । ಪ್ರಮಾಣಸಾಹಾಯ್ಯಯುಕ್ತಃ

ಪ್ರತಿತರ್ಕೋಽಪ್ರಾಮಾಣಿಕತರ್ಕೇ ಬಾಧತೇ ನ ತ್ವಪ್ರಾಮಾಣಿಕಃ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಮ್ । ಅತ್ರೈತೀ ಪ್ರಯೋಗೋ
 ಭವತಃ ಉತ್ರ ಉತ್ತರತರ್ಕದ್ವಯಸ್ಯ ಪ್ರಲಯಃ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವಾನಿತ್ಯಾದಿವಿರೂಢತರ್ಕೋ ತುಭಾವಪಿ ನ
 ಪ್ರಾಮಾಣಿಕೋ । ಪ್ರಕೃತತರ್ಕಶ್ಚ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕೋ ನಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕೇನ ನಿಬೇಧ್ಯಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।
 ಅತ್ರ ಸ್ಮೃತಿಸಂಮತಿಂ ಚಾಹ - ಯಾವದಿತಿ ॥ ಅನ್ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ ॥ ೧೨ ॥

ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತರ್ಕವೂ ಪ್ರತಿತರ್ಕದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ
 ಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದದ್ದನ್ನೇ ತರ್ಕದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ
 ವಿಷಯವನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದ ಶಂಕಿಸಕೂಡದು. ಪ್ರಮಾಣದ ಸಹಾಯವಿದ್ದರೇನೇ ಆ ಪ್ರತಿತರ್ಕವು
 ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ತರ್ಕವನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತರ್ಕವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ತರ್ಕವನ್ನು ಬಾಧ
 ಮಾಡಲಾರದು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು - ವಿಶ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಸತ್ತಿನಿಂದ
 ಆಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದ ನಾಶ ಸಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಿದ ಎರಡು
 ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪುಲಯವು ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ
 ತೋರಿಸಿದ ಎರಡೂ ತರ್ಕಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಿಕವಲ್ಲ. ನಾವು ಹೇಳಿದ ತರ್ಕವೇ
 ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರತಿತರ್ಕದಿಂದ ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು
 ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಾವತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.
 'ಅನ್ಯತ್' ಎಂದರೆ 'ಅನ್ಯತ್' ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಏತೇನ ಶಿಷ್ಯಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ॥

ಇದುವರೆಗೂ ಸಾಧಿಸಿದ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ವೇದದ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ವೇದ
 ವಿರುದ್ಧವಾದ 'ಜೀವನೇ ಕರ್ತೃ' 'ಕಾಲವೇ ಕರ್ತೃ' 'ಸ್ವಭಾವವೇ ಕರ್ತೃ' ಮೊದಲಾದ ವಾದಗಳು ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಏತೇನ ಶಿಷ್ಯಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ॥ ಏತೇನ ಸ್ವಪರಪಕ್ಷಯೋಃ
 ದೃಶ್ಯಾಂತರಭಾವಾಭಾವಾಲ್ಪದೇಶತುನಾ । ಅಪರಿಗ್ರಹಾಃ ವೇದಪರಿಗ್ರಹಶ್ಚೈತುನಾಃ । ತದ್ವಿರುದ್ಧಾಃ । ಶಿಷ್ಯಾಃ
 ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅವಶಿಷ್ಟಾಃ ಜೀವಕಲಾಸ್ವಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷಾ ಅಪಿ । ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ದ್ವಿಪಿ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೬॥

ಅರ್ಥ -- ಎತೇನ = ಸಿದ್ಧಾಂತಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿರುವಿಕೆ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ
ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಅಪರಿಗ್ರಹಾಃ = ವೇದ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ವೇದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶಿಷ್ಟಾಃ ಅಪಿ =
ಉಳಿದಲ್ಲಾ ಜೀವ, ಕಾಲ, ಸ್ವಭಾವ ಕರ್ತೃತ್ವ ಪಕ್ಷಗಳು ಕೂಡ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ನಿರಾಕೃತವಾದವು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಸದಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ॥ एतेन शिष्टा अपरिग्रहा अपि व्याख्याताः ॥६॥

एतेन दृष्टान्तभावेनाभावेन चावशिष्टा अप्यपरिग्रहा विरुद्धसिद्धान्ता
अकर्तृकत्वाचेतनकर्तृकत्वजीवकर्तृकत्वादयोऽपि ।

ಅನುವಾದ - ಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥವೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವೇದದ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾಗೂ ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ
ವಾದಗಳು ನಿರಾಕೃತವಾದವು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜಡವಾದ ಮತ್ತು
ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃ ಜೀವನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ವೇದವಿರುದ್ಧವಾದ ಮತಗಳು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ
ಕಾರಣವಾಗುವುದು ಬೇಡ. ಆದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ವಿಕೇಂದರ 'ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಜಗತ್ ನಿಷ್ಕಾರಣಕಮ್, ಆಚೇತನಕಾರಣಕಂ, ಜೀವಕಾರಣಕಂ
ವಾ, ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್, ಕೂಲಪತನವದ್ ದಧ್ನಾದಿವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ
ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು
ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भाष्यम् - अकस्माद्धीदमाविरासीदकस्मात् तिष्ठत्यकस्माल्लयमभ्युपैति ।

ಅನುವಾದ - ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ನಾಶವಾಯಿತು.

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ' ಎನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಸ್ಮಾತ್ = ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ, ಇದಂ = ಈ ಜಗತ್ತು, ಅವಿರಾಸೀತ್ = ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಕಸ್ಮಾದ್ಧಿ = ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ, ತಿಷ್ಠತಿ = ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆಕಸ್ಮಾತ್ = ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ, ಲಯಂ = ನಾಶವನ್ನು, ಅಭ್ಯುಪ್ಯತಿ = ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

भाष्यम् —

‘प्रधानादिदमुत्पन्नं प्रधानमधितिष्ठति ।

प्रधाने लयमभ्येति न ह्यन्यत् कारणं मतम् ॥’

ಅನುವಾದ - ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಿದೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಕಾರಣವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಚೇತನವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಂ = ಈ ಜಗತ್ತು, ಪ್ರಧಾನಾತ್ = ಆಚೇತನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ, ಉತ್ಪನ್ನಂ = ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಧಾನೇ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಅಧಿತಿಷ್ಠತಿ = ನೆಲೆಸಿದೆ. ಪ್ರಧಾನೇ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಲಯಂ ಚ = ಲಯವನ್ನು ಕೂಡ, ಅಭ್ಯೇತಿ = ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯತ್ = ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ, ಕಾರಣಂ = ಕಾರಣವು ನಹಿ ಮತಂ = ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿಲ್ಲ.

भाष्यम् —

‘जीवाद् भवन्ति भूतानि जीवे तिष्ठन्त्यचञ्चलाः ।

जीवे तु लयमृच्छन्ति न जीवात् कारणं परम् ।’

इत्यादिश्रुतिप्राप्ता निराकृताः ।

ಅನುವಾದ - ಜೀವನಿಂದಲೇ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಜೀವನಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ನಿರಾಕೃತವಾದವು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜೀವನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವಾದ್ = ಜೀವನ ದೇಯಿಂದ, ಭೂತಾನಿ = ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಭವಂತಿ = ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಜೀವೇ = ಜೀವನಲ್ಲಿ, ಅಚಂಚಲಾಃ = ಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ತಿಷ್ಠಂತಿ = ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ, ಜೀವೇತು = ಜೀವನಲ್ಲಿಯೇ, ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಲಯಂ = ಲಯವನ್ನು, ಋಚ್ಛಂ = ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಜೀವಾತ್ = ಜೀವನಿಗಿಂತ, ಪರಂ
= ಬೇರೆ, ಕಾರಣಂ = ಕಾರಣವು, ನ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಾಃ = ಇವೇ
ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಆಶ್ವೇಷಗಳು, ನಿರಾಕೃತಾಃ = ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಯಥಾ ದ್ರುತ್ವಾದಿಷು ಜೀವಸ್ಯಾಸ್ವಾತನ್ಯಮೇವಮನ್ಯೇಷವಿತಿ ದೃಶ್ಯಂತಃ ।

ಅನುವಾದ - ಸುಖದುಃಖ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅಸ್ವಾತ್ಮಂತ್ಯವಿದೆಯೋ
ಅದರಂತೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಅಸ್ವಾತ್ಮಂತ್ಯವಿದೆ. ಹೀಗೆ
ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಹೇತು ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿವವು
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಜೀವಸ್ಯ = ಜೀವನಿಗೆ, ದುಃ
ಖಾದಿಷು = ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ, ಅಸ್ವಾತ್ಮಂತ್ಯಮ್ = ಅಸ್ವಾತ್ಮಂತ್ಯವೇ
ಕಂಡಿದೆಯೋ, ಏವಂ = ಮೇಲೆ ಅದರಂತೆ, ಅನ್ಯೇಷು = ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ, ಇತಿ
= ಹೀಗೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಃ = ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಶ್ರುತಿಗತಿस्तು ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾ ।

ಅನುವಾದ - ಜೀವಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು
ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ ಈ ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಗತಿಃ = ಜೀವಪ್ರತಿಪಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಾದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ =
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಾಗಿ, ಪ್ರದರ್ಶಿತಾ = ಈ ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಯತ್ರಾನ್ಯವಾಚಕತ್ವೇಽಪ್ಯವಿರೋಧಸ್ತತ್ರಾನ್ಯದೃಷ್ಟಿಮುಖ್ಯತಯೋಚ್ಯತೇ । ಯತ್ರ
ವಿರೋಧಸ್ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮೈವೋಚ್ಯತೇ ಇತಿ ನಿಯಮಃ ॥**

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಅಸದಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೪ ॥

ಅನುವಾದ - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ
ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಆವಾಗ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೋ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು
ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ನಿಯಮ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ
ಮಾಡಿದರೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ
ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಆದಾಗ ವಿಷ್ಣುಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಸತ್ಕಾರಣಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯತ್ರ = ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ = ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅವಿರೋಧಃ = ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ತತ್ರ = ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯದಪಿ = ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕೂಡ, ಅಮುಖ್ಯತಯಾ = ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯತ್ರ = ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ವಿರೋಧಃ = ಅರ್ಥವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅತ್ರ = ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮೈವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ನಿಯಮಃ = ಶ್ರುತಿಯ ನಿಯಮವಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಸದಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮಾಸ್ತ್ವಸತ್ಕಾರಣಂ ಜಗತಸ್ತಥಾಪಿ ನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಮ್ಮವತಿ । 'ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ನಿಷ್ಕಾರಣಮಚೇತನಕಾರಣಂ ಜೀವಕಾರಣಂ ವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಕೂಲಪತನದಧ್ಯಾದಿವದಿತಿ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿಸಾಧಕಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾತ್ । ನ ಚ ನಿರ್ಮಲಯುಕ್ತೇರಸಾಧಕತ್ವಮ್ । 'ಅಕಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿರ್ಮೂಲತ್ವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಏತೇನೆತಿ ॥

ಅಸತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಬೇಡ. ಆದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅಚೇತನವೋ ಜೀವನೋ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ನದೀದಡ ಬೀಳುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಹಾಲು ಮೊಸರಾಗುವಿಕೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಈ ರೀತಿ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿ ಸಾಧಕ ಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿರ್ಮೂಲಯುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ 'ಅಕಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ; 'ಏತೇನ' ಎಂದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸತ್ಕಾರಣತ್ವಾದೌ ದೃಢಾಂತಭಾವೇನ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದೌ ದೃಢಾಂತಾಭಾವೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಕೂಲಪತನಾದಿನಾಮಪಿ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿ ನ ಸಮ್ಮತಮಿತಿ ಭಾವಃ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿನಿರಾಸೇ ವ್ಯಕ್ತಮಾಚಾರ್ವಾಕಸಾಖ್ಯನಿವೇಧಸ್ಯ ಪೌನರೂಕ್ಯಂ ಪ್ರಸಜ್ಜತ
ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಾ ಇತಿ ॥

ವಿಶ್ವದ ಸತ್ಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದೆಯೆಂದೂ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅರ್ಥ. ಕೂಲಪತನಾದಿ (ದಡಬೀಳುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ್ದು) ನಿಷ್ಕಾರಣವೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವ. (ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ). ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವದ ನಿರಾಸದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಚಾರ್ವಾಕ, ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಮತನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು 'ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತೃತೀಯಾನುಪ್ರವೇಶಶಃ ತು ಪೂರ್ವವತ್ಪರಿಹರಣೀಯಮ್ । ನನ್ವಸ್ತು
ಸತ್ಕಾರಣತ್ವಾದೀ ಘಟಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವೋ ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವಾದೀ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವಃ, ತಥಾಪಿ
ಕಯಮಜೀವಕತೃತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ ಕಥಂಚ ಜೀವಕತೃತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವೋ ಘಟಾದೀನಾಂ
ಜೀವಕತೃತ್ವದರ್ಶನಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಯಥೇತಿ ॥

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹಾಕಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಅರ್ಥಾತ್ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಎಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸತ್ಕಾರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಘಟಾದಿಗಳು ದೃಷ್ಟಾಂತ. ನಿಷ್ಕಾರಣತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅಜೀವ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ ? ಮತ್ತು ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ? ಏಕೆಂದರೆ, ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಜೀವ ಕರ್ತೃವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು 'ಯಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ದೃಷ್ಟಾದಿಕಾರ್ಯೈಃ ಜೀವಸ್ಯ ಕತೃತ್ವಾಭಾವೇನಾಜೀವಕತೃತ್ವೇಽಸ್ತಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತಃ, ಏಮನ್ಯೇಷ್ವಪಿ ಕಾರ್ಯೈಃ ತತ್ಸಾಧ್ಯಮ್ । ತತಃಶ್ಚ ಜೀವಕತೃತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವ ಇತಿ
ಭಾವಃ । ಘಟಾದೀನಾಂ ಜೀವಕತೃತ್ವಾಭಾವೇ ನ ಚೇತನಕತೃತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತೋಽಚೇತನಕತೃತ್ವ-
ನಿವೇಧಾರ್ಯಮಿತ್ಯತೋಽಕತೃತ್ವಮಿತ್ಯನುಕ್ತವಾಽಸ್ವಾತನ್ತ್ರಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ನನ್ವೇವಂ
ಚೇದಸತ್ಕಾರಣತ್ವಾದಿಶ್ರುತೀನಾಂ ಕಾ ಗತೀರಿತ್ಯತ ಆಹ - ಶ್ರುತೀತಿ ॥

ದುಃಖಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಜೀವಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯಕಾರ್ಯಗಳೂ ಅಜೀವಕರ್ತೃಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಕರ್ತೃಕಕಾರ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ವಿಶ್ವವು ಅಚೇತನಕರ್ತೃಕವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು 'ವಿಶ್ವವು ಕಾರ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಚೇತನಕರ್ತೃಕವಾಗಿದೆ; ಘಟಾದಿಕಾರ್ಯದಂತೆ' ಈ ರೀತಿ ಅನುಮಾನ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಅನುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಕರ್ತೃಕ ಘಟಾದಿಗಳನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಘಟಾದಿಗಳು ಜೀವಕರ್ತೃಕವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಘಟಾದಿಗಳು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಘಟಾದಿಕರ್ತನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೇ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ, ಅವನು ಕರ್ತನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತನಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶ್ರುತಿಗೆ ಏನು ಗತಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶ್ರುತಿಗತಿಸ್ತು' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತಿನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವೇಽಪ್ಯಸದಾದಿವಾಚಕತ್ವಮಮುಖ್ಯತಯಾಸ-
ಮ್ಯುಪಗಮ್ಯತ ಎವಾತಸ್ತದ್ವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಯತ್ರೇತಿ ||**

ಶ್ರುತಿಯು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾದರೂ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರಿ ಪದಾರ್ಥವಾಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗೆ ಮಾನ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವದಿಂದಲಾದರೂ, ವಿಷ್ಣುಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವಾದದ ವಿರೋಧ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು 'ಯತ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो युक्त्यादेराभासत्वेनावಿरोधकत्वाद्युक्तं
जन्मादिकारणत्वं ब्रह्मणो लक्षणमिति स्थितम् || १३ ||**

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್ ಅಸದಧಿಕರಣಮ್ ||

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡುವ ಅನುಮಾನಾದಿಗಳು ಅಭಾಸರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಸದಧಿಕರಣ ಮುಗಿಯಿತು

ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಪ್ರಥಮ ಪಾದ

ಅಸದಧಿಕರಣ

(೨-೧-೪)

ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆ ಸಾರದೊಂದಿಗೆ
ಸರಳ ಅನುವಾದ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಸದಧಿಕರಣಮ್

ಪ್ರಾಗಭಾಗವಕರ್ತೃತ್ವ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಅಸದಧಿಕರಣ

॥ ಅಸದಿತಿ चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॥ अत्र च श्रुत्युपसर्जनकप्रागभाव-
कर्तृत्वसाधकपुक्तिविरोधो निरस्यते । नतु समयप्राप्तमसत्कारणत्वम् । तस्य द्वितीये
निरसिष्यमाणत्वात् ।

'ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಸದಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭ-
ವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಗೌಣವಾಗಿದೆ, ಯುಕ್ತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು
ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಗೌಣವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಯುಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ
ಕರ್ತೃವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ
ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಶೂನ್ಯವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಮತವೊಂದಿದೆ. ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ
ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ.

नापि श्रुतिमात्रप्राप्तम् । तस्य तृतीय एव सङ्गतेः ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು 'ಅಸತಃ ಸತ್ ಜಾಯತೇ' ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಈ
ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟರೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬರುವ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ
ಮೂರನೆಯ ಪಾದವಷ್ಟೇ ಸಂಗತ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಾಪಿ ಯುಕ್ತಿಯುಪಸರ್ಜನಕೃತಿಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತಸ್ಯ ಚತುರ್ಥ ಏವ ಸಂಕ್ಲತೇಃ ।

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಯುಕ್ತಿ ದುರ್ಬಲ, ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಬಲ ಗೌಣವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಅಸದ್ಧಿ-ಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿರುವುದೇ ಗೌಣವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲ ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಅದು ಅನಾವಶ್ಯಕ.

ನಾಪಿ ಸಮಪ್ರಧಾನಭೃತಿಯುಕ್ತಿಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತಸ್ಯ ತೃತೀಯೇಽಪಿ ಸಂಕ್ಲತೇಃ ।

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳೆರಡು ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥದ್ದೇ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇದೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದ್ದೆನ್ನಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಪಿ ಯುಕ್ತಿಮಾತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನಿರಸ್ತ ಇಹ ಯುಕ್ತಿಮಾತ್ರೇಣ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಪ್ತನುದಯಾತ್ ।

ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವುದೂ ತಪ್ಪು. ಹಿಂದಿನ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಲಾಗದು.

ನಾಪಿ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಮಾತ್ರಮ್ । ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತೃತ್ವಾ-ವಿರೋಧಿತ್ವೇನಾನಿರಸ ನಿಯತ್ವಾತ್ । ತದುತ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ “ಅಲ್ಪವಾಕ್ಯಯುತಾಯುಕ್ತಿಬೃಹಲೈವ ವಿರೋಧಿನಿ” ಇತಿ ।

ಗೌಣವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪಡೆದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಪವಾಕ್ಯಯುತಾಯುಕ್ತಿಬೃಹಲೈವ ವಿರೋಧಿನೀ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿವಹುತ್ವೇ ಗುಣಪ್ರಧಾನತ್ವೇ । ಅನ್ಯಥಾ “ಭೃತಿಗುಣಯುಕ್ತಯಃ” ಇತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿರೋಧಾದಿತಿ ಸುಧಾಯಾಮುಕ್ತಮ್ ।

ಅಸದ್ಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಬಹುಲಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಸದಿದ್ಧರೆ 'ಶ್ರುತಿಗುಣಯುಕ್ತಯಃ' ಗುಣಭೂತವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

एवं चेह श्रुतिसूत्रभाष्येष्वसच्छब्दः शतृप्रत्ययस्यासत् अभवनमिति छान्दसेन भावसाधनत्वेन वाऽसदसत्वमिति भावप्रधानत्वेन वाऽभावपरः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ 'ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತಾ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವು ಮತ್ತು ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವು ಶತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಭಾವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಶತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಸಾಧನವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ' ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಶತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಸಾಧನವಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದಾಗ 'ಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಇರುವಿಕೆ' ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ' ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಸತ್ತ್ವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಾವ ಎಂದರ್ಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

अत एव टीका “अत्र सर्वत्रासच्छब्देन प्रलयवर्ती प्रागभावोऽभिधीयते । कारणशब्देन च कर्तृ” इति ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರಾಸತ್ಶಬ್ದೇನ ಪ್ರಲಯವರ್ತೀ ಪ್ರಾಗಭಾವೋಽಭಿಧೀಯತೇ ಕಾರಣಶಬ್ದೇನ ಚ ಕರ್ತೃ' ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವ ಅಸತ್ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಕಾರಣಶಬ್ದದಿಂದ ಕರ್ತೃವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

एवञ्च “इति चेन्न निषेधैकस्वरूपस्य न कर्तृतः” इत्यनुव्याख्यानेनात्रत्य-
भाष्यस्याविरोधः ।

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಇತಿ ಚೇನ್ನ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ನ ಕರ್ತೃತಃ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪವಾದ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

नच श्रुतेरुपसर्जनत्वे टीकायां मूलत्वोक्तिविरोधः । राजसेनावच्छ्रुतेर्मूलत्वेन वस्तुतः प्राधान्येऽपि ब्रह्मणः कर्तृत्वनिषेधेनाभीरसेनावयुक्तेरेवाग्रेसरत्वेन कार्यतः

ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ । ಅತ एवोत्तरटीका “श्रुतिविरोधपरिहारस्य युक्तिविरोधपरिहाराङ्ग-
त्वात्” इति ।

ಶ್ರುತಿಯು ಗೌಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ರಾಜಸೇನೆಯಂತೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಆಭೀರಸೇನೆಯಂತೆ (ಮ್ಲೇಂಭಾದಿ ಜಾತಿಗಳಂತೆ) ವಿಶೇಷಜಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ಸೇನೆಯನ್ನು ಆಭೀರಸೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಯುಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯತಃ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಣು - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಸತಃ ಸತ್ ಜಾಯತೇ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನಲ್ಲನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು 'ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಕರ್ತಾ ಪ್ರಲಯ ಽಕಾಲವತ್ಕೃಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಂಗತ್ವಾತ್' ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः -

असदिति चेन्न ॥ अत्र टीकायामधिकरणोपाधेरस्पष्टत्वात्तुच्छकारणताशङ्काप्रतीतिश्च
अगतार्थत्वायाधिकरणोपाधिमनुष्याख्यानोक्तं विवृण्वन्नाह - अत्र चेति ॥

'ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸದಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶೂನ್ಯವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಾದದ ಶೂನ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗತಾರ್ಥತ್ವದೋಷವು ಬಂದೀತು. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕರಣೋಪಾಧಿಯನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ವಿವರಿಸಲು 'ಆತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

असदधिकरण (१-१-१)

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪದಪ್ರಯೋಜನಾನಿ ಸ್ವಯಮೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ನ ತ್ವಿತಿ || ಅಲ್ಪತ್ವಬಹುತ್ವೇ
ಗುಣಪ್ರಧಾನತ್ವೇ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾಂ ಬೀಜಂ ಸುಧಾभिप्रेतं स्वयमाह - अन्ययेति ||

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ 'ಶ್ರುತ್ಯಪಸರ್ಜನಕಪ್ರಾಗ್ಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಸಾಧಕ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಪಸರ್ಜನಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ
ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾಗ್ಭಾವಕರ್ತೃಕ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.
ಕಾರಣತ್ವ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದೇ, ಕರ್ತೃತ್ವಪದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ
ಪದಗಳ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ 'ನಕು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಲ್ಪವಾಕ್ಯಯುತಾಕಾಯುಕ್ತಿಃ ಬಹುಲೈವ ವಿರೋಧಿನೀ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಗೌಣವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಬಹು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು
ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಸಮ್ಮತಿಯಿದೆ ಎಂದು 'ಅನ್ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

स्मृतियुक्तिश्रुतिगुणयुक्तयो बहुयुक्तयः ।

एवं चतुर्विधा नैव विरुध्यन्तेऽन्वयं प्रति ॥

इति प्रथमपादेन निर्णीतेऽपि'' इति समयपादीयानुव्याख्याने
श्रुतिगुणयुक्तिपदोक्तिविरोधादित्यर्थः । एतच्च पादान्ते स्वयमेव व्याकरिष्यति ॥

स्मृतಿಯುಕ್ತಿಶ್ರುತಿಗುಣಯುಕ್ತಯೋ ಬಹುಯುಕ್ತಯಃ ।

ವಿವಂ ಚತುರ್ವಿಧಾ ನೈವ ವಿರುದ್ಧಂತೇಽನ್ವಯಂ ಪ್ರತಿ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಪಾದೇನ ನಿರ್ಣೀತೇಽಪಿ''

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ
ವಿರೋಧಗಳು ಬರಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧ, ಶ್ರುತ್ಯಪಸರ್ಜನಕ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಬಹುಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಎಂದು. ಈ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ
ಪಾದದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವು
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ
ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಮಯವಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದ ರಚನಾನುಪತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಿಗುಣಯುಕ್ತಯಃ' ಎಂದು
ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಪಸರ್ಜನಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಗೌಣವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಪವಾಕ್ಯಯುತಾಕಾಯುಕ್ತಿಬಹುಲೈವವಿರೋಧಿನೀ' ಎಂಬ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಲ್ಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣವಾದದ್ದು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮಯವಾದದ ಅನುಷ್ಠಾನದ ವಿರೋಧವು ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಿಸಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಮೇಯಂ ಸ್ವಾಧೀನಂ ಕರೋತಿ - ಏವಂಶ್ಚೇತಿ ||
 ಉಕ್ತಸ್ಯೈವೈತದಧಿಕರಣಪ್ರಮೇಯತ್ವೇ ಸತೀತ್ಯರ್ಥಃ |

ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಎವಂಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಾಗಭಾವ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಕಾರಣ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಕರ್ತೃ' ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಅಧಿಕರಣ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಎವಂಶ್ಚ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಸ ಭುವೀತ್ಯಸ್ಯ "ಲಡಕಾತೃಶಾನಿವಾಪ್ರಥಮಾಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇ" ಇತಿ ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯೇ "ಅಸೋರಣ್ಣೋಪ" ಇತ್ಯಕಾರಲೋಪೇ ಸದಿತೀ ರೂಪಂ | ತಸ್ಯ ನತ್ಸಮಾಸೇಽಸದಿತೀ ಭವತಿ |

'ಅಸ ಭುವಿ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ 'ಲಟಃಶತೃಶಾನಿವಾಪ್ರಥಮಾಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಶಕಾರವು 'ಶ್ಚೋರಲೋಪಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪವಾಗಿ ರುಕಾರವೂ ಕೂಡ ಲೋಪವಾದಾಗ 'ಅತ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎಂಬ ಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ನ ಸತ್ ಅಸತ್' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ನ ಸತ್ ಅಸತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ನತ್ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು "ಲಃ ಕರ್ಮಣಿ ಚ ಭಾವೇ ಚ" ಇತಿ ವಿಹಿತಕರ್ತೃಕಲ್ಪಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯೈವ ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯವಿಧಾನಾತ್ಕಥಮಭಾವಾರ್ಥತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಛಾಂದಸೇನೆತಿ ||

'ಲಃ ಕರ್ಮಣಿ ಚ ಭಾವೇ ಚ ಅಕರ್ಮಕೇದ್ಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಲಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶತೃ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಆದೇಶವಾಗಿ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಬರಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶತೃ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಛಾಂದಸೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಛಾಂದಸಪ್ರಯೋಗವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶತೃಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಏತೇನ "ಅಸಂಕ್ಷೋಬೋಽತ್ರ ಭಾವಸಾಧನ" ಇತಿ ಸುಖಾ ವಿವೃತಾ || ಭಾವೇತಿ ||
 "ಕ್ಷೇಪಕಯೋಕ್ಷಿವಚನೈಕವಚನೇ | ಮುಕ್ತೋಪಸೃಪ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್" ಇತ್ಯಾದಾವಿವೇತಿ ಭಾವಃ ||

ಇದರಿಂದ 'ಅಸತ್‌ಶಬ್ದೋಽತ್ರ ಭಾವಸಾಧನಃ' ಅಸತ್ ಶಬ್ದವು ಭಾವಸಾಧನವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸುಧೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಥವಾ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಸತ್ತ್ವ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗವು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. 'ದ್ವೈತೇಯೋಃ ದ್ವಿವಚನೈಕವಚನೇ' ಎಂಬ ಪಾಠನಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ಮತ್ತು ಏಕ ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿ, ದ್ವಿತ್ವ ಮತ್ತು ಏಕತ್ವಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಾಗ, ದ್ವಿವಚನ ಮತ್ತು ಏಕವಚನಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ 'ಏಕೇಷಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು 'ಮುಕ್ತೋಪಸೃಪ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತೋಪಸೃಪ್ಯತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನಿಘೇಛೇಕೇತಿ || ತುಚ್ಛಸ್ಯ ನಿಸ್ಸವರೂಪತ್ವೇನ ನಿಘೇಧಸ್ವರೂಪತ್ವೋಕ್ತಿಯಾಽಭಾವ ಪರತ್ವಪ್ರತೀತೀರಿತಿ ಭಾವಃ |

ತುನ್ಯವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅದು ನಿಃಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ತುಚ್ಛಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಅಭಾವವು ಸತ್‌ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಎಂಬ ಅನುಮ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ವರೂಪತ್ವವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅತ್ರೈಕೇ ಚೋದಯಂತಿ | ಶ್ರುತ್ಯಾದೌ ಸರ್ವತ್ರಾಸಂಚ್ಛೇದೇನ ಶೂನ್ಯಮೇವಾಭಿಮತಮ್ | ನತು ಪ್ರಾಗಭಾವಃ | ಭಾಷ್ಯೆ "ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಸಮೇವಾಸಮ್ತಮತ್ರ ನಿಘೇಧ್ಯತೇ | ಸಮಯಸ್ಯೋಪರಿ ನಿಘೇಧಾತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತಃ |

ಿಕಲವರು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದದಿಂದ ತುನ್ಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಾಸನ್ನತಮತ್ರ ನಿಘೇಧ್ಯತೇ | ಸಮಯಸ್ಯೋಪರಿ ನಿಘೇಧಾತ್' ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾದ

(೧) ಭಾವಬೋಧಕಾರಣದ ಶ್ರೀರಘೂತ್ವಮತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರು, ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮುಕ್ತಾವೇಶಕಾರಣದ ತಾಮ್ರವರ್ಣ ಆಚಾರ್ಯರು, ಶರ್ಕರಾ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಆಚಾರ್ಯರು, ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತುನ್ಯ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತುನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಿಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾವದೀಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿವಾದವಿದೆ. ಈ ವಿವಾದವನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಾಯರು ಸ್ವತಃ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಬಗೆಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಸಮಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತವನ್ನು ಮುಂದೆ ದ್ವಿತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನहि प्रागभावकर्तृत्वप्रापकस्समयोऽस्ति । टीकायामपि “शशविषाणादीनां किञ्चित्प्रति कारणत्वं सम्भवति” इत्याद्युक्तेश्चेति ।

ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಅಂತಹ ಯಾವುದೇ ಸಮಯಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಶಶವಿಷಾಣಾದೀನಾಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಂಭವತಿ' ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳೆಂಬ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - अत्र समाधिमाहुः । तुच्छमिति पूर्वपक्षे नियतप्राक्सत्वरूप-
हेतुत्वायोगात् । “आसीत्” इति सत्त्वोक्तिविरोधाच्च ।

ಸಮಾಧಾನ - ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತುಚ್ಛವನ್ನು ಜಗತ್ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ, ಅಥವಾ ತುಚ್ಛವಿಶೇಷವೆನಿಸಿದ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ತುಚ್ಛವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥ ಎಂದರ್ಥ. ತುಚ್ಛವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣತ್ವವು ನಿಯತಪ್ರಾಪ್ತರೂಪವಾದದ್ದು. ನಿಯಮೇನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಅಸತ್ವಾಗರಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ತುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಸತ್ವವಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಯಾವುದು ಮೂರುಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದರಲ್ಲಿ 'ಆಸೀತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तुच्छकारणत्वप्रापकसमयाभावेन भाष्यास्वारस्यस्य तुल्यत्वाच्च ।

ಮತ್ತು ತುಚ್ಛಕಾರಣತ್ವಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಸಮಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಾಸನ್ನತಮತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತೇ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ವರಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत एव शून्यमित्यपि पूर्वपक्षो न युक्तः । हेतुत्वाद्ययोगात् ।

ಇನ್ನು ತುಚ್ಛವಿಶೇಷವೆನಿಸಿದ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿಯಮೇನ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಸತ್ ಆಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾರಣತ್ವವು ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆಸೀತ್ ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तस्य तत्त्वतया शून्यबाधङ्गीकारेण सत्स्वरूपत्वाङ्गीकारे च “नहि शशविषाण” इत्यादि टीकानुपपत्तेः ।

ಶೂನ್ಯವು ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರುತ್ಯುಪಸರ್ಜನಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳೆನಿಸಿದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನರ ಮತದಂತೆ ಇದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂನ್ಯವು ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ ರೂಪವಾಗಿಲ್ಲ, ತತ್ವವೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಅಸತ್ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಆವಾಗ ಕಾರಣತ್ವವು ಅದರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ತತ್ವವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ 'ನಹಿ ಶಶವಿಷಾಣಾದೀನಾಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - भाष्यं तु समयप्राप्तं शून्यमेवात्राशङ्क्य निषिध्यत इति कुतो नेत्यतः प्रवृत्तमित्युपपन्नम् । टीकायां तथैवावतार्य व्याख्यातत्वात् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದರೆ 'ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವು ಒಂದು ಸಮಯವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನೇ ಸೂತ್ರವು ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು ? ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಪ್ತಮೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ಶೂನ್ಯವಾದದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಭಾಷ್ಯದ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “शशविषाण” इत्यादिटीकापाठपक्षेऽपि यथा शशविषाणादेर्न कारणत्वं तथा प्रागभावस्यापि न कर्तृत्वमिति दृष्टान्तपरतया युज्यते ।

ಶೂನ್ಯವಾದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ನಹಿ ಶಶವಿಷಾಣಾದೀನಾಮ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರತಿಕಾರಣತ್ವಮ್ ಸಂಭವತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಟೀಕೆಯ ಈ ವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಪಾಠವನ್ನು

ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು - ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಶತವಿಷಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ನಹಿ ಶತವಿಷಾಣಾದೀನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - शास्त्रयोनिसूत्रे “नहि धर्मादिनिश्चयोऽनुमानेन” इति वाक्यवत् ।
नहि तत्र तदनुरोधेन धर्मस्य पूर्वपक्षे विषयत्वमस्ति ।

ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಹಿ ಧರ್ಮಾದಿನಿಶ್ಚಯೋಽನುಮಾನೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ನಹಿ ಧರ್ಮಾದಿನಿಶ್ಚಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನುಮಾನದಿಂದ ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉದಾಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಈ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಹೊರತು, ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - शून्यमिति पक्षेऽपि शशविषाणादीत्यादिवाक्यायोगाच्च ।

ಶೂನ್ಯವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ 'ಶತವಿಷಾಣಾದೀನಾಮ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರತಿಕಾರಣತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - नहि शून्यं तुच्छवनिस्स्वरूपमिति शून्यवादिनोपेयते ।
तत्त्वमित्यङ्गीकारात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು ಶೂನ್ಯವನ್ನು ತುಚ್ಛದಂತೆ ನಿಬ್ಬರೂಪವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ ಸ್ವರೂಪವಾದ ತತ್ವವನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -अत एव “नासत्” इत्यत्र सुधायां “अत्र सर्वत्रासत्वमापाद्यम्”
इत्युक्तम् ।

ಅದ್ದರಿಂದಲೇ 'ನಾಸತೋ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರಾಸತ್ವಮಾಪಾದ್ಯಮ್' ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅಸತ್ವವನ್ನು ಆವಾದಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवं चाभावपरसुधावाक्यान्यप्यनुकूलितानि भवन्ति ।
“प्रागभावोऽभिधीयत” इति पूर्वोक्तटीकावाक्यं चानुकूलितं भवति ।

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಭಾವಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಪ್ರಾಗಭಾವೋಽಭಿಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - तथा “न ह्यभावरूपस्य धर्मिणः कारणत्वं दृश्यत” इत्यादि-
सिद्धान्तस्थिततत्त्वप्रदीपवाक्यान्यप्यनुकूलितानि भवन्तीति ॥

‘ನ ಹೃಭಾವರೂಪಸ್ಯ ಧರ್ಮಿಣಃ ಕಾರಣತ್ವಂ ದೃಶ್ಯತೇ’ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ಧರ್ಮಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಈ ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಶೂನ್ಯಮತವು ಸಮಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದೂ ಕೂಡ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ‘ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತೇ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಶ್ರುತಿ, ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ, ಅಭಾವ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೆಲವರು ಶೂನ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಧಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ ಶ್ರುತ್ಯಸಹಿತಯುಕ್ತಯಿವಿರೋಧಾಯ ಮೃದಾಶಿಶ್ವಾನಾಮನ್ಯಾರ್ಥತಾಂ ಶ್ರುತಿಸಹಿತಯುಕ್ತ-
ವಿರೋಧಾಸಾದಾಶಿಶ್ವಾನಾಮನ್ಯಾರ್ಥತೇತಿ ಕಿಮ್ ವಾಚ್ಯಮಿತಿ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ವಾಚನ-
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋತ್ಪಾದನಾದನಂತರಸಂಕಲಿತರೀತಾರ್ಥತಾ ಚ ।

ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ
ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಯಿತು.
ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಸಹಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತೇ ಇತ್ಯಾದಿ
ಶ್ರುತಿಗಳಿರುವ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು?
ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಉದಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಗತಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಮುತ ನೇತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು
ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಂಶಯ.

ತದರ್ಥಂ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವಃ ಕಿಂ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತೇತಿ ನೇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ
ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದರ್ಥಂ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವಸಾಧಿಕಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಯುಕ್ತಿಃ ಕಿಂ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿನಿರ್ವಾಚನೇತಿ ನೇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಯುಕ್ತಿಯು
ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದರ್ಥಂ “ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ತದಸದೇವ ಸನ್ನೋಽಕುರುತ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಃ ಕಿಂ
ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಪ್ರತಿಪಾದಿಕೋತಾನ್ಯಪರೇತಿ ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ತದಸದೇವ ಸನ್ನೋಽಕುರುತ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ
ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪ, ಇತ್ಯಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ,
ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

पूर्वपक्षमाह - तत्र पूर्वपक्षयतीति ॥ अयं भावः - विश्वप्रागभावस्तावद्विश्वहेतुः। घटं प्रति घटप्रागभावस्यैवानन्यथासिद्धनियतपूर्वपक्षणवर्तित्वात् ।

ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಆಗಿದೆ. ಘಟದ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಅನನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಯತಪೂರ್ವಕ್ಷಣವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವಿಶ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಅನನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಯಮೇನ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

अन्यथा उत्पन्नो घटः पुनरुत्पद्येत । प्रागभावस्य हेतुत्वे तु तदभावादेव नोत्पन्नस्योत्पत्तिः ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣವಾಗದಿದ್ದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಘಟವು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದಾಗ ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಘಟ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವೆಂಬ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ ಪುನಃ ಘಟವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

प्रागभावस्याहेतुत्वे च पाकजरसादीनां भेदो न स्यात् । कार्यभेदस्य कारणभेदाधीनत्वात् । प्रागभावादन्यस्य च कारणस्य तत्राभेदात् ।

ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪಾಕದಿಂದ ರೂಪರಸಾದಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಬರಬೇಕೆಂದರೆ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಬರಬೇಕು. ಪಾಕವೆಂಬ ಒಂದೇ ಕಾರಣವಿದ್ದಾಗ ರೂಪರಸಗಳೆಂಬ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಭೇದವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಭೇದವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂದರೆ ರೂಪದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ರೂಪದ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣ. ರಸದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ರಸದ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣ ಹೊರತು, ಪಾಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಶ್ರುತೇ ಚ “ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್” ಇತಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯ हेतुता । न ह्यत्रासच्छब्दः
शून्यपरः । असतो नियतप्राक्सत्त्वरूपहेतुत्वायोगात् । आसीदिति
सत्त्वोक्तिविरोधाच्च ।

ಮತ್ತು 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಹೇತುತ್ವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಯಮೇನ
ಪೂರ್ವಭಾವವಿವರ್ತಿತ್ವರೂಪವಾದ ಹೇತುತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು
ಆಸೀತ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ತ್ವವಚನವೂ ಕೂಡ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

एवञ्च सिद्धे प्रागभावस्य हेतुत्वे प्रागभावान्तरेऽदृष्टमपि विश्वप्रागभावस्य
कर्तृत्वं विमता भावाः प्रलयेऽसन्तः भावत्वात् कार्यवदित्यनेन प्रलये
भावमात्रासत्त्वसिद्धेः कार्यस्य च सकर्तृकत्वनियमात्परिशेषात्सेत्स्यति ।

ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ
ಕಾರಣ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ವಿಮತಾ ಭಾವಾಃ
ಪ್ರಲಯೇಽಸಂತಃ ಭಾವತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯವತ್' ಕಾರ್ಯವು ಭಾವವಾಗಿದೆ, ಮತ್ತು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಅಸತ್ತಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ
ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಕಲಭಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಕರ್ತೃಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ
ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನೇ ಪರಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಕರ್ತೃವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕು.

लघु च क्लृप्तस्य प्रागभावस्य कर्तृत्वमात्रकल्पनमीश्वरतत्कर्तृत्वादिकल्पनात् ।

ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಲು
ಬರುವಾಗ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವ
ಬರುತ್ತದೆ.

दृश्यते चाचेतनेऽपि कर्तरि विहिततृतीयादि ।

ಅಚೇತನವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ವೃಕ್ಷೇಣ
ಸ್ಥೀಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಚೇತನವಾದ
ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃತ್ವವು
ಬರಬಹುದು.

ಅಶರೀರತ್ವೇಽಪಿಶರಸ್ಯೇವೋಪಾದಾನತ್ವೇಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇವ ಚ ಜೀವಸ್ಯಾಪಿ ಚೇತನತ್ವೇಽಪಿಶರ
ರ್ಮಾತ್ರಸ್ಯೇವಾಭಾವತ್ವೇಽಪಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವಮಸ್ತು ।

ತಾರ್ಕಿಕರು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಜೀವನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನಿಗಷ್ಟೇ ಕರ್ತೃತ್ವವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವವು ಅಭಾವವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಬಹುದು.

“ತದಸದೇವ ಸನ್ಮನೋಽಕುರುತ” ಇತಿ ಶ್ರುತಾವಸಂಕ್ಷೇಪಾರ್ಥಸ್ಯ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವಸ್ಯ
ಮನಃಶಬ್ದೇನ ವಾ ಕರ್ತೃತ್ವಲಕಾರಣೇನ ವಾ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ।

‘ತದಸದೇವ ಸನ್ಮನೋಽಕುರುತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ
ವಿಶ್ವಪ್ರಾಣಭಾವಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮನಸ್‌ಶಬ್ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕರ್ತೃತ್ವ-
ದಲ್ಲಿರುವ ಲಕಾರದಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ
ಪ್ರಾಣಭಾವವು ಕರ್ತೃವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಬ್ದಗಮ್ಯೋ ಲ್ಲಘೌ ಯಥಾಶಬ್ದಮಕ್ಷೀಕಾರ್ಯಃ । (ಭಾವವಿಶೇಷಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವವಚ್ಚಾಭಾವವಿಶೇಷಸ್ಯ
ತದಸ್ತು ಇತಿ) ಕಥಮನ್ಯಥಾಽದ್ವೈತಿಮತ ಇಚ್ಛಾಯುಪಾಧಿಭೃತಃ ಮನಃ ಪ್ರತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕರ್ತೃತ್ವಮಿತಿ ।

ಶಬ್ದದಿಂದ ಗಮ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಭಾವದಲ್ಲಿ
ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕಂಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಒಪ್ಪಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅದ್ವೈತ ಮತದಲ್ಲಿ
ಇಚ್ಛಾದ್ಯುಪಾಧಿಗಳೆಂಬ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಕರ್ತೃವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಶಬ್ದಗಮ್ಯವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

पूर्वसिद्धान्तन्यायेनेति ॥ इयं च “प्राणभावस्यापि स्वरूपसत्त्वादिना सदेवेत्या
दिप्रयोगविषयत्वोपपत्तेः” इति सुधाकृत्या लब्धा ।

‘ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ಪ್ರಾಣಭಾವಸ್ಥಾಪಿ
ಸ್ವರೂಪಸತ್ತ್ವಾದಿನಾ ಸದೇವೇತ್ಯಾದಿಪ್ರಯೋಗವಿಷಯತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ’ ಪ್ರಾಣಭಾವಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸ್ವರೂಪತಃ
ತತ್ತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ‘ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಬಹುದು ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ
ಮಾತಿನ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ‘ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - “ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಕೇವಲಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ । ಅಭಿಮಾನೀತ್ಯತ್ರ ತು ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೋ ನಿರಸ್ತಃ । ಅತ್ರ ತು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದೇನ ಸುದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೋ ನಿರಸ್ಯತ ಇತಿ ಸೋ ಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯೇನಾವಾಂತರಸಂಗತಿಸ್ಪಷ್ಟೇತಿ ತದನುಕ್ತಿಃ । ತದುಕ್ತಂ ಸುಧಾयां “ಇಹ ಪುನರ್ವೇದವಾಕ್ಯಸಂವಾದೇನ ಸುದೃಢಯಾ ಯುಕ್ತಯಾ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿ ।

‘ನ’ ಎಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ‘ಇಹ ಪುನರ್ವೇದವಾಕ್ಯಸಂವಾದೇನ ಸುದೃಢಯಾ ಯುಕ್ತಾ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್’ ವೇದವಾಕ್ಯದ ಸಂವಾದದಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಿಷಯಸಂಶಯटीकां व्यनक्ति - अत्र विष्णोरिति ॥ कर्तृत्वमिति ॥ तन्निर्वाहश्चिन्ताफलमिति सूचितम् । यतो वेत्यादिश्रुत्युक्तमिति शेषः ।

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ‘ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ‘ವಿಷ್ಣೋಃ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಮ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡುವುದೇ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಶಯಗಳ ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಜನ. ‘ಯತೋ ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಯತೋ ವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷ ಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - लयवृत्तिविश्वप्रागभावो महदादिकार्यहेतुः । अन्यत्रानुपक्षीणत्वे सति नियमेन तत्पूर्वभावित्वात् । पटप्रागभाववदिति परिशेषसध्रीचीना भावकर्तृत्वसाधक-युक्तिविरुद्धमित्यर्थः ।

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೋ, ಆ ಯುಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಲಯವೃತ್ತಿವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವಃ ಮಹದಾದಿಕಾರ್ಯಹೇತುಃ । ಅನ್ಯತ್ರಾನುಪಕ್ಷೀಣತ್ವೇ ಸತಿ ನಿಯಮೇನ ತತ್ ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಾತ್ । ಪಟಪ್ರಾಗಭಾವವತ್’ ಪಟಪ್ರಾಗಭಾವವು ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗದೇ ನಿಯಮೇನ ಪಟಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪಟವೆಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗದೇ ನಿಯಮೇನ ಮಹದಾದಿ-
ಆಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ತತ್ಸಂಗಿಂತ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹದಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಲೇಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಪರಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - यदि श्रुतिः प्रागभावस्य तथात्वपरा तदा तत्संवादेन युक्तेर्बलवत्तात्तया प्रागभावस्य कर्तृत्वसिद्धिसम्भवेन श्रौतं कर्तृत्वं विरुद्धम् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಮಹದಾದಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದದಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यदि त्वन्यपरा तदा तदसंवादिपुक्तिमात्रस्य "यतो वा" इत्यादि-श्रुतिविरुद्धतया प्रागभावकर्तृत्वसाधनासामर्थ्येन स्वयं दृष्टतया श्रौतं ब्रह्मकर्तृत्वं न युक्तिविरुद्धमिति स्पष्टमिति भावः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಅಸತಃ ಸದಜಾಯತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಆವಾಗ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ 'ಯತೋ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯುಕ್ತಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯುಕ್ತಿಯೇ ಸ್ವತಃ ದುಷ್ಪಣಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಬಾಧಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - टीकायां प्रागभावकर्तृत्वसाधकयुक्तेरस्फुटत्वात्सुधोक्तमेव तात्पर्य-विवरणेनाह - अयं भाव इत्यादिना ॥ समुदायाभिप्रायमेकवचनम् । प्रागभावानामनेकत्वात् ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಸಾಧಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ವಿವರಿಸಿ, ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, 'ಅಯಂ ಭಾವಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳು ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಸಮುದಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - घटं प्रतीति ॥ एतेन यो "यतः यादृशपूर्ववर्ती स तत्कारणम् । यथा घटप्रागभावः" इति सामान्यव्याप्तिरित्युक्तं भवति । दृष्टान्ते साध्यवैकल्यमाशङ्क्याह - अन्यथेति ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಾಗಭಾವವು ಘಟಕ್ಕೆ ಅನನ್ಯಧಾಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಯತಪೂರ್ವವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಯೋ ಯತಃ ಯಾದೃಶಪೂರ್ವವರ್ತೀ ಸಃ ತತ್ಕಾರಣಮ್' ಯಥಾ ಘಟಪ್ರಾಗಭಾವಃ' ಯಾವುದು ಯಾವುದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವವರ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆನ್ನಲು ಘಟಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯಮುಖವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೈಕಲ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸುಧಾಯಾಂ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಂ ತಸ್ಯೈವ ಪರಿಶೋಭಣ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಚ ಪ್ರಸಾಧ್ಯ ಯುಕ್ತಃ "ಸದೇವ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಸಿದ್ಧಿವರ್ಥ "ಅಸದೇವ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿ ಉಕ್ತೆ ।

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪರಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ, 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಅಸದೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇ "ಅಸದೇವೇದಮ್" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ । ಕರ್ತೃತ್ವೇ ಚ "ಅಸದೇವ ಸನ್ಮನೋಽಕುರುತ" ಇತಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಸಂವಾದಿನೀತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ಶ್ರುತೇ ಚೇತಿ ॥ ಏತೇನ ಟೀಕಾಪಾಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋ ಯುಕ್ತಿಮೂಲತಯೇತಿ ಭಾವ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ । ಶ್ರುತಾವಸಂಚ್ಛಾದಭಾವಲಾಭಃ ಪ್ರಾಗೇವೋಕ್ತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಅಸದೇವ ಸನ್ಮನೋಽಕುರುತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಶ್ರೂಯತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗಭಾವ ಎಂಬರ್ಥವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವಮಿಶ್ವರಕರ್ತೃತ್ವಾಪ್ರತಿಕೂಲಮಿತ್ಯಾದಿಸುಧೋಕ್ತಶಾಸ್ತ್ರಾಂ ಹದಿ ಕೃತ್ವಾ "ಸ್ಯಾದೇತದೇವ ಯದಿಶ್ವರಾದಿನಾಂ ಪ್ರಲಯೇ ಸತ್ತ್ವಮೇವ ಸ್ಯಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಸುಧೋಕ್ತಮೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ಏವಂಚೇತಿ ॥ ಹೇತುತ್ವೇ ಸಿದ್ಧಿ ಸತೀತೃಪ್ತಃ ॥

ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಸ್ಯಾದೇತದೇವಂ ಯದೀಶ್ವರಾದಿನಾಂ ಪ್ರಲಯೇ ಸತ್ತ್ವಮೇವ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂದು ವೇಳೆ ಈಶ್ವರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಸತ್ವವಿದ್ದರೆ ಹಾಗೇ ಆಶ್ವೇಷಸಬಹುದಿತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ 'ಏವಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಏವಂ ಚ' ಎಂದರೆ 'ಹೇತುವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರು' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕರ್ತೃತ್ವಮಿತಿ || परिशेषात्सेत्स्यतीत्यन्वयः । तमेवाह - विमता इति || परिशेषानुमानेऽनुकूलतर्कमाह - लघु चेति ||

ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ತೃತ್ವವು ಪರಿಶೇಷಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕರ್ತೃತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪರಿಶೇಷಾತ್ ಸೇತ್ಸ್ಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ 'ಏಮತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಶೇಷಮಾನದಲ್ಲಿ ಏಮತಾ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಶೇಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಲಘು ಚ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु विश्वप्रागभावानां प्रतियोगिभेदेनानेकत्वादेकस्येश्वरस्यैव कर्तृत्वमस्त्वित्यत उक्तम् || कृतस्येति ||

ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನುವುದಾದರೆ, ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನಂತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳೂ ಕೂಡ ಅನಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅನಂತಪ್ರಾಗಭಾವಗಳಿಗೆ ಅನಂತಕಾರಣತ್ವಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಲಾಘವ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಕೃತಪ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “तथापि प्रागभावस्यैव कारणत्वं कर्तृत्वं च न काप्युपलब्धमिति चेत्” इति सुधोक्तशङ्कां हृदि कृत्वाऽऽह - प्रागभावान्तर इति ||

'ತಥಾಪಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಸ್ಯೈವ ಕಾರಣತ್ವಂ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಚ ನ ಕಾಪ್ಯುಪಲಬ್ಧಮಿತಿ ಚೇತ್' ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣತ್ವ ಹಾಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಪ್ರಾಗಭಾವಾಂತರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अदृष्टं कथं कल्पमित्यतः “अलौकिकार्यस्य यथागमं ग्राह्यत्वात्” इति सुधोक्तिरुपलक्षणं मत्वाऽऽह - दृश्यते चेति ||

ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದ್ದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಯಥಾಗಮಂ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್' ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮಾತು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - 'ವೈತ್ರೇಣ ಸ್ಥಿಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ "ಕರ್ತುಕರಣಯೋಸ್ತುತೀಯಾ" ಇತಿ ವಿಹಿತಕರ್ತೃಕತೃತೀಯಾ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇನ ಸ್ಯಾದಿತೀಯಃ ।

'ಚೈತ್ರೇಣ ಸ್ಥಿಯತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ತೃಕರಣಯೋಸ್ತುತೀಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ತುತಿಯು ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಬರಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ತೃತೀಯಾದಿಯೋಗಿತ್ವಮಾತ್ರಂ ಕರ್ತೃತ್ವಮ್ । किं त्विच्छादियोगित्वमेव प्रकृतोपयुक्तमित्यत आह - अशरीरत्वेऽपीति ॥ चेतनत्वेऽपि जीवस्य कर्तृत्वं नास्ति । किन्तु ब्रह्मण एव । तद्वदिति भावः ।

ಕೇವಲ ತೃತೀಯಾದಿವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಬರುವಿಕೆಯೇ ಕರ್ತೃತ್ವವೆನಿಸಿದರೆ ಇಚ್ಛಾದಿಗಳ ಇರುವಿಕೆಯೂ ಕೂಡ ಅವಶ್ಯಕ. ಇಂತಹ ಇಚ್ಛಾದಿಗಳ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಕೃತ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು 'ಅಶರೀರತ್ವೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ಚೇತನತ್ವೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಅಶರೀರತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಬರಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तत्र श्रुतिबलात्तथात्वमुपेयत इत्यत आह - तदसदेवेति ॥ एतेन टीकायामादि-पदेनेयं श्रुतिरुक्तपरिशेषमूलतया ग्राह्येति सूचितम् ॥

ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶರೀರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆನ್ನುವುದಾದರೆ 'ತದಸದೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣಮೂಲಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - कर्त्र्येति ॥ "लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्य" इत्यत्र चकारात्कर्तर्यपि लकारविधानादिति भावः ॥

'ಲಃ ಕರ್ಮಣಿ ಚ ಭಾವೇ ಚಾಕರ್ಮಕೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ದಿಂಶದ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಲಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - मनः प्रतीति ॥ ततः प्राङ्मनसोऽभावेन तन्निमित्तेच्छाभावादिति भावः । एतेन "अलौकिकार्यस्य यथागमं ग्राह्यत्वात्" इति सुधा विवृता ।

'ಮನಃ ಪ್ರತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕರ್ತೃತ್ವಂ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಿಕವಾದ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು. ಇದರಿಂದ 'ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಯಥಾಗಮಂ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್' ಅತೀಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ಹೇಳದಂತೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂಬ ಸುಧೆಯ ಮಾತನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಸಂಕಲ್ಪಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಾರ.

'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ.

ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಮೊದಲು ಅದರ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಘಟವು ಪುನಃ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದಾಗ, ಘಟ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ನಶ್ವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಘಟ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರೂಪರಸಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ಪಾಕವು ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದಾಗ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಪಾಕವೆಂಬ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ ರೂಪರಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೂ ಕೂಡ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯವೈಚಿತ್ರ್ಯವು ಕಾರಣವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಹೇತುತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕಾರಣತ್ವವು

ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ 'ವಿಮತಾ ಭಾವಾಃ ಪ್ರಲಯೇಽಂತಃ ಭಾವತ್ಯಾತ್ ಕಾರ್ಯವತ್' ಎಂಬ ಪರಿಶೇಷಾನುಮಾನದಿಂದ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬೇಕು ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೆಂಬ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಧರ್ಮ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಆಭಾವದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೇದವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಬೇಕು. ವೇದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು 'ತದಸದೇವ ಸನ್ ಮನೋಕುರುತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಗೊಂದಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಕರ್ತೃವಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಹ || ಸಿದ್ಧಾಂತಪದಿತಿ || ಅಯಂ ಭಾವಃ ||

ನ ತೃತೀಯಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಕರ್ತೃತೇ ವಿವಿಕ್ಯತೇ |

ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ತಜ್ಞಾಭಾವೇನ ಯುಜ್ಯತೇ || ೧ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ ಹೀಗಿದೆ -

ನ ತೃತೀಯಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಕರ್ತೃತೇ ವಿವಿಕ್ಯತೇ |

ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ತಜ್ಞಾಭಾವೇನ ಯುಜ್ಯತೇ ||೧||

ತೃತೀಯಾದಿವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ಪರೂಪವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಡಭೂತವಾದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಹಿ ಜನ್ಮಾದಿಸ್ತೋತಂ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ತೃತೀಯಾದಿಪ್ರಯೋಜಕಂ ವೈಯಾಕರಣಾಭಿಮತಪಾರಿಭಾಷಿಕಂ ಕರ್ತೃತ್ವಮ್ | ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನವಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ವಮ್ |

ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ತೃತ್ವವೆಂದರೆ ತೃತೀಯಾದಿವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವೈಯಾಕರಣರು ಹೇಳುವಂತಹ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾದ ಕಾರಣಾಂತರ ಅಪ್ರಯೋಜಕಪರೂಪವಾದದ್ದಲ್ಲ. 'ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ವಂ' ಎಂಬುದನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಅಸದ್ಭಿಕರಣ (೨-೧-೪)

नच चेतनत्वमचेतनप्रभेदे प्रागभावे युक्तम् । अन्यथेश्वरस्यैव प्रागभाव इति संज्ञा स्यात् ।

ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೇತನನ ಧರ್ಮವೇ ಹೊರತು, ಅಚೇತನವಾದ ಅಭಾವದ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. 'ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂದರೆ ಚೇತನತ್ವವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಇದು ಅಚೇತನಪ್ರಭೇದವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಷ್ಟೇ ವಿವಾದ ಹೊರತು, ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

भावत्वादियुक्तिस्तु विमतोत्पत्तिर्भावाधीना उत्पत्तित्वात् । विमतो विनाशः सशेषः विनाशत्वात् । विमतः कालोभाववान् कालत्वादित्यादि बहुयुक्तिविरुद्धा ।

ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಭಾವತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಭಾವತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿವೆ. 'ವಿಮತಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಃ ಭಾವಾಧೀನಾ ಉತ್ಪತ್ತಿತ್ವಾತ್' ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾವಪದಾರ್ಥದ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ವಿಮತೋ ವಿನಾಶಃ ಸಶೇಷಃ ವಿನಾಶತ್ವಾತ್' ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಕೊನೆಯ ವಿನಾಶವು ವಿನಾಶವಾದ್ದರಿಂದ, ಸಶೇಷವಾಗಬೇಕು ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಭಾವಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ವಿಮತಃ ಕಾಲಃ ಭಾವವಾನ್ ಕಾಲತ್ವಾತ್' ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಪ್ರಳಯಕಾಲವು ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾವಪದಾರ್ಥರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಭಾವತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ.

“असदेव” इत्यादिश्रुतिस्तु “सदेव सोम्येदमग्र आसीत् सत्त्वे व सोम्येदमग्र आसीत्, एको नारायण आसीत्” इत्यादिबहुश्रुतिविरुद्धा ।

'ಅಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್‌ಪದಾರ್ಥವಿತ್ತೆಂದು ನಾರಾಯಣನೇ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತದುಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ

युक्तेश्च युक्तिबाहुल्यमागमादागमस्य च ।

कथं न निर्णयं कुर्यादित्यसत्कारणं नहि ॥ इति ।

ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ

ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ಯುಕ್ತಿಬಾಹುಲ್ಯಮಾಗಮಾದಾಗಮಸ್ಯ ಚ ।

ಕಥಂ ನ ನಿರ್ಣಯಂ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯಸತ್ಕಾರಣಂ ನಹಿ ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯುಕ್ತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅನೇಕಾಗಮಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಆಗಮವಾಗಲೀ, ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

नच श्रौतासच्छब्दोऽभावे स्वरसः । बाधकादभावपरश्चेत्तत एव ब्रह्मपरोऽस्तु ।
अन्यथाऽत्यन्तासदेव ज्ञानादिमत्स्यादिति ।

ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸತ್‌ಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಗಭಾವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸತ್‌ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಾವಪರವಾಗುತ್ತದೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಗಭಾವಪರವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ತಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚೀರ್ಷಾರ್ಥದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು.

प्रकाशः -

अत्रोक्तपूर्वपक्ष्यभिप्रायनिरासस्य टीकायामस्पष्टत्वात् “इति चेन्न निषेधैकस्वरूपस्य न कर्तृता । बुद्धिपूर्वप्रवृत्तिर्हि कर्तृत्वमिति निश्चितम्” इत्यनु-
व्याख्यानसुधोक्तमेवाह - अयं भाव इत्यादिना ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇತಿ ಚೇನ್ನ ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ನಿಷೇಧೈಕಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ನ ಕರ್ತೃತಾ । ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ಹಿ ಕರ್ತೃತ್ವಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತಮ್' ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾಪನದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನಿರಾಸಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಆಯಂ ಭಾವಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन “युक्तमेव विष्णोर्जगत्कारणत्वं न त्वसत” इत्यादिटीका आद्यसूत्रभाष्यव्याख्यारूपा विवृता ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಯುಕ್ತಮೇವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ನ ತ್ವಸತಃ' ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - पूर्वोक्तयुक्तिविरोध इत्यत आह - भावत्वादीति ॥ प्रागभावस्य हेतुत्वानुमानमिष्टमेव । कर्तृत्वोपयुक्तं भावत्वादिकं तु प्रतियुक्तिविरुद्धं न कार्यक्षममित्यर्थः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಭಾವತ್ವಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಅನುಮಾನವು ನಮಗೆ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಭಾವತ್ವಾದಿ ಹೇತುಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತೀಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾವತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಯು ವಿನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ननु द्वयोर्युक्तित्वाविशेषे कयं निर्णय इत्यतो बहुयुक्तिविरुद्धेत्युक्तम् । तत्कथमित्यतः “न तु दृष्टान्तभावात्” इति सूत्रभाष्याद्युक्तप्रयोगा उक्ताः ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಎರಡೂ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಬಹುಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನ ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - विमतोत्पत्तिरिति ॥ भावत्वादियुक्तिमूलश्रुतिविरोध इत्यत आह - असदेवेत्यादीति ॥ आगमस्य च बाहुल्यमित्यन्वयः ।

ಭಾವತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಸದೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಗಮಸ್ಯ ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಬಾಹುಲ್ಯಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेनैतद्व्याख्यानमुधा च युक्तिश्रुतिबाहुल्योदाहरणेन विवृता ध्येया ।
ननु श्रौतासदादिशब्दस्य मुख्यार्थत्यागः स्यादित्यत आह - नचेति ॥
भावसाधनत्वादेरयोगादिति भावः । बाधकात् सत्त्वोक्त्यादेरयोगरूपादित्यर्थः ।

ಇದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಬಹಳವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕಾರರು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾವಸಾಧನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಬಾಧಕಾತ್' ಎಂದರೆ ಸತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವುದರಿಂದ.

ನ ತೃತೀಯಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಕರ್ತೃತೇಹ ವಿವಕ್ಷತೇ ।

ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಾದಿಯೋಗಿತ್ವಂ ತಚ್ಚಾಭಾವೇನ ಯುಜ್ಯತೇ ॥೧೦॥

ತೃತೀಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾದಿಮತ್ತರೂಪವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಡಭೂತವಾದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅವಶೇಷವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಮಗ್ರವಿತ್ಯವು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಅವಶೇಷಭಾಗವು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರಲೇಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಗಭಾವದ ಜಗತ್ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' 'ವಿಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸತ್ಯಪದಾರ್ಥವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ. ನಾರಾಯಣನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ಯುಕ್ತಿಬಾಹುಲ್ಯಮಾಗಮಾದಾಗಮಸ್ಯ ಚ ।

ಕಥಂ ನ ನಿರ್ಣಯಂ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯಸತ್ಕಾರಣಂ ನಹಿ ॥

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯುಕ್ತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅನೇಕಾಗಮಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಆಗಮವಾಗಲೀ, ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

भावेष्वाप्यन्योन्याभावादिधर्मात्मना प्रतिषेधत्वमस्तीति व्यभिचारः स्यात् ।

अतः सूत्रे मात्रशब्दः ।

ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯಭಾವಾದಿಧರ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತಿಷೇಧರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಭಾವಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಜಡಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಭೇದವು ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಜೀವಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷೇಧತ್ವವು ಅಸತ್‌ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಗಭಾವಃ ನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತಾ ಪ್ರತಿಷೇಧತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಈ ದೋಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮಾತ್ರ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಷೇಧರೂಪವಾಗಿದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರಸ್ವರೂಪನಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾವಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇತುವೇ ಬಾರದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

तथाप्यसिद्धिः । अभावस्याप्यभिधेयत्वादिधर्मात्मना भावत्वात् ।

ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅಸಿದ್ಧಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಾವಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ 'ಅಭಿಧೇಯತ್ವಾತ್' 'ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾತ್' ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಭಾವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವ ಎಂಬ ಹೇತುವೇ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಅಸಿದ್ಧಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

अतो मात्रशब्दाभिप्रायमाह - स्वरूपत एवेति ॥ तस्यैव विवरणमभाव-धर्मात्मतामन्तरेणेति ॥

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಮಾತ್ರ' ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವರೂಪತಃ ಏವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ವರೂಪತಃ ಏವ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥದ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಅಭಾವಧರ್ಮಾತ್ಕಾಮಂತರೇಣ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಸ್ವರೂಪತಃ ಅಭಾವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಭಿಧೇಯತ್ವಾದಿಧರ್ಮಾಂತರದಿಂದ ಭಾವರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

“ಕಾರಣತ್ವಾಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಮ್” ಇತಿ भाष्ये कारणत्वादेरुक्तिः श्रुतिः । तद्विरुद्धमिति विग्रहः । नतु कारणत्वाद्देतोर्ಯुक्तिविरुद्धमिति भिन्नं पदम् । अनन्तरभाष्य-विरोधादित्याह - कारणत्वप्रलयस्थितत्वेति ॥

'ಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ಆಸತಃ ಕಾರಣತ್ವಾತ್ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಮ್' ಎಂಬ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅನ್ಯಥಾಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. 'ಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಮ್' ಎಂಬುದು ಸಮಗ್ರ ಪದವಾಗಿದೆ. 'ಕಾರಣತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ, ಪ್ರಳಯಸ್ಥಿತತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಕಾರಣತ್ವ, ಪ್ರಳಯಸ್ಥಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

'ವಿಮತೋ ಭಾವಃ ಪ್ರಳಯೇ ಅಸಂತಃ ಭಾವತ್ವಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಯುಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಅಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಅಸದೇವ ಸನ್ಮೋಹರುತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯಸ್ಥಿತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ 'ಯತೋ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ 'ಕಾರಣತ್ವಾತ್ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಷ್ಯದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವಪ್ರಳಯಸ್ಥಿತತ್ವೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

अन्यथा पौनरुक्त्यापातादिति ॥ अत्रापि समयप्राप्तस्य निषेधे प्रागभाव-
कर्तृत्वप्रापकसमयाभावेन शून्यकारणता निषेधस्यैव प्रसङ्गादिति भावः ।

ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಯದ ನಿರಾಕರಣೆಯೇ ಉದ್ದೇಶವಾದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವಕರ್ತೃತ್ವದ ನಿಷೇಧವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಯಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಪ್ರಮೇಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶೂನ್ಯಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪಕವಾದ ಸಮಯವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ 'ನಾಸತೋ ಆದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತದ್ವತ್ಸಪ್ತಾದಿತಿ ಸ್ತೋತ್ರಾಕ್ಷರಾಣಿ ಯೋಜಯತಿ || ಅಸನ್ಮಾತ್ರಾವಶೇಷಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ || ಅತ್ರ ಸ್ತೋತ್ರೇ ತಚ್ಚಽಪಿ : ಸಾವಧಾರಣ : | ವದಿತಿ ಮತುಪ್ಪ್ರತ್ಯಯ : | ನತು ಪರಮತ ಇವ ವತೀರಿತಿ ಭಾವ : ||

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದ್ವತ್ಸಪ್ತಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು 'ಅಸನ್ಮಾತ್ರಾವಶೇಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ ಶಬ್ದವು ಸಾವಧಾರಣವಾಗಿದೆ. 'ತನೂತ್ರವತ್ಸಪ್ತಸಂಗಾತ್' 'ಪ್ರಾಗಭಾವ ಮಾತ್ರ ಇರಬೇಕಾದೀತು' ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿರುವ ವತ್ ಎಂಬುದು ಮತುಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವಾಗಿದೆ. ಶಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ವತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವಲ್ಲ.

(ಪ್ರಾಗಭಾವ ಕರ್ತೃತ್ವಮತವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್ಸಪ್ತಸಂಗಾತ್' ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಕಾಲವೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಪ್ರಳಯಕಾಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದ್ವತ್ಸಪ್ತಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಸನ್ಮಾತ್ರಾವಶೇಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ತದ್ವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಇವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಮತುಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತತ್ ಶಬ್ದವು ಸಾವಧಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವವೊಂದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮುಕ್ತೋಪಸ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮುಕ್ತೋಪಸ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು

ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂದೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಮಾತ್ರ ಇರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರ್ಥ.)

परंपरया वेति ॥ सर्वे भावाः प्रलयेऽसन्तः भावत्वादित्यादिरूपेणेत्यर्थः ॥

ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃ ಆಗುವುದಾದರೆ ಕೇವಲ ಅಭಾವ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಎಂಬ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾದಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಳಯಕಾಲಃ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವಾನ್ ಕಾಲತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸರ್ವಾಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ 'ಸರ್ವೇ ಭಾವಃ ಪ್ರಳಯೇಽಸಂತಃ ಭಾವತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡದೇ ಸಕಲಭಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಅಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಂಪರೆಯಾ ವಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವೇ ಭಾವಃ ಪ್ರಳಯೇಽಸಂತಃ ಭಾವತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುವ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

आगमप्रामाण्यानभ्युपगमादिति ॥ आगमप्रामाण्यसाधनं च तर्कैर्नैव कार्यमिति भावः ॥

'ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಭ್ಯುಪಗಮಾತ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವೇ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಲು ಯುಕ್ತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈಶ್ವರನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ನಾವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇಬ್ಬರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೇವಲ ತರ್ಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತರ್ಕವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ 'ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಭ್ಯುಪಗಮಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಆಗಮಗಳ ಮೂಲಕವಾದ ತರ್ಕವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಆಗಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದಷ್ಟೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕು ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ತರ್ಕಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತರ್ಕವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಆಗಮಗಳ ಮೂಲಕವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ.

विरुद्धतर्काविति ॥ प्रमाणेनेति शेषः । घटादीनां जीवकर्तृत्वाभाव इति पदच्छेदः ।

'ವಿರುದ್ಧತರ್ಕ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ನಾವು ಹೇಳುವ ತರ್ಕವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ವಿರುದ್ಧವಾದ ತರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಹತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ 'ಘಟಾದೀನಾಂ ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇನ' ಎಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಘಟಾದೀನಾಂ ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇ ನ' ಎಂದು ಪದಬೈದ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

टीकाक्षरार्थमाह - भावेष्वित्यादिना ॥ इत्याहेति ॥ इति भावेन भाष्यार्थमाहेत्यर्थः । कथमयं सौत्रपदलभ्योऽर्थ इत्यत आह - अत्रेति ॥

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಭಾವೇಷು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾಹ' ಎಂದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - आगमप्रामाण्येति ॥ यद्यपि तत्प्रामाण्येत्येव टीकापाठः । तथापि तत्पदार्थविवरणेन प्रतीकग्रहणमेतत् । तृतीयान्तत्वेऽन्वयायोगादाह - घटादीनामिति ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಭ್ಯುಗಮಾತ್' ಎಂದು ಪ್ರತಿೇಕವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಭ್ಯುಗಮಾತ್' ಎಂದೇ ಪಾಠವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ತತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತೃತೀಯಾಂತವಾದ ಶಬ್ದವೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅನ್ವಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಪ್ತಮ್ಯಂತಪದವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನ' ಎಂಬುದು ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯ.

ಸೂತ್ರಗಳ ಶಬ್ದಸ್ವಾರಸ್ಯ

तात्पर्यचन्द्रिका

अत्राद्ये सूत्रेऽभाव इति वक्तव्येऽसदिति श्रुत्यनुकरणार्थम् ।

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಾವಪದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಅಸತ್' ಪದವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು ? ಎಂದರೆ 'ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

असच्छब्दस्य कर्तृसाधनत्वं भवितुप्रधानत्वं वाऽऽश्रित्य भावजातं प्रलयेऽसत्
भावत्वात् कार्यवदिति युक्तिसूचनार्थं च ।

ಮತ್ತು ಅಸತ್‌ಶಬ್ದವು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಕರ್ತೃಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಭವಿತೃಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಅಸತ್‌ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಶತ್ಯ ಶತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತು ಕರ್ತೃಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭವಿತೃಪ್ರಧಾನವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, 'ಭಾವಜಾತಂ ಪ್ರಳಯೇ ಸತ್ ಭಾವತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯವತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

द्वितीयसूत्रे “अपीतौ” इत्यनेन प्रलये भावमात्रासत्त्वे कालोऽपि न स्यादिति सूचितम् ।

ಎರನಡೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಪೀತೌ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಕಲಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಕಾಲವೂ ಕೂಡ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗೆ 'ಅಪೀತೌ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಕಾಲವೂ ಕೂಡ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

“एतेन शिष्टा” इति सूत्रं परेषामिव नास्माकमधिकरणान्तरम् ।
जीवकर्तृकत्वादि(अचेतनकर्तृकत्वादि)पक्षाणामपि श्रुत्युपसर्जनयुक्तिविरोधत्वरूपै-
तदधिकरणोपाध्युपहितत्वात् ।

'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರವಾದಿಗಳು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂತಹ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನಬಾರದು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವ, ಅಜೀತನಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಶ್ರುತ್ಯುಪಸರ್ಜನಯುಕ್ತಿವಿರೋಧತ್ವ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾದಿಯನ್ನೇ 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆ.

दृष्टान्ताभाव (श्रुतिबाहुल्यसहितयुक्तिबाहुल्य) रूपसिद्धान्तमूलहेतोरुपर्यधिका-
शङ्काभावाच्च । अतिदेशस्त्वायसूत्रोक्तस्य प्रतिषेधमात्रत्वस्य जीवादावसिद्ध्याशङ्का-
सद्भावादिति ।

ಮತ್ತು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅತಿದೇಶವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರವು ಜೀವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅತಿದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

टीकाक्षार्यमुक्त्वा सूत्राक्षार्यं विवेचयति ॥ अत्रायेति ॥ असच्छब्दश्चान्दसभाव-
साधनेनाभावपर इति प्रागेवोक्त इति भावः ।

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಲು 'ಅತ್ರಾದ್ಯೇ' ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಸತ್‌ಶಬ್ದವು ಛಾಂದಸವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾವಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವಪರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तं च सुधायां “अत्रासच्छब्दो भावसाधनः श्रुत्यनुगमार्थमभावे
प्रयुक्तः । अपरापि वृत्तिर्भावत्वहेतुना कार्यवदीश्वरादिकमपि प्रलयेऽसदनुमीयत
इत्यत्रासच्छब्दः कर्तृसाधन” इति ॥

ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಅತ್ರಾಸತ್‌ಶಬ್ದೋ ಭಾವಸಾಧನಃ ಶ್ರುತ್ಯನುಗಮಾರ್ಥಮಭಾವೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ । ಅಪರಾಪಿ ವೃತ್ತಿರ್ಭಾವತ್ವಹೇತುನಾ ಕಾರ್ಯವದೀಶ್ವರಾದಿಕಮಪಿ ಪ್ರಳಯೇಽಸತ್ ಅನುಮೀಯತ ಇತ್ಯತ್ರ ಅಸತ್ ಶಬ್ದಃ ಕರ್ತೃಸಾಧನಃ' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದವು ಭಾವಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದವು ಕರ್ತೃಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ತೃಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - भवित्रिति ॥ प्रागुक्तरीत्या भावसाधनत्वेऽपीति भावः ॥ इति
सूचितमिति ॥ तथैव सुधोक्तेरिति भावः । तथा च पक्षासिद्ध्या सर्वासत्त्वानुमानं
तव न स्यादिति भावः ।

'ಭವಿತ್ಯಪ್ರಧಾನತ್ವಮ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಭಾವಸಾಧನವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ

ಹೀಗೆ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಷವೇ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಕಾರಣ ಸಕಲಕ್ಕೂ ಅಸತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ನಿನ್ನ ಅನುಮಾನವೇ ಯುಕ್ತವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಟೀಕಾಪಾಠನುಕ್ತಃ “ನಹಿ ಜೀವಾದೀನಾಂ ಪ್ರತಿವೇಧಮಾತ್ರವಮಸ್ತಿ |
ಯೇನೋಕ್ತವಿರೋಧಸ್ಸಯಾತ್” ಇತಿ ಸುಧೋಕ್ತಾಮಧಿಕಾಶಾಙ್ಕಾಮಾಹ - ಅತಿವೇಶಸ್ವಿತಿ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ‘ನಹಿ ಜೀವಾದೀನಾಂ ಪ್ರತಿವೇಧಮಾತ್ರತ್ವ ಅಸ್ಮಿ ಯೇನೋಕ್ತವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ‘ಅತಿವೇಶಸ್ಸು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾವಬೋಧಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ‘ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಭಾವಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳದೇ, ಅಸತ್‌ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ‘ಅಸದೇವ ಇದಮಗ್ರ ಅಸತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಸಕಲ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ‘ಅಸತ್’ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಅಖೇತೌ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಾಗಭಾವಪಕ್ಷಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲವು ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ವತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯಯುಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವಾಗ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ‘ವತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇದನ್ನು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಗಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಅಜೀವನಕರ್ತೃತ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಶ್ರುತ್ಯುಪಸರ್ಜನಯುಕ್ತವಿರೋಧಿತ್ವ’ ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಯವನ್ನೇ ‘ವತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯದುಕ್ತಮುಭಾಭ್ಯಾಂ “ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿ “ಎವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಕ್ತ” ಇತ್ಯಂತಂ ಸೂತ್ರಾಘ್ರಕಮೇಕಾಧಿಕರಣಮ್ । “ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್” ಇತ್ಯಸ್ಯಾನಂತರಂ “ದೃಶ್ಯತೇ ತು” ಇತಿ ಸೂತ್ರಂ ತು ನಾಸ್ತ್ಯೇವ ।

ಅದ್ವೈತ ಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ನಾಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ತರ್ಕ-ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದವ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಸಂಗಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತನಕ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ತರ್ಕ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ರಾಮಾನುಜರಾಗಲೀ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರವಿರುವ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ತು’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಮುಂದಿನ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

अस्य जगतःस्थौल्यसावयवत्वाचेतनत्वपरिच्छिन्नत्वादिना ब्रह्मविलक्षणत्वाच्च ब्रह्मोपादानकत्वम् । तथात्वं च वैलक्षण्यं च “विज्ञानं चाविज्ञानं च” इत्यादि-शब्दात्सिद्धमित्याद्यसूत्रेणोक्त्वा

‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ - ಅಸ್ಯ = ಈ ಜಗತ್ತು, ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ = ಸ್ಥೂಲ ಸಾವಯವ, ಅಚೇತನತ್ವ, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನ = ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಥಾತ್ವಂ ಚ = ಅಂಥ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಾದರೂ, ಶಬ್ದಾತ್ = ವಿಜ್ಞಾನಂ ಚಾವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

नच “मृदब्रवीत्” इत्यादिश्रुत्या जगदपि चेतनरूपमेवेति वैलक्षण्यमसिद्धमिति वाच्यम् । तत्राभिमानिदेवताव्यपदेशादिति द्वितीये नोक्तम् ।

‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ‘ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಜಗತ್ತೂ ಕೂಡ ಚೇತನರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆವಾಂತರಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು’ = ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆ ಮಾತನಾಡಿತು ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' = ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭೋಕ್ತೃಭೋಗ್ಯಗಳ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅವಾಂತರಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

तथा चैते पूर्वपक्षसूत्रे । एवं प्राप्ते वैलक्षण्येऽपि गोमयवृश्चिकादेः
कार्यकारणभावो दृश्यत इति तृतीयसूत्रेण सिद्धान्तयित्वा

ಹೀಗೆ ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೃಶ್ಯತೇ ಚ = ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಗೋಮಯ ಹಾಗೂ ವೃಶ್ಚಿಕಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಶುದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ननु तर्ह्यचेतनरूपं जगत्प्रागुत्पत्तेरसत्प्रसज्येत । तदा चेतनब्रह्ममात्रावस्थानात् ।
तच्चानिष्टं सत्कार्यवादिनस्तवेति चेन्न । कार्यस्य कारणाभिन्नतया कारणरूपेण
सत्त्वसम्भवात् । सत्कार्यवादप्रतिषेधस्य प्रतिषेधमात्रत्वात्सत्कार्यवादप्रतिषेधा-
समर्थत्वादिति चतुर्थसूत्रेणोक्त्वा

'ಅಸದಿತಿಚೇತ್ ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' - ಅಸದಿತಿಚೇತ್ = ಅಚೇತನರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಚೇತನಸ್ವರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಷ್ಟೇ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಿಗಳಾದ ನಿನಗೆ ಅನಿಷ್ಟವಲ್ಲವೇ? ನ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ = ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣ-ರೂಪದಿಂದ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷೇಧವು ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ननु तर्हि प्रलये कार्यं कारणाविभागमापद्यमानं कारणमात्मीयेन धर्मेण
दूषयेदिति कार्यवद्ब्रह्मणोऽप्यशुद्ध्यादिप्रसङ्गादसमञ्जसमिदमिति पञ्चमेन पूर्वपक्षयित्वा

'ಅವೀತೌ ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾದಸಮಂಜಸಮ್' - ಅವೀತೌ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ, ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಘಟವು
ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ನಾಶವಾದಾಗ ಮಣ್ಣೇ ಆಗುವಂತೆ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ? ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅಶುದ್ಧನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಭಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸಮಂಜಸಮ್ = ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೇವಂ ಶರಾವಮಾಯಾಸ್ವಪ್ರಾದಿಷು ಪ್ರಲೀನೇಷು ತದ್ವರ್ಮಾಣಾಂ ಮೃನ್ಮಾಯಾವಿಶ್ವಪ್ರದ್ವಾಡಿಶ್ವದರ್ಶನೇನ ಕಾರಣಸ್ಯ ಕಾರ್ಯದೋಷಾಸಂಗೋ ದೃಶ್ಯಾಂತಸದ್ಭಾವಾದಿತಿ ಷಡೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಯಿತ್ವಾ

'ನ ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, 'ನತು' = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್ = ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿವೆ. ಘಟವು ಮಣ್ಣಾಗಿದ್ದರೂ ಮಣ್ಣನ್ನು ಘಟವೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕನು ತನ್ನ ಮಾಯಿಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿದರೂ ತಾನು ಆ ಮೋಹಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅದರ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಅವನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಜೀವರು ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಪುನಃ ಎಚ್ಚರವಾದ ಮೇಲೆ ಭೋಗ್ಯಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನರಾದ ಜೀವರ ಅಜ್ಞಾನ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಗ್ಯಪ್ರಪಂಚ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. (ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪುನಃ ಪ್ರಪಂಚವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.)

ಕಿಂಚಿ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದನುಪಾದಾನತೇತ್ಯಾದಯೋ ದೋಷಾಃ ಸಾಂಖ್ಯಮತೇಽಪಿ ಸಮಾಃ । ಶಬ್ದಾದಿಹೀನಂ ಪ್ರಧಾನಂ ಶಬ್ದಾದಿಮಜ್ಜಗದುಪಾದಾನಮಿತಿ ಸಾಂಖ್ಯಃ ಸ್ವೀಕಾರಾದಿತಿ ಸಸಮೇನೋಕ್ತವಾ

'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಛ' = ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಉಪಾದಾನ-ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಸಾಂಖ್ಯಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದದ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಂಖ್ಯರಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ?

ಕಿಂಚಿ ನ ತರ್ಕೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಶ್ರೀತಕಾರಣತ್ವಾಪಹ್ನವೋ ಯುಕ್ತಃ । ತರ್ಕಾಣಾಮಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಾತ್ । ನನು ಅನ್ಯಥಾ ತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಯಥಾ ನ ಭವತಿ ತಥಾ ಸ್ಪಷ್ಟಬುದ್ಧಿಭಿರನುಮೇಯಮಿತಿ

चेदेवमपि विषयान्तरे तर्कस्य प्रतिष्ठितत्वेऽप्यतिगम्भीरे शब्दैकगम्ये जगत्कारणे
तर्कस्याप्रतिष्ठितत्वदोषादनिर्मोक्ष इत्यष्टमेनोक्तमिति ।

'ತರ್ಕಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' -
ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.
'ತರ್ಕಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' = ತರ್ಕಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ್ಯಾಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯಗಳಲ್ಲ.
'ಅಪಿ ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇತ್' = ತರ್ಕವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ್ಯ ಇರುವವರು
ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ತರ್ಕವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ
ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಷ್ಪರ್ತಕದಂತೆ ಸತ್ತರ್ಕಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ
'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇತ್' = ಸತ್ತರ್ಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ತರ್ಕವೇ
ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯಕವಾಗುವುದಾದರೆ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದ್ದರೂ
ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ? ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಎಲ್ಲಾ ತರ್ಕಗಳು
ಸರಿಯೇ ಆದರೆ ಎಲ್ಲರ ವಿರುದ್ಧವಾದವು ಸರಿಯಾದುದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವಾಗದೇ
ಇರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವೇ ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯಕ. ವೇದವು
ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ತರ್ಕದ ಆಧಾರದಿಂದ
ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು
ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

प्रकाशः -

यत्तुಕ್ತमिति ॥

प्रकृत्या सह सारूप्यं विकाराणामवस्थितम् ।

जगद्ब्रह्मस्वरूपं च नेति नो तस्य विक्रिया ।

विशुद्धं चेतनं ब्रह्म जगज्जडमशुद्धिभाक् ।

तेन प्रधानसारूप्यात्प्रधानस्यैव विक्रिया ॥ इति भामत्युक्तम् ।

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

प्रकृत्या सह सारूप्यं विकाराणामवस्थितम् ।

जगद्ब्रह्मस्वरूपं च नेति नो तस्य विक्रिया ।

विशुद्धं चेतनं ब्रह्म जगज्जडमशुद्धिभाक् ।

तेन प्रधानसारूप्यात् प्रधानस्यैव विक्रिया ॥

ಅಸದೃಶರಣ (೨-೧-೪)

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಹಾರವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ವಿಶುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಜಗತ್ತು ಜಡವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಾರೂಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಹಾರವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथा “अस्य प्रत्यक्षादिभिरचेतनत्वेनाशुद्धत्वेनानीश्वरत्वेन”
इत्यादिरामानुजभाष्योक्तं च हृदि कृत्वा सूत्रार्थमाह - अस्येति ॥

‘ಅಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಭಿರಚೇತನತ್ವೇನಾಶುದ್ಧತ್ವೇನಾನೀಶ್ವರತ್ವೇನ’ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತು ಅಚೇತನವಾಗಿದೆ, ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅನೀಶ್ವರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಅಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अध्याहारेणान्वयमाह - न ब्रह्मेति ॥ विज्ञानमिति ॥
विज्ञानादिशब्दानां कारणकार्यपरत्वादिति भावः ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನ’ ಎಂಬ ನಕ್ಷೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಜಗತಃ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತ್ವಂ ನ’ ಎಂದು. ‘ವಿಜ್ಞಾನಂ’ ಎಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಚಾವಿಜ್ಞಾನಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನ, ನಿರುಕ್ತ ಇವೆಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅವಿಜ್ಞಾನ, ಅನಿರುಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - प्रतिषेधासमर्थत्वादिति ॥ एतच्च “तदनन्यत्वम्” इत्यग्रे
तद्भाष्यादाबुच्यत इति ।

ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದ ಪ್ರತಿಷೇಧವು, ಪ್ರತಿಷೇಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದ ಪ್ರತಿಷೇಧವು ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ‘ತದನನ್ಯತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಆರಂಭಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतच्चाद्वैतमते । रामानुजमते तु कार्यकारणयोर्वैलक्षण्ये
तयोर्द्रव्यान्तरत्वेन कारणे कार्यं न विद्यत इत्यसत्स्यादित्यसत एव
जगदुत्पत्तिस्स्यादिति चेन्न । पूर्वसूत्रे सालक्षण्यनिषेधस्य तन्नियमनिषेधमात्रत्वाच्च
तदैक्यं नेत्युक्तमित्यर्थः ॥

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕೇವಲ ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಮಾನುಜಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿದೆ - ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳೆರಡು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಕಾರ್ಯವೇ ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯ, ಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವು ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ ಅಸತ್ತಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ರಾಮಾನುಜನೂ ಕೂಡ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಿಯೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಮತವು ನಿರಾಕೃತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರಾಮಾನುಜರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯನಿಷೇಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯನಿಷೇಧವು ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯಮಾತ್ರಪ್ರತಿಷೇಧರೂಪ. ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯ-ನಿಷೇಧವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಯಮವನ್ನಷ್ಟೇ ನಾವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶರಾವೇತಿ || ಯಥಾಕ್ರಮಮನ್ವಯ: |

ಶರಾವಕ್ಕೆ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾಯಾವಿಯಲ್ಲಿ, 'ಸ್ವಪ್ನ'ಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದನುಪಾದಾನತೇತ್ಯತದಪ್ಯದ್ವೈತಿಮತೇ | ಮತಾಂತರೇ ತು ವಿದಿವಿಚ್ಛರೀರಕಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಎವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಾಪನತ್ವೇಽಪಿ ವಿದಿವಿಚ್ಛರೀರಗತದೋಷಾಣಾಮಾತ್ಮನ್ಯನನ್ವಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯ ಶರೀರ ಗತಬಾಲತ್ವಪುತ್ರತ್ವಾಘವಸ್ಯಾನ್ವಯರಹಿತಜೀವಸ್ಯ ಸದ್ಭಾವಾದಿತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾ ನಿರ್ವಿಕಾರಚಿನ್ಮಾತ್ರಪುರುಷಸ್ಯ ಜಗತ್ಪ್ರವೃತ್ತಾಘನುಪಪತ್ತೇ: ಕೇವಲಪ್ರಧಾನಕಾರಣತ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ದೃಷ್ಟವಾಚೇತ್ಯರ್ಥ: ||

'ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಮತಾಂತರದಲ್ಲಿ 'ನತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - 'ಚಿದಚಿತ್ ಶರೀರಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು ಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬಾಲತ್ವ, ಯುವತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅವಸ್ಥಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಶರೀರಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ 'ಸ್ವಪ್ನಕ್ಕೆದೋಷಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೇವಲ ಪುರುಷನು ಉಪಾದಾನನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಕೇವಲ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೂ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಪುರುಷನು ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಜಗತ್‌ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪ್ರಧಾನವು ಜಡವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಜಗತ್‌ಕಾರಣತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಿಹಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ನಿರಾಕರಣೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ರ । ಸ್ವೀಯಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧೇನ ಪರಕೀಯಪ್ರಮಾಣಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇಽತ್ರ ಸ್ವೀಯಪ್ರಮಾಣಾ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಾಙ್ಖಾನಿರಾಸಸ್ಯೈವ ಸಕ್ಷತತ್ವಾತ್ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶರೀರವಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಲೀ ಸಾಧುವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿ-
ಕರಣದಲ್ಲಿ ತಾವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ, ಪರಕೀಯರು ಒಪ್ಪಿದ ಸ್ಮೃತಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ
ವಿರೋಧ ಬರುವ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ತಮ್ಮದೇ ಆದ
ಸ್ಮೃತಿಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿ, ಅದರ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧವು ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣಾದಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ
ಬರುತ್ತದೆಂದು ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದವು. ಹೀಗೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ
ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರರೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವೋ,
ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು. ಈ ಆಶಂಕೆಯ
ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು, ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಸಂಗತವಾಗದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾದಾನತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಮುಂದಿನ
ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಪಿ ಚ ಅಸ್ಮದ್ವೀತ್ಯಾ “ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ” ಇತ್ಯಾದೇವಶ್ಯವಕ್ತವ್ಯಯುಕ್ತಿಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿ
ಯುಕ್ತವಿರೋಧೋಕ್ತಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರತ್ವೇನ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಧಿಕರಣತ್ವೇ ಸಮ್ಭವತಿ
ಕಥಮಾಥದ್ವಿತೀಯಪಂಚಮಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷತ್ವೇನ ತೃತೀಯಾದೀನಾಂ ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತತ್ವೇನಾನಭಿಪ್ರೇತಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮಜಗತೋರ್ವಿಕಾರವಿಕಾರಿಭಾವಸ್ಯೋಕ್ತಯೈಕಾಧಿಕರಣತಾ ।

ಮತ್ತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು
ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ
ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಯ
ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ‘ಯುಕ್ತವಿರೋಧ’, ‘ದೃಢಯುಕ್ತವಿರೋಧ’, ‘ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿ-
ಯುಕ್ತವಿರೋಧ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಧಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ
ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ

ಸೂತ್ರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಮೊದಲನೆಯ, ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ವಿಚಾರವಿಕಾರಿಭಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಕೂಡ ಇದು ಸಮ್ಯಕ್ತವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಕೂಡ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲದ ವಿಕಾರವಿಕಾರಿಭಾವದ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

यथा च “सप्तगतेर्विशेषितत्वाच्च” इत्यादौ कारणवाक्यद्वयत्रापीन्द्रिय-
संख्यादिश्रुतौ श्रुत्यन्तराविरोधोक्तिस्तथेहापि कारीर्यादिश्रुतौ युक्तयविरोधोक्तिरस्तु ।

ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಸಪ್ತಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಏಳು ಎಂದು ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಐದು ಎಂದಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಇಂದ್ರಿಯ- ಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

अन्यथा तद्वृष्टान्तेन कारणवाक्यस्याप्रामाण्यापातात् ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬಾರದಂತೆ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

यदि च तुशब्दयुक्तत्वात्पूर्वसूत्रस्य पूर्वपक्षत्वं तर्हि “अभिमानिव्यपदेशस्तु
विशेषानुगतिभ्याम् । असम्भवस्तु सतोऽनुपपत्तेः” इत्यादौ तुशब्दश्रवणात्ततः
पूर्वसूत्राणां पूर्वपक्षत्वं स्यात् ।

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಲಬ್ದವಿದ್ದರೆ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಹಿಂದಿರುವ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಿ ಸೂತ್ರಗಳೆರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ 'ತು' ಶಬ್ದವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಸೂತ್ರವು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ 'ಅಸಂಭವಮ್ನು ಸತೋಽನುಪಪತ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ತು' ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವೆನಿಸಬೇಕಾದೀತು.

ययपि पूर्वमीमांसादौ पूर्वपक्षसूत्राणि सन्ति । तथापि तत्राद्याध्यायावपाद एव पूर्वपक्षसद्भावादिह च त्वन्मतेऽपि प्रथमाध्याये तदभावेनान्यत्रापि सूत्रकृतः पूर्वपक्षत्वसूचकजैमिन्यादिग्रहणाभावे व्याकरणकल्पसूत्रादाविव तदकरणशैलीनिश्चये सति

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ-ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಜೈಮಿನಿ, ಕಾಶ್ಯಪ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಹೇಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸೂತ್ರಕಾರರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥವು ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರಾರಂಭದ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಗ್ರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಬರೆದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.)

ಸर्व शास्त्र-

पूर्ववादिमतं किञ्चित्किञ्चित्चातत्ववेदकम् ।

उपासनापरं किञ्चिदिति कस्माद्विनाशयते

॥११॥

ಪೂರ್ವವಾದಿಮತಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಾತತ್ವವೇದಕಮ್ ।

ಉಪಾಸನಾಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಇತಿ ಕಸ್ಮಾತ್ ವಿನಾಶಯತೇ ॥೧೧॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಅತತ್ವವೇದಕವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಾಸನಾಪರವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೇ ಸತ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೋತುಬಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಾಶವಾಯಿತು.

अन्यैकः पादोऽध्यायो वा पूर्वपक्षः पादान्तरमध्यायान्तरं वा सिद्धान्त इति स्यात् ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಮಗ್ರ ಒಂದು ಪಾದವು ಕೇವಲ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪಾದವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದಾದರೆ, ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು.

किञ्च वैलक्षण्यादनुपादानत्वमिति शङ्का त्वन्मतेऽद्वैत्यत्वायधिकरण एव निरस्तेति तेन पुनरुक्तिः ।

ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣ್ಯಾಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ, ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

अपि च केवलोपादानस्य सालक्षण्यनियमेऽपि त्वन्मते तन्तुं प्रत्यूर्णनाभ्यादेरिव जगत्प्रतिब्रह्मणो वैलक्षण्येऽपि सिद्धान्त्यभिप्रेतस्य निमित्तत्वे सत्युपादानत्वस्य सम्भवेन पूर्वपक्षः सिद्धान्ताविरोधी ।

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಯಾವುದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾದೇಯದಿಂದ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ತಂತುವಿಗೆ ಊರ್ಣನಾಭಿಯು ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

किञ्च त्वन्मतेऽविद्यादेर्विद्यादिविशिष्टस्यैव चोपादानत्वात्तस्य च जगता सालक्षण्याच्छुद्धस्य च विलक्षणत्वेऽपि जगद्धर्माधिष्ठानत्वादात्मनि चाऽनात्मभ्रमस्य सांख्यादिभिरपि स्वीकारात्कथं पूर्वपक्षोदयः ।

ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದನ್ನೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಜಡವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವಿದ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಅಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶುದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೇ ಅಲ್ಲ ಹೊರತು, ಜಗತ್ತಿನ ಭ್ರಮೆಗೆ ಕೇವಲ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನಾತ್ಮಭ್ರಮವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರಣದ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಉಪಾದಾನತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ ?

किञ्चात्र मम तथात्वशब्दोक्तस्यावैदिकस्मृतिसालक्षण्यास्य निषेध्यता । तव तु तदनुक्तस्य ब्रह्मकारणकत्वस्य ।

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತಥಾತ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣಕತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನೇ ತಥಾತ್ವಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣಕತ್ವವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

तथा मम “विलक्षणत्वात्” इत्यत्र “स्मृत्यनवकाश” इति प्रकृतस्य प्रतियोगिता । तव तु तदप्रकृतस्य ब्रह्मणः ।

ಮತ್ತು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

तथा मम “अस्य” इतिशब्दः “नान्यस्मृति” इति पूर्वप्रस्तुतस्वपक्षप्रमाणपरः।
तव त्वप्रस्तुतजगत्परः ।

ಮತ್ತು 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ 'ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಸ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀವು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ.

किञ्च जगतो ब्रह्मवैलक्षण्यस्य प्रत्यक्षत्वात्तत्र शब्दोक्तिरयुक्ता । किञ्च यदि “विज्ञानम्” इत्यादि श्रुतिवैलक्षण्ये प्रमाणं कयं तर्ह्युपादानत्वे न प्रमाणम् ।
“सच्चत्यच्चाभवत्” इत्यादिपूर्ववाक्येनोपादानत्वप्रतीतेः ।

ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ವಿಜ್ಞಾನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು 'ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಾರದು ? 'ಸಚ್ಚತ್ಯಚ್ಛಾಭವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವೇ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

अपि च विज्ञानाविज्ञानशब्दौ न कार्यकारणपरौ । किन्तु त्वत्पक्षे सत्यदादिशब्दवत्कार्यपरावेव । चशब्दाभ्यां प्रत्येकं भवनक्रियಾऽन्वयप्रतीतेः ।

ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಂಚಾವಿಜ್ಞಾನಂಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನಶಬ್ದವು ಕಾರ್ಯಪರವಾಗಿದೆ, ಅವಿಜ್ಞಾನಶಬ್ದವು ಕಾರಣಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತ. ಹೊರತಾಗಿ, ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಸತ್, ತತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯಪರವೇ ಆಗಿವೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಅವಿಜ್ಞಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯಪರವೇ ಆಗಬೇಕು. ವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ಅವಿಜ್ಞಾನಂಚ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಚಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಅಭವತ್ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. 'ವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ಅಭವತ್', 'ಅವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ಅಭವತ್' ಎಂದು ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಅವಿಜ್ಞಾನಶಬ್ದಗಳೆರಡು ಕಾರ್ಯಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಸ್ವೀಯಪ್ರಮಾಣೇತಿ || “ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ” ಇತಿ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರಭಾಗೇನೆತಿ ಭಾವ: ||
ಅನಭಿಪ್ರೇತಸ್ಯೇತಿ || ತಾಭಾಷ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಕಾರಿತ್ವಸ್ಯಾನಭ್ಯುಪಗಮಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣವಿಭಾಗವಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಲೀ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ತಪ್ಪಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ‘ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಮತದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನೇ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಸಂಗತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ‘ಸ್ವೀಯಪ್ರಮಾಣೇನ ವಿರೋಧೇನ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶಃ’ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

‘ಅನಭಿಪ್ರೇತಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವಸ್ಮದ್ರೀತೀತೀಯುಕ್ತಮ್ | ಪ್ರಾಕ್ಸಮನ್ವಿತಕಾರಣವಾಕ್ಯ ಎವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ-
ನಿರಾಸಸ್ಯೌಚಿತೀನ ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯವಿಚಾರಸ್ಯಾನವಸರದ್ವಿತ್ವಾದಿತೀತ ಆಹ - ಯಾ ಚೇತಿ ||

‘ಅಸದ್ವೀತ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮಂತೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವು ಅಪ್ರಸುತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಯಥಾ ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತ್ವಯಾ ವಿತಯಾಸ್ವೀಕಾರಾದಿತಿ ಭಾವ: || ತದಭಾವೇನೆತಿ || ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರ-
ನಿರಸ್ಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಾಭಾವೇನೀತೀರ್ಥ: || ಸರ್ವೆ ಶಾಸ್ತ್ರಮಿತಿ || ಜೋಕೇನಾನ್ವಯ: || ಅತೀತೀತಿ ||
ಆತೀತೀತಿಮತೇ |

ನೀವೂ ಕೂಡ ‘ಸಪ್ತಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಪರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತೀರಿ. ‘ತದಭಾವೇನ’ ಎಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿರಾಕೃತವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಸರ್ವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಸ್ತ್ರಾವಿನಶ್ಯತೇ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಆತೀತೀವೇದಕಂ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಧಿಕರಣಾನುತ್ಪತ್ತಿಮಾಹ - ಕಿञ्च ವೈಲಕ್ಷण्याದिति || ತ್ವನ್ಮತ ಇತಿ ||
ಅದ್ವೈತಿಮತೇ || ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತೀತಿ || “ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ” ಇತ್ಯತ್ರೋಭಾಭ್ಯಾಂ ತಸ್ಯೈವೋಕ್ತೇರಿತಿ
ಭಾವ: |

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕರಣದ ಉತ್ಪಾದನವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ‘ಕಿಂಚ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ
ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ತನ್ಮತೇ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹೊರತು
ರಾಮಾನುಜ ಮತದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ‘ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತಿ’ ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ‘ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ’
ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವ
ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅದ್ವೈತಿಮತೇ ದೋಷಾಂತರಮಾಹ - ಕಿञ्च ತ್ವನ್ಮತ ಇತಿ || ಸ್ವೀಕಾರಾದिति ||
ಅನ್ಯಥಾ ಸಂಸಾರಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾದिति ಭಾವ: | ಮತದ್ವಯೇಽಪಿ ಸೌತ್ರಾಕ್ಷರಾಸ್ವಾರಸ್ಯಮಾಹ -
ಕಿञ्ಚಾತ್ರೇತಿ ||

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಸದೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ‘ಕಿಂಚ ತನ್ಮತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.
‘ಸ್ವೀಕಾರಾತ್’ ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರವೇ ಇಲ್ಲದಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಬ್ಬರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಸ್ವರಸವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು
‘ಕಿಂಚಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್” ಇತಿ ಸ್ವಾಂಶಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ಕಿञ्च ಜಗತ್ ಇತಿ ||
ಶ್ರುತ್ಯವಗತಬ್ರಹ್ಮವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: | ಅತ एव रामानुजभाष्ये “अस्य प्रत्यक्षादिभिर-
चेतनत्वेनाशुद्धत्वेनानीश्वरत्वेन दुःखात्मकत्वेनोपलभ्यमानस्य” इत्युक्तम् |

‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ‘ಕಿಂಚ ಜಗತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ
ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ‘ಜಗತ್’ ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವುಳ್ಳ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಅಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಭಿರಚೇತನತ್ವೇನಾಶುಶ್ಚರತ್ವೇನ
ದುಃಖಾತ್ಮಕತ್ವೇನೋಪಲಂಭ್ಯಮಾನಸ್ಯ’ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತು ಅಚೇತನವೆಂದು,
ಅಶುದ್ಧವೆಂದು, ಅನಿಶ್ಚರಸ್ವರೂಪವೆಂದು, ದುಃಖಾತ್ಮಕವೆಂದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಾರ್ಥ ಶಬ್ದಾಚೇತುಕಿರित्यप्युक्तम् | व्यर्थत्वादिति
ಭಾವ: | व्याघातं चाह - किञ्च यदीति ||

ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಇರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಶಬ್ದಾಚ್ಚ ಇತ್ಯುಕ್ತಿ:’ ಎಂದು
ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವನ್ನು ‘ಕಿಂಚ ಯದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - चराब्दाभ्यामिति ॥ “विज्ञानं चाविज्ञानं च” इति प्रत्येकं श्रुताभ्यामित्यर्थः ।

‘ಚರಾಬ್ದಾಭ್ಯಾಮ್’ ಎಂದರೆ ‘ವಿಜ್ಞಾನಂ ಚಾವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ‘ಚ’ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಮತ್ತು ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣದ ಅನಂತರ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ‘ವಿತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತನಕ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣವೆಂಬ ವಿಂಗಡಣೆ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು, ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು, ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ‘ತರ್ಕ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಅಧಿಕರಣದ ತನಕ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ‘ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ’ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ‘ವಿತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಾವು ಅಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೆ, ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ.

ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ತು’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪಾಠ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರವಿರುವ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಪಾಠದ ಬದಲು ‘ದೃಶ್ಯತೇ ತು’ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ.

ಮತ್ತು ‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಜಗತ್ತು ಜಡವಾಗಿದೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುನಃ ‘ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ಸ್ವತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾವು ಒಪ್ಪಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡದೇ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು

ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅಸದಿತಿಚೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಆಯುಕ್ತವಾದುದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳಾಗಲೀ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ವಿಶಾಲವಿಶಾಲಾರ್ಥಭಾವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಆರೋಪಾಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನುತ್ತೀರಿ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ಜಗತ್ತೆಂಬ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಾರ್ಥಕವೇನೆಂದೇ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತುಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೇತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ತು' ಶಬ್ದವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವಾದ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸೂತ್ರ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರವೆಂಬ ವಿಭಾಗವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳು ಕೆಲವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವರ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂತ್ರಾಕರರಿಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ವೈರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವವಾದಿಮತಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಕಿಂಚಿಜ್ಞಾತೃತ್ವವೇದಕಮ್ |

ಉಪಾಸನಾಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಇತಿ ಕಸ್ಮಾತ್ ವಿನಾಶ್ಯತೇ ||೧||

ಅಸದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ನೂರಾರು ಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಾಸನಾಪರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೇ ಸತ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೋತುಬಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಾಶವಾಯಿತು.

ಪ್ರಾರಂಭದ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಹುರುಳುಬಿದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಅದ್ವೈತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವು ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಜಗತ್ತು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಏಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬರುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ 'ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ವೇದದ ಆಧಾರವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳಷ್ಟು ತಪ್ಪುಗಳಿವೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಸಾಧು

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अपि च यथा कयंचिद्वैलक्षण्यं हेतुश्चेत् “मृदब्रवीत्” इत्यादेरभिमानिपरत्वा-
भावेऽपि शुद्धयशुद्ध्यादिनापि वैलक्षण्यस्य प्रत्यक्षादिनापि सिद्धेस्तदुपपादनार्थं
द्वितीयसूत्रं व्यर्थम् ।

ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಯಥಾಕಥಂಚಿತ್ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಹೇತುವೋ? ಅಥವಾ ಚೇತನಾಚೇತನತ್ವಗಳಿಂದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಹೇತುವಾಗಿದೆಯೋ? ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಮೃದಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಚೇತನವೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮೃದಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಜಡಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ನೀವು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಥಾ ಕಥಂಚಿತ್ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನತತ್ವವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರ ಆಗುವುದೇ ಬೇಡ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಲಿ. ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ಯಾ ಚೇತನವೂ ಆಗಲಿ. ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಮೃದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಚೇತನವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಡತ್ವ ಚೇತನತ್ವ ಎಂಬ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಉಪಾದಾನ-ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಕೂಡದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಶುದ್ಧವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೃದಾದಿಗಳು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ-ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟದ್ದು ವೈರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' - ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭೋಕ್ತೃ ಹಾಗೂ ಭೋಗ್ಯ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಚೇತನ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆದರೆ ಭೋಗ್ಯಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳು ಚೇತನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚೇತನಧರ್ಮವಾದ ವಕ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಆಪಾತತಃ ತೋರಿದರೂ ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ, ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತು ಜಡಭೂತವಾಗಿದೆ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜಡಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾಗವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಇದೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರ)

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಚೇತನವಾಗಿದೆ, ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಇದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಮಣ್ಣು ಜಡಪದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಣ್ಣು ಚೇತನವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು ಅದು ಅಶುದ್ಧ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧರೂಪ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಪಾದಾನ, ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಣ್ಣು, ಚೇತನವೆನ್ನುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಮೃದಾದಿಗಳು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.)

चेतनाचेतनत्वाभ्यामेव वैलक्षण्यं हेतुश्चेदचेतनवृश्चिकशरीरादिकं
प्रत्येवाचेतनस्य गोमयादेरुपादानतया चेतनस्याचेतनोपादानतायाः काप्यदर्शनात्
तृतीयसूत्रायोगः ।

ಇನ್ನು ಚೇತನಾಚೇತನತ್ವಗಳಿಂದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಹೇತುವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಗೋಮಯ ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಗೋಮಯವು ವೃಕ್ಷಿಗಿಂತ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ವೃಕ್ಷಿಗಿಂತಲೂ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗೋಮಯ-ವೃಕ್ಷಿಗಿಂತ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಚೇತನಾಚೇತನತ್ವಗಳಿಂದ ಬರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚೇತನವು ಅಚೇತನಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ವಿಷಯವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

किञ्च “मृदब्रवीत्” इत्यादौ मृदादीनां वकृत्वज्ञातृत्वादिसिद्धावपि “तथात्वं च शब्दात्” इति पूर्वसूत्रोक्तविज्ञानाविज्ञानत्वादिवैलक्षण्यापरिहारान्मृदादीनां वकृत्वे शङ्कायोगाच्च तत्परिहारार्थं द्वितीयसूत्रमित्ययुक्तम् ।

ಮತ್ತು 'ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದೀರಿ. ಆದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ವಕ್ರತ್ವ ಜ್ಞಾತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಉಪಾದೇಯವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಬಾರದೇ ಸಾಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ತಪ್ಪು. ಇದು ಅಯುಕ್ತ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ರತ್ವ ಜ್ಞಾತೃತ್ವವನ್ನು ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವಿಜ್ಞಾನತ್ವ, ಅವಿಜ್ಞಾನತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವಿಜ್ಞಾನಂಚ ಅವಿಜ್ಞಾನಂಚ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮೃದಾದಿಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವಂತೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಕತ್ವವು

ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಜ್ಞಾನ ಅವಿಜ್ಞಾನತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮೃದಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಶ್ಯತ್ವವು ಬರುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಚೇತನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ತೃತೀಯಂ चायुक्तम् । गोमयादिवद्भक्षणः पूर्वरूपदानेन जगद्भवनाभावेन तद्ब्रह्मान्तोक्तययोगात् ।

'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಗೋಮಯವು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವೃಕ್ಷಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೋಮಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಚೇತನನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಅಚೇತನವಾದ ನಚಕೇಶಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಅಚೇತನಾದಿ ಗೋಮಯಗಳಿಂದ ಚೇತನನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಚೇಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಚೇತನವಾದ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧನೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಚೇತನವಾದ ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟಬಹುದು.

ಮೂರನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಗೋಮಯದಿಂದ ಚೇಳು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಅಲ್ಲ. ಪಾರ್ಥಿವವಾದ ಗೋಮಯದಿಂದ ಪಾರ್ಥಿವವಾದ ಚೇಳಿನ ಶರೀರವಷ್ಟೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಚೇತನ ಅಚೇತನಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಕಂಡಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

चतुर्थेऽपि मम असत्कारणमिति चेन्न । तस्य प्रतिषेधमात्रत्वादिति बह्वध्याहारनैरपेक्ष्येण हेतुसाध्ययोः सामानाधिकरण्येन चान्वयस्साक्षाद्भक्षण-
कारणत्वाक्षेपश्च । तव तु असत्कार्यं प्रसज्येतेति चेन्न । सत्कार्यप्रतिषेधमात्रत्वादिति बह्वध्याहारेण वैयाधिकरण्येन चान्वयस्साक्षात्तदनाक्षेपश्च ।

'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅನೇಕ ಪದಗಳ ಅಧ್ಯಾಹಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಹೇತುಸಾಧ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಕವಾದ ಪ್ರಾಗಭಾವ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶವೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಪ್ರತಿಷೇಧಕಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಗಭಾವಃ ನ ಜಗತ್ಕರ್ತಾ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ನೀವು ಕಾರ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅಸ್ತಿತ್ವಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಉತ್ತರಿಸುವಾಗಲೂ ಸತ್ಕಾರ್ಯಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ನೈಯಾಯಿಕರು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ನೈಯಾಯಿಕರು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷೇಧವು ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷೇಧಕ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೇತುವು ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದ ಪ್ರತಿಷೇಧದಲ್ಲಿ ಇದೆ. 'ಪ್ರಾಗುಕ್ತೇಃ ಅಸದ್ಭೂತಮರ್ಹತಿ' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇತುಸಾಧ್ಯಗಳಿಗೆ ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - 'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಣದೋಷಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣನು, ಶುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಸರ್ವಥಾ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಿಂದ ಇದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಕ್ಕೆ ಭಂಗವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಪ್ರತಿಷೇಧಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ತತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಆಯುಕ್ತ.

पञ्चमेऽपि प्रलये ब्रह्मणः कार्यधर्मापत्तौ किं कार्यानाशो हेतुः किं वा कार्यकारणयोरभेदः ।

'ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾದಸಮಂಜಸಮ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯವು ಸ್ವಯಂ ದುಷ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣದ ಸಂಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ, ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ, ಸ್ವಯಂ ದುಷ್ಪವಾದ ಜಗತ್ತು ಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ.

ಇದು ಅಯುಕ್ತ. 'ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು' ಎಂದು ನೀವು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯನಾಶವೇ ಹೇತುವೋ, ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗಿರುವ ಅಭೇದವು ಹೇತುವೋ ?

ನಾಥ: । कार्यनाशे तद्धर्माणां सुतरां नष्टत्वेन ब्रह्मणस्तदनापत्ते:।

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತೇ ನಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾದೀತು' ಎಂಬ ಮೊದಲನೇ ಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯವೇ ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಸುತರಾಂ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜಗತ್ತಿನ ಧರ್ಮಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

नान्त्य: । अभेदेन तदापत्ते: स्थितावपि तुल्यत्वेन सूत्रे "अपीतौ" इत्यस्य वैयर्थ्यात् ।

ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವು ಉತ್ತತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉತ್ತತ್ತಿಯ ಅನಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಧರ್ಮಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಪೀತೌ' = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು.

ವಿವರಣೆ - 'ಅಪೀತೌ ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾದಸಮಂಜಸಮ್' - ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಘಟನಾಶವಾದಾಗ ಘಟವು ಹೇಗೆ ಮಣ್ಣಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತೂ ಕೂಡ ನಾಶವಾದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಬೇಕು. ಆದಾಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಸದೃಶಕರಣ (೨-೧-೪)

ಗುಣದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ 'ನಿರ್ವಿಕಾರ ಸರ್ವಶಬ್ದಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. (ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರ)

ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವಾಗ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಸುತರಾಂ ನಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗುವುದಾದರೆ, ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅಪಿ ತೌ' ಎಂಬ ಪದವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ನತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' - ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿವೆ. ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕನು ತನ್ನ ಕಪಟವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ತಾನು ಆ ಮೋಹಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಘಟದಲ್ಲಿ ಜಲಾಹರಣಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಿದ್ದರೂ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಇರುತ್ತದೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತಹೇಳಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಈ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

षष्ठेऽपि विलक्षणयोरपि कार्यकारणभावे दृष्टान्तं कथयता “दृश्यतेतु”
इत्यनेनैव कार्यवृत्तिकधर्माणां कारणे गोमयेनापत्तावपि दृष्टान्तस्योक्तत्वेन तेन
पीनरुक्तयम् ।

'ನತು ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಿರಾಸಕವಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೀರಿ. ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಾಶವಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಧರ್ಮವು ದೃಷ್ಟವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಾಶವಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಧರ್ಮವು ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿರಬಹುದೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಕಂಡಿಯೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ವ್ಯಕ್ತಿಕದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣವಾದ ಗೋಮಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಅದೇ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಈ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಪುನಃ 'ದೃಷ್ಟಾಂತಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

सप्तममप्ययुक्तम् । जलाहरणायसमर्थस्यापि मृन्मात्रस्य तत्समर्थघटं प्रतीव शब्दादिहीनस्यापि प्रधानस्य शब्दादियुक्तजगत्प्रत्युपादानत्वसम्भवेऽपि न चेतनस्याचेतनोपादानत्वम् । काप्यदर्शनाभिर्विकारत्वाच्चेति परेण त्वां प्रत्युक्तदोषस्य तत्पक्षेऽप्राप्तेः ।

'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ವಿಳನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಜಲಾಹರಣಾದಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಜಲಾಹರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಘಟಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಚೇತನಪದಾರ್ಥವು ಚೇತನಪದಾರ್ಥವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ವಿಕಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನ-ಕಾರಣನಾಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನಿಮಗೆ ಯಾವ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೋ, ಆ ದೋಷವನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಛ' - ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ದೋಷವು ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕೃತಿಕಾರಣವಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ವಿಕೇಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಂಖ್ಯಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಜಲಾಹರಣಾದಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದ ಮಣ್ಣು, ಮಣ್ಣು ಜಲಾಹರಣಾದಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಆಸದ್ಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ರೂಪರಸಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ರೂಪರಸಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದದ ಪ್ರಧಾನವು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ನಮಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದೆ. ಆದರೆ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು.

ಅಥಮಪ್ಯಯುಕ್ತಮ್ । ಚಶಬ್ದಾಭಾವೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತಃಪ್ರತಿಪತ್ತಿರಾಪ್ಯಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ತ್ವಯಾಪಿ “ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್” ಇತ್ಯನೇನೈಕಸೂತ್ರತ್ವೇನ ಸ್ವೀಕೃತಸ್ಯ ಚ “ತರ್ಕಾಽಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್” ಇತ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಮದೀಯೀತೀತಾ ಅನ್ಯಥಾ “ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್” ಇತಿ ಸೂತ್ರೋಕ್ತಾಡ್ವಿಪರೀತ್ಯೇನಾನುಮೇಯಮ್ । ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಿತ್ಯೇಕವಾಕ್ಯತಯಾ ಶ್ರುತಸಾಧ್ಯಾನ್ವಯೇನ ಶಙ್ಕಾಶೇಷತ್ವೇ ಸಂಭವತಿ ಶ್ರೀತಸ್ಯ ವಿಲಕ್ಷಣಯೋರಪಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ ನ ಧ್ವನಿಃ । ತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದಿತ್ಯೇವಮಧ್ಯಾಹುತ-ಸಾಧ್ಯಾನ್ವಯೇನ ವಾಕ್ಯಂ ಭಿತ್ವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷತ್ವೋಕ್ತಯೋಗಾದಿನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರತಿಯೋಗಿನೋ-ನುಷಜನೀಯತ್ವಾಚ್ । ಪ್ರಸಕ್ತಶಬ್ದವೈಯರ್ಥ್ಯಾಚ್ ।

‘ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ’ ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ‘ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವೆಂದು ‘ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಶೇಷವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಭಾಗವೆಂದು ‘ಸ್ಯಾದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ‘ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ಯನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇತ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಭಾಗವನ್ನಾಗಿಯೇ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹೇತ್ವಂತರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥವಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ‘ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಬೇರೆ ಸೂತ್ರವೆಂದೂ ಕೂಡ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಕ್ಕೆ ಹೇತುಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ‘ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ನೀವು ಯಾವ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರೋ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ‘ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇತುಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ‘ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ‘ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್’ ಎಂಬುದನ್ನು

ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವೇನ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶೇಷವನ್ನಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಶ್ರೋತೃಃ ವಿಲಕ್ಷಣಯೋರಪಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ ನ ಹಾನಿಃ | ತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀವು ಅನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತರ್ಕವು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವರೂಪವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತರ್ಕದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯ. 'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇತ್' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. 'ಸ್ಯಾದೇವಾನಿಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾದ್ದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಆಗಮದಿಂದ ಉಪೋದ್ಭೂತವಾದ ತರ್ಕವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಆಗಮದಿಂದ ಉಪೋದ್ಭೂತವಾದ ತರ್ಕವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗುವುದಾದರೆ, ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಯಾವ ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥವನಿಗೆ ತರ್ಕದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಪಿ'ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.

किञ्च किं तर्कमात्रस्याप्रतिष्ठितत्वं किं वा श्रुत्याद्यननुगृहीतस्य ।

ಮತ್ತು ತರ್ಕವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರಿ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ತರ್ಕಗಳು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೋ ? ಅಥವಾ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ತರ್ಕವಷ್ಟೇ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೋ ?

नाथः । तर्काप्रतिष्ठितत्वसाधकतर्कस्याप्यप्रतिष्ठितत्वेन तेन तर्काप्रतिष्ठानासिद्धेः।

मीमांसानारम्भापाताच्च । “मन्तव्यः सोऽन्वेष्टव्यः यस्तर्केणानुसन्धत्ते”
इत्यादिश्रुतिस्मृतिविरोधाच्च ।

ಸಕಲವಿಧತರ್ಕಗಳು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತರ್ಕಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ತರ್ಕವನ್ನು ಅಪದಧಿಕರಣ (೨-೧-೪)

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಅದೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅನಾರಂಭಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಮೀಮಾಂಸಾಸೂತ್ರಗಳು ತರ್ಕದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆಯಷ್ಟೇ.

ಮತ್ತು 'ಶ್ರೋತವ್ಯ ಮಂತವ್ಯಃ' 'ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಃ ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ' ಯಸ್ತರ್ಕೇಣಾನುಸಂಧತ್ತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । ब्रह्मणोऽनुपादानत्वसाधकस्य वैलक्षण्यरूपतर्कस्य “निर्विकारम्” इत्यादिभृत्यनुगृहीतत्वादिति ।

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ತರ್ಕಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯರೂಪವಾದ ತರ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಅದು 'ನಿರ್ವಿಕಾರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಅನುಗೃಹೀತವೇ ಆಗಿದೆ.

यच्चोक्तं एतेन शिष्टैर्मनुव्यासप्रभृतिभिः केनचिदंशेन परिगृहीतस्य वैदिकदर्शनप्रत्यासन्नस्य प्रधानवादस्य निरासेन । तैः केनचिदप्यंशेनापरिगृहीताः वैदिकदर्शनाप्रत्यासन्नाः परमाष्वादिकारणवादाः प्रत्याख्याता इति “एतेन” इति सूत्रार्थ इति ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಠಾಃ ಅಪರಿಗ್ರಹಾಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಶಿಷ್ಠಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವಾದವು ವೈದಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ಶಿಷ್ಯಜನರಿಂದ, ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಶದಿಂದಲಾದರೂ ಪರಿಗೃಹೀತವಾದ ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಿಗೃಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗದ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿಕಾರಣತಾವಾದವು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

तन्न । “एतेन सर्वे व्याख्याताः” इत्यत्रापि त्वयाऽस्यैवार्थस्योक्तत्वेन पुनरुक्तेः।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಈಗಾಗಲೇ 'ಎತೇನ ಸರ್ವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಪುನಃ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದಷ್ಟನ್ನರ್ಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' - ಆತೀಂದ್ರಿಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದವೇ ನಿಶ್ಚಯಕ. ತರ್ಕದಿಂದ ವೇದಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುಮಾನದ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ ಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗ, 'ಅನ್ಯರ್ಥಾನುಮೇಯಮಿತಿ' ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಭಾಗ. ಪುನಃ 'ವಿವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತ. 'ಅನ್ಯರ್ಥಾನುಮೇಯಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತವಾದ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬರುವಾಗ 'ಶ್ಲೋತಸ್ಯ ವಿಲಕ್ಷಣೈವರಪಿ ಕಾರ್ಯಕಾರತ್ವಾಭಾವನಹಾಹಿನಿ ತರ್ಕಸ್ಯ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹತವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಅಪಿಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ತರ್ಕಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅನಾರಂಭಗೋಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಯಃ ತರ್ಕೇನ ಅನುಸಂಧತ್ತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟುಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆತ್ಮಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

'ವಿತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವಾದವು ವೈದಿಕಮತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಸ, ಮನು ಮೊದಲಾದ ಶಿಷ್ಯಜನರಿಂದ ಅನಾದೃತವಾದ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕಾರಣತ್ವವಾದವು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತ. ಪ್ರತ್ಯೇಕಅಧಿಕರಣವೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಅಭ್ಯಧಿಕಾ-ಶಂಕೆಯಾಗಲೀ, ಹೊಸದಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳಾಗಲೀ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪರಮಾಣ್ವಾಧಿಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವೆನಿಸಿದ 'ವಿತೇನ ಸರ್ವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೀವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಪುನಃ ಅದೇ ಅಸದ್ಧಿಕರಣ (೨-೦-೪)

ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ವೈಶೇಷಿಕರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಸಾದಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಶಿಷ್ಯಜನರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ತಿರಸ್ಕೃತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯರನ್ನೇ ವ್ಯಾಸಾದಿಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಪರಿಗೃಹೀತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ನಿರೀಶಸಾಂಖ್ಯವಾದಾದಪಿ ಸೇಶರವೈಶೇಷಿಕಾದಿವಾದಾನಾಮೇವೇಶರವಾದಿभिः शिष्टैः
परिगृहीतत्वादीशकारणत्ववादिवैदिकदर्शनप्रत्यासन्नत्वाच्च । तदुक्तमनुव्याख्याने
“नच शिष्टागृहीतत्वं निरीशादीशवादिनः” इति ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् असदधिकरणं सम्पूर्णम् ॥११॥

ಸಾಂಖ್ಯಮತವು ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ವೈಶೇಷಿಕರ ಮತವು ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳಿದಿರಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಗಳು, ವೈಶೇಷಿಕರು ಸೇಶ್ವರವಾದಿಗಳು. ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರೂ ಕೂಡ ಸೇಶ್ವರವಾದಿಗಳು. ಸೇಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇಶ್ವರವಾದಿಗಳೇ ಆದ ವೈಶೇಷಿಕರ ಮತವನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯಾರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯರು ವೈದಿಕದರ್ಶನಕ್ಕೆ ದೂರವೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಹತ್ತಿರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ನಚ ಶಿಷ್ಟಾಗೃಹೀತತ್ವಂ ನಿರೀಶಾದೀಶವಾದಿನಃ' ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಯಾದ ಸಾಂಖ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಈಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ವೈಶೇಷಿಕರು ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅಪರಿಗೃಹಿತರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ
ಅಸದಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು

ಪ್ರಕಾಶ: -

आद्यं सूत्रं निरस्य द्वितीयादि निराह - अपि चेति ॥ पूर्वरूपेति ॥
प्रच्युतगोमयत्वाद्यवस्थानामेवावयवानां वृश्चिकादिशरीरोपादानत्वादिति भावः ।

ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ಅದ್ವೈತವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಜ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

'ಪೂರ್ವರೂಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಗೋಮಯದಿಂದ ಚೀಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಚೀಳಿನ ಶರೀರವು ಗೋಮಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೀಳಿನ ಶರೀರಕ್ಕೆಷ್ಟೇ ಗೋಮಯದ ಭಾಗವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तद्वत्प्रसङ्गेत्यस्यार्थः कार्यधर्मापत्ताविति ॥ सप्तममपीति ॥ एतच्च परमते ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಕಾರ್ಯಧರ್ಮಾಪತ್ತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಸಪ್ತಮಮಪ್ಯಯುಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೇವಲ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - मतान्तरे तु प्रधानकारणवादे हि निर्विकारपुरुषसन्निधानात्प्रधान-
प्रवृत्तावितरेतरधर्माध्यासादयो दुरुपपादाः । अन्यत्रान्यधर्मानुसन्धानरूपोऽध्यासो
निर्विकारपुरुषस्य न सम्भवति । अचेतनायाः प्रकृतेरध्यासस्सुतरां न
सम्भवतीत्यर्थवर्णनात् ॥

ರಾಮಾನುಜಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೀತಿಯಾದ ದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ರಾಮಾನುಜರು ಪ್ರಧಾನದ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದರೂ ಅಧ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಇರುವ ಧರ್ಮದ ಅನುಸಂಧಾನವೇ 'ಅಧ್ಯಾಸ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಿರ್ವಿಕಾರನಾದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಧ್ಯಾಸವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗದು. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಚೇತನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನುಸಂಧಾನರೂಪವಾದ ಅಧ್ಯಾಸವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರು ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅಷ್ಟಮಮಿತಿ || ಎತಚ್ಚ ಮತದ್ವಯೇಽಪಿ ಸಮಮ್ || **एकसूत्रत्वेनेति** ||
 एतच्च परमताभिप्रायेण । मतान्तरे तु तर्काप्रतिष्ठानादित्येतद्विभज्य
 तर्कमूलप्रधानवादप्रत्याख्यानपरत्वेन योजनात् । तत्र च स्वपक्षदोषात्तर्का-
 प्रतिष्ठानाच्चेति विन्यासः स्वरस इत्यपिशब्दो व्यर्थ इति ध्येयम् ।

ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಇಬ್ಬರ ಮತ ಪ್ರಕಾರವೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಏಕಸೂತ್ರತ್ವೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಒಂದೇ ಸೂತ್ರ ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ. ತರ್ಕವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಹೊರಟಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿವಾದದ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ರಾಮಾನುಜರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇವರ ಈ ಸೂತ್ರವಿಭಾಗವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ 'ಸ್ಮಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದೇ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - अस्मदीयरीत्येत्यादिमतद्वयेऽपि सप्तमम् || मन्तव्य इति || मननादे
 स्तर्कानुसंधानरूपत्वादिति भावः । “यस्तर्केणानुसन्धत्ते स धर्मं वेद नेतर” इति
 रामानुजभाष्योक्ता मनुस्मृतिः ||

'ಅಸ್ಮದೀಯರೀತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಾಹೃತಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಸಾಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೋಷವು ಇಬ್ಬರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. 'ಮಂತವ್ಯಃ' ಎಂದರೆ ಮನನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಮನನವು ತರ್ಕಾನುಸಂಧಾನ-ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ತರ್ಕೇಣಾನುಸಂಧತ್ಯೇ ಸ ಧರ್ಮಂ ವೇದ ನೇತರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯತೀಯ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यच्चोक्तमिति || उभाभ्यामिति वर्तते । रामानुजमते “शिष्टाः
 परिशिष्टा इत्यर्थ” इत्येव विशेषः || एतेनेति || एतच्चाद्वैतिमतेन बोध्यम् ।

'ಯಚ್ಚೋಕ್ತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ 'ಶಿಷ್ಟಃ ಅಪರಿಗ್ರಹಃ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ, ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಶಿಷ್ಟಾಃ ಅಪರಿಗ್ರಹಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಪದಗಳಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವುನನಕ್ರಿದೋಷವು ಕೇವಲ ಅದ್ವೈತಮತದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸುಧಿಕದೋಷಮಾಹ - ನಿರೀಶ್ವರೇತಿ || ರಾಮಾನುಜಮತೇ ತು "ಮಹದೀರ್ಘವದ್ವಾ"
ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯमाणೇನ ಪೌನರುಕ್ತಯಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ | ನಿರೀಶ್ವರೇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಮಥೈ ಮೂಲಾರೂಢಂ ಕರೋತಿ ||
ತದುತ್ತಮಿತಿ ||

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷವನ್ನೇ 'ನಿರೀಶ್ವರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಾದರೂ 'ಮಹದೀರ್ಘವದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನಿರೀಶ್ವರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತದುತ್ತಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन कस्यचिच्छैवस्यापि मतं निरस्तं ध्येयम् | रीतिद्वयान्यतरानुसारित्वात् | एवमग्रेऽपि बोध्यम् | ग्रन्थगौरवभयाच्च प्रपञ्चयते ||४||

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते

चन्द्रिकाप्रकाशे असदधिकरणं सम्पूर्णम् ||४||

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಶೈವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಶೈವರು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಹೊಸತಾದ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೈವಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗ್ರಂಥಗೌರವದ ಭಯದಿಂದ ನಾವು ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಮತದ ಅನುವಾದವನ್ನಾಗಲೀ, ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನಾಗಲೀ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಪ್ರೀತಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಚಪ್ಪಣೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಸದಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯವದೇಶಸ್ತು' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಡವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಖಚಿತ ಪಡಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಜಗತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ, ಜಗತ್ತಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಇದರ ಸಮರ್ಥನಾಗಿಯೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅನಗತ್ಯ. ಚೇತನತ್ವ, ಜಡತ್ವ ಎಂಬ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ಜಗತ್ತು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಕೂಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದಾದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗೋಮಯದಿಂದ ಚೇಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಚೇಳಿನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಗೋಮಯವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಚೇಳಿನ ಶರೀರವು ಚೇತನಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿದೆ. ಗೋಮಯವು ಚೇತನದಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದು, ಜಗತ್ತು ಅಚೇತನವಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ. ಏಕೆಂದರೆ ಚೇತನ ಅಚೇತನಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಂತಹ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನೇ ತೋರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೇ ತೋರಿಸಿದರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ, ಅಚೇತನನಾದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಅಸತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಅಸದಿತಿಚೇನ್ನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಜ್ಞೇತ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷೇಧಸ್ಯ, ಸತ್ಕಾರ್ಯಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ, ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಅಸಮಂಜಸ.

'ಅಬೀತೌ ತದ್ವತ್ ಪ್ರಸಂಗಾದಸಮಂಜಸಮ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಳುವ ಗುಣದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ವಿಕಾರನು, ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಶುದ್ಧನು ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ

ಎಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಲು ಕಾರ್ಯದ ನಾಶವೇ ಕಾರಣವೋ, ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿರುವ ಅಭೇದವು ಕಾರಣವೋ? ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವೇ ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಉತ್ತರ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮವು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪೋದ್ರವನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

'ನತು ದೃಷ್ಟಾಂತಘಾತಾತ್' ಎಂಬ ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಆನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೇ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತ. ಈಗಾಗಲೇ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಗೋಮಯದ ಕಾರ್ಯವಾದ ಚೇನನ್ನಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾರಣವಾದ ಗೋಮಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಪಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಎಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಲಾಹರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಘಟವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಲಾಹರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗದ ಮಣ್ಣುಹೇಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ರೂಪರಸಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಬ್ಯನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಧಾನವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೇತನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಾಬ್ಯರ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಚೇತನಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಚೇತನವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನೀವು ನಿರ್ವಿಕಾರನೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ.

'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾದಪ್ರಸ್ಯಧಾನ್ಯಮೇಯಮಿತಿ ಚೇದೇವಮಪ್ಯನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿ 'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಶೇಷವನ್ನಾಗಿ, 'ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಪುನಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೇಷವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ವಾಕ್ಯಭೇದ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದ, 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಅನ್ಯಥಾನುಮೇಯಮ್' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ 'ತರ್ಕಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹತವಾದ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ತರ್ಕವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಕಲವಿಧ ತರ್ಕಗಳು ದುಷ್ಪದವಿವೇ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಅನಾರಂಭಣೀಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಯಃ ತರ್ಕೇನ ಅನುಸಂಧತ್ಸೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು 'ಶ್ರೋತವ್ಯಃ ಮಂತವ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಸತ್ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ತರ್ಕವನ್ನು ದುಷ್ಪವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯರೂಪವಾದ ತರ್ಕವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಅದು 'ನಿರ್ವಿಕಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ತರ್ಕವೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಪವಾಗಿವೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿ-

ಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇದರಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

“ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ” ಎಂಬುದನ್ನು ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತಾವಾದವು ವೈದಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ಸಾಂಖ್ಯಮತವು ಶಿಷ್ಟರಾದ ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಪರಿಗ್ರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣುಕಾರಣತಾವಾದವು ವೈದಿಕವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶಿಷ್ಟರಾದ ಮನು, ವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತ. ಈಗಾಗಲೇ ‘ಏತನೇ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪರಮಾಣುಕಾರಣತಾವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಸೇಶ್ವರರಾದ ವೇಶೇಷಿಕರಿಗಿಂತಲೂ ನಿರೀಶ್ವರರಾದ ಸಾಂಖ್ಯರು ಶಿಷ್ಟರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ವೈಶೇಷಿಕರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕತ್ವವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಒಪ್ಪದ ಸಾಂಖ್ಯರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕತ್ವವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಹಿಂದಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಹೊಸದಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟಪರಿಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಸದಧಿಕರಣದ ಸಾರ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

ಶಬ್ದ ಶಬ್ದವೂ ಅಮೂಲ್ಯ, ಗುಣ ಗುಣವೂ ಅಮೋಘ.

ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಿತ.

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹಿಮೆಗೆ ವಿರೋಧಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ !

ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಮಹಾದುಃಖ ಪರಿಹಾರ.

ಮಹಾನಂದಪ್ರಾಪ್ತಿ.

ಯುಕ್ತಿ-ಸಮಯ-ಶ್ರುತಿ-ನ್ಯಾಯೋಪೇತಶ್ರುತಿ

ವಿರೋಧ ಪರಿಹರಿಸಿದರೆ

ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಮಂಗಳ.

ಅದಕ್ಕಿನ್ನೂ ಸಮಯವಿದೆ.

ಅಸದಧಿಕರಣಪರ್ಯಂತ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಆನಂದಿಸಿ !